

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + Refrain from automated querying Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

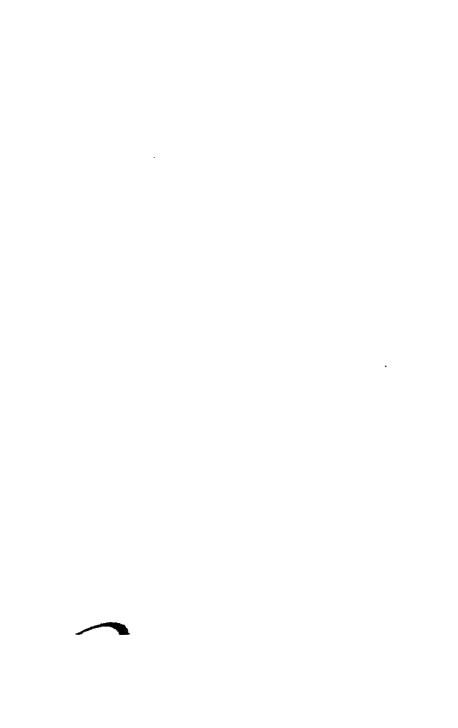
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

HARVARD COLLEGE LIBRARY

P. TERENTI COMOEDIAE

Cambridge:

PRINTED BY C. J. CLAY, M.A. AT THE UNIVERSITY PRESS.

P. TERENTI

COMOEDIAE

WITH NOTES CRITICAL AND EXEGETICAL
AN INTRODUCTION AND APPENDIX

BY

WILHELM WAGNER PH.D. EDITOR OF THE AULULARIA OF PLAUTUS.

CAMBRIDGE:
DEIGHTON, BELL, AND CO.
LONDON: BELL AND DALDY.
1869.

Lt 6,240

HARYAR D COLLEGE LIBRARY
FROM THE
EDWARD S. HAWES ESTATE
1948

7 4

PREFACE.

THE present edition of Terence has been my almost constant occupation during the last two years; I have worked at it in England, Germany, and Wales, at the various places where I have resided during this time, sometimes with all my books at my command, at others reduced to such few as I could conveniently carry about with me on my travels. Among the works which I have been in the habit of consulting throughout, I will here mention Bentley's edition of Terence in Vollbehr's reprint (Kiel, 1846), the Variorum edition published by A. Wolfgang and I. Hacke, Amsterdam 1686, which forms the groundwork of the more elaborate, but uncritical collections and commentaries in Westerhovius' editions, the larger published in two volumes in 4to. Hagae Comitum 1726, and the smaller ib. 1733: in writing my notes I have always had before me Stallbaum's reprint of the smaller edition, in six volumes, Leipzig 1830 and 1831. In order to obtain an acquaintance with modern English works on the

same subject, I have consulted Parry's edition which forms part of the 'Bibliotheca classica' and may fairly claim to be the best published representative of English scholarship as concerns Terence—though I do not mean to say that there are no English scholars who could not, if they chose, produce a superior edition; but such men as Munro, R. Ellis, and J. E. B. Mayor have not published anything on the subject; had they done so, any work of mine would have been superfluous.

I have made no attempt to exhaust my subject, an aim which reviewers incorrectly attributed to my edition of the Aulularia: but in the present instance I have aimed at producing an edition which might be of use to the upper forms of Grammar Schools, and perhaps also to the younger student at the University. There is, besides, a large number of masters who are obliged to read Terence with pupils insufficiently prepared for the task; boys of this kind will derive no benefit from my notes, but their master may, perhaps, find here in a concise and brief form all that is most necessary for the complete understanding of a Terentian play. This he should then work up in his own mind and impart to his pupils during the lesson in whatever shape they may best be able to digest it.

The real scholar will doubtless require more completeness for his purpose; yet as it is, I venture to hope that for him also the present edition contains some new ideas both as concerns the

criticism and the elucidation of the text. In revising the text of Terence, I have been greatly assisted by a collation of the Bembine ms. by Poliziano, of which a transcript in the edition of Glareanus is preserved in the library of the University of Oxford; as it was impossible to obtain. the loan of the volume for myself, Mr Ellis very kindly procured me a copy made by Mr Cruttwell of St John's College, Oxford; to both gentlemen my best thanks are due for their kindness in responding to my inquiries and requests. As concerns Poliziano's collation, I will here add that the original of it is preserved in the Magliabecchian library at Florence, though another transcript exists also in the Ambrosian library at Milan. F. Umpfenbach, from whom I take these notices ('Hermes' 2 p. 339), says that Poliziano collated the folio edition of 1475 s.l. during his sojourn at Venice, in 1493. Umpfenbach is at present engaged on a critical edition of Terence, and even if it should have no other merit but that of containing exact collations of the most important mss. (see the Introduction, p. 22), it is sure to be welcomed with great pleasure by every lover of Latin scholarship. Fleckeisen's larger edition of Terence, though promised so far back as 1857, has not yet appeared, and it seems to be doubtful after a delay of 12 years, that it ever will see the light.

I shall now add a few emendations of the text which I could not mention in the notes, as they

fell under my notice only after the greater part of the commentary was already printed off.

Andr. 129. A. Klette observes, rh. mus. XXIV (1869) p. 138, that the Basilicanus (i.e. the oldest authority for this part of the Andria) reads in ignê iposita est, whence it becomes probable that the archetype from which this ms. was copied gave the reading INIGNEIPOSITAEST, in accordance with which we should read in igni positast.

Andr. 581—583 should be divided as follows:

DA. quor úxor non arcéssitur? iam advésperascit. SI. aúdin tu illum? ego dúdum non nil véritus sum,

Dave, ábs te, ne facerés idem, quod vólgus servorúm solet, dolís ut me delúderes

etc. See A. Spengel, in the 'Philologus' xxII 182.

Andr. 596. I have to blame myself for keeping the ms. reading which gives a faulty anapaest at the conclusion of the first dimeter: we should transpose gnátum porro míhi corrigere enítere.

Haut. 582. The mss. of the Calliopian class read pergis, but the Bembine ms. has PER. IS with the fourth letter lost owing to a hole in the leaf: this is explained occidis by the Scholiast, so that we should assume that the ms. originally gave PERDIS. See Umpfenbach, 'Hermes' 2 p. 340.

Ad. 883. We should probably read quis homost? Syre noster, salve: quid fit? quid agitur? See W. Clemm, rhein, mus. xxIII 696.

In addition to the preceding remarks, I have

here to record my great obligations to my friend E. R. Horton, fellow of St Peter's College, Cambridge, and Vice-Master of University College School, London, for his kindness in reading and revising the whole of the notes as they passed through the press; to the corrections and suggestions of my friend they are more indebted than can well be described. I have also to thank Mr J. E. B. Mayor, the learned editor of Juvenal, for allowing me the use of his copy of Terence with many marginal notes and references by the owner.

In writing the Introduction, I considered it unnecessary to add a treatise on the metres used by Terence, which I thought could be learnt from many other works, having myself nothing new to say on the subject; but now I yield to the experience of my friend Mr Horton, who is of opinion that many masters and students would be glad to have in this work also a short sketch of the Terentian metres. I have, therefore, at the end of the volume appended a short treatise on the subject, as I should teach it myself, and without noticing the diverging opinions of others, especially those of Professor Key ('Alphabet' p. 137—150), of which I have treated at length in the Introduction to my Aulularia.

Terence has been recently struck off the list of authors requisite for the Examinations of the University of London; the opinion therein implied we may well contrast with the judgment of a great schoolmaster, Philip Melanchthon, justly called, by his grateful contemporaries, praeceptor Germaniae. His words will form a suitable conclusion to the present preface:

'Proinde paedagogos omnes adhortor, ut hunc auctorem summa fide studiis iuventutis commendent. nam et ad iudicium formandum de communibus moribus mihi quidem plus conferre quam plerique philosophorum commentarii videtur. et non alius auctor loqui elegantius docebit aut utiliore genere orationis puerilem linguam imbuet.'

HAMPSTEAD HEATH, January 25, 1869.

ERRATA.

- P. 3, 1. 8 from below, read 'inattentive' instead of 'unattentive'.
 - 10, l. 5 from below, read 'transpositae' instead of 'transpositi'.
 - 14, l. 11 from the top read 'common' instead of 'indifferent.'
 - 19, l. 21 from the top read 'postulet' instead of 'postulat.'
 - top, read II 2, 26 instead of II 3, 26. Andr. 516 read 'nil moveri nuptias' instead of 'nihil
 - moveri nuptias.' 686 read 'PA. quid' instead of 'PA. quid.'
 - " 903 read 'supplici' instead of 'supplici.'
 - Eun. 77 read 'ipse' instead of 'ipse.'
 - " 162 place a comma after 'cedo.'
 - ,, p. 80 read 11 2, 1 instead of 11 2 1
 - " 282 read 'ad illam. PA.' " 754 read 'Thais?'

 - ,, 1094 read PH. for PN.
 - Haut. 351 read 'tibi:'
 - 512 read 'tamen,' ,,
 - 596: read 595.
 - 613 dele Sy. ••
 - 724 read 'pollicitust,' instead of 'pollicitust.'
 - ,, IV 5, 2 read 750 instead of 755. ,, 879 read 'desiste' instead of 'desiiste'.
 - Hec. per. 8 read 'célat' instead of 'celat.'
 - Hec. 707 read 'sese?' instead of 'sese!'
 - Ad. pers. read AESCHINVS instead of AESCHINES

<u>-</u>

INTRODUCTION.

The first Punic war is, as the ancients themselves observe, a turning point in the development of taste and culture among the Romans. It was in 514, i.e. the year after the termination of the war, that the first Latin comedy was performed on the Roman stage: a comedy written by a Greek who had been taken prisoner at Tarentum 482, and who at Rome had acquired the Latin language. Livius Andronicus was of course no genius, he only 'adapted' from the Greek, as our modern playwrights 'adapt' from the French, and the same system was for a considerable time followed by his successors in dramatic art', whose sole merit was that they wrote in better language than poor Livius Andronicus, of whom Cicero (Brut. § 71) briefly observes that he is not worth reading.

He was succeeded by Cn. Naevius from Campania, whose language Cicero recommends as a pattern of strong native Latin. He had distinguished himself in the first Punic war, which he also described in an epic poem, and took to writing plays about the year 519. If we knew more 235 about Naevius' life, or if one or two of his plays had come down to us, we might, perhaps, be able to judge whether it was he or his well-known contemporary, Titus Maccius Plautus, who did more for the development of the language; but even as it is, there can be no doubt that Plautus infinitely surpassed him in comic art. Of the exuberant vein of fun that lived in Plautus, but also of the coarseness and vulgarity with which he frequently carried his jocularity too far, we have sufficient specimens in the 20 comedies still extant under his name: works of high interest as artistic creations, yet of far greater importance as documents exhibiting in their language a peculiar development of the Latin tongue. Of this we shall say more hereafter; at present

¹ We are of course speaking only of the comoedia palliata, leaving aside both the togatas and Atellanas.

we intend briefly to trace the history of Latin comedy 184 down to the time of Terence. Plautus died 570, while Ennius was already at work reforming the language. It is true, Ennius did write comedies, but they were such stale productions that we are hardly entitled to mention him here among the principal comic poets. Next to Plautus in renown stands Caecilius Statius, of whom we know that he treated his Greek originals with greater fidelity than his predecessors who generally took strange liberties with them; nay, Statius frequently retained even the Greek titles of the plays he translated, a practice quite unknown to any of the older poets, but the rule in Terence. To Statius we are introduced with the first step in Terence's literary career. P. Terentius was no Roman by birth, but a Carthaginian, who had been taken to Rome when a boy, and there sold as slave to a noble senator. Terentius Lucanus. and having attracted his master's attention both by the beauty of his figure and by the manifest gifts of his mind, he had been educated and after a while been freed and even admitted to the society of 'young Rome,' especially the circle of the younger Scipio and C. Laelius, who were at that time endeavouring to transplant Attic culture and a taste for Greek refinement into Roman soil. And so closely connected with these men was Terence that soon a rumour gained ground among the citizens, that he himself was not the real author of the plays exhibited under his name, but that young noblemen composed what they had not the courage to own. The reason why they should not have confessed to the authorship of these comedies in case they really did write them, is not difficult to understand for those who are acquainted with the warlike character of the Roman people, originally in direct opposition to arts and literature, and which was then still so strong in its prejudices that many would have deemed it a disgrace to a statesman to devote his leisure hours to literary pursuits instead of meditating day and night on, and acting for, the welfare of the nation. At all events, this rumour was so generally believed in, and was also so much supported by the enemies of Terence, that the poet was obliged repeatedly to allude to it in his prologues. Curiously enough, he does not flatly contradict any assertion of this kind, but if anything seems rather flattered by the supposition of receiving assistance from such men as his noble friends—we easily see, the poor poet required powerful patronage to support him-yet his words (and why should we not believe him?) suffice to show that his work was his own, although we may believe that he received occasional hints from his friends who were, as we said before, highly interested in the success of his comedies. For there is a vast difference They had been between Terence and his predecessors. content to please their audience and had, consequently, conformed to the taste of their time, but Terence pursued a direction diametrically opposite, inasmuch as he undertook to teach his audience and to correct their taste, in not giving them such plays as they could admire, but such as they ought to admire, should their taste prove to be correct. We know very little of Statius' way of translating Greek plays into Latin, but as regards Plautus. it is certain that he was by no means particular as to preserving the Greek character of the plays he translated, intermixing, as he does, numerous allusions and jokes based upon institutions or customs purely Roman. This might be pleasing to the coarse taste of what we now would call the 'gallery,' but necessarily offended the refined taste of men of higher culture. These were of course few in number when compared with the mob that filled the theatres and generally decided the success of a new play: and now Terence boldly comes forward and gives his audience to understand that what has been approved of by the best in the land, ought likewise to please them (Ad. prol. 15 ff.). Like all reformers, he fared ill in his own lifetime, but was rewarded by posterity. His first play, the Andrian, had been favourably received and recommended by such an authority as Caecilius Statius, the poet of the day; it was subsequently brought out, but without the conventional prologue in which it was the custom to acquaint an unattentive audience with the plot of the play, and at once virulent calumnies became loud on the part of Terence's opponents, among whom a certain poet of the old school, Luscius Lavinius, seems to have been the worst clamourer. Terence himself disdains mentioning him by name, but the commentators have immortalised him, nay, even preserved two lines of his poetry. At a subsequent performance of the Andrian, which may

have taken place after the first failure of the Hecyra¹, Terence was obliged to add a prologue and to defend himself, and he had to do the same henceforth throughout his literary career. He subsequently brought out the Hecyra², a decided failure, while his next play, the Eunuch, was greatly to the taste of his audience. In chronological succession his plays may be arranged as follows:

- 588. Andria (first performance, without a prologue).
- 589. Hecyra (first performance).
- [590. Second performance of the Andria, with a prologue?].
 - 591. Hauton timorumenos.
 - 593. Eunuch and Phormio 8.
 - 594. Hecyra, second performance.
 - 594. Adelphoe.
 - 594. Hecyra, third performance 4.

After having brought out these plays, Terence found it advisable to leave Rome for a time, either in order to appease his enemies, or, what is more probable, to study Greek life and customs in Greece itself. In 594 he left Rome where he was not destined to return. The year afterwards, he died at the early age of 25 years, being shipwrecked according to some, or as others relate, in Arcadia or at Leucadia of an illness which is said to have been caused by the loss of some new plays he had written during his sojourn in Greece.

This is pretty much all we know of the life of Terence.

¹ My reasons for this opinion may be found in my treatise de Terenti Andrice prologo (Liber misc. soc. phil. Bonn. 1884s, p. 72—82), which should not be read without comparing my subsequent remarks in the jahrbucher, 1865, p. 285. I am glad to see that Klotz, the last editor of the Andrian, is inclined to accept my conclusions, the strength of which I do not consider to have been impaired by C. Dziatzko's observations rh. mus. xx 579.

² Probably the Roman public could not take kindly to the virtuous courtesan who at the end of the play appears as a delivering

angel and brings about the denouement.

The fact of the Eunuch and Phormio having been brought out in the same year explains what would otherwise be very curious, viz. the close resemblance of the prologue to the Phormio with part of the prologue to the Eunuch, especially vv. 4—6. The Eunuch was so much liked by the Romans ut 'rursus esset vendita et ageretur iterum pro nova,' as Donatus informs us.

4 Our principal source for the chronology of Terence's plays is contained in the *Didascaliae* or *tituli* prefixed to each play: of them

we speak at greater length in our notes.

Suetonius, to whom we owe our information, adds that Terence was of middle stature, slender figure and dark complexion. Though he died so young 1, he must have been married, as we are told that a daughter of his married a Roman knight. Suctonius quotes, moreover, some lines which would seem to prove that Terence died in extreme poverty, the writer saying among other things 'ne domum quidem habuit conducticiam, Saltem ut esset quo referret obitum domini servolus.' On the other hand we learn that he was possessed of a garden near the Via Appia, and according to a very probable conjecture, there may have been a villa in that garden. How, then, are we to reconcile these 'two relations? It has been shown already that scandalmongers have had not a little to do with the stories circulated about Terence's life, and the writer of the lines in question was no doubt hostile to the Scipios and the other aristocratic friends of our poet, who (as he says) first used or rather misused him and then let him die in want and misery. But it should also be mentioned that it has been pointed out that domus conducticia would naturally mean a town house, and this might easily be above the means of the humble poet, though possessing a moderate countryhouse. But whether this nice distinction was exactly in the intention of the satirist who left us those lines, is matter of great doubt.

We have already attempted to give a general idea of the peculiar character of Terence's comedies and of their difference from the works of the other comic writers of the Romans. It was observed that Terence kept as close as possible to the Greek character of his originals², and we

184

¹ Before Ritschl's revision of the Suetonian life of Terence it was commonly assumed that the poet had reached the age of 35; but the best authorities are there in favour of the reading nondum quintum atque vicesimum egressus annum. Terence was, consequently, born in the year 570.

² Terence himself boasts of the literal fidelity of his adaptations: seed.d. prol. 11. He abstains from all allusions to Roman manners and customs and never even quotes a national proverb. A few isolated instances where he seems to have deviated from this severe manner of expressing his Greek originals, may here be mentioned, while at the same time our notes will give fuller information: Andr. 805. Ad. 886. 886. Bun. 426. 590. With regard to the passage in the Andria where Terence alludes to a line of Caecilius Statius, Mommsen observes: 'The comedy is the oldest of Terence's, and was exhibited by the theatrical authorities on the recommendation of Caecilius.

will now briefly describe the New Attic Comedy to which the plays belong which were imitated by Terence and the other comic poets of the Romans. It is generally known that the extinction of the liberty of Athens was at the same time the death-blow to the properly so-called Old Comedy, a kind of Comedy whose general character may be defined as political, and which was therefore utterly inconceivable without the freedom of political life and an unrestrained liberty of speech. We find that the same poet whose name is the glory of the Ancient Comedy, was subsequently obliged in his old age to tame down his sharp and biting tongue,—only in the form of an allegory did he venture to ridicule the weaknesses of his citizens when he wrote his Plutus. The Plutus is the sole specimen of the socalled Middle Comedy left to us, and on the whole agrees well with the description given by the ancients themselves of its general character. It was, so to say, neither political nor purely domestic, tame in its attempts at political allusions, neither fish nor flesh. Out of it was then developed a new kind of Comedy, identical with the one still prevailing in our own time. The New Comedy may be designated as principally domestic, depicting Athenian life in all its various phases and details, in its gaiety and reckless. ness, in its serious and in its dissipated moments, in fact holding up a mirror to the Athenian citizens wherein to behold their own life and wisdom and folly.

We have just observed that the New Comedy is of a domestic character—i. e. it turns upon domestic matters such as might any day happen in the family of any Athenian, in fact such as did occur before the eyes of all every day. In these plays we consequently make the acquaintance of personages even now familiar to us, personages which we all have seen or are seeing within the range of our own acquaintance, personages always lifelike, for human nature when depicted by the hand of an artist, must ever be the same under all climates and in all ages. Who knows not the good papa who is fond of his darling son and overlooks all the scrapes young Hopeful gets into? Who has not seen the grumbling old man who forgets that he once was young, and would grind down youth and enjoyment of life? Who knows not

The gentle expression of gratitude is characteristic.' (History of

Rome, translated by Dickson, III 450.)

the good son of strictly moral conduct—the reckless young man who adores wine and women regardless of the consequences—the good mama who stands up for the son even against papa-ay and the wicked old husband who goes astray and is deservedly punished? And since we have got so far, must we also mention les belles amies with whom Athens, degraded and demoralized town as it was, swarmed in those times? We must, indeed, for they are the very soul of the New Comedy-and can we be surprised at this when we remember that Greek married ladies were generally little better than dolls without any education, any ideas—much as women are nowadays in the Orient,—and when we see, moreover, that men of spirit were especially fond of the society of these highly talented ladies of free manners, and preferred it to the chaste, but somewhat dull conversation of their lawful wives? We may deplore this state of things-and it certainly was deplorable-but such is the fact, that the class of ladies we have just described hold the most important and conspicuous part in the New Attic Comedy, while married ladies are continually represented as the plague and bore of their husbands' lives. Last, not least, we should add the different kinds of slaves. as the clever and the dull, the malicious and the honest slave, &c., a class which must naturally play a prominent part in the New Comedy as their number at Athens far surpassed that of the free citizens. It will be, moreover, easily understood that many complicate plots might arise from the romantic and dissolute life which was then in vogue at Athens, and thus we find in the comedies of this kind a genuine and unadulterated source for studying Attic life and manners1.

If we had only one or two of these comedies left—comedies which excited the admiration of antiquity—we might be able to form a more accurate judgment of the merit displayed by the Roman poets in their adaptations of these Greek plays. But all these comedies have perished,

¹ It is impossible to draw a better picture of the general character of the usual plots of the New Comedy than has been done by that great historian, Theodor Mommsen. We cannot do better than advise our readers to peruse for themselves his eloquent description in the History of Rome, transl. by Dickson, II 424 f., and especially pp. 426 and 427. Terence himself enumerates most of the usual figures of the New Comedy in his prologue to the Eunuch, v. 35 ff.

later writers that we can form an idea, however inadequate.

of their original beauty. In this state of affairs, it might appear fortunate that Terence is by the unanimous judgment of antiquity pronounced to be a close imitator of Menander and the Greeks in general: for it was Menander who was generally considered the best among all the poets of the New Comedy, and it was doubted whether Menander was truer to life or life truer to Menander. Nay, many went as far as to prefer him to Homer. He had written a hundred plays and nearly all of them were considered excellent. Next to him ranked Philemon, his contemporary, who seems to have been his inferior in dramatic art. though superior to him in depth and fertility of ideas. He is said to have written 97 pieces. The fertility of these two coryphees will suffice to astonish the reader who will please to remember that in those days the French system of writing comedies in partnership had not yet been in-

vented. The names of no less than 111 comic poets are mentioned who lived after Aristophanes, and the titles of comedies quoted by later writers amount to far more than

1000. From these rich stores we find that the Roman poets did their best to entertain their countrymen. But it should be remembered. Greek taste and Roman taste were by no means identical. The Greek was fond of a refined and pointed dialogue, salient with elegant jokes expressed in urbane language—the Roman liked broad humour, strong language without much regard to refinement, more action than dialogue. Thus we find in Plautus vigorous language. but very little of that elegance which so many scholars have recently attempted to fix upon him. And this is precisely again what Terence aimed at: viz. to accustom the Romans to refinement both in language and sentiment; he, consequently, is the creator and always remained one of the standard authors of that urbanitas which afterwards became a most important feature in Latin literature. On the other hand it should be admitted that Terence's comedies show more of the student of Greek literature than of a real poet, who could have written a good piece without borrowing from another source, while we easily believe that Plautus could have done so had not sheer force of habit led

him on in a different path. Plautus is more amusing, Terence certainly more pleasing. The very charge of dulness and want of variety in his plays brought forward against Terence by his adversaries goes far to prove the correctness of our views on this subject. Let us add that cases calls Terence dimidiatus Menander and praises his purus sermo, though at the same time regretting the absence of force and real comic power.

And after all, there is one point in which Terence took great liberties with his Greek originals, and where he had ample opportunity of showing that he was really endowed with some of the qualities of a creative mind. As in the Greek comedies a very prominent part was allotted to dialogue, while Roman taste required more variety and a quicker succession of action, it had become a frequent practice with the Roman poets before Terence, not to confine themselves to merely translating one Greek play, but to take two or perhaps even three plays whose plots were somewhat alike and to fuse them into one. By this means they contrived that the interest of the audience should not be absorbed entirely in one plot, but that besides the principal plot there was also an under-plot which of course greatly added to the variety and interest of the play1. We may as well add that we observe the same practice in Shakespeare and in other experienced dramatic writers, and it would thus appear that the Roman poets were not unwise in adopting the above-mentioned practice. It is generally designated by the name of contaminare, which word seems to have been used for it originally by the malevolent adversaries of Terence: see note on Andr. prol. 16. Terence takes great pains in thus contaminating plays, and it is not very easy to point out the fissures where originally different pieces were united by the hand of the poet. What can be asserted with a tolerable degree of certainty about the composition of the single comedies of Terence, may be briefly summed up as follows.

The Andria, as Terence himself tells us, (prol. 9-14),

¹ Donatus observes on Andr. 301: 'Andria ex duorum adulescentium pavoribus gaudiisque componitur, cum fere solam Hecyram Terentius ex unius comoedia adulescentis effecerit.' And it is characteristic that it was precisely the Hecyra, which the Roman public disliked most of all Terence's comedies—though this was not solely due to the simplicity of the plot (see p. 4).

was taken from two pieces by Menander, the 'Ανδρία and Περινθία, plays which our poet assures us to have been of similar plots, but dissimilar in language and style¹. We find further elucidation on this matter in Donatus' commentary who informs us (on prol. 13) that Terence took the first scene of his Andrian from the Περινθία². It appears, moreover, that Terence took both Charinus and Byrria from the same play, and consequently all scenes in which they appear must have been inserted into the original plot of Menander's Andrian².

The Eunuch is founded on two plays of Menander, Εὐνοῦχος and Κόλαξ, the latter of which had before our poet been imitated by Naevius and Plautus (prol. 25 It is here again highly probable that the two plays imitated by Terence were very much alike (Ihne p. 18): as it is, we are told by Terence himself that he took the two characters of the parasite (Gnatho, in Menander Struthias) and the braggadocio (Thraso, Bias in Men.) from the Κόλαξ, but as both these characters appear in the same scenes with others which would thus seem to have belonged to the Europy of exclusively, it follows that either Terence 'contaminated' in a very elaborate manner or that he found a parasite and a braggadocio also in the Eὐνοῦχος, in whose place he simply substituted the characters from the Κόλαξ, and this supposition certainly seems more natural. At any rate, the plots of both plays must have been very similar4. It has, moreover, been justly

It is not improbable that Menander's Περινθία was only an earlier or later treatment of the same subject as the 'Ανθρία—in other words, either the 'Ανθρία was re-written in the Περινθία or more probably vice versa.

² Conscius sibi est primam scaenam de Perinthia esse translatam, ubi senex ita cum uxore loquitur ut apud Terentium cum liberto, et

in Andria Menandri solus senex est.

3 This does not only follow from Don. on Andr. 301 where he observes 'has personas (viz. Charinus and Byrria) Terentius addidit fabulae (nam non sunt apud Menandrum),' but especially also from the line το παιδίον δ΄ εἰσῆλθεν ἐψητοὺς φέρον which Athenaeus VII p. 301 b quotes from the Περινθία, and which entirely corresponds to Andr. 369—i. e. a passage in a scene where Charinus appears. For the rest see W. Ihne, Quaestiones Terentianae (Bonn 1843) p. 6—15.

4 Inne p. 20 arrives at the following conclusion 'non militis tantum et parasiti personae ex Colace transpositi sunt in latinam Eunuchum, sed et partes quaedam meretricis (Thaidis), iuvenis amantis (Phaedriae), eius servi (Parmenonis), quod profecto non parvam inter Colacem et Eunuchum intercessisse ostendit similitudinem.'

observed that the grosser traits of the characters of the braggadosio and the parasite as they appeared in Menander, were softened down by the Roman poet¹. The character of Antipho is commonly considered to have been invented by Terence, but there can be no doubt that he found it in his Greek original, and that the whole notion of his having introduced it, rests on a mistaken passage in Donatus².

As regards the *Hauton timorumenos*, we have Terence's own assurance that it was solely based upon a play of Menander which bore the same title.

The Phormio was taken from the Ἐπιδικαζόμενος of Apollodorus.

In the case of the Hecyra it is not easy to settle the authorship of the original, as Donatus in his additamentum to Suetonius' life of Terenee, and in his introduction and commentary to the comedy itself always attributes it to Apollodorus, while the didascalia in the Cod. Bemb. ascribes it to Menander, and this seems supported by Sidonius Apollinaris, Epist. IV 12. The 'Emtrpémortes of Menander were apparently very much like the Hecyra. Perhaps the real solution of the difficulty may be that here again Terence resorted to the practice of 'contamination'.'

The last play produced by Terence was the Adelphoe, and here again he imitated Menander, but not without

1 Meineke quotes the following words from Suidas οἱ Ελληνες Κλεισόφους τε ἄδουσι καὶ Θήρωνας καὶ Στρουθίας καὶ Χαιρεφώντας, ἀνθρώτους ἐσθίευν εἰδότας εἰς κόρον καὶ δεινοὺς γαστέρα. This broad sensual trait is suppressed in Terence's adaptation. As to Bias, the following bit of dialogue between him and his parasite is preserved from the Greek play:

Β. κοτύλας χωροῦν δέκα τν Καππαδοκία κόνδυ χρυσοῦν, Στρουθία, τρὶς ἐξέπιον μεστόν γ΄. ΣΤ. ᾿Αλεξάνδρου πλέον τοῦ βασιλέως πέπωκας. Β. οὐκ ἐλαττον, οῦ, μὰ τὴν ᾿Αθηνῶν. ΣΤ. μέγα γε.

There certainly occurs nothing like this in Terence.

² Donatus on Eun. 539 says 'bene inventa persona est (sc. Anti-phonis), cui narret Chaerea, ne unus diu loquatur, ut apud Menandrum.' But Ihne p. 20—25 proves that inventa means here not invented by Terence, but introduced for a poetical intention by Menander, and the words ut apud Menandrum are no doubt merely an addition of a thoughtless reader who was not familiar with Donatus' mode of expression.

³ Dziatzko (rh. m. xxi 76) is of opinion that the name of the author of the Greek play being lost in the archetype of the cod. Bemb., the scribe supplied MENANDRV merely following the example of the other didascaliae. But a supposition of this kind leaves the difficulty raised by the passage in Sidonius Apollinaris unsolved.

adding, at the same time, a scene from the Συναποθνήσκοντες of Diphilus, viz. the rape of the music-girl from Sannio's house: see note on prol. 6—11. The first scene must likewise have undergone considerable changes under Terence's hands, as Varro could not otherwise have found such a difference between the first scenes in Menander and Terence, as to justify him in his judgment preserved by Suetonius in the Life of Terence, 'Adelphorum principium Varro etiam praefert principio Menandri.' But though Varro's erudition was never surpassed by any Roman, his taste is—to say the least of it—very questionable.

Lines from the Greek plays are occasionally quoted by Donatus, or by other authors, and most of them may be traced in the Latin imitations: the most important of these will be found in our notes on the passages in question. From them it appears that Terence as a rule follows the Greek pretty closely, only in a remarkable instance, Ad. 866, we find that he substitutes trochaic tetrameters for the iambic trimeters of his original. The same is the case in a passage in Plautus' Cistellaria written in trochaic metre while the corresponding Greek is again in iambics. Now, trochaic metre is very frequent in Latin comedy, and it may be admitted is eminently suited to the sonorous character of the Latin language. Hence it has been inferred, as it seems, justly that the Latin poets frequently changed the metre of the Greek plays which they imitated.

We now come to another point which has recently occupied the attention of scholars to a great extent: viz. the metres and prosody of Terence. The notions of both commonly accepted in this country are either confessedly or unconfessedly derived from Prof. Key's treatise On Terentian metres inserted in his little book 'The Alphabet.' But it should be observed that the researches of the greatest authorities on subjects connected with the history and development of the Latin language have led to results in direct opposition to the views held by Prof. Key and his followers. It may as well be said here at once that Prof. Key's treatise was written long before the study of the Latin language had been so greatly promoted by the labours of Ritschl and that school of philologers who in him acknowledge and revere their master and leader. Ritschl himself had not arrived at sound views on archaic prosody when

writing his prolegomena to Plautus, and it was only during the progress of his edition that the necessity of a strictly historical investigation into the whole subject forced itself upon him. The consequence was that his edition came all of a sudden to a standstill, and all his energies were for the next six or seven years devoted to a complete collection of the most ancient Latin inscriptions, arranged in chronological succession so as to form a perfectly trustworthy history of the language from the oldest times down to the death of Caesar. The results of these indefatigable researches are now before the eyes of all in the admirable work Priscae Latinitatis Monumenta epigraphica, edidit F. Ritschelius, which forms the first volume of the Corpus Inscriptionum Latinarum now in course of preparation under the auspices of the Academy of Berlin. But he who is desirous of fully mastering the subject should also study Ritschl's numerous procemia prefixed to the Indices lectionum of the Bonn University, and his other essays printed in the Rheinische Museum and in other places. There is, moreover, Corssen's book entitled Aussprache und vokalismus des Latein in two volumes, mostly based upon Ritschl's researches, though not wanting in original merit, and finally H. Schuchardt's valuable work on Vulgar Latin (2 vols.) which has only recently made its appearance.

The present editor may as well declare here at once, that in his own conviction, the results of Ritschl's last researches will henceforth form the sole sound basis for any attempt to explain archaic prosody, and that none has a right to speak about these subjects unless he be fully acquainted with the argument, otherwise he ought to content himself with tacitly accepting the conclusions to which an arduous study of the whole history of the language has led men not of common mould, but the first philologers of our age.

In the Introduction prefixed to the edition of the Aulularia (1866), the present editor has endeavoured to place the principal results of these studies and the arguments that may be adduced in their favour before those English readers whose scholastic avocations, or want of familiarity with German publications, do not allow them to approach the sources themselves. At the time when the Aulularia was published, Schuchardt's book had not yet appeared, but it

has only served to confirm the present writer in the conviction of the soundness of his views.

The following pages contain a very short sketch of what was then given at greater length.

I. The Latin language in its most remote period was possessed of an abundance of suffixes with long vowels. It was the subsequent tendency of the language to shorten many of these, in which it was assisted by the general inclination of many, if not all, languages, to obscure final syllables when not accented. This tendency became at last so powerful, that all final vowels of original long quantity became indifferent when preceded by a short syllable under the accent. To express this in a formula: in archaic Latin, and consequently in the prosody of the comic poets,

4_ <u>=</u> **4**∪

1. Of endings of original long quantity (see my Introd. to Aul. xvi ss.), we may here quote the following: a in the neutr. plur. in omnia Haut. 575. 942. 1055. debilia Ad. 612: us in the nom, sing, of the second decl. like ws in the socalled Attic second decl.: thus we have filias Haut. 217. Aeschinus Ad. 260. 588. 634; likewise us in the neuter of the comparative e.g. fáciliús Haut. 803 (comp. lóngius Plaut. Men. 326); e in the abl. sing. of the third, e.g. temporé Hec. 531. lubidiné Haut. 216. vírginé Ad. 346. fratre ib. 40; in the same way we find it in the third person sing. pres. ind. act. of the third conjugation (comp. Greek λέγει for λέγειτ) in accipit Eun. 1082; analogously at in the subj. augeat Ad. 25; it in the third pers. sing. perf. act. in profuit Hec. 463 and stetit Phorm. 9. ere in the pres. inf. act. (corresponding to the Greek eval, ere is originally ese and v frequently interchanges with s, as heyouev and heyoues), e.g. dúcerē And, 613, dícerē ib. 231.

In general it may be observed that the number of instances where original long vowels retain their old quantity is in proportion far smaller in Terence than in Plautus:

¹ Before rejecting the above as dangerous innovations calculated only to confuse the minds of youth just freshly imbued with the traditional rules on prosody—and let them abstain from reading Terence in case they do not know even those—, before doing so, we repeat, those masters who really care about truth, are requested to acquaint themselves with two papers by the author 'sur prosodie des Plautus und Terens' (Rhein. mus. XXII) of which the above is only a meagre extract.

nay some of the original quantities still appearing in Plautus are always short in Terence, e.g. a in the nom. sing. of the first deel., for the instance quoted from Hec. prol. 2 cannot be admitted.

- 2. As to the shortening of long final vowels which took place in the cases described above, we quote the following instances.
- o shortened in the abl. (and dat.) sing. of the second deel. $n\delta v\delta$ Phorm. 972.
- i shortened in the abl. lévi Hec. 312, in the adverb héri ib. 466.

In disyllable imperatives of originally iambic measure, the final vowels a, e or i are frequently shortened, e.g. rogā Hec. 558. iúbě Phorm. 922. cávě Andr. 300. Eun. 751. rédi Ad. 190. Haut. 349.

A remarkable instance of the changeable nature of comic prosody may be observed in Haut. 613 where we have mane mane.

II. By a further extension of the influence of accent originally long vowels could be shortened when standing before an accented long and after a short syllable, or in a formula

~~~±=~~£.

We will here quote such instances as

virī cúlpa Phorm. 787.
iubē dírui Ad. 908.
iubē máneat Haut. 787.
manē nón dum Ad. 467.
tacē tú Eun. 489.
cavē te ésse Andr. 403.
cavē quóquam Andr. 760.
abī sólum Hec. 557.
herī némo Hec. 329.

dari mi in conspectum Phorm. 261. dari mi obviam Ad. 311.

And even a syllable of such confirmed quantity as is in the dat. plur. is found shortened according to this law:

viris ésse advorsas Hec. 202.

Add also the shortening of the ending as in the acc. plur. of the first (Haut. 888):

nam expedit bonis esse nobis

a case quite analogous to the shortening of the same termination in Greek in the Doric dialect, e.g. $\theta i \rho \tilde{a}$: Theorem 15. 65.

As to verbs, we find tacës éx quo Hec. 527.

To these may be added a striking instance of the influence of accent, viz. Phorm. 902:

quid and me ibatis? ridiculum: verebamini where the regular quantity is at first sight so shockingly violated, that Bentley was of opinion that the passage was corrupt and wrote, therefore, uerémini. But this is against the reading of the best mss.

III. This tendency of shortening long unaccented vowels after short accented or before long accented syllables was greatly assisted by another tendency of the Latin language which manifests itself in the metres of the comic poets and in the ancient inscriptions we possess, viz. a tendency to drop the final consonants of many words. This observation will help to explain the seeming violation of the ordinary laws of 'positio' in numerous passages of the comic writers.

A final m should thus be left unpronounced 1 in the following instances

párum mi prosit Hec. 742. énim lassam óppido Hec. 238. certo énim sció Andr. 503. nón enim dúcet Phorm. 694. enim véro Andr. 91. Hec. 673. Phorm. 937. énim vero Phorm. 1086. Haut. 1045. verum énim vero íd Ad. 255. immo énim vero ínfeliciter Eun. 329.

In the same way quidem should be pronounced as quide in many instances. We consider it superfluous to adduce any more instances of this dropping of a final m

1 'm obscurum in extremitate dictionum sonat' Priscian I 38. 'm parum exprimitur... obscuratur' Quintilian IX 4, 40. In the so-called 'Appendix Probi' which contains many valuable notices about popular pronunciation (and this is by the way generally identical with the pronunciation traceable in the metres of the comics) we find the following observations 'passim, non passi. nunquam, non numqua. pridem, non pride. olim, non oli. idem, non ide.' (p. 199 K.) This proves that the people commonly pronunced all these words without a final m. Analogously, we have in Italian such forms as nove dieci gia meco ecço vece corresponding to the Latin novem decemi iam mecum eccum vicem,

already given, as it is of the most frequent occurrence. See Introd. to the Aulularia p. xxxi.

It is the same with the letter s which is dropt in numerous instances: and here we have the express testimony of Cicero Or. 48, 161 to the effect that it was only during his own life-time this dropping of a final s fell into disuse1. This is fully borne out by the evidence afforded by the Inscriptions of the Republican period, in which s final is frequently omitted. (See also Schuchardt's work 2, 45.) I content myself here with repeating from my Introd. to the Aulularia p. xxxii the following instances from the Hecyra, which are all endings of iambic lines: auctus sit 334. deféssus sum 443. incértus sum 450. expértus sum 489. núllús sum 653. úsús sit 878. It will also appear from these instances that in the case of the letter s the prosody of the comic writers went beyond the limits explained in \$\$ I and II. The same licence extends to m final, but with regard to other final consonants we meet with no deviation from the rule.

r is dropt² in more than one instance:

soror dictast Eun. 157. color vérus Eun. 318. amor misericordia Andr. 261. pater vénit Phorm. 601. miser quod hábui Eun. 237.

In the same way we have to explain the instances in which a final t or d is dropt. Thus apud should frequently be pronounced apu or ape, for the latter form occurs in an ancient glossary 'ape $\pi a \rho d$ ' (Ritschl, rh. mus. xiv 400: see also Schuchardt 1, 123). With regard to verbs we quote the following instances from Terence:

amet: dábitur á me Ad. 118. dabit némo Andr. 396. mihi dédit consílium Eun. 1045. dolet díctum Eun. 430. erat quídam Eun. 569. erat míssa Ad. 618.

¹ Marius Victorinus I p. 2472 P. likewise testifies to the frequent dropping of the final s in Lucilius, and adds in general 'hae syllabae (final s with a following consonant) pro brevibus apud veteres, pro longis vero apud omnes ponuntur.'

² See especially Schuchardt, 1, 35. He quotes pate for pater from an inscription 2, 390.

ipse érit, vos éritis iúdices Ad. prol. 4. iubet fráter Ad. 924. négat quis Eun. 252. negat Phániam Phorm. 352. plácet non fieri Hec. 866. studet pár referre Ad. 73. tacet quór non lúdo Ad. 639. túlit perfúncta Hec. 594. videt me ésse Eun. 260.

dedit is thus written dede in three very old inscriptions: C. I. L. I 62 b. 169, 180.

The preposition ad frequently shrinks to a mere $\ddot{\mathbf{a}}$: e.g.

et ăd pórtitóres Phorm. 150, ut ăd pauca rédeam ib. 648.

Even the letters nt are thus either entirely or in part at least dropt in the following instances:

solënt ésse Haut. 993. studënt fácere Ad. 900. habënt déspicátam Eun. 384.

Forms similar to solen stude habe as we here assume them actually occur in Inscriptions, e.g. emeru for emerunt C. I. I. I 1148 (later than the second Punic war, but prior to the lex Iulia de civ. soc. danda); fecerum in Gruter 686, 3 and comparaverum Fabretti 346.

L final is dropt in semol or simul Eun. 241. Haut. 803.

N final is dropt in tamen Hec. 874. Ad. 145. Eun. 889.

It should, moreover, be observed that all monosyllabic prepositions may drop their final consonants, e.g. in may assume the pronunciation i, just like the English preposition in Shakespeare and the older poets generally—ab becomes $\ddot{a}$, and ex shrinks to $\breve{e}$.

As regards a final x, we ought here to mention the word senex, which should be pronounced as senec or senes in such lines as Hec. 621:

sumus, Pamphilē, senex atque anus.

while it drops its final x entirely in others, e.g.

senex noster. quid fit? quid tu es tristis? Dr. 6 scelus.

To these instances we add two others in which the long ending appears shortened while at the same time the final consonant is dropt. These two cases will be found analogous to the instances collected in § 11.

foris sápere Haut. 923. ex graécis bónis Latínas Eun. 8.

IV. The tendency of shortening long syllables when unaccented was also assisted by the great indifference of the language of that period in regard to double and simple consonants. In fact, double consonants were entirely unknown in Latin before Ennius (Introd. to the Aul. p. xli). Thus U does not affect the quantity of the preceding vowel in supëlléctile Phorm. 666; and the pronoun ille with its derivatives is used as a pyrrhich in numerous instances, Terence himself probably writing ile. In the same way mm does not lengthen the first syllable in the word immo; nn falls, of course, under the same head and mn likewise, as there is little doubt that this combination of consonants was sounded by the Roman like nn (Schuchardt 1, 146 f.); this explains the short quantity of the first syllable in omnis in various passages (e.g. Andr. 694). pp has only the effect of a single p Ad. 238 and 81:

per oppréssionem ut hanc mi eripere postulat gaudémus. De. éhem opportune: te ipsum quaérito.

As this law holds good of all double consonants, we deem it unnecessary to dwell upon this point at greater length.

Another feature characteristic of the Latin language during this period is the attenuation and in many cases entire disappearance of the letter n before s and in general before dentals and gutturals: see Schuchardt, 1, 104 ff. Thus we find in Terence

quód intelléxi Eun. 737. séd interim Haut. 882. neque intélleges Phorm. 806. ego intérea Hec. 42. quíd interest Eun. 233. sine invídia Andr. 66. bonum ingénium Andr. 466.

In the same way *inde* and *unde* occur with the first syllable short in various passages, but only in case a short syllable precedes.

To these examples we add the short quantity of the first syllable in *ignave Eun. 777, a quantity which may also be defended by the reading inavia given by the Medicean ms. of Virgil Aen. xx 733.

Let us also add here those cases in which the letter x does not lengthen the preceding yowel, e.g.

ad ŭxórem Hec. 514. eam ŭxórem Andr. 781 ad ĕxémplum Hec. 163, with note.

In these instances x seems to have the soft pronunciation of s, which indeed represents it in Italian; in another it seems to disappear entirely, viz. ego excludor Eun. 159.

V. Many other deviations of comic prosody from the prosody of the Augustan period are still unexplained by the remarks contained in §§ III and IV and can only be properly understood from the general laws given in I and II, with this addition that they should now be extended to all metrical combinations of words or syllables instead of confining them to single disyllabic words. Instances of this nature will be generally pointed out in the notes on the passages where they occur.

VI. Coming to the question of SYNIZESIS, we shall briefly observe that in the comic writers deo dei deae deis deos deas as well as meo mei meae meos meas meis are frequently treated as monosyllables, while the trisyllabic forms deorum dearum meorum mearum appear as disyllables. It is the same with eo ei eodem eidem eas easdem eos eosdem eae eaedem ea eadem (abl.) eorum earum. Of eius and huius it may be observed that they admit of a threefold pronunciation; éius (trochee) eius (pyrrhich, after a preceding short syllable) and eis (monosyllabic) with the extrusion of u. Another genitive of the same class, cuius or quoius, is either a trochee or a monosyllable (quois).

In accordance with these instances we meet also with a disyllabic pronunciation of *eamus* Phorm. 562.

Of the rest of those words which admit of synizesis, we will here quote dies die, diu scio nescio, ais (Eun. 654) ain ait aibam trium etc. On the other hand, gratiis and ingratiis are always fully pronounced in the comic writers, while in later times we find gratis and ingratis as the predominant forms.

Other examples of synizesis will be pointed out in our notes on the passages where they occur.

Finally it should be observed that compounds in which two vowels come together, are in the comic writers always pronounced with synizesis.

VII. Hiatus was formerly assumed in many passages of the comic poets where either the common reading was wrong or the line admits of a different scanning. In general it may be said that hiatus is justified only (1) where the line is divided among two or more speakers, or (2) in the legitimate caesurae of all metres. Hiatus is of very rare occurrence in Terence.

Quite different from this are those instances in which monosyllables terminating in a long vowel or m do not coalesce with a following short vowel, e.g.

vídě quam iniquos sís prae studio: dúm id efficias quód cupis Andr. 825.

ego cum illo, quocum tum úno rém habebam hóspite Eun. 119.

nostín hanc quám amat frater Eun. 563. diés noctisque mé ames, me desíderes Eun. 193.

Other instances occur Andr. 191. Hec. 343. Phorm. 27. Eun. 1080 etc. Similar cases are not wanting in later poets, e.g. Virg. ecl. viii 108 án qui amant: see also Munro's note on Lucr. II 404.

As concerns the metres of Terence, the student is here advised to consult the table of metres appended to each play.

It has been observed before (p. 3) that Terence was amply rewarded by the praise and admiration of posterity for the coldness he met with from his contemporaries. His comedies were frequently performed after his death and were much read both in the schools and in the closet. Cicero quotes Terence in many passages and always expresses high admiration for him: and Horace who alludes to passages in Terence's comedies never presumes to speak as slightingly of him as he does of Plautus. In the times of imperial Rome grammarians wrote notes on Terence's plays with a view to the explanation both of style and dramatic art; of them we name Asper and Probus who are also known as commentators of Virgil. In the fourth century the plays were commented on by Aelius Donatus, Helenius

Acron and Euanthius; we possess a commentary which contains a confused mass of notes, a great part of which is of late origin, although the whole goes under the name of Donatus. The notes on the Hauton timorumenos are lost. Another commentary by Eugraphius, which extends over all the six comedies and was probably composed in the tenth century, is of little use either for the criticism or the explanation of Terence.

In the middle ages Terence was much read as a standard Latin author, and his comedies were even imitated (though one can hardly say successfully) by the famous nun of Gandersheim, Hrosvitha.

It may be easily conjectured that an author so widely read as Terence was necessarily circulated in a great number of copies, and there is indeed hardly any library in Germany France or England without at least one ms. of this poet. Yet there is only one ms. which should be considered a trustworthy guide for Terentian criticism: viz. the ancient ms. once in the possession of the renowned cardinal Pietro Bembo, now one of the chief treasures of the Vatican Library, a ms. interesting alike for its antiquity (it belongs to the fifth century) and its beauty. Its readings have been made known by Faërnus (Flor. 1565) whose notes are also found in Bentley's famous edition, Two other mss., called Victorianus and Decurtatus, belong to the same family as the Bembinus. This ancient and venerable ms. is unfortunately mutilated at the commencement; it begins with Andr. 786.

All other mss. represent the text as it was settled by a late grammarian, Calliopius. The oldest representatives of this constitution of the text are three mss. of the ninth century, the Ambrosianus Vaticanus and Basilicanus.

An edition of Terence with a sufficient critical apparatus is as yet a desideratum. Bentley was almost the first to commence a methodical criticism of the Terentian comedies, but after all he was very arbitrary and frequently ascribed far too much weight to his late mss. in preference to the Bembinus. It has, moreover, been justly observed

¹ I give this statement on the authority of Bernhardy, röm. litt. p. 874: it appears, however, almost certain that Helenius Acron lived in the latter part of the second century. See O. Ribbeck, Proll. Verg. p. 174.

that, throughout his Terence, he labours under the difficulty of not understanding a joke. In spite of all these faults, his edition is a standard book in philological literature, and out of his very errors the student may learn not a little, especially should he succeed in finding out why Bentley is often wrong in his conjectures—for he who can prove Bentley to be wrong, has indeed advanced in his studies.

An edition of Terence which gives an excellent text based on sound principles and accurate scholarship has been published by Prof. A. Fleckeisen in the Teubner series. He availed himself of a collation of the Bembinus by Petrus Victorius at present in the Royal Library at Munich: in constituting my own text I have been able to use a transcript of a collation by Angelo Poliziano preserved in the Public Library of the University of Oxford.

ANDRIA

P. TERENTI.

ACTA. LVDIS · MEGALENSIBVS · MARCO · FVL-VIO · MANIO · GLABRIONE · AED · CVR · EGIT · (L) · AMBIVIVS · TVRPIO · MODOS · FECIT · FLAC-CVS · CLAVDI · TIBIIS · PARIB · TOTA · GRAECA · MENANDRV · FACTA · PRIMA · M · MARCELLO · C · SVLPICIO · COS

C. SVLPICI APOLLINARIS PERIOCHA.

Sorórem falso créditam meretrículae genere Ándriae, Glycérium, vitiat Pámphilus gravidáque facta dát fidem, uxorém sibi fore hánc: nempe aliam páter ei despónderat, gnatám Chremetis, átque ut amorem cómperit, simulát futuras núptias, cupiéns suus quid habéret animi fílius cognóscere. Daví süasu nón repugnat Pámphilus. sed éx Glycerio nátum ut vidit púerulum Chremés, recusat núptias, generum ábdicat. mox fíliam Glycérium insperato ágnitam hanc Pámphilo, aliam dát Charino cóniugem.

10

PERSONAE.

SIMO SENEX
SOSIA LIBERTYS
DAVOS SERVOS
MYSIS ANCILLA
PAMPHILVS ADVLESCENS
CHARINVS ADVLESCENS
BYRRIA SERVOS
LESBIA OBSTETRIX
GLYCERIVM MVLIER
CHREMES SENEX
CRITO HOSPES
DROMO SERVOS.

PROLOGVS.

Poéta quom primum ánimum ad scribendum ádpulit, id síbi negoti crédidit solúm dari, populo út placerent quás fecisset fábulas. verum áliter eveníre multo intéllegit: nam in prólogis scribúndis operam abútitur, 5 non qui árgumentum nárret, sed qui málevoli veterís poëtae máledictis respóndeat. nunc, quám rem vitio dént, quaeso animum atténdite. Menánder fecit Ándriam et Perínthiam. qui utrámvis recte nórit, ambas nóverit: 10 non íta sunt dissimili árgumento, séd tamen dissimili oratione sunt factae ac stilo. quae cónvenere in Ándriam ex Perínthia fatétur transtulísse atque usum pró suis. id istí vituperant fáctum atque in eo disputant 15 contáminari nón decere fábulas. faciúntne intellegéndo, ut nil intéllegant? qui quom húnc accusant, Naévium Plautum Ennium accúsant, quos hic nóster auctorés habet, quorum aémulari exóptat neglegéntiam 20 potiús quam istorum obscúram diligéntiam. dehinc út quiescant pórro moneo et désinant male dícere, malefácta ne noscánt sua. favéte, adeste aequo ánimo et rem cognóscite. ut pérnoscatis, écquid spei sit rélicuom: 25 posthác quas faciet de íntegro comoédias, spectándae an exigéndae sint vobís prius.

ACTVS I.

SIMO. SOSIA.

SI. Vos istaec intro auférte: abite. Sósia, adésdum: paucis té volo. So. dictúm puta: nempe út curentur récte haec. Si. immo aliúd. So. quid est. 30 quod tíbi mea ars efficere hoc possit ámplius? 5 St. nil ístac opus est árte ad hanc rem quám paro, sed eis, quas semper in te intellexi sitas, fide ét taciturnitate. So. expecto, quid velis. SI. ego póstquam te emi, a párvolo ut sempér tibi 35 apúd me iusta et clémens fuerit sérvitus, 10 scis. féci ex servo ut ésses libertús mihi, proptérea quod servibas liberáliter. quod hábui summum prétium persolví tibi. in mémoria habeo. SI, haud múto factum. gaúdeo, 40 si tíbi quid feci aut fácio quod placeát, Simo, 15 et id grátum fuisse advórsum te habeo grátiam. sed hoc míhi molestumst: nam ístaec commemorátio quasi éxprobratióst inmemori bénefici. quin tu úno verbo díc, quid est quod mé velis. SI. ita fáciam. hoc primum in hác re praedicó tibi: 20 quas crédis esse has, non sunt verae núptiae. So. quor símulas igitur? Si. rem ómnem a principio aúdies: eo pácto et gnati vítam, et consiliúm meum cognósces, et quid fácere in hac re té velim. 50 nam is póstquam excessit éx ephebis, Sósia, z librius vivendi fuit potestas—nam antea qui scire posses aut ingenium noscere, dum aetás metus magister prohibebánt? SI. quod plérique omnes fáciunt adulescéntuli, ut ánimum ad aliquod stúdium adiungant, aút equos

30	alere, aut canes ad vénandum, aut ad philosophos:	
	horum ille nil egrégie praeter cétera	
	studébat, et tamen ómnia haec mediocriter:	
	gaudébam. So. non iniúria: nam id árbitror	60
	adprime in vita esse útile, ut nequid nimis.	
33	Si. sic víta erat : facile ómnes perferre ác pati :	
	cum quíbus erat quomque úna, eis sese dédere:	
	eorum óbsequi studiís: advorsus némini:	
		65
	sine invídia laudem invénias et amicós pares.	
m	So. sapiénter vitam instituit: namque hoc témpore	
	obséquium amicos, véritas odiúm parit.	
	St. intérea mulier quaédam abhinc triénnium	
		70
	inópia et cognatórum neglegéntia	
15	coácta, egregia fórma atque aetate íntegra.	
	So. ei, véreor nequid Ándria adportét mali.	•
	Si. primo haéc pudice vítam parce ac dúriter	
		75
	sed póstquam amans accéssit pretium póllicens,	
ŧ۸	unus et item alter: íta ut ingeniumst ómnium	
,,,,	hominum áb labore próclive ad lubídinem,	
	accépit condiciónem, dein quaestum óccipit.	
	qui tum illam amabant, fórte, ita ut fit, filium	80
	perdúxere illuc, sécum ut una essét, meum.	
55	egomét continuo mécum 'certe captus est:	
_	habet.' óbservabam máne illorum sérvolos	
	venientis aut abeuntis: rogitabam 'heus puer,	
	dic sódes, quis heri Chrýsidem habuit?' nam Ándriae	
	illi íd erat nomen. So. téneo. Sr. Phaedrum a	ut
	Clíniam	
50	dicébant aut Nicáretum: nam hi tres túm simul	
	amábant. 'eho, quid Pámphilus?' "quid? súmbolar	m
	dedít, cenavit." gaúdebam. item alió die	
		90
	quicquam áttinere. enim véro spectatúm satis	
5	putábam et magnum exémplum continéntiae:	
	nam quí cum ingeniis conflictatur eius modi	
	neque commovetur ánimus in ea ré tamen,	
	scias pósse habere iam ípsum suae vitaé modum.	95

quom id míhi placebat, tum úno ore omnes ómnia 70 bona dícere et laudare fortunas meas. qui gnátum haberem táli ingenio praéditum. quid vérbis opus est? hác fama inpulsús Chremes ultro ád me venit, únicam gnatám suam 100 cum dóte summa fílio uxorem út daret. 75 placuít: despondi: hic núptiis dictúst dies. So. quid igitur obstat, quor non fiant? SI. audies. ferme in diebus paúcis, quibus haec ácta sunt, Chrysis vicina haec móritur. So. o factúm bene: 105 beásti: ei metui a Chryside. Si. ibi tum fílius « cum illís, qui amarant Chrýsidem, una aderát frequens: curábat una fúnus: tristis interim, non númquam conlacrumábat. placuit tum íd mihi. sic cógitabam 'hic párvae consuetúdinis 110 causa húius mortem tám fert familiáriter: s quid si ipse amasset? quid hic mihi faciét patri?' haec égo putabam esse ómnia humani íngeni mansuétique animi officia. quid multis moror? egomét quoque eius caúsa in funus pródeo, nil súspicans etiám mali. So. hem, quid ést? Sr. scies. me ecfértur. imus. ínterea inter múlieres, quae ibi áderant, forte unam áspicio adulescéntulam, formá So. bona fortásse. Si. et voltu, Sósia, adeó modesto, adeó venusto, ut níl supra. 120 quae quóm mihi lamentári praeter céteras 95 visást, et quia erat fórma praeter céteras honésta ac liberáli, accedo ad pédisequas, quae sit rogo. sorórem esse aiunt Chrýsidis. percussit ilico ánimum. attat, hoc illud est, 125 hinc íllae lacrumae, haec íllast misericórdia. 100 So. quam tímeo, quorsum evádas! Si. funus interim procédit. sequimur: ád sepulcrum vénimus: in ígnem inpositast: flétur. interea haéc soror, quam díxi, ad flammam accéssit inprudéntius. 130 satis cúm periclo. ibi tum éxanimatus Pámphilus 105 bene dissimulatum amórem et celatum indicat: adcúrrit: mediam múlierem compléctitur: 'mea Glýcerium' inquit 'quíd agis? quor te is pér-

ditum?

tum illa, út consuetum fácile amorem cérneres, 135 reiécit se in eum fléns quam familiáriter. 110 So. quid aïs? St. redeo inde irátus atque aegré ferens: nec sátis ad obiurgándum causae. díceret 'quid féci? quid commérui aut peccavi, pater? quae sése in ignem inícere voluit, próhibui: 140 servávi.' honesta orátiost. So. recté putas: 115 nam si íllum obiurges, vítae qui auxiliúm tulit, quid fácias illi, quí dederit damnum aut malum? Sr. venít Chremes postrídie ad me clámitans: indígnum facinus: cómperisse, Pámphilum 145 pro uxóre habere hanc péregrinam. ego illud sédulo 120 negáre factum. ille ínstat factum. dénique ita túm discedo ab illo, ut qui se filiam negét daturum. So. nón tu ibi gnatum? SI. ne haéc quidem satis vémens causa ad óbiurgandum. So. quí cedo? 150 'tute ipse his rebus finem praescripsti, pater: 125 prope adést, quom alieno móre vivendúmst mihi: sine núnc meo me vívere intereá modo.' So. qui igitúr relictus ést obiurgandí locus? SI. si própter amorem uxórem nolet dúcere, 155 ea prímum ab illo animádvortenda iniúriast. 130 et núnc id operam do, út per falsas núptias vera óbiurgandi caúsa sit, si déneget: simúl sceleratus Dávos siguid cónsili habet, út consumat núnc, quom nil obsínt doli: quem ego crédo manibus pédibusque obnixe ómnia 135 factúrum : magis id ádeo, mihi ut incómmodet. quam ut óbsequatur gnáto. So. quaproptér? S1. rogas? mala méns, malus animus. quém quidem ego si sénsero... sed quid opust verbis? sin eveniat, quod volo, in Pámphilo ut nil sít morae: restát Chremes,

qui mi éxorandus ést: et spero cónfore.
nunc tuómst officium, has béne ut adsimules núptias:
pertérrefacias Dávom: observes fílium,
quid agát, quid cum illo cónsili captét. So. sat est: 170
curábo. S_I. eamus núnciam intro. So. i praé, sequor.

ACTVS II.

SIMO. DAVOS.

To Co Non dishimust amin and summarist films.	
12 St. Non dúbiumst, quin uxórem nolit fílius:	
ita Dávom modo timére sensi, ubi núptias	
futúras esse audívit. sed ipse exít foras.	
Da. mirábar, hoc si síc abiret: ét eri sempe	r lénitas
5 verébar quorsum eváderet :	176
qui póstquam audierat nón datum iri fílio uxor	
númquam quoiquam nóstrum verbum fécit i	eque id
aegré tuli	
SI. át nunc faciet, néque, ut opinor, sine tu	o magnó
1 .	

malo.

Da. id vóluit, nos sic néc opinantis dúci falso gaúdio, 10 sperántis iam amotó metu, interea óscitantis ópprimi, 181 ne mi ésset spatium cógitandi ad dísturbandas núp-

Si. carnuféx quae loquitur? Da. érus est. neque províderam.

SI. Dave. Da. hém, quid est? SI. eho dum ád me. Da. quid hic volt? SI. quid aïs? DA. qua de ré? SI. rogas?

meum gnátum rumor ést amare. Da. id pópulus curat scilicet. 185

15 St. hocine agis an non? Da. égo vero istuc. St. séd nunc ea me exquirere,

iníqui patris est: nám quod antehac fécit, nil ad me

dum témpus ad eam rém tulit, sivi ánimum ut explerét suom :

nunc híc dies aliám vitam adfert, álios mores póstulat. dehinc póstulo sive aéquomst te oro, Dáve, ut redeat iam ín viam.

20 Da. hoc quid sit? St. omnes, qui amant, graviter sibi dari uxorém ferunt.

Da. ita áiunt. Sr. tum siquís magistrum cépit ad eam rem inprobum,

ipsum ánimum aegrotum ad déteriorem pártem ple- rumque ádplicat.
Da. non hércle intellegé. St. non? hem. Da. non: Dávos sum, non Oédipus.
Si. nempe érgo aperte vís quae restant mé loqui? Da. sané quidem. 195
25 SI. si sénsero hodie quícquam in his te núptiis falláciae conári, quo fiánt minus,
aut vélle in ea re osténdi, quam sis cállidus:
verbéribus caesum te in pistrinum, Dáve, dedam us-
que ád necem,
ea lége atque omine, út, si te inde exémerim, ego pro té molam. 200
30 quid, hoc intellextin? an non dum etiam ne hoc qui- dem? Da. immo callide:
ita apérte ipsam rem módo locutu's, níl circum itione
úsus es.
SI. ubivís facilius pássus sim quam in hác re me
delúdier.
Da. bona vérba, quaeso. SI. inrídes? nil me fállis.
edicó tibi,
ne témere facias: néque tu hau dices tíbi non prae-
dictúm. cave. 205
I 3 Da. enim véro, Dave, níl locist segnítiae neque socór- diae,
quantum intellexi módo senis senténtiam de núptiis:
quae sí non astu próvidentur, me aút erum pessúm dabunt.
nec quíd agam certumst : Pámphilumne adiútem an auscultém seni.
5 si illúm relinquo, eius vítae timeo: sín opitulor, huí-
us minas, 210 quoi vérba dare diffícilest: primum iám de amore
hoc comperit:
me infénsus servat, né quam faciam in núptiis falláciam.
si sénserit aut sí <i>quam</i> lubitum fúerit causam céperit,
quo iúre quaque iniúria praecípitem in pistrinúm

10 ad haéc mala hoc mi accédit etiam: haec Ándria, si ista úxor sive amícast, gravida e Pámphilost.

dabit!

214

audíreque eorumst óperae pretium audáciam: nam incéptiost améntium, haud amántium: quidquíd peperisset, décreverunt tóllere:

is et fingunt quandam intér se nunc falláciam, 220 civem Atticam esse hanc. 'fúit olim hinc quidám senex mercátor: navem is frégit apud Andrum insulam: is óbiit mortem. ibi tum hánc eiectam Chrýsidis patrém recepisse órbam, parvam.' fábulae.

mini quidem hercle non fit veri simile; atqui ipsis commentum placet.] 225

sed Mýsis ab ea egréditur. at ego hinc me ad forum, utí conveniam Pamphilum, ne pater inprudentem ópprimat.

Mysis.

I4 Aúdivi, Archilís, iam dudum: Lésbiam adducí iubes, sáne pol illa témulentast múlier et temerária néc satis digna, quoí committas prímo partu múlierem: 230

támen eam adducam? ínportunitátem spectate ániculae: 5 quía compotrix éius est. di, dáte facultatem óbsecro huíc pariundi atque illi in aliis pótius peccandi locum. sed quíd nam Pamphilum éxanimatum vídeo? vereor quíd siet.

oppériar, ut sciám numquid nam haec túrba tristitiae ádferat. 235

PAMPHILVS. MYSIS.

Is Pa. Hocinést humanum fáctu aut inceptu? hócinest officiúm patris?

My. quid illud est? PA. pro deum fidem, quid est, si haéc non contuméliast?

uxórem decrerát dare sese mi hódie: nonne opórtuit praescísse me ante? nónne prius commúnicatum oportuit?

5 My. miserám me, quod verbum aúdio? 240 Pa. quíd? Chremes, qui dénegarat sé commissurúm mihi

gnátam suam uxorem, íd mutavit, quía me inmutatúm videt ?

itane óbstinate operám dat, ut me a Glýcerio mise-
rum ábstrahat?
quod sí fit, pereo fúnditus.
10 ádeon hominem esse ínvenustum aut ínfelicem quém- quam, ut ego sum! 245
pró deum atque hominúm fidem!
núllon ego Chremétis pacto adfinitatem ecfúgere
potero ?
quót modis contémptus, spretus! fácta, transacta óm- nia. hem,
répudiatus répetor : quam obrem ? nísi si id est, quod súspicor :
15 áliquid monstri alúnt: ea quoniam némini obtrudí
potest, 250
ítur ad me. My. orátio haec me míseram exanima-
vít metu.
Pa. nam quíd ego dicam dé patre? a
tantámne rem tam néglegenter ágere! praeteriéns modo
mi ápud forum 'uxor tíbi ducendast, Pámphile, hodie'
inquit, 'para:
20 ábi domum.' id mihi vísust dicere 'ábi cito ac sus- pénde te.' 255
óbstipui: censén me verbum pótuisse ullum próloqui?
úllam causam, inéptam saltem fálsam iniquam? om-
mútui.
quód si ego rescivíssem id prius, quid fácerem, si-
quis mé roget:
áliquid facerem, ut hóc ne facerem. séd nunc quid
primum éxequar?
25 tót me inpediunt cúrae, quae meum ánimum divor-
saé trahunt: 260
amor, mísericordia húius, nuptiárum sollicitátio,
tum pátris pudor, qui mé tam leni pássus est animo
úsque adhuc
quae meó quomque animo lúbitumst facere. eine égo
ut advorser? eí mihi.
incértumst quid agam. My. mísera timeo 'incér-
tumst' hoc quorsum áccidat.
so sed núnc peropus est, aút hunc cum ipsa aut de illa
me advorsum húnc loqui.

dum in dúbiost animus, paúlo momento húc vel illuc inpéllitur. PA. quis hic lóquitur? Mysis, sálve. My. o salve. Pámphile. Pa. quid agít? My. rogas? labórat e dolóre, atque ex hoc mísera sollicitást, diem quia ólim in hunc sunt cónstitutae núptiae. tum autem hóc timet, 269 25 ne déseras se. Pa. hem, egone istuc conarí queam? egon própter me illam décipi miserám sinam, quae míhi suom animum atque ómnem vitam crédidit, quam ego ánimo egregie cáram pro uxore hábuerim? bene ét pudice eius dóctum atque eductúm sinam « coáctum egestate ingenium inmutárier? non fáciam. My, haud vereor, si in te solo sit situm: sed vim út queas ferre. Pa. ádeon me ignavóm putas, adeón porro ingratum aút inhumanum aút ferum. ut néque me consuetúdo neque amor néque pudor 45 commóveat neque commóneat, ut servém fidem? 280 My. unum hóc scio, meritam ésse, ut memor essés sui. Pa. memor éssem? o Mysis Mýsis, etiam núnc mihi scripta illa dicta súnt in animo Chrýsidis de Glýcerio. iam férme moriens mé vocat: 50 accéssi: vos semótae. nos soli: incipit 285 'mi Pámphile, huius fórmam atque aetatém vides: nec clám te est, quam illi utraéque nunc inútiles et ád pudicitiam ét ad rem tutandám sient. quod égo per hanc te déxtram oro et geniúm tuom, 55 per tuám fidem perque húius solitúdinem te obtéstor, ne abs te hanc ségreges neu déseras. si te in germani frátris dilexí loco sive haéc te solum sémper fecit máxumi seu tíbi morigera fúit in rebus ómnibus, 60 te istí virum do, amícum tutorém patrem: bona nóstra haec tibi permítto et tuae mandó fide.' hanc mi in manum dat: mors continuo ipsam occupat. accépi: acceptam sérvabo. My. ita speró quidem. Pa. sed quór tu abis ab illa? My. óbstetricem arcésso. Pa. propera. atque aúdin? 65 verbum únum cave de núptiis, ne ad mórbum hoc

etiam. My. téneo. 300

ACTVS III.

CHARINVS. BYRRIA. PAMPHILVS.

II 1 CH. Quíd aïs, Byrriá? daturne illa Pámphilo hodie
núptum? By. sic est. CH. quí scis? By. apud forúm modo e Davo audívi.
Сн. vae miseró mihi.
ut ánimus in spe atque in timore usque ántehac at-
tentús fuit, ita, póstquam adempta spés est, lassus cúra confec-
tús stupet.
5 By. quaéso edepol, Charine, quoniam non potest id
fieri quod vis, 305
íd velis quod póssit. Сн. nil volo áliud nisi Philú-
menam. By. a,
quánto satiust te íd dare operam, qui ístum amorem
ex ánimo amoveas,
quam íd loqui, quo mágis lubido frústra incendatúr tua. CH. facile ómnes, quom valémus, recta cónsilia aegro-
tís damus.
10 tu si híc sis, aliter séntias. By. age age, út lubet.
Сн. sed Pámphilum 310
video. ómnia experíri certumst prius quam pereo.
By, quid hic agit?
CH. ipsum húnc orabo, huic súpplicabo, amórem huic narrabó meum :
credo inpetrabo, ut áliquot saltem núptiis prodát dies:
intérea fiet áliquid, spero. By. id 'áliquid' nil est.
Сн. Бýrria,
15 quid tibi videtur? ádeon ad eum? By. quid ni? si nil inpetres, 315
ut te árbitretur síbi paratum moéchum, si illam dúxerit.
Сн. ábin hinc in malám rem cum suspítione istác, scelus ?
Pa. Charínum video. sálve. Сн. o salve, Pám- phile:
ad te advenio spém salutem consilium auxilium ex- petens.

20 PA. néque pol consilí locum habeo néque ad auxilium
cópiam. 320
séd istuc quid namst? CH. hódie uxorem dúcis?
Pa. aiunt. Сн. Pámphile,
si id facis, hodié postremum mé vides. Pa. quid ita?
Сн. eí mihi,
véreor dicere: huíc dic quaeso, Býrria. By. ego
dicám. Pa. quid est?
By. spónsam hic tuam amat. Pa. né iste haud
mecum séntit. eho dum díc mihi:
s númquid nam ampliús tibi cum illa fuít, Charine?
Сн. a, Pamphile, 325
níl. Pa. quam vellem! CH. núnc te per amicítiam
et per amorem óbsecro,
príncipio ut ne dúcas. Pa. dabo equidem óperam.
Сн. sed si id nón potest
aút tibi nuptiae haéc sunt cordi, PA. córdi? CH. sal-
tem aliquót dies
prófer, dum proficíscor aliquo, né videam. Pa. audi
núnciam.
» égo, Charine, ne útiquam officium líberi esse hominís
puto, 330
quom ís nil mereat, póstulare id grátiae adponí sibi.
núptias ecfúgere ego istas málo quam tu apíscier.
Сн. réddidisti animum. Ра. nunc siquid potes aut
tu aut hic Býrria,
fácite fingite invenite efficite qui detur tibi:
зъ égo id agam, mihi quí ne detur. Сн. sát habeo.
Pa. Davom óptume 335
vídeo, quoius consílio fretus sum. Сн. át tu hercle
haud quicquám mihi,
nísi ea quae nil ópus sunt sciri. fúgin hinc? By. ego
vero ác lubens.

DAVOS. CHARINVS. PAMPHILVS.

II 2 Da. Dí boni, boní quid porto? séd ubi inveniam Pámphilum, út metum in quo núnc est adimam atque éxpleam animum gaúdio?

CH. laétus est nesció quid. Pa. nil est: nón dum haec
rescivít mala. 340
Da. quem égo nunc credo, sí iam audierit sibi pa-
ratas núptias,
5 CH. aúdin tu illum? DA. tóto me oppido éxanimatum
quaérere.
séd ubi quaeram aut qué nunc primum inténdam?
CH. cessas ádloqui?
Da. hábeo. Pa. Dave, adés, resiste. Da. quís ho-
most, qui me? o Pámphile,
te ípsum quaero, eugaé Charine: ambo ópportune:
vós volo. 345
Pa. Dáve, perii. Da. quín tu hoc audi. Pa. intérii.
Da. quid timeás scio.
10 CH. méa quidem hercle cérte in dubio vítast. Da. et
quid tú, scio.
Pa. núptiae mi Da. etsí scio? Pa. hodie. Da.
obtúndis, tam etsi intéllego?
id paves, ne dúcas tu illam: tu autem, ut ducas.
CH. rém tenes.
Pa. istuc ipsum. Da. atqui istuc ipsum nil periclist:
mé vide. 350
Pa. óbsecro te, quám primum hoc me líbera miserúm
metu. Da. hem,
15 líbero; uxorém tibi non dat iám Chremes. Pa. qui
scis? Da. scio.
túos pater me módo prehendit: aít tibi uxorém dare
hódie, item alia múlta, quae nunc nón est narrandí
locus.
cóntinuo ad te próperans percurro ád forum, ut di-
cám tibi haec. 355
úbi te non invénio, ibi ascendo ín quendam excelsúm
locum.
20 círcumspicio; núsquam. forte ibi húius video Býrriam;
rógo: negat vidísse. mihi moléstum. quid agam cógito.
rédeunti interea éx ipsa re mi íncidit suspítio 'hem, paúlulum obsoni : ípsus tristis: de ínproviso núptiae:
nón cohaerent.' Pa. quórsum nam istuc? Da. égo
me continuo ád Chremem. 361
25 quom illo advenio, sólitudo ante óstium: iam id gaúdeo.

CH. récte dicis. PA. pérge. DA. maneo: intérea
intro ire néminem
vídeo, exire néminem: matronam nullam in aedibus,
nîl ornati, nîl tumulti: accéssi: intro aspexî. Pa.
scio: 365
mágnum signum. Da. núm videntur cónvenire haec núptiis?
» Pa. nón opinor, Dáve. Da. 'opinor' nárras? non
recte áccipis.
cérta res est. étiam puerum inde ábiens convení Chremi:
hólera et pisciculós minutos férre obolo in cenám seni.
Сн. líberatus sum hódie, Dave, túa opera. Da. ac
nullús quidem. 370
CH. quíd ita? nempe huic prórsus illam nón dat.
Da. ridiculúm caput,
s quási necesse sít, si huic non dat, té illam uxorem
dúcere :
nísi vides, nisi sénis amicos óras, ambis. Ch. béne mones:
îbo etsi herele saéne iam me snés hace frustratést
îbo, etsi hercle saépe iam me spés haec frustratást.
vale.
vale. II 3 PA. quíd igitur sibi vólt pater? quor símulat? DA. ego
vale. II 3 PA. quíd igitur sibi vólt pater? quor símulat? DA. ego dicám tibi. 375
vale. II 3 PA. quíd igitur sibi vólt pater? quor símulat? DA. ego dicám tibi. 375 si íd suscenseát nunc, quia non dét tibi uxorém
vale. II : PA. quíd igitur sibi vólt pater? quor símulat? DA. ego dicám tibi. 375 si íd suscenseát nunc, quia non dét tibi uxorém Chremes, príus quam tuom ut sese hábeat animum ad núptias perspéxerit:
vale. II s PA. quíd igitur sibi vólt pater? quor símulat? DA. ego dicám tibi. 375 si íd suscenseát nunc, quia non dét tibi uxorém Chremes, príus quam tuom ut sese hábeat animum ad núptias perspéxerit: ípsus sibi esse iniúrius videátur, neque id iniúria.
vale. II s PA. quíd igitur sibi vólt pater? quor símulat? DA. ego dicám tibi. 375 si íd suscenseát nunc, quia non dét tibi uxorém Chremes, príus quam tuom ut sese hábeat animum ad núptias perspéxerit: ípsus sibi esse iniúrius videátur, neque id iniúria. 5 séd si tu negáris ducere, íbi culpam in te tránsferet:
vale. II 3 PA. quíd igitur sibi vólt pater? quor símulat? DA. ego dicám tibi. 375 si íd suscenseát nunc, quia non dét tibi uxorém Chremes, príus quam tuom ut sese hábeat animum ad núptias perspéxerit: ípsus sibi esse iniúrius videátur, neque id iniúria. 5 séd si tu negáris ducere, íbi culpam in te tránsferet: túm illae turbae fíent. PA. quidvis pátiar. DA. pater
vale. II s PA. quíd igitur sibi vólt pater? quor símulat? DA. ego dicám tibi. 375 si íd suscenseát nunc, quia non dét tibi uxorém Chremes, príus quam tuom ut sese hábeat animum ad núptias perspéxerit: ípsus sibi esse iniúrius videátur, neque id iniúria. 5 séd si tu negáris ducere, íbi culpam in te tránsferet: túm illae turbae fíent. PA. quidvis pátiar. DA. pater est, Pámphile. 380
vale. II 3 PA. quíd igitur sibi vólt pater? quor símulat? DA. ego dicám tibi. 375 si íd suscenseát nunc, quia non dét tibi uxorém Chremes, príus quam tuom ut sese hábeat animum ad núptias perspéxerit: ípsus sibi esse iniúrius videátur, neque id iniúria. 5 séd si tu negáris ducere, íbi culpam in te tránsferet: túm illae turbae fíent. PA. quidvis pátiar. DA. pater est, Pámphile. 380 dífficilest. tum haec sólast mulier. díctum factum
vale. II 3 PA. quíd igitur sibi vólt pater? quor símulat? DA. ego dicám tibi. 375 si íd suscenseát nunc, quia non dét tibi uxorém Chremes, príus quam tuom ut sese hábeat animum ad núptias perspéxerit: ípsus sibi esse iniúrius videátur, neque id iniúria. 5 séd si tu negáris ducere, íbi culpam in te tránsferet: túm illae turbae fíent. PA. quidvis pátiar. DA. pater est, Pámphile. 380 dífficilest. tum haec sólast mulier. díctum factum invénerit
vale. II s PA. quíd igitur sibi vólt pater? quor símulat? DA. ego dicám tibi. 375 si íd suscenseát nunc, quia non dét tibi uxorém Chremes, príus quam tuom ut sese hábeat animum ad núptias perspéxerit: ípsus sibi esse iniúrius videátur, neque id iniúria. 5 séd si tu negáris ducere, íbi culpam in te tránsferet: túm illae turbae fíent. PA. quidvis pátiar. DA. pater est, Pámphile. 380 dífficilest. tum haec sólast mulier. díctum factum invénerit áliquam causam, quam óbrem eïciat óppido. PA. eï-
vale. II : PA. quíd igitur sibi vólt pater? quor símulat? Da. ego dicám tibi. 375 si íd suscenseát nunc, quia non dét tibi uxorém Chremes, príus quam tuom ut sese hábeat animum ad núptias perspéxerit: ípsus sibi esse iniúrius videátur, neque id iniúria. 5 séd si tu negáris ducere, íbi culpam in te tránsferet: túm illae turbae fíent. Pa. quidvis pátiar. Da. pater est, Pámphile. 380 dífficilest. tum haec sólast mulier. díctum factum invénerit áliquam causam, quam óbrem eïciat óppido. Pa. eïciát? Da. cito.
vale. II : PA. quíd igitur sibi vólt pater? quor símulat? Da. ego dicám tibi. 375 si íd suscenseát nunc, quia non dét tibi uxorém Chremes, príus quam tuom ut sese hábeat animum ad núptias perspéxerit: ípsus sibi esse iniúrius videátur, neque id iniúria. 5 séd si tu negáris ducere, íbi culpam in te tránsferet: túm illae turbae fíent. Pa. quidvis pátiar. Da. pater est, Pámphile. 380 dífficilest. tum haec sólast mulier. díctum factum invénerit áliquam causam, quam óbrem eïciat óppido. Pa. eïciát? Da. cito. Pa. cédo igitur quid fáciam, Dave? Da. díc te duc-
vale. II : PA. quíd igitur sibi vólt pater? quor símulat? Da. ego dicám tibi. 375 si íd suscenseát nunc, quia non dét tibi uxorém Chremes, príus quam tuom ut sese hábeat animum ad núptias perspéxerit: ípsus sibi esse iniúrius videátur, neque id iniúria. 5 séd si tu negáris ducere, íbi culpam in te tránsferet: túm illae turbae fíent. PA. quidvis pátiar. DA. pater est, Pámphile. 380 dífficilest. tum haec sólast mulier. díctum factum invénerit áliquam causam, quam óbrem eïciat óppido. PA. eïciát? DA. cito. PA. cédo igitur quid fáciam, Dave? DA. díc te ducturum. PA. hém. DA. quid est?
vale. II : PA. quíd igitur sibi vólt pater? quor símulat? Da. ego dicám tibi. 375 si íd suscenseát nunc, quia non dét tibi uxorém Chremes, príus quam tuom ut sese hábeat animum ad núptias perspéxerit: ípsus sibi esse iniúrius videátur, neque id iniúria. 5 séd si tu negáris ducere, íbi culpam in te tránsferet: túm illae turbae fíent. Pa. quidvis pátiar. Da. pater est, Pámphile. 380 dífficilest. tum haec sólast mulier. díctum factum invénerit áliquam causam, quam óbrem eïciat óppido. Pa. eïciát? Da. cito. Pa. cédo igitur quid fáciam, Dave? Da. díc te duc-

Chremes

Pa. suadére noli. Da. ex eá re quid fiát, vide. 385 Pa. ut ab ílla excludar, húc concludar. Da. nón itast.

nempe hóc sic esse opínor: dicturúm patrem 'ducás volo hodie uxórem': tu 'ducam' inquies:

15 cedo quíd iurgabit técum? hic reddes 6mnia, quae núnc sunt certa ei cónsilia, incerta út sient, 390 sine omní periclo: nam hóc hau dubiumst, quín

tibi nón det gnatam. néc tu ea causa mínueris haec quaé facis, ne is mútet suam senténtiam.

20 patrí dic velle: ut, quóm velit, tibi iúre irasci nón queat.

nam quód tu speres, própulsabo fácile. uxorem his móribus 395

dabit némo. inveniet inopem potius, quam te corrumpi sinat.

sed sí te aeque animo férre accipiet, néglegentem féceris:

alia ótiosus quaéret: interea áliquid acciderít boni. 25 Pa. itan crédis? Da. hau dubium íd quidemst. Pa. vide quó me inducas. Da. quín taces?

Pa. dicám. puerum autem né resciscat míhi esse exilla caútiost: 400

nam póllicitus sum súscepturum. Da. o fácinus audax. Pa. hánc fidem

sibi me óbsecravit, quí se sciret nón deserturum, út darem.

Da. curábitur. sed páter adest. cave té esse tristem séntiat.

SIMO. DAVOS. PAMPHILVS.

II 4 SI. Reviso quid agant aût quid captent cónsili.
DA. hic núnc non dubitat, quin te ducturúm neges. 405
venít meditatus álicunde ex soló loco:
orátionem spérat invenísse se,

s qui differat te: proin tu fac apud te út sies.

P.A. modo ut póssim, Dave. D.A. créde inquam hoc
mihi, Pámphile,

numquam hódie tecum cómmutaturúm patrem 410 unum ésse verbum, sí te dices dúcere.

BYRRIA. SIMO. DAVOS. PAMPHILVS.

II 5 By. Erus mé relictis rébus iussit Pámphilum hodie óbservare, quíd ageret de núptiis.
[scirem: id propterea nunc hunc venientem sequor.]
ipsum ádeo praesto vídeo cum Davo: hóc agam. 415
5 St. utrúmque adesse vídeo. Da. em, serva. Sl. Pámphile.

Da. quasi de înproviso réspice ad eum. Pa. ehém pater.

Da. probe. Si. hódie uxorem dúcas, ut dixí, volo.

By. nunc nóstrae timeo párti, quid hic respóndeat.

Pa. neque istíc neque alibi tíbi erit usquam in mé
mora. By. hem. 420

10 Da. obmútuit. By. quid díxit? SI. facis ut té decet, quom istúc quod postulo inpetro cum grátia. By. sum vérus? erus, quantum aúdio, uxore éxcidit. SI. i núnciam intro, ne in mora, quom opus sít, sies. Pa. eó. By. nullane in ré esse homini quoiquam fidem! 425

15 verum illud verbumst, vólgo quod dicí solet, omnís sibi malle mélius esse quam álteri. ego illam vidi: vírginem formá bona meminí videre: quo aéquior sum Pámphilo, si sé illam in somnis quam illum amplecti máluit. 430 20 renúntiabo, ut pro hóc malo mihi dét malum.

II 6 DA. hic núnc me credit áliquam sibi falláciam portáre et ea me hic réstitisse grátia.
SI. quid Dávos narrat? DA. aéque quicquam núnc quidem.

SI. nilne? hém. Da. nil prorsus. SI. átqui expectabám quidem. 435

5 Da. praetér spem evenit: séntio: hoc male habét virum.

SI. potin és mihi verum dícere? Da. nil fácilius. SI. num illí molestae quídpiam haec sunt núptiae huiúsce propter cónsuetudinem hóspitae? Da. nil hércle: aut, si adeo, bíduist aut trídui 440 10 haec sóllicitudo: nósti? deinde désinet.
etenim ípsus secum eám rem reputavít via.
SI. laudó. DA. dum licitumst éï dumque aetás tulit,
amávit: tum id clam: cávit, ne umquam infámiae
ea rés sibi esset, út virum fortém decet:
44:
15 nunc úxore opus est: ánimum ad uxorem ádpulit.
SI. subtrístis visus ést esse aliquantúm mihi.
DA nil própter hang rem séd est qued suscepsét tibi

SI. subtristis visus est esse aliquantum mihi.

DA. nil propter hanc rem, séd est quod suscensét tibi.

SI. quid namst? DA. puerilest. SI. quid id est?

DA. nil. SI. quin dic, quid est?

Da. ait nímium parce fácere sumptum. SI. méne?
Da. te. 450

20 'vix' inquit 'drachumis ést obsonatús decem:
num fílio vidétur uxorém dare?
quem' inquit 'vocabo ad cénam meorum aequálium
potíssumum nunc?' ét, quod dicendum híc siet, 454
tu quóque per parce nímium. non laudó. SI. tace:

25 Da. commóvi. SI. ego istaec récte ut fiant vídero. quid nam hóc est rei? quid híc volt veteratór sibi? nam si híc malist quicquam, hém illic est huic reí caput.

Mysis. Simo. Davos. Lesbia. Glycerivm. III 1 My. Ita pól quidem res ést, ut dixti, Lésbia:

fidélem hau ferme múlieri inveniás virum. 460 SI. ab Ándriast ancilla haec. DA. quid narrás? SI. itast.

My. sed hic Pamphilus SI. quid dícit? My. firmavít fidem. SI. hem.

5 DA. utinam aút hic surdus aút haec muta fácta sit. My. nam quód peperisset, iússit tolli. Si. o Iúppiter,

quid ego aúdio? actumst, síquidem hacc vera praédicat. 465

Le. bonum ingénium narras ádulescentis. My. 6ptumum.

sed séquere me intro, ne în mora illi sis. Le. sequor.

10 Da. quod rémedium nunc huic malo inveniam? Si.

quid hoc?

adeón est demens? éx peregrina? iám scio: a 469

vix tandem sensi stolidus. Da. quid hic sensisse aït? SL haec primum adfertur iám mi ab hoc fallácia: hanc simulant parere, qué Chremetem abstérreant.

15 GL Iunó Lucina, fér opem, serva me, óbsecro. Sr. hui, tâm cito? ridículum: postquam ante óstjum me audívit stare, adpróperat. non sat cómmode 475 divísa sunt tempóribus tibi, Dave, haéc. Da. mihin? Sr. num inmémores discipuli? Da. égo quid narres néscio.

20 St. hic núnc me si inparatum in veris núptiis adórtus esset, quós mihi ludos rédderet? nunc huius periclo fit, ego in portu návigo.

480

LESBIA. SIMO. DAVOS.

III: LE. Adhúc, Archilís, quae adsolént quaeque opórtet signa ésse ad salútem, omnia huíc esse vídeo. nunc primum fac ista ut lavét: poste deinde, quod iússi ei darí bibere et quántum inperávi, 485

5 date: móx ego huc revórtar.

per ecástor scitus púer est natus Pámphilo. deos quaéso ut sit supérstes, quandoquidem ipsest ingenió bono,

quomque huice veritust optumae adulescenti facere iniúriam.

St. vel hoc quis non credat, qui te norit, abs te esse ortum? Da. quid nam id est?

10 SL non inperabat córam, quid opus fácto esset puérperae:

sed póstquam egressast, illis quae sunt intus clamat dé via.

o Dave, itan contémnor abs te? aut itane tandem idóneus

tibi vídeor esse, quém tam aperte fállere incipiás dolis? saltem áccurate, ut métui videar cérte, si rescíverim.

15 DA. certe hércle nunc hic se ípsus fallit, haúd ego. Sr. edixí tibi, 495 intérminatus sum, ne faceres: num veritu's? quid ré

tulit? credón tibi hoc nunc, péperisse hanc e Pámphilo?

omnes nos quidem

	Da. tene6 quid erret, ét quid agam habeo. Sr. quid taces?
	Da. quid crédas? quasi non tíbi renuntiáta sint haec
	síc fore.
20	St. mihin quisquam? Da. eho an tute intellexti hoc adsimulari? St. inrideor. 500
	Da. renúntiatumst: nám qui tibi istaec incidit sus-
	pítio ?
	SI. qui? quía te noram. Da. quási tu dicas, fáctum id consilió meo.
	St. certe énim scio. Da. non satis me pernosti étiam, qualis sím, Simo.
	SI. egon té? Da. sed siquid tíbi narrare occépi, con-
	tinuó dari
25	tibi vérba censes fálso: itaque hercle níl iam muttire
	aúdeo. 505
	Sī. hoc égo scio unum, néminem peperísse hic. Da.
	intelléxti.
	sed nílo setiús mox puerum huc déferent ante óstium.
	id égo iam nunc tibi, ére, renuntió futurum, ut sís
	sciens.
	· · · · · · · · · · · · · · · · · · ·
	ne tu hóc posterius dícas Davi factum consilio aút dolis:
30	prórsus a me opinionem hanc túam esse ego amotám
90	volo. 510
	Sr. únde id scis? Da. audívi et credo: múlta concur-
	rúnt simul,
	quí coniecturam hánc nunc facio. iám primum haec
	se e Pamphilo
	gravidam dixit ésse: inventumst falsum. nunc, post-
	quám videt
	núptias domi ádparari, míssast ancilla ílico
	(Latetricen englasitum ad com et microne et adformit
35	obstetricem arcessitum ad eam et puerum ut adferret
	simul. 515
	hóc nisi fiat, púerum ut videas, níhil moveri nuptias.
	Sr. quid aïs? quom intelléxeras
	íd consilium cápere, quor non díxti extemplo Pám-
	philo?
	Dr. quís igitur eum ab illa abstraxit nísi ego? nam
	TAY Arra igner, come an me anantaria men can i mem

scimus, quam misere hanc amarit. núnc sibi uxorem éxpetit. 520
póstremo id mihi dá negoti: tú tamen idem has núptias
pérge facere ita út facis: et id spéro adiuturós deos.
SI. immo abi intro: ibi me ópperire et quód parato opus ést para.
non inpulit me hace núnc omning ut créderem.

non inpulit me, haec núnc omnino ut créderem.

statui haúscio an quae díxit sint vera ómnia, 525
sed párvi pendo: illúd mihi multo máxumumst,
quod míhi pollicitust ípsus gnatus. núnc Chremem
convéniam: orabo gnáto uxorem: id si ínpetro,
quid álias malim quam hódie has fieri núptias?
nam gnátus quod pollícitust, hau dubiúmst mihi,
si nólit, quin eum mérito possim cógere. 531
atque ádeo in tempore éccum ipsum obviám Chremem.

SIMO. CHREMES.

III: SI. Iubeó Chremetem. Ch. o te ípsum quaerebam.
SI. ét ego te. Ch. optato ádvenis.
aliquót me adierunt, éx te auditum qui aíbant, hodie
fíliam
meam núbere tuo gnáto: id viso tún an illi insá-

niant. 535
Sr. auscúlta paucis: ét quid te ego velim ét tu quod
quaerís scies.

5 CH. ausculto: loquere quid velis.
SI. per té deos oro et nostram amicitiam, Chremes,

quae incépta a parvis cum aétate adcrevít simul, perque únicam gnatám tuam et gnatám meum, quoius tíbi potestas súmma servandí datur, 10 ut me ádiuves in hác re, atque ita uti núptiae fueránt futurae, fíant. Ch. a, ne me óbsecra;

quasi hóc te orando a me inpetrare opórteat.

alium ésse censes núnc me atque olim quóm dabam?

si in rémst utrique ut fíant, arcessí iube.

546

15 sed si éx ea re plús malist quam cómmodi utríque, id oro te ín commune ut cónsulas, quasi ílla tua sit Pámphilique ego sím pater. SI. immo íta volo itaque póstulo ut fiát, Chreme: 550 neque póstulem abs te, ni ípsa res moneát. CH. quid est?

20 SI. iraé sunt inter Glýcerium et gnatum. Ch. aúdio. SI. ita mágnae, ut sperem pósse avelli. Ch. fábulae.

SI. profécto sic est. CH. síc herele ut dicám tibi: amántium irae améris integráticst. 555
SI. hem, id te éro ut ante eámus. dum tempús

datur,

25 dumque eíus lubido occlúsast contuméliis, prius quam hárum scelera et lácrumae confictaé dolis reddúcunt animum aegrótum ad misericórdiam, uxórem demus. spéro consuetúdine 560 coniúgi eum liberális devinctúm, Chremes,

3) dein fácile ex illis sése emersurúm malis.
CH. tibi ita hóc videtur: át ego non posse árbitror neque illum hánc perpetuo habére neque me pérpeti.
SI. qui scís ergo istuc, nísi periclum féceris?
563
CH. at istúc periclum in fília fierí gravest.

ss SI. nempe incommoditas dénique huc omnis redit,
 si evéniat, quod di próhibeant, discéssio.
 at si corrigitur, quot commoditatés vide:
 principio amico filium restitueris,
 tibi génerum firmum et filiae inveniés virum.

40 Сн. quid istíc? si ita istuc animum induxti esse útile.

noló tibi ullum cómmodum in me claúdier.

SI. meritó te semper máxumi fecí, Chremes.

CH. sed quid aïs? SI. quid? CH. qui scis eos nunc discordare inter se? 575

SI. ipsús mihi Davos, qui íntumust eorúm consiliis, díxit:

45 et is mihi suadet núptias quantúm queam ut matúrem. num cénses faceret, fílium nisi scíret eadem hacc vélle? tute ádeo iam eius verba aúdies. heus, évocate huc Dávom.

atque éccum: video ipsúm foras exíre.

DAVOS. SIMO. CHREMES.

III 4 Da. Ad te ibam. Sr. quid namst?

Da. quor nón arcessitúr? iam advesperáscit. SI. audin
tu illum? 581
ego dúdum non nil véritus sum, Dave, ábs te, ne fa- cerés idem.
quod vólgus servorúm solet, dolís ut me delúderes,
5 proptérea quod amat fílius. Da. egon ístuc facerem?
Si. crédidi :
idque ádeo metuens vós celavi, quód nunc dicam.
Da. quíd? Si. scies: 585
nam própemodum habeo iám fidem. Da. tandém
cognosti quí siem ?
SI. non fúerant nuptiaé futurae. DA. quíd? non?
SI. sed ea gratia
simulávi, vos ut pértemptarem. Da. quíd aïs? SI. sic
res ést. Da. vide :
10 numquam ístuc quivi ego íntellegere. váh consilium cállidum.
St. hoc audi: ut hinc te intro ire iussi, opportune hic
fit mi óbviam. Da. hem, 590
num nám perimus? Si. nárro huic, quae tu dúdum
narrastí mihi.
Da. quid nam aúdio? Si. gnatam út det oro, víxque
id exoro. Da. occidi. Si. hem,
quid dixisti? Da. optume inquam factum. St. núnc
per hunc nullást mora.
15 CH. domúm modo ibo, ut ádparetur dícam, atque huc
15 CH. domúm modo ibo, ut ádparetur dícam, atque huc renúntio.
renúntio.
renúntio. St. nunc te óro, Dave, quóniam solus mi éffecisti has núptias, 595
renúntio. St. nunc te óro, Dave, quóniam solus mi éffecisti has
renúntio. SI. nunc te óro, Dave, quóniam solus mi éffecisti has núptias, 595 DA. ego véro solus. SI. córrigere mihi gnátum porro
renúntio. St. nunc te óro, Dave, quóniam solus mi éffecisti has núptias, 595 Da. ego véro solus. St. córrigere mihi gnátum porro enítere.
renúntio. SI. nunc te óro, Dave, quóniam solus mi éffecisti has núptias, 595 DA. ego véro solus. SI. córrigere mihi gnátum porro enítere. DA. faciam hércle seduló. SI. potes nunc, dum ánimus
renúntio. SI. nunc te óro, Dave, quóniam solus mi éffecisti has núptias, 595 DA. ego véro solus. SI. córrigere mihi gnátum porro enítere. DA. faciam hércle seduló. SI. potes nunc, dum ánimus inritátus est.
renúntio. SI. nunc te óro, Dave, quóniam solus mi éffecisti has núptias, 595 DA. ego véro solus. SI. córrigere mihi gnátum porro enítere. DA. faciam hércle seduló. SI. potes nunc, dum ánimus inritátus est. DA. quiéscas. SI. age igitúr, ubi nunc est ípsus?
renúntio. SI. nunc te óro, Dave, quóniam solus mi éffecisti has núptias, 595 Da. ego véro solus. SI. córrigere mihi gnátum porro enítere. Da. faciam hércle seduló. SI. potes nunc, dum ánimus inritátus est. Da. quiéscas. SI. age igitúr, ubi nunc est ípsus? Da. mirum ní domist. 80 SI. ibo ád eum atque eadem haec, quaé tibi dixi, dícam itidem illi. Da. núllus sum.
renúntio. SI. nunc te óro, Dave, quóniam solus mi éffecisti has núptias, 595 Da. ego véro solus. SI. córrigere mihi gnátum porro enítere. Da. faciam hércle seduló. SI. potes nunc, dum ánimus inritátus est. Da. quiéscas. SI. age igitúr, ubi nunc est ípsus? Da. mirum ní domist. SI. ibo ád eum atque eadem haec, quaé tibi dixi, dícam itidem illi. Da. núllus sum. quid caúsaest, quin hinc ín pistrinum récta proficiscár
renúntio. SI. nunc te óro, Dave, quóniam solus mi éffecisti has núptias, 595 Da. ego véro solus. SI. córrigere mihi gnátum porro enítere. Da. faciam hércle seduló. SI. potes nunc, dum ánimus inritátus est. Da. quiéscas. SI. age igitúr, ubi nunc est ípsus? Da. mirum ní domist. 80 SI. ibo ád eum atque eadem haec, quaé tibi dixi, dícam itidem illi. Da. núllus sum.

erúm fefelli: in núptias coniéci erilem fílium; feci hódie ut fierent, ínsperante hoc átque invito Pámphilo.

25 em astútias: quod si quiessem, nil evenissét mali. sed éccum video ipsum: óccidi. 605 utinám mihi esset áliquid hic, quo núnc me praecipitém darem.

PAMPHILVS. DAVOS. .

III 5 Pa. Vbi illic est? scelús, qui me hodie Da. périi.
Pa. atque hoc confiteor iure
mi obtigisse, quandoquidem tam iners, tam nulli con-
sili sum:
sérvon fortunás meas me cómmisisse fúttili!
ego prétium ob stultitiám fero: sed inúltum numquam
id auferet. 610
5 DA. posthác incolumem sát scio fore mé, si devito hóc
malum.
Pa. nam quíd ego nunc dicám patri? negábon velle
mé, modo
qui súm pellicitus dúcere? qua audácia id facere aú-
deam?
****
nec quíd me nunc faciám scio. Da. nec quíd me, atque
id ago sédulo.
dicam áliquid me inventúrum, ut huic malo áliquam
productém moram. 615
10 Pa. oh. Da. vísus sum. Pa. eho dum bóne vir, quid
aïs? víden me consiliís tuis
miserum inpeditum esse? Da. at iam expediam.
Pa. expédies? Da. certe, Pámphile.
Pa. nempe út modo. Da. immo mélius spero. Pa. oh,
tíbi ego ut credam, fúrcifer?
tu rem înpeditam et pérditam restituas? hem quo frétus
sim,
•
qui me hódie ex tranquillíssuma re cóniecisti in núp-
tias. 620
15 án non dixi esse hóc futurum? Da. díxti. Pa. quid

meritú's? Da. crucem.

séd sine paululum ád me redeam : iam áliquid dispiciam. PA. eí mihi, quóm non habeo spátium, ut de te súmam supplicium, út volo : námque hoc tempus praécavere míhi me, hau te ulciscí sinit.

ACTVS IV.

CHARINVS. PAMPHILVS. DAVOS.

V 1 CH. Hócine est crédibile aût memorábile, tánta vecórdia innáta quoiquam út siet, út malis gaúdeant átque ex incómmodis álteriús sua ut cómparent cómmoda? a
5 idnest verum? immo id hominumst genus pessumum,
dénegandí modo quis pudor paulum adest: 630
póst ubi témpust promíssa iam pérfici,
túm coactí necessário se áperiunt:
[et timent, et tamen res cogit denegare]
10 ibi tum eorum inpudentissuma oratiost
'quís tu es? quis mihi es? quór meam tibi? 635
heus, próxumus sum egomét mihi.'
, .
at tamen 'ubi fidés?' si rogés, nil pudént hic,
ubi opúst: illic úbi nil opúst, ibi veréntur.
15 séd quid agam? adeamne ád eum et cum eo iniúriam
hanc expóstulem?
íngeram mala múlta? atqui aliquis dícat 'nil promó-
veris': 640
multúm: molestus cérte ei fuero atque ánimo morem
géssero.
P.A. Charine, et me et te inprudens, nisi quid di
respicient, pérdidi.
Сн. ítane 'inprudens'? tándem inventast caúsa. sol-
vistí fidem.
90 Pa. quid 'tandem'? CH. etiam nunc me ducere istis
dictis póstulas?
4_2

PA. quíd istuc est? CH. postquám me amare díxi, complacitást tibi. 645 heú me miserum, quí tuom animum ex ánimo spectaví

heú me miserum, quí tuom animum ex animo spectavi meo.

Pa. fálsu's. Ch. nonne tíbi sat esse hoc vísumst solidum gaúdium,

nísi me lactassés amantem et fálsa spe prodúceres.

25 hábeas. P.A. habeam? a néscis quantis in malis vorsér miser,

quantásque hic consiliís mihi conflávit sollicitúdines 650 meus cárnufex. CH. quid istúc tam mirumst, dé te si exemplúm capit?

Pa. haud ístuc dicas, sí cognoris vél me vel amorém meum.

. Сн. scio: cúm patre altercasti dudum, et ís nunc propterea. tibi

so suscenset nec te quívit hodie cógere illam ut dúceres.

P.a. immo étiam, quo tu mínus seis aerumnás meas, 655 hace núptiae non ádparabantúr mihi:

nec péstulabat núnc quisquam uxorém dare.

Ca. scio: tú coactus tuá voluntate és. Pa. mane:

35 non dúm scis. CH. scio equidem illam ducturum ésse te.

PA. quor me énicas? hoc aúdi numquam déstitit 660 instáre, ut dicerém me ducturám patri: suadére, orare usque ádeo donec pérpulit.

CH. quis homo ístuc? PA. Davos. CH. quam óbrem? PA. nescio, nísi mihi

40 deos sátis fuisse irátos, qui auscultáverim.

CH. factum hóc est, Dave? Da. factum. CH. hem, quid ais, scelus? 665

at tíbi di dignum fáctis exitiúm duint. eho, díc mihi, si omnes húnc coniectum in núptias

inimíci vellent, quód ni hoc consiliúm darent?

45 Da. decéptus sum, at non défetigatús. CH, scio.

DA. hac nón successit, ália adgrediemúr via: 670 nisi si íd putas, quia prímo processít parum, non pósse iam ad salútem convorti hóc malum.

Pa. immo étiam: nam satis crédo, si advigilaveris, so ex únis geminas míhi conficies núptias.

Da. ego, Pámphile, hoc tibi pró servitio débeo, 675 conári manibus pédibus noctisque ét dies, capitis periclum adíre, dum prosím tibi: tuomst, síquid praeter spem évenit, mi ignóscere.

55 parúm succedit quód ago: at facio sédulo.

vel mélius tute réperi, me missúm face. 680

Pa. cupió: restitue quem á me accepistí locum.

Da. faciam. Pa. át iam hoc opust. Da. hem: séd mane: concrépuit ab istac óstium.

Pa. nil ád te. Da. quaero. Pa. hem, núncin demum?

Da. at iam hóc tibi inventúm dabo.

Pamphilus. Charinus. DAVOS. IV 2 My. Iam ubi úbi erit, inventúm tibi curábo et mecum addúctum tuom Pamphilum: modo tu, anime mi, nolí te maceráre. Pa. Mysís. My. quis est? chem Pamphile, optumé mihi te offers. Pa. quid id est? My. orare iussit, si se ames, era, iam ut ad sese vénias : 5 vidére aît te cupere. Pa. vah, perii: hóc malum integráscit. sicin me atque illam operá tua nunc míseros sollicitári! nam idcírco arcessor, núptias quod mi ádparari sénsit. CH. quibus quidem quam facile pótuerat quiésci, si hic auiésset! Da. age, si híc non insanít satis sua spónte, instiga. My. atque édepol 10 ea rés est: proptereaque nunc misera in maerorest. PA. Mýsis, per omnis tibi adiuró deos, numquam eam me desertúrum, non, sí capiundos míhi sciam esse inimícos omnis hómines. hanc mi expetivi, contigit: conveniunt mores: valeant

qui intér nos discidiúm volunt: hanc nísi mors mi

adimet némo.

15 CH. resipisco. Pa. non Apóllinis magis vérum atque hoc respónsumst. si póterit fieri, ut né pater per mé stetisse crédat, quo mínus haec fierent núptiae, voló. sed si id non póterit, 700 id fáciam, in procliví quod est, per mé stetisse ut crédat. quis vídeor? CH. miser, aeque átque ego. Da. con-

quis vídeor? Ch. miser, aeque átque ego. Da. consílium quaero. Ch. fórti's.

20 Pa. scio, quíd conere. Da. hoc égo tibi profécto effectum réddam.

PA. iam hoc ôpus est. DA. quin iam habeó. CH. quid est? DA. huic, nón tibi habeo, ne érres. CH. sat hábeo. PA. quid faciés? cedo. DA. dies híc mi ut satis sit véreor 705

ad agéndum: ne vacuom ésse me nunc ád narrandum crédas:

proinde hine vos amolimini: nam mi inpedimento éstis.

25 Pa. ego hanc vísam. Da. quid tu? quo hínc te agis?

Ch. verúm vis dicam? Da. immo étiam
narrátionis íncipit mi inítium. Ch. quid me fiet?

Da. eho tu ínpudens, non sátis habes, quod tíbi dieculam áddo, 710

quantum huíc promoveo núptias? CH. Dave, át tamen.
DA. quid érgo?

CH. ut dúcam. Da. ridiculum. CH. húc face ad me ut vénias, siquid péteris.

30 Da. quid véniam? nil habeo. Ch. at tamen siquid.

Da. age, veniam. Ch. siquid,
domi éro. Da. tu, Mysis, dum éxeo, paramper opperire hic.

My. quaprópter? Da. ita facto ópus est. My. at matúra. Da. iam inquam hic, ádero. 715

Mysis. Davos.

IV 3 My. Nilne ésse proprium quoíquam! di vostrám fidem: summúm bonum esse eraé putavi hunc Pámphilum, amícum, amatorém, virum in quovís loco parátum: verum ex eó nunc misera quém capit 5 labórem! facile hic plús malist quam illic boni. 720 sed Dávos exit. mí homo, quid istuc óbsecrost? quo pórtas puerum? Da. Mýsis, nunc opus ést tua mihi ad hánc rem exprompta málitia atque astútia. My. quid nam íncepturu's? Da. áccipe a me hunc ócius

10 atque ante nostram ianuam adpone. My. obsecro, 725 humine? Da. ex ara hinc sume verbenas tibi atque eas substerne. My. quam obrem id tute non facis?

Da. quia, sí forte opus sit ad erum iurató mihi non adposisse, ut líquido possim. My. intéllego: 15 nova núnc religio in te ístaec incessít. cedo. 730 Da. move ócius te, ut quíd agam porro intéllegas. pro Iúppiter. My. quid est? Da. spónsae pater intérvenit.

repúdio quod consílium primum inténderam.

My. nesció quid narres. Da. égo quoque hinc ab déxtera

es veníre me adsimulábo: tu ut subsérvias 735 orátioni, ut quómque opus sit, verbís vide. My. ego quíd agas nil intéllego: sed síquid est, quod méa opera opus sit vóbis, ut tu plús vides, manébo, nequod vóstrum remorer cómmodum.

CHREMES. MYSIS. DAVOS.

IV. CH. Revortor, postquam quae opus fuere ad núptias 740 gnataé paravi, ut iúbeam arcessi. séd quid hoc? puer hérclest. mulier, tu adposisti hunc? My. úbi illic est?

CH. non míhi respondes? My. núsquam est. vae miseraé mihi,

5 reliquit me homo atque ábiit. Da. di vostrám fidem, quid túrbaest apud forúm? quid illi hominum lítigant? tum annóna carast. quíd dicam aliud, néscio. 746 My. quor tu óbsecro hic me sólam? Da. hem, quae haec est fábula?

eho Mýsis, puer hic úndest? quisve huc áttulit?

10 My. satin sanu's, qui me id régites? Da. quem ego igitúr rogem, qui hic néminem alium vídeam? CH. miror, únde git. 750 Da. dictúra es quod rogo? My. aú. Da. concede ad déxteram. My. deliras: non tute ipse? Da. verbum sí mihi unum praeter quam quod te rogo, faxis, cave. 15 male dicis? undest? dic clare. My. a nobis. Da. hahae: mirum inpudenter múlier meretrix si facit. 755 Сн. ab Andriast ancilla haec, quantum intéllego. Da. adeón videmur vóbis esse idónei, in quíbus sic inludátis? CH. veni in témpore. 20 Da. propera ádeo puerum tóllere hinc ab iánua: mané: cave quoquam ex ístoc excessís loco. 760 My, di te éradicent: ita me miseram térritas. Da. tibi égo dico an non? My. quid vis? Da. at etiám rogas? cedo, quoium puerum hic adposisti? dic mihi. 25 My. tu néscis? Da. mitte id quéd scio : dic quéd rogo. My. vostri. Da. quoius nostri? My. Pamphili. Ch. hem. Da. quid? Pámphili? 765 My. eho, an nón est? Ch. recte ego sémper fugi has núptias. Da. o fácinus animadvórtendum. My. quid clámitas? Da. quemne égo heri vidi ad vós adferri vésperi? 30 My. o hóminem audacem. Da. vérum: vidi Cántharam suffarcinatam. My. dís pol habeo grátias 770 quom in pariundo aliquot adfuerunt liberae. Da. ne illa illum hau novit, quoius causa haec incipit: ' 'Chremés si adpositum púerum ante aedis víderit, 35 suam gnátam non dabít': tanto hercle mágis dabit. Сн. non hércle faciet. Da. núnc adeo. ut tu sís sciens. nisi púerum tollis, iám ego hunc in mediám viam provólvam teque ibídem pervolvam in luto. My. tu pól homo non es sóbrius. Da. fallácia 40 alia áliam trudit. iám susurrari aúdio,

civem Átticam esse hanc. CH. hém. Da. 'coactus
légibus 780
eam uxórem ducet.' My. eho, óbsecro, an non cívis
est?

CH. ioculárium in malum ínsciens paene íncidi.

DA. quis hic lóquitur? o Chremés, per tempus ádvenis:
45 auscúlta. CH. audivi iam ómnia.

DA. anne haec tu
ómnia?

CH. audívi, inquam, a princípio. DA. audistin, 6bsecro? em 785 scelera, hánc iam oportet in cruciatum hinc ábripi. hic est ille: non te crédas Dayom lúdere.

My. me míseram: nil pol fálsi dixi, mí senex.

Da. eho inépta, nescis quíd sit actum? My. quí sciam?

Da. hic sécer est. alio pácto hau poterat fíeri,

ut sciret haec quae véluimus. My. praediceres. 55 Da. paulum inter esse cénses, ex animo émnia, ut fért natura, fácias an de indústria?

795

CRITO. MYSIS. DAVOS.

IV 5 Cr. In hác habitasse plátea dictumst Chrýsidem, quae síbi inhoneste optávit parere hic dítias potiús quam in patria honéste pauper víveret: eius mórte ea ad me lége redierúnt bona.
5 sed quós perconter vídeo. salvete. My. óbsecro, 800 quem vídeo? estne hic Critó sobrinus Chrýsidis? is ést. Cr. o Mysis, sálve. My. salvos sís, Crito. Cr. itan Chrýsis? hem. My. nos quídem pol miseras pérdidit.

Ca. quid vos? quo pacto hic? satine recte? My.

out químus, aiunt, quándo ut volumus nón licet. 805 Cr. quid Glýcerium? iam hic suós parentis répperit? My. utinam. Cr. án non dum etiam? haud aúspicato huc me áttuli: nam pól, si id scissem, númquam huc tetulissém pedem:
sempér enim dictast ésse hacc atque habitást soror:
15 quae illíus fuerunt, póssidet: nunc me hóspitem 810
litís sequi, quam hic míhi sit facile atque útile,
aliórum exempla cómmonent: simul árbitror,
iam aliquem ésse amicum et défensorem ei: nám fere
grandícula iam proféctast illinc. clámitent
20 me sýcophantam, heréditatem pérsequi 815
mendícum: tum ipsam déspoliare nón lubet.
My. o óptume hospes, pól Crito anticum óbtines.
Cr. duc me ád eam, quando huc véni, ut videam.

My. máxume.

Da. sequar hós: nolo me in témpore hoc videát senex.

ACTVS V.

CHREMES. SIMO.

V I CH. Sátis iam satis, Simó, spectata ergá te amicitiást sátis pericli incépi adire: orándi iam finém face. dúm studeo obseguí tibi, paene inlúsi vitam fíliae. SI. ímmo enim nunc quom máxume abs te póstulo atque oró, Chremes, 5 út beneficium vérbis initum dúdum nunc re cómprobes. CH. víde quam iniquos sís prae studio: dúm id efficias au6d cupis. néque modum benígnitatis néque quid me ores cógitas: nám si cogités, remittas iám me onerare iniúriis. SL quibus? CH. at rogitas? pérpulisti me, út homini adulescéntulo 10 in alio occupáto amore, abhorrenti ab re uxória, filiam ut darem in seditionem átque in incertas núpeius labore atque eius dolore gnáto ut medicarér tuo:

V

ínpetrasti: incépi, dum res tétulit. nunc non fért:
feras.
illam hinc civem esse aunt: puer est natus: nos mis- sós face.
15 St. pér ego te deos éro, ut ne illis ánimum inducas crédere,
quibus id maxume útilest, illum ésse quam detérru-
mum. 835.
núptiarum grátia haec sunt fícta atque incepta 6mnia.
ubi ea causa, quam óbrem haec faciunt, érit adempta
his, désinent.
CH. érras: cum Davo égomet vidi iúrgantem ancillam.
SI. scio.
30 CH. véro voltu, quom íbi me adesse neúter tum prae- sénserat.
Si. crédo, et id factúras Davos dúdum praedixít
mihi: 840
ét nescio qui tíbi sum oblitus hódie, ac volui, dícere.
et nescio qui sibi sum obnicas noute, ac voiti, dicere.
DAVOS. CHREMES. SIMO. DROMO.
72 Da. Ánimo nunciam ótioso esse ínpero. Ch. en Davóm
tibi.
• • • • • • • • • • • • • • • • • • • •
SI. unde egreditur? Da, meó praesidio atque hóspitis.
St. quid illúd malist?
Da. égo commodiorem hóminem adventum témpus non
vidí. Si. scelus.
quém nam hic laudat? Da. 6mnis res est iam in vado.
SI. cesso ádloqui? 845
5 Da. érus est: quid agam? SI. o sálve, bone vir.
Da. éhem Simo, o nostér Chremes,
ómnia adparáta iam sunt íntus. SI. curastí probe.
Da úbi voles, arcésse. Si bene sane: íd enim vero
hinc núnc abest.
étiam tu hoc respéndes, quid istic tíbi negotist? Da.
mihin ? Sr ita

Da. míhin? SI. tibi ergo. Da. módo ego intro ivi.

10 Da. cum tuo guato una. SI. anne est intus Pamphilus?

Sr. quási ego quam dudúm rogem. 850

cruciór miser.

[♥ 2, 11-3, 4.

ého, non tu dixti ésse inter eos inimicitias, carnufex? DA. súnt. SI. quor igitur híc est? CH. quid illum cénses? cum illa litigat. Da. ímmo vero indígnum, Chremes, iam fácinus faxo ex me aúdies. néscio qui senéx modo venit: éllum, confidéns, catus: 15 quóm faciem videás, videtur ésse quantivís preti: tristis veritás inest in vóltu atque in verbis fides. SI, quid nam adportas? Da. níl equidem, nisi quód illum audivi dicere. SI. quid ait tandem? DA. Glýcerium se scíre civem esse Atticam. Sr. hem. Dromó, Dromo. Da. quid ést? Si. Dromo. Da. audi. SI. vérbum si addideris...Dromo. 860 20 Da. audi 6bsecro. Dr. quid vis? SI. sublimem hunc intro rape, quantúm potes. Dr. quem? Si. Dávom. Da. quam obrem? Si. quía lubet. rape inquam. Da. quid feci? St. rape. Da. si quícquam invenies mé mentitum, occidito. Sr. nil aúdio: égo iam te commôtum reddam. Da. támen etsi hoc verúmst? Si. tamen. cura adservandum vinctum, atque audin? quadrupedem constringito. 865 25 age núnciam: ego pol hódie, si vivó, tibi osténdam, erum quid sit pericli fállere, et illi patrem. CH, a ne saévi tanto opere. Chremes. pietatem gnati! nonne te miserét mei? tantúm laborem cápere ob talem filium? 870 30 age Pamphile, exi Pamphile: ecquid té pudet?

Pamphilvs. Simo. Chremes.

V 3 PA. Quis mé volt? perii, páter est. SI. quid aïs, 6mnium...? Сн. а, rem pétius ipsam díc, ac mitte mále loqui. SI. quasi quícquam in hunc iam gravius dici póssiet. ain tándem, civis Glýceriumst? PA. ita praédicant.

5 SI. 'ita praédicant'? o ingéntem confidéntiam! num cógitat quid dícat? num factí piget? vide num eius color pudóris signum usquam índicat. adeo inpotenti esse ánimo, ut praeter civium morem átque legem et suí voluntatém patris 10 tamen hanc habere stúdeat cum summó probro! Pa. me miserum! St. hem, modone id démum sensti, Pámphile? olim istuc, olim, quom ita animum induxti tuom, quod cúperes aliquo pácto efficiundúm tibi: eodém die istuc vérbum vere in te áccidit. 15 sed quid ego? quor me excrúcio? quor me mácero? quor meam senectutem huius sollicito amentia? an ut pro huius peccatis égo supplicium sufferam? immo hábeat, valeat, vívat cum illa. Pa. mí pater. Si. quid 'mi pater'? quasi tu húius indigeas patris. 890 20 domus, úxor, liberi inventi invitó patre. addúcti qui illam civem hinc dicant : viceris. PA. patér, licetne paúca? Sr. quid dicés mihi? CH. tamén, Simo, audi. Sr. ego aúdiam? quid aúdiam,

Chremés? CH. at tandem dícat. SI. age, dicát sino. 25 PA. égo me amare hanc fáteor: si id peccárest, fateor íd quoque. 896 tíbi, pater, me dédo. quidvis óneris inpone, ínpera.

tibi, pater, me dedo. quidvis oneris inpone, inpera.
vis me uxorem dúcere? hanc amíttere? ut poteró,
feram.

hốc modo te obsecro, út ne credas á me adlegatum húnc senem:

sine me expurgem atque illum huc coram addúcam. S1. adducas? Pa. sine, pater. 900

30 CH. aéquom postulát: da veniam. PA. síne te hoc exorém. SI. sino. quídvis cupio, dúm ne ab hoc me fálli comperiár, Chremes.

CH. pró peccato mágno paulum súpplíci satis ést patri.

CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILVS.
V. CR. Mitte orare. una hárum quaevis caúsa me ut faciám monet,

	vél tu vel quod vérumst vel quod ípsi cupio Glý-
	cerio. 905
	CH. Ándrium ego Critónem video? cérte is est. CR.
	salvos sīs, Chremes.
	Сн. quid tu Athenas insolens? Ск. evénit. sed
	hicinést Simo?
5	CH. híc. CR. Simo, men quaéris? SI. eho tu, Glýce-
	rium hinc civem ésse aïs?
	Cr. tú negas? Si. itane húc paratus ádvenis? Cr. qua
	ré? Si. rogas?
	túne inpune haec fácias? tune hic hómines adules-
	céntulos 910
	inperitos rérum, eductos líbere, in fraudem inlicis?
	sóllicitando et póllicitando eorum ánimos lactas? Cr. sánun es?
	SI. ác meretriciós amores núptiis conglútinas?
10	PA. périi, metuo ut súbstet hospes. Ch. sí, Simo,
	hunc noris satis,
	nón ita arbitrére: bonus est híc vir. SI. hic vir sít
	bonus? 915
	itane attemperate evenit, hódie in ipsis núptiis
	út veniret, ántehac numquam? est véro huic credun-
	dúm, Chremes.
15	Pa. ní metuam patrem, hábeo pro illa re illum quod
	moneám probe.
	SL sýcophanta. CR. hem. CH. síc, Crito, est hic:
	mitte. Cr. videat qui siet.
	sí mihi perget quaé volt dicere, éa quae non volt
	aúdiet. 920
	égo istaec moveo aut cúro? non tu tuóm malum
	aequo animó feres?
	nam égo quae dico véra an falsa audierim, iam scirí
	potest.
20	Atticus quidam ólim navi frácta ad Andrum eiéctus est ét istaec una párva virgo. túm ille egens forte ád-
	plicat
	prímum ad Chrysidís patrem se. SI. fábulam incep-
	tát. Ch. sine. 925
-	CR. itane vero obtúrbat? CH. perge. CR. tum is
	mihi cognatús fuit,

qui eum recepit. íbi ego audivi ex íllo sese esse Atticum.
5 is ibi mortuóst. CH. eius nomen? CR. nómen tam
cité tibi? Pa. hem,
perií. Cr., verum hercle opinor fuisse Phániam: hoc
certó scio,
Rhamnúsium se aiébat esse. Ch. o Iúppiter. Cr.
eadem haéc, Chremes, 930
multi álii in Andro audívere. Сн. utinam id sít
quod spero. eho, dic mihi,
quid eam tum? suamne esse aibat? Cr. non. Ch.
quoiam igitur? Cr. fratris filiam.
30 CH. certé meast. CR. quid ais? SI. quid tu aïs?
Pa. arrige auris, Pamphile.
SI. quid crédis? CH. Phania illic frater méus fuit. SI.
noram ét scio.
CH. is béllum hinc fugiens méque in Asiam pérsequens
proficiscitur: 935
tum illam relinquere hic est veritus. post ibi nunc
primum aúdio
quid illé sit factum. Pa. víx sum apud me: ita ánimus
commotást metu
35 spe gaúdio, mirándo hoc tanto tám repentinó bono.
Sr. ne istám multimodis tuam ínveniri gaúdeo. Pa. credó, pater.
Сн. at mi únus scrupulus étiam restat, quí me male
habet. P.A. dignus es 940
cum tuá religione, ódium nodum in scírpo quaeris.
CR. quid istuc est?
CH. nomén non convenit. CR. fuit hercle huic áliut
parvae. Ch. quód, Crito?
40 numquíd meministi? Cr. id quaéro. Pa. egon hu-
ius mémoriam patiár meae
voluptáti obstare, quom égomet possim in hác re me-
dicarí mihi?
non pátiar. heus, Chremés, quod quaeris, Pásiphilast.
CH. ipsást. Cr. east. 945
Pa. ex ípsa miliéns audivi. SI. omnís nos gaudere hóc,
Chremes,
te crédo credere. CH. ita me di ament, crédo. PA.
quid restat, pater?

45 Si. iam dúdum res reddúxit me ipsa in grátiam. Pa. o lepidúm patrem! de uxóre, ita ut possédi, nil mutát Chremes? CH. causa óptumast: nisi quid pater aït áliud. Pa. nempe id? St. scíli-Сн. dos, Pámphile, est cet. decém talenta. Pa. accípio. Ch. propero ad fíliam. eho mecúm, Crito: nam illam me credo hau nosse. St. quor non illam huc transferri iubes? 50 Pa. recte ádmones: Davo égo istuc dedam iám negoti. SI. nón potest. Pa. qui? SI. quia habet aliud mágis ex sese et máius. PA. quid nam? SI. vinctus est. Pa. patér, non recte vinctust. Sr. haud ita iússi. Pa. iube solvi óbsecro. 955 SI. age fíat. Pa. at matúra. SI. eo intro. Pa. o faústum et felicém diem!

CHARINVS. PAMPHILVS.

V 5 CH. Proviso quid agat Pámphilus: atque éccum. Pa.
aliquis me fórsitan
putet nón putare hoc vérum: at mihi nunc síc esse
hoc verám lubet.
égo deorum vítam eapropter sémpiternam esse árbitror,
quód voluptates eórum propriae súnt: nam mi inmortálitas 960
5 pártast, si nulla aégritudo huic gaúdio intercésserit.
séd quem ego mihi potíssumum optem, quoí nunc haec
narrém, dari?
Ch. quíd illut gaudist? Pa. Dávom video. némost,
quem malim ómnium:
nam húnc scio mea sólide solum gávisurum gaúdia.

DAVOS. PAMPHILVS. CHARINVS.

V 6 DA. Pamphilus ubi nam híc est? PA. Dave. DA. quís homost? PA. ego sum. DA. o Pamphile. 965 PA. néscis quid mi obtígerit. DA. certe: séd quid mi obtigerit scio.

Pa. ét quidem ego. Da. more héminum evenit, út quod sum nanctús mali prius resciscerés tu, quam ego illut quód tibi evenít boni. 5 Pa. méa Glycerium súos parentis répperit. Da. factúm bene. CH. hem. Pa. pater amicus súmmus nobis. Da. quis? Pa. Chremes. Da. narrás probe. 970 Pa. néc mora ullast, quin iam uxorem dúcam. num ille somniat éa quae vigilans vóluit? Pa. tum de púero, Dave... Da. a désine. sólus est quem díligant di. CH. sálvos sum, si haec véra sunt. 10 cónloquar. Pa. quis homo... 6 Charine, in témpore ipso mi ádvenis. CH. béne factum. PA. audisti...CH. 6mnia. age, me in tuís secundis réspice. 975 túos est nunc Chremés: facturum quaé voles scio esse ómnia. Pa. mémini: atque adeo longumst illum me expectare dum éxeat. séquere hac me intus ad Glycerium núnc tu. Dave, ábi domum, 15 propera, arcesse hinc qui auferant eam. quid stas? quid cessás? Da. eo. ne expectetis dum exeant huc: intus despondébitur: intus transigétur, siquid ést quod restet. ω plaúdite. 981

ALTER EXITVS ANDRIAE.

* * * * * *

Pamphilvs. Charinvs. Chremes. Davos.

Pa. Te éxpectabam: est dé tua re, quéd agere ego tecúm volo.

6peram dedi, ne me ésse oblitum dícas tuae gnatae álterae:

2 0	tíbi	me	opi	nor in	venis	se díg	gnum	te	at	que	illá	virum.
	Сна	. pé	érii,	Dave	: dé	meo	amor	re	ac	víta	iar	n sors
									t 611	itur.		985

CHR. nón nova istaec míhi condiciost, sí voluissem, Pámphile.

CHA. 6ccidi, Dave. Da. á mane. CHA. perii. CHR. id quam óbrem non volui, éloquar.

nón idcirco, quód eum omnino adfínem mihi nollem: CHA. hém. Da. tace.

25 CHR. séd amicitia nóstra, quae est a pátribus nobis trádita,

eius non aliquam partem studui abductam tradi liberis. 990 núnc quom copia ác fortuna utríque ut obsequerér dedit.

détur. Pa. bene factum. Da. ádi atque age homini grátias. Cha. salvé. Chremes. meórum amicorum ómnium mi aequissume:

20 quid dicam? nam illud míhi non minus est gaúdio, quam mi évenire núnc id quod ego abs te éxpeto: me répperisse, ut hábitus antehac fuí tibi. eundém tuom animum. Pa. quom ad eum te adplicáveris.

studium éxinde ut erit, túte existumáveris. 35 CHR. aliénus abs te, tamen qui tu esses noveram.

Pa. id ita ésse facere cóniecturam ex mé licet. CHR. ita rés est, gnatam tíbi meam Philúmenam uxórem et dotis séx talenta spóndeo.

METRA HVIVS FABVLAE HAEC SVNT

- V. 1 ad 174 iambici senarii
- 175 et 177 iambici octonarii
- 176 iambicus quaternarius
- 178 et 179 trochaici septenarii
- 180 ad 195 iambici octonarii
- 196 ad 198 iambici senarii
- 199 ad 214 iambici octonarii
- 215 ad 226 iambici senarii
- 227 iambicus octonarius
- 228 ad 233 trochaici septenarii
- 234 ad 239 iambici octonarii
- 240 et 244 iambici quaternarii
- 241 et 242 trochaici septenarii
- 243 iambicus octonarius
- 245 et 247 trochaici octonarii
- 246 trochaicus dimeter catalecticus
- 248 ad 251 trochaici septenarii
- 252 iambicus quaternarius
- 253 iambicus octonarius
- 254 ad 260 trochaici septenarii
- 261 ad 269 iambici octonarii
- 270 ad 298 jambici senarii
- 299 et 300 iambici septenarii
- 301 et 305 et 307 trochaici octonarii
- 302 et 306 et 308 trochaici septenarii
- 303 et 304 et 309 ad 316 iambici octonarii
- 317 trochaicus septenarius
- 318 iambicus senarius
- 319 ad 383 trochaici septenarii
- 384 ad 393 iambici senarii
- 394 ad 403 iambici octonarii
- 404 ad 480 iambici senarii
- 481 ad 484 bacchiaci tetrametri acatalecti
- 485 iambicus dimeter catalecticus
- 486 iambicus senarius

V. 487 ad 496 iambici octonarii
— 497 et 498 iambici senarii
— 499 ad 505 iambici octonarii
— 506 iambicus septenarius
- 507 ad 509 iambici octonarii
— 510 ad 516 trochaici septenarii
- 517 trochaicus dimeter catalecticus
- 518 ad 523 trochaici septenarii
- 524 ad 532 iambici senarii
— 533 ad 536 iambici octonarii
— 537 iambicus quaternarius
— 538 ad 574 iambici senarii
— 575 ad 581 iambici septenarii
- 582 ad 604 et 606 iambici octonarii
— 605 iambicus quaternarius
— 607 et 608 trochaici octonarii
- 609 trochaicus septenarius
- 610 ad 620 iambici octonarii
- 621 ad 624 trochaici septenarii
— 625 dactylicus tetrameter acatalectus
- 626 ad 634 cretici tetrametri acatalecti
't Jushua tuoshojoja tujuodija ooti
- 635 compositus ex duabus trochaicis tripodiis cat
lecticis
lecticis — 636 iambicus quaternarius
lecticis — 636 iambicus quaternarius — 637 et 638 bacchiaci tetrametri acatalecti
lecticis — 636 iambicus quaternarius — 637 et 638 bacchiaci tetrametri acatalecti — 639 et 640 trochaici septenarii
— 636 iambicus quaternarius — 637 et 638 bacchiaci tetrametri acatalecti — 639 et 640 trochaici septenarii — 641 et 642 iambici octonarii
lecticis - 636 iambicus quaternarius - 637 et 638 bacchiaci tetrametri acatalecti - 639 et 640 trochaici septenarii - 641 et 642 iambici octonarii - 643 ad 649 trochaici septenarii
lecticis - 636 iambicus quaternarius - 637 et 638 bacchiaci tetrametri acatalecti - 639 et 640 trochaici septenarii - 641 et 642 iambici octonarii - 643 ad 649 trochaici septenarii - 650 ad 654 iambici octonarii
lecticis
lecticis
lecticis
lecticis
lecticis - 636 iambicus quaternarius - 637 et 638 bacchiaci tetrametri acatalecti - 639 et 640 trochaici septenarii - 641 et 642 iambici octonarii - 643 ad 649 trochaici septenarii - 650 ad 654 iambici octonarii - 655 ad 681 iambici senarii - 682 et 683 iambici octonarii - 684 ad 715 iambici septenarii - 716 ad 819 iambici senarii - 820 ad 859 trochaici septenarii
lecticis - 636 iambicus quaternarius - 637 et 638 bacchiaci tetrametri acatalecti - 639 et 640 trochaici septenarii - 641 et 642 iambici octonarii - 643 ad 649 trochaici septenarii - 650 ad 654 iambici octonarii - 655 ad 681 iambici senarii - 682 et 683 iambici octonarii - 684 ad 715 iambici septenarii - 716 ad 819 iambici septenarii - 820 ad 859 trochaici septenarii - 860 ad 863 iambici octonarii
lecticis - 636 iambicus quaternarius - 637 et 638 bacchiaci tetrametri acatalecti - 639 et 640 trochaici septenarii - 641 et 642 iambici octonarii - 643 ad 649 trochaici septenarii - 650 ad 654 iambici octonarii - 655 ad 681 iambici senarii - 682 et 683 iambici octonarii - 684 ad 715 iambici septenarii - 716 ad 819 iambici septenarii - 820 ad 859 trochaici septenarii - 860 ad 863 iambici octonarii - 864 trochaicus septenarii
lecticis - 636 iambicus quaternarius - 637 et 638 bacchiaci tetrametri acatalecti - 639 et 640 trochaici septenarii - 641 et 642 iambici octonarii - 643 ad 649 trochaici septenarii - 650 ad 654 iambici octonarii - 655 ad 681 iambici senarii - 682 et 683 iambici octonarii - 684 ad 715 iambici septenarii - 716 ad 819 iambici septenarii - 820 ad 859 trochaici septenarii - 860 ad 863 iambici octonarii - 864 trochaicus septenarius - 865 iambicus octonarius
lecticis - 636 iambicus quaternarius - 637 et 638 bacchiaci tetrametri acatalecti - 639 et 640 trochaici septenarii - 641 et 642 iambici octonarii - 643 ad 649 trochaici septenarii - 650 ad 654 iambici octonarii - 655 ad 681 iambici senarii - 682 et 683 iambici octonarii - 684 ad 715 iambici septenarii - 716 ad 819 iambici septenarii - 820 ad 859 trochaici septenarii - 860 ad 863 iambici octonarii - 864 trochaicus septenarius - 865 iambicus octonarius - 866 ad 895 iambici senarii
- 636 iambicus quaternarius - 637 et 638 bacchiaci tetrametri acatalecti - 639 et 640 trochaici septenarii - 641 et 642 iambici octonarii - 643 ad 649 trochaici septenarii - 650 ad 654 iambici octonarii - 655 ad 681 iambici senarii - 682 et 683 iambici octonarii - 684 ad 715 iambici septenarii - 716 ad 819 iambici septenarii - 820 ad 859 trochaici septenarii - 860 ad 863 iambici octonarii - 864 trochaicus septenarii - 865 iambicus octonarii - 865 iambicus octonarius - 866 ad 895 iambici senarii - 866 ad 895 iambici senarii - 896 ad 928 trochaici septenarii
- 636 iambicus quaternarius - 637 et 638 bacchiaci tetrametri acatalecti - 639 et 640 trochaici septenarii - 641 et 642 iambici octonarii - 643 ad 649 trochaici septenarii - 650 ad 654 iambici octonarii - 655 ad 681 iambici senarii - 682 et 683 iambici octonarii - 684 ad 715 iambici septenarii - 716 ad 819 iambici septenarii - 820 ad 859 trochaici septenarii - 860 ad 863 iambici octonarii - 864 trochaicus septenarius - 865 iambicus octonarius - 866 ad 895 iambici senarii - 896 ad 928 trochaici septenarii - 896 ad 928 trochaici septenarii - 929 ad 958 iambici octonarii
- 636 iambicus quaternarius - 637 et 638 bacchiaci tetrametri acatalecti - 639 et 640 trochaici septenarii - 641 et 642 iambici octonarii - 643 ad 649 trochaici septenarii - 650 ad 654 iambici octonarii - 655 ad 681 iambici senarii - 682 et 683 iambici octonarii - 684 ad 715 iambici septenarii - 716 ad 819 iambici septenarii - 820 ad 859 trochaici septenarii - 860 ad 863 iambici octonarii - 864 trochaicus septenarii - 864 trochaicus septenarius - 865 iambicus octonarius - 866 ad 928 trochaici septenarii - 896 ad 928 trochaici septenarii - 929 ad 958 iambici octonarii - 959 ad 992 trochaici septenarii - 959 ad 992 trochaici septenarii
- 636 iambicus quaternarius - 637 et 638 bacchiaci tetrametri acatalecti - 639 et 640 trochaici septenarii - 641 et 642 iambici octonarii - 643 ad 649 trochaici septenarii - 650 ad 654 iambici octonarii - 655 ad 681 iambici senarii - 682 et 683 iambici octonarii - 684 ad 715 iambici septenarii - 716 ad 819 iambici septenarii - 820 ad 859 trochaici septenarii - 860 ad 863 iambici octonarii - 864 trochaicus septenarius - 865 iambicus octonarius - 866 ad 895 iambici senarii - 896 ad 928 trochaici septenarii - 896 ad 928 trochaici septenarii - 929 ad 958 iambici octonarii

EVNVCHVS

P. TERENTI.

ACTA · LVDIS · MEGALENSIBVS · L · POSTVMIO ALBINO · L · CORNELIO · MERVLA · AED · CVR EGIT · AMBIVIVS · TVRPIO · MODOS · FECIT FLACCVS · CLAVDI · TIBIIS · DVABVS · DEX-TRIS · TOTA · FACTA · SECVNDA · M · VALERIO C · FANNIO · COS

C. SVLPICI APOLLINARIS PERIOCHA.

Sorórem falso díctitatam Tháïdis id ípsum ignorans míles advexít Thraso ipsíque donat. érat haec civis Áttica. eidem eunuchum, quem émerat, tradí iubet Tháïdis amator Phaédria ac rus ípse abit Thrasóni oratus bíduum concéderet. ephébus frater Phaédriae puéllulam cum déperiret dóno missam Tháïdi, ornátu eunuchi indúitur (suadet Pármeno), intró iit, vitiat vírginem. sed Átticus civís repertus fráter eius cónlocat vitiátam ephebo; Phaédriam exorát Thraso.

10

PERSONAE.

PHAEDRIA ADVLESCENS
PARMENO SERVOS
THAIS MERETRIX
GNATHO PARASITVS
CHAEREA ADVLESCENS
THRASO MILES
PYTHIAS ANCILLA
CHREMES ADVLESCENS
ANTIPHO ADVLESCENS
DORIAS ANCILLA
DORVS EVNVCHVS
SANGA SERVOS
SOPHRONA NVTRIX
LACHES SENEX.

PROLOGVS.

Si quisquamst, qui placére se studeát bonis quam plúrimis et mínume multos laédere. in hís poëta hic nómen profitetúr suom. tum síquis est, qui díctum in se inclementius existumabit ésse, sic existumet. respónsum, non dictum ésse, quia laesít prior, qui béne vortendo et eásdem scribendó male ex Graécis bonis Latínas fecit nón bonas. idém Menandri Phásma nunc nupér dedit atque in Thensauro scripsit, causam dicere prius únde petitur, aúrum qua re sít suom, quam ille quí petit, unde ís sit thensaurús sibi aut únde in patrium monumentum pervénerit. dehinc né frustretur ípse se aut sic cógitet 'defunctus iam sum, níl est quod dicát mihi': is ne érret moneo et désinat lacéssere. habeo ália multa, quaé nunc condonábitur, quae próferentur póst, si perget laédere, ita ut fácere instituit. quám nunc acturí sumus Menándri Eunuchum, póstquam aediles émerunt, perfécit sibi ut inspíciundi esset cópia. magistrátus quom ibi adésset, occeptást agi.

5 '

10

15

PROLOGVS EVNVCHI.	73
exclámat, furem, nón poëtam fábulam dedísse et nil dedísse verborúm tamen:	
colacem ésse Naevi et Plaúti, veterem fábulam,	25
parasíti personam inde ablatam et militis.	
si id ést peccatum, péccatum inprudéntiast	
poëtae, non quo fúrtum facere stúduerit.	
id ita ésse vos iam iúdicare póteritis.	
coláx Menandrist: ín east parasitús colax	30
et míles gloriósus: eas se nón negat	,.
persónas transtulísse in Eunuchúm suam	,.
ex Graéca: sed eas fábulis actás prius	
Latínis scisse sése, id vero pérnegat.	
quod sí personis ísdem huic uti nón licet:	35
qui mágis licet currentem servom scríbere,	
bonás matronas fácere, meretricis malas,	
parasítum edacem, glóriosum mílitem,	
puerúm supponi, fálli per servóm senem,	
amáre, odisse, súspicari? dénique	40
nullúmst iam dictum, quód non sit dictúm prius.	
qua re aéquomst vos cognóscere atque ignóscere,	
quae véteres factitárunt si faciúnt novi.	
date óperam, cum siléntio animum atténdite,	
ut pérnoscatis, quíd sibi Eunuchús velit.	45

ACTVS I.

PHAEDRIA. PARMENO.

- I 1 Pm. Quid ígitur faciam? nón eam? ne núnc quidem quom arcéssor ultro? an pótius ita me cómparem, non pérpeti meretrícum contumélias? exclúsit: revocat: rédeam? non, si me óbsecret.   5 Pa. siquidem hércle possis, níl prius neque fórtius: 50 verúm si incipies néque pertendes náviter atque, úbi pati non póteris, quom nemo éxpetet, infécta pace ultro ád eam venies, índicans
te amáre, ferre nón posse: actumst, ílicet,
10 perísti: eludet, úbi te victum sénserit. 55
proin tú, dum est tempus, étiam atque etiam cógita, ere: quaé res in se néque consilium néque modum habet úllum, eam consílio regere nón potes. in amóre hacc omnia ínsunt vitia: iniúriae,
15 suspítiones, inimicitiae, indútiae, 60
bellúm, pax rursum: incérta haec si tu póstules ratióne certa fácere, nilo plús agas, quam sí des operam ut cúm ratione insánias. et quód nunc tute técum iratus cógitas 20 'egone illam, quae illum, quaé me quae non! síne modo, 65
morí me malim: séntiet qui vír siem':
haec vérba illa una me hércle falsa lácrimula, quam oculós terendo mísere vix vi exprésserit, restínguet, et te ultro áccusabit, ét dabis
25 ultro ei supplicium. PH. o indígnum facinus: núnc
ego 70
et illám scelestam esse ét me miserum séntio et taédet: et amore árdeo: et prudéns sciens, vivós vidensque péreo: nec quid agám scio.
PA. quid agás? nisi ut te rédimas captum quám queas
20 minumó: si nequeas paúlulo, at quantí queas: 75

et né te adflictes. Ph. ítane suades? Ph. sí sapis.
neque praéter quam quas ipse amor moléstias
habet áddas, et illas quás habet recté feras.
sed eccam ípsa egreditur, nóstri fundi cálamitas:
s nam quód nos capere opórtet, hace intércipit.

THAIS. PHAEDRIA. PARMENO.

I: TH. Miserám me, vereor ne illud gravius Phaédria tulerit neve aliorsum átque ego feci accéperit, quod heri intro missus nón est. Ph. totus, Pármeno, tremo hórreoque, póstquam aspexi hanc. Pa. Bóno animo es:

saccéde ad ignem hunc, iám calesces plús satis. 85 TH. quis hic lóquitur? ehem, tun híc eras, mi Phaédria?

quid stábas hic? quor nón intro ibas? P.A. céterum de exclúsione vérbum nullum? T.H. quíd taces? P.H. sané quia vero hae míhi patent sempér fores ent quía sum apped to primus. T.H. misse istaée face.

waut quía sum apud te prímus. Th. missa istaéc face. 90 Ph. quid 'míssa'? o Thaïs, Tháïs, utinam essét mihi pars aéqua amoris técum ac pariter fieret, ut aút hoc tibi doléret itidem ut míhi dolet, aut égo istuc abs te fáctum nili pénderem!

15 TH. ne crúcia te obsecro, ánime mi, mi Phaédria. 95 non pól, quo quemquam plús amem aut plus díligam, eo féci: sed ita erát res. faciundúm fuit.

Pa. credo, út fit, misera praé amore exclusti húnc foras.

TH. sicine agis, Parmeno? age: sed huc qua grátia to te arcéssi iussi, ausculta. PH. fiat. TH. díc mihi 100 hoc prímum, potin est lic tacere? PA. egone? optume.

verum heús tu, hac lege tíbi meam astringó fidem:
quae véra audivi, táceo et contineo óptume:
sin fálsum aut vanum aut finctumst, continuó palamst:
splenús rimarum sum, hác atque illac pérfluo.

proin tú, tacere sí vis, vera dícito.

TH. Samiá mihi mater fúit: ea habitabát Rhodi.

PA. potést taceri hoc. TH. íbi tum matri párvolam puéllam dono quídam mercatór dedit

3 0	ex .	Áttics	hinc	abréptam.	Рн.	civemne?	Тн.	ár- 110
				mus : mátris átriam et si		n ét patris		110
	neq	ue sci	bat no	eque per aéi	tatem	etiam pótis	erat.	•
25				ddébat : e p e audísse ab				115
~				pit, coépit s				110
				, ita uti si				
	sor	órem j	pleriqu	e ésse cred	ebánt	meam.		
40	ego	cum	illo, q	uocum tum	úno r	em habeban	n hós	pite,
1 0				hi reliquit h hoc falsums				
	14.	uu (	amquo			PA. quia		ouc i
	neq	ue tu	úno e	eras contént	a nequ	e solús ded	lit :	
				ue bonam 1	_	áttulit.	em ac	l te
	TH.	itás	t: sed	sine me pé	rvenir	e quó volo.		
45				luí me amai				125
				oféctus: te i scis postilla				
				mea consilia			mnia.	
				uidem tacel			a. oh	
	_					biúmne		
50				bo. máter : ter áliquant				130
				rma vídet l			mor.	
				e, prétium s				
	pro	dúcit.	vendi	it. fórte for	tuna i	ádfuit		
55	hic	méus	amic	us: émit ear	n don	ó mihi,		135
				ım rérum ig				
				uam sénsit i ngit caúsas i			1	
				abeat se íri				
60	api	id me	, ac n	on id métua	t, ne,	ubi accéper	im,	140
				, vélle se ill				
	ver	um ío	i vere	ri, séd ego	quant	um súspico	i, 6mml	ina 9
	a.a.	virgi	uem & . ոճա	nimum adiéc quaesivi. n	ine e	n. cumille	Phas	tus t dris.
64				isae quam ó				
				-		_		

primúm quod soror est dícta, praeterea út suis restítuam ac reddam. sóla sum: habeo hic néminem neque amícum neque cognátum. quam obrem, Phaédria,

cupio áliquos parere amícos benefició meo.

n id amábo adiuta mé, quo id fiat fácilius.

150
sine illúm priores pártis hosce aliquót dies
apúd me habere. níl respondes? Ph. péssuma,
egon quícquam cum istis fáctis tibi respóndeam?
Ph. eu nóster, laudo: tándem perdoluít: vir es.

75 PH. at égo nescibam, quérsum tu ires: 'párvola 155 hinc ést abrepta: edúxit mater pré sua: soror díctast: cupio abdúcere, ut reddám suis': nempe émnia hacc nunc vérba huc redeunt dénique: ego exclúdor, ille récipitur. qua grátia?

nisi si îllum plus quam mé amas et istam núnc times, 160 quae advéctast, ne illum tálem praeripiát tibi.
Тн. ego id tímeo? Рн. quid te ergo áliud sollicitát?

num sólus ille dóna dat? numcúbi meam benígnitatem sénsisti in te claúdier?

s nonne úbi mi dixti cúpere te ex Aethíopia
ancillulam, relíctis rebus ómnibus
quaesívi? porro eunúchum dixti vélle te,
quia sólae utuntur hís reginae: répperi,
herí minas vigínti pro ambobús dedi.

w tamén contemptus ábs te hacc habui in mémoria: 170 ob haéc facta abs te spérnor! Th. quid istic, Phaédria? quamquam illam cupio abdúcere atque hac re árbitror id fíeri posse máxume: verúm tamen

potiús quam te inimicum hábeam, faciam ut iússeris. 58 PH. utinam ístuc verbum ex ánimo ac vere díceres 175 'potiús quam te inimicum hábeam': si istuc créderem sincére dici, quídyis possem pérpeti.

PA. labáscit—victus uno verbo—quám cito! TH. ego nón ex animo mísera dico? quám ioco

ego inpetrare néqueo hoc abs te, biduom saltem út concedas sólum. PH. siquidem biduom: verúm ne fiant isti vigintí dies.

	78 P. TERENTI [I 2; 104—II 1, 4.
	Тн. profécto non plus bíduom autРн. aut? níl
	moror.
105	TH. non fiet: hoc modo sine te exorem. PH. sci-
	licet 185
	faciúndumst quod vis. TH. mérito amo te, béne facis.
	Pн. rus íbo: ibi hoc me mácerabo bíduom:
	ita fácere certumst: mós gerundust Tháidi.
	tu, Pármeno, huc fac illi ádducantur. Pa. máxume.
110	Pн. in hoc bíduom, Thais, vale. Тн. mi Phaédria, 190
•••	et tú: numquid vis áliud? PH. egone quid velim?
	cum mílite isto praésens absens út sies;
	diés noctisque mé ames, me desíderes,
	me sómnies, me expéctes, de me cógites,
	me speres, me te oblectes, mecum tota sis:
115	
	meus fác sis postremo ánimus, quando ego súm tuos.
	TH. me miseram, forsan hic mihi parvam habeát fidem
	atque éx aliarum ingéniis nunc me iúdicet.
	ego pól, quae mihi sum cónscia, hoc certó scio,
120	neque mé finxisse fálsi quicquam néque meo 200
	cordi ésse quemquam cáriorem hoc Phaédria:
	et quídquid huius féci, causa vírginis
	fecí: nam me eius spéro fratrem própemodum
	iam répperisse, aduléscentem adeo nóbilem:
125	et is hódie venturum ád me constituít domum. 205
	concédam hinc intro atque éxpectabo, dúm venit.

ACTVS II.

PHAEDRIA. PARMENO.

II 1 PH. Fác, ita ut iussi, déducantur ísti. PA. faciam.
PH. at díligenter.
PA. fíet. PH. at matúre. PA. fiet. PH. sátin hoc
mandatúmst tibi? PA. a
rogitáre, quasi diffícile sit.
útinam tam aliquid ínvenire fácile possis, Phaédria, 210

squam hóc peribit. PH. égo quoque una péreo, quod mihist cárius: ne istúc tam iniquo pátiare animo. PA. mínume: quin factúm dabo. sed númquid aliud ínperas? PH. múnus nostrum ornáto verbis, quód poteris: et istum aémulum, quod póteris, ab ea péllito. PA. au. 215 mémini, tam etsi núllus moneas. PH. ego rus ibo atque fbi manebo. PA. cénseo. PH. sed heús tu. PA. quid vis? PH. cénsen posse me óffirmare pérpeti, ne rédeam interea? PA. téne? non hercle árbitror: nam aut iám revortere, aút mox noctu te ádiget horsum insómnia. PH. opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam. 220 15 PA. vigilábis lassus: hóc plus facies. PH. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle hace ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? PA. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. PH. stat senténtia. PA. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmutárier 225 néx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst parasitús Gnatho
ne istúc tam iniquo pátiare animo. Pa. mínume: quin factúm dabo. sed númquid aliud ínperas? Ph. múnus nostrum ornáto verbis, quód poteris: et istum aémulum, quod póteris, ab ea péllito. Pa. au, quid vis? Ph. ego rus ibo atque fibi manebo. Pa. cénseo. Ph. sed heús tu. Pa. quid vis? Ph. cénsen posse me óffirmare pérpeti, ne rédeam interea? Pa. téne? non hercle árbitror: nam aut iám revortere, aút mox noctu te ádiget hor- sum insómnia. Ph. opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam. 220 15 Pa. vigilábis lassus: hóc plus facies. Ph. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle haec ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? Pa. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. Ph. stat sen- téntia. Pa. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmu- tárier 225 néx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
quin factúm dabo. sed númquid aliud ínperas? Ph. múnus nostrum ornáto verbis, quód poteris: et istum aémulum, quod póteris, ab ea péllito. Pa. au, ph. ego rus ibo atque fbi manebo. Pa. cénseo. Ph. sed heús tu. Pa. quid vis? Ph. cénsen posse me óffirmare pérpeti, ne rédeam interea? Pa. téne? non hercle árbitror: nam aut iám revortere, aút mox noctu te ádiget horsum insómnia. Ph. opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam. 220 Pa. vigilábis lassus: hóc plus facies. Ph. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle hace ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? Pa. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. Ph. stat senténtia. Pa. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmutárier 225 éx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
quin factúm dabo. sed númquid aliud ínperas? Ph. múnus nostrum ornáto verbis, quód poteris: et istum aémulum, quod póteris, ab ea péllito. Pa. au, ph. ego rus ibo atque fbi manebo. Pa. cénseo. Ph. sed heús tu. Pa. quid vis? Ph. cénsen posse me óffirmare pérpeti, ne rédeam interea? Pa. téne? non hercle árbitror: nam aut iám revortere, aút mox noctu te ádiget horsum insómnia. Ph. opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam. 220 Pa. vigilábis lassus: hóc plus facies. Ph. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle hace ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? Pa. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. Ph. stat senténtia. Pa. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmutárier 225 éx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
PH. múnus nostrum ornáto verbis, quód poteris: et istum aémulum, quod póteris, ab ea péllito. PA. au, 215 mémini, tam etsi núllus moneas. PH. ego rus ibo atque fbi manebo. PA. cénseo. PH. sed heús tu. PA. quid vis? PH. cénsen posse me óffirmare pérpeti, ne rédeam interea? PA. téne? non hercle árbitror: nam aut iám revortere, aút mox noctu te ádiget horsum insómnia. PH. opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam. 220 15 PA. vigilábis lassus: hóc plus facies. PH. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle hace ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? PA. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. PH. stat senténtia. PA. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmutárier 225 26 éx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
PH. múnus nostrum ornáto verbis, quód poteris: et istum aémulum, quod póteris, ab ea péllito. PA. au, 215 mémini, tam etsi núllus moneas. PH. ego rus ibo atque íbi manebo. PA. cénseo. PH. sed heús tu. PA. quid vis? PH. cénsen posse me óffirmare pérpeti, ne rédeam interea? PA. téne? non hercle árbitror: nam aut iám revortere, aút mox noctu te ádiget horsum insómnia. PH. opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam. 220 15 PA. vigilábis lassus: hóc plus facies. PH. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle hace ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? PA. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. PH. stat senténtia. PA. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmutárier 225 26 éx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
istum aémulum, quod póteris, ab ea péllito. Pa. au, 15 mémini, tam etsi núllus moneas. Ph. ego rus ibo atque fbi manebo. Pa. cénseo. Ph. sed heús tu. Pa. quid vis ? Ph. cénsen posse me óffirmare pérpeti, ne rédeam interea ? Pa. téne ? non hercle árbitror: nam aut iám revortere, aút mox noctu te ádiget horsum insómnia. Ph. opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam. 220 Pa. vigilábis lassus: hóc plus facies. Ph. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle hace ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? Pa. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. Ph. stat sen- téntia. Pa. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmu- tárier 225 séx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
quod póteris, ab ea péllito. Pa. au,   Memini, tam etsi núllus moneas. Ph. ego rus ibo atque fbi manebo.   Pa. cénseo. Ph. sed heús tu. Pa. quid vis ? Ph. cénsen posse me óffirmare pérpeti, ne rédeam interea ? Pa. téne ? non hercle árbitror: nam aut iám revortere, aút mox noctu te ádiget horsum insómnia.   Ph. opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam. 220   Pa. vigilábis lassus: hóc plus facies. Ph. ábi, nil dicis, Pármeno.   eiciunda hercle haec ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo.   tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? Pa. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. Ph. stat senténtia.   Pa. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmutárier 225   Mex amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit   mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens.   séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
mémini, tam etsi núllus moneas. Ph. ego rus ibo atque íbi manebo. Pa. cénseo. Ph. sed heús tu. Pa. quid vis ? Ph. cénsen posse me óffirmare pérpeti, ne rédeam interea ? Pa. téne ? non hercle árbitror: nam aut iám revortere, aút mox noctu te ádiget horsum insómnia. Ph. opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam. 220 Pa. vigilábis lassus: hóc plus facies. Ph. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle hace ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? Pa. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. Ph. stat senténtia. Pa. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmutárier 225 éx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
mémini, tam etsi núllus moneas. Ph. ego rus ibo atque íbi manebo. Pa. cénseo. Ph. sed heús tu. Pa. quid vis ? Ph. cénsen posse me óffirmare pérpeti, ne rédeam interea ? Pa. téne ? non hercle árbitror: nam aut iám revortere, aút mox noctu te ádiget horsum insómnia. Ph. opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam. 220 Pa. vigilábis lassus: hóc plus facies. Ph. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle hace ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? Pa. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. Ph. stat senténtia. Pa. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmutárier 225 éx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
atque sbi manebo. Pa. cénseo. Ph. sed heús tu. Pa. quid vis ? Ph. cénsen posse me offirmare pérpeti, ne rédeam interea ? Pa. téne ? non hercle árbitror: nam aut iam revortere, aut mox noctu te ádiget horsum insomnia. Ph. opus fáciam, ut desetiger usque, ingrátiis ut dórmiam. 220 Pa. vigilabis lassus: hóc plus facies. Ph. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle hace ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? Pa. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. Ph. stat senténtia. Pa. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmutárier 225 éx amore, ut nón cognoscas eundem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
PA. cénseo. Ph. sed heús tu. Pa. quid vis? Ph. cénsen posse me óffirmare pérpeti, ne rédeam interea? PA. téne? non hercle árbitror: nam aut iám revortere, aút mox noctu te ádiget horsum insómnia. Ph. opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam. 220 PA. vigilábis lassus: hóc plus facies. Ph. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle hace ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? PA. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. Ph. stat sen- téntia. PA. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmu- tárier 225 néx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
cénsen posse me óffirmare pérpeti, ne rédeam interea? P.A. téne? non hercle árbitror: nam aut iám revortere, aút mox noctu te ádiget horsum insómnia. PH. opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam. 220 15 P.A. vigilábis lassus: hóc plus facies. PH. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle hace ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? P.A. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. PH. stat sen- téntia. P.A. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmu- tárier 225 20 éx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
cénsen posse me óffirmare pérpeti, ne rédeam interea? P.A. téne? non hercle árbitror: nam aut iám revortere, aút mox noctu te ádiget horsum insómnia. PH. opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam. 220 15 P.A. vigilábis lassus: hóc plus facies. PH. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle hace ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? P.A. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. PH. stat sen- téntia. P.A. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmu- tárier 225 20 éx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
pérpeti, ne rédeam interea? P.A. téne? non hercle árbitror: nam aut iám revortere, aút mox noctu te ádiget horsum insómnia. Ph. opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam. 220 15 P.A. vigilábis lassus: hóc plus facies. Ph. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle haec ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? P.A. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. P.H. stat senténtia. P.A. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmutárier 225 20 éx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
árbitror: nam aut iám revortere, aút mox noctu te ádiget horsum insómnia. Ph. opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam. 220 15 Pa. vigilábis lassus: hóc plus facies. Ph. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle haec ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? Pa. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. Ph. stat senténtia. Pa. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmutárier 225 néx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
nam aut iam revortere, aut mox noctu te adiget horsum insomnia. Ph. opus faciam, ut defetiger usque, ingratiis ut dormiam. 220 15 Pa. vigilabis lassus: hoc plus facies. Ph. abi, nil dicis, Parmeno. eiciunda hercle haec ést mollities animi: nimis me indulgeo. tandém non ego illam caream, si sit opus, vel totum tríduom? Pa. hui, univorsum tríduom? vide quid agas. Ph. stat senténtia. Pa. dí boni, quid hoc morbist? adeon homines inmutárier 225 néx amore, ut non cognoscas eundem esse! hoc nemo fuit mínus ineptus, magis severus quisquam nec magis continens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
sum insómnia. Ph. opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam. 220 15 Pa. vigilábis lassus: hóc plus facies. Ph. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle hacc ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? Pa. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. Ph. stat senténtia. Pa. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmutárier 225 néx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
PH. opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam. 220 15 PA. vigilábis lassus: hóc plus facies. PH. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle hacc ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? PA. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. PH. stat senténtia. PA. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmutárier 225 séx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
PH. opus fáciam, ut defetíger usque, ingrátiis ut dórmiam. 220 15 PA. vigilábis lassus: hóc plus facies. PH. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle hacc ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? PA. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. PH. stat senténtia. PA. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmutárier 225 séx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
dórmiam. 220 15 Pa. vigilábis lassus: hóc plus facies. Ph. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle haec ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? Pa. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. Ph. stat senténtia. Pa. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmutárier 225 26 éx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
PA. vigilábis lassus: hóc plus facies. PH. ábi, nil dicis, Pármeno. eiciunda hercle hacc ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? PA. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. PH. stat senténtia. PA. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmutárier 225 néx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
dicis, Pármeno. eiciunda hercle haec ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? Pa. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. Ph. stat sen- téntia. Pa. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmu- tárier 225 méx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
eiciunda hercle haec ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? Pa. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. Ph. stat senténtia. Pa. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmutárier 225 néx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
eiciunda hercle haec ést mollities ánimi: nimis me indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? Pa. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. Ph. stat senténtia. Pa. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmutárier 225 néx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
indúlgeo. tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? PA. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. PH. stat sen- téntia. PA. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmu- tárier 225 néx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
tandém non ego illam cáream, si sit ópus, vel totum tríduom? Pa. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. Ph. stat senténtia. Pa. dí boni, quid hoc mérbist? adeon hémines inmutárier 225 méx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc neméfuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis céntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
tríduom? PA. hui, únivorsum tríduom? vide quíd agas. PH. stat sen- téntia. PA. dí boni, quid hoc mórbist? adeon hómines inmu- tárier 225 néx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
únivorsum tríduom? vide quíd agas. Ph. stat senténtia. Ph. dí boni, quid hoc mérbist? adeon hémines inmutárier 225 néx amore, ut nén cognoscas eúndem esse! hoc neméfuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis céntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
téntia. PA. dí boni, quid hoc mérbist? adeon hémines inmutárier 225 néx amore, ut nén cognoscas eúndem esse! hoc neméfuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis céntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
téntia. PA. dí boni, quid hoc mérbist? adeon hémines inmutárier 225 néx amore, ut nén cognoscas eúndem esse! hoc neméfuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis céntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
Pa. dí boni, quid hoc mérbist? adeon hémines inmutárier 225 néx amore, ut nén cognoscas eúndem esse! hoc neméfuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis céntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
tárier 225 » éx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
néx amore, ut nón cognoscas eúndem esse! hoc nemó fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
fuit mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
mínus ineptus, mágis severus quísquam nec magis cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
cóntinens. séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
séd quis hic est, qui huc pérgit? attat, híc quidemst
mílitis: ducit secum una vírginem dono huíc: papae,
fácie honesta. mírum ni ego me túrpiter hodie híc
dabo 230
5 cúm meo decrepito hóc eunucho. haec súperat ipsam

Tháidem.

GNATHO. PARMENO.

II 2 Gn. Di inmortales, hómini homo quid praéstat? stulto
intéllegens quíd inter est? hoc ádeo ex hac re vénit in mentém
mihi: cónveni hodie advéniens quendam meí loci hinc atque
6rdinis
hóminem haut inpurum, ítidem patria qui ábligur- rierát bona: 235
5 vídeo sentum squálidum aegrum, pánnis annisque ób- situm.
'quíd istuc' inquam 'ornátist?' "quoniam míser quod habui pérdidi, en
quó redactus sum. ómnes noti me átque amici dé- serunt."
híc ego illum contémpsi prae me; 'quíd homo' in- quam 'ignavissume?
ítan parasti te, út spes nulla rélicua in te essét tibi? 240
10 símul consilium cúm re amisti? víden me ex eodem ortúm loco,
quí color, nitór, vestitus, quaé habitudost córporis? ómnia habeo, néque quicquam habeo: níl quom est, nil defít tamen.
'át ego infelix néque ridiculus ésse neque plagás pati
póssum.' 'quid? tu his rébus credis fíeri? tota erras
via. 245 15 ólim isti fuit géneri quondam quaéstus apud saeclúm
prius: hóc novomst aucúpium: ego adeo hanc prímus inveni
viam. ést genus hominum, qui ésse primos se ómnium rerúm
volunt, néc sunt: hos conséctor: hisce ego nón paro me ut
rídeant, séd sis ultro adrídeo et eorum ingenia admirór
simul: 250 20 quídquid dicunt, laúdo: id rursum sí negant, laudo íd quoque:

,
négat quis: nego: aït; áio; postremo ínperavi egomét mihi
ómnia adsentári. is quaestus núnc est multo ubér- rumus.'
Pa. scitum hercle hominem: hic hómines prorsum ex
stúltis insanós facit.
Gw. dum haec lóquimur, interea loci ad macéllum ubi
advenímus, 255
sconcúrrunt laeti mi óbviam cuppédinarii ómnes : cetárii, lanií, coqui, fartóres, piscatóres,
quibus ét re salva et pérdita profúeram et prosum saépe:
salútant, ad cenám vocant, advéntum gratulántur.
ille úbi miser famélicus videt me ésse tanto ho-
nóre, 260
» tam fácile victum quaérere: [ibi] homo coépit me
obsecráre,
ut síbi liceret díscere id de mé: sectari iússi.
si pótis est, tamquam phílosophorum habént discipuli
ex ípsis
vocábula, parasíti ita ut Gnathónici vocéntur.
Pa. viden ótium et cibus quíd facit aliénus? Gn.
sed ego césso 265
s ad Tháïdem hanc dedúcere et rogáre ad cenam ut véniat?
sed Pármenonem ante óstium+Thaidis tristem vídeo,
rivális servom: sálva res. ni mírum hisce homines
frígent.
nebulónem hunc certumst lúdere. Pa. hisce hoc mú-
nere arbitrántur
suam Tháīdem esse. Gn. plúrima salúte Parmenó-
nem 270
summum suom inpertit Gnatho. quid ágitur? PA.
statur. Gn. video.
numquid nam hic quod nolis vides? PA. te. GN.
crédo: at numquid áliud?
Pa. qui dúm? Gr. quia tristi's. Pa. níl quidem.
Gn. ne sís: sed quid vidétur
hoc tibi mancupium? Pa. non malum hercle. Gn. uro
hóminem. Pa. ut falsus ánimist.

Gn. quam hoc múnus gratum Tháïdi arbitráre esse?

PA. hoc nunc dícis, 275
45 eléctos hinc nos: 6mnium rerum, heús, vicissitúdo est.

Gn. sex égo te totos, Pármeno, hos mensis quietum réddam,

ne súrsum deorsum cúrsites neve úsque ad lucem vígiles:

ecquid beo te? Pa. mén? papae. Gn. sic sóleo amicos. Pa. laúdo.

Gn. detíneo te: fortásse tu proféctus alio fúeras. 280 50 Pa. nusquám. Gn. tum tu igitur paúlulum da mi óperae: fac ut admíttar ad illam. áge modo, nunc tíbi patent fores haé, quia

ad mam. age modo, nunc tibi patent fores nae, qui istam dúcis.

Gn. numquem évocari hinc vis foras? Pa. sine bíduom hoc praetéreat:

qui míhi nunc uno dígitulo foris áperis fortunátus, ne tu ístas faxo cálcibus saepe insultabis frústra. 285 55 Gn. etiám nunc hic stas, Pármeno? [eho] num nam híc relictu's cústos.

nequis forte internúntius clam a mílite ad istam cúrset?

P.A. facéte dictum: míra vero míliti quae pláceant.
sed vídeo erilem fílium minórem huc adveníre.
mirór, qui ex Piraeo ábierit: nam ibi cústos publicést
nunc.

290

60 non témerest: et properans venit: nesció quid circumspéctat.

CHARREA. PARMENO.

II 3 CH. Óccidi.

neque virgost usquam néque ego, qui illam e cónspectu amisi meo.

ubi quaéram, ubi investígem, quem percónter, quam insistám viam.

incértus sum. una haec spés est: ubi ubi est, diá celari nón potest. 295

5 o faciem pulchram : déleo omnis dehínc ex animo múlieres :

taedét cotidiánarum harum fórmarum. Pa. ecce autem álterum,

néscio quid de amóre loquitur : o infortunatúm senem ! hic vérost, qui si occéperit,
ludúm iocumque dícet fuisse illum álterum, praeut húius rabies quaé dabit.
CH. ut illúm di deaeque sénium perdant, qui hódie
me remoratus est:
meque adeo qui restiterim: tum autem qui illum flocci fécerim.
séd eccum Parmenénem. salve. PA. quíd tu es tristis? quídve es alacris?
ande is? CH. egone? néscio hercle, néque unde cam
neque quórsum eam: 305
¹⁵ ita prórsum oblitus súm mei.
Pa. qui quaéso? CH. amo. Pa. hem. CH. nunc,
Parmeno, te osténderis qui vír sies.
scis té mihi saepe póllicitum esse 'Chaérea, aliquid
ínveni
modo quód ames: in ea re útilitatem ego fáciam ut cognoscás meam',
quom in céllulam ad te patris penum omnem congere-
bam clánculum. 310
³ Pa. age, inépte. Ch. hoc hercle factumst. fac sis núnc
promissa adpáreant :
* * * * *
sive ádeo digna rés est, ubi tu nérvos intendás tuos.
hau símilis virgost vírginum nostrárum, quas matrés student
demíssis umeris ésse, vincto péctore, ut gracilaé sient.
siquast habitior paulo, pugilem esse aiunt, deducunt
cibum: 315
5 tam etsí bonast natúra, reddunt cúratura iúnceam:
itaque érgo amantur. PA. quid tua istaec? CH. nova
figura orís. Pa. papae.
CH. color vérus, corpus sólidum et suci plénum. PA. anni? CH. anni? sédecim.
B. As from Cr. bones to mili vel vi vel elem
Pa. flos ípsus. Ch. hance tú mihi vel vi vél clam vel precário
fac trádas: mea nil ré fert: dum potiár modo. 320
» Pa. quid ? vírgo quoiast? CH. néscio hercle. Pa. un-
dest? Cu tentundem Pa ubi habitat?

55

	1. 12121111
	CH. ne id quídem. Pa. ubi vidisti? CH. ín via. Pa. qua eam ratione amísti
	CH. id équidem adveniens mécum stomachabar modo
	neque quémquam esse ego hominem árbitror, quoi má-
	gis bonae felícitates ómnes aduorsaé sient. 322
30	quid hóc est sceleris! périi. Pa. quid factúmst? CH rogas?
	patris cognatum atque aéqualem Archidémidem
	novistin? Pa. quid ni? CH. is, dum hanc sequor,
	fit mi óbviam.
	Pa. incommode hercle. CH. immo énim vero infeli-
	citer :
	nam incommoda alia súnt dicenda, Parmeno. 330
40	illúm liquet mihi déierare his ménsibus
	sex séptem prorsus non vidisse proxumis,
	nisi núnc, quom minume véllem minumeque opus fuit.
	eho nonne hoc monstri similest? quid aïs? PA
	máxume.
	Сн. contínuo adcurrit ád me, quam longé quidem, 335
45	incúrvos, tremulus, lábiis demissís, gemens:
	'heus heús, tibi dico, Chaérea' inquit. réstiti.
	'scin quíd ego te volébam?' "dic." 'cras ést mihi
	iudícium.' "quid tum?" 'ut díligenter núnties
	patri, ádvocatus máne mi esse ut méminerit.' 340
50	dum haec dícit, abiit hóra. rogo numquíd velit.
	'recte' inquit. abeo. quom húc respicio ad virginem,
	illa sése interea commodum huc advorterat
	in hanc nostram plateam. Pa. mírum ni hanc dicít,
	modo
	huic quaé datast dono. CH. húc quom advenio, núlla
	erat. 345
KK	Pa. comités secuti scílicet sunt vírginem?
	Ch. verúm: parasitus cum áncilla. Pa. ipsast: flicet:
	desíne : iam conclamátumst. CH. alias rés agis.
	Pa. istúc ago equidem. Сн. nóstin quae sit ? díc mihi,
	vidístin? Pa. vidi, nóvi: scio quo abdúcta sit. 350
rn	CH. eho Pármeno mi, nóstin et scis úbi siet?
•	Pa. húc deductast ád meretricem Tháidem: ei donó
	TY HE GOODS OF HELDSTORM THEIGH! AT 6010

datast.

CH. quis is est tam potens cum tanto munere hoc?
Pa. mílés Thraso,
Phaédriae rivália. CH. duras frátris partis praédicas.
Pa. ímmo si sciás quod donum huic dóno contra cóm-
paret, 355
a mágis id dicas. Ch. quód nam quaeso hercle? Pa.
eúnuchum. Сн. illumne óbsecro
inhonestum hominem, quém mercatus ést heri, senem
múlierem ?
Pa. istunc ipsum. Ch. homó quatietur cérte cum donó
foras.
séd istam Thaïdém non scivi nóbis vicinam. Pa. haú
diust.
CH. périi, numquamne étiam me illam vídisse! eho
dum díc mihi: 360
westne, ut fertur, forma? Pa. sane. CH. at nil ad nos-
tram hanc. Pa. ália res.
CH. 6bsecro hercle, Pármeno, fac ut pótiar. Pa. fa-
ciam sédulo:
dábo operam, adiuvábo: numquid me áliud? CH. quo
nunc is ? P.A. domum, út mancupia haec, ita uti iussit fráter, ducam ad Tháidem.
CH. of fortunatum istum eunuchum, qui quidem in
hanc detur domum! 365
⁵ Pa. quíd ita? CH. rogitas? súmma forma sémper
conservám domi
vidébit, conloquétur, aderit úna in unis aédibus.
cibúm non numquam cápiet cum ea: intérdum prop-
ter dórmiet.
Pa. quid sí nunc tute fórtunatus fías? Ch. qua re,
Parmeno?
responde. Pa. capias tu illius vestem. CH. vestem?
quid tum póstea? 370
80 Pa. pro illó te ducam. CH. aúdio. Pa. te esse il-
lum dicam. Сн. intéllego.
Pa. tu illíus fruare cómmodis, quibus tú illum dice-
bás modo:
cibum úna capias, ádsis, tangas, lúdas, propter dórmias:
quandóquidem illárum néque te quisquam nóvit ne-
que scit quí sies.

praetérea forma et aétas ípsast, fácile ut pro eunuc	hó
	75
85 CH. dixtí probe, nec úmquam vidi mélius consiliú	m
dari.	
age cámus intro núnciam: orna me, ábduc, duc, qua	m-
túm potest.	
Pa. quid agís? iocabar équidem. Ch. garris. Pa. pér	rii,
quid ego egí mise	
quo trúdis? perculerís iam tu me. tíbi equidem	di-
có, mane.	
CH. eámus. Pa. pergin? CH. cértumst. Pa. vi	de
ne nímium calidum hoc sít modo. 3	
90 CH. non ést profecto: síne. Pa. at enim istaec in 1	
cudetúr faba. Сн.	
Pa. flagitium facimus. CH. án id flagitiumst, si ín d	
mum meretricia	
dedúcar et illis crúcibus, quae nos nóstramque ad	
lescentiam	
habent déspicatam et quaé nos semper ómnibus co	717-
ciánt modis.	-
nunc réferam gratiam átque eas itidem fállam, ut	a h
illis fállimur? 3	
95 an pótius hoc patri aéquomst fieri, ut á me ludat	
dolis?	
quod quí rescierint, cúlpent; illud mérito factum om	nás
putent.	
Pa. quid istic? si certumst fácere, facias: vérum	ne
post cónferas	
culpam in me. Сн. non faciam. Pa. iubesne?	h.
iúbeam? cogo atque inper	
numquam defugiam auctóritatem. Pa. séquere:	
vortent hone	

ACTVS III.

THRASO. GNATHO. PARMENO.

Magnás vero agere grátias Thais mihi? III 1 TH. ingéntis. Th. ain tu, laétast? Gn. non tam Gn. ipsó quidem donó, quam abs te datum ésse: id vero sério triúmphat. Pa. hoc proviso ut, ubi tempús siet, s dedúcam, sed eccum mílitem. Tr. est istúc datum 395 profécto, ut grata míhi sint quae facio ómnia. Gn. advorti hercle animum. Th. vél rex semper máxumas mihi agébat quidquid féceram: aliis non item. Gn. labóre alieno mágno partam glóriam 10 verbis saepe in se tránsmovet, qui habét salem, 400 quod in test. Th. habes. Gn. rex te ergo in oculis TH. scilicet. Gn. gestare? Th. vero: crédere omnem exércitum, consília. Gn. mirum. Th. túm sicubi eum sátietas hominum aút negoti síguando odium céperat. 15 requiéscere ubi volébat, quasi: nostín? Gn. scio: 405 quasi ubi illam expueret miseriam ex animo. Th. tum mé convivam sólum abducebát sibi. Gn. hui, regem élegantem nárras. Th. immo síc homost: perpaúcorum hominum. Gn. ímmo nullorum árbitror, 20 si técum vivit. Th. invidere omnés mihi. 410 mordére clanculum: égo non flocci péndere: illi ínvidere mísere: verum unús tamen inpénse, elephantis quem Índicis praefécerat. is úbi molestus mágis est, 'quaeso' inquám 'Strato, 25 eone és ferox, quia habés inperium in béluas?' Gn. perpulchre mehercle dictum et sapientér. papae, iugularas hominem. quíd ille? TH. mutus ílico.

miserúmque: et illum sácrilegum. TH. quid illúd, Gnatho,

Gn. quid ni ésset? Pa. di vostrám fidem: hominem

pérditum

440

30 quo pácto Rhodium tétigerim in convívio, 420 numquám tibi dixi? Gn. númquam: sed narra óbsecro.

plus míliens audívi. Th. una in convívio

plus míliens audívi. TH. una in convívio erat híc, quem dico, Rhódius adulescéntulus. forte hábui scortum: coépit ad id adlúdere

so et me inridere. 'quid aïs' inquam homini 'inpudens? 425

lepus túte es: pulpaméntum quaeris?' Gn. háhahae.
Th. quid ést? Gn. facete, lépide, laute, níl supra.
tuomne, óbsecro te, hoc díctum erat? vetus crédidi.
Th. audieras? Gn. saepe, et fértur in primís. Th.
meumst.

40 Gn. dolet dictum inprudenti ádulescenti et libero. 430 Pa. at té di perdant. Gn. quid ille quaeso? Th. pérditus:

risu ómnes qui aderant émoriri : dénique metuébant omnes iám me. Gn. non iniúria.

TH. sed heús tu, purgon égo me de istac Tháīdi, 45 quod eám me amare súspicatast? Gn. níl minus. 435 immo aúge magis suspítionem. TH. quór? Gn. rogas? scin, síquando illa méntionem Phaédriae facit aút si laudat, te út male urat? TH. séntio. Gn. id út ne fiat, haéc res solast rémedio.

so ubi nóminabit Phaédriam, tu Pámphilam contínuo. siquando illa dicet 'Phaédriam intró mittamus cómmissatum:' Pámphilam cantátum provocémus. si laudábit haec illíus formam: tu húius contra. dénique

55 par pórro pari reférto, quod eam mórdeat. 445
Th. siquidém me amaret, tum ístuc prodessét, Gnatho.
Gn. quando íllud quod tu dás expectat átque amat, iam dúdum te amat: iám dudum illi fácile fit quod dóleat: metuit sémper, quem ipsa núnc capit 60 fructúm, nequando irátus tu alio cónferas. 450

TH. bene díxti: ac mihi istuc nón in mentem vénerat.

GN. ridículum: non enim cógitaras: céterum idem hoc túte melius quánto invenissés, Thraso!

THAM. THRASO. PARMENO. GNATHO. PYTHIAS.
III 2 TH. Audíre vocem vísa sum modo mílitis. atque éccum. salve, mí Thraso. Thr. o Thais mea, 455 meum sávium, quid ágitur? ecquid nós amas de fídicina istac? PA. quám venuste: quód dedit 5 princípium adveniens! Th. plúrimum meritó tuo.
Gn. eamus ergo ad cénam: quid stas? Pa. em al- terum:
ex hómine hunc natum dícas? Thr. ubi vis, nón moror. 460
PA. adíbo atque adsimulábo quasi nunc éxeam. itáran, Thaïs, quópiam es? Th. ehem, Pármeno, 10 bene fécisti: hodie itára. Pa. quo? Th. quid, hunc nón vides?
Pa. video ét me taedet. úbi vis, dona adsúnt tibi a Phaédria. Thr. quid stámus? quor non ímus hinc? 465
Pa. quaeso hércle ut liceat, páce quod fiát tua, dare huíc quae volumus, cónvenire et cónloqui. 15 Thr. perpúlchra credo dóna aut nostri símilia. Pa. res índicabit. heús iubete istós foras
exíre, quos iussi, ócius. procéde tu huc. 470 ex Aéthiopiast úsque haec. The hic sunt trés minac. Gn. vix. Pa. úbi tu es, Dore? accéde. en eunuchúm tibi,
20 quam líberali fácie, quam aetate íntegra! Th. ita mé di ament, honéstust. P.A. quid tu ais, Gnatho?
numquíd habes quod contémnas? quid tu autém, Thraso? 475
tacént: satis laudant. fac periclum in lítteris, fac ín palaestra, in músicis: quae líberum z scire aéquomst adulescéntem, sollertém dabo. Thr. ego íllum eunuchum, si ópus siet, vel sóbrius.
Pa. atque haéc qui misit, non sibi soli postulat 480 te vívere et sua caúsa excludi céteros,
neque púgnas narrat néque cicatricís suas wosténtat neque tibi óbstat, quod quidám facit: verum úbi molestum nón erit, ubi tú voles,

ubi témpus tibi erit, sát habet, si tum récipitur. 485 Thr. adpáret servom hunc ésse domini paúperis miseríque. Gn. nam hercle némo posset, sát scio,

35 qui habéret qui paráret alium, hunc pérpeti.

PA. tace tú, quem ego esse infra ínfumos omnís puto hominés: nam qui huic adséntari animum indúxeris, 490 e flámma petere té cibum posse árbitror. Thr. iamne ímus? Th. hos prius íntro ducam et

quaé volo

40 simul inperabo: póste continuo éxeo.

THE. ego hinc ábeo. tu istanc ópperire. PA. hau cónvenit

una îre cum amica înperatorem în via.

495
Thr. quid tîbi ego multa dîcam? domini sîmiu's.
Gn. hahahaé. Thr. quid rides? Gn. îstuc quod
dixtî modo:

45 et illúd de Rhodio díctum quom in mentém venit. sed Tháis exit. Thr. ábi prae, cura ut sínt domi paráta. Gn. fíat. Th. díligenter, Pýthias, 500 fac cúres, si Chremés hoc forte advénerit, ut óres, primum ut rédeat: si id non cómmodumst.

50 ut máneat: si id non póterit, ad me addúcito.

Py. ita fáciam. Th. quid? quid áliud volui dícere?

ehem: cúrate istam díligenter vírginem: 505

domi adsítis facite. Thr. eámus. Th. vos me séquimini.

CHREMES. PYTHIAS.

III 3 CH. Profécto quanto mágis magisque cógito, ni mírum, dabit hacc Tháïs mihi magnúm malum: ita mé video ab ea astúte labefactárier. iam túm quom primum iússit me ad se arcéssier, 510 s rogét quis 'quid tibi cum illa?' ne norám quidem. ubi véni, causam, ut ibi manerem, répperit: ait rém divinam fécisse et rem sériam velle ágere mecum. iám tum erat suspítio, doló malo hacc fieri ómnia. ipsa adcúmbere 515 mecúm, mihi sese dáre, sermonem quaérere. ubi fríget, huc evásit, quam pridém pater mihi et máter mortui éssent. dico, iám diu.

rus Súnii ecquod hábeam et quam longe á mari. credo ei placere hoc, spérat se a me avéllere. 15 postrémo, ecqua inde parva periissét soror; ecquis cum ea una: quid habuisset, quom perit: ecquis cam posset noscere. hacc quor quaéritet? nisi si illa forte quae ólim periit párvola, eam sése intendit ésse, utist audácia. 525 20 verum éa si vivit. ánnos natast sédecim. non máior: Thais, quám ego sum, maiúsculast. misít porro orare, út venirem, sério. aut dícat quod volt aut molesta né siet. non hércle veniam tértio. heus heus, écquis hic? 530 z ego súm Chremes. Py. o cápitulum lepidíssumum. CH. dico égo mi insidias fíeri? Py. Thaïs máxumo te orábat opere, ut crás redires. CH. rús eo. Py. fac amábo. Ch. non possum, inquam. Py. at tu apud nos hic mane. dum rédeat ipsa. CH. níl minus. Py. quor, mí Chremes? » Сн. malám rem hinc ibis? Py. si ístuc ita certúmst tibi. amábo ut illuc tránseas ubi illást. CH. eo. Py. abi. Dórias, cito húnc deduce ad mílitem.

ANTIPHO.

III. An. heri áliquot adulescéntuli coimus in Piraéo, in húnc diem ut de súmbolis essémus. Chaeream eí rei 540 praefécimus: dati ánuli: locus, témpus constitútumst. praetériit tempus: quo in loco dictumst, parati níl est. homo ípse nusquamst: néque scio quid dícam aut quid coniéctem. nunc mi hóc negoti céteri dedére, ut illum quaéram, idque ádeo visam, sí domist. quis nam hínc ab Thaïde éxit? 545 is ést an non est? ípsus est. quid hoc hóminis? quid hoc ornátist? quid illúd malist? nequeó satis mirári neque conícere: 10 nisi, quídquid est, procul hínc lubet prius quíd sit sciscitári.

CHAEREA. ANTIPHO.

III 5 CH. Númquis hic est? némost. numquis hinc me se-
quitur? némo homost.
iámne rumpere hóc licet mi gaúdium? pro Iúppiter, 550
nunc ést profecto, intérfici quom pérpeti me possum,
ne hoc gaúdium contáminet vita aégritudine áliqua.
s sed néminemne cáriosum intérvenire núnc mihi,
qui mé sequatur quóquo eam, rogitándo obtundat, énicet,
quid géstiam aut quid laétus sim, quo pérgam, unde
emergam, úbi siem 555
vestítum hunc nanctus, quíd mihi quaeram, sánus
sim anne insániam!
An. adíbo atque ab eo grátiam hanc, quam vídeo
velle, iníbo.
10 Chaérea, quid est quéd sic gestis? quéd sibi hic ves-
titus quaerit?
quid ést quod lactus es? quid tibi vis? sátine sa-
nu's? quid me
aspéctas? quid tacés? CH. o festus dies! amice,
sálve: 560
nemóst, quem ego nunciám magis cuperém videre
quám te.
An. narra ístuc quaeso quíd siet. Ch. immo égo te
oro hercle ut aúdias.
15 nostín hanc, quam amat fráter? An. novi: némpe,
opinor, Tháidem.
Сн. istam ípsam. An. sic commémineram. Сн. quae-
dam hódiest ei donó data
virgó: quid ego eius tíbi nunc faciem praédicem aut
laudem, Antipho, 565
quom ipsús me noris quam élegans formárum spec-
tatór siem?
in hác commotus sum. An. aín tu? Сн. primam
dices, scio, si videris.
20 quid múlta verba? amáre coepi. fórte fortuná domi
erat quidam eunuchus, quém mercatus fúerat frater
Thái'di,
neque is deductus étiam tum ad eam. súbmonuit
ma Phymana 570

	ibi sérvos, quod ego arripui. An. quid id est? CH.
	tácitus citius aúdies:
	ut véstem cum eo mútem et pro illo iúbeam me illoc
	dúcier.
15	An. pro eunúchon? Ch. sic est. An. quid ex ea re
	tándem ut caperes cómmodi?
	CH. rogás? viderem, audirem, essem una quácum cu-
	piebam, Antipho.
	num parva causa aut prava ratiost? traditus sum mu-
	lieri. 575
	illa ílico ubi me accépit, laeta véro ad se abducít
	domum:
	commendat virginem. An. quoi? tibine? CH. mihi.
•	An. satis tutó tamen.
3 V	CH. edicit ne vir quisquam ad cam adeat, ét mihi ne
	abscedam inperat:
	in ínteriore párte ut maneam sólus cum sola. ádnuo terram íntuens modéste. An. miser. Сн. 'ego' ínquit
	'ad cenam hinc eo': 580
	abdúcit secum ancillas: paucae, quaé circum illam
	essent, manent
	noviciae puéllae. continuo haéc adornant út lavet.
25	adhortor properent. dum adparatur, virgo in conclaví
~	sedet
	suspéctans tabulam quándam pictam; ibi inerat pictura
	haéc, Iovem
	quo pacto Danase misisse aiunt quondam in gremium
	imbrem aúreum. 585
	egomét quoque id spectare coepi: et quía consimilem
	lúserat
	iam olim ille ludum, inpéndio magis ánimus gaudebát
	mihi,
40	deum sése in hominem convortisse atque in alienas
	tégulas
	venisse clanculum per pluvium fucum factum mulieri.
	at quém deum! qui témpla caeli summa sonitu concutit.
	ego homúncio hoc non fácerem? ego illud véro item
	feci ác lubens. 591
	dum haec mécum reputo, arcéssitur lavátum interea
	vírgo:

45	iit, lávit, rediit; deinde eam in léctulo locarunt.
	sto expéctans, siquid mi inperent. venit una, 'heus tu'
	inquit 'Dôre,
	cape hóc flabellum, véntulum huíc sic fácito, dum lavá- mur: 595
	ubi nós laverimus, sí voles, laváto'. accipio trístis.
	An. tum equidem istuc os tuom inpudens vidére ni-
	mium véllem,
50	qui essét status, flabéllulum tenére te asinum tántum.
	Сн. vix élocutast hóc, foras simul ómnes proruént se,
	abeunt lavatum, pérstrepunt, ita út fit, domini ubi
	ábsunt. 600
	intérea somnus vírginem opprimít. ego limis spécto
	sic pér flabellum clánculum: simul ália circumspécto
55	satin éxplorata sínt. video esse. péssulum ostio 6bdo.
•	An. quid tam? Ch. quid 'quid tum', fatue? An. fa-
	teor. CH. an ego occasiónem
	mi osténtam, tantam, tám brevem, tam optátam, tam
	insperátam 605
	•
	amítterem? tum pól ego is essem véro, qui simulábar.
	An. sane hércle ut dicis. séd interim de súmbolis quid
	áctumst?
60	Сн. parátumst. An. frugi es: úbi? domin? Сн. immo
	ápud libertum Díscum.
	An. perléngest. CH. sed tanto écius properémus. An.
	muta véstem.
	Сн. ubi mútem? perii: nám domo exuló nunc: metuo
	frátrem 610
	ne intús sit: porro autém pater ne rúre redierit iam.
	An. eamus ad me, ibi próxumumst ubi mútes. Ch.
	recte dícis.
61	s eámus: et de istác simul, quo pácto porro póssim
U	potíri, consiliúm volo capere úna tecum. An. fíat.
	pour, communi toto capero una occum. Alt. Hau

ACTVS IIII.

DORIAS.

V 1 Íta me di ament, quantum ego illum vídi, non nil tímeo néquam ille hodie insanus turbam fáciat aut vim Tháidi. nam póstquam iste advenít Chremes aduléscens, frater vírginis. mílitem rogat út illum admitti iúbeat: ille contínuo irasci. 5 néque negare audére : Thaïs porro instare ut hominem invitet. íd faciebat rétinendi illius caúsa: quia illa quaé cupiebat dé sorore eius índicare ad eam rem tempus nón erat. invitat tristis: mansit. ibi illa cum illo sermonem ilico. míles vero sibi putáre addúctum ante oculos aémulum, 10 facere contra huic aégre: 'heus' inquit 'púer, arcesse Pámphilam, út delectet hic nos.' illa exclámat 'minume géntium: in convivium illam?' miles téndere, inde ad iúrgium. interea aurum sibi clam mulier démit, dat mi ut aúferam. hóc est signi: ubi prímum poterit, se íllinc subducét scio.

PHAEDRIA. (DORIAS.)

IV 2 Dum rús eo, coepi égomet mecum intér vias,
ita út fit, ubi quid ín animost moléstiae, 630
aliám rem ex alia cógitare, et ea 6mnia
peiórem in partem. quíd opust verbis? dum haéc puto,
5 praetérii inprudens víllam. longe iam ábieram,
quom sénsi: redeo rúrsum, male veró me habens:
ubi ad ípsum veni dévorticulum, cónstiti: 635
occépi mecum cógitare 'hem, bíduom hic
manéndumst soli síne illa? quid tum póstea?
10 nil ést. quid? nil? si nón tangendí cópiast,

eho né videndi quídem erit? si illud nón licet, saltem hóc licebit. cérte extrema línea 640 amáre hau nil est.' víllam praetereó sciens. sed quíd hoc, quod timida súbito egreditur Pýthias?

PYTHIAS. PHAEDRIA. DORIAS.

- IV 3 Pr. Vbi ego illum scelerósum misera atque ínpium inveniam? aút ubi quaeram?
  hócine tam audax fácinus facere esse aúsum! Ph.
  perii: hoc quíd sit vereor.
  Pr. quín etiam insupér scelus, postquam lúdificatust
  vírginem, 645
  vestem ómnem miserae díscidit, tum ipsám capillo cónscidit.
  - 5 PH. hem. Py. quí nunc si detúr mihi, ut ego únguibus facile illi in oculos ínvolem venéfico! PH. néscio quid profécto absente nóbis turbatúmst domi.
    - adíbo. quid istuc? quíd festinas? aút quem quaeris, Pýthias? 650
    - Py. ehem Phaédria, ego quem quaéram? in' hinc quo dígnu's cum donis tuis
  - 10 tam lépidis? PH. quid istuc ést reï? PY. rogás me? eunuchum quém dedisti nébis quas turbás dedit!
    - virginem, erae quam dono dederat míles, vitiavít. Рн. quid ais?
    - Pr. périi. Ph. temulénta's. Pr. utinam síc sint qui mihi mále volunt. 655
    - Do. au óbsecro, mea Pýthias, quod ístuc nam monstrúm fuit?
  - 15 PH. insánis: qui istuc fácere eunuchus pótuit? Py. ego illum néscio qui fúerit: hoc quod fécit, res ipsa índicat.
    - qui fuerit: noc quod fecit, res ipsa indicat.
      virgo ípsa lacrumat néque, quom rogites, quíd sit audet
      dícere.
    - ille aútem bonus vir núsquam adparet. étiam hoc misera súspicor, 660 aliquíd domo abeuntem ábstulisse. PH. néqueo mirarí satis.

no quo illéc abire ignávos possit lóngius, nisi sí domum forte ád nos rediit. Pr. víse amabo, núm sit. Pr. iam faxó scies.

Do. perii, óbsecro, tam infándum facinus, méa tu, ne audiví quidem.

Pv. at pól ego amatorés eos mulierum ésse audieram máxumos, 665 sed níl potesse: vérum miserae nón in mentem vénerat: 5 nam illum áliquo conclusíssem neque illi cómmisissem vírginem,

PHAEDRIA. DORVS. PYTHIAS. DORIAS. IV PH. Exí foras, sceléste : at etiam réstitas. fugitive? prodi, mále conciliate. Do(RVS). 6bsecro. Pн. oh. illúd vide, os ut síbi distorsit cárnufex. 670 quid huc tíbi reditiost? véstis quid mutátiost? 5 quid nárras? paulum sí cessassem, Pýthias, domi nón offendissem, íta iam adornarát fugam. Py. haben hóminem, amabo? Pн. quid ni habeam? Py. factúm bene. Dor(IAS). istúc pol vero béne. Py. ubist? Ph. rogitas? nón vides? 675 Pr. videam? 6bsecro quem? Ph. hunc scilicet. Pr. quis his ést homo? 10 Рн. qui ad vós deductus hódiest. Py. hunc oculís suis nostrárum numquam quisquam vidit, Phaédria. PH. non vidit? Py. an tu hunc crédidisti esse, 6bsecro. ad nós deductum? Рн. námque alium habui néminem. Py. au, ne comparandus hic quidem ad illumst: ille erat 15 honésta facie et liberali. Ph. ita visus est

15 honésta facie et liberali. PH. ita vísus est dudúm, quia varia véste exornatús fuit:
nunc tíbi videtur foédus, quia illam nón habet.
Py. tace óbsecro: quasi véro paulum intér siet. 685 ad nós deductus hódiest adulescéntulus,
20 quem tú videre véro velles, Phaédria.
hic ést vietus vétus veternosús senex,
colóre mustelíno. PH. hem, quae haec est fábula?

eo rédiges me, ut quid émerim egomet nésciam? 690

eho tu, émin ego te? Do. emísti. Pr. iube mi dénuo 25 respondeat. PH. roga. Py. vénisti hodie ad nós? negat. at ille álter venit ánnos natus sédecim: quem sécum adduxit Pármeno. Pн. age dum hoc mi éxpedi primum: ístam quam habes únde habes vestém? taces? monstrum hóminis, non dictúru's? Do. venit Chaérea. 30 PH. fratérne? Do. ita. PH. quando? Do. hódie. PH. quam dudúm? Do. modo. PH. quicum? Do. cum Parmenone. PH. norasne eum prius? Do. non: néc quis esset úmquam audieram dícier. PH. unde igitur fratrem méum esse scibas? Do. Pármeno eum dicebat ésse, is dedit mi hanc. Pн. 6ccidi. Do. meam ipse induit: post una ambo abierunt foras. 35 Py. iám satis credis sóbriam esse me ét nil mentitám iám satis certumst vírginem vitiátam esse? Рн. аде nunc, bélua, crédis huic quod dicat? Py. quid isti crédam? res ipsa indicat. 705 Pн. cóncede istuc paúlulum: audin? étiam paululúm: sat est. díc dum hoc rursum, Chaérea tuam véstem detraxít tibi? 40 Do. factum. PH. et eamst indútus? Do. factum. PH. et pró te huc deductúst? Do. ita. Pн. Iúppiter magne, ó scelestum atque aúdacem hominem. Py. vaé mihi: étiam non credás indignis nós esse inrisás modis? 710 PH. mírum ni credís quod iste dícat. quid agam néscio. heús negato rúrsum. possumne égo hodie ex te ex-

cúlpere 45 vérum? vidistíne fratrem Chaéream? Do. non. Рн. nón potest síne malo fatéri, video: séquere hac: modo aït módo

' negat.

óra me. Do. obsecró te vero, Phaédria. Ph. i intro núnciam. 715 Do. ofei. PH. alio pacto honeste hinc quó modo abeam néscio. áctumst, siguidem tú me hic etiam, nébulo, ludificábere. 50 Py. Pármenonis tám scio esse hanc téchinam quam me vívere. Dor. síc est. Py. inveniam édepol hodie, párem ubi referam grátiam. séd nunc quid faciéndum censes, Dórias? Dor. de istác rogas 720 vírgine? Pv. ita, utrum praédicemne an táceam? Dor. tu pol, sí sapis, quód scis nescis, néque de eunucho néque de vitio vírginis. shác re et te omni túrba evolves ét illi gratum féceris. id modo die, abisse Dorum. Py. ita faciam. Dor. sed videón Chremem? Tháis iam aderit. Py. quíd ita? Dor. quia, quom inde ábeo, iam tum incéperat 725 túrba inter eos. Py. aúfer aurum hoc: égo scibo ex hoc, quid siet.

CHREMES.

PYTHIAS. IV 5 CH. Attát data hercle vérba mihi sunt: vícit vinum quód bibi. ac dum ádcubabam, quám videbar míhi pulchre esse sóbrius! postquám surrexi, néque pes neque mens sátis suom officiúm facit. Py. Chremés. Сн. quis est? ehem Pýthias: vah, quánto nunc formósior 730 s vidére mihi quam dúdum! Py. certo tú quidem pol multo bilarior. CH. verbum hércle hoc verum erit 'sine Cerere et Libero frigét Venus'. sed Tháis multon ante venit? Py. án abiit iam a mílite? CH. iam dúdum, aetatem. lítes factae súnt inter eos máxumae.

Py. nil díxit, tu ut sequerére sese? Ch. níl, nisi abiens mi innuit. 735

10 Py. eho, nónne id sat erat? CH. át nescibam id dícere illam, nísi quia

corréxit miles, quód intellexi mínus: nam me extrusít foras.

sed eccam ípsam: miror úbi ego huic antevórterim.

THAIS. CHREMES. PYTHIAS.

IV 6	Тн. С	rédo e	quide	m illı		dfuturum ess	
					a n	ne eripiát; si	ne veniat:
	átqui	si illa	am d	ígito	attigerit	úno, oculi	ilico écfo-
	-				•	dientur.	740
	úsque	adeo	illius	férre	possum	inéptiam et	magnífica
		_	_	_		verba,	

vérba dum sint: vérum enim si ad rem cónferentur, vápulabit.

5 Ch. Tháïs, ego iam dúdum hic adsum. Th. o mí Chremes, te ipsum éxpectabam.
scín tu turbam hanc própter te esse fáctum? et adeo
ad te áttinere hanc
ómnem rem? Ch. ad me? quí quaeso istuc? Th.
quía, dum tibi sorórem studeo 745
réddere ac restítuere, haec atque huíus modi sum
múlta passa.

CH. úbi east? TH. domi apud me. CH. hém. TH. quid est?

10 éducta ita uti téque illaque dígnumst. CH. quid aïs ? TH. íd quod res est. hánc tibi dono dó neque repeto pro illa quicquam abs té preti.

Сн. et habétur et referétur, Thaïs, tíbi ita ut merita's grátia. 750

TH. at enim cave, ne prius quam hanc a me accipias amittas, Chremes:

nam haéc east, quam míles a me ví nunc ereptúm venit.

15 abi tú, cistellam, Pýthias, domo écfer cum monuméntis.

Ch. viden tu íllum, Thaïs Py. úbi sitast? Th. in
rísco: odiosa céssas.

Сн. mílitem secum ád te quantas cópias addúcere? 755

áttat. Th. num formídulosus óbsecro es, mi homo?
Сн. ápage sis:
égon formidulósus? nemost hóminum qui vivát minus.
91 Th. átque ita opust. Ch. a, métuo qualem tú me esse
hominem existumes.
TH. immo hoc cogitato: quicum rés tibist, peregrinus
est:
mínus potens quam tú, minus notus, mínus amicorum
híc habens. 760
CH. scio istuc. sed tu quód cavere póssis, stultum ad-
mitterest.
málo ego nos prospícere quam hunc ulcísci accepta
iniúria.
25 tú abi atque obsera óstium intus, dúm ego hinc trans-
curro ád forum:
vólo ego adesse hic ádvocatos nóbis in turba hác.
Tн. mane.
CH. mélius est. TH. mane. CH. omítte, iam adero.
TH. níl opus est istís, Chremes. 765
hóc modo dic, sorórem illam tuam esse ét te parvam
vírginem
ámisisse, núnc cognosse. sígna ostende. Pr. adsúnt.
Th. cape.
30 sí vim faciet, ín ius ducito hóminem: intellextín? CH.
probe.
TH. fác animo haec praesenti dicas. CH. fáciam. TH.
attolle pállium.
périi, huic ipsist ópus patrono, quém defensorém paro.

THRASO. GNATHO. SANGA. CHREMES. THAIS.

W? Thr. Hancine ego ut contuméliam tam insignem in me accipiám, Gnatho?
morí me satiust. Símalio, Donáx, Syrisce, séquimini. primum aédis expugnábo. Gn. recte. Thr. vírginem eripiám. Gn. probe.
Thr. male múlcabo ipsam. Gn. púlchre. Thr. in medium huc ágmen cum vectí, Donax;
5 tu, Símalio, in sinistrum cornum; tú, Syrisce, in déxterum. 775

cedo álios: ubi centúriost Sanga et mánipulus furum?
SA. éccum adest.

THE. quid ignave? peniculón pugnare, qui istum huc portes, cógitas?

Sa. egone? inperatoris virtutem nóveram et vim militum:

sine sánguine hoc non pósse fieri: qui ábstergerem vólnera?

10 The. ubi álii? Sa. qui malum 'álii'? solus Sánnio servát domi. 780

Thr. tu hosce înstrue: ego ero pôst principia: inde ómnibus signúm dabo.

Gn. illúc est sapere: ut hósce instruxit, ípsus sibi cavít loco.

THE. idem hóc iam Pyrrus fáctitavit. CH. víden tu,

Thaïs, quam híc rem agit?

ni mírum consilium illud rectumet de feeludendis se

ni mírum, consilium íllud rectumst de 6ccludendis aédibus.

15 TH. sané quod tibi nunc vír videatur ésse hic, nebulo mágnus est: 785 ne métuas. Thr. quid vidétur? Gn. fundam tíbi nunc nimis vellém dari, ut tu illos procul hinc éx occulto caéderes: facerént fugam.

Thr. séd eccam Thaïdem ípsam video. Gn. quám mox inruimús? Thr. mane:

6mnia prius experiri quam armis sapientem decet.

20 quí scis an quae iúbeam sine vi fáciat? Gn. di vostrám fidem, 790 quántist sapere! númquam accedo, quín abs te abeam dóctior.

The. Tháis, primum hoc míhi responde: quóm tibi do istam vírginem, díxtin hos mihí dies soli dáre te? Th. quid tum póstea? The. rógitas? quae mi ante óculos coram amátorem adduxtí tuom

25 TH. quíd cum illoc agás? THR. et cum eo clám te subduxtí mihi? 795

Th. lúbuit. The. Pamphilam érgo huc redde, nísi si mavis vi éripi.

IV 7, 27—46.] EVNVCHVS.	103
CH. tíbi illam reddat aút tu eam tangas Gn. a qui	, 6mnium? d agís? tace.
THR. quíd tu tibi vis? égo non tangam	
Gn. cáve sis: nescis quoi male dicas núr	nc viro. Сн. u hínc abis ?
n scín tu ut tibi res se hábeat? si quicqua turbae c	am hódie hịc oéperis, 800
fáciam ut huius locí dieque meíque sempe Gw. míseret tui me, qui húnc tantum ho	er mémineris. minem fácias
Сн. dímminuam ego tibí caput hodie, n	
sícine agis ? The. quis tú homo es ? quid cum illa reí	
³⁵ Сн. scíes : principio eam ésse dico líberam Сн. civem Átticam	. THR. hem.
	edicó tibi,
né vim facias úllam in illam. Tháïs, ego e nam	_
	ne próhibeas,
meám ne tangam? Сн. próhibebo inqua dín tu? hic fur	ti se ádligat :
	póndeat. 810
THE quid nunc agimus? GN. quin red haéc tibi ader	it súpplicans
ultro. Thr. credin? Gn. immo certe: no múlier	um:
nólunt ubi velís, ubi nolis cúpiunt ultro. putas.	
	fortís decet
Sa. iám dudum animus ést in patinis. The vos me h	Gn. frúgi es.

ACTVS V.

THAIS. PYTHIAS.

V 1 TH. Pergín, scelesta, mécum perplexé loqui?

'scio, néscio, abiit, aúdivi, ego non ádfui.'

non tu ístuc mihi dictúra aperte es, quídquid est?

'virgó conscissa véste lacrumans óbticet; 820

5 eunúchus abiit:' quam óbrem? quid factúmst? taces?

Pv. quid tíbi ego dicam mísera? illum eunuchúm negant
fuísse. TH. quis fuit ígitur? Pv. iste Chaérea.

TH. qui Chaérea? Pv. iste ephébus frater Phaédriae.

TH. quid aïs, venefica? Pv. átqui certo cómperi. 825

10 TH. quid is óbsecro ad nos? quam óbrem adductust?

Pv. néscio:

nisi amasse credo Pamphilam. Тн. hem, misera 6ccidi.

infélix, siquidem tu ístaec vera praédicas. num id lácrumat virgo? Pv. id opínor. Th. quid aïs sácrilega?

istúcine intermináta sum hinc abiéns tibi?

830

15 Py. quid fácerem? ita ut tu iústi, soli créditast.

Th. scelésta ovem lupó commisti. díspudet sic míhi data esse vérba. quid illuc hóminis est?

Py. era méa, tace tace óbsecro, salvaé sumus:

habémus hominem ipsum. Th. úbi is est? Py. em ad sinísteram.

835

20 viden? TH. vídeo. Py. comprendí iube, quantúm potest.

TH. quid illé faciemus, stúlta? Px. quid faciás, rogas?

vide amábo, si non, quom áspicias, os ínpudens vidétur: tum autem quae éius confidéntiast!

CHAEREA. THAIS. PYTHIAS.

V 2 CH. Apud Ántiphonem utérque, mater ét pater, 840 quasi dédita opera dómi erat, ut nulló modo intro íre possem, quín viderent me. ínterim

dum ante óstium sto, nótus mihi quidam óbviam 5 venít. ubi vidi, ego me in pedes quantúm queo in ángiportum quéddam desertum; inde item 845 in áliud, inde in áliud: ita misérrumus fuí fugitando, néquis me cognósceret. sed éstne hacc Thaïs, quám video? ipsast. haéreo

sed esthe naec Thais, quam video? peast. haereo quid fáciam. quid mea aútem? quid faciét mihi? Th. adeamus. bone vir Dóre, salve: díc mihi, 850 aufúgistin? Ch. era, fáctum. Th. satin id tíbi placet? Ch. non. Th. crédin te inpune hábiturum? Ch. unam hanc nóxiam

amíttte: si aliam admísero umquam, occídito.

· 15 TH. num meam saevitiam véritu's ? CH. non. TH. non? quid igitur?

CH. hanc métui ne me críminaretúr tibi. 855 TH. quid féceras? CH. paulúm quiddam. Py. eho 'paulum', inpudens?

an paúlum hoc esse tíbi videtur, vírginem vitiáre civem? CH. cónservam esse crédidi.

20 Pr. consérvam? vix me céntineo quin involem monstro in capillum: etiam últro derisum ádvenit. 860 Тн. abin hinc, insana? Pr. quid ita? vero débeam, credo, isti quicquam fúrcifero, si id fécerim: praesértim quom se sérvom fateatúr tuom.

ETH. missa haéc faciamus. nón te dignum, Chaérea, fecisti: nam si ego dígna hac contumélia 865 sum máxume, at tu indígnus qui facerés tamen. neque édepol quid nunc cónsili capiám scio de vírgine istac: íta conturbastí mihi

rationes omnis, út eam non possim suis ita ut aéquom fuerat átque ut studui trádere, 870 ut sólidum parerem mi hóc beneficium, Chaérea. Ch. at núnc dehinc spero aetérnam inter nos grátiam fore, Tháïs. saepe ex huíus modi re quápiam

s maló principio mágna familiáritas conflatast. quid si hoc quíspiam voluít deus? 875 Th. equidém pol in eam partem accipioque ét volo. Ch. immo íta quaeso. unum hoc scíto, contuméliae non mé fecisse caúsa, sed amorís. Th. scio, et pól propterea mágis nunc ignoscó tibi.

non adeo inhumano ingenio sum, Chaérea, 880 neque ita inperita, ut quid amor valeat nésciam.

Ch. te quéque iam, Thais, ita me di bene amént, amo.

Py. tum pél tibi ab istoc, éra, cavendum intéllego.

45 Ch. non ausim Py. nil tibi quicquam credo. Th. dé-

ginag

CH. nunc égo te in hac re mi éro ut adiutrix sies, 885 ego mé tuae comméndo et committé fide : te míhi patronam cápio, Thaïs, te ébsecro : emériar, si non hánc uxorem dúxero.

50 TH. tamen sí pater quid.. CH. á volet, certó scio, civís modo hacc sit. TH. paúlulum opperírier 890 si vís, iam frater ípse hic aderit vírginis; nutrícem arcessitum íit, quae illam aluit párvolam: in cógnoscendo túte ipse aderis, Chaérea.

55 CH. ego véro maneo. TH. vín interea, dúm venit, domi opperiamur pótius quam hic ante ostium? 895 CH. immo percupio. Py. quam tu rem actura obsecro's?

Th. nam quid ita? Pv. rogitas? húnc tu in aedis cégitas

recípere posthac? Тн. quór non? Ру. crede hoc meaé fide,

60 dabit híc pugnam aliquam dénuo. Th. au, tace 6bsecro.

Py. parúm perspexisse eíus videre audáciam. 900 Ch. non fáciam, Pythiás. Py. non credo, Chaérea, nisi sí commissum nón erit. Ch. quin, Pýthias, tu mé servato. Py. néque pol servandúm tibi

65 quicquám dare ausim néque te servare. ápage te.

Th. adest óptume ipse fráter. Ch. perii hercle: óbsecro 905

abeamus intro, Tháïs: nolo me ín via cum hac véste videat. Th. quam óbrem tandem? an quía pudet?

CH. id ipsum. Py. id ipsum? virgo vero! TH. i praé, sequor.

70 tu istíc mane, ut Chremem intro ducas, Pýthias.

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

V 3 Py. Quid, quid venire in mentem nunc possit mihi, 910 quid nám, qui referam sácrilego illi grátiam, qui hunc súpposivit nóbis? CH. move te oro ócius, mea nútrix. So. moveo. CH. vídeo, sed nil prómoves. 5 Py. iamne óstendisti sígna nutrici ? CH. ómnia. Py. amábo, quid aït? cógnoscitne? CH. ac mémoriter. Py. bene édepol narras: nam illi faveo virgini. ite întro: iam dudum éra vos expectát domi. virúm bonum eccum Parmenonem incédere 10 videó: vide ut otiósus it, si dís placet. speró me habere, qui húnc meo excruciém modo. 920 ibo íntro, de cognítione ut certúm sciam: post éxibo atque hunc pérterrebo sácrilegum.

PARMENO. PYTHIAS.

V . Pa. Reviso, quid nam Chaérea hic rerúm gerat. quod si ástu rem tractávit, di vostrám fidem, quantam ét quam veram laúdem capiet Pármeno! 925 nam ut míttam, quod in amóre difficillumo 5 caríssumo ab meretríce avara vírginem quam amábat, eam conféci sine moléstia. sine súmptu, sine dispéndio: tam hoc álterum, id vérost quod ego míhi puto palmárium 930 me répperisse, quó modo adulescéntulus 10 meretrícum ingenia et móres posset nóscere, mature ut quom cognorit perpetuo oderit. quae dúm foris sunt, níl videtur múndius, nec mágis compositum quícquam nec magis élegans: 935 [quae cum amatore suo cum cenant ligurriunt] 15 harúm videre inlúviem sordes ínopiam, quam inhonéstae solae sínt domi atque avidaé cibi, quo pácto ex iure hestérno panem atrúm vorent, nosse ómnia haec salús est adulescéntulis. Py. ego pól te pro istis díctis et factís, scelus, vulcíscar, ut ne inpúne in nos inlúseris. pró deum fidem, fácinus foedum! o infélicem adulescéntulum!

6 scelestum Pármenonem, qui istum huc adduxit! Pa. quid est?

Py. míseret me: itaque ut né viderem, mísera huc ecfugí foras, quaé futura exémpla dicunt in eum indigna. PA. 0 Iúppiter. 25 quaé illaec turbast? núm nam ego perii? adíbo. quid istuc. Pýthias? quid aïs? in quem exémpla fient? Py. rógitas, audacissume? pérdidisti istúm quem adduxti pro eúnucho adulescéntulum. dúm studes dare vérba nobis. Pa. quid ita? aut quid factúmst? cedo. 950 Py. dícam: virginem ístam, Thaïdi hódie quae donó datast, 30 scis eam hinc civem ésse? et fratrem eius ésse adprime nobilem? Pa. néscio. Py. atqui síc inventast: éam iste vitiavít miser. ille ubi id rescivit factum frater violentissumus. PA. quid nam fecit? Py. conligavit primum eum miserís modis. PA. cónligavit? Py. átque quidem orante, út ne id faceret, Tháide. 35 Pa. quid aïs? Py. nunc minatur porro sése id quod moechis solet: quód ego numquam vídi fieri néque velim. Pa. qua audácia tantum facinus audet? Py. quid ita 'tantum'? PA. an non hoc máxumumst? quis homo pro moecho úmquam vidit in domo meretrícia préndi quemquam? Py. néscio. Pa. at ne hoc nésciatis, Pýthias: 40 díco, edico vóbis, nostrum esse illum erilem filium. Py. hem, Pa. néquam in illum Tháis vim óbsecro, an is est? fierí sinat!

átque adeo autem quór non egomet intro eo?

vide, Pármeno,

quid agas, ne neque illi prosis ét tu pereas: nam héc putant, 965

quidquid factumst, & te esse ortum. Pa. quid igitur

faciám miser?
45 quídve incipiam? ecce aútem video rúre redeuntém
senem:

dícam huic an non dícam? dicam hercle: étsi mihi magnúm malum

scío paratum: séd necessest, huíc ut subveniát. Pr. sapis.

égo abeo intro: tú isti narra omne órdine, ut factúm siet. 970

LACHES. PARMENO.

- 7 5 La. Ex meé propinque rúre hoc capie cémmodi: neque agrí neque urbis édium me umquam pércipit. ubi sátias coepit fieri, commuté locum.
  - sed estne ille noster Parmeno? et certe ipsus est.
  - 5 quem praéstolare, Pármeno, hic ante óstium? 975 Pa. quis homóst? ehem, salvom te ádvenire, ere, gaúdeo.

La. quem praéstolare? Pa. périi : lingua haerét metu. La. hem,

quid ést quod trepidas? sátine salvae? díc mihi. Pa. ere, prímum te arbitrári quod res ést velim:

- 10 quidquíd huius factumst, cúlpa non factúmst mea. 980
  LA. quid? PA. récte sane intérrogasti: opórtuit
  rem praénarrasse me. émit quendam Phaédria
  eunúchum, quem dono huíc daret. LA. quoi? PA.
  Tháïdi.
- La. emít? perii hercle. quánti? Pa. vigintí minis-15 La. actúmst. Pa. tum quandam fídicinam amat hinc Chaérea. 985
  - LA. hem, quid? amat? an scit iam ille quid meretrix siet?

an in ástu venit? áliud ex alió malum.

PA. ere, né me spectes: me inpulsore hace nón facit. LA. omitte de te dicere. ego te, fúrcifer,

20 si vívo.. sed istuc, quídquid est, primum éxpedi. 990 Pa. is pro illo eunucho ad Tháïdem dedúctus est. La. pro eunúchon? Pa. sic est. húnc pro moecho póstea

compréndere intus ét constrinxere. La. óccidi.

Pa. audáciam meretrícum specta. La. númquid est 25 aliúd mali damníve quod non díxeris 995 relícuom? Pa. tantumst. La. césso huc intro rúm-

Pa. non dúbiumst quin mihi mágnum ex hac re sít malum:

pere?

nisi quía necessus fúit hoc facere. id gaúdeo proptér me hisce aliquid ésse eventurúm mali:

30 nam iám diu aliquam caúsam quaerebát senex, 1000 quam obrem ínsigne aliquid fáceret eis: nunc répperit.

Pythias. Parmeno.

V 6 Py. Numquam édepol quicquam iám diu quod mágis vellem eveníre

mi evénit, quam quod módo senex intro ád nos venit érrans.

mihi sólae ridiculó fuit, quae quíd timeret scíbam.
Pa. quid hoc autemst? Px. nunc id pródeo ut'con-

véniam Parmenónem. 1005 5 sed ubi óbsecro est? Pa. me quaérit hacc. Py. atque éccum video: adíbo.

Pa. quid ést, inepta? quíd vis tibi? quid rídes? pergin? Px. périi:

deféssa iam sum mísera te ridéndo. Pa. quid ita? Py. régitas?

numquám pol hominem stúltiorem vídi nec vidébo. a, non póssum satis narráre, quos ludós praebueris íntus. 10 at étiam primo cállidum et disértum credidi hóminem. quid ? ílicone crédere [ea] quae díxi oportuít te ? an paénitebat flágiti, te auctóre quod fecísset aduléscens, ni miserum ínsuper etiám patri indicáres?

nam quid illi credis animi tum fuisse, ubi vestem

vídit 1015
15 illam ésse eum indutúm pater? quid? iám scis te
perísse?

PA. hem quíd dixisti, péssuma? an mentita's? etiam rídes?

itan lépidum tibi visúmst, scelus, nos inridere? Py.

Pa. siquidem ístuc inpune hábueris. Py. verúm? Pa. reddam hercle. Py. crédo:

sed in diem istuc, Pármeno, est fortásse, quod mináre. 1020

no tu iám pendebis, quí stultum adulescéntulum nobílitas

flagítiis et eundem índicas: utérque in te exempla édent.

Pa. nullús sum. Py. hic pro illo múnere tibi honós est habitus: ábeo.

Pa. egomét meo indició miser quasi sórex hodie périi.

GNATHO. THRASO. (PARMENO.)

V 7 Gm. Quid nunc? qua spe aut qué consilio huc imus? quid coeptás, Thraso? 1025

TH. égone? ut Thaïdí me dedam et fáciam quod iubeát. GN. quid est?

TH. quí minus quam Herculés servivit Ómphalae? Gr. exemplúm placet.

útinam tibi commítigari vídeam sandalió caput!

5 séd fores crepuérunt ab ea. Th. périi: quid hoc
autémst mali?

húnc ego numquam víderam etiam: quíd nam hic properans prósilit? 1030

CHAEREA. PARMENO. GNATHO. THRASO.

V s Ch. Ó populares, écquis me hodie vívit fortunátior? nemo hércle quisquam: nam ín me plane dí potestatém suam

omnem éstendere: quoi tam subito tót congruerint cómmoda.

Pa. quid hic laétus est? CH. o Pármeno mi, o meárum voluptatum ómnium

5 invéntor inceptór perfector, scín me in quibus sim gaúdiis? 1035

	scis Pamphilam meam invéntam civem? Pa. audívi
	CH. scis sponsám mihi?
	Pa. bene, îta me di ament, factum. Gn. audin tu, hic
	quid aït? Сн. tum autem Phaédriae
	meo frátri gaudeo ésse amorem omnem in tranquillo:
	unást domus;
	Thais patri se commendavit, in clientelam ét fidem
10	nobis dedit se. Pa. frátris igitur Tháïs totast? Ch.
	scílicet. 1040
	Pa. iam hoc áliud est quod gaúdeamus: míles pelle-
	túr foras.
	Сн. tu fráter ubi ubi est fác quam primum haec aúdiat.
	Pa. visám domum.
	TH. numquid, Gnatho, tu dúbitas quin ego núnc per-
	petuo périerim?
	GN. sine dúbio opinor. CH. quíd commemorem prí-
	mum aut laudem máxume?
15	illumne qui mihi dédit consilium ut facerem, an me
	qui ausús siem 1045
	incipere, an fortunám conlaudem, quaé gubernatrix
	fuit,
	quae tôt res tantas tam opportune in unum conclusit
	diem,
	an mei patris festivitatem et facilitatem? o Iúppiter,
	serva óbsecro haec bona nóbis.

PHAEDRIA. CHAEREA. THRASO. GNATHO.

Pн. di vostrám fidem, incredíbilia 20 Pármeno mcdo quaé narravit. séd ubist frater? CH. praésto adest. 1050 PH. gaúdeo. CH. satis crédo. nil est Tháide hac, fratér, tua dígnius quod amétur: ita nostrae 6mnist fautrix fámiliae. PH. míhi illam laudas? TH. périi, quanto mínus spei est, tanto mágis amo. óbsecro, Gnatho, in te spes est. Gn. quid vis faciam? Тн. pérfice hoc 25 précibus pretio, ut haéream in parte áliqua tandem apud Tháidem. 1055

٧	8. 20	8-48. 1	EVNVCHVS.

▼ 8, 26—4 8.]	EVNVCHVS.	118
Gn. difficilest.	TH. siquid conlubit	tum <i>st</i> , nóvi te. hoc si efféceris,
quódvis donum	praémium a me	optáto, id optatúm feres.
Gw. itane? TH.		ficio hoc, póstulo ut mihi túa domus •
	sénte pateat, invoca	
sémper. TH. do		Gn. adcingar. Ph.
(Mbassa Mar		o hic aúdio? 1060
6 Thraso. TH.		fortásse quae facta
násais Tu sai		hic sient in his te conspicor
noscis. In. SC		regiónibus ?
TH. vóbis freta		n fretus? miles, e-
111. 10010 11000	quan	dicó tibi,
sí te in platea	offéndero hac post	úmquam, quod di-
-	•	cás mihi
5 'álium quaereba	am, îter hac habui',	périisti. Gn. heia,
		au sic decet. 1065
Pн. dictumst.	Gn. non cognósco	vostrum tám super-
a		bum. PH. sic ago.
Gn. prius audi	te paucis: quod qu	iom díxero, si plá-
fácitote. Рн. :	andiámna Ox tu	cuerit, concéde paulum is-
lacitore. I h.		túc, Thraso.
principio ego y		hóc mihi vementér
Promorphic ogs		velim.
o me húius quid		ere máxume causá
_	-	mea: 1070
vérum si idem	vóbis prodest, vós	non facere inscitiast.
Pн. quid id es		go rivalem récipiun-
		cénseo. Рн. hem,
récipiundum?	GN. cogita modo.	tu hércle cum illa,
/4 1-h		Phaédria,
	ris (etenim béne lub	múltum accipere
12 duon nes bai	murumsv. necessest	Tháidem. 1075
fit the amori s	úppeditare póssint	· · · · · · · · · · · · · · · · · · ·
TA AND CHILDII D	appoint possing	-
	agis opportunus néc	magis ex usu tuo
ómnia haec, m	agis ópportunus néc io ét habet quod det	e magīs ex usu tuo , ét dat nemo lárgius.

	114 P. TERENTI EVNVCHVS. [V 8, 49-64.
5 0	fátuos est, insúlsus, tardus, stértit noctis ét dies : néque istum metuas né amet mulier : fácile pellas úbi velis. 1080
	Сн. quíd agimus? Gn. praetérea hoc etiam, quód ego vel primúm puto,
	Accipit homo némo melius prórsus neque prolíxius.
	Сн. mírum ni illoc hómine quoquo pácto opust. Рн.
	idem ego árbitror.
	Gn. récte facitis. unum etiam hoc vos 6ro, ut me in
	vostrúm gregem
55	récipiatis: sátis diu iam hoc sáxum vorso. Рн. réci-
	pimus. 1085
	Сн. ác lubenter. Gn. át ego pro isto, Phaédria et tu
	Chaérea,
	núnc comedendum et ébibendum vóbis propinó. CH. placet.
	Pн. dígnus est. Gн. Thraso, úbi vis accede. Тн. 6b- secro te, quíd agimus?
	In. quíd? isti te ignorábant: postquam eis móres
	ostendí tuos
0	t conlaudaví secundum fácta et virtutis tuas,
	npetravi. Th. béne fecisti: grátiam habeo máxu-
	mam. 1091
1	númquam etiam fui úsquam, quin me amárent omnes plúrimum.
(	In. díxin ego in hoc ésse vobis Átticam elegántiam?
	N. níl praeter promíssum est. ite hac. ω vós valete et plaúdite.
	co platitio.

HVIVS FABVLAE HAEC SVNT

- ٧. 1 ad 206 iambici senarii
- 207 trochaicus octonarius
- 208 trochaicus septenarius
- 209 iambicus quaternarius
- 201 et 211 trochaici septenarii
- 212 iambicus octonarius
- 213 et 215 iambiei quaternarii
- 214 et 218 trochaici septenarii
- 216 et 217 trochaici octonarii
- 219 ad 223 iambici octonarii
- 224 ad 254 trochaici septenarii
- 255 ad 291 iambici septenarii
- 292 clausula
- 293 ad 297 iambici octonarii
- 298 trochaicus septenarius
- 299 et 301 iambici quaternarii
- 300 iambicus senarius
- 302 et 303 iambici octonarii
- 304 trochaicus octonarius
- 305 trochaicus septenarius
- 306 iambicus quaternarius
- 307 ad 319 iambici octonarii
- 320 iambicus senarius
- 321 et 322 iambici septenarii
- 323 ad 351 iambici senarii
- 352 ad 366 trochaici septenarii
- 367 ad 390 iambici octonarii
- 391 ad 538 iambici senarii
- 539 ad 548 iambici septenarii
- 549 et 550 trochaici septenarii
- 551 et 552 iambici septenarii
- 553 ad 556 iambici octonarii
- 557. 559 ad 561 iambici septenarii
- 558 trochaicus octonarius
- 562 ad 591 iambici octonarii

V. 592 ad 614 iambici septenarii - 615. 618 ad 620 trochaici octonarii - 616 et 621 trochaici septenarii - 617 et 622 iambici octonarii - 623 ad 628 trochaici septenarii - 629 ad 642 iambici senarii - 643 et 644 trochaici octonarii - 645 trochaicus septenarius - 646 et 648 iambici octonarii - 647 et 652 iambici quaternarii - 649 et 655 trochaici septenarii - 650. 651 653 iambici octonarii - 654 trochaicus octonarius - 656 et 657 iambici octonarii — 658 iambicus senarius - 659 ad 667 iambici octonarii - 668 ad 702 iambici senarii - 703 ad 726 trochaici septenarii - 727 ad 737 iambici octonarii 738 iambicus senarius - 739 ad 746. 748 trochaici octonarii - 747 trochaicus dimeter catalecticus - 749. 751. 752 trochaici septenarii - 750 iambicus octonarius - 753 et 754 iambici septenarii 755 ad 770 trochaici septenarii - 771 ad 787 iambici octonarii - 788 ad 816 trochaici septenarii

817 ad 942 iambici senarii
943 ad 970 trochaici septenarii
971 ad 1001 iambici senarii
1002 ad 1024 iambici septenarii
1025 ad 1031 trochaici septenarii
1032 ad 1049 iambici octonarii
1050 ad 1094 trochaici septenarii

HAVTON TIMORVMENOS

P. TERENTI.

GRAECA · MENANDRV · ACTA · LVDIS · MEGA-LENSIBVS · L · CORNELIO · LENTVLO · L · VA-LERIO · FLACCO · AED · CVR · EGIT · AMBIVIVS TVRPIO · MODOS · FECIT · FLACCVS · CLAVDI ACTA · PRIMVM · TIBIIS · INPARIBVS · DEINDE DVABVS · DEXTRIS · FACTAST · TERTIA · MA IVVENTIO · TI · SEMPRONIO · COS

C. SVLPICI APOLLINARIS PERIOCHA.

In mílitiam proficísci gnatum Clíniam amántem Antiphilam cómpulit durús pater, animíque sese angébat facti paénitens.

mox ábi reversust, clám patrem devórtitur ad Clítiphonem: is amábat scortum Bácchidem. 5 cum arcésseret cupítam Antiphilam Clínia, et éius Bacchis vénit amica ac sérvolae habitúm gerens Antíphila: factum id quó patrem suúm celaret Clítipho. hic technís Syri decém minas meretrículae aufert á sene. 10 Antíphila Clitiphónis reperitúr soror: hanc Clínia, aliam Clítipho uxorem áccipit.

PERSONAE.

CHREMES SENEX
MENEDEMYS SENEX
CLITIPHO ADVLESCENS
CLINIA ADVLESCENS
SYRVS SERVOS
DROMO SERVOS
BACCHIS MERETRIX
ANTIPHILA MVLIER
SOSTRATA MATRONA
NVTRIX
PHRYGIA ANCILLA.

PROLOGVS.

Nequoí sit vostrum mírum, quor partís seni poéta dederit, quaé sunt adulescéntium: id prímum dicam, deínde quod veni éloquar.

ex integra Graeca integram comoédiam hodié sum acturus Hauton timorumenon. [duplex quae ex argumento facta est simplici.] nunc quam óbrem has partis dídicerim, paucís dabo. orátorem esse vóluit me, non prólogum: 11 vostrúm iudicium fécit: me actorém dedit, sei hic áctor tantum póterit a facúndia, quantum ille potuit cógitare cómmode, qui orátionem hanc scrípsit, quam dictúrus sum. 15 nam guód rumores distulerunt málivoli, multas contaminásse Graecas, dúm facit paucás Latinas: fáctum id esse hic nón negat, neque sé pigere et deínde facturum autumat. habét bonorum exémplum, quo exempló sibi 20 licere id facere quod illi fecerunt putat. tum quód malivolus vétus poëta díctitat, repénte ad studium hunc se ádplicasse músicum. amícum ingenio frétum, hau naturá sua: arbítrium vostrum, vóstra existumátio 25 valébit. qua re omnís vos oratós volo, ne plús iniquom póssit quam aequom orátio.

PROLOGVS HAVTON TIMORVMENV.	21
facite aéqui sitis: dáte crescendi cópiam, novárum qui spectándi faciunt cópiam, sine vítiis: ne ille pró se dictum exístumet, qui núper fecit sérvo currenti ín via decésse populum: quór insano sérviat?	30
de illius peccatis plura dicet, quom dabit	
aliás novas, nisi fínem maledictís facit.	
- adéste aequo animo: dáte potestatém mihi	35
statáriam agere ut líceat per siléntium;	
ne sémper servos cúrrens, iratús senex,	
edáx parasitus, sýcophanta autem inpudens,	
avárus leno, adsídue agendi sínt mihi	
clamóre summo, cúm labore máxumo.	40
mea caúsa causam hanc iústam esse animum indúci	ite,
ut áliqua pars labóris minuatúr mihi.	•
nam núnc novas qui scríbunt, nil parcúnt seni:	
siqué laboriósast, ad me cúrritur:	
si lénis est, ad álium defertúr gregem.	45
in hác est pura orátio. experimini,	
in utrámque partem ingénium quid possít meum.	
exémplum statuite in me, ut adulescéntuli	51
Vobís placere stúdeant potius quám sibi.	

•

ACTVS I.

CHREMES. MENEDEMYS.

I 1 Сн. Quamquam haéc inter nos núper notitia ád dumst	mo•
(inde ádeo ex quo agrum in próxumo hic mercátus	s es)
nec réi fere sane amplius quicquam fuit:	55
tamén vel virtus túa me vel vicínitas.	
s quod ego in propinqua parte amicitiaé puto,	•
facit út te audacter móneam et familiáriter,	
quod míhi videris praéter aetatém tuam	
facere ét praeter quam rés te adhortatúr tua.	60
nam pró deum atque hominúm fidem, quid vís ti	
10 quid quaéris? annos séxaginta nátus es,	
• • • • • • • • • • • • • • • • • • • •	
aut plús eo, ut conício; agrum his regiónibus	
meliórem neque pretí maioris némo habet;	05
servos compluris: proínde quasi nemo siet,	65
ita túte attente illórum officia fúngere.	
15 numquám tam mane egrédior neque tam vésperi	
domúm revortor, quín te in fundo cónspicer	
fodere aut arare aut áliquid ferre. dénique	
nullum remittis témpus neque te réspicis.	70
haec nón voluptati tíbi esse satis certó scio.	
20 'enim' dices 'quantum hic operis fiat paénitet.'	
quod in ópere faciundo óperae consumís tuae,	
si súmas in illis éxercendis, plús agas.	
ME. Chremés, tantumne ab ré tuast otí tibi,	75
aliéna ut cures, éa quae nil ad te áttinent?	
25 CH. homó sum: humani níl a me alienúm puto.	
vel mé monere hoc vél percontarí puta:	
rectúmst, ego ut faciam; nón est, te ut detérrea	m.
ME. mihi síc est usus: tíbi ut opus factóst, face	80
Сн. an quoiquamst usus hómini, se ut cruciét?	
mihi.	
30 CH. siquid laborist, nóllem: sed quid istúc malie	st?

	11, 32—64.] HAVTON TIMORVMENOS. 12	3
	CH. ne lácruma, atque istuc, quídquid est, fac me ú	t
	•••	5
35	ME. scire hóc vis? Ch. hac quidem caúsa, qua dir tibi.	κί
	Me. dicétur. Ch. at istos rástros interea tamen	
	adpóne, ne labóra. Me. minume. Ch. quám rei agis?	m
		0
	labóris. Ch. non sinam, inquam. Me. a, non ac	-
•-	guóm facis.	
40	CH. hui, tâm gravis hos, quaéso? ME. sic mer túmst meum.	1-
	Сн. nunc lóquere. Mr. filium únicum adulescéntulus	m
	habeo. á, quid dixi? habére me? immo habuí, Chro	θ-
	mes:	
	nunc hábeam necne incértumst. CH. quid ita istúc ME. scies.	) ( ) (
	est é Corintho hic ádvena anus paupércula:	,,
4.	seius fíliam ille amáre coepit pérdite,	
	prope iam út pro uxore habéret: haec clam me ómni	a.
	ubi rém rescivi, coépi non humánitus neque ut ánimum decuit aégrotum adulescéntuli 10	٠.
	tractare, sed vi et viá pervolgatá patrum.	JU
5	o cotídie accusábam: 'hem, tibine haec diútius	
	licére speras fácere me vivó patre,	
	amícam ut habeas própe iam in uxorís loco? errás, si id credis, ét me ignoras, Clínia.	)5
	ego té meum esse díci tantispér volo,	,,,
ŧ	ss dum quód te dignumst fácies: sed si id nón facis,	
	ego quód me in te sit fácere dignum invénero.	
	nulla ádeo ex re istuc fít nisi ex nimio ótio. ego istúc aetatis nón amori operám dabam,	10
	sed in Ásiam hinc abii própter pauperiem átque ib	_
	simúl rem et gloriam ármis belli répperi.'	
	postrémo adeo res rédiit: adulescéntulus	
	saepe éadem et graviter aúdiendo víctus est:	15
	actate me putavit et sapiéntia 1 plus scire et providére quam se ipsum sibi:	τij
	him norro on brotrages dansir no shound and	

155

65 in Asiam ad regem militatum abiit, Chremes. CH. quid ais? Mr. clam me profectus mensis tris abest. Сн. ambo áccusandi: séd illud inceptúm tamen animist pudentis signum et non instrénui. 120 ME. ubi comperi ex eis, quí fuere ei conscii, 70 domúm revortor maéstus atque animó fere pertúrbato atque incérto prae aegritúdine. adsído: adcurrunt sérvi, soccos détrahunt: video álios festináre, lectos stérnere, 125 cenam ádparare: pró se quisque sédulo 75 faciébant, quo illam míhi lenirent míseriam. ubi vídeo, haec coepi cógitare 'hem, tót mea solius solliciti sint causa, ut me unum expleant? ancillae tot me véstiant? sumptús domi 130 tantós ego solus fáciam? sed gnatum únicum, so quem páriter uti his décuit aut etiam ámplius, quod illa aétas magis ad haéc utenda idóneast, eum ego hínc eieci míserum iniustitiá mea. maló quidem me quóvis dignum députem. 135 si id fáciam. nam usque dum ille vitam illám colet 85 inopém, carens patria ób meas iniúrias. intérea usque illi dé me suppliciúm dabo, labórans, quaerens, párcens, illi sérviens.' ita fácio prorsus: níl relinguo in aédibus. 140 nec vás nec vestiméntum: conrasi ómnia. 90 ancíllas, servos, nísi eos qui opere rústico faciúndo facile súmptum exercirént suom, omnís produxi ac véndidi. inscripsi ílico aedís: mercedem quási talenta ad quíndecim 145 coégi: agrum hunc mercatus sum: hic me exérceo. 95 decrévi tantispér me minus iniúriae. Chremés, meo gnato fácere, dum fiám miser: nec fás esse, ulla mé voluptate híc frui, nisi ubi ille huc salvos rédierit meus párticeps. 150 ingénio te esse in líberos lení puto. 100 et illum óbsequentem, síquis recte aut cómmode tractaret. verum néque illum tu satis nóveras, nec te îlle; hoc quom fit, ibi non vere vivitur.

tu illúm numquam ostendísti quanti pénderes,

nec tíbi illest credere aúsus quae est aequém patri.
105 quod si ésset factum, hacc númquam evenissént tibi.

Mr. ita rés est, fateor: péccatum a me máxumumst.

Ch. Menedéme, at porro récte spero et illúm tibi salvom ádfuturum esse híc confido prépediem. 160

Mr. utinam íta di faxint. Ch. facient. nunc si cómmodumst,

110 Dionýsia hic sunt hódie: apud me sís volo.

Мя. non póssum. Сн. quor non? quaéso tandem
aliquántulum

tibi párce: idem absens fácere te hoc volt fílius. Me. non cónvenit, qui illum ád laborem hino pépulerim, 165

nunc me îpsum fugere. Ch. sícinest senténtia? 115 Mg. sic. Ch. béne vale. Mg. et tu. Ch. lácrumas excussít mihi,

miserétque me eius: séd ut dieï témpus est, tempust monere me húnc vicinum Phániam, ad cénam ut veniat: íbo, visam sí domist.

170 nil ópus fuit monitóre: iam dudúm domi

120 praesto ápud me esse aiunt; égomet convivás moror. ibo ádeo hinc intro. séd quid crepuerúnt fores [hinc á me? quis nam egréditur? huc concéssero.]

CLITIPHO. CHREMES.

I₂ C_L. Níl adhuc est quód vereare, Clínia: haud quaquam étiam cessant: 175

ét illam simul cum núntio tibi hic ádfuturam hodié scio.

próin tu sollicitúdinem istam fálsam, quae te excrúciat, mittas.

Сн. quícum loquitur fílius?

5 CL. páter adest, quem vólui: adibo. páter, opportune ádvenis.

CH. quid id est? CL. hunc Menedémum nostin nóstrum vicinúm? CH. probe. 180

CL. huic filium scis ésse? CH. audivi esse: in Asia.

CL. non ést, pater: apud nós est. CH. quid aïs? CL. ádvenientem, e návi egredientem ílico

abdúxi ad cenam: nám mihi magna cum eó iam
inde a puéritia ¹⁰ fuit sémper familiáritas, Сн. voluptátem magnam
núntias.
quam véllem Menedemum ínvitatum, ut nóbiscum esset ámplius, 185
ut hánc lactitiam néc opinanti prímus obicerém domi!
atque hércle etiam nunc témpus est. CL. cave fáxis:
non opus ést, pater.
Сн. quaprópter? Сь. quia enim incértumst etiam,
quid se faciat. módo venit.
15 timet ómnia: patris íram, et animum amícae se erga
ut sit suae.
eam misere amat: proptér eam haec turba atque
ábitio evenít. Ch. scio. 190
CL nunc sérvolum ad eam in úrbem misit, ét ego
nostrum uná Syrum.
CH. quid nárrat? CL. quid ille? míserum se esse.
CH. miserum? quem minus créderes?
quid rélicuist quin hábeat, quae quidem in hómine
dicuntúr bona?
20 paréntis, patriam incólumem, amicos, génus, cognatos,
dítias:
atque haéc perinde súnt ut illiust ánimus qui ea
póssidet: 195
qui utí scit, ei bona; ílli, qui non útitur recté, mala.
CL. immo ille fuit senex inportunus sémper: et nunc
níl magis
vereor quam nequid in illum iratus plus satis faxit,
pater.
25 CH. illicine? sed reprimam me: nam in metu ésse
hunc illist útile.
CL. quid tûte tecum? CH. dícam. ut ut erat, mân-
sum tamen opórtuit. 200
fortasse aliquantum iníquior erat praéter eius lubí-
dinem:
paterétur: nam quem férret, si paréntem non ferrét
suom?
huncine erat aequom ex illius more an illum ex huius
vívere ?

12, 30-II 1, 15.] HAVTON TIMORVMENOS. 127
net quéd illum insimulat dúrum, id non est: nam pa-
rentum iniúriae unius modi sunt férme, paulo qui ést homo tolerá-
bilis. 205
scortari crebro nólunt, nolunt crébro convivárier,
praebént exigue súmptum: atque hace sunt támen ad virtutem ómnia.
verum ánimus ubi semél se cupiditáte devinxít mala,
3 necessest, Clitipho, consilia consequi consimilia.
scitumst periclum ex aliis facere, tibi quid ex usu siet. 210
CL ita crédo. CH. ego ibo hinc intro, ut videam
cénae quid nobis siet.
tu, ut témpus est diéï, vide sis néquo hinc abeas longius.
Il for the second of the secon
Il 1 Cr. quam iniqui sunt patrés in omnis ádulescentis iúdices!
qui acquom ésse censent nós a pueris ilico nascí senes
neque illarum adfines esse rerum, quas fert adules-
céntia. 215
ex suá lubidiné moderantur, núnc quae est, non quae
olím fuit.
⁵ mihi si úmquam filiús erit, ne ille fácili me utetúr patre:
nam et cógnoscendi et ígnoscendi dábitur peccatí locus:
non út meust, qui míhi per alium osténdit suam sen-
téntiam.
Perii: is mi, ubi adbibit plus paulo, súa quae narrat
fácinora! 220
nunc ait 'periclum ex áliis facito, tíbi quid ex usú
siet.'
lo astútus: ne ille hauscít, quam mihi nunc súrdo nar- ret fábulam.
magis núnc me amicae dícta stimulant 'dá mihi' atque
'adfér mihi':
[quoi quód respondeám nil habeo: néque me quis- quamst míserior.]
nam hic Clínia, etsi is quóque suarum rérum sat agit,
támen habet 225
bene ét pudice edúctam et artis ignaram meretríciae.
15 meast petens, procax, magnifica, súmptuosa, nóbilis.

tum quód dem ei, 'recte' est: nám nil esse míhi religiost dícere.

hoc égo mali non prídem inveni: néque etiam dum

scit pater.

ACTVS IL

CLINIA. CLITIPHO.

II 2 Clin. Si míhi secundae rés de amore meo éssent, iam dudúm scio 230

venissent: sed vereór, ne mulier me absente hic corrúpta sit.

concúrrunt multa eam opínionem quaé mihi animo exaúgeant:

occásio, locus, aétas, mater quoíus sub inperióst mala, 5 quoi níl iam praeter prétium dulcest. Clin. Clinia. Clin. ei miseró mihi.

CLIT. etiám caves, ne vídeat forte hic te á patre aliquis éxiens? 235
CLIN. faciám: sed nescio quíd profecto mi ánimus

praesagít mali.

CLIT. pergin istuc prius diiúdicare, quam scis quid verí siet?

CLIN. si níl mali esset, iam híc adessent. CLIT. iam áderunt. CLIN. quando istúc 'iam' erit? 10 CLIT. non cógitas hinc lóngule esse? et nósti mores

múlierum:
dum móliuntur, dúm conantur, ánnus est. Clin. o

time6. Clit. respira: eccúm Dromonem cúm Syro una: adsúnt tibi.

SYRVS. DROMO. CLINIA. CLITIPHO.

II s Sy. Ain tu? Dr. sic est. Sy. vérum interea, dúm sermones caédimus, illae sunt relictae. Clir. mulier tibi adest: audin, Clinia?

CLIN. égo vero audió nunc demum et vídeo et valeo, Clítipho.
Dr. mínume mirum: adeo inpeditae súnt: ancillarúm
gregem 245
5 dúcunt secum. CLIN. périi, unde illi súnt ancillae?
Clit. mén rogas?
St. nón oportuít relictas: pórtant quid rerum! Clin. eí mihi.
Sy. aurum, vestem: et vésperascit, ét non noverunt viam.
factum a nobis stúltest. abi dum tú, Dromo, illis
6b viam :
própera: quid stas? CLIN. vaé misero mi, quánta de
spe décidi! 250
10 CLIT. qui istuc? quae res té sollicitat autem? CLIN.
rogitas quid siet?
viden tu? ancillas aŭrum vestem, quam ego cum una ancillula
híc reliqui, unde éi esse censes? Clit. váh, nunc de-
mum intéllego.
8v. dí boni, quid túrbaest! aedes nóstrae vix capiént,
scio.
quid comedent! quid ébibent! quid séne erit nostro
míserius? 255
15 séd eccos video qués volebam. Clin. o Iúppiter, ubi
námst fides?
dum ego própter te errans pátria careo démens, tu intereá loci
conlócupletasti te, Ántiphila, et me in hís deseruistí
malis,
proptér quam in summa infámia sum et meó patri mi-
nus sum 6bsequens,
quoius núnc pudet me et míseret, qui harum móres cantabát mihi, 260
nonuísse frustra, néque eum potuisse úmquam ab hac
me aspéllere.
quod tamen nunc faciam: tum, quom gratum mihi esse
potuit, nólui.
nemóst miserior me. Sy. híc de nostris vérbis errat
vídelicet,

Clinia, aliter túom amorem quae hic súmus locuti. atque est áccipis: nam et vítast eadem et ánimus te erga idem ác fuit, 25 quantum éx ipsa re cóniecturam fécimus. CLIN. quid est 6bsecro? nam mihi nunc nil rerum 6mniumst quod málim quam me hoc fálso suspicárier. Sy. hoc primum, ut nequid huius rerum ignorés: anus. quae est dícta mater ésse ei antehac, nón fuit: 270 20 ea óbiit mortem: hoc ípsa in itinere álterae dum narrat, forte audivi. Clit. quae namst altera? Sy. mane: hóc quod coepi prímum enarrem, Clítipho: post istuc veniam. Clit. propera. Sy. iam primum 6mnium, ubi véntum ad aedis ést. Dromo pultát foris: 275 35 anus quaédam prodit: haéc ubi aperuit óstium, contínuo hic se coniécit intro, ego cónsequor: anus fóribus obdit péssulum, ad lanám redit. hic scíri potuit aút nusquam alibi, Clínia, quo stúdio vitam suám te absente exégerit. 280 40 ubi de inprovisost interventum múlieri: nam ea rés dedit tum existumandi cópiam cotídianae vítae consuctúdinem, quae quoiusque ingenium ut sit declarat máxume. texéntem telam stúdiose ipsam offéndimus, 285 45 mediocriter vestitam veste lúgubri (eius ánuis causa opínor quae erat mórtua) sine auro: tum ornatam ita uti quae ornantur sibi. nullá mala re esse éxpolitam múliebri capíllus passus prólixe et circúm caput 290 50 reiéctus neglegénter, pax. Clin. Syre mi, óbsecro, ne me in lactitiam frústra coniciás. Sy. anus subtémen nebat: praéterea una ancillula erat; éa texebat úna, pannis óbsita, neglécta, inmunda inlúvie. CLIT. si haec sunt. Clí-295

55 vera, ita uti credo, quis test fortunatior? scin hánc quam dicit sórdidatam et sórdidam?

magnum hóc quoque signumst, dóminam esse extra nóxiam,
quom eiús tam neglegúntur internúntii.
nam disciplinast eis, demunerarier 300
ancillas primum, ad dóminas qui adfectant viam.
CLIN. perge, obsecro te, et cave ne falsam gratiam
studeás inire. quíd aït, ubi me nóminas?
Sy. ubi dícimus redísse te et rogáre uti
veníret ad te, múlier telam désinit 305
contínuo et lacrumis opplet os totúm sibi,
ut fácile scires désiderio id fíeri.
CLIN. prae gaúdio, ita me dí ament, ubi sim néscio:
ita tímui. Clir. at ego nil ésse scibam, Clínia.
age dúm vicissim, Sýre, dic quae illast áltera? 310
70 Sy. addúcimus tuam Bácchidem. Clit. hem, quid?
Bácchidem ?
ého sceleste, qué illam ducis? Sy. qué ego illam?
ad nos scílicet.
CLIT. ád patremne? Sy. ad eum ipsum. CLIT. o ho-
minis inpudentem audaciam. Sy. heus tu,
nón fit sine períclo facinus mágnum nec memorábile.
CLIT. hóc vide: in mea víta tu tibi laúdem is quae-
sitúm, scelus? 315
5 úbi si paululúm modo quid te fúgerit, ego périerim.
quid illo facias? Sy. at enim Clit. quid 'enim'?
Sy. si sinas, dicam. Clin. sine.
CLIT. sino. Sy. ita res est haéc nunc, quasi quom
CLIT. quás malum ambagés mihi
narrare occipit? CLIN. Syre, verum hic dicit: mitte,
ad rém redi.
Sy. énim vero reticére nequeo: múltimodis iniúriu's,
& Clitipho, neque férri potis es. CLIN. aúdiundum her-
clést, tace. 321
Sy. vis amare, vis potiri, vis quod des illi éffici:
túom esse in potiundó periclum nón vis: hau stulté
sapis:
síquidem id saperest, vélle te id quod nón potest
contingere.
aut haec cum illis sunt habenda, aut illa cum his mit-
ténda sunt. 325

85	hárum duarum cóndicionum núnc utram malís vide,
	étsi consiliúm quod cepi réctum esse et tutúm scio.
	nam apud patrem tua amica tecum sine metu ut sit
	c6piast:
	túm quod illi argentum és pollicitus, eadem hac in-
	veniám via,
	quéd ut efficerem orando surdas iam aúris reddideras mihi. 330
90	quid aliud tibi vis? CLIT. siquidem hoc fit. Sy. si-
••	quidem? experiundó scies.
	CLIT. age age, cedo istuc tuom consilium: quid id
	est? Sy. adsimulábimus
	túam amicam huius ésse. CLIT. pulchre: cédo, quid
	hic faciét sua?
	án ea quoque dicétur huius, si úna haec dedecoríst
	parum?
	Sy. immo ad tuam matrem abducetur. Clit. quid
	eo? Sy. longumst, Clitipho, 335
95	sí tibi narrem, quam óbrem id faciam: vérum causast.
	Clit. fábulae:
	níl satis firmi vídeo, quam obrem accípere hunc mi
	expediát metum.
	Sy. máne, habeo aliud, si ístuc metuis, ámbo quod fa-
	teámini
	síne periclo esse. Clit. huíus modi obsecro áliquid
	reperi. Sy. máxume:
	ibo óbviam huic, dicam út revortatúr domum. CLIT.
	hem, 340
100	quid díxti? Sy. ademptum tíbi iam faxo omném metum,
	in aurem utramvis ótiose ut dórmias.
	CLIT. quid ago nunc? CLIN. tune? quod boni CLIT.
	Syre, díc modo
	verum. Sy. áge modo: hodie séro ac nequiquám voles.
	Clin. datúr, fruare dúm licet: nam néscias 345
	Clit. Syre inquam. Sy. perge porro, tamen istúc ago.
100	Clin. eius sít potestas pósthac an numquám tibi.
	CLIT. verum hércle istuc est. Sýre, Syre inquam, heus
	heús, Syre.
	, , ,
	Or conclust and wis ? Orem wild made on alleren
	Sy. concáluit. quid vis? CLIT. rédi, redi. Sy. adsum: díc quid est?

	iam hoc quóque negabis tíbi placere. Clit. immó. Syre: 350
10	et me ét meum amorem et famam permittó tibi
	tu es iúdex : nequid áccusandus sís vide.
	Sy. ridículumst te istuc me ádmonere, Clítipho:
	quasi ístic mea res mínor agatur quám tua.
	hic siquid nobis forte advorsi evénerit, 355
	tibi erúnt parata vérba, huic homini vérbera:
19	
	quapropter haec res ne útiquam neglectúst mihi.
	sed istúnc exora, ut súam esse adsimulet. CLIN. scí- licet
	factúrum me esse: in eúm iam res rediít locum,
	ut sit necessus. Clim. mérito te amo, Climia. 360
20	CLIN. verum illa nequid titubet. Sy. perdoctást probe
	CLIT. at hoc demiror, qui tam facile potueris
	persuadere illi, quae solet quos spernere!
	Sy. in témpore ad eam véni, quod rerum émniumst
	primúm: nam quendam mísere offendi mílitem 368
95	eius nóctem orantem: haec arte tractabat virum,
	ut illius animum cúpidum inopia incénderet:
	eadémque ut esset ápud te hoc quam gratíssumum.
	sed heús tu, vide sis néquid inprudéns ruas.
	patrém novisti ad hás res quam sit pérspicax: 370
130	ego te autem novi quam ésse soleas inpotens:
	inversa verba, eversas cervicis tuas,
	gemitús, screatus, tússis, risus ábstine.
	CLIT. laudábis. Sy. vide sis. CLIT. tútimet mirábere
	Sy. sed quam cito sunt consecutae múlieres! 378
35	CLIT. ubi súnt? quor retines? Sy. iám nunc haec
	non ést tua.
	CLIT. scio, ápud patrem: at nunc interim. Sy. niló
	magis.
	CLIT. sine. Sy. nón sinam inquam. CLIT. quaéso pau-
	lispér. Sy. veto.
	CLIT. saltém salutem. Sy. ábeas si sapiás. CLIT. eo
	quid istic? Sy. manebit. CLIT. hóminem felicem
	Sy 6mbyle 200

BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRVS.

II 4 Ba. Édepol te, mea Antíphila, laudo et fórtunatam iúdico,

id quom studuisti, isti formae ut mores consimilés forent:

minumeque, ita me di ament, miror si te sibi quisque éxpetit.

nám mihi, quale ingénium haberes, fúit indicio orátio: 5 ét quom egomet nunc mécum in animo vitam tuam considero 385

ómniumque adeó vostrarum, vólgus quae ab se ségregant,

ét vos esse istíus modi et nos nón esse hau mirábilest: nam éxpedit bonas ésse vobis; nós, quibuscum est res, nón sinunt:

quippe forma inpúlsi nostra nós amatorés colunt:

10 haéc ubi inminútast, illi súom animum alio cónferunt;

nísi si prospectum interea aliquid ést, desertae vívi
mus. 391

vóbis cum uno sémel ubi aetatem ágere decretúmst viro:

quoius mos maxumést consimilis véstrum, hi se ad vos ádplicant.

hóc beneficio utríque ab utrisque véro devincímini, 15 út numquam ulla amóri vostro incídere possit cálamitas. 395

An. néscio alias: mé quidem semper scio fecisse sédulo.

út ex illius cómmodo meum cómpararem cómmodum.
CL. a.

ergó, mea Antiphila, tú nunc sola réducem me in patriám facis:

nam dum ábs te absum, omnes míhi labores fuére quos cepí leves,

20 praetér quam tui caréndum quod erat. Sy. crédo. CL. Syre, vix súffero: 400 hocín me miserum nón licere meó modo ingeniúm frui! Sy. immo út patrem tuom vídi esse habitum, díu

etiam turbás dabit.

II 4, 23-III 1, 20.] HAVTON TIMORVMENOS. 185 BA. quis nam hic adulescens ést, qui intuitur nés? An. a, retine me, óbsecro. Ba. amábo quid tibist? An. disperii, périi misera. Ba. quid stupes? 25 CL. Antiphila. An. videon Cliniam an non? quém vides? 405 CL. salve, ánime mi. An. o mi Clínia, salve. CL. út vales? salvóm venisse gaúdeo. CL teneóne te, Antíphila, maxume ánimo exoptatám meo? Sy. ite intro: nam vos iam dudum expectat senex.

ACTVS III.

CHREMES. MENEDEMVS.

III 1 CH. Luciscit hoc iam. cesso pultare ostium 410 vicíni, primo ex me út sciat sibi fílium redisse? etsi adulescentem hoc nolle intellego. verúm quom videam míserum hunc tam excruciárier seius ábitu, celem tam insperatum gaúdium, quom eí pericli níl ex indició siet? 415 · hau fáciam: nam quod pótero adiutabó senem. item ut filium meum amico atque aequali suo video inservire et sócium esse in negótiis, 10 nos quóque senes est aéquom senibus óbsequi. Mr. aut égo profecto ingénio egregio ad miserias 420 natús sum, aut illud fálsumst, quod volgo aúdio dici, diem adimere aégritudinem hóminibus: nam míhi quidem cotídie augescít magis 15 de fílio aegritúdo, et quanto diútius abést, magis cupio tánto et magis desídero. CH. sed ipsum foras egréssum video: ibo, ádloquar. Menedéme, salve: núntium adportó tibi, quoius máxume te fíeri participém cupis. 20 Mr. numquid nam de meo gnato audivisti, Chremes?

	CH. Valet atque vivit. ME, upi namet quae	
	Сн. apud mé domi.	
	ME. meus gnatus? CH. sic est. ME. vénit?	
	certe. M.E. Cli	
	meus vénit? CH. dixi. ME. eamus: duc me ad e	um,
	6bsecro.	
	CH. non volt te scire sé redisse etiam, ét tuom	
25	conspéctum fugitat: propter peccatum hôc timet,	
		43 5
		ME.
	quam obrém, Chrem	
	CH. quia péssume istuc în te atque in illum cons	ulis
	si té tam leni et vícto animo esse osténderis.	
3 0	Me. non póssum: satis iam, sátis pater durús	fui.
	Сн. а,	
	veméns in utramque partem, Menedeme, és nimis,	440
	aut lárgitate nímia aut parsimónia.	
	in eándem fraudem ex hác re atque ex illa íncide	s.
	primum ólim potius quám paterere fílium	
35	commétare ad muliérculam, quae paúlulo	
		445
	protérruisti hinc. éa coacta ingrátiis	
	postílla coepit víctum volgo quaérere.	
	nunc quóm sine magno intértrimento nón potest	
40	habéri, quidvis dáre cupis. nam ut tú scias,	
	quam ea núnc instructa púlchre ad perniciém siet,	450
	primúm iam ancillas sécum adduxit plús decem,	
	onerátas veste atque aúro: satrapa sí siet	
	amátor, numquam súfferre eius sumptús queat:	
45	nedúm tu possis. ME. éstne ea intus? CH. sít rog	as i
		455
	dedí: quod si iterum míhi sit danda, actúm siet.	
	nam ut ália omittam, pýtissando módo mihi	
	quid víni absumpsit 'síc hoc,' dicens 'ásperum,	
50	pater, hóc est: aliud lénius sodés vide:'	
		460
	omnís sollicitos hábuit: atque haec úna nox.	
	quid té futurum cénses, quem adsidue éxedent?	
	sic mé di amabunt, út me tuarum miseritumst,	
55	Menedéme, fortunárum. Mr. faciat quídlubet:	

Ш	1,	56-98	.]	HAVTON	TIMORVMENOS.

sumát consumat pérdat, decretúmst pati, 465 dum illúm modo habeam mécum. Ch. si certúmst tibi sic fácere, illud permágni re ferre árbitror, ut né scientem séntiat te id síbi dare.

137

470

60 Mr. quid fáciam? CH. quidvis pótius quam quod cógitas:

per álium quemvis út des: falli té sinas techinis per servolum: étsi subsensi id quoque, illós ibi esse, id ágere inter se clánculum. Syrus cum illo vostro cónsusurrant, cónferunt

ss consília ad adulescéntis: et tibi pérdere taléntum hoc pacto sátius est quam illó minam. 475 non núnc pecunia ágitur, sed illud quó modo minumó periclo id démus adulescéntulo. nam sí semel tuom ánimum ille intelléxerit,

70 prius préditurum té tuam vitam ét prius pecúniam omnem, quam ábs te amittas fílium: hui, 480 quantam fenestram ad néquitiem pateféceris, tibi aútem porro ut nón sit suave vívere! nam déteriores émnes sumus licéntia.

75 [quod quoíque quomque incíderit in mentém, volet, neque íd putabit právomne an rectúm siet.] 485 tu rém perire et ípsum non poterís pati. dare dénegaris: íbit ad illud ílico, quo máxume apud te sé valere séntiet:

so abitúrum se abs te esse ílico minábitur.

ME. vidére vera atque ita uti res est dicere. 490 CH. somnum hércle ego hac nocte óculis non vidí meis, dum id quaéro, tibi qui filium restituerem.

ME. cedo déxtram: porro té idem oro ut faciás, Chremes.

85 CH. parátus sum. ME. scin quíd nunc facere té volo? CH. dic. ME. quód sensisti illós me incipere fállere, id út maturent fácere: cupio illí dare 496 quod vólt, cupio ipsum iám videre. CH. operám dabo. paulúm negoti mi óbstat: Simus ét Crito

vicíni nostri hic ámbigunt de fínibus: me cépere arbitrum: ibo [ac] dicam, ut dixeram 500 operám daturum me, hódie non posse eís dare. contínuo hic adsum. Me. ita quaéso. di vostrám fidem ita cómparatam esse hóminum naturam ómnium, 95 aliéna ut melius vídeant et diiúdicent quam súa? an eo fit, quía in re nostra aut gaúdio 505 sumus praépediti nímio aut aegritúdine? hic míhi nunc quanto plús sapit quam egomét mihi! CH. dissólvi me, otiósus operam ut tíbi darem.

100 Syrus ést prendendus átque adhortandús mihi. a mé nescio quis éxit: concede hínc domum, 510 ne nós inter nos cóngruere séntiant.

SYRVS. CHREMES.

III 2 Sy. Hac illac circumcúrsa: inveniundum és tamen argéntum; intendenda in senemst fallacia.
Ch. num mé fefellit hósce id struere? vídelicet, quia Clíniae ille sérvos tardiúsculust, 515 ideíreo huic nostro tráditast província.
Sy. quis hic lóquitur? perii. núm nam hace audivít?
Ch. Syre. Sy. hem.

CH. quid tu îstic? Sy. recte. equidém te demiror,
Chremes.

tam máne, qui heri tántum biberis. CH. níl nimis. Sy. 'nil' nárras? visa vérost, quod dicí solet, 520 10 aquilaé senectus. CH. héia. Sy. mulier cómmoda, facéta haec meretrix. CH. sáne. Sy. idem visást tibi? et quídem, ere, forma lúculenta. CH. síc satis. Sy. ita nón ut olim, séd uti nunc, sané bona: minuméque miror, Clínia hanc si déperit: 525 15 sed habét patrem quendam ávidum, miserum atque áridum.

vicínum hunc: novisti? át quasi is non dítiis abúndet, gnatus eius profugit inopia. scis ésse factum ut díco? CH. quid ego ní sciam? hominém pistrino dígnum. Sy. quem? CH. istunc sérvolum 530

20 dico ádulescentis. Sy. Sýre, tibi timuí male. Сн. qui pássus est id fíeri. Sy. quid facerét? Сн. годая?

aliquíd reperiret, fingeret fallácias, unde ésset adulescénti, amicae quód daret, atque húnc difficilem invítum servarét senem. 535 ≥ 8y. garrís. CH. haec facta ab illo oportebát, Syre. Sy. eho quaéso laudas, qui eros fallunt? CH. in loco ego véro laudo. Sy. récte sane. Ch. quippe qui magnárum saepe id rémedium aegritúdinumst: vel iam huíc mansisset únicus gnatús domi. 540

30 Sy. iocón an serio ille haec dicat néscio, nisi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis. CH. et núnc quid expectát, Syre? an dum hinc dénuo abeat, quom hic tolerare éius sumptus non queat? nonne ad senem aliquam fabricam fingit? lidus est. 545

35 CH. at te ádiutare opórtet adulescéntuli causá. Sy. facile equidem fácere possum, sí iubes; etením quo pacto id fíeri soleat, cálleo. CH. tanto hércle melior. Sy. nón est mentirí meum, CH. fac érgo. Sy. at heus tu, fácito dum eadem haec mémineris. 550

40 siquid huius simile forte aliquando evénerit, ut súnt humana, túos ut faciat filius.

Сн. non úsus veniet, spéro. Sy. spero hercle égo quoque:

neque eó nunc dico, quó quicquam illum sénserim: sed síquid, nequid; quaé sit eius aetas, vides: 45 et ne égo te, si usus véniat, magnificé, Chremes, tractare possim. Ch. de istoc, quom usus vénerit, vidébimus quid ópus sit : nunc istúc age. Sy. numquám commodius úmquam erum audiví loqui. nec quóm male facere créderem mi inpúnius 560 so licére, quis nam a nóbis egreditúr foras?

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

III 3 CH. Quid istuc quaeso? qui istic mos est. Clitipho? itane fieri oportet?

CL. quid ego feci? CH. vidin ego te módo manum in sinum huíc meretrici

inserere? Sy. acta haec rés est: perii. Cl. méne? CH. hisce oculis, né nega.

facis ádeo indigne iniúriam illi, quí non abstineás manum! 565

5 nam istaéc quidem contuméliast,

hóminem amicum récipere ad te atque eius amicam súbigitare.
vél heri in vino quam ínmodestus fuísti. Sy. factum.
Сн. quám molestus!
út equidem, ita me dí ament, metui, quíd futurum
dénique esset!
nóvi ego amantis: ánimum advortunt gráviter quae
non cénseas. 570
10 CL. át fides mi apud húnc est, nil me istíus facturúm, pater.
CH. ésto: at certe ut hinc concedas áliquo ab ore eo-
rum áliquantisper.
múlta fert lubído: ea facere próhibet tua praeséntia.
dé me facio cóniecturam: némost meorum amicorum
hodie,
apúd quem expromere ómnia mea occúlta, Clitipho,
aúdeam. 575
15 apud álium prohibet dígnitas; apud álium ipsius factí
pudet,
ne inéptus, ne protérvos videar: quód illum facere crédito.
sed nostrumst intellégere, ut quomque atque úbi quom-
que opus sit óbsequi.
Sy. quid iste narrat! Cl. périi. Sy. Clitipho, haéc
ego praecipió tibi?
hóminis frugi et témperantis fúnctu's officiúm. Cl.
tace sodes. 580
20 Sy. récte sane. CH. Sýre, pudet me. Sy. crédo: ne-
que id iniúria; quin
míhi molestumst. Cl. pérgin? Sv. hercle vérum dico
quód videtur.
CL. nón accedam ad illos? CH. eho quaeso, úna ac-
cedundí viast?
Sy. actumst: hic prius se indicarit quam ego argen-
tum effécero.
Chremés, vin tu homini stúlto mi auscultáre? CH.
quid faciám? Sy. iube hunc 585
25 abíre hinc aliquo. CL. quó ego hinc abeam? Sy. quó
lubeat: da illís locum

abi deámbulatum. Cl. deámbulatum, quó? Sy. vah,
quasi desít locus.
abi sáne istac, istórsum, quovis. Сн. récte dicit, cénseo.
CL. di te éradicent, quí me hinc extrudís, Syre.
Sy. at tú pol tibi istas pósthac comprimitó manus. 590
m cénsen vero? quid illum porro crédis facturum,
Chremes,
nísi eum, quantum tíbi opis di dant, sérvas castigás
mones?
CH. égo istuc curabo. Sy. átqui nunc, ere, tíbi istic
adservándus est.
CH. fiet. Sy. si sapias: nam mihi iam minus minus-
que obtémperat.
CH. quid tu? ecquid de illé quod dudum técum egi
egistí, Syre? 596
35 répperisti tíbi quod placeat an non? Sy. de fallacia
dícis? sic: invéni nuper quandam. Ch. frugi es. cédo
quid est?
Sy. dicam, verum ut aliud ex alio incidit. Ch. quid
nam, Syre?
Sy. péssuma haec est méretrix. Ch. ita vidétur. Sy.
immo sí scias:
váh, vide quod incéptat facinus. fuít quaedam anus
Corinthia: 600
40 huíce drachumarum haéc argenti mílle dederat mú-
tuom.
Сн. quíd tum? Sy. ea mortuást : reliquit fíliam adu-
lescéntulam.
éa relicta huic árrabonist pro íllo argento. Сн. in-
téllego.
Sy. hánc secum huc addúxit, ea quae est núnc apud
uxorém tuam.
CH. quid tum? Sy. Cliniam orat, sibi uti id nunc det:
illam illi tamen 605
45 póst daturam: mille nummum póscit. CH. et poscít
quidem? Sy. hui,
dúbium id est? ego síc+putavi. CII. quíd nunc facere
cógitas?
Sy. égone? ad Menedemum ibo: dicam hanc ésse cap-

tam ex Cária,

35

ditem et nobilém: si redimat, mágnum inesse in eá lucrum.

CH. érras. Sy. quid ita? CH. pré Menedemo núnc tibi ego respóndeo 610

50 'nón emo': quid ágis? Sy. optata lóquere. CH. qui? Sy. non ést opus.

CH. nón opust? Sy. non hércle vero. CH. quí istuc, miror. Sy. iám scies.

Sy. máne, mane, quid est quód tam a nobis gráviter crepuerúnt fores?

SOSTRATA. CHREMES. NVTRIX. SYRVS.

IV 1 So. Nisi me ánimus fallit, híc profectost ánulus, quem ego súspicor,

is quícum expositast gnáta. CH. quid volt síbi, Syre, haec orátio? 615

So. quid est? isne tibi vidétur? Nv. dixi equidem, úbi mi ostendisti, flico

eum ésse. So. at ut satis contemplata módo sis, mea nutrix. Nv. satis.

5 So. abi núnciam intro, atque îlla si iam laverit, mihi núntia.

hic égo virum interea opperibor. Sy. té volt: videas qu'd velit:

nesció quid tristis ést: non temerest: tímeo quid sit. CH. quid siet? 620

ne ista hércle magno iám conatu mágnas nugas díxerit. So. ehem mí vir. Ch. ehem mea úxor. So. te ipsum quaéro. Ch. loquere quíd velis,

10 So. prímum hoc te oro, néquid credas me ádvorsum edictúm tuom

facere esse ausam. Ch. vín me istuc tibi (at incredibilest) crédere?

crédo. Sy. nescio quíd peccati pórtat hacc purgátio. 625

So. méministin me grávidam, et mihi te máxumo opere edícere,

sí puellam parerem, nolle tólli? CH. scio quid féceris:

15 sústulisti. Sy. síc est factum: mínor ergo erus damno aúctus est.

IV 1, 16-40.] HAVTON TIMORVMENOS. 148
80. mínume: sed erat híc Corinthia ánus haud in- pura: eí dedi
éxponendam. CH. o Iúppiter, tantam ésse in animo
inscitiam! 630 80. périi: quid ego féci? CH. rogitas? So. sí peccavi, mí Chremes.
ínsciens feci. CH. íd equidem ego, si tú neges, certó
scio, ³⁰ te inscientem atque inprudentem dicere ac facere
6mnia;
tót peccata in hác re ostendis. nám iam primum, sí meum
inperium exequi voluisses, interemptam oportuit, 635
nón simulare mórtem verbis, re ípsa spem vitaé dare.
át id omitto: mísericordia, ánimus maternús: sino. s quám bene vero abs té prospectumst, quód voluisti,
cógita:
némpe anui illi prédita abs te fíliast planíssume,
per te vel uti quaestum faceret vel uti vaeniret pa-
lam. 640
crédo, id cogitásti: 'quidvis sátis est, dum vivát modo.'
quíd cum illis agás, qui neque ius néque bonum atque
aequóm sciunt?
mélius peius, présit obsit, níl vident nisi quéd lubet.
So. mí Chremes, peccávi, fateor: víncor. nunc hoc te óbsecro,
quándo tuos est ánimus natu grávior, ignoscéntior, 645
út meae stultitiae in iustitia tuá sit aliquid praésidi.
CH. scílicet equidem ístuc factum ignóscam: verum,
Sóstrata,
ss mále docet te méa facilitas múlta. sed istuc quídquid est,
quá hoc occeptumst caúsa, loquere. So. ut stúltae et miserae omnés sumus
réligiosae, quom éxponendam dó illi, de digito ánu- lum 650
détraho et eum díco ut una cúm puella expóneret,
sí moreretur, ne éxpers partis ésset de nostrís bonis.
40 CH. istuc recte: conservasti te atque illam. So. is hic
est ánulus.

Сн.	únde	habes?	So.	quam	Bác	chis :	secum	addúxit
quíd	illa	narrat?	So.					y. hem, vandum
						míhi	dedit.	655

animum non advorti primum: séd postquam aspexi, ilico cógnovi, ad te exílui. CH. quid nunc súspicare aut ínvenis

45 de illa? So. nescio, nísi ut ex ipsa quaéras, unde hunc hábuerit,

sí potis est reperíri. Sy. interii: plús spei video quám volo.

nóstrast, si itast. CH. vívitne illa, quoí tu dederas?
So. néscio. 660

Сн. quíd renuntiávit olim? So. fécisse id quod iússeram.

Cн. nómen mulierís cedo quod sit, út quaeratur. So. Phíltera.

50 Sy. ípsast. mirum ní illa salvast ét ego perii. Сн. Sóstrata,

séquere me intro hac. So. út praeter spem evénit.

quam timuí male,
né nunc animo ita ésses duro, ut ólim in tollendó,

Chremes! 665
CH. nón licet hominem ésse saepe ita út volt, si res

nón sinit.
núnc ita tempus fért, mi ut cupiam fíliam: olim níl
minus.

IV 2 Sy. Nisi me ánimus fallit, haú multum a me áberit infortúnium:

ita hac re in angustum oppido nunc meae coguntur copiae:

nisi áliquid video, ne ésse amicam hanc gnáti resciscát senex. 670

nam quód de argento spérem aut posse póstulem me fállere.

5 nil ést: triumpho, sí licet me látere tecto abscédere. cruciór bolum mihi tántum ereptum tám desubito e faúcibus.

quid agam? aút quid comminiscar? ratio de integro incundast mihi.

nil táin difficilest, quín quaerendo invéstigari póssiet.
quid si hóc nunc sic incípiam? nil est. quíd, sic?
tantundem égero. 676

10 at sic opinor. nón potest, immo óptume. eugae habeo óptumam.

retraham hércle opinor ad me idem illud fúgitivom argentúm tamen.

CLINIA. SYRVS.

IV 3 CL. Nullá mihi res posthác potest iam intérvenire tánta,

quae mi aégritudinem ádferat: tanta haéc laetitia obórtast. 680

dedó patri me núnciam, ut frugálior sim quám volt. Sr. nil mé fefellit: cógnitast, quantum aúdio huius vérba.

5 istúc tibi ex senténtia tua óbtigisse laétor.

CL. o mí Syre, audisti óbsecro? Sv. quid ní? qui usque una adfúerim.

CL. quoiquam aéque audisti cómmode quicquam évenisse? Sy. núlli. 685

CL. atque ita me di ament, út ego nunc non tam meapte caúsa

laetór quam illius: quam égo scio esse honóre quovis dígnam.

m Sy. ita crédo: sed nunc, Clínia, age, dá te mihi

nam amíci quoque res ést videnda in túto ut conlocétur,

nequíd de amica núnc senex. Cl. o Iúppiter. Sy. quiésce. 690

CL. Antiphila mea nubét mihi. Sy. sicín mihi interlóquere?

CL. quid fáciam? Syre mi, gaúdeo: fer mé. Sy. fero hercle véro.

15 CL. deórum vitam aptí sumus. Sy. frustra óperam opinor súmo.

CL. loquere: aúdio. Sy. at iam hoc nón agis. CL. agám. Sy. videndumst, inquam, amíci quoque res, Clínia, tui in túto ut conlocétur. 695

nam sí nunc a nobís abis et Bácchidem hic relínquis, senéx resciscet ílico esse amícam hanc Clitiphónis:

20 si abdúxeris, celábitur, itidem út celata adhúc est. CL. at enim ístoc nil est mágis, Syre, meis núptiis advórsum.

nam quo óre appellabó patrem? tenés quid dicam? Sy. quid ni? 700

CL. quid dícam? quam causam adferam? Sy. quin nólo mentiare:

apérte ita ut res sése habet narráto. Cl. quid aïs?

25 illám te amare et vélle uxorem, hanc ésse Clitiphónis. CL. bonam átque iustam rem óppido inperás et factu fácilem.

et scîlicet iam me hóc voles patrem éxorare ut célet 705

senem vóstrum? Sy. immo ut rectá via rem nárret ordine ómnem. Cl. hem,

satin sanus es aut sóbrius? tu quídem illum plane pérdis.

30 [nam qui ille poterit esse in tuto, dic mihi.]

Sy. huíc equidem consílio palmam do: híc me mag-

nifice écfero, quí vim tantam in me ét potestatem hábeam tantae astútiae, 710

véra dicendo út eos ambos fállam: ut quom narrét senex

vóster nostro esse istam amicam gnáti, non credát tamen.

35 CL. át enim spem istoc pácto rursum núptiarum omnem éripis:

nám dum amicam hanc méam esse credet, nón committet fíliam.

tú fors quid me fíat parvi péndis, dum illi cónsulas. 715

Sy. quíd malum me actátem censes vélle id adsimulárier?

únus est diés, dum argentum erípio : pax : nil ámplius.

40 CL. tántum sat habes ? quíd tum quaeso, si hóc
pater rescíverit ?

Sr. quid si redeo ad illos qui aiunt 'quid si nunc caelum ruat?'

CL. métuo quid agam. Sr. métuis? quasi non éa potestas sit tua, 720 qui velis in témpore ut te exclvas, rem faciás palam.

CL. áge, age, traducátur Bacchis. Sr. óptume ipsa exit foras.

CLINIA. SYRVS. PHRYGIA. DROMO. IV Ba. Satis pól proterve mé Syri promíssa huc induxérunt, decém minas quas míhi dare pollícitust. quod si is núnc me decéperit, saepe óbsecrans me ut véniam frustra véniet: aut quóm venturam díxero et constituero, quom is 726 5 renúntiarit, Clítipho quom in spé pendebit ánimi: decipiam ac non veniám. Syrus mihi térgo poenas péndet. CL. satis scite promittit tibi. Sy. atqui tu hánc iocari crédis? faciét nisi caveo. Ba. dórmiunt: ego pól istos commovébo. mea Phrýgia, audistin, módo iste homo quam víllam demonstrávit 10 Charini? PH. audivi. BA. próxumam esse huic fúndo ad dextram? Рн. mémini. Ba. currículo percurre: ápud cum milés Dionysia ágitat: quid incéptat? Ba. die me hie oppido esse invítam atque adservári: verum áliquo pacto vérba me his datúram esse et ventúram. 735 Sy. perii hércle. Bacchis, máne, mane: quo míttis istanc quaéso? 15 iube máneat. Ba. i. Sy. quin ést paratum argéntum. Ba. quin ego máneo. Ba. út lubet. num ego Sy. atquí iam dabitur. insto? Sy. at scin quid sódes?

díces.

Ba. quid? Sy. tránseundumst núnc tibi ad Ménedemum et tua pómpa eo tráducendast. Ba. quám rem agis, scelus? Sy. égon? argentum cúdo, quod tibi dem. Ba. dignam mé putas, quam inlúdas? Sy, non est témere. 20 Ba. etiámne tecum hic rés mihist? Sy. minumé: tuom tibi réddo. Ba. eatur. Sy. sequere hac. heus. Dromo. quis mé volt? Sy. Syrus. Dr. quid ést rei? Sy. ancillas omnis Bácchidis tradúce huc ad vos própere. Dr. quam obrém? Sy. ne quaeras: écferant quae sécum huc attulérunt. sperábit sumptum síbi senex levátum esse harunc ábitu : 25 ne ille hauscit, hoc paulum lucri quantum éi damni adpórtet. tu néscis id quod scis, Dromo, si sapies. Dr. mutum

ACTVS IV.

CHREMES. SYRVS.

IV 5 CH. Ita mé di amabunt, út nunc Menedemí vicem miserét me: tantum dévenisse ad eun mali. 758 illáncine mulierem âlere cum illa fâmilia! etsí scio, hosce aliquót dies non séntiet: 5 ita mágno desidério fuit ei fílius. verum úbi videbit tântos sibi sumptús domi cotídianos fíeri nec fierí modum, 755 optábit rursum ut âbeat ab se fílius.

Syrum óptume eccum. Sy. césso hunc adorirí? Ch. Syre. Sy. hem.

10 Ch. quid ést? Sy. te mi ipsum iám dudum optabám dari.

CH. vidére egisse iám nescio quid cúm sene. Sy. de illé quod dudum? díctum [ac] factum réddidi. CH. bonán fide? Sy. bona. CH. hércle non possúm pati. quin tíbi caput demúlceam: accede húc, Syre: 15 faciám boni tibi áliquid pro ista re. ác lubens. Sy. at sí scias quam scite in mentem vénerit. CH. vah. glóriare evénisse ex senténtia? 765 Sy. non hércle vero, vérum dico. CH. dic quid est? Sy. tui Clitiphonis ésse amicam hanc Bácchidem » Menedémo dixit Clínia, et ea grátia secum ádduxisse, né tu id persentísceres. CH. probé. Sy. dic sodes. CH. nímium, inquam. immo sí scias: sed pórro ausculta, quód super est falláciae. sese ípse dicit tuám vidisse fíliam: z eius síbi complacitam fórmam, postquam aspéxerit: hanc cupere uxorem. CH. módone quae inventast? Sy. eam: et quídem iubebit pósci. CH. quam obrem istúc, Syre? 775 nam prórsum nil intéllego. Sy. vah, tárdus es. CH. fortasse. Sy. argentum dábitur eï ad núptias. maurum atque vestem qui...tenesne? CH. comparet? Sy, id ípsum. CH, at ego illi néque do neque despóndeo. Sy. non? quam óbrem? CH. quam obrem? mé rogas? homini...Sy. út lubet. non égo dicebam in pérpetuom ut illam illí dares, verum út simulares. CH. nón meast simulátio: 35 ita tu ístaec tua miscéto, ne me admísceas. ego quoi daturus nón sum, ut ei despóndeam? Sv. credébam. Сн. minume. Sy. scite poterat fíeri: 785 et ego hóc, quia dudum tú tanto opere suáseras, eo coépi. Сн. credo. Sy. céterum equidem istúc. Chremes. waeguí bonique fácio. CH. atqui quam máxume volo té dare operam ut fiat, verum aliá via. Sy. fiát, quaeratur áliquid, sed illud quód tibi 790

dixí de argento, quód ista debet Bácchidi. id núnc reddendumst illi: neque tu scilicet 45 illúc confugies: 'quíd mea? num míhi datumst? num iússi? num illa oppígnerare fíliam meám me invito pótuit?' verum illúd, Chremes, 795 dicunt: 'ius summum saépe summast málitia.' Сн. hau fáciam. Sy. immo aliis sí licet, tibi nón licet: 50 omnés te in lauta esse ét bene aucta ré putant. CH. quin égomet iam ad eam déferam. Sy. immo fílium iube pótius. Ch. quam obrem? Sy, quía enim in eum suspitiost transláta amoris. CH. quíd tum? Sy. quia vidébitur magis véri simile id ésse, quom hic illí dabit: 55 et símul conficiam fácilius ego quód volo. ipse adeo adest: abi, écfer argentum. CH. écfero.

CLITIPHO. SYRVS. IV 6 CL. Nullást tam facilis rés, quin difficilis siet, 805 quom invítus facias. vél me haec deambulátio, quam nón laboriósa, ad languorém dedit. nec quicquam magis nunc métuo quam ne dénuo 5 miser áliquo extrudar hínc, ne accedam ad Bácchidem. ut té quidem di deaeque omnes quantumst cum tuo, Syre, istóc invento cúmque incepto pérduint! huiús modi mihi res sémper comminiscere, ubi me éxcarnufices. Sy. ibin hinc quo dígnus es? 10 quam paéne tua me pérdidit protérvitas! CL. vellem hércle factum, ita méritu's. Sy. meritus? quó modo? 815 ne istúc ex te prius aúdivisse gaúdeo, quam argéntum haberes, quód daturus iám fui. CL. quid igitur dicam tibi vis? abin istinc? mihi 15 amícam adduxti, quám non licitumst tángere. Sy. iam nón sum iratus. séd scin ubi nunc sít tibi tua Bacchis? CL. apud nos. Sy. non. CL. ubi ergo? Sy. apud Cliniam. CL. perii. Sy. bono animo es: iam argentum ad eam déferes. quod eí pollicitu's. CL. gárris. unde? Sy. a tuó patre. » Cl. ludís fortasse me? Sy. ípsa re experíbere.
 Cl. ne ego fórtunatus hómo sum: te deamó, Syre. 825
 Sy. sed pater egreditur. cave quicquam admirátus sis, qua caúsa id fiat: 6bsecundato ín loco: quod inperabit fácito: loquitor paúcula.

CHREMES, CLITIPHO. SYRVS. IV7 CH. Vbi Clitipho hic est? Sy. 'éccum me' inque. CL eccum hic tibi. Сн. quid rei ésset dixti huic? Sy. díxi pleraque ómnia. 830 CH. cape hóc argentum ac défer. Sy. i: quid stás, lapis? quin áccipis? Cl. cedo sáne. Sy. sequere hac me ócius: 5 tu hic nós, dum eximus, interea opperibere: nam níl est illic quód moremur diútius. CH. minás quidem iam décem habet a me filia, 835 quas pró alimentis ésse nunc ducó datas: hasce órnamentis cónsequentur álterae: 10 porro haéc talenta dótis adposcúnt duo. quam múlta, iusta iniústa, fiunt móribus! mihi núnc relictis rébus inveniúndus est 840 aliquís, labore inventa mea quoi dem bona.

MENEDEMYS. CHREMES.

IV s Mr. Multo émnium nunc mé fortunatissumum factum puto esse, gnate, quom te intéllego resipisse. Ch. ut errat. Mr. te ipsum quaerebam, Chremes:

Chremes:

servá, quod in te est, filium et me et fámiliam.

5 Ch. cedo quíd vis faciam? Me. invénisti hodie filiam,
Ch. quid tum? Me. hánc uxorem síbi dari volt Clínia.
Ch. quaesó quid tu homini's? Me. quíd est? Ch.

quid? iamne oblitus es,
intér nos quid sit díctum de fallácia,
ut eá via abs te argéntum auferretúr? Me. scio.

850
Ch. ea rés nunc agitur ípsa. Me. quid narrás. Chremes?

10 CH. ea rés nunc agitur ípsa. ME. quid narrás, Chremes? immo haéc quidem quae apúd me est, Clitiphónis est amíca: ita aiunt. CH. ét tu credis? ME. ómnia. CH. et illum áiunt velle uxórem, ut quom despónderim

lueram.

des qui aurum ac vestem atque alia quae opus sunt comparet. 855

15 ME. id ést profecto: id amícae dabitur. Ch. scílicet datúrum. ME. a, frustra sum ígitur gavisús miser. [quidvís tamen iam málo quam hunc amíttere.] quid núnc renuntiem ábs te responsúm, Chremes, ne séntiat me sénsisse atque aegré ferat? 860 20 Ch. aegré? nimium illi, Ménedeme, indulgés. ME. sine: incéptumst: perfice hóc mihi perpetuó, Chremes. Ch. dic cónvenisse, egísse te de núptiis. ME. dicám. quid deinde? Ch. mé facturum esse ómnia, generúm placere; póstremo etiam, sí voles, 865 25 despónsam quoque esse dícito. ME. em. istuc vó-

CH. tanto écius te ut péscat et tu, id quéd cupis, quam ocissume ut des. Mr. cúpio. CH. ne tu prépediem.

ut istám rem video, istíus obsaturábere. sed haéc uti sunt, caútim et paulatím dabis, 870 so si sápies. Mr. faciam. Ch. abi fntro: vide quid póstulet.

ego dómi ero, siquid mé voles. Me. sané volo: nam té scientem faciam, quidquid égero.

ACTVS V.

MENEDEMVS. CHREMES.

V 1 Mr. Égo me non tam astútum neque ita pérspicacem esse íd scio:

séd hic adjutor méus et monitor ét praemonstratór Chremes 875

hóc mihi praestat: ín me quidvis hárum rerum cónvenit,

quaé sunt dicta in stúlto, caudex, stípes, asinus, plúmbeus:

5 in illum nil potést: exuperat eius stultitia haec omnia.

CH. óhe, desiiste inquám deos, uxor, grátulando obtúndere
túam esse inventam gnátam : nisi illos éx tuo ingenio iúdicas, 880
út nil credas intellegere, nisi idem dictumst céntiens.
séd interim quid illíc iam dudum gnátus cessat cúm
sou intermi quid inte iam dudum gnatus cessat cum Syro?
мм. quós aïs hominés, Chremes, cessáre? Сн. ehem,
Menedeme, advenis
dic mihi, Cliniaé quae dixi núntiastin? Mr. ómnia.
CH. quid ait? Mr. gaudere adeo coepit, quasi qui
cupiunt núptias.
CH. háhahae. Mr. quid risisti? CH. servi vénere in
mentém Syri 886
cálliditates. Mr. itane? Ch. voltus quóque hominum
fingit scelus.
15 Mr. gnátus quod se adsímulat laetum, id dícis? CH.id.
ME. idem istúc mihi
vénit in mentém. Ch. veterator. Mr. mágis, si ma-
gis norís, putes
ita rem esse. Сн. ain tu? МЕ. quin tu ausculta. Сн
máne dum, hoc prius scire éxpeto, 890
quid perdideris. nam úbi desponsam núntiasti fílio,
cóntinuo iniecísse verba tíbi Dromonem scílicet,
20 spónsae vestem aurum átque ancillas ópus esse: argen-
tum út dares.
ME. non. CH. quid? non? ME. non inquam. CH. neque
ipse gnatus? Me. nil prorsum, Chremes.
mágis unum etiam instáre, ut hodie cónficiantur núp-
tiae. 895
CH. míra. narras. quíd Syrus meus? ne is quidem quic-
quám? Me. nihil.
CH. quam óbrem, nescio. Mr. équidem miror, qui ália
tam plané scias.
25 séd ille tuom quoqué Syrus idem míre finxit fílium,
út ne paululúm quidem subolat ésse amicam hanc
Clíniae.
Сн. quíd aïs? ME. mitto iam ósculari atque ámplexari
id níl puto. 900
CH. quíd est quod ampliús simuletur? ME. váh. CH.
quid est? ME. audí modo
quia tot : ME. addi modo

ést mihi ultimís conclave in aédibus quoddám retro:
30 húc est intro látus lectus, véstimentis strátus est.
Сн. quid postquam hoc est factum? Ми. dictum factum
huc abiit Clitipho.
CH. sólus? Mr. solus. CH. tímeo. Mr. Bacchis cón-
• secutast flico. 905
CH. sóla? ME. sola. CH. périi. ME. ubi abiere íntro,
operuere óstium. Сн. hem,
Clinia haec fieri videbat? Mr. quid ni? mecum una
simul.
35 Сн. filíst amica Bácchis: Menedeme, óccidi.
ME quam obrém? CH. decem diérum vix mihist
fámilia.
Mr. quid? istúc times quod ille óperam amico dát
suo ? 910
Сн. imm6 quod amicae. Mr. sí dat. Сн. an dubium
id tibist?
quemquámne tam comi ánimo esse aut lení putas,
40 qui sé vidente amícam patiatúr suam?
ME. quid ní? quo verba fácilius dentúr mihi.
Сн. derídes merito. míhi nunc ego suscénseo: 915
quot rés dedere, ubi possem persentiscere,
ni essém lapis! quae vídi! vae miseró mihi.
45 at né illud haud inúltum, si vivó, ferent:
nam iám Me. non tu te cóhibes? non te réspicis?
non tíbi ego exempli sátis sum? CH. prae iracún-
dia. 920
Menedéme, non sum apúd me. Me. tene istúc loqui!
nonne id flagitiumst, te áliis consiliúm dare,
50 foris sapere, tibi non pótis esse auxiliárier?
Сн. quid fáciam? МЕ. id quod me fécisse aiebás
parum.
fac té patrem esse séntiat : fac ut aúdeat 925
tibi crédere omnia, abs te petere et poscere:
nequam áliam quaerat cópiam ac te déserat.
55 CH. immo ábeat potius málo quovis géntium,
quam hic pér flagitium ad inopiam redigat patrem:
nam si illi pergo súppeditare súmptibus, 930
Menedéme, mihi illaec véro ad rastros rés redit.
ME. quot incommoditates hác re accipies, nísi caves!

60 difficilem ostendes te ésse et ignoscés tamen
post, ét id ingratum. Сн. a néscis, quam doleam. Mr. út lubet.
quid hoc quód rogo, ut illa núbat nostro ? nísi quid
quod mágis vis. CH. immo et géner et adfinés placent. Mr. quid dótis dicam té dixisse fílio?
6 quid óbticuisti? CH. dótis? Mr. ita dico. CH. á.
Mg. Chremes, nequid vereare, si minus: nil nos dos movet.
CH. dúo talenta pró re nostra ego ésse decreví satis séd ita dictu opus ést, si me vis sálvom esse et rem
et fílium, 941 mé mea omniá bona doti díxisse illi. Me. quám rem
agis? 70 CH. 1d mirari té simulato et illum hoc rogitaté simul
quam óbrem id faciam. Mr. quín ego vero quam óbrem id facias néscio.
Сн. égone ? ut eius ánimum, qui nunc lúxuria et las cívia 94
díffluit, retúndam, redigam, ut quó se vortat nésciat.
ME. quid agis? CH. mitte: sine me in hac re gérere mihi morém. ME. sino
75 itane vis? Ch. ita. Me. fíat. Ch. ac iam uxórem u arcessát paret.
híc ita ut liberós est aequom díctis confutábitur. séd Syrum quidem égomet si vivo ádeo exornatún dabo. 95
ádeo depexum, út dum vivat méminerit sempér mei quí sibi me pro déridiculo ac délectamentó putat. non, ita me di amént, auderet fácere haec viduad múlieri,
quae in me fecit.

CLITIPHO. MENEDEMVS. CHREMES. SYRVS.

V 2 CL. Ítane tandem quaéso est, Menedeme, út pater
tam ín brevi spatio ómnem de me eiécerit animúm patris? 955

quód nam ob factum? quíd ego tantum scéleris ad- misí miser?
vólgo faciunt. Mr. scío tibi esse hoc grávius multo ac dúrius,
5 quoí fit: verum ego haú minus aegre pátior, id qui néscio
néc rationem cápio, nisi quod tíbi bene ex animé volo. Cl. híc patrem astare aíbas. Mr. eccum. Ch. quíd me incusas, Clítipho? 960
quídquid ego huius féci, tibi prospéxi et stultitiaé tuae.
úbi te vidi animo ésse omisso et suávia in praeséntia
10 quae éssent prima habére neque consúlere in longi- túdinem:
cépi rationem, út neque egeres néque ut hacc posses pérdere.
úbi quoi decuit prímo, tibi non lícuit per te míhi dare, 965
ábii ad proxumúm, tibi qui erat: eí commisi et crédidi.
íbi tuae stultítiae semper érit praesidium, Clítipho,
15 víctus, vestitús, quo in tectum té receptes. Cl. eí mihi.
Сн. sátius est quam te ípso herede haec póssidere Bácchidem.
Sy. dísperii: sceléstus quantas túrbas concivi ín- sciens! 970
CL. émori cupió. CH. prius quaeso dísce, quid sit vívere.
úbi scies, si dísplicebit víta, tum istoc útitor.
20 Sy. ére, licetne? Ch. lóquere. Sy. at tuto. Ch. lóquere. Sy. quae istast právitas
quaéve amentiást, quod peccavi égo, id obesse huic? Сн. ílicet.
né te admisce: némo accusat, Sýre, te: nec tu arám tibi 975
néc precatorém pararis. Sy. quíd agis ? Сн. nil sus- cénseo
néc tibi nec tíbi: nec vos est aéquom quod fació mihi.
25 Sy. ábiit? vah, rogásse vellem. Cl. quíd? Sy. unde
peterem míhi cibum:

ita nos alienávit. tibi iam esse ád sororem intéllego.
CL. adeón rem rediisse, út periclum etiam á fame mihi
sít, Syre! 980
Sy. modo liceat vivere, ést spes CL. quae? Sy. nos
ésuriturós satis.
CL inrídes in re tanta neque me quicquam consilio
ádiuvas ?
30 Sy. immo ét ibi nunc sum et úsque id egi dúdum, dum
loquitúr pater:
et quántum ego intellégere possum, Cl. quíd? Sy.
non aberit lóngius.
CL. quid id érgo? Sy. sic est: non esse horum te
árbitror. Cl. qui istúc, Syre? 985
arbitror. On qui istue, byre ! 900
satin sanus es ? Sy. ego dícam, quod mi in méntemst:
tu diiúdica.
dum istís fuisti sólus, dum nulla ália delectátio
quae própior esset, te indulgebant, tibi dabant: nunc
filia
postquamst inventa vera, inventast causa qua te ex-
péllerent.
CL est véri simile. Sy, an tu 6b peccatum hoc ésse
illum iratúm putas ?
illum iratúm putas? CL. non árbitror. Sy. nunc áliud specta: mátres om-
illum iratúm putas ? CL. non árbitror. Sy. nunc áliud specta : mátres om- nes fíliis 991
illum iratúm putas? CL. non árbitror. Sy. nunc áliud specta: mátres om- nes fíliis 991 in péccato adiutríces, auxilio in paterna iniúria
illum iratúm putas ? CL. non árbitror. Sy. nunc áliud specta : mátres om- nes fíliis 991
illum iratúm putas? CL. non árbitror. Sy. nunc áliud specta: mátres omnes fíliis 991 in péccato adiutríces, auxilio in paterna iniúria # solent ésse: id non fit. CL. vérum dicis: quíd ergo
illum iratúm putas? CL. non árbitror. Sy. nunc áliud specta: mátres omnes fíliis 991 in péccato adiutríces, auxilio in paterna iniúria w solent ésse: id non fit. CL. vérum dicis: quíd ergo nunc faciám, Sy.e?
illum iratúm putas? CL. non árbitror. Sy. nunc áliud specta: mátres omnes fíliis 991 in péccato adiutríces, auxilio in paterna iniúria solent ésse: id non fit. CL. vérum dicis: quíd ergo nunc faciám, Sy.e? Sy. suspítionem istánc ex illis quaére: rem profér
illum iratúm putas? CL. non árbitror. Sy. nunc áliud specta: mátres omnes fíliis 991 in péccato adiutríces, auxilio in paterna iniúria solent ésse: id non fit. CL. vérum dicis: quíd ergo nunc faciám, Sy. e? Sy. suspítionem istánc ex illis quaére: rem profér palam.
illum iratúm putas? CL. non árbitror. Sy. nunc áliud specta: mátres omnes fíliis 991 in péccato adiutríces, auxilio in paterna iniúria solent ésse: id non fit. CL. vérum dicis: quíd ergo nunc faciám, Sy.e? Sy. suspítionem istánc ex illis quaére: rem profér palam. si nón est verum, ad mísericordiam ámbos adducés
illum iratúm putas? CL. non árbitror. Sy. nunc áliud specta: mátres omnes fíliis 991 in péccato adiutríces, auxilio in paterna iniúria solent ésse: id non fit. CL. vérum dicis: quíd ergo nunc faciám, Sy. e? Sy. suspítionem istánc ex illis quaére: rem profér palam. si nón est verum, ad mísericordiam ámbos adducés cito, 995
illum iratúm putas? CL. non árbitror. Sy. nunc áliud specta: mátres omnes fíliis 991 in péccato adiutríces, auxilio in paterna iniúria solent ésse: id non fit. CL. vérum dicis: quíd ergo nunc faciám, Sy. e? Sy. suspítionem istánc ex illis quaére: rem profér palam. si nón est verum, ad mísericordiam ámbos adducés cito, 995
illum iratúm putas? CL. non árbitror. Sy. nunc áliud specta: mátres omnes fíliis 991 in péccato adiutríces, auxilio in paterna iniúria solent ésse: id non fit. CL. vérum dicis: quíd ergo nunc faciám, Sy.e? Sy. suspítionem istánc ex illis quaére: rem profér palam. si nón est verum, ad mísericordiam ámbos adducés cito, 995 aut scíbis quoius sis. CL. récte suades: fáciam. Sy.
illum iratúm putas? Cl. non árbitror. Sy. nunc áliud specta: mátres omnes fíliis 991 in péccato adiutríces, auxilio in paterna iniúria solent ésse: id non fit. Cl. vérum dicis: quíd ergo nunc faciám, Sy.e? Sy. suspítionem istánc ex illis quaére: rem profér palam. si nón est verum, ad mísericordiam ámbos adducés cito, 995 aut scíbis quoius sis. Cl. récte suades: fáciam. Sy. sat recte hóc mihi
illum iratúm putas? CL. non árbitror. Sy. nunc áliud specta: mátres omnes fíliis 991 in péccato adiutríces, auxilio in paterna iniúria solent ésse: id non fit. CL. vérum dicis: quíd ergo nunc faciám, Sy.e? Sy. suspítionem istánc ex illis quaére: rem profér palam. si nón est verum, ad mísericordiam ámbos adducés cito, 995 aut scíbis quoius sis. CL. récte suades: fáciam. Sy. sat recte hóc mihi in méntem venit: nám quam maxume huíc vana hace
illum iratúm putas? CL. non árbitror. Sy. nunc áliud specta: mátres omnes fíliis 991 in péccato adiutríces, auxilio in paterna iniúria solent ésse: id non fit. CL. vérum dicis: quíd ergo nunc faciám, Sy. e? Sy. suspítionem istánc ex illis quaére: rem profér palam. si nón est verum, ad mísericordiam ámbos adducés cito, 995 aut scíbis quoius sis. CL. récte suades: fáciam. Sy. sat recte hóc mihi in méntem venit: nám quam maxume huíc vana haec suspítio
illum iratúm putas? CL. non árbitror. Sy. nunc áliud specta: mátres omnes fíliis 991 in péccato adiutríces, auxilio in paterna iniúria solent ésse: id non fit. CL. vérum dicis: quíd ergo nunc faciám, Sy.e? Sy. suspítionem istánc ex illis quaére: rem profér palam. si nón est verum, ad mísericordiam ámbos adducés cito, 995 aut scíbis quoius sis. CL. récte suades: fáciam. Sy. sat recte hóc mihi in méntem venit: nám quam maxume huíc vana hace
illum iratúm putas? CL. non árbitror. Sy. nunc áliud specta: mátres omnes fíliis 991 in péccato adiutríces, auxilio in paterna iniúria solent ésse: id non fit. CL. vérum dicis: quíd ergo nunc faciám, Sy. e? Sy. suspítionem istánc ex illis quaére: rem profér palam. si nón est verum, ad mísericordiam ámbos adducés cito, 995 aut scíbis quoius sis. CL. récte suades: fáciam. Sy. sat recte hóc mihi in méntem venit: nám quam maxume huíc vana haec suspítio
illum iratúm putas? CL. non árbitror. Sy. nunc áliud specta: mátres omnes fíliis 991 in péccato adiutríces, auxilio in paterna iniúria solent ésse: id non fit. CL. vérum dicis: quíd ergo nunc faciám, Sy. e? Sy. suspítionem istánc ex illis quaére: rem profér palam. si nón est verum, ad mísericordiam ámbos adducés cito, 995 aut scíbis quoius sis. CL. récte suades: fáciam. Sy. sat recte hóc mihi in méntem venit: nám quam maxume huíc vana haec suspítio s erit, tám facillumé patris pacem in léges conficiét suas.
illum iratúm putas? CL. non árbitror. Sy. nunc áliud specta: mátres omnes fíliis 991 in péccato adiutríces, auxilio ín paterna iniúria solent ésse: id non fit. CL. vérum dicis: quíd ergo nunc faciám, Sy. e? Sy. suspítionem istánc ex illis quaére: rem profér palam. si nón est verum, ad mísericordiam ámbos adducés cito, 995 aut scíbis quoius sis. CL. récte suades: fáciam. Sy. sat recte hóc mihi in méntem venit: nám quam maxume huíc vana haec suspítio s erit, tám facillumé patris pacem in léges conficiét suas. etiam haúscio anne uxórem ducat ác Syro nil grátiae.
illum iratúm putas? CL. non árbitror. Sy. nunc áliud specta: mátres omnes fíliis 991 in péccato adiutríces, auxilio in paterna iniúria solent ésse: id non fit. CL. vérum dicis: quíd ergo nunc faciám, Sy. e? Sy. suspítionem istánc ex illis quaére: rem profér palam. si nón est verum, ad mísericordiam ámbos adducés cito, 995 aut scíbis quoius sis. CL. récte suades: fáciam. Sy. sat recte hóc mihi in méntem venit: nám quam maxume huíc vana haec suspítio s erit, tám facillumé patris pacem in léges conficiét suas.

[V 2, 48-3, 19.

mirór non iusse me ílico adripi : ád Menedemum hunc

pérgam.

eum mshi precatorém paro: seni néstro nil fidei

hábeo.

SOSTRATA, CHREMES.

V	3	So.	Profécto	nisi	cavés	tu	homo,	aliquid	gnáto	con-
								ficiés m	ali : •	

idque adeo miror, quó modo

tam inéptum quicquam tíbi venire in méntem, mi vir, pétuerit. 1005

Сн. oh, pérgin mulier ésse ? nullamne égo rem umquam in vitá mea

5 voluí, quin tu in ea ré mihi fueris ádvorsatrix, Sóstrata?

at si rogem iam, quid est quod peccem, aut quam 6brem hoc faciam: néscias,

in quá re nunc tam cónfidenter réstas, stulta. So. ego néscio?

CH. immó scis potius, quám quidem redeat de íntegro haec orátio. So. oh, 1010 iníquos es, qui mé tacere de re tanta póstules.

10 CH, non póstulo iam: lóquere: nilo mínus ego hoc faciám tamen.

So. fácies? CH, verum. So. nón vides quantúm mali ex ea re éxcites?

sí bditum se súspicatur. CH. 'súbditum' ain tu? So. síc erit,

mí vir. Сн. confitére. So. au te obsecro, ístuc inimicís siet. 1015

égon confitear meum non esse filium, qui sit meus?

15 CH. quid? métuis ne non, quém velis, convincas esse illum tuom?

So. quod fíliast invénta? Сн. non: sed quód [magis credundum siet

id quod est consimilis moribus

convinces facile ex te natum: nam] tui similis ést probe. 1020 nám illi nil vitíst relictum, quín siet itidém tibi. ntím praeterea tálem nisi tu núlla pareret fílium. séd ipse egreditur, quám severus: rém quom videas, cénseas.

CLITIPHO. SOSTRATA. CHREMES.

V.CL. Si úmquam ullum fuit témpus, mater, quom égo
voluptatí tibi
fúerim, dictus fílius tuos vóstra voluntate: óbsecro,
eius ut memineris atque inopis núnc te miserescát
mei ; 1026
quód peto aut voló, parentis meós ut commonstrés
mihi.
⁵ So. 6bsecro, mi gnáte, ne istuc in animum inducás
tuom,
Alienum esse té. CL. sum. So. miseram me, hécine quaesisti ébsecro?
íta mihi atque huic sís superstes, út tu ex me atque
hoc nátus es: 1030
ét cave posthac, sí me amas, umquam istuc verbum
ex te aúdiam.
Ch. át ego, si me métuis, mores cave in te esse istos
séntiam.
10 CL. quós? CH. si scire vís, ego dicam: gérro, iners,
fraus, hélluo,
gáneo, damnósus: crede, et nóstrum te esse crédito.
C1. nón sunt haec paréntis dicta. CH. nón, si ex ca-
pite sis meo 1035
nátus, item ut aiúnt Minervam esse éx Iove, ea causá
· · · · · · · · · · · · · · · · · · ·
, magis
pátiar, Clitiphó, flagitiis tuís me infamem fíeri.
15 So. dí istaec prohibeánt. Сн. deos nescio: égo quod
potero, sédulo.
quaéris id quod habés, parentis: quód abest non quae
rís, patri
quó modo obsequáre et ut serves quód labore invé
nerit. 1040
nón mihi per fallácias addúcere ante oculóspudet
dicere hac praesente verbum turpe: at te id nulle
modo

20 facere puduit. CL. éheu, quam nunc tétus displiceé mihi, quám pudet: neque quód principium cápiam ad placandúm scio.

MENEDEMVS. CHREMES. SOSTRATA. CLITIPHO.

V 5 Me. Énim vero Chremés nimis graviter crúciat adules-
céntulum 1045
nímisque inhumane: éxeo ergo ut pacem conciliem
6ptume
ípsos video. CH. ehém, Menedeme, quór non arcessí iubes
fíliam et quod dótis dixi fírmas? So. mi vir, te óbsecro
5 né facias. Cl. pater, óbsecro mi ignóscas. Mr. da veniam, Chremes:
sine te exorent. Ch. méa bona ut dem Bácchidi doné sciens? 1050
nón faciam. ME. at id nos nón sinemus. Cl. sí me vivom vís, pater,
ignosce. So. age, Chremés mi. ME. age quaeso, né tam offirma té, Chremes,
CH. quid istic? video nón licere ut coéperam hoc per- téndere.
10 ME. fácis, ut te decét. CH. ea lege hoc ádeo faciam, sí facit
quód ego hunc aequom cénseo. CL. pater, ómnia fa- ciam: ínpera. 1055
CH. úxorem ut ducás. CL. pater. CH. nil aúdio. So. ad me récipio:
fáciet. CH. nil etiam aúdio ipsum. CL. périi. So. an dubitas, Clítipho?
CH. ímmo utrum volt. So. fáciet omnia. ME. haéc dum incipias, grávia sunt,
15 dúmque ignores: úbi cognoris, fácilia. CL. faciám,
So. gnáte mi, ego pol tíbi dabo illam lépidam, quam
tu fácile ames, 1060

V۲	17-23.1	HAVTON	TIMORVMENOS.
7 U.	11-20-1	DAVIUN	TIMURAMENUS.

161

filiam Phanócratae nostri. Cl. rúfamne illam vírginem,

caésiam, sparso óre, adunco náso? non possúm, pater. CH. héia, ut elegáns est: credas ánimum ibi esse. So. aliám dabo.

20 CL. ímmo, quandoquidém ducendast, égomet habeo própemodum

quám volo. So. nunc laúdo, gnate. Cl. Archónidi huius filiam. 1065

So. sátis placet. Cl. pater, hóc nunc restat. Ch. quíd? Cl. Syro ignoscás volo

quaé mea causa fécit. CH. fiat. ω vos valete et plaúdite.

METRA HVIVS FABVLAE HAEC SVNT

- 1 ad 174 iambici senarii
- 175 et 177 trochaici octonarii
- 176 trochaicus septenarius
- 178 trochaicus dimeter catalecticus
- 179 et 180 trochaici septenarii
- 181 ad 241 iambici octonarii
- 242 ad 256 trochaici septenarii
- 257 ad 264 iambici octonarii
- 265 ad 311 iambici senarii
- 312 trochaicus septenarius
- 313 trochaicus octonarius
- 314 ad 339 trochaici septenarii
- 340 ad 380 iambici senarii
- 381 ad 397 trochaici septenarii
- 398 ad 404 iambici octonarii
- 405 ad 561 iambici senarii
- 562 et 563 trochaici octonarii
- 564 trochaicus septenarius
- 565 iambicus octonarius
- 566 iambicus quaternarius
- 567 ad 569 trochaici octonarii
- 570. 571. 573 trochaici septenarii
- 572 et 574 trochaici octonarii
- 575 ad 578 iambici octonarii
- 579 trochaicus septenarius
- 580 ad 582 trochaici octonarii
- 583 et 584 trochaici septenarii
- 585 ad 588 iambici octonarii
- 589 et 590 iambici senarii
- 591 ad 613 trochaici septenarii
- 614 ad 622 iambici octonarii
- 623 ad 667 trochaici septenarii

- V. 668 ad 678 iambici octonarii
- 679 ad 707 iambici septenarii
- 709 ad 722 trochaici septenarii
- 723 ad 748 iambici septenarii
- 749 ad 873 iambici senarii
- 874 ad 907 trochaici septenarii
- 908 ad 939 iambici senarii
- 940 ad 979 trochaici septenarii
- 980 ad 999 iambici octonarii
- 1000 ad 1002 iambici septenarii
- 1003 iambicus octonarius
- 1004 iambicus quaternarius
- 1005 ad 1012 iambici octonarii
- 1013 ad 1016 trochaici septenarii
- 1017 et 1018 iambici octonarii
- 1021 ad 1067 trochaici septenarii

PHORMIO

P. TERENTI.

ACTA·LVDIS·ROMANIS·L·POSTVMIO·AL-BINO·L·CORNELIO·MERVLA·AEDILIBVS CVRVLIBVS·EGIT·L·AMBIVIVS·TVRPIO MODÓS·FECIT·FLACCVS·CLAVDI·TIBIIS INPARIBVS·TOTA·GRAECA·APOLLODORV EPIDICAZOMENOS·FACTAST·IIII·C·FANNIO M·VALERIO·COS

C. SVLPICI APOLLINARIS PERIOCHA.

Chremétis frater áberat peregre Démipho relicto Athenis Antiphone filio. Chremés clam habebat Lémni uxorem ac fíliam, Athénis aliam cóniugem et amantem únice gnatúm fidicinam. máter e Lemno ádvenit Athénas: moritur: vírgo sola (aberát Chremes) funús procurat. íbi eam cum visam Ántipho amáret, opera párasiti uxorem áccipit. pater ét Chremes revérsi fremere. dein minas triginta dant parasito, ut illam cóniugem 10 habéret ipse. argénto hoc emitur fídicina. uxórem retinet Ántipho a patruo ágnitam.

5

PERSONAE.

DAVOS SERVOS
GETA SERVOS
ANTIPHO ADVLESCENS
PHAEDRIA ADVLESCENS
DEMIPHO SENEX
PHORMIO PARASITVS
HEGIO
CRATINVS
ADVOCATI
CRITO
DORIO LENO
CHREMES SENEX
SOPHRONA NYTRIX
NAVSISTRATA MATRONA.

PROLOGVS.

Postquám poëta vétus poëtam nón potest retráhere ab studio et tránsdere hominem in ótium, maledíctis deterrére ne scribát parat: qui ita díctitat, quas ántehac fecit fábulas, tenui ésse oratione et scriptura levi: 5 quia númquam insanum scrípsit adulescéntulum cervám videre fúgere et sectarí canes et eam plorare, orare ut subveniat sibi. quod si intellegeret, quom stetit olim nova, actóris opera mágis stetisse quám sua, 10 minus múlto audacter, quám nunc laedit, laéderet. nunc síquis est, qui hoc dícat aut sic cógitet: 'vetus sí poëta nón lacessissét prior. nullum invenire prólogum possét novos:' [quem diceret, nisi haberet cui male diceret:] 15 is síbi responsum hoc hábeat, in medio ómnibus palmam ésse positam, qui ártem tractant músicam. ille ád famem hunc ab stúdio studuit reícere: hic réspondere vóluit, non lacéssere. benedictis si certasset, audissét bene: 20 quod ab illo adlatumst, id sibi rellatúm putet. de illó iam finem fáciam dicundí mihi, peccándi quom ipse dé se finem nón facit? nunc quíd velim animum atténdite. adportó novam Epídicazomenon quám vocant comoédiam 25 Graecí, Latini Phórmionem nóminant: quia primas partis qui aget, is erit Phórmio parasítus, per quem rés geretur máxume. volúntas vostra si ád poëtam accésserit. date óperam, adeste aequo ánimo per siléntium. 30 ne símili utamur fórtuna, atque usí sumus quom pér tumultum nóster grex motús locost: quem actóris virtus nóbis restituít locum bonitásque vostra adiútans atque aequánimitas.

ACTVS I.

DAVOS.

I 1 Amícus summus méus et popularis Geta	35
heri ád me venit. érat ei de ratiúncula	
iam prídem apud me rélicuom pauxíllulum	
nummórum: id ut conficerem. confeci: ádfero.	
5 nam erílem filium éius duxisse aúdio	
uxórem: ei credo múnus hoc conráditur.	40
quam iníque comparátumst, ei qui mínus habent	
ut sémper aliquid áddant ditióribus!	
quod ille únciatim víx de demensó suo	
suóm defrudans génium compersit miser,	
id illa únivorsum abrípiet, haud existumans	45
quantó labore pártum, porro autém Geta	
feriétur alio múnere, ubi era pépererit:	
porro autem alio, ubi erit puero natalis dies:	
15 ubi initiabunt. 6mne hoc mater auferet:	
puer caúsa erit mittúndi. sed videón Getam?	50
•	
GETA. DAVOS.	
I2 GE. Siquis me quaeret rúfus Da. praestost, dés	sine.
GE. oh,	
at ego óbviam conábar tibi, Dave. Da. áccipe, e	n:
lectúmst; conveniet númerus quantum débui.	
GE. amó te: et non negléxisse habeo grátiam.	
5 Da. praesértim ut nunc sunt móres: adeo rés re	dit:
siquís quid reddit, mágna habendast grátia.	56
sed quid tu es tristis? GE. égone? nescis que	o ín
metu,	
quanto in periclo simus. Da. quid istuc ést?	GE.
scies,	
modo út tacere póssis. Da. abi sis, insciens:	
10 quoius tú fidem in pecúnia perspéxeris,	60
verére verba ei crédere? ubi quid míhi lucrist	

85

te fállere? Ge. ergo auscúlta. Da. hanc operam tíbi dico.

GE. senis nóstri, Dave, frátrem maiorém Chremem nostín? Da. quid ni? GE. quid? éius gnatum Phaédriam?

15 DA. tam quam te. Ge. evenit sénibus ambobus simul iter illi in Lemnum ut ésset, nostro in Ciliciam 66 ad hóspitem antiquom: is senem per epistulas pelléxit, modo non móntis auri póllicens.

DA. quoi tanta erat res ét super erat? GE. désinas: 20 sic ést ingenium. DA. oh, régem me esse opértuit. GE. abeantes ambo hinc tam senes me filiis 71 relinquont quasi magistrum. DA. o Geta, provinciam cepisti duram. GE. mi assus venit, héc scio: memini relinqui mé deo iraté meo.

25 coepi ádvorsari prímo: quid verbís opust? 75 sení fidelis dúm sum, scapulas pérdidi. venére in mentem mi ístace: 'nam quae inscítiast, advórsum stimulum cálces!' coepi eis ómnia facere, óbsequi quae véllent. Da. scisti utí foro.

30 GE. nostér mali nil quícquam primo: hic Phaédria 80 contínuo quandam náctus est puéllulam citharístriam: hanc amáre coepit pérdite. ea sérviebat lénoni inpuríssumo: neque quód daretur quícquam: id curaránt patres.

ss restábat aliud níl nisi oculos páscere, sectári, in ludum dúcere et reddúcere. nos ótiosi operám dabamus Phaédriae. in quo haéc discebat lúdo, exadvorsum eí loco tostrína erat quaedam: híc solebamús fere

40 plerámque eam opperíri, dum inde irét domum. 90 intérea dum sedémus illi, intérvenit aduléscens quidam lácrumans: nos mirárier. rogámus quid sit: 'númquam aeque' inquit 'ác modo paupértas mihi onus vísumst et miserum ét grave.

45 modo quandam vidi virginem hic viciniae 95
miseram, suam matrem lamentari mortuam:
ea sita erat exadvorsum neque illi benivolens
neque notus neque cognatus extra unam aniculam
quisquam aderat, qui adiutaret funus. miseritumst.

12.	50-	_85.]

	MIO.

171

wirgo ipsa facie egrégia. quid verbis opust?	. 100
commórat omnis nós. ibi continuo Antipho	
'voltisne eamus visere?' alius 'cénseo:	
eámus: duc nos sódes.' imus, vénimus,	
vidémus: virgo púlchra: et quo magis díceres	,
5 nil áderat adiuménti ad pulchritúdinem:	105
capíllus passus, núdus pes, ipsa hórrida,	
lacrumaé, vestitus túrpis: ut, ni vís boni	
in ipsa inesset forma, haec formam extingueren	ıt.
ille qui illam amabat fidicinam tantúm modo	
60 'satis' inquit 'scitast': noster vero Da. ian	n scio:
amáre coepit. Gz. scín quam? quo evadát vio	le. 111
postridie ad anum récta pergit : óbsecrat,	
ut síbi eius faciat cópiam. illa enim sé negat	
neque eum aéquom aït facere: illam civem es	sse Át⊢
ticam	
65 bonám bonis prognátam: si uxorém velit	115
lege id licere facere: sin alitér, negat.	
nostér quid ageret néscire : et illam dúcere	
cupiébat et metuébat absentém patrem.	
Da. non, sí redisset, eí pater veniám daret?	
70 GE. ille indotatam virginem atque ignóbilem	120
daret illi ? numquam faceret. Da. quid fit de	
GE. quid fiat? est parasitus quidam Phórmio,	q
homó confidens: qui illum di omnes pérduint.	
DA. quid is fécit? GE. hoc consilium quod	dicám
dedit:	
75 'lex ést ut orbae, qui sunt genere próxumi,	125
eis núbant, et illos dúcere eadem haec léx iube	et.
ego té cognatum dícam et tibi scribám dicam:	
patérnum amicum me ádsimulabo vírginis:	
ad iúdices veniémus: qui fuerít pater,	
so quae mater, qui cognata tibi sit, omnia haec	130
confingam: quod erit mihi bonum atque c	რmmo-
dum.	·
quom tu hórum nil refélles, vincam scílicet.	
pater aderit. mihi paratae lites: quid mea?	
illá quidem nostra erít.' Da. iocularem audácia	am.
or Or novembers homini · facturet · vantumet ·	

mur:

. 135

-		1.	A. 34.		
٠.	-			~	

duxit. Da. quid narras? GE. h6c quod audis. Da. 6 Geta.

quid té futurumst? Gr. néscio hercle: unum héc

quod fors feret, ferémus aequo animé. Da. placet: hem istúc virist offícium. Gz. in me omnis spés mihist.

90 Da. laudo. Ge. ád precatorem ádeam credo, quí mihi sic óret: 'nunc amítte quaeso hunc: céterum 141 posthác si quicquam, níl precor.' tantúm modo non áddit: 'ubi ego hinc ábiero, vel occídito.' Da. quid paédagogus ílle, qui citharístriam?

95 quid rei gerit? GE. sic, ténuiter. DA. non múltum
habet 145
quod dét fortasse? GE. immo nil nisi spém meram.
DA. neter éius rediit én non? GE non dum. DA.

Da. pater éius rediit an non? GE. non dum. Da quid? senem quoad éxpectatis vóstrum? GE. non certam scio:

sed epistulam ab eo adlátam esse audiví modo 100 et ad pórtitores ésse delatam: hánc petam. 150 Da. numquid, Geta, aliud mé vis? Ge. ut bene sít tibi.

puer heus. nemon huc prédit? cape, da hoc Dércio.

ACTVS II.

ANTIPHO. PHAEDRIA.

I 3 An. Ádeon rem redísse, ut qui mihi cónsultum optumé velit esse,

Phaédria, patrem ut éxtimescam, ubi véniat in mentem eius adventi!

quód ni fuissem incógitans, ita [eum] éxpectarem, ut pár fuit. 155

Ph. quíd istuc? An. rogitas? quí tam audacis fácinoris mihi cónscius sis?

·
5 quód utinam ne Phórmioni id suádere in mentem íncidisset
neú me cupidum eo ínpulisset, quód mihi principiúmst mali!
nón potitus éssem: fuisset tum illud mi aegre aliquót
at nón cotidiána cura hacc ángeret animum, Pr. aúdio. 160
An. dum expécto quam mox véniat qui hanc mihi adimat consuetúdinem.
Рн. aliís quia defit quód amant aegrest: tíbi quia super ést dolet.
amôre abundas, Ántipho.
nam túa quidem hercle cérto vita haec éxpetenda op- tándaquest.
ita mé di bene ament, út mihi liceat tam diu quod
amó frui, 165
iam dépicisci morte cupio; tú conicito cétera,
15 quid ego éx hac inopiá nunc capiam, et quid tu ex
istac cópia,
ut ne áddam, quod sine súmptu ingenuam, liberalem náctus es,
quod habés, ita ut voluísti, uxorem síne mala famá palam:
beátus, ni unum désit, animus quí modeste istaéc ferat.
quod sí tibi res sit cum eó lenone quócum mihist, tum séntias. 171
nita plérique ingenió sumus omnes, nóstri nosmet paénitet.
An at tú mihi contra núnc videre fórtunatus, Phaé- dria,
quoi de íntegro est potéstas etiam cónsulendi, quíd velis:
retinére amorem an míttere: ego in eum íncidi in- felíx locum, 175
ut néque mihi eius sít mittendi néc retinendi cópia.
25 sed quíd hoc est? videon égo Getam curréntem huc
advenire?
is est ípsus: ei, timeó miser, quam hic núnc mihi nuntiét rem.

GETA. ANTIPHO. PHAEDRIA.

I 4	GE.	Núllu's,	Geta,	ni	iam	áliquod	tibi	consilium	celere
			-			_	rép	eries :	

íta nunc inparátum subito tánta te inpendént mala: quae néque uti devitém scio neque qué modo me inde éxtraham: 181

- 4 nam nón potest celári nostra diútius iam audácia.
- 6 An. quid nam ille commotús venit?

GE. tum témporis mihi púnctum ad hanc rem est: érus adest. An. quid istúc malist?

GE. quod quom audierit, quod eius remedium inveniam iracindiae? 185

lóquar? incendam: táceam? instigem: púrgem me?

10 heú me miserum: quóm mihi paveo, tum Ántipho me excrúciat animi:

eius me miseret, ei nunc timeo, is núnc me retinet: nam ábsque eo esset,

récte ego mihi vidíssem et senis essem últus iracúndiam:

áliquid convasássem atque hinc me cónicerem protinam ín pedes. 190

An. quam nam hic fugam aut furtum parat?

15 GE, sed ubi Ántiphonem réperiam? aut qua quaérere insistam viam?

PH. te nóminat. An. nesció quod magnum hoc núntio expectó malum.

Pн. a, sánun es? GE. domum íre pergam: ibi plúrimumst.

PH. revocémus hominem. An. sta ílico. GE. hem, satís pro inperio, quísquis es. 195

An. Geta. GE. ipsest quem volui óbviam.

An. cédo quid portas, óbsecro, atque id, sí potes, verbo éxpedi.

20 GE. fáciam. An. eloquere. GE. módo apud portum...
An. meúmne? GE. intellexti. An. óccidi. Ph. hem.
An. quíd agam? Ph. quid aïs? GE. huíus patrem vidísse me, patruóm tuom.

2, 22—1(.) 1110111110.
An nam quod ego huic nunc súbito exitio rémedium inveniam miser ? 200
Quód si eo meae fortúnae redeunt, Phánium, abs te ut dístrahar,
Taúllast mihi vita éxpetenda. Ge. ergo ístaec quom ita sint, Ántipho,
tanto magis te advígilare aequomst: fórtis fórtuna ádiuvat.
Am. nón sum apud me. Gr. atqui ópus est nunc quom máxume ut sis, Ántipho:
nám si senserít te timidum páter esse, arbitrábitur 205 c6mmeruisse cúlpam. Рн. hoc verumst. An. nón pos- sum inmutárier.
GE. quíd faceres, si aliúd gravius tibí nunc faciundúm foret?
An. quom hóc non possum, illúd minus possem. Gr. hoc níl est, Phaedria: ilicet.
quíd hic conterimus óperam frustra? quín abeo? PH. et quidem ego? An. óbsecro,
quíd si adsimulo, sátin est? GE. garris. An. vóltum contemplámini: en, 210
sátine sic est? GE nón. An quid si sic? GE própe- modum. An quid sic? GE sat est:
ém, istuc serva: et vérbum verbo, par pari ut respóndeas,
GE. ví coactum te ésse invitum, lége, iudició: tenes? séd quis hic est senéx, quem video in última platea?
An. ipsus est. 215 non póssum adesse. Ge. a, quid agis? quo abis, Án- tipho?
mané, mane. An. ego me nóvi et peccatúm meum: wobis commendo Phánium et vitám meam. Ph. Geta, quíd nunc fiet? Ge. tú iam litis aúdies: ego pléctar pendens, nísi quid me feféllerit. 220 sed quód modo hic nos Ántiphonem mónuimus, id nósmet ipsos fácere oportet, Phaédria. Ph. aufér mi 'oportet': quín tu quid faciam ínpera.
CE. meminístin, olim ut fúerit vostra orátio in re incipiunda ad défendendam nóxiam, 225

230

iustam illam causam, făcilem, vincibilem, óptumam? Рн. memini. GE. ém, nunc ipsast ópus ea, aut, siquíd potest,

50 melióre et callidióre. PH. fiet sédulo.

GE. nunc príor adito tu, égo in insidiis híc ero subcénturiatus, síquid deficiás. PH. age.

DEMIPHO. GETA. PHAEDRIA.

II 1 Dg. Ítane tandem uxórem duxit Ántipho iniussú meo?

péc meum inperium: ac mítto inperium: nón simultatém meam

reveréri saltem! nón pudere! o fácinus audax, 6 Geta monitór! Ge. vix tandem. De. quíd mihi dicent aut quam causam réperient?

'5 demíror. Рн. atqui réperiam : aliud cúra. De. an hoç dicét mihi : 235

'invitus feci. léx coëgit'? aúdio, fateor. Ge. places. De. verúm scientem, tácitum causam trádere advorsáriis,

etiámne id lex coëgit? PH. illud dúrum. GE. ego expediám: sine.

DE. incértumst quid agam, quia praeter spem atque incredibile hoc mi óbtigit;

10 itá sum ínritatus, ánimum ut nequeam ad cógitandum instítuere. 240

quam obrem ómnis, quom secúndae res sunt máxume, tum máxume

meditári secum opórtet, quo pacto ádvorsam aerumnám ferant.

perícla, damna péregre rediens sémper secum cógitet aut fíli peccatum aút uxoris mórtem aut morbum fíliae,

15 commúnia esse haec, néquid horum umquam áccidat animó novom: 245

quidquid praeter spem evéniat, omne id députare esse in lucro.

GE. o Phaédria, incredíbilest quantum erum ánte eo sapiéntia.

meditata mihi sunt omnia mea incommoda, erus si redierit:

II 1, 19—50.] PHORM

•	_	
- 1	17	7

	11 1, 19—50.] PHORMIO. 17	7
	moléndumst in pistríno, vapulándum, habendae cóm	۱-
••	pedes,	
Z U	opus rúri faciundum: hórum nil quicquam accidet s	
	nimó novom. 25 quidquíd praeter spem evéniet, omne id députabo ess	
	in lucro.	в
	séd quid cessas hóminem adire et blande in principi	_
	ádloqui?	U
	Dr. Phaédriam mei frátris video fílium mi ire óbvian	١.
	Рн. mi pátrue, salve. Dr. sálve: sed ubist Ántipho	
25	Pн. salvóm venire Dr. crédo: hoc respondé mihi, 25	
	Pн. valet, híc est : sed satin ómnia ex senténtia?	_
	DE. vellém quidem. PH. quid istúc est? DE. rogi	i-
	tas, Phaédria?	
	bonás me absente hic cónfecistis núptias.	
	Рн. eho, an íd suscenses núnc illi? GE. o artificén	Ω
	· probum!	
30	DE. egon illi non suscénseam? ipsum géstio 26	0
	dari mi in conspectum, núnc sua culpa út sciat	
	leném patrem illum fáctum me esse acérrumum.	
	Pн. atquí nil fecit, pátrue, quod suscénseas.	
	DE. ecce autem similia omnia: omnes congruont:	
25	unum cognoris, 6mnis noris. PH. haud itast. 26	5
	DE. hic in nóxiast, ille ad dicendam causam adest:	
	quom illést, hic praestost: trádunt operas mútuas. Gr. probe hórum facta inprúdens depinxít senex.	
	Dr. nam ni haéc ita essent, cum illo hau stares, Phaé	
	dria.	,-
40	PH. si est, patrue, culpam ut Antipho in se admi	í.
10	serit, 27	
	ex quá re minus rei fóret aut famae témperans,	•
	non caúsam dico quín quod meritus sít ferat.	
	sed síquis forte málitia fretús sua	
	insídias nostrae fécit adulescéntiae	
45	ac vícit, nostran cúlpá east an iúdicum, 27	5
	qui saépe propter invidiam adimunt diviti	
	aut própter misericórdiam addunt paúperi?	
	GE. ni nóssem causam, créderem vera húnc loqui.	
	Dr. an quisquam iudex ést, qui possit néscere	
50	tua iústa, ubi tute vérbum non respóndeas, 28	0

	ita ut ille fecit? PH. functus adulescentulist	
	officium liberális: postquam ad iúdices	
	ventúmst, non potuit cógitata próloqui:	
	ita eum tum timidum illic obstupefecit pudor.	
55	GE. laudo húnc: sed cesso adire quam primúm	80-
		285
	ere, sálve: salvom te ádvenisse gaúdeo. Dr. oh,	200
	bone cústos, salve, cólumen vero fámiliae,	
	quoi commendavi filium hinc abiéns meum.	
	GE. iam dúdum te omnis nós accusare aúdio	
en		290
v	nam quid me in hac re facere voluisti tibi?	230
	servom hóminem causam oráre leges nón sinunt,	
	neque téstimoni díctio est. De. mitto 6mnia.	•
	do istúc 'inprudens tímuit adulescéns': sino	00 5
60	the bolive by your all togethere,	295
	non fuit necesse habére: sed id quod léx iubet,	
	dotém daretis; quaéreret aliúm virum.	
	qua rátione inopem pótius ducebát domum?	
	GE. non rátio, verum argéntum deerat. DE. súme	
70		300
	Dr. postrémo si nullo álio pacto, faénore.	
	GE. hui, dixti pulchre: siquidem quisquam créder	
	te vívo. DE. non, non síc futurumst: nón potest.	
	egon illam cum illo ut patiar nuptam unum diem	ş
78	nil suáve meritumst. hóminem commonstrárier	305
	mi istúm volo aut ubi hábitet demonstrárier.	
	GE. nempe Phórmionem? DE. istúm patronum i	mú-
	lieris.	
	GE. iam fáxo hic aderit. DE. Ántipho ubi nunc é	est ?
	GE. foris.	
	Dr. abi. Phaédria, eum require atque adduce l	húc

DE. abi, Phaédria, eum require atque adduce húc. Рн. eo:

80 rectá via quidem ílluc. GE. nempe ad Pámphilam.

DE. ego deós penatis hínc salutatúm domum 311

devórtar: inde ibo ád forum atque aliquót mihi

amícos advocábo, ad hanc rem qui ádsient,

ut ne ínparatus sím, si adveniat Phórmio.

ACTVS III.

PHORMIO. GETA.

II : PH. Ítane patris ais adventum véritum hinc abiisse ?
GE. ádmodum. 315
PH. Phánium relictam solam? GE. síc. PH. et ira-
túm senem?
GE. óppido. PH. ad te súmma solum, Phórmio, rerúm
redit:
the hoc intristi: tibi omnest exedendum: adeingere.
GE. óbsecro te. Ph. sí rogabit GE. ín te spes est.
PH. éccere,
quid si reddet? Gr. tu inpulisti. Ph. sic opinor. Gr.
súbveni. 320
Pн. cédo senem: iam instrúcta sunt mi in córde con-
silia ómnia.
Gr. quid ages? PH. quid vis, nisi uti maneat Phánium
atque ex crimine hoc
Ántiphonem eripiam atque in me omnem iram deri-
vém senis?
10 GE. 6 vir fortis átque amicu's. vérum hoc saepe,
Phórmio,
véreor, ne istaec fórtitudo in nérvom erumpat dénique.
Рн. а, 325
nón itast: factúmst periclum, iám pedum visást via.
quót me censes hómines iam devérberasse usque ád
necem,
hóspites, tum cívis? quo magis nóvi, tanto saépius.
Ecédo dum, enumquam iniúriarum audísti mihi scrip-
tám dicam?
GE. quí istuc? PH. quia non réte accipitri ténnitur
neque míluo, 330
quí male faciunt nóbis: illis quí nil faciunt ténnitur,
[quía enim in illis frúctus est, in íllis opera lúditur.]
áliis aliundést periclum, unde áliquid abradí potest:
míhi sciunt nil ésse. dices 'dúcent damnatúm domum':
álere nolunt hóminem edacem, et sápiunt mea sen-
téntia, 335
199

pró maleficio sí beneficium súmmum nolunt réddere. Gr. nón pote satis pro mérito ab illo tíbi referri grátia. Pr. ímmo enim nemo sátis pro merito grátiam regí refert.

25 téne asumbolám venire unctum átque lautum e bálneis,

ótiosum ab ánimo, quom ille et cúra et sumptu absúmitur! 340

dúm tibi fit quod pláceat, ille ringitur: tu rideas, príor bibas, prior decumbas: céna dubia adpónitur.. GE. quíd istuc verbist? PH. úbi tu dubites quíd sumas potíssumum.

30 haéc quom rationem íneas quam sint suávia et quam cára sint,

éa qui praebet, nón tu hunc habeas plane praesentém deum? 345

GE. sénex adest: vide quíd agas: prima cóitiost acérruma:

si cám sustinuerís, postilla iam, út lubet, ludás licet.

Demipho. Hegio. Cratinys. Crito. Geta. Phormio.

II 3 DE. Enúmquam quoiquam contumeliosius audistis factam iniúriam quam hacc est mihi? adeste quaeso. GE. iratus est. PH. quin tu hoc ages?

iam ego húnc agitabo. pró deum inmortálium,

negat Phánium esse hanc síbi cognatam Démipho?

hanc Démipho negat ésse cognatám? Ge. negat.

De. ipsum ésse opinor dé quo agebam. séquimini.

Ph. neque eíus patrem se scíre qui fuerit? Ge. negat.

[Ph. nec Stilponem ipsum scire qui fuerit? Ge. negat.]

356

10 PH. quia egéns relictast mísera, ignoratúr parens, neglégitur ipsa: víde avaritia quíd facit.
GE. si erum ínsimulabis málitiae, male aúdies.
DE. o audáciam, etiam me últro accusatum ádvenit. 360
PH. nam iam ádulescenti nil est quod suscénseam,

15 si illúm minus norat: quíppe homo iam grándior, paupér, quoi in opere víta erat, rurí fere

, 11 0, 11—11·J	THOMBU		AUA
se continebat: ibi s			225
coléndum habebat:			365
narrábat se hunc no at quém virum! qu			
Gr. videás te atque			
U.S. VILLOAS OF SUQUE	mum, uv	crucem.	шасып
nam ni íta eum exi	stum áss em	, numquam tám g	gravis
ob hanc inimicitias			m, 370
quam is áspernatur			
5 Gr. pergín ero abse			
Рн. dignum aútem	hoc illost.		earcér ?
	• • •	DE. Geta.	
GE. bonorum extor			
Pн. responde. GE	quis hon		
4 36		Gr. absenti t	1D1 375
te indígnas seque d			
numquám cessavit e aduléscens, primum			
si tíbi placere pótis			' ,
quem amícum tuon			mihi.
et qui cognatum m			381
≽Рн. proinde éxpisca	re quási 1	on nosses. Dr. n	
	•	Pн. ita.	
DE. ego mé nego:			
Pн. eho tú, sobrini			
dic nómen. Рн. г	iomen? má		
		taces?	
Pн. perii hércle, no	omen pérdi	di. Dr. hem, qu	id aïs?
		Pн. Geta,	
si méministi id que			
non díco: quasi no			
Dr. egone autem te	mpto i Gi	a Stupo. PH. atqı quid mea?	10 ageo
Stilpóst. Dr. que	m dieti 1		
DEL QUE	in dixu i		inquam 390
DE. neque égo illu	m noram r		
s quisquom istoc no			
1			

pudet?

at sí talentum rém reliquissét decem,

Dr. di tíbi male faciant. Pr. prímus esses mémoriter

	[22 0, 20 02
	progéniem vostram usque áb avo atque atavo pró-
	ferens. 395
	DE. ita ut dícis. ego tum quom ádvenissem, quí mihi
50	cognáta ea esset, dicerem: itidem tú face:
-	cedo qui ést cognata? Gr. eu noster, recte: heus tú,
	cave.
	PH. dilúcide expedívi quibus me opórtuit
	iudícibus: tum id si fálsum fuerat, filius 400
	quer non refellit? De. filium narrás mihi?
R.E	quoius dé stultitia díci ut dignumst nón potest.
90	
	Pн. at tú qui sapiens és magistratús adi,
	iudícium de ea causa álterum ut reddánt tibi:
	quandóquidem solus régnas et solí licet 405
	hic de eádem causa bís iudicium apíscier.
60	DE. etsí mihi facta iniúriast, verúm tamen
	potiús quam litis sécter aut quam te aúdiam,
	itidem út cognata sí sit, id quod léx iubet
	Pн. hahahaé, homo suavis. Dr. quíd est? num iniquom
	póstulo ?
65	an ne hóc quidem ego adipíscar, quod ius públicumst?
	Рн. itan tándem quaeso, item út meretricem ubi abú-
	sus sis,
	mercédem dare lex iúbet ei atque amíttere?
	an, ut néquid turpe civis in se admitteret 415
	proptér egestatem, próxumo iussást dari,
70	ut cum uno aetatem dégeret? quod tu vetas.
	Dr. ita, próxumo quidem: at nos unde? aut quam
	6brem? Рн. ohe,
	'actum' áiunt 'ne agas.' DE. nón agam? immo hau
	désinam,
	donéc perfecero hóc. Рн. ineptis. Dr. síne modo. 420
	Pн. postrémo tecum níl rei nobis, Démipho, est:
~=	tuos ést damnatus gnátus, non tu: nám tua
75	
	praetérierat iam ad dúcendum aetas. Dr. ómnia haec
	illúm putato, quae égo nunc dico, dícere:
	aut quidem cum uxore hac ipsum prohibebó domo. 425
	GE. irâtus est. PH. tu té idem melius féceris.
80	DE. itane és paratus fácere me advorsum ómnia,
	infélix? PH. metuit híc nos, tam etsi sédulo

dissimulat. Gr. bene habent tibi principia. Ph. quin quod est

quod est
ferúndum fers? tuis dígnum factis féceris, 430
ut amíci inter nos símus. Dr. egon tuam éxpetam
s amícitiam? aut te vísum aut auditúm velim?
Ph. si cóncordabis cum fila, habebis quaé tuam
senectútem oblectet: réspice aetatém tuam.
Dr. te obléctet: tibi habe. Ph. mínue vero iram.
Dr. hóc age, 435

satis iám verborumst: nísi tu properas múlierem mabdúcere, ego illam eiciam: dixi, Phórmio. Ph. si tu illam attigeris sécus quam dignumst líberam, dicám tibi inpingam grándem: dixi, Démipho. siquíd opus fuerit, heús, domo me. Ge. intéllego. 440

DEMIPHO. GETA. HEGIO. CRATINVS. CRITO.

II. Dr. Quanta me cura et sóllicitudine adficit gnatus, qui me et se hisce inpedivit nuptiis! neque mi in conspectum prodit, ut saltém sciam, quid de hac re dicat quidve sit senténtiae.

sabi, víse redierítne iam an non dúm domum.

GE. eó. DE. videtis quo ín loco res haéc siet:
quid ágo? dic, Hegio. HE. égo? Cratinum cénseo,
si tíbi videtur. DE. díc, Cratine. CRA. méne vis?
DE. te. CRA. ego quae ín rem tuam sint éa velim
faciás: mihi

egít, restitui in integrum aequomst ét bonum:
et id inpetrabis. díxi. De. die nunc, Hégio.
He. ego sédulo hunc dixisse credo: vérum itast,
quot hómines tot senténtiae: suos quoíque mos.
is mihi nón videtur quód sit factum légibus 455
rescindi posse: et túrpe inceptust. De. díc, Crito.
Cei. ego amplius deliberandum cénseo:
res mágnast. He. numquid nós vis? De. fecistis
probe:

incértior sum mûlto quam dudúm. GE. negant n redisse. Dz. frater ést expectandús mihi: 460 is quód mihi dederit de hác re consilium, íd sequar.

áttinet.

percontatum ibo ad portum, quoad se récipiat.
GE. at ego Ántiphonem quaéram, ut quae acta hic sint sciat.

sed eccum ipsum video in témpore huc se récipere.

ANTIPHO. GETA.

III 1 An. Énim vero, Antiphé, multimodis cum ístoc animo
es vítuperandus:
ítane te hinc abísse et vitam tuám tutandam aliís de-
disse! 466
álios tuam rem crédidisti mágis quam tete animum ádvorsuros?
nam út ut erant alia, illi certe quaé nunc tibi domist
consuleres.
5 néquid propter tuám fidem decépta poteretúr mali:
quoíus nunc miserae spés opesque súnt in te uno omnés sitae. 470
GE. et quidem, ere, nos iam dúdum hic te absentem
incusamus, qui abieris.
An. te ipsúm quaerebam. Gr. séd ea causa nílo magis
defécimus.
An. loquere óbsecro, quo nam in loco sunt rés et fortu-
naé meae:
10 numquíd subolet patrí? GE. nil etiam. An. ecquíd
spei porrost? Gr. néscio. An. a.
Ge. nisi Phaédria hau cessávit pro te eníti. An. nil
fecit novi. 475
GE. tum Phórmio itidem in hác re ut aliis strénuom
hominem praébuit.
An. quid is fécit? GE. confutávit verbis ádmodum ira-
túm senem,
An. eu, Phórmio. Gr. ego quod pótui porro. An. mí
Geta, omnis vos amo.
15 GE. síc habent princípia sese ut díco: adhuc tranquilla
res est,
mánsurusque pátruom pater est, dum húc adveniat.
An. quid eum? Gr. ut aibat 480
de eius consilio sése velle facere quód ad hanc rem
at the tolling both the receipt date at many toll

An. quantum metuist mihi, redire huc salvom nunc patruóm, Geta!

nam eius per unam, ut aúdio, aut vivam aút moriar senténtiam.

20 GE. Phaédria tibi adést. An. ubi nam? GE. eccum ab suá palaestra exít foras.

PHAEDRIA. DORIO. ANTIPHO. GETA.

I 2 Рн. Dório, 485
audi 6bsecro. Do. non aúdio. PH. parúmper. Do.
quin omitte me.
Pн. aúdi quod dicam. Do. at enim taedet iam aúdire
eadem miliens.
Pн. át nunc dicam quód lubenter aúdias. Do. lo-
quere, aúdio.
Pu. non queo te exorare ut maneas tríduom hoc? quo
núnc abis?
5 Do. mirábar si tu míhi quicquam adferrés novi. An
ei, 490
metuó lenonem nequid Gr. suo suát capiti? idem
ego véreor.
Рн. non iám mihi credis? Do. háriolare. Рн. sín fidem
do? Do. fábulae.
PH. faéneratum istúc beneficium púlchre tibi dicés,
Do. logi,
Рн. créde mihi, gaudébis facto: vérum hercle hoc est,
Do. sómnia.
10 Рн. éxperire: nón est longum. Do. cántilenam ean-
dém canis. 495
Pн. tú cognatus, tú parens, tu amícus, tu Do. garri
modo.
Рн. ádeon ingenio ésse duro te átque inexorábili,
út neque misericordia neque précibus mollirí queas!
Do. adeon te esse incégitantem atque inpudentem
Phaédria,
15 út phaleratis díctis ducas me ét meam ductes grá-
tiis! 500
An. miseritumst. Ph. ei, véris vincor. Ge. quam

uterquest similis sui

- PH. atque, Antipho alia quom occupatus esset sollicitúdine, tum hoc ésse mi objectum malum! An. a, quid istuc autem. Phaédria? PH. ó fortunatíssume Antipho. An. égone? PH. quoi quod amás domist: 20 néc cum huius modi umquam úsus venit út conflictarés malo. An. míhin domist? immo, íd quod aiunt, aúribus teneó lupum. [nam neque quo pacto a me amittam neque uti retineam scio.] Do. ipsum istuc mi in hoc est. An. heia, né parum lenó sies. númquid hic confécit? PH. hicine? quód homo inhumanissumus: 25 Pamphilam meam véndidit. GE. quid? véndidit? An. ain? véndidit? 510 PH. véndidit. Do. quam indígnum facinus, áncillam aere emptám meo! Pн. néqueo exorare út me maneat ét cum illo ut mutét fidem tríduom hoc, dum id quód est promissum ab amícis argentum aúfero: sí non tum dedero, únam praeterea hóram ne oppertús sies. 20 Do. óbtundes? An. hau lóngumst id quod órat: exorét sine: 515 ídem hic tibi, quod bóni promeritus fúeris, conduplicáverit. Do. vérba istaec sunt. An. Pámphilamne hac úrbe privarí sines? túm praeterea horúnc amorem dístrahi poterín pati? Do. néque ego neque tu. GE. dí tibi omnes íd quod es
- 35 Do. égo te compluris advorsum ingénium meum mensis
  tuli, 520
  póllicitantem et níl ferentem, flentem: nunc contra
  ómnia haec:
  répperi qui dét neque lacrumet: dá locum melióribus,

dignús duint.

An. cérte hercle, ego si satis commemini, tíbi quidemst
olím dies,
quoad dares huic, praestituta. PH. factum. Do. num
ego istúc nego?
40 An. iam 6a praeteriit? Do. non, verum haec eï ante-
cessit. An. nón pudet 525 vánitatis! Do. mínume, dum ob rem. Gz. stérculi-
num. Ph. Dório.
itane tandem facere oportet? Do. sic sum: si placeo,
útere.
An. sic hunc decipi! Do. immo enim vero, Antipho,
hic me décipit:
nam híc me huius modi scibat esse: ego húnc esse
aliter crédidi ;
45 iste me feféllit: ego isti nilo sum aliter ac fui. 530
séd ut ut hacc sunt, tamen hoc faciam: cras mane
argentúm mihi
míles dare se díxit: si mihi prior tu attuleris, Phaé-
dria,
meá lege utar, út potior sit, quí prior ad dandúmst.
vale. 11: PH. quid faciam? unde ego núnc tam subito huic ár-
gentum inveniám miser,
quoi minus nilo est, quod, hic si pote fuisset exorá-
rier 535
tríduom hoc, promíssum fuerat? An ítane hunc pa-
tiemúr, Geta,
fíeri miserum, quí me dudum, ut díxti, adiuerit có-
miter?
squín, quom opus est, benefícium rursum eï éxperimur
réddere?
GE. scío equidem hoc esse aéquom. An age ergo, sólus
servare húnc potes.
GE. quid faciam? An. invenias argentum. GE. cupio:
sed id unde, édoce. 540
An. pater adest hic. Ge. scio: sed quid tum? An. a, dictum sapienti sat est.
GE. Stane? An. ita. GE. sane hercle pulchre suades:
etiam tu hinc abis?
10 nón triumpho, ex núptiis tuis sí nil nanciscór mali,

• , , , , , , , , , , , , , , , , , , ,
ni étiam nunc me huius caúsa quaerere in malo iu- beas crucem?
Are reference his distance in (10 and 11 of the
An. vérum hic dicit. Pn. quíd? ego vobis, Géta,
alienus sum? GE. haú puto: 545
séd parumne est, quod ómnibus nunc nóbis suscensét senex,
ni înstigemus étiam, ut nullus lócus relinquatúr preci?
PH. álius ab oculis meis illam in ignotum abducét
locum? hem:
tum igitur, dum licét dumque adsum, léquimini me-
cum, Antipho,
contemplamini me. An. quam obrem? aut quid nam
facturú's, cedo ? 550
PH. quóquo hinc asportábitur terrárum, certumst pér- segui
aut perire. GE. di bene vortant quod agas: pede-
temptim tamen.
An. víde siquid opis pôtes adferre huic. Ge. 'síquid'i
quid? An. quaere obsecro
néquid plus minúsve faxit, quód nos post pigeát, Geta.
GE. quaéro. An. salvos ést, ut opinor. GE. vérum
enim metuć malum. 555
An. nóli metuere: úna tecum bóna mala tolerábimus,
GE. quantum opus est tibi argenti, loquere. Ph.
sólae trigintá minae.
GE. tríginta? hui, percárast, Phaedria. PH. ístaec
vero vílis est.
GE. áge age, inventas réddam. PH. o lepidum. GE.
aufér te hinc. Ph. iam opust. Gr. iam feres:
séd opus est mihi Phórmionem ad hánc rem adiutorém
dari. 560
An. praéstost: audacissume oneris quid vis inpone,
6cferet:
sólus est homo amíco amicus. Ge. eámus ergo ad
eum ócius.
An. númquid est quod operá mea vobis ópus sit?
GE. nil: verum ábi domum
ét illam miseram, quam égo nunc intus scio esse
exanimatám metu,

cónsolare. céssas? An. nil est aéque quod faciám lubens. 565 Рн. quá via istuc fácies? Gr. dicam in ítinere: hinc modo te ámove.

ACTVS IIII.

DEMIPHO. CHREMES. 1 Dr. Quid? quá profectus caúsa hinc es Lemnúm, Chremes. adduxtin tecum filiam? CH. non. DE. quid ita non? CH. postquám videt me eius mater esse hic diútius. simul autem non manébat aetas vírginis s meam néglegentiam: ípsam cum omni fámilia ad mé profectam esse aibant. Dr. quid illic tám diu quaeso igitur commorábare, ubi id audíveras? CH. pol mé detinuit mórbus. Dr. unde? aut quí? CH. rogas? senéctus ipsast mórbus. sed venísse eas 575 10 salvás audivi ex naúta qui illas véxerat. Dr. quid gnáto obtigerit me ábsente, audistín, Chremes? CH. quod quídem me factum cónsili incertúm facit. nam hanc cóndicionem síquoi tulero extrário, quo pácto aut unde míhi sit dicundum órdinest. 580 15 te míhi fidelem esse aéque atque egomet súm mihi scibam: ille si me aliénus adfiném volet, tacébit, dum intercédet familiáritas: sin spréverit me, plus quam opus est scitó sciet, vereórque ne uxor áliqua hoc resciscát mea: 585 n quod sí fit, ut me excútiam atque egrediár domo. id réstat: nam ego meórum solus súm meus. Dr. scio ita ésse: et istaec mihi res sollicitúdinist: neque ádeo defitiscar experírier, donéc tibi quod pollicitus sum id effécero. 590

GETA. (DEMIPHO. CHREMES.)

IV 2 Ego hóminem callidiórem vidi néminem
quam Phórmionem. vénio ad hominem, ut dícerem
argéntum opus esse et íd quo pacto fíeret,
vix dúm dimidium díxeram, intelléxerat:
5 gaudébat: me laudábat: quaerebát senem.
595
dis grátias agébat, temms shi dari.

dis grátias agébat, tempus síbi dari, ubi Phaédriae esse osténderet niló minus amícum sese quam Ántiphoni. hominem ád forum iussi ópperiri: eo me ésse adducturúm senem.

10 sed eccum ípsum. quis est ultérior? attat Phaédriae 600

pater vénit. sed quid pértimui autem bélua? an quía quos fallam pro úno duo sunt míhi dati? commódius esse opmor duplici spe útier. petam hínc unde a primo ínstitui: is si dát, sat est: 15 si ab eó nil fiet, tum húnc adoriar hóspitem. 605

ANTIPHO. GETA. CHREMES. DEMIPHO.

IV 3 An. Expécto quam mox récipiat sesé Geta.
sed pátruom video cúm patre astantem. eí mihi,
quam tímeo, adventus húius quo inpellát patrem.
GE. adíbo: o salve, nóster Chremes. CH. salvé, Geta.

5 GE. veníre salvom vólup est. CH. credo. GE. quíd
agitur? 610

CH. multa ádvenienti, ut fít, nova hic complúria. GE. ita. de Ántiphone audístin quae facta? CH. ómnia.

GE. tun díxeras huic? fácinus indignúm, Chremes, sic círcumiri! DE. id cum hóc agebam cómmodum. 10 GE. nam hercle égo quoque id quidem ágitans me-

cum sédulo 615 invéni, opinor, rémedium huic rei. CH. quíd, Geta? DE. quod rémedium? GE. ut abii ábs te, fit forte

6bviam mihi Phórmio. CH. qui Phórmio? GE. is qui istám. CH. scio.

GE. visúmst mi, ut eius témptarem senténtiam.

15 prendo hóminem solum: 'quór non' inquam 'Phórmio. 620 vidés, inter nos síc haec potius cúm bona ut cómponamus grátia quam cúm mala? erus liberalis ést et fugitans litium: nam céteri quidem hércle amici omnés modo 20 uno óre auctores fuére, ut praecipitem hánc daret.' 625 An. quid hic coéptat aut quo evadet hodie? Gr. 'an légibus datúrum poenas díces, si illam eiécerit? iam id éxploratumst: héia, sudabís satis, și cum illo inceptas hómine: ea eloquéntiast. 25 verúm pono esse víctum eum: at tandém tamen 630 non cápitis ei res ágitur, sed pecúniae.' postquam hóminem his verbis séntio mollírier, 'soli sumus nunc hic' inquam : 'eho, dic quid vis dari tibi in manum, ut erus his desistat litibus, 30 haec hinc facessat, tú molestus né sies?' 635 An. satin illi di sunt propitii? Ge. 'nam sat scio, si tu áliquam partem aequí bonique díxeris, ut est ille bonus vir, tria non commutábitis verba hódie inter vos.' Dr. quis te istaec iussit loqui? ы Сн. immó non potuit mélius pervenírier eo quó nos volumus. An. óccidi. De. perge éloqui. GE. a primo homo insanibat. CH. cedo quid postulat? GE. quid? nímium quantum. Сн. quántum? dic. GE. siquis daret

taléntum magnum. DE immé malum hercle: ut níl
pudet!

GE. quod díxi adeo eï: 'quaéso, quid si fíliam suam únicam locáret? parvi ré tulit non súscepisse: invéntast quae dotém petat.' ut ad paúca redeam ac míttam illius inéptias, haec dénique eius fuít postrema orátio:

ita ut acquom fuerat, volui uxorem dúcere.

nam míhi venibat in mentem eius incommodum,
in servitutem paúperem ad ditém dari.

sed mi opus erat, ut aperte tibi nunc fábuler,

50 aliquántulum quae adférret, qui dissolverem 655 quae débeo: et etiám nunc, si volt Démipho dare quántum ab hac accípio, quae sponsást mihi, nullám mihi malim quam ístanc uxorém dari.'

An. utrúm stultitia fácere ego hunc an málitia

55 dicám, scientem an inprudentem, incértus sum. 660 DE. quid si ánimam debet ? GE. 'áger oppositust pígnori

decem 6b minas' inquit. DE age age, iam ducat:

GE. 'aedículae item sunt 6b decem alias.' DE. oíeī, nimiúmst. CH. ne clama: pétito illasce a mé decem.

60 GE. 'uxóri emunda ancillulast: tum plúscula 665 supelléctile opus est: ópus est sumptu ad núptias: his rébus sane póne' inquit 'decém minas.'

DE. sescéntas proinde scríbito iam míhi dicas: nil do: inpuratus me ille ut etiam inrideat?

65 CH. quaeso, égo dabo, quiésce: tu modo fílius 670 fac ut illam ducat, nós quam volumus. An. eí mihi, Geta, óccidisti mé tuis falláciis.

CH. mea caúsa eïcitur: mé hoc est aequom amíttere. GE. 'quantúm potest me cértiorem' inquít 'face,

70 si illám dant, hanc ut míttam: ne incertús siem: 675 nam illí mihi dotem iám constituerúnt dare.'
CH. iam accípiat: illis répudium renúntiet: hanc dúcat. DE. quae quidem illi res vortát male.
CH. oppórtune adeo argéntum nunc mecum áttuli,

75 fructúm quem Lemni uxóris reddunt praédia: 680 inde súmam: uxori tíbi opus esse díxero.

IV 4 An. Geta. Ge. hém. An. quid egisti? Ge. émunxi argentó senes.

An. satin ést id? Ge. nescio hércle, tantum iússus sum. An. eho, vérbero, aliud míhi respondes ác rogo? Ge. quid érgo narras? An. quíd ego narrem? operá tua 685

5 ad réstim mihi quidém res redit planissume. ut té quidem di deaeque émnes superi atque inferi malis exemplis pérdant! em, siquid velis, huic mándes [quod quidem récte curatúm velis, huic mándes,] qui te ad scépulum e tranquillo auferat.

quid minus utibile fuit quam hoc volnus tangere 690 10 aut nóminare uxórem? iniectast spés patri posse illam extrudi. cédo nunc porro, Phórmio dotém si accipiet, úxor ducendást domum. quid fiet? Gr. non enim dúcet. An. novi. céterum quom argéntum repetent, nóstra causa scílicet 15 in nérvom potius íbit? Gr. nil est. Ántipho. quin mále narrando póssit depravárier. tu id quód bonist excérpis, dicis quód malist. audí nunc contra: iám si argentum accéperit, ducéndast uxor, út aïs: concedó tibi: 700 20 spatiúm quidem tandem ádparandis núptiis. vocándi, sacruficándi dabitur paúlulum. intérea amici quéd polliciti sunt dabunt : inde iste reddet. An. quam obrem? aut quid dicét? GE. rogas? 705

'quot rés postilla monstra evenerunt mihi!

25 intro iit in aedis âter alienus canis:
anguis in inpluvium décidit de tégulis:
gallina cecinit: interdixit hariolus:
haruspex vetuit: ante brumam autém novi
negoti incipere * * * * *

* * * quaé causast iustíssuma.' 710 hace fíent. An. ut modo fíant! GE. fient: mé vide. pater éxit: abi, dic ésse argentum Phaédriae.

DEMIPHO. GETA. CHREMES.

IV 5 DE. Quiétus esto, inquam: égo curabo néquid verborúm duit.

hoc témere numquam amíttam ego a me, quín mihi testis ádhibeam:

quoi dem ét quam obrem dem, cómmemorabo. GE. ut caútus est. ubi níl opust. 715

CH. atque ita opus factost: ét matura, dúm lubido eadem haéc manet:

s nam si áltera illaec mágis instabit, fórsitan nos reíciat.

GE. rem ipsám putasti. DE. dúc me ad eum ergo.

GE. nón moror. CH. ubi hoc égeris,

transíto ad uxorém meam, ut convéniat hanc prius quam

hínc abit.

dicát eam dare nos Phórmioni núptum, ne suscénseat: 720

et mágis esse illum idóneum, qui ipsí sit familiárior:
10 nos nóstro officio nón digressos ésse: quantum is
vólucrit

datum ésse dotis. De. quíd tua malum id ré fert?

CH. magni, Démipho.

non sátis est tuom te offícium fecisse, id si non fama
ádprobat:

volo ipsius [quoque] haec voluntate fieri, né se eiectam praédicet. 725

De. idem égo istuc facere póssum. Ch. mulier múlieri magis cónyenit.

15 DE. rogábo. CH. ubi illas núnc ego reperíre possim, cógito.

SOPHRONA. CHREMES.

- V 1 So. Quíd agam? quem mi amícum inveniam mísera? aut quo consília haec referam? aút unde auxiliúm petam?
  - nam vereor, era ne ób meum suasum indígna iniuria
    ádficiatur: 730

    ita patrem adulescéntis facta hace télerare audió vio-
  - íta patrem adulescéntis facta haec tólerare audió violenter.
  - 5 CH. nám quae haec anus est, éxanimata a frátre quae egressást meo?
    - So. quod ut fácerem egestas me inpulit, quom scírem infirmas núptias
    - hasce ésse, ut id consúlerem, interea víta ut in tutó foret.
    - CH. cérte edepol, nisi me ánimus fallit aút parum prospíciunt oculi, 735 meaé nutricem gnátae video. So néque ille investigátur,
  - CH. quid ago?

    One qui ést eius pater. CH. adeo, maneo, dum haéc quae loquitur mágis cognosco?
    - So. quód si eum nunc reperíre possim, níl est quod vereár. Ch. east ipsa:
    - cónloquar. So. quis hic lóquitur? CH. Sophrona. So. ét meum nomen nóminat?

Cн.	Сн. réspice ad me.			So. di óbsecro vos, éstne hic Stil				Stilpo?
_	•				. nón.			
CH.	cóncede	hinc	a	f6ribus	paulum	istór	$\mathbf{um}$	sodes,
		Sóphrona.				•		

15 ne me ístoc posthac nómine appellássis. So. quid ? non óbsecro es

quem sémper te esse díctitasti? CH. st'. So. quid has metuís foris?

CH. conclúsam hic habeo uxórem saevam. vérum istoc me nómine

eo pérperam olim díxi, ne vos fórte inprudentés foris 745 effútiretis átque id porro aliqua úxor mea rescisceret.

³⁰ So. istóc pol nos te hic invenire miserae numquam pótuimus.

CH. eho díc mihi, quid reí tibist cum fámilia hac unde éxis?

ubi illaé sunt? So. miseram me. CH. hém, quid est? vivóntne? So. vivit gnáta.

matrem ípsam ex aegritúdine hac miserám mors consecútast. 750 Ch. male fáctum. So. ego autem, quae éssem anus

desérta egens ignóta, s ut pótui nuptum vírginem locávi huic adulescénti,

harúm qui est dominus aédium. CH. Antiphónine? So. em, istic ípsi.

CH. quid? duasne is uxorés habet? So. au, unam ille quidem hanc solam.

CH. quid illam álteram quae dícitur cognáta? So. haec ergost. CH. quíd aïs? 755

So. compósito factumst, quó modo hanc amáns habere pósset

30 sine dôte. CH. di vostrám fidem, quam saépe forte

evéniunt quae non aúdeas optáre! offendi advéniens quocúm volebam et út volebam fíliam locátam; quod nós ambo opere máxumo dabámus operam ut fíeret, 760

sine nóstra cura, máxuma sua cúra hacc sola fécit. 35 So. nunc quíd opus facto sít vide: pater ádulescentis vénit eumque ánimo iniquo hoc ôppido ferre áiunt. CH. nil períclist.

sed pér deos atque hómines meam esse hanc cave resciscat quisquam.

So. nemo éx me scibit. CH. séquere me: intus cétera audiétis. 765

ACTVS V.

DEMIPHO. GETA.

V 2 DE. Nostrapte culpa fácimus ut malos expediat esse, dum nímium dici nos bonos studémus et benígnos. ita fúgias ne praetér casam, quod aiunt. nonne id sat erat.

accípere ab illo iniúriam? etiam argéntumst ultro obiéctum,

5 ut sít qui vivat, dum áliud aliquid flágiti confíciat. 770 GE. planíssume. DE. eis nunc praémiumst, qui récta prava fáciunt.

GE. verissume. DE. ut stultissume quidem illi rem gesserimus.

GE. modo ut hóc consilio póssiet discédi, ut istam dúcat.

DE. etiámne id dubiumst? GE. haúscio hercle, ut homóst, an mutet ánimum.

10 DE. hem, mútet autem? GE. néscio: verúm, si forte, díco. 775

De. ita fáciam, ut frater cénsuit, [ut] uxórem eius huc addúcam,

cum ista út loquatur. tú, Geta, abi prae: núntia hanc ventúram.

GE. argéntum inventumst Phaédriae: de iúrgio silétur. provísumst, ne in praeséntia haec hinc ábeat: quid nunc pérro?

15 quid fiet? in eodém luto haesitás: vorsura sólves, 780 Geta: praésens quod fuerát malum in diem ábiit: plagae créscunt, nisi próspicis, nunc hínc domum ibo ac Phánium edocébo.

nequid vereatur Phórmionem aut huius orationem.

DEMIPHO. NAVSISTRATA.

V 3 DE. Age dum, út soles, Nausistrata, fac illa út placetur nóbis,

ut suá voluntate id quod est faciúndum faciat. NA. fáciam. 785

DE. paritér nunc opera me ádiuvas, ac ré dudum opituláta 's.

NA. factúm volo: ac pol mínus queo viri cúlpa, quam me dígnumst.

5 DE. quid autem? NA. quia pol mei patris bene parta indiligénter

tutátur: nam ex eis praédiis talénta argenti bína capiébat statim: hem, vír viro quid praéstat! binan quaéso?

NA. ac rébus vilióribus multó talenta bina. De. hui. NA. quid haéc videntur? DE. scílicet.

me natum véllem: 10 ego osténderem, DE. certó scio. NA. quo pácto... DE. parce sódes,

ut póssis cum illa, né te adulescens múlier defetíget. NA. faciam út iubes: sed meúm virum abs te exíre video.

CHREMES. **ДЕМІРНО.** NAVSISTRATA.

CH. Ehem, Démipho, 795

iam illí datumst argéntum? DE. curavi ílico. CH. nollém datum.

ei, vídeo uxorem: paéne plus quam sát erat. DE. quor nollés, Chremes?

15 CH. iam récte. DE. quid tu? ecquid locutus cum ista es, quam obrem hanc dúcimus?

CH. transégi. DE. quid aït tándem? CH. abduci nón potest. DE. qui non potest?

CH. quia utérque utriquest córdi. DE. quid istuc nóstra? CH. magni: praéter haec 800 Cн. norát.

coéperas. manére hanc; nam perliberalis visast, quom vidí. mihi. DE. quid istúc negotist? Сн. iámne operuit óstium?

DE. iam. CH. o Iúppiter, di nós respiciunt: gnátam inveni núptam cum tuo fílio. DE. hem.

35 quo pácto id potuit? CH. nón satis tutus ést ad narrandum híc locus. CH. heus, ne filii quidem hoc DE. at tu intro abi. nóstri resciscánt volo.

ANTIPHO.

V Laetús sum, ut meae res sése habent, fratri óptigisse quód volt. 820
quam scítumst, eius modí parare in ánimo cupiditátes, quas, quóm res advorsaé sient, pauló mederi póssis!
hic símul argentum répperit, curá sese expedívit:
sego núllo possum rémedio me evólvere ex his túrbis, quin, si hóc celetur, ín metu, sin pátefit, in probró sim.
neque mé domum nunc réciperem, ni mi ésset spes osténta 826
huiúsce habendae. séd ubi nam Getam ínvenire possim?
[ut rogem, quod tempus conveniundi patris me capere suadeat.]

PHORMIO. ANTIPHO. V 5 PH. Argéntum accepi, trádidi lenóni: abduxi múlierem. curávi propria ut Phaédria poterétur: nam emissást manu. nunc una mihi res étiam restat quae ést conficiunda, ótium ab sénibus ad potándum ut habeam: nam áliquot hos sumám dies. 5 An. sed Phórmiost: quid ais? Ph. quid? An. quid nam núnc facturust Phaédria? quo pácto satietátem amoris aít se velle absúmere? PH. vicissim partis tuás acturust. An. quás? PH. ut fugitet suóm patrem. 835 te suás rogavit rúrsum ut ageres, caúsam ut pro se díceres. nam pótaturus ést apud me. ego me íre senibus Súnium 10 dicam ad mercatum, ancillulam emptum dúdum quam dixít Geta: ne, quom híc non videant, mé conficere crédant argentúm suom.

sed óstium concrépuit abs te. An. vide qui egrediatúr.

PH. Getast.

GETA. ANTIPHO. PHORMIO.

V 6 Ge. O fortuna, o fórs fortuna, quántis commoditátibus,
quám subito meo ero Ántiphoni ope vóstra hunc one-
rastís diem!
An. quid nam hic sibi volt? Ge. nosque amicos eius
exonerastís metu!
séd ego nunc mihi césso, qui non úmerum hunc onero
pállio
5 átque hominem propero invenire, ut haéc quae contige-
rint sciat. 845
An. núm tu intellegis, híc quid narret? PH. núm tu?
An. nil. Ph. tantúndem ego.
GE. ád lenonem hinc íre pergam: ibi núnc sunt. An.
heus, Geta. GE. ém tibi.
núm mirum aut novómst revocari, cúrsum quom insti-
terís? An. Geta.
GE. pérgit hercle: númquam tu odio tuó me vinces.
An. nón manes?
10 GE. vápula. An. id quidem tíbi iam fiet, nísi resistis,
vérbero. 850
GE. fámiliariórem oportet ésse hunc: minitatúr malum.
séd isne est quem quaero an non? ipsust. congredere
actutúm. An. quid est?
GE. 6 omnium, quantum ést qui vivont, hóminum homo
ornatissume:
nám sine controvórsia ab dis sólus diligere, Ántipho.
15 An. íta velim: sed quí istuc credam ita ésse mihi dicí
velim. 855
GE. sátin est si te délibutum gaúdio reddo? An.
énicas.
Рн. quín tu hinc pollicitátiones aufer et quod férs cedo. GE. oh,
tú quoque aderas, Phórmio? Рн. aderam: séd tu ces-
sas? Ge. accipe, en:
út modo argentúm tibi dedimus ápud forum, rectá
domum
20 súmus profecti: intérea mittit érus me ad uxorém
tuam. 860

An. quam 6brem? Gr. omitto préloqui: nam níl ad hanc remst, Ántipho:
úbi in gynaeceum íre occipio, púer ad me adcurrít Mida,
póne adprendit pállio, resupínat: respició, rogo quam óbrem retineát me: ait esse vétitum intro ad
eram accédere. 25 'Sóphrona modo frátrem huc' inquit 'sénis introduxít Chremem' 865
eumque nunc esse intus cum illis: hóc ubi ego audivi,
súspenso gradú placide ire pérrexi, accessi, ástiti, ánimam compressi, aúrem admovi : ita ánimum coepi atténdere,
hóc modo sermónem captans. An. eú, Geta. GE. hic
pulchérrumum 30 fácinus audivi: ítaque paene hercle éxclamavi gaúdio. An. quód? Ge. quod nam arbitráre? An. nescio. Ge. átqui mirificíssumum: 871
pátruos tuos est páter inventus Phánio uxorí tuae. An. hem,
quíd aïs? GE. cum eius consuévit olim mátre in Lemno clánculum.
Рн. sómnium: utin haec ignoraret suóm patrem? GE. aliquid crédito,
25 Phórmio, esse caúsae: sed me cénsen potuisse ómnia íntellegere extra óstium, intus quae ínter sese ipsi égerint?
An. atque hercle ego quoque illam audivi fabulam. Ge. immo etiam dabo
quó magis credas: pátruos interea índe huc egreditúr foras:
haú multo post cúm patre idem récipit se intro dénuo: 40 áīt uterque tíbi potestatem éius adhibendaé dari: 880 dénique ego sum míssus, te ut requírerem atque addú- cerem. An. em,
quin ergo rape mé: quid cessas? GE. fécero. An. o
mi Phórmio, vále. Ph. vale, Antiphó. bene, ita me dí ament, fac- tum. gaúdeo

tantám fortunam de inproviso esse his datam.
summa éludendi occásiost mihi núnc senes 885
et Phaédriae curam ádimere argentáriam,
ne quoiquam suorum aequálium suppléx siet.
5 nam idem hóc argentum, ita út datumst, ingrátiis
ei dátum erit: hoc qui cógam, re ipsa répperi.
nunc géstus mihi voltúsque est capiundús novos. 890
sed hinc concedam in ángiportum hoc próxumum,
inde hisce ostendam me, úbi erunt egressi foras.
10 quo me ádsimularam ire ád mercatum, nón eo.

DEMIPHO. CHREMES. PHORMIO.

V 8 Dr. Dis mágnas merito grátias habeo átque ago. quando évenere hacc nóbis, frater, próspere. 895 12 CH. estne ita uti dixi liberalis? DE. oppido. quantúm potest, nunc cónveniundus Phórmiost, prius quám dilapidat nóstras trigintá minas 5 ut auferamus. Pн. Démiphonem sí domist visam, út quod.. De. at nos ád te ibamus, Phórmio. PH. de eadem hác fortasse caúsa? DE. ita hercle. PH. crédidi : 901 quid ad me ibatis? ridiculum: verebamini ne nón id facerem quód recepissém semel? 10 heus, quánta quanta haec méa paupertas ést. tamen adhúc curavi unum hóc quidem, ut mi essét fides. 905 idque ad vos venio núntiatum, Démipho, parátum me esse: ubi vóltis, uxorém date. 15 nam omnís posthabui míhi res, ita uti pár fuit, postquám tanto opere id vós velle animum advórteram. DE at hic dehortatus ést me, ne illam tibi darem: 'nam qui erit rumor' inquit, 'id si féceris? olim quom honeste pótuit, tum non ést data: m nunc víduam extrudi túrpest': ferme eadem ómnia quae túte dudum córam me incusáveras. PH. satis superbe inlúditis me. DE. quí? Pн. ro gas? 91 quia ne álteram quidem illam potero dúcere: nam quó redibo ore ád eam quam contémpserim? 25 CH, 'tum autem Antiphonem vídeo ab sese amítte invitum eam' inque. De. tum autem video filium

invítum sane múlierem ab se amíttere. sed tránsi sodes ád forum atque illúd mihi argéntum rursum iúbe rescribi, Phórmio.

DE. quid ígitur fiet? PH. sí vis mi uxorém dare, quam déspondisti, dúcam: sin est út velis 92: manére illam apud te, dós hic maneat, Démipho. nam nón est aequom mé propter vos décipi.

35 quom ego vóstri honoris caúsa repudium álterae remíserim, quae dótis tantundém dabat.

DE in' in malam rem hinc cum ístac magnificentia, fugitíve ? etiam nunc crédis te ignorárier aut túa facta adeo ? PH. inrítor. DE. tune hanc dúceres.

40 si tíbi daretur? PH. fác periclum. DE. ut fílius cum illa hábitet apud te, hoc vóstrum consiliúm fuit. PH. quaesó quid narras? DE. quín tu mi argentúm cedo. 935

PH. immo véro uxorem tá cedo. DE. in ius ámbula. PH. enim véro si porro ésse odiosi pérgitis...

45 Dr. quid fácies? PH. egone? vós me indotatís modo patrócinari fórtasse arbitrámini:

etiám dotatis sóleo. Ch. quid id nostrá? Ph. nihil. hic quándam noram, quoíus vir uxorem Ch. hém. De. quid est? 941

Pн. Lemni hábuit aliam: Сн. núllus sum. Pн. ex qua fíliam

50 suscépit: et eam clam éducat. CH. sepúltus sum. PH. haec ádeo ego illi iám denarrabo. CH. óbsecro, ne fácias. PH. oh, tune ís eras? DE. ut ludós facit. 945 CH. missúm te facimus. PH. fábulae. CH. quid vís tibi?

argéntum quod habes cóndonamus te. Ph. aúdio. 55 quid vós malum ergo mé sic ludificámini inépti vostra púerili inconstántia? noló volo: volo nólo rursum: cápe cedo: 950 quod díctum, indictumst: quód modo erat ratum, inritumst.

CH. quo pacto aut unde haec hic rescivit? DE. néscio, e nisi mé dixisse némini certé scio.

	Сн. monstri, íta me di ament, símile. Рн. inieci scrú-
	pulum. Dr. hem,
	hicíne ut a nobis hóc tantum argenti aúferat 955
	tam apérte inridens? émori hercle sátius est.
	animó virili praésentique ut sís para.
65	vidés tuom peccátum esse elatúm foras
	neque iam id celare posse te uxorém tuam:
	nunc quód ipsa ex aliis aúditura sít, Chremes, 960
	id nósmet indicare placabílius est.
	tum hunc inpuratum póterimus nostró modo
70	ulcísci. Рн. attat, nísi mi prospicio, haéreo.
	hi gládiatorio ánimo ad me adfectánt viam.
	CH. at véreor ut placári possit: DE. bóno animo es:
	ego rédigam vos in grátiam, hoc fretús, Chremes, 966
	quom e médio excessit únde haec susceptást tibi.
75	Рн. itane ágitis mecum? sátis astute adgrédimini.
	non hércle ex re istius me instigasti, Démipho.
	ain tu? úbi quae lubitum fúerit peregre féceris 970
	neque huius sis veritus féminae primáriae,
	quin nóvo modo eï fáceres contuméliam,
80	veniás nunc precibus laútum peccatúm tuom?
	hisce égo illam dictis íta tibi incensám dabo,
	ut né restinguas, lácrumis si extilláveris. 975
	De. [malúm quod isti dí deaeque omnés duint.]
	tantáne adfectum quémquam esse hominem au-
	dácia!
85	non hóc publicitus scélus hinc asportárier
	in sólas terras! CH. ín id redactus súm loci,
	ut quíd agam cum illo nésciam prorsum. Dr. égo
	scio: 980
	in iús eamus. Ph. in ius? huc, siquid lubet.
	DE. adséquere, retine, dúm ego huc servos évoco.
90	Cн. enim néqueo solus: ádcurre. Рн. una iniúriast tecúm. Сн. lege agito ergo. Рн. álterast tecúm,
	Chremes.
	DE. rape hunc. PH. sic agitis? énim vero vocést
	THE PROPERTY OF THE SEC RESTRICT CHILD VEFO VOCEST
	opus: 985

95 PH. taceám? DE. nisi sequitur, púgnos in ventrem ingere.

PH. vel éculum exlide: est úbi vos ulciscar probe.

NAVSISTRATA. CHREMES. PHORMIO. DEMIPHO.

V 9 Na. Qui nóminat me ? CH. hem. Na. quíd istuc turbaest, óbsecro, 990 mi vír ? PH. ehem, quid nunc óbstipuisti ? Na. quís

mi vir? I'H. enem, quid nunc obsupuisti? NA. quis hic homost?

non míhi respondes? PH. hícine ut tibi respondeat, qui hercle úbi sit nescit? CH. cáve isti quicquam créduas.

5 Ph. abi, tange: si non totus friget, me énica. Ch. nil ést. Na. quid ergo? quid istic narrat? Ph. iam scies: 995

auscúlta. Ch. pergin crédere? Na. quid ego ébsecro huic crédam, qui nil díxit? Ph. delirát miser timére. Na. non pol témerest, quod tu tám times.

OCH. egon tímeo? PH. recte sáne: quando níl times, et hoc níl est quod ego díco, tu narrá. DE. scelus, tibi nárret? PH. ohe tu, fáctumst abs te sédulo 1001 pro frátre. NA. mi vir, nón mihi díces? CH. át...

NA. quid 'at'?

PH. tíbi quidem: at scito huíc opust.

15 in Lémno CH. hem, quid aïs? DE. nón taces? Рн. clam te CH. eí mihi.

Сн. non ópus est dicto.

PH. uxórem duxit. NA. mí homo, di meliús duint. 1005 PH. sic fáctumst. NA. perii mísera. PH. et inde fíliam suscépit iam unam, dúm tu dormis. CH. quíd agimus? NA. pro di inmortales, fácinus miserandum ét malum.

20 Dr. hoc actumst. PH. an quicquam hódiest factum indígnius?

qui mi, úbi ad uxores véntumst, tum fiúnt senes. 1010 Na. Démipho, te appéllo ; nam cum hoc ípso distaedét loqui :

haécine erant itiónes crebrae et mánsiones diútinae Lémni? haecine erat éa quae nostros mínuit fructus vílitas?

25	DE. égo, Nausistrata ésse in hac re cúlpam meritum
	nón nego: séd ea quin sit ígnoscenda. PH. vérba fiunt mór-
	tuo. 1015 DE. nám neque neglegéntia tua néque odio id fecít
	tuo.
	vínolentus fére abhinc annos quíndecim muliérculam eam compressit, únde haec natast: néque postilla um- quam áttigit.
30	éa mortem obiit, é medio abiit: quí fuit in re hac scrúpulus.
	quam óbrem te oro, ut ália facta túa sunt, aequo animo hóc feras. 1020
	Na. quíd ego aequo animo? cúpio misera in hác re iam defúngier.
	séd qui id sperem? aetáte porro mínus peccaturúm
	putem? iám tum erat senéx, senectus si verecundós facit.
5	an mea forma atque aétas nunc magis éxpetendast, Démipho?
	quid mi hic adfers, quam obrem expectem aut spe-
	rem porro nón fore? 1025
	Pн. éxequias Chreméti quibus est cómmodum ire, em témpus est.
	síc dabo: age nunc, Phórmionem quí volet lacéssito:
	fáxo tali eúm mactatum atque híc est infortúnio.
0	rédeat sane in grátiam: iam súpplici satis ést mihi. hábet haec ei quód, dum vivat, úsque ad aurem og-
	gánniat. 1030 Na. át meo merito crédo: quid ego núnc commemo-
	rem, Démipho,
	síngulatim, quális ego in hunc fúerim? DE. novi aeque ómnia
	técum. Na. merito hoc meó videtur fáctum? De. minume géntium:
5	vérum quando iam accusando fíeri infectum nón
,	potest,
	ígnosce: orat cónfitetur púrgat: quid vis ámplius? 1035
	Рн. énim vero prius quam haéc dat veniam, míhi pro-
	spiciam et Phaédriae.

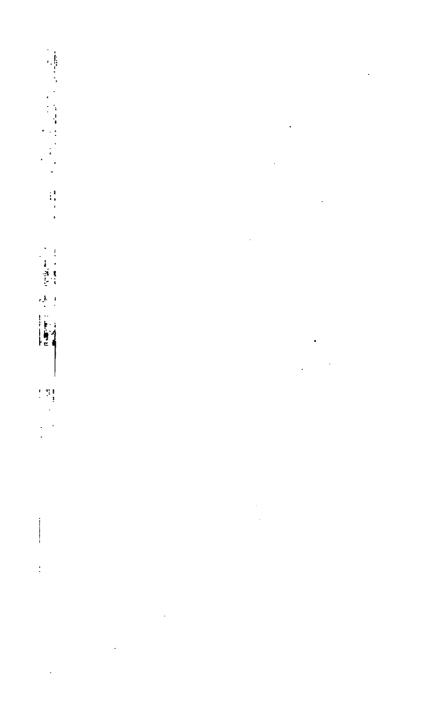
heús Nausistratá, prius quam huic respondes temere,
audí. Na. quid est?
Рн. égo minas trigínta ab illo pér fallaciam ábstuli:
neás dedi tuo gnáto: is pro sua amíca lenoní dedit.
CH. hém, quid aïs? NA. adeón indignum hoc tíbi vi-
detur, fílius 1040
hómo adulescens sí habet unam amícam, tu uxorés
duas?
níl pudere? quo óre illum obiurgábis? respondé mihi.
De fáciet ut volés. Na. immo ut meam iám scias sen-
téntiam,
5 néque ego ignosco néque promitto quícquam neque
respóndeo
prius quam gnatum videro: eius iudicio permitto
6mnia:
quód is iubebit fáciam. PH. mulier sápiens es, Nau-
sístrata.
NA. sátin tibist? CH. mihin? ímmo vero púlchre dis-
cedo ét probe
ét praeter spem. Na. tú tuom die nómen quod sit.
Pн. Phórmio:
0 vóstrae familiae hércle amicus ét tuo summus Phaé-
driae.
Na. Phórmio, at ego ecástor posthac tíbi quod potero
et quaé voles 1050
faciamque et dicam. Рн. benigne dicis. Na. pol
meritúmst tuom.
Pн. vín primum hodie fácere quod ego gaúdeam, Nau-
sístrata,
ét quod tuo viro óculi doleant? Na. cúpio. Рн. me
ad cenám voca.
65 Na. pól vero voco. De eamus intro hinc. CH. fíat
sed ubist Phaédria
iúdex noster? Ph. iam híc faxo aderit. ω. vós valete
et plaúdite. 1055
•

METRA HVIVS FABVLAE HAEC SVNT

- V. 1 ad 152 iambici senarii
- 153 et 154 trochaici octonarii
- 155 trochaicus septenarius
- 156 et 157 trochaici octonarii
- 158 et 159 trochaici septenarii
- 160 ad 162 iambici octonarii
- 173 iambicus quaternarius
- 164 ad 176 iambici octonarii
- 177 et 178 iambici septenarii
- 179 et 180 trochaici septenarii
- 181, 182, 184 iambici octonarii
- 183 iambicus quaternarius
- 185 et 186 trochaici septenarii
- 187 et 188 trochaici octonarii
- 189 et 190 trochaici septenarii
- 191 iambicus quaternarius
- 192. 193. 195 iambici octonarii
- -- 194 iambicus senarius
- 196 iambicus quaternarius
- 197 ad 215 trochaici septenarii
- 216 ad 230 iambici senarii
- 231 et 232 trochaici septenarii
- 233 ad 251 iambici octonarii
- 252 et 253 trochaici septenarii
- 254 ad 314 iambici senarii
- 315 ad 347 trochaici septenarii
- 348 ad 464 iambici senarii
- 465 ad 468 trochaici octonarii
- 469 et 470 trochaici septenarii
- 471 ad 478 iambici octonarii
- 479 et 480 trochaici octonarii
- 481 ad 484 trochaici septenarii

V. 485 clausula

- 486 iambicus octonarius
- 487 ad 489 trochaici septenarii
- 490 iambicus senarius
- 491 iambicus septenarius
- 492 iambicus octonarius
- 493 ad 501 trochaici septenarii
- 502 et 503 iambici octonarii
- 504 ad 566 trochaici septenarii
- 567 ad 712 iambici senarii
- 713 ad 727 iambici octonarii
- 728. 730. 731 trochaici octonarii
- 729 trochaicus dimeter catalecticus
- 732 trochaicus septenarius
- 733 et 734 iambici octonarii
- 735 ad 738 trochaici octonarii
- 739 ad 741 trochaici septenarii
- 742 ad 747 iambici octonarii
- 748 ad 794 iambici septenarii
- 795 ad 819 iambici octonarii
- 820 ad 827 iambici septenarii
- --- 829 ad 840 iambiei octonarii
- 841 ad 883 trochaici septenarii
- 884 ad 1010 iambici senarii
- 1011 ad 1055 trochaici septenarii.

HECYRA

P. TERENTI.

ACTA · LVDIS · MEGALENSIBVS · S · IVLIO CAESARE · CN · CORNEL · DOLABELLA · AED CVR · MODOS · FECIT · FLACCYS · CLAVDI TIBIIS · PARIB · TOTA · GRAECA · MENANDRV · FACTAST · QVINTA · ACTA · PRIMO SINE · PROLOGO · CN · OCTAVIO · T · MANLIO COS · RELATAST · LVCIO · AEMILIO · PAVLO LVDIS · FVNERALIBVS · NON · EST · PLACITA TERTIO · RELATAST · LVDIS · ROMANIS · L MARCIO · AED · CVR · EGIT · LVCIVS · AMBIVIVS · TVRPIO.

C. SVLPICI APOLLINARIS PERIOCHA.

Vxórem ducit Pámphilus Philúmenam, cui quóndam ignorans vírgini vitium óbtulit, cuiúsque per vim quém detraxit ánulum dederát amicae Bácchidi meretrículae. dein ést profectus Ímbrum: nuptam haud áttigit. 5 hanc máter utero grávidam, ne id sciát socrus, ut aégram ad sese tránsfert. revenit Pámphilus: depréndit partum: celat: uxorém tamen recípere non volt. páter incusat Bácchidis amórem. dum se púrgat Bacchis, ánulum 10 matér vitiatae fórte agnoscit Mýrrina.

PERSONAE.

PHILOTIS MERETRIX
SYRA ANVS
PARMENO SERVOS
LACHES SENEX
SOSTRATA MATRONA
PHIDIPPVS SENEX
PAMPHILVS ADVLESCENS
MYBRINA MATRONA
SOSIA SERVOS
BACCHIS MERETRIX.

PROLOGVS.

Hecyrae huíce nomen fábulaest: hace quóm datast nova, eí novom intervénit vitium et cálamitas, ut néque spectari néque cognosci pótuerit: ita pópulus studio stúpidus in funámbulo animum óccuparat. núnc hace planest pró nova: 5 et ís qui scripsit hánc ob eam rem nóluit iterúm referre, ut íterum posset véndere, * * * * * * * * * * * * novam ésse ostendi et quae ésset: nunc qui scripserit Haut. pr. 7. et quoía Graeca sít, ni partem máxumam existumarem scíre vostrum, id dícerem. aliás cognostis éius: quaeso hanc nóscite.

L. AMBIVIVS PROLOGVS.

Orator ad vos vénio ornatu prólogi: sinite éxorator sim, eódem ut iure utí senem 10 liceát, quo iure sum úsus adulescéntior, novás qui exactas féci ut inveterascerent. s ne cúm poëta scríptura evanésceret. in eís, quas primum Caécili didicí novas, partím sum earum exáctus, partim víx steti. 15 quia scíbam dubiam fórtunam esse scaénicam, spe incérta certum míhi laborem sústuli. 10 easdem ágere coepi, ut áb eodem alias díscerem novás, studiose, né illum ab studio abdúcerem. perféci ut spectaréntur: ubi sunt cógnitae, 20 placitaé sunt. ita poëtam restitui în locum prope iám remotum iniúria advorsárium 15 ab stúdio atque ab labóre atque arte música.

quod si scripturam sprévissem in praeséntia	
et in déterrendo vóluissem operam súmere,	25
ut in ótio esset pótius quam in negótio:	
detérruissem fácile, ne alias scríberet.	
Thunc quid petam, mea causa aequo animo attend	lite.
Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium	
numquam ágere licitumst: ita eam oppressit cálan	
eam cálamitatem vóstra intellegéntia	31
sedábit, si erit adiútrix nostrae indústriae.	-
s quom prímum eam agere coépi, pugilum glória,	
[funámbuli eodem accéssit expectátio]	
comitúm conventus, strépitus, clamor múlierum	35
fecére ut ante témpus exirém foras.	00
vetere in nova coepi úti consuctúdine,	
m in éxperiundo ut éssem: refero dénuo.	
primo áctu placeo: quom ínterea rumór venit	
datum íri gladiatóres, populus cónvolat,	40
tumúltuantur clámant pugnant dé loco:	ŦV
ego intérea meum non pótui tutarí locum.	
35 nunc túrba non est: ótium et siléntium est:	
agéndi tempus míhi datumst: vobís datur	
potéstas condecorándi ludos scaénicos.	45
nolite sinere per vos artem músicam	40
recídere ad paucos: fácite ut vostra auctóritas	
o meae auctóritati faútrix adiutríxque sit,	
si númquam avare prétium statui artí meae	
et eum ésse quaestum in animum induxi maxum	
quam máxume servíre vostris cómmodis:	um, 51
sinite inpetrare mé, qui in tutelam meam	91
since inpetrate me, qui in tuteram meam studium suom et se in vostram commisit fidem,	
ne eum circumventum inique iniqui inrideant, mea caúsa causam accipite et date siléntium,	2 -
mea causa causam accipite et unte silentium,	55
ut lúbeat scribere áliis mihique ut díscere	
novas expediat postnac pretio emptas meo.	

ACTVS I.

PHILOTIS. SYRA.

I 1 Рн. Per pól quam paucos réperias meretricibus fidélis eveníre amatorés, Syra. vel hic Pámphilus iurábat quotiens Bácchidi. 60 quam sáncte, ut quivis fácile posset crédere, 5 numquam illa viva dúcturum uxorém domum! em dúxit. Sy. ergo própterea te sédulo et môneo et hortor, né quoiusquam te misereat, quin spólies mutiles láceres, quemquem nácta sis. 65 Рн. utín eximium néminem habeam? Sy. néminem: 10 nam némo illorum quisquam, scito, ad té venit, quin îta paret sese, âbs te ut blanditiís suis quam mínumo pretio suám voluptatem éxpleat. hiscine tu amabo nón contra insidiábere? 70 Pн. tamén pol eandem iniúriumst esse ómnibus. 15 Sy. iniúrium autemst úlcisci advorsários? aut quá via te cáptent eadem ipsós capi? eheú me miseram, quór non aut istaéc mihi actás et formast aut tibi hacc senténtia? 75

PARMENO. PHILOTIS. SYRA.

I 2 PA. Senéx si quaeret mé, modo isse dícito ad pórtum percontátum adventum Pámphili. audín quid dicam, Scírte? si quaerét me, uti tum dícas: si non quaéret, nullus díxeris, saliás ut uti póssim causa hac íntegra. 80 sed vídeon ego Philótium? unde hace ádvenit? Philótis, salve múltum. Ph. o salve, Pármeno. Sy. salvé mecastor, Pármeno. Pa. et tu edepól, Syradic mi, úbi, Philotis, te oblectasti tám diu?

10 Ph. minume équidem me oblectávi, quae cum mílite 85 Corínthum hinc sum profécta inhumaníssumo: biénnium ibi perpétuom misera illúm tuli.

	Pa. edepôl te desidérium Athenarum árbitror,	
	Philótium, cepísse saepe et té tuom	
15	consilium contempsisse. PH. non dici potest, 9	0
	quam cúpida eram huc redeúndi, abeundi a mílite	
	vosque híc videndi, antíqua ut consuetúdine	
	agitarem inter vos libere convivium:	
	nam illi haú licebat nísi praefinitó loqui	
20	quae illí placerent. Pa. haúd opinor cómmode 9	5
	finém statuisse orátioni mílitem.	
	Pн. sed quid hoc negotist, médo quod narravit mihi	i
	hic intus Bacchis? quod ego numquam crédidi	
	fore, ut ille hac viva posset animum indúcere	
25	uxórem habere. Pa. habére autem? Ph. eho tu, a	n
_	nón habet? 10	
	Pa. habét: sed firmae hae véreor ut sint núptiae.	
	Pн. ita dí deaeque fáxint, si in rem est Bácchidis.	
	sed quí istuc credam ita ésse, dic mihi, Pármeno.	
	Pa. non ést opus proláto: hoc percontárier	
20	desiste. Ph. nempe ea caúsa, ut ne id fiát palam?	
	ita mé di amabunt, haú propterea té rogo, 10	6
	ut hoc proferam, sed ut tácita mecum gaúdeam.	
	Pa. numquám tam dices cómmode, ut tergúm meum	ı
	tuam in fidem committam. PH. a noli, Parmeno:	-
35	quasi tú non multo mális narrare hóc mihi 11	0
_	quam ego quaé percontor scire. Pa. vera hacc praé	-
	dicat.	
	et illúd mihi vitiumst máxumum. si míhi fidem	
	das té tacituram, dícam. Ph. ad ingeniúm redis.	
	fidém do : loquere. Pa. auscúlta. Ph. istic sum. Pa	١.
	hanc Bácchidem	
40	amábat, ut quom máxume, tum Pámphilus, 11	5
	quom pater uxorem ut dúcat orare occipit	
	et haéc communia ómnium quae súnt patrum,	
	sesé senem esse dícere, illum autem únicum:	
	praesídium velle sé senectutí suae.	
45	ille prímo se negáre: sed postquam ácrius 12	a
_	pater instat, fecit animi ut incertus foret,	
	pudórin anne amóri obsequeretúr magis.	
	tundéndo atque odio dénique effecit senex:	
	despandit ei gratam hujus vicini právumi	

50 usque illud visumst Pámphilo ne utiquám grave. 125 donéc iam in ipsis núptiis, postquám videt parátas nec moram úllam quin ducát dari, ibi démum ita aegre túlit, ut ipsam Bácchidem, si adésset, credo ibi éius commiserésceret, 55 ubi quómque datum erat spátium solitúdinis, 130 ut cónloqui mecum úna posset: 'Pármeno, perií, quid ego egi? in quód me coniecí malum! non pótero hoc ferre, Pármeno: perií miser.' PH. at té di deacque fáxint cum isto odió, Laches. 60 PA. ut ad paúca redeam, uxórem deducit domum. nocte illa prima virginem non attigit: quae consecutast nox eam, nilo magis. Рн. quid aïs? cum virgine una adulescens cubuerit plus pótus, sese illa ábstinere ut pótuerit? 65 non véri simile dícis nec verum árbitror. Pa. credo ita videri tibi: nam nemo ad té venit nisi cúpiens tui: ille invítus illam dúxerat. PH. quid deínde fit? PA. diébus sane paúculis post Pámphilus me sólum seducit foras 70 narrátque, ut virgo ab se integra etiam túm siet, 145 seque ánte quam eam uxórem duxissét domum sperásse eas toleráre posse núptias. 'sed quám decrerim mé non posse diútius habére, eam ludíbrio haberi, Pármeno, 75 quin integram itidem réddam, ut accepi áb suis, 150 neque honéstum mihi neque útile ipsi vírginist.' Pн. pium ac pudicum ingénium narras Pamphili. Pa. 'hoc égo proferre incómmodum mi esse árbitror: reddí patri autem, quoí tu nil dicás viti, 80 supérbumst: sed illam spéro, ubi hoc cognóverit 155 non pósse se mecum ésse, abituram dénique.'

85 PH. non édepol mirum. PA. atque éa res multo máxume 160 diiúnxit illum ab ílla, postquam et ípse se et íllam et hanc quae dómi erat cognovít satis.

[ad exemplum ambarum mores earum existimans]

PH. quid? intérea ibatne ad Bácchidem? PA. cotídie: sed út fit, postquam hunc álienum ab sesé videt, malígna et multo mágis procax facta ílicost.

	I 2, 89—122.] HECYRA. 21	9
	haec, íta uti liberáli esse ingenió decet, m pudéns modesta, incómmoda atque iniúrias 16	35
	viri 6mnis ferre et tégere contumélias.	
	hic ánimus partim uxóris misericórdia	
	devínctus, partim víctus huius iniúriis	
	paulátim elapsust Bácchidi atque huc tránstulit	
	95 amórem, postquam pár ingenium náctus est. 17	0
	intérea in Imbro móritur cognatús senex	
	horúnce. ea ad hos redierat lege heréditas.	
	eo amantem invitum Pamphilum extrudit pater.	
	relinquit cum matre hic uxorem: nám senex	
1	orus ábdidit se, huc ráro in urbem cómmeat.	5
•	PH. quid adhúc habent infírmitatis núptiae?	•
	Pa. nunc aúdies. primós dies complúsculos	
	bene cónveniebat sáne inter eas. interim	
	mirís modis odísse coepit Sóstratam:	
,	of neque lites ullae inter eas, postulatio	
	numquam. PH. quid igitur? Pa. síquando ad ear	_
	accésserat	
•	contabulatum, fugere o conspectu mee,	
	vidére nolle: dénique ubi non quit pati,	
	simulát se ad matrem arcéssi ad rem divínam, abit	
]	10 ubi illíc dies est complúris, arcessí iubet: 18	5
	dixére causam túm nescio quam. iterúm iubet:	
	nemó remisit. póstquam arcessunt saépius,	
	aegram ésse simulant múlicrem. nostra ílico	
	it vísere ad eam: admísit nemo. hoc úbi senex	
1	115 rescívit, heri ea caúsa rure huc ádvenit, 19	0
	patrém continuo cónvenit Philúmenae.	
	quid égerint intér se, non dum etiam scio:	
	nisi sane curaest, quórsum eventurum hóc siet.	
	habés omnem rem : pérgam quo coepi hóc iter.	
1	э Рн. et quidem ego: nam constitui cum quodam ho	s-
	pite 19	
	me esse illum conventuram. Pa. di vortant bene	_
	quod agás. Ph. vale. Pa. et tu béne vale, Philótium	ı.

ACTVS II.

LACHES. SOSTRATA.

II 1 La. Pro deum átque hominum fidém, quod hoc genus
est, quae haéc est coniurátio!
utin omnes mulieres eadem aeque studeant nolintque omnia
neque déclinatam quicquam ab aliarum ingenio ullam
réperias! 200
itaque ádeo uno animo omnés socrus omnés suas ode- rúnt nurus.
5 viris ésse advorsas aéque studiumst, símilis pertiná- ciast.
in eódemque omnes míhi videntur lúdo doctae ad máli-
tiam :
ei lúdo, si ullus ést, magistram hanc ésse satis certó
scio.
So. me miseram, quae nunc quam obrem accuser nescio.
La. hem, 205
tu néscis? So. nescio, ita me di ament, mí Laches;
10 itaque una inter nos agere aetatem liceat. La. di mala
próhibeant.
So. meque ábs te inmerito esse áccusatam póst modo
resciscés, scio.
La. te inmérito? an quicquam pro ístis factis dígnum
te dicí potest?
quae me ét te et familiám dedecoras, filio luctúm
paras. 210
tum autem éx amicis ínimici ut sint nóbis adfinés facis,
15 qui illúm decrerunt dígnum, suos quoi líberos com-
mitterent.
tu sóla exorere, quaé perturbes haéc tua inpudéntia.
So. egon? La. tu inquam mulier, quaé me omnino
lápidem, non hominém putas
an, quía ruri crebro ésse soleo, néscire arbitrámini 21
quo quisque pacto hic vitam vostrarum éxigat?
quo quisque pacto nie vitam vostratum exigat; 20 múlto melius híc quae fiunt quam illi ubi sum adsidu
scio :

ídeo quia, ut vos míhi domi eritis, proínde ego ero
famá foris. iám pridem equidem audívi cepisse 6dium tui Philú-
menam:
mínumeque adeo mírum ; et ni id fecísset, magis mirúm foret. 220
séd non credidi ádeo, ut etiam tótam hanc odissét
domum:
25 quód si scissem, illa híc maneret pótius, tu hinc issés foras.
át vide, quam inmerito aégritudo hacc óritur mi abs te, Sóstrata:
rús habitatum abií, concedens vóbis et rei sérviens,
súmptus vostros ótiumque ut nóstra res possét pati,
meó labori hau párcens praeter aéquom atque aeta-
tém meam. 226
non te pro his curasse rebus nequid aegre esset mihi]
So. nón mea opera néque pol culpa evénit. La. immo
máxume : sóla hic fuisti : in te ómnis haeret cúlpa sola, Sóstrata.
quae hic erant curares, quom ego vos sólvi curis
céteris. 230
cúm puella anúm suscepisse inimicitias nón pudet?
s íllius dices cúlpa factum? So. haud équidem dico, mí
Laches.
La. gaúdeo, ita me dí ament, gnati caúsa: nam de té
quidem
sátis scio peccándo fieri détrimenti níl potest.
So. quí scis an ea caúsa, mi vir, me ódisse adsimulá-
verit, 235 út cum matre plús una esset? La. quíd aïs? non
signi hóc sat est,
sign not sat ess,
míttere ?
So. énim lassam oppidó tum esse aibant: éo ad eam
haud admissa sum.
La. tuós esse ego illi móres morbum mágis quam ullam aliam rem árbitror,
ét merito adeo: nám vostrarum núlla est, quin gna-
túm velit 240

dúcere uxorem: ét quae vobis plácitast condició datur: úbi duxere inpúlsu vostro, vóstro inpulsu easdem éxigunt.

PHIDIPPVS. LACHES. SOSTRATA.

- II 2 Ps. Etsí scio ego, Philúmena, meum iús esse, ut te cógam
  - quae ego inperem facere: égo tamen patrio ánimo victus fáciam,
  - ut tíbi concedam, néque tuae lubídini advorsábor. 245 La. atque éccum Phidippum éptume video: hínc iam scibo hoc quíd sit.
  - 5 Phidíppe, etsi ego meis me ómnibus scio esse ádprime obsequéntem,
    - sed nón adeo ut mea fácilitas corrúmpat illorum ánimos:
    - quod tú si idem facerés, magis in rem ét vostram et nostram ésset.
    - nunc vídeo in illarúm potestate ésse te. PH. heia véro. 250
    - La. adií te heri de filia: ut veni, ítidem incertum amísti.
  - 10 haud íta decet, si pérpetuam hanc vis ésse adfinitátem. celáre te iras. síquid est peccátum a nobis, prófer: aut éa refellendo aút purgando vóbis corrigémus te iúdice ipso. sín east retinéndi causa apúd vos, 255 quia aégrast: te mi iniúriam fácere árbitror, Phidíppe,
  - 15 si métuis satis ut meaé domi curétur diligénter. at íta me di ament, haú tibi hoc concédo, etsi illi páter es,
    - ut tú illam salvam mágis velis quam ego i id ádeo gnati caúsa,
    - quem ego íntellexi illam haú minus quam se ípsum magnificare. 260
    - neque adeo clam me est, quam ésse eum gravitér laturum crédam,
  - 20 hoc sí rescierit: eó domum studeo haéc prius quam ille ut rédeat.
    - Рн. Lachés, et diligéntiam vostram ét benignitátem

novi ét quae dicis émnia esse ut dícis animum indúco, et te hóc mihi cupio crédere: illam ad vés redire stúdeo. 265
si facere possim ulló modo. La quae rés te facere id préhibet?
5 eho, númquid nam accusát virum? PH. minumé: nam postquam atténdi
magis ét vi coepi cógere ut redíret, sancte adiúrat
non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
aliúd fortasse alií viti est: ego sum ánimo leni ná-
tus: 270
non póssum advorsarí meis. La. hem, Sóstrata. So. heu me míseram.
n La. certúmnest istuc? PH. núnc quidem ut vidétur: sed numquíd vis?
nam est quod me transire ad forum iam oportet. La. eo tecum úna.
II 3 So. édepol ne nos súmus inique aeque ómnes invisaé viris
própter paucas, quae ómnes faciunt dígnae ut videa- múr malo. 275
nam ita me di ament, quód me accusat núnc vir, sum extra nóxiam.
séd non facilest éxpurgatu: ita ánimum induxerúnt, socrus
sómnis esse iníquas: hau pol mé quidem: nam num-
quám secus
hábui illam ac si ex mé esset nata: néc qui hoc mi
eveniát scio:
nísi pol filiúm multimodis iam éxpeto ut redeát do-
mum. 280

ACTVS III.

PAMPHILUS PARMENO MURRINA	PAMPHILVS.	PARMENO.	Myrrina

III 1 Pam. Némini ego plura ésse acerba crédo [ex] amore homini úmquam oblata
quám mi. heu me infelicem, hancine ego vítam parsi pérdere!
hácine causa ego erám tanto opere cúpidus redeundí domum! hui,
quánto fuerat praéstabilius úbivis gentium ágere aeta- tem
5 quam húc redire atque haéc ita esse míserum me re- scíscere! 285
nám nos omnes quíbus est alicunde áliquis obiectús labos.
ómne quod est intérea tempus prius quam id resci- túmst lucrost.
Par. at sic citius qui te expedias his aerumnis réperias. si non rediissés, hacc irae factae essent multo am-
pliores: 10 séd nunc adventúm tuom ambas, Pámphile, scio réverituras. 290
rém cognosces : fram expedies : rérsum in gratiam restitues.
lévia sunt, quae tú pergravia esse in animum induxtí tuom.
Pam. quid cónsolare me? an quisquam usquam génti- umst aequé miser?
prius quam hánc uxorem dúxi, habebam alibi ánimum amori déditum :
tamén numquam ausus súm recusare eám quam mi ob- trudít pater : 295
15 iam in hác re, ut taceam, quoivis facile scitust quam fuerím miser.
vix me illi m abstraxi atque inpeditum in ea éxpedivi animum meum,
vixque húc contuleram : em nóva res ortast, pórro ab hac quae me ábstrahat.

tum mátrem ex ea re me aút uxorem in cúlpa inventurum árbitror: 29 quod quom íta esse inveneró, quid restat nísi porro ut fiam miser? nam mátris ferre iniúrias me, Pármeno, pietás iubet: tum uxóri obnoxiús sum: ita olim suó me ingenio pértulit, tot meás iniuriás quae numquam in úllo patefecít loce. sed mágnum nescio quíd necessest évenisse, Pármeno, 25 unde ira inter eas intercessit, quaé tam permansit diu. Par aut hércle parvom si vis vero véram rationem éxequi. non máxumae, quae máxumae sunt interdum irae, iniúriae faciúnt: nam saepe est, quibus in rebus álius ne iratús quidemst. quom de eadem causast iracundus factus inimicissupueri inter sese quam pro levibus nóxiis iras gerunt! quapropter? quia enim qui eos gubernat animus infirmúm gerunt. itidem illae mulierés sunt ferme ut púeri levi senténtia: fortásse unum aliquod vérbum inter eas íram hanc concivisse, ere. PAM, abi, Parmeno, intro ac mé venisse núntia. PAR. hem, quid hoc ést? PAM. tace. 35 trepidári sentio ét cursari rúrsum prorsum. Par. age dum, ad foris 315 accédo propius. hém, sensistin? Pam. nóli fabulárier. pro Iúppiter, clamórem audivi. PAR. túte loqueris, mé vetas. My. tace óbsecro, mea gnáta. Pam. matris vóx visast Philúmenae. nullus sum. Par. qui dum? Pam. périi. Par. quam · obrem? Pam. néscio quod magnúm malum PAR. úxorem Philú-40 profécto, Parmené, me celas.

320

menam

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILVS.

III 2 So. Nesció quid iam dudum aúdio hic tumúltuari mí-

male métuo ne Philúmenae magis mórbus adgravéscat: quod te, Aésculapi, et té, Salus, nequíd sit huius 6ro. nunc ád eam visam. Par. heus, Sóstrata. So. hem.

PAR. iterum ístinc excludére. 5 So. ehem Pármeno, tun híc eras? perií, quid faciam mísera? 340

non vísam uxorem Pámphili, quom in próxumo hic sit aégra?

Par. non vísas? ne mittás quidem viséndi causa quémquam.

nam quí amat quoi odio ípsus est, bis fácere stulte dúco:

labórem inanem ipsús capit et illí molestiam ádfert.
10 tum fílius tuos íntro iit vidére, ut venit, quíd agat. 345
So. quid ais? an venit Pámphilus? Par. venít. So. dis
gratiam hábeo.

hem, istóc verbo animus míhi redit et cúra ex corde excéssit.

PAR. iam es te causa máxume nunc húc intro ire nólo: nam sí remittent quídpiam Philúmenae dolóres,

us omném rem narrabit, scio, contínuo sola sóli, 350 quae intér vos intervénerit, unde órtumst initium írae. atque éccum video ipsum égredi : quam trístist! So. o mi gnáte.

Pam. mea máter, salve. So. gaúdeo venísse salvom. sálvan

Philúmenast? Pam. meliúsculast. So. utinam ístuc ita di fáxint.

w quid tu sgitur lacrumas? aut quid es tam tristis?

PAM. recte, mater. 355

So. quid fuit tumulti? die mihi: an dolor repente invasit?

Pam. ita factumst. So. quid morbi ést? Pam. febris. So. cotidiana? Pam. ita áiunt.

i sódes intro, cónsequar iam té, mea mater. So. fíat. Pam. tu púeris curre, Pármeno, obviam átque eis onera adiúta.

25 Par. quid? non sciunt ipsí viam, domúm qua veniant?
Pam. cessas? 360

Il s néqueo mearum rérum initium ullum invenire idéneum, únde exordiár narrare, quaé nec opinanti accidunt; partim quae perspéxi his oculis, partim percepi aúribus:

quá me propter éxanimatum cítius eduxí foras.

s nám modo intro mé corripui tímidus, alio súspicans 365 mórbo me visúrum adfectam ac sénsi esse uxorem : eí mihi.

póstquam me aspexére ancillae advénisse, omnes flico laétae exclamant 'vénit', id quod mé repente aspéxerant.

séd continuo vóltum earum sénsi inmutari 6mnium, 10 quía tam incommode íllis fors obtúlerat adventúm meum. 370

úna illarum intérea propere praécucurrit núntians mé venisse: ego eius videndi cúpidus recta cónsequor.

	228	P, TE	RENTI	[III 8, 13_	-36.
	pósto	quam intro adveni, éxt		us mórbum cogu niser :	ioví
		neque ut celari poss	Ġ	labat,	
15	pósto	e voce alia ac rés moneb quam aspexi, 'o fácinus	indignu 1	m' inquam et ripui ilico	cor-
		nde lacrumans, incredit er consequitúr: iam u	t limen		
	lácru	ımans misera: miserit	-	ofécto hoc sic it puto:	est,
20	6mni	ibus nobis út res dant		magni atque milés sumus.	hu- 380
		e habere orationem mé ni Pamphile, abs te qu	am obrei		cau-
	nám	vitiumst oblátum vir	gini ólim		ín-
		c huc confugit, te at	que alios	partum ut cel suom.'	
2	s séd	quom orata eiús rem		néqueo quin la mém miser.	cr u- 3 85
	' qua	aéque fors fortúnast'i		óbis quae te h óbtulit,	odie
	ādvo	eam te obsecrámus ar orsa eius pér te tecta mquam erga te animo	tácitaque ésse ami	e apud omnis s	ient.
3	o síne	labore hanc grátiam	te ut sík	oi des pro illa i rogat.	núnc 390
céterum de rédducenda id fácias, quod in rem sít tus parturire eam nec gravidam esse éx te, solus cónsciu nam aiunt tecum póst duobus cóncubuisse ménsibu túm, postquam ad te vénit, mensis agitur hic iam s tumus:					
3	5 quó	d te scire ipsa indic	at res.	núnc si potis Pámphile,	est, 395
٠	máx	xume voló doque oper	am, ut o		

átque adeo omnis. séd si id fieri nón potest quin séntiant,

dicam abortum essé: scio nemini álíter suspectúm fore,

quín, quod veri símilest, ex te recte eum natúm putent. & continuo exponétur: hic tibi níl est quicquam incommodi. 400

ét illi miserae indígne factam iniúriam contéxeris.' póllicitus sum, et sérvare in eo cértumst quod dixí fidem.

nam de redducénda, id vero ne útiquam honestum esse arbitror:

néc faciam, etsi amór me graviter cónsuetudoque eíus tenet.

s lácrumo, quae posthác futurast víta quom in mentém venit 405

sélitudoque. 6 fortuna, ut númquam perpetuo és data! séd iam prior amér me ad hanc rem exércitatum réddidit.

quém ego tum consílio missum féci: idem hunc operam dabo.

adest Pármeno cum púeris: hunc minumést opus 50 in hác re adesse: nam ólim soli crédidi, 410 eá me abstinuisse ín principio, quóm datast: vereór, si clamorem éius hic crebro aúdiat, ne párturire intéllegat. aliquó mihist hinc áblegandus, dúm parit Philúmena.

PARMENO. SOSIA. PAMPHILVS.

II 4 Par. Ain tá tibi hoc incómmodum evenísse iter? 415
So. non hércle verbis, Pármeno, dicí potest tantúm, quam re ipsa návigare incómmodumst.
Par. itanést? So. o fortunáte, nescis quíd mali s praetérieris, qui númquam es ingressús mare.
nam aliás ut mittam míserias, unam hánc vide: 420 diés triginta aut plús eo in naví fui, quom intérea semper mórtem expectabám miser: ita úsque advorsa témpestate usí sumus.
W Par. odiósum. So. hau clam me est: dénique hercle

W Par. odiósum. So. hau clam me est: dénique hercle aufúgerim potiús quam redeam, si eó mihi redeundúm sciam, 425 Par. olím quidem te caúsae inpellebant leves. quod núnc minitare fácere ut faceres, Sósia.

sed Pamphilum ipsum vídeo stare ante óstium:

15 ite intro: ego hunc adibo, siquid mé velit. ere, étiam tu hic stas? Pan. équidem to expecté.

PAR. quid est? PAM. in arcem transcurso opus est. PAR. quoi ho-

miní? Pam. tibi. PAR. in arcem? quid eo? PAM. Callidemidem hospi-

tem

Mycónium, qui mecum una vectust, cónveni. 20 Par. perií. vovisse hunc dícam, si salvós domum redisset umquam, ut me ambulando rumperet. Pam. quid céssas? Par. quid vis dicam? an conveniám modo?

Pam. immó quod constitui hódie conventúrum eum, non posse, ne me frústra illi expectét. vola.

25 PAR. at non novi hominis faciem. PAM. at faciam nt nóveris: magnús, rubicundus, críspus, crassus, caésius, 440

cadáverosa fácie. PAR. di illum pérduint. quid. sí non veniet? máneamne usque ad vésperum? Pam. manéto: curre. Par. nón queo: ita deféssus

30 PAM. ille ábiit. quid agam infélix? prorsus néscio quo pácto hoc celem, quód me oravit Mýrrina, suae gnátae partum: nám me miseret múlieris. quod pótero faciam, támen ut pietatém colam: nam mé parenti pótius quam amori 6bsequi

35 opórtet. attat éccum Phidippum ét patrem video: hórsum pergunt. quíd dicam hisce, incértus sum. 450

LACHES. PHIDIPPVS. PAMPHILVS.

III 5 LA. Dixtin dudum illam dixisse, se expectare fillum? Pн. fáctum. La. venisse áiunt: redeat. Pa. quám causam dicám patri. quam óbrem non reddúcam, nescio. La. quém ego hic audiví loqui?

Pa. cértum offirmare ést viam me quám decrevi pérsequi.
5 LA. ípsus est de quo hóc agebam técum. PA. salve,
mí pater. 455 La. gnáte mi, salvé. Ph. bene factum te ádvenisse, Pámphile:
átque adeo, quod máxumumst, salvom átque validum. PA. créditur.
La. ádvenis modo? Pa. ádmodum. La. cedo, quíd reliquit Phánia
cónsobrinus nóster? Pa. sane hercle hómo voluptati óbsequens
10 fáit, dum vixit: ét qui sic sunt, haú multum heredém
iuvant, 460 sibi vero hanc laudém relinquont 'vixit, dum vixit, bene.'
La. túm tu igitur nil áttulisti huc plús una senténtia? Pa. quídquid est id, quód reliquit, prófuit. La. immo óbfuit:
nám illum vivom et sálvom vellem. Рн. inpúne op- tare istúc licet:
usille reviviscét iam numquam, et tamen utrum malis
scio. 465 La. héri Philumenam ád se arcessi hic iússit. dic iussísse te.
Pн. nóli fodere. iússi. La. sed eam iám remittet. Pн. scílicet.
Pa. 6mnem rem scio út sit gesta: advéniens audiví modo.
La. át istos invidós di perdant, qui haéc lubenter núntiant.
20 PA. égo me scio cavísse, ne ulla mérito contumélia 470 fícri a vobis pósset: idque sí nunc memorare híc velim,
quám fideli animo ét benigno in illam et clementi fui,
vére possum: ní te ex ipsa hacc mágis velim rescíscere: námque eo pacto máxume apud te méo erit ingenió
fides, 25 quóm illa, quae nunc ín me iniquast, aéqua de me

néque mea culpa hóc discidium evénisse, id testór deos. séd quando sese ésse indignam députat, matrí meae quaé concedat eiusque mores tóleret sua modéstia, néque alio pactó potest compóni inter eas grátia:

30 ségreganda aut máter a me est, Phídippe, aut Philúmena. núnc me pietas mátris potius cómmodum suadét sequi.

La. Pámphile, haud invito ad auris sérmo mi accessít tuos.

quóm te postputásse omnis res praé parente intéllego: vérum vide ne inpúlsus ira práve insistas, Pámphile. 35 PA. quíbus iris inpúlsus tandem núnc in illam ini-

quós siem? quae númquam quicquam ergá me commeritást, pater, quod nóllem, et saepe méritam quod vellém scio: amóque et laudo et vémenter desídero:

nam fuísse erga me míro ingenio expértus sum,

40 illíque exopto ut rélicuam vitam éxigat 490 cum eó viro, me quí sit fortunátior, quandóquidem illam a me dístrahit necéssitas. Pн. tibi id in manust ne fíat. La. si sanús sies. iube illam redire. Pa. non est consilium, pater:

45 matris servibo cómmodis. La. quo abís? mane. mane, inquam: quo abis? PH. quae haéc est pertinácia?

La. dixín, Phidippe, hanc rem aégre laturum ésse eum? quam obrém te orabam, fíliam ut remítteres.

PH. non crédidi edepol ádeo inhumanúm fore:

50 ita núnc is sibi me súpplicaturúm putat. 500 si est út velit reddúcere uxorém. licet: sin áliost animo, rénumeret dotem húc, eat. La. ecce autem tu quoque proterve iracundus es.

PH. percontumax redisti huc nobis, Pamphile. 55 LA. decédet iam ira haec, étsi merito irátus est. 505 Pн. quia paúlum vobis áccessit pecúniae, subláti animi sunt. La. étiam mecum lítigas? Pн. deliberet renúntietque hodié mihi.

60 La. Phidíppe, ades, audi paúcis. abiit. quíd mea? 510 postrémo inter se transigant ipsi, út lubet,

velitne an non: ut álii, si huic non ést, siet.

quandó nec gnatus néque hic mi quicquam obtémperant, quae díco parvi péndunt. porto hoc iúrgium ad uxórem, quoius haec fíunt consilio ómnia, staque in eam hoc omne quód mihi aegrest évomam. 515

Myrrina. Phidippvs.

IV 1 My. Périi, quid agam? quó me vortam? quíd viro meo réspondebo mísera? nam audivísse vocem púeri visust vágientis: íta corripuit dérepente tácitus sese ad fíliam. quód si rescierít peperisse eam, íd qua causa clám me habuisse

5 dícam, non edepól scio. 520 sed 6 stium concrépuit. credo ipsum ád me exire : núlla sum.

PH. úxor ubi me ad filiam ire sénsit, se duxít foras : atque éccam. quid aïs, Mýrrina? heus tibi díco. My. mihine, mí vir?

PH. vír ego tuos sim? tú virum me aut hóminem deputás adeo esse?

forem, 525
nón sic ludibrió tuis factis hábitus essem. My. quí-

bus? PH. at rogitas? péperit filia? hém, taces? ex quo? My. istúc patrem

rogare est aequom?
périi: ex quo censés nisi ex illo quoi datast nuptum
óbsecro?

PH. crédo: neque adeo árbitrari pátris est aliter. séd demiror.

15 quíd sit quam obrem tánto opere omnis nós celare vólueris 530

partum, praesertim quom et recte et tempore suo pépererit.

ádeon pervicáci esse animo, ut púerum praeoptarés perire.

éx quo firmiórem inter nos fóre amicitiam pósthac scires,

pótius quam advorsum ánimi tui lubídinem esset cum filo nupta!

20 égo etiam illorum ésse hanc culpam crédidi, quae te
ést penes. 535
My. mísera sum. Ph. utinam scíam ita esse istuc. séd nunc mi in mentém venit
de hác re quod locúta es olim, quom illum generum
cépimus :
nám negabas núptam posse filiam tuam té pati
cúm eo qui meretrícem amaret, quí pernoctarét foris.
25 My. quámvis causam hunc súspicari quam ípsam veram
mávolo. 540
Рн. múlto prius sciví quam tu illum amícam habere,
Mýrrina :
vérum id vitium númquam decrevi ésse ego adules-
céntiae :
nam id innatumst. at pol iam aderit, se quoque etiam
quom óderit.
sed ut ólim te ostendísti, eadem esse níl cessavisti
úsque adhuc,
30 ut filiam ab eo abdúceres neu quód ego egissem essé
ratum. 545
id núnc res indicium haéc facit, quo pácto factum
vólueris.
My. adeon me esse pérvicacem cénses, quoi matér siem
út eo essem animo, si éx usu esset nóstro hoc matri-
mónium?
•
PH. tún prospicere aut iúdicare nóstram in rem quod
sit potes?
35 aúdisti ex aliquó fortasse, quí vidisse eum díceret 550
éxeuntem aut intro euntem ad amicam. quid tum
póstea?
sí modeste ac ráro [hoc] fecit, nónne dissimuláre nos
mágis humanumst quám dare operam id scíre, qui no
óderit?
nám si is posset áb ea sese dérepente avéllere,
40 quácum tot consuésset annos, nón eum hominem dú
-
cerem 558
néc virum satis firmum gnatae. My. mitte adulescen
tem óbsecro
ét quae me peccásse aïs. abi, sólum solus cónveni,
róga velitne an nón uxorem: si ést ut dicat vélle se,

rédde: sin est autem ut nolit, récte ego consuluí meae.
45 Pm. siquidem ille ipse non volt et tu sénsti esse in eo,
Mýrrina, 560
péccatum: aderam, quoius consilio par ea fuerat pro-
spici.
quam óbrem incendor íra, esse ausam fácere haec te
iniussú meo :
ínterdico ne éxtulisse extra aédis puerum usquám velis.
séd ego stultiór, meis dictis parere hanc qui postulem.
50 ibo intro atque edicam servis, né quoquam ecferri si-
nant. 565
My, nullam pol credo múlierem me miseriorem vívere:
nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem út siet re-
sciverit,
non édepol clam me est, quom héc quod leviust tam
animo irató tulit:
nec quá via senténtia eius póssit mutarí scio.
55 hoc mi únum ex plurimís miseriis rélicuom fuerát
malum, 570
si púerum ut tollam cógit, quoius nos quí sit nescimús
pater:
nam quóm compressast gnáta, forma in ténebris nosci
nón quitast:
neque détractum eï est quícquam, qui post póssit nosci
qui siet:
ipse éripuit vi, in dígito quem habuit, vírgini abiens
anulum.
****
simul véreor Pamphilum ne orata nostra nequeat

celare, quom sciét alienum púerum tolli pró suo.

ACTVS IIII.

SOSTRATA. PAMPHILVS.

IV 2 So. Non clám me est, gnate mí, tibi esse súspectum, uxorém tuam
proptér meos mores hínc abisse, etsi éa dissimulas sé- dulo:
verum îta me di ament îtaque obtingant éx te quae exoptém mihi,
ut númquam sciens commérui, merito ut cáperet odium illám mei: 580
5 teque ante quod me amare rebar, ei rei firmasti fidem:
nam mi íntus tuos patér narravit médo, quo pacto me hábueris
praepósitam amori tuó: nunc tibi me cértumst contra grátiam
reférre, ut apud me praémium esse pósitum pietatí scias.
mi Pámphile, hoc et vóbis et meae cómmodum famae árbitror: 585
10 ego rús abituram hinc cúm tuo me [esse] cérto decreví patre.
ne méa praesentia óbstet neu causa úlla restet rélicua,
quin túa Philumena ád te redeat. PA. quaéso quid istuc cónsilist?
illíus stultitia vícta ex urbe tú rus habitatúm migres? hau fácies, neque sinam út qui nobis, máter, male
dictúm velit, 590 15 mea pértinacia ésse dicat fáctum, hau tua modéstia.
tum tuás amicas te ét cognatas déserere et festós dies
mea caúsa nolo. So níl iam mihi istaec rés volupta- tís ferunt:
dum aetátis tempus túlit, perfuncta sátis sum: satias iám tenet
studiórum istorum: haec míhi nunc curast máxuma, ut nequoí mea 595

20 longínquitas aetátis obstet, mórtemve expectét meam.
hic vídeo me esse invísam inmerito: témpust me con-
cédere.
sic optume, ut ego opinor, omnis causas praecidam
6mnibus :
et me hác suspitióne exolvam et illis morem géssero.
sine me óbsecro hoc ecfúgere, volgus quód male audit
múlierum. 600
25 Pa. quam fórtunatus céteris sum rébus, absque una hác
foret,
hanc matrem habens talem, illam autem uxorem! So.
óbsecro, mi Pámphile,
non túte incommodám rem, ut quaequest, in animum
inducés pati?
si cétera sunt îta ut vis itaque ut ésse ego illa exîs-
tumo.
mi gnáte, da veniam hánc mihi, reddúc illam. Pa. ei
miseró mihi. 605
» So. et míhi quidem: nam haec rés non minus me mále
habet quam te, gnáte mi.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILVS.

IV 3 LA. Quem cum istoc sermonem hábueris, procul hinc stans accepi, úxor. istác est sapere, qui úbi quomque opus sit ánimum possis fléctere. [quod faciendum sit post fortasse, idem hoc nunc si feceris] So. fórs fuat pol. La. ábi rus ergo hinc: íbi ego te et tu mé feres. 5 So. spéro ecastor. La. i ergo intro et compone quae tecum simul ferantur: dixi. So. ita út iubes faciam. Pa. pater. La. quid vis, Pamphile? Pa. hinc abire matrem? minume. La. quid ita istuc vis? Pa. quía de uxore incértus sum etiam quíd sim facturús. La. quid est? quid vis facere nisi redducere? PA. équidem cupio et víx contineor: 615 10 séd non minuam meúm consilium: ex úsu quod est, id pérsequar:

crédo ea gratiá concordes mágis, si redducám, fore.

La. néscias: verúm tua re fért nil, utrum illaec fécerint,

quándo hace aberit. 6diosa hace est aétas adulescéntulis.

6 medio aequom excédere est; postrémo nos iam fábula 620

15 sumus, Pámphile, 'senex átque anus.' sed vídeo Phidippum égredi per témpus: accedámus.

PHIDIPPVS. LACHES. PAMPHILVS.

IV 4 PH. Tibí quoque edepol sum íratus, Philúmena, gravitér quidem. nam hercle ábs to factumst túrpiter:

etsí tibi causa est de hác re: mater te inpulit: 625 huic véro nulla est. La. opportune té mihi,

5 Phidippe, in ipso témpore ostendis. Ph. quid. est?
Ph. quid réspondebo his? aut quo pacto hoc óperiam?
La. dic filiae rus cóncessuram hinc Sóstratam:
ne révereatur, mínus iam quo redeat domum. Ph. a:

ne révereatur, mínus iam quo redeát domum. PH. a: nullám de his rebus cúlpam commeruít tua: 631 10 a Mýrrina haec sunt méa uxore exorta ómnia:

PA. mutatio fit. Ph. éa nos perturbát, Laches.
PA. dum né redducam: túrbent porro quam velint.
Ph. ego, Pamphile, esse intér nos, si fierí potest, 635 adfinitatem hanc sane perpetuam volo:

15 sin ést ut aliter túa siet senténtia, accípias puerum. PA. sénsit peperisse: óccidi. LA. puerúm? quem puerum? PH. nátus est nobís nepos:

nam abdúcta a vobis praégnas fuerat fília, 640 neque fuísse praegnatem úmquam ante hunc sciví diem.

2) La. bene, îta me di ament, núntias: et gaúdeo natum îllum et tibi illam sálvam. sed quid múlieris uxórem habes aut quíbus moratam móribus!

nosne hóc celatos tám diu! nequeó satis, 645 quam hoc míhi videtur fáctum prave, próloqui.

655

5 Рн. non tíbi illud factum mínus placet quam míhi, Laches. Pa. etiám si dudum fúerat ambiguom hóc mihi.

nunc nón est, quom eam séquitur alienús puer. La. nullá tibi, Pamphile, híc iam consultátiost. Pa. perii. La. húnc videre saépe optabamús diem,

30 quom ex te ésset aliquis, qui te appellarét patrem:

evénit: habeo grátiam dis. Pa. núllus sum. La. reddúc uxorem ac nóli advorsarí mihi.

Pa. patér, si ex me illa líberos vellét sibi

aut sé esse mecum núptam, satis certó scio, 35 non clám me haberet quód celasse intéllego.

nunc quom éius alienum a me esse animum séntiam (nec conventurum inter nos posthac arbitror), quam obrém redducam? La mater quod suasit sua, aduléscens mulier fécit. mirandúmne id est?

40 censén te posse réperire ullam múlierem, quae careat culpa? an qui non delincunt viri? Рн. vosmét videte iám, Laches et tu Pámphile, remissan opus sit vóbis redductán domum: 665

neutra in re vobis difficultas á me erit.

suxór quid faciat, in manu non ést mea. sed quid faciemus puero? La. ridiculé rogas: quidquid futurumst, huic suom reddas scilicet, ut alámus nostrum. Pa. quem ípse neglexít pater, 670 ego alám? La. quid dixti? eho an nón alemus, Pám-

phile? 50 prodémus quaeso pótius? quae hacc améntiast? enim véro prorsus iám tacere nón queo.

nam cógis ea quae nólo ut praesente hóc loquar. ignárum censes tuárum lacrumarum ésse me? aut quid sit id quod sóllicitere ad húnc modum?

55 primum hánc ubi dixti caúsam, te proptér tuam matrém non posse habére hanc uxorém domi: pollícitast ea se cóncessuram ex aédibus.

nunc póstquam ademptam hanc†quóque tibi causám 680

puér quia clam te est nátus, nactu's álteram. o errás, tui animi sí me esse ignarúm putas. aliquándo tandem huc ánimum ut adiungás tuom,

quam lóngum spatium amándi amicam tíbi dedi! sumptús quos fecisti in eam quam animo aequó tuli! egi átque oravi técum uxorem ut dúceres. 65 tempús dixi esse: inpúlsu duxistí meo. [quae tum obsecutus mihi fecisti ut decuerat] nunc ánimum rursum ad méretricem induxtí tuom: [cui tu obsecutus facis huic adeo iniuriam] nam in eándem vitam té revolutum dénuo Pa. mene? La. te ipsum: et facis iniú-70 video ésse. riam. confingis falsas caúsas ad discórdiam, ut cum illa vivas, testem hanc quom abs te amoveris: sensitque adeo uxor. nam ei causa alia quaé fuit. 695 quam obrem abs te abiret? Pн. plane hic divinat: nam id est. 75 Pa. dabo iús iurandum níl esse istorúm mihi. La. a. reddúc uxorem, aut quam óbrem non opus sít cedo. Pa. non ést nunc tempus. La. púerum accipias: nam ís quidem in cúlpa non est: póst de matre vídero. 700 Pa. omníbus modis misér sum nec quid agám scio: 80 tot mé nunc rebus miserum concludit pater. abíbo hinc, praesens quándo promoveó parum. nam púerum iniussu crédo non tollént meo, praesértim in ea re quóm sit mi adiutríx socrus. 705 La. fugis? hém, nec quicquam cérti respondés mihi? 85 num tíbi videtur ésse apud sesé! sine: puerúm, Phidippe, míhi cedo: ego alam. Рн. máxume. non mírum fecit úxor mea, si aegré tulit: amárae mulierés sunt, non facile haéc ferunt. 710 proptérea haec irast: nam ípsa narravít mihi: 90 id ego hóc praesente tíbi nolueram dícere: neque illí credebam primo: nunc verúm palamst. nam omníno abhorrere ánimum huic video a núptiis. La. quid érgo agam, Phidíppe? quid das cónsili?

95 orémus: accusémus: gravius dénique minitémur, si cum illo hábuerit rem póstea.

PH. quid agás? meretricem hanc prímum adeundam

cénseo.

716

La. faciam út mones, eho púere, curre ad Bácchidem hanc

vicinam nostram: huc évoca verbis meis. 720
at te óro porro in hác re adiutor sis mihi. Ph. a,
im iam dúdum dixi idénique nunc dicé, Laches:
manére adfinitátem inter nos hánc volo,
si ulló modo est ut possit: quod speró fore.
sed vín adesse me úna, dum istam cónvenis? 725
La. immo ábi vero, aliquam púero nutricém para.

BACCHIS (OVM DVABVS ANCILLIS). LACHES.

7 1 Ba. Non hóc de nilost, quód Laches me núnc conventam esse éxpetit:

nec pól me multum fállit, quin quod súspicor sit quód velit.

La. vidéndumst ne minus prépter iram hinc inpetrem quam péssiem,

aut néquid faciam plús, quod post me mínus fecisse satius sit. 730

5 adgrédiar. Bacchis, sálve.

Ba. salvé, Laches. La. credo édepol te non níl mirari, Bácchis,

quid sit quapropter te húc foras puerum évocare iússi.

Ba. ego pól quoque etiam tímida sum, quom vénit mi in mentem quaé sim,

ne nómen mihi quaesti óbsiet: nam móres facile tútor. 735

10 La. si véra dicis, níl tibi est a mé pericli, múlier: nam iam aétate ea sum, ut nón siet peccáto mi ignosci aéquom:

quo mágis omnis res caútius ne témere faciam adcúro.
nam sí facis factúrave es, bonás quod par est fácere:
inscítum offerre iniúriam tibi ínmerenti iníquomst. 740
15 Ba. est mágnam ecastor grátiam de istác re quod tibi

hábeam:
nam quí post factam iniúriam se expúrget, parum mi
prósit.

sed quid istuc est? La. meum receptas filium ad te Pamphilum. Ba. a.

	La. sine dícam: uxorem hanc príus quam duxit, vóstrum amorem pértuli.
	mané: non dum etiam díxi id quod volui. híc uxorem
20	núnc habet. 745 quaére alium tibi fírmiorem, dúm tibi tempus cónsu- lendi est:
	nám neque ille hoc animo érit aetatem, néque pol tu eadem ísta aetate.
	Ba. quis id ait? La. socrus. Ba. méne? La. te ipsam: et fíliam abduxít suam,
	púerumque ob eam rém clam voluit, nátus qui est, ex- tínguere.
	Ba. si áliud scirem, quí firmare méam apud vos possém fidem. 750
25	sánctius quam iús iurandum, id póllicerer tíbi, Laches, ségregatum habuísse, uxorem ut dúxit, a me Pámphilum.
	La. lépida es. sed scin, quíd volo potius sódes facias? Ba. quíd? cedo.
	La. eás ad mulierés huc intro atque ístuc ius iurán- dum idem
	pólliceare illís. exple animum eis téque hoc crimine éxpedi. 755
30	Ba. fáciam. quod pol, si ésset alia ex hóc quaestu, hau facerét, scio,
	út de tali caúsa nuptae múlicri se osténderet. séd nolo esse fálsa fama gnátum suspectúm tuom, néc leviorem vóbis, quibus est mínume aequom, cum vidérier
	inmerito: nam méritus de me est, quód queam illi ut cómmodem. 760
35	LA. fácilem benivolúmque lingua túa iam tibi me réd- didit:
	nám non sunt solae árbitratae hacc: égo quoque etiam crédidi.
	núnc quam ego te esse praéter nostram opínionem cómperi.
	fác eadem ut sis pórro: nostra utére amicitia, út voles:
	áliter si faciás-me reprimam, ne aégre quicquam ex
	me aúdias. 765

wvérum hoc te moneo únum, amicus quális sim aut quid póssiem pótius quam inimicús, periclum fácias.

PHIDIPPVS (CVM NVTBICE). LACHES. BACCHIS (CVM ANGILLIS).

V. PH. Nil apud mé tibi défieri patiár, quin quod opus sít benigne praébeatur. séd quom tu eris sátura atque ebria, út puer satúr sit facito.

La. nostér socer, videó, venit: pueró nutricem addúcit.

5 Phidíppe, Bacchis déierat persancte. Ph. haecine east? La. haéc est. 771

Pн. nec pól istae metuont deós, neque has respícere deos opínor.

Ba. ancillas dedo: quólubet cruciátu per me exquíre. hace rés hic agitur: Pámphilo me fácere ut redeat úxor

opórtet: quod si effécero, non paénitet me fámae, 775 no solám fecisse id quód aliae meretríces facere fúgitant.

La. Phidíppe, nostras múlicres suspéctas fuisse fálso nobís in re ipsa invénimus: porro hánc nunc experiámur.

nam sí compererit crímini tua se úxor credidísse, missam íram faciet: sín, ut est, ob eám rem iratus gnátust, 780

15 quod péperit uxor clam, íd levest : cito áb eo haec ira abscédet.

profécto in hac re níl malist, quod sít discidio dígnum. Рн. velím quidem hercle. La. exquíre: adest: quod sátis sit, faciet ípsa.

PH. quid mi istaec narras? an quia non túte dudum audisti,

de hac re ánimus meus ut sít, Laches? illís modo explete ánimum. 785

» La. quaeso édepol, Bacchis, quód mihi es polícita tute ut sérves.

Ba. ob eam rem vin ergo intro eam? La. i, exple animum eis, coge ut crédant.

Ba. eo, etsí scio pol eís fore meum cónspectum invisum hódie:

nam núpta meretrici hóstis est, a víro ubi segregátast.

La. at haéc amicae erúnt, ubi quam obrem advéneris
rescíscent: 790

25 [PH. at easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognorint:]

nam illás errore et té simul suspítione exólves.

Ba. perií, pudet Philúmenae: me séquimini intro huc ámbae.

La. quid est quód mihi malim quám quod huic intéllego eveníre,

ut grátiam ineat síne suo dispéndio et mihi prósit? 795 30 nam si ést ut haec nunc Pámphilum vere áb se segregárit,

[scit sibi nobilitatem ex eo et rem natam et gloriam esse]

referét gratum el unáque nos sibi ópera amicos iúnget.

ACTVS V.

PARMENO. BACCHIS.

V 3 Pa. Édepol ne meam érus esse operam députat parví preti,

qui 6b rem nullam mísit, frustra ubi tótum desedí diem, 800

Mýconium hospitém dum expecto in árce Callidémidem.

itaque ineptus hódie dum illi sédeo, ut quisque vénerat,

5 áccedebam: 'aduléscens, dice dúm quaeso, es tu Mýconius?'

"nón sum." 'at Callidémides?' "non." 'hôspitem ecquem Pamphilum

hic habes?' omnés negabant: néque eum quemquam esse árbitror. 805

dénique hercle iám pudebat: ábii. sed quid Bácchi dem
áb nostro adfine éxeuntem vídeo? quid huic hic és
ы Ва. Pármeno, opportúne te offers: própere curre ac Pámphilum.
Pa. quid eo? Ba. dic me orare ut veniat. Pa. ad te Ba. immo ad Philumenam
Pa. quíd reï est? Ba. tua quód nil re fert, pércontar désinas. 81
Pa. níl aliud dicam? Ba. étiam : cognosse ánulum il lum Mýrrinam
gnátae suae fuísse, quem ipsus ólim mi dederát. Pa scio.
is tantumne est? Ba. tantum: áderit continuo, hóc ub ex te audíverit.
séd cessas? Pa. minume équidem: nam hodie míh potestas haú datast
ita cursando atque ambulando tótum hunc contriv diem. 81
BA. quantam óbtuli adventú meo laetítiam Pamphile hódie!
quot cómmodas res áttuli! quot aútem ademi cúras 20 gnatum eí restituo, paéne qui harum ipsíusque oper- périit:
uxórem, quam numquámst ratus posthác se habiturum réddo:
qua ré suspectus suó patri et Phidíppo fuit, exólvi : 82: hic ádeo his rebus ánulus fuit ínitium inveniúndis. nam mémini abhinc mensís decem fere ád me noct príma
25 confúgere anhelantém domum sine cómite, vini plénum cum hoc ánulo: extimui ílico: 'mi Pámphile,' inquam 'amábo,
quid éxanimatu's óbsecro? ant unde ánulum istun náctu's? 82
dic mi.' ille alias res agere se simulare. postquam [id video,
nesció quid suspicárier, magis coépi instare ut dícat m homo sé fatetur vi in via nesció quam compressisse

	246	P. TERENTI	[V 3, 31—4, 10.
	dicítque sese illi án eum haéc cognovit	Mýrrina in dígit	
	rogat únde sit: na	rro ómnia haec:	indést cognitio
	Philúmenam compré		,
35	haec tót propter metsi hóc meretrices	e gaudia illi cóntig áliae nolunt: néc	gisse laétor: que enim est in
	ut quisquam amato numquam animum	r núptiis laetétur. quaesti grátia ad	
	ego dum íllo licitur	4 ···	gno et lepido et
40	incómmode mihi nú at pól me fecisse á multa éx quo fuerin	rbitror, ne id mér nt cómmoda, [eius]	ito mi eveníret.
	. Рамрніг	vs. Parmeno. Ba	ACCHIS.
4	Pam. Víde, mi Pari		út mi haec certa clára attuleris,
	né me in breve con	lícias tempus gaúd	

V 4 a Pam. certen? Par. cérte. Pam. deus sum, si hóc itast. PAR. verum réperies. Pam. mane dum sodes: timeo ne aliud crédam atque aliud núnties. 5 PAR. máneo. PAM. sic te díxe opinor, invenisse Mýrrinam Bácchidem anulúm suom habere. PAR. fáctum. PAM. eum quem olim eí dedi: éaque hoc te mihi núntiare iússit: itane est fáctum? PAR. ita inquam. Pam. quís me est fortunátior venustátisque adeo plénior? égone te pro hoc núntio quid dónem? quid? quid? néscio. 10 Par. at ego scio. Pam. quid? Par. níl enim:

nám neque in nuntió neque in me ipso tíbi boni quid sít scio.

Pam. égon qui ab orco mórtuom me réducem in lucem féceris

sinám sine munere á me abire? a, nímium me ingratúm putas. sed Bácchidem eccam vídeo stare ante óstium:

15 me expéctat credo: adíbo. Ba. salve, Pámphile. 855
Pam. o Bácchis, o mea Bácchis, servatríx mea.

Ba. bene fáctum et volup est. Pam. fáctis ut credám

antíquamque adeo tuám venustatem óbtines, utá voluptati óbitus, sermo túos, quo quomque advéneris,

* sempér sit. Ba. ac tu ecastor morem antiquom atque ingenium óbtines,

ut únus omnium hómo te vivat númquam quisquam blándior. 861

Pam. hahahaé, tun mi istuc? Ba. récte amasti, Pámphile, uxorém tuam: nam númquam ante hunc diém meis oculis eám, quod

nossem, víderam:

perlíberalis vísast. PAM. dic verum. BA. ita me di

ament, Pamphile.

25 Pam. die mi, harum rerum númquid dixti meó patri?

Ba. nil. Pam. néque opus est 865 ade6 muttito. plácet non fieri hoc ítidem ut in comoédiis.

omnia 6mnes ubi resciscunt. hic quos fúerat par resciscere

sciúnt: quos non autem aéquomst scire, néque resciscent néque scient.

BA. ímmo etiam qui hoc óccultari fácilius credás dabo.

Mýrrina ita Phidíppo dixit, iúri iurandó meo
sé fidem habuisse ét propterea té sibi purgatum.

Optumest:

spéroque hanc rem esse éventuram nóbis ex senténtia.

Par. ére, licetne scire ex te hodie, quíd sit quod fecí
boni?

248 P. TERENTI HECYRA. [V 4, 84-40.
aút quid istuc est quód vos agitis? PAR. nón licet. PAR. tamen súspicor.
s ego húnc ab orco mórtuom? quo pácto? Pam. nescis, Pármeno. 875
quantum hódie profuerís mihi et ex quanta aerumna extraxeris.
PAR. immó scio, neque hóc inprudens féci. PAM. ego istuc sátis scio.
Ba. an témere quicquam Pármeno praetéreat quod facto úsus sit?
PAM. séquere me intro, Pármeno. PAR. sequer: équidem plus hodié bon
6 féci inprudens quám sciens ante húnc diem umquam

.

METRA HVIVS FABVLAE HAEC SVNT

- V. 1 ad 197 iambici senarii
- 198 ad 204 iambici octonarii
- 205 et 206 iambici senarii
- 207 ad 215 jambici octonarii
- 216 iambicus senarius
- 217 ad 242 trochaici septenarii
- 243 ad 273 iambici septenarii
- 274 ad 280 trochaici septenarii
- 281 trochaicus octonarius
- 282 ad 283 trochaici septenarii
- 284 trochaicus octonarius
- 284 ad 288 trochaici septenarii
- 289 ad 291 trochaici octonarii
- 292 trochaicus septenarius
- 293 ad 324 iambici octonarii
- 325 et 326 iambici septenarii
- 327 ad 335 iambici senarii
- 336 ad 360 iambici septenarii
- 361 ad 408 trochaici septenarii
- 409 ad 450 iambici senarii
- 451 ad 485 trochaici septenarii
- 486 ad 515 iambici senarii
- 516 5 7 519 trochaiei octonarii
- 518 trochaicus septenarius
- 520 trochaicus dimeter catalecticus
- 521 iambicus octonarius
- 522 trochaicus septenarius
- 523 iambicus septenarius
- 524 526 527 trochaici octonarii
- 525 et 528 trochaici septenarii
- 529 532 ad 534 trochaici octonarii
- 530 et 531 535 ad 543 trochaici septenarii

- V. 544 ad 546 jambici octonarii.
- 547 ad 565 trochaici septenarii
- 566 ad 606 iambici octonarii
- 607 iambicus septenarius
- 608 iambicus octonarius
- 610 et 611 trochaici septenarii
- 612 iambicus senarius
- 613 et 615 trochaici octonarii
- 614 616 ad 620 trochaici septenarii
- 621 "iambicus quaternarius
- 622 iambicus septenarius
- 623 ad 726 iambici senarii
- 727 ad 730 iambici octonarii
- 731 iambicus dimeter catalecticus
- 732 ad 742 iambici septenarii
- 743 744 745 iambici octonarii
- 746 et 747 trochaici octonarii
- -- 748 ad 767 trochaici septenarii
- 768 et 769 trochaici octonarii
- 770 ad 798 iambici septenarii
- 799 ad 815 trochaici septenarii
- S16 ad 840 iambici septenarii
- 841 trochaicus octonarius
- 842 ad 846 trochaici septenarii
- 847 trochaicus octonarius
- 848 et 849 trochaici septenarii
- 850 trochaicus dimeter catalecticus
- 851 et 852 trochaici septenarii
- 853 iambicus octonarius
- -- 854 ad 858 iambici senarii
- 859 ad 868 iambici octonarii
- 869 ad 874 trochaici septenarii
- 875 ad 878 iambici octonarii
- 879 et 880 trochaici septenarii.

P. TERENTI

ADELPHOE.

GRAECA · MENANDRV · ACTA · LVDIS · FVNERALIBVS · QVOS · FECERE · LVCIO · AEMILIO · PAVLO · L · FABIVS · MAXVMVS . P
CORNELIVS · AFRICANVS · EGIT · L · AMBIVIVS · TVRPIO · MODOS · FECIT · FLACCVS
CLAVDI · TIB · SARRANIS · TOTA · FACTA
SEXTA · M · CORNELIO · CETHEGO · L · [ANICIO] · GALLO · COS

C. SVLPICI APOLLINARIS PERIOCHA.

Duós cum haberet Démea adulescéntulos, dat Mícioni frátri adoptandum Aéschinum, sed Ctésiphonem rétinet. hunc citharístriae lepóre captum súb duro ac tristí patre fratér celabat Aéschinus: famám reï, amórem in sese tránsferebat: dénique fidícinam lenoni éripit. vitiáverat idem Aéschinus civem Átticam paupérculam fidémque dederat hanc sibi uxorém fore. Deméa iurgare, gráviter ferre: móx tamen, ut véritas patefácta est, ducit Aéschinus vitiátam, potitur Ctésipho citharístriam.

5

10

PERSONAE.

MICIO SENEX
DEMEA SENEX
SANNIO LENO
AESCHINES ADVLESCENS
SYRVS SERVOS
CTESIPHO ADVLESCENS
SOSTRATA MATRONA
CANTHARA NVTRIX
GETA SERVOS
HEGIO SENEX
PAMPHILA VIRGO
DROMO SERVOS

PROLOGVS.

Postquám poëta sénsit scripturám suam	
ab iníquis observári et advorsários	
rapere în peiorem partem quam acturi sumus:	
indício de se ipse érit, vos eritis iúdices,	
laudín an vitio dúci id factum opórteat.	5
Synápothnescontes Díphili comoédiast:	
eam Cómmorientis Plaútus fecit fábulam.	
in Graéca adulescens ést, qui lenoni éripit	
meretricem in prima fábula: eum Plautús locum	
relíquit integrum. híc eum sumpsít sibi	10
in Adélphos, verbum dé verbo expressum éxtulit.	
eam nós acturi súmus novam: pernóscite	
furtúmne factum exístumetis án locum	
reprénsum, qui praetéritus neclegéntiast.	
nam quód isti dicunt málivoli, homines nóbilis	15
hunc ádiutare adsídueque una scríbere:	
quod illí maledictum vémens esse exístumant,	
eam laúdem hic ducit máxumam, quom illís placet	,
qui vóbis univórsis et populó placent,	
quorum ópera in bello, in ótio, in negótio	20
suo quísque tempore úsust sine supérbia.	
dehinc ne éxpectetis árgumentum fábulae:	
senés qui primi vénient, ei partem áperient,	
in agéndo partem osténdent. facite acquánimitas	
* * * * * * * * * * * * * poétae ad scribendum aúgeat indústriam.	•-
poetae ad scribendum augeat industriam.	25

ACTVS I.

Micio.

Il Storax. non rediit hac nocte a cena Aéschinus	
neque sérvolorum quisquam, qui advorsum iverant.	
profécto hoc vere dícunt: si absis úspiam,	
[aut ibi si cesses] évenire ea sátius est	
	3 0
irata quam illa quaé parentes propitii.	
uxór, si cesses, aút te amare cógitat	
aut téte amari aut pétare atque animo ébsequi	
et tíbi bene esse, sóli sibi quom sít male.	
	35
quibus núnc sollicitor rébus! ne aut ille álscrit	
aut úspiam cecíderit aut crus frégerit	
aliquí. vah, quemquamne hóminem in animum ins	tí-
tuere	
paráre quod sit cárius quam ipse ést sibi!	
15 atque éx me hic natus non est, sed ex fratré mco.	40
dissímili is studiost iam índe ab adulescéntia.	
ego hánc clementem vítam urbanam atque ótium 🐇	
secutus sum et, quod fortunatum isti putant,	
uxórem numquam habui. ille contra hacc ómnia:	,
	15
se habére: uxorem dúxit: nati fílii	
duo: índe ego hunc maiórem adoptaví mihi:	
edúxi a parvolo, hábui, amavi pró meo;	
in eó me oblecto: sólum id est carúm mihi.	
25 ille út item contra me hábeat facio sédulo:	50
do, praétermitto: nón necesse habeo ómnia	
pro meó iure agere: póstremo, alii clánculum	
patrés quae faciunt, quaé fert adulescéntia,	
ea né me celet cónsuefeci fílium.	
30 nam quí mentiri aut fállere insucrít patrem,	55
fraudare tanto mágis audebit céteros.	
nudóre et liberálitate líberos	

gaudémus.

retinére satius ésse credo quam metu. haec frátri mecum nón conveniunt néque placent. 35 venit ád me saepe clámitans 'quid, Mício? 60 quor pérdis adulescéntem nobis? quór amat? quor pótat? quor tu his rébus sumptum súggeris? vestítu nimio indúlges: nimium inéptus es.' nimium ipsest durus praéter aequomque ét bonum: 40 et érrat longe meá quidem senténtia. 65 qui inpérium credat grávius esse aut stábilius, vi quód fit, quam illud quód amicitia adiúngitur. mea sic est ratio et sic animum inducó meum: maló coactus quí suom officiúm facit, 45 dum id réscitum iri crédit, tantispér cavet : 70 si spérat fore clam, rúrsum ad ingeniúm redit. ille quém beneficio adiúngas ex animó facit. studet par referre, praésens absens[que] idem erit. hoc patriumst, potius consuefacere filium 50 sua sponte recte fácere quam alieno metu: 75 hoc pater ac dominus interest: hoc qui nequit, fateatur nescire inperare liberis. sed éstne hic ipsus, dé quo agebam? et cérte is est. nesció quid tristem vídeo: credo iam, út solet, 55 iurgábit. salvom te ádvenire, Démea, 80

DEMEA. MICIO.

I 2 DE. ehem opportúne: te ipsum quaérito.

MI. quid trístis es? DE. rogás me? ubi nobis Aéschinust?

schinus??

scin iám quid tristis égo sim? Mr. dixin hóc fore?
quid fécit? De. quid ille fécerit? quem néque pudet
5 quicquám, nec metuit quémquam, neque legém putat
tenére se ullam. nam illa quae antehac fácta sunt 86
omítto: modo quid désignavit? Mr. quíd nam id est?
De. forís ecfregit átque in aedis inruit
aliénas: ipsum dóminum atque omnem fámiliam
10 mulcávit usque ad mórtem: eripuit múlierem quam amábat. clamant ómnes indigníssume
factum ésse; hoc adveniénti quot mihi, Mício,

dixére! in orest omni populo. dénique,

si conferendum exémplumst, non fratrém videt 15 rei dare operam rúri parcum ac sóbrium? 95 nullum húius simile fáctum. haec quom illi, Mício, dicó, tibi dico: tá illum corrumpí sinis. M. homine inperito númquam quicquam iniústiust, qui nísi quod ipse fécit nil rectám putat.
DE quorsum ístuc? Mr. quia tu, Démea, haec male iúdicas.
non ést flagitium, míhi crede, adulescéntulum scortári, neque potáre: non est: néque foris ecfringero. hacc si néque ego neque tu fécimus,
non siit egestas facere nos. tu nunc tibi 25 id laudi ducis, quod tum fecisti inopia? 105 iniuriumst: nam si esset unde id fieret, faceremus. et tu illum tuom, si esses homo,
sinerés nunc facere, dúm per aetatém licet, potiús quam, ubi te expectátum elecissét foras,
maliéniore aetate post facerét tamen. 110 DE. pro l'appiter, tu homo adigis me ad insaniam.
non ést flagitium fácere haec adulescéntulum? Mr. auscúlta, ne me obtúndas de hac re saépius.
tuom fílium dedísti adoptandúm mihi: 35 is méus est factus: síquid peccat, Démea, 115
mihi péccat: ego illi máxumam partém fero. scortátur, potat, ólet unguenta: dé meo;
amet: dábitur a me argéntum, dum erit cómmodum. ubi nón erit, fortásse excludetúr foras.
foris ecfregit: réstituentur; discidit 120
vestém: resarciétur. et (dis grátia) est únde haec fiant, ét adhuc non molésta sunt.
postrémo aut desine aut cedo quemvis arbitrum: te plura in hac re péccare ostendam. De ei mihi,
s pater ésse disce ab illis, qui veré sciunt. 125
Mr. natúra tu illi páter es, consuliís ego.
Dr. tun cónsulis quicquam? Mr. á, si pergis, ábiero.
Dr. sicíne agis? Mr. an ego tótiens de eadem re aú- diam?
De. curaést mihi. M1. et mihi cúraest. verum, Démea,
to curémus acquam utérque partem : tu álterum, 130
17

ego item álterum. nam ambós curare propemodum repóscere illumst quém dedisti. De. a, lício. Mr. mihi síc videtur. De. quíd istic? di tibi istúc placet.

profúndat perdat péreat, nil ad me áttiret. 134
55 iam sí verbum unum pósthac... Mr. rurum, Démea,
iráscere? De an non crédis? repeto caém dedi?
aegrést: alienus nón sum: si obsto... m, désino.
unúm vis curem, cúro. et est dis gráia,
quom ita út volo est; isté tuos ipse séntiet

60 postérius: nolo in illum gravius dicere. 140

Mr. nec nil neque omnia hace sunt quae dicit: tamen
non nil molesta hace sunt mihi: sed osténdere
me aegré pati illi nolui: nam itast homo:
quod placo, advorsor sédulo et detérreo;

aut étiam adiutor sim éius iracúndiae,
insániam profécto cum illo. etsi Aéschinus
non núllam in hac re nóbis facit iniúriam.
quam hic nón amavit méretricem? aut quoi nón dedit
daiquíd? postremo núper (credo iam ómnium 150)
taedébat) dixit vélle uxorem dúcere.
sperábam iam deférvisse adulescéntiam:

gaudébam. ecce autem de íntegro: nisi quídquid est volo scíre atque hominem cónvenire, si ápud forumst.

ACTVS II.

SANNIO. AESCHINVS. (PARMENO. PSALTRIA.)

II 1 SA. Obsecro, populares, ferte misero atque innocénti auxilium: 155 súbvenite inopi. AE. ótiose, núnciam ilico híc consiste. quíd respectas? níl periclist: númquam, dum ego adero, híc te tanget. SA. égo istam invitis ómnibus.

5 Ar. quamquamst scelestus, non committet hodie umquam iterum ut vápulet, Sa. Aéschine, audi, né te ignarum fuisse dicas meérum morum. 160 léno ego sum. Az. scio. Sa. át ita, ut usquam fuít fide quisquam óptuma. tú quod te postérius purges, hanc iniuriam mihi nolle fáctam esse, huius non fáciam. crede hoc, égo meum ius pérsequar: 10 néque tu verbis sólves umquam, quód mihi re male féceris. nóvi ego vostra haec 'nóllem factum: dábitur ius iurándum, indignum 165 te ésse iniuria hác', indignis quom égomet sim acceptús modis. AE. ábi prae strenue ác foris aperi. SA. céterum hoc nik facis? Ar. i intro nunciam. Sa. at enim non simam. cede illuc, Parmeno: s nímium istoc abísti: hic propter húnc adsiste: em. síc volo. cave núnciam oculos á meis oculis quóquam demoveás tuos. 170 ne móra sit, si innuerím, quin pugnus cóntinuo in mala haéreat. Sa. istúc volo ergo ipsum éxperiri. AE. em, sérva: omitte múlierem. SA. o fácinus indignúm. AE. geminabit nísi caves. SA. ei miseró mihi. 20 AE. non innueram: verum in istam partem pótius peccató tamen. i núnciam. Sa. quid hóc reist? regnumne, Aéschine, hic tu possides? 175 Ar. si possiderem, ornátus esses éx tuis virtútibus. Sa. quid tíbi rei mecumst? AE. níl. SA. quid? nostin quí sim? AE. non desídero. Sa. tetigín tui quicquam? AE. si áttigisses, férres infortúnium. s Sa. qui tíbi magis licét meam habere, pró qua ego ar-

gentúm dedi?

	responde. An ante aedis non fecisse erit mélius hic convítium: 180
	nam sí molestus pérgis esse, iam íntro abripiere át-
	usque ád necem operiére loris. Sa. lóris liber? AE.
	Sa. o hóminem inpurum: hicín libertatem áiunt esse aequam ómnibus?
30	AE. si sátis iam debacchátus es, leno, aúdi si vis núnciam.
	Sa. egon débacchatus sum aûtem an tu in mo? Ab. mîtte ista atque ad rém redi. 185
	SA. quam rém? quo redeam? AE iamne me vis dicere id quod ad te attinet?
	Sa. cupio, aéqui modo aliquíd. Az. vah, leno iníqua me non vélt loqui.
35	Sa. lenó sum, perniciés communis, fáteor, adulescéntium, periúrus, pestis: támen tibi a me núllast orta iniúria. Az. nam hercle étiam hoc restat. Sa. ílluc quaeso
	rédi, quo occepisti, Aéschine. 190 AE. minis viginti tú illam emisti? Sa. lóquers. AE. tibi vortát male.
	argénti tantum dábitur. Sa. quid? si ego [tíbi] illam nolo véndere,
	cogés me ? AE. minume. SA. námque id metui. AE. néque vendundam cénseo,
40	quae líberast: nam ego líberali illam ádsero causá manu.
	nunc víde utrum vis: argéntum accipere an caúsam meditarí tuam. 195
	delíbera hoc, dum ego rédeo, leno. SA. pró supremo Iúppiter,
	mínume miror qui insanire occipiunt ex iniúria. dómi me arripuit, vérberavit: me invito abduxit meam:
45	hómini misero plús quingentos cólaphos infregit mihi. ób malefacta haec tántidem emptam póstulat sibi trá- dier. 200
	vérum enim quando béne promeruit, fíat: suom ius póstulat.

áge iam cupio, sí modo argentum réddat. sed ego hoo háriolor:

úbi me dixeró dare tanti, téstis faciet ílico,

wéndidisse mé, de argento sómnium: 'mox: crás redi.' id quoque possum férre, si modo réddat, quamquam iniúriumst. 205

vérum cogito id quod res est: quándo eum quaestum incéperis,

áccipiunda et mússitanda iniúria adulescéntiumst. séd nemo dabít: frustra egomet mécum has rationés puto.

SYRVS. SANNIO.

Il : Sv. Tace, égomet conveniam ípsum: cupide accípias faxo atque étiam
bene dicat secum esse actum. quid istuc, Sannio, es quod te audio 210
nesció quid concertásse cum ero? Sa. númquam vid iníquius
certátionem cómparatam, quam haéc hodie inter nó: fuit:
sego vápulando ille vérberando usque, ámbo defess sumus.
Sy. tua cúlpa. Sa. quid facerem? Sy. ádulescenti mó rem gestum opórtuit
Sa. qui pótui melius, quí hodie usque os praébui Sv. age, scis quíd loquar ? 21:
pecúniam in locó neglegere máxumum interdúmst lu crum: Sa. hui!
Sy. metuísti, si nunc dé tuo iure cóncessisses paú lulum,
o adulescénti esses mérigeratus, héminum homo stultís sume.
ne nón tibi istuc faéneraret. Sa. égo spem pretio nó emo.
Sy. numquám rem facies : ábi, nescis inéscare homines Sánnio. 22
Sa. credo ístuc melius ésse: verum ego númquam ade

٠.

quin quídquid possem mállem auferre pótius in praeséntia.

15 Sy. age nóvi tuom animúm: quasi iam usquam tíbi sint vigintí minae,

dum huic óbsequare. praéterea autem te áiunt proficiscí Cyprum, SA. hem.

Sy. coemísse hinc quae illuc véheres multa, návem conductam: hóc scio, 225

animús tibi pendet. úbi illinc spero rédieris, tamen hôc ages.

Sa. nusquám pedem. perii hércle: hac illi spe hóc inceperánt. Sv. timet:

- 20 iniéci scrupulum hómini. SA. o scelera: illúd vide, ut in ípso articulo oppréssit. emptae múlieres complúres et item hinc ália quae portó Cyprum. 230 nisi eo ád mercatum vénio, damnum máxumumst. nunc si hóc omitto ac túm agam ubi illinc rédiero.
- 25 nil ést; refrixerít res: 'nunc demúm venis? quor pássu's? ubi eras?' út sit sațius pérdere quam aut núnc manere tâm diu aut tum pérsequi. 235 Sy. iamne énumerasti [id] quód ad te rediturûm putes? SA. hocine illo dignumst? hécine incipere Aéschinum?
- so per oppréssionem ut hanc mi eripere postulet?

  Sy. labáscit. unum hoc habeo: vide si satis placet:
  potiús quam venias in periclum, Sannio,
  servésne an perdas totum, dividuóm face.

minás decem conrádet alicunde. SA. eí mihi, 35 etiám de sorte núnc venio in dubiúm miser? pudét nil? omnis déntis labefecít mihi: praetérea colaphis túber est totúm caput:

praetèrea colaphis tûber est totúm caput: 245 etiam insuper defrúdat? nusquam abeo. Sy. út lubet: numquid vis quin abeam? Sa. immo hercle hoc quaesó, Syre,

40 ut ut haéc sunt acta, pótius quam litís sequar, meum míhi reddatur, sáltem quanti emptást, Syre. scio té non usum antehác amicitiá mea: 250 memorém me dices ésse et gratum. Sy. sédulo faciám. sed Ctesiphónem video: laétus est 45 de amíca. Sa. quid quod te óro? Sy. paulispér mane.

CTESIPHO. SYRVS. (SANNIO.)

II : Cr. Abs quívis homine, quómst opus, benefícium accipere gaúdeas : verum énim vero id demúm iuvat, si quem aéquomst

facere is bene facit. 255
o frater frater, quid ego nunc te laúdem? satis certé

scio:
numquam ita magnifice quicquam dicam, id virtus quin

sitaque únam hanc rem me habére praeter álios praecipuam árbitror,

fratrem hómini nemini ésse primarum ártium magis príncipem.

Sy. o Ctésipho. Ct. o Syre, Aéschinus ubist? Sy.
éllum, te expectát domi. Ct. hem. 260
Sy. quid est? Ct. quíd sit? illius ópera, Syre, nunc

vívo: festivóm caput,
qui ignóminias sibi póst putavit ésse prae meo cóm-

modo, 10 maledícta, famam, méum amorem ét peccatum in sese

tránstulit:
nil pótis supra. quid nám foris crepuit? Sy. máne,
mane: ipse exít foras.

AESCHINVS. SANNIO. CTESIPHO. SYRVS.

II 4 AE. Vbist ille sacrilegus? SA. me quaerit. númquid nam eefert? 6ccidi: 265

nil vídeo. Az. ehem opportúne: te ipsum quaéro: quid fit, Ctésipho?

in tútost omnis rés: omitte véro tristitiém tuam. Cr. ego illam hércle vero omítto, qui quidem te hábeam fratrem: o mi Aéschine,

50 mí germane: a, véreor coram in 6s te laudare amplius,

ne id ådsentandi mågis quam quo habeam gråtum facere existumes. 270

Az. age inépte, quasi nunc nón norimus nós inter nos Ctésipho. hoc míhi dolet, nos séro rescisse ét paene in eum rém locum

redisse, ut si omnes cuperent nil tibi possent auxiliarier.

10 Cr. pudébat. An. a, stultitiast istaec, non pudor : tam ob parvolam

rem paéne e patria! túrpe dictu. deés quaeso ut istace próhibeant. 275

Cr. peccávi. Az. quid aït tándem nobis Sánnio? Sy. iam mítis est.

Az. ego ád forum ibo, ut hánc absolvam: tu íntro ad illam, Ctésipho.

Sa. Syre, insta. Sy. eamus: námque hic properat in Cyprum. Sa. ne tám quidem:

15 quamvis etiam maneo ótiosus hic. Sy. reddetur: né

Sa. at ut ômne reddat. Sr. ômne reddet: táce modo ac sequere hác. Sa. sequer. 280

CT. heus heús, Syre. Sy. quid est? CT. óbsecro hercle te, hóminem istum inpuríssumum quam prímum absolvitóte, ne, si mágis inritatús siet,

aliqua ad patrem hoc permanet atque ego tam perpetuo périerim.

20 Sy. non fiet, bono animo és: tu cum illa te intus oblecta interim

et léctulos iube stérni nobis ét parari cétera. 285 ego iám transacta ré convortam mé domum cum obsónio.

Cr. ita quaéso: quando hoc béne successit, hílare hunc sumamús diem.

ACTVS III.

SOSTRATA. CANTHARA.

SUSTRATA. CANTHARA.
II : So. Óbsecro, mea nútrix, quid nunc fiet ? Ca. quid fiét rogas ?
recte édepol spero. So. módo dolores, méa tu, occi- piunt prímulum.
Ca. iam núnc times, quasi númquam adfueris, núm- quam tute pépercris ? 290
So. miserám me, neminem hábeo, (solae súmus: Geta autem hic nón adest)
néc quem ad obstetricem mittam, néc qui arcessat Aéschinum.
Ca. pól is quidem iam hic áderit : nam numquam únum intermittit diem,
quin sémper veniat. So. sólus mearum míseriarumst rémedium.
Ca. é re nata mélius fieri hau pótuit quam factúmst, era, 295
quándo vitium oblátumst, quod ad illum áttinet potís- sumum,
10 tálem, tali ingénio atque animo, nátum ex tanta fá- milia.

GETA. SOSTRATA. CANTHARA.

So. ita pol est ut dícis: salvos nóbis deos quaeso út

siet.

II 2 Gr. Nunc illud est, quom, si ómnia omnes súa consilia cónferant atque huíc malo salútem quaerant, aúxili nil ádferant, 300 quod míhique eraeque fíliaeque erílist. vae miseró mihi: tot rés repente círcumvallant, únde emergi nón potest:

tot res repente circumvallant, unde emergi non potest:

5 vis egestas iniustitia solitudo infamia.

hocine saeclum! o scelera, o genera sacrilega, o hominem inpium,

So. me míseram, quid namst quód sic video tímidum et properantém Getam? 305 GE. quem néque fides neque iús iurandum néque illum misericórdia représsit neque refléxit neque quod partus instabat prope, 10 quoi míserae indigne pér vim vitium obtúlerat. non intéllego satis quaé loquatur. Ca. própius obsecro áccedamus, Sóstrata. Ge. a me miserum, vix sum cómpos animi, ita árdeo iracúndia. nil ést quod malim quam illam totam fámiliam dari mi óbviam. ut ego íram hanc in eos évomam omnem, dum aégritudo haec ést recens. 15 satís mihi habeam súpplici, dum illós ulciscar módo probe. seni ánimam primum extínguerem ipsi, qui illud produxit scelus: tum autém Syrum inpulsórem, vah, quibus illum lacerarém modis! 315 sublimem medium primum arriperem et capite in terram státuerem, ut cérebro dispergát viam. 20 ádulescenti ipsi ériperem oculos, póst haec praecipitém darem. céteros ruerem ágerem raperem túnderem et prostérnerem. sed césso eram hoc malo inpertiri própere? So. revocemús. Geta. 320 GE. hem, quisquis es, sine me. So. égo sum Sostrata. GE. úbi east? te ipsam quaérito, te éxpeto: oppido ópportune te óbtulisti, mi óbviam, 25 éra. So. quid est? quid trépidas? GE. ei mi. quid festinas, mi Geta? ánimam recipe. GE. prórsus So. quíd istuc 'prórsus' ergost? GE. périimus:

áctumst. So. eloquere, óbsecro te, quíd sit. GE. iam

So. quid 'iám', Geta? 325

GE. Aéschinus So. quid is érgo? GE. alienus ést ab nostra fámilia. So. hem,
périi. qua re? Ge. amáre occepit áliam. So. vae mi- seraé mihi.
30 GE. néque id occulte fért, ab lenone ipsus eripuit palam.
So. sátin hoc certumst? GE. cértum: hisce oculis égo-
met vidi, Sóstrata. So. a
me míseram. quid iam crédas? aut quoi crédas? nos-
trunne Aéschinum? 330
nostram omnium vitam, in quo nostrae spes opesque
omnés sitae ?
quí sine hac iurábat se unum númquam victurúm diem?
z qui se in sui gremió positurum púerum dicebát patris?
ita obsecraturum, út liceret hanc se uxorem dúcere?
GE. era, lácrumas mitte ac pótius quod ad hanc rem
ópus est porro próspice: 335
patiámurne an narrémus quoipiam? Ca. aú au, mi
homo, sánun es?
an hoc próferendum tíbi videtur úsquam? GE. mihi
quidem <i>haú</i> placet.
40 iam prímum illum alieno ánimo a nobis ésse res ipsa
indicat.
nunc si hôc palam proférimus, ille infítias ibit, sát scio:
tua fáma et gnatae víta in dubium véniet. tum si
máxume 340
fateátur, quom amet áliam, non est útile hanc illí
dari.
quapropter quoquo pacto tacitost opus. So. a, minume
géntium :
45 non fáciam. GE. quid ages? So. próferam. CA. hem,
mea Sóstrata, vide quám rem agas.
So. peióre res locó non potis est ésse quam in quo núnc
sitast.
primum indotatast: túm praeterea, quaé secunda ei
dós erat, 345
periit: pro virginé dari nuptum haú potest. hoc ré-
licuomst:
si infítias ibit, téstis mecum est ánulus quem amíserat.
50 postrémo quando ego cónscia mihi sum, á me culpam

esse hánc procul,

neque prétium neque rem ullam întercessisse fila aut me indignam, Geta, expériar. Ge. quid istic? cédo ut melius dícas. So. tu quantúm potes 350 abi atque Hégioni cégnato eius rem énarrato omnem érdine:

nam is néstro Simulé fuit summus ét nos coluit máxume.

nam is nóstro Simuló fuit summus ét nos coluit máxume.

55 GE. nam hercle álius nemo réspicit nos. So. própera
tu, mea Cánthara,
curre, obstetricem accérse, ut quom opus sit ne on mora

curre, óbstetricem accérse, ut quom opus sit ne in mora nobis siet.

DEMEA. SYRVS.

III 3 DE. Dispérii: Ctesiphônem audivi filium 355 uná fuisse in ráptione cum Aéschino. id mísero restat míhi mali, si illúm potest. qui aliquoi reist, etiam eum ad nequitiem addúcere. 5 ubi ego illum quaeram? crédo abductum in gáneum aliquó: persuasit ille inpurus, sat scio. sed eccúm Syrum ire vídeo: iam hinc scibo úbi siet. atqui hércle hic de grege illost: si me sénserit eum quaéritare, númquam dicet cárnufex. 10 non óstendam id me vélle. Sy. omnem rem módo seni quo pácto haberet énarramus órdine. 365 nil quicquam vidi laétius. De. pro Iúppiter. hominis stultitiam. Sy, conlaudavit filium: mihi, qui id dedissem consilium, egit grátias. 15 DE. disrúmpor. Sy. argentum ádnumeravit ílico: dedít praeterea in súmptum dimidiúm minae: 370 id distributum sanest ex senténtia. De. hem. huic mándes, siquid récte curatúm velis. Sy. ehem Démea, haud aspéxeram te: quid agitur? 20 DE. quid agátur? vostram néqueo mirarí satis rationem. Sy. est hercle inepta, ne dicam dolo, absúrda. piscis céteros purgá, Dromo: congrum istum maxumum in aqua sinito lúdere tantísper: ubi ego rédiero, exossábitur: 25 prius nólo. De. haecin flagítia! Sy. mihi quidem haú placent. et clámo saepe. sálsamenta haec, Stéphanio, 380

fac mácerentur púlchre. Dr. di vostrám fidem. utrúm studione id síbi habet an laudí putat fore, si perdiderit gnatum? vae misero mihi. » vidére videor iam diem illum, quom hinc egens profúgiet aliquo mílitatum. Sy. o Démea, 385 istúc est sapere, nón quod ante pedés modost vidére, sed etiam illa quae futúra sunt prospicere. Dr. quid? istaec iam penes vos psaltriast? 25 Sy. ellam intus. Dr. eho, an domist habiturus? crédo, ut est deméntia. Dr. haccin fieri! Sv. inepta lénitas patris ét facilitas práva. De fratris mé quidem pudét pigetque. Sy. nímium inter vos. Démea. (non quía ades praesens díco hoc) pernimium inter est. to tu. quantus quantu's, níl nisi sapiéntia es. ille sómnium. num síneres vero illúm tuom 395 facere haéc? DE. sinerem illum? aut non sex totis ménsibus prius ôlfecissem, quam ille quicquam coéperet? Sy, vigilantiam tuam tú mihi narras? Pe. síc siet 45 [modo] ut núnc est, quaeso. Sy. ut quisque suom volt ésse, itast. DE. quid eum? vidistin hódie? Sy. tuomne filium? 400 abigam húnc rus. iam dudum áliquid ruri agere árbitror.

DE. satin scis ibi esse? Sy. oh, quem égomet produxi.
DE. 6ptumest:

metuí ne haereret híc. Sv. atque iratum ádmodum.

DE. quid aútem? Sv. adortus iúrgiost fratrem ápud
forum

de psáltria istac. De aín vero? Sy. a, nil réticuit. 405 nam ut númerabatur fórte argentum, intérvenit homo de inproviso: coépit clamare 'o Aéschine, haecine flagitia fácere te! haec te admíttere

sindígna genere nóstro!' DE. oh, lacrumo gaúdio. Sy. 'non tu hóc argentum pérdis, sed vitám tuam.' 410 DE. salvós sit: spero, est símilis maiorúm suom. Sy. hui. DE. Syre, praéceptorum plénust istorum ílle. Sy. phy: domi hábuit unde dísceret. DE. fit sédulo:

o nil praétermitto: cónsuefacio: dénique

inspicere tamquam in spéculum in vitas ómnium 415 iubeo átque ex aliis súmere exemplúm sibi. 'hoc fácito.' Sv. recte sáne. De. 'hoc fugito.' Sv. cállide.

DE. 'hoc laúdist.' Sy. istaec rés est. 'hoc vitié datur.' 65 Sy. probíssume. DE. porro aútem...Sy. non hercle ótiumst

nunc mi aúscultandi, píscis ex senténtia 420 nactús sum: mihi ne córrumpantur caútiost: nam id nóbis tam flagítiumst quam illa, Démea, non fácere vobis, quaé modo dixti: et quód queo 70 consérvis ad eundem ístunc praecipió modum: 'hoc sálsumst, hoc adústumst, hoc lautúmst parum: illúd recte: iterum síc memento: sédulo moneó, quae possum pró mea sapiéntia: postrémo tamquam in spéculum in patinas. Démea. 75 inspicere iubeo et móneo quid facto úsus sit. inépta haec esse, nós quae facimus, séntio: 430 verúm quid facias? út homost, ita morém geras. numquíd vis? De. mentem vóbis meliorém dari. Sy, tu rús hinc ibis? De. récta. Sy, nam quid tu híc

so ubi síquid bene praecípias, nemo obtémperet?

DE. ego véro hinc abeo, quándo is, quam obrem huc
véneram,

435

agas.

rus ábiit: illum cúro unum: ille ad me áttinet.
quando íta volt frater, de ístoc ipse víderit.
sed quís illic est, quem vídeo procul? estne Hégio
ss tribúlis noster? sí satis cerno, is est hércle: vah,
homo amícus nobis iam índe a puero (dí boni, 440
ne illíus modi iam mágna nobis cívium
penúriast) antíqua virtute ác fide.
hau cíto mali quid órtum ex hoc sit públice.

quam gaúdeo! ubi etiam húius generis réliquias restáre video, vívere etiam núnc lubet.

445 oppériar hominem hic, út salutem et cónloquar.

HEGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA.

III 4 HE. Pro di ínmortales, fácinus indignúm, Geta.

quid nárras? Ge. sic est fáctum. He. ex illan fámilia

tam inliberale fácinus esse ortum! o Aéschine, pol haú paternum istúc dedisti. Dr. vídelicet 450 5 de psáltria hac audívit: id illi núnc dolet aliéno. pater id níli pendit: eí mihi, utinam hic [prope] adesset álicubi atque audiret haec. HE. nisi facient quae illos aéquomst, hau sic auferent. Gr. in té spes omnis, Hégio, nobis sitast : 10 te sólum habemus, tú es patronus, tú pater: illé tibi moriens nos commendavit senex: si déseris tu, périimus. He. cave dixeris: neque fáciam neque me sátis pie posse árbitror. Dr. adíbo. salvere Hégionem plúrimum 15 iubeo. He. 6h, te quaerebam ipsum: salve. Démea. DE. quid autem? HE. maior filius tuos Aéschinus, quem frátri adoptandúm dedisti, néque boni neque liberalis functus officiumst viri. DE. quid istúc est? HE. nostrum amícum noras Símulum 465 20 aequálem? Dr. quid ni? Hr. filiam eius vírginem vitiávit. Dr. hem. Hr. mane: nón dum audisti, Déquod ést gravissumum. DE. án quid est etiam ámplius? HE. vero ámplius: nam hoc quidem ferundum aliquó persuasit nox amor vinum adulescentia: 470 5 humánumst. ubi scit fáctum, ad matrem vírginis venit ípsus ultro lácrumans orans óbsecrans fidém dans, iurans sé illam ducturúm domum. ignótumst, tacitumst, créditumst. virgo éx eo compréssu gravidast fácta; hic mensis décumus est: mille bónus vir nobis psáltriam, si dís placet, 476 parávit, quicum vívat : illam déserit. DE. pro cérton tu istaec dícis? HE. mater vírginis in médiost, ipsa vírgo, res ipsa, híc Geta praetérea, ut captus ést servorum, nón malus 480 s neque inérs: alit illas, sólus omnem fámiliam susténtat: hunc abdúce, vinci, quaére rem. GE. immo hércle extorque, nísi ita factumst, Démea: postrémo non negábit : coram ipsúm cedo. Dr. pudét: nec quid agam néque quid huic respondeam

illaéc fidem nunc vóstram inplorat, Démea, quod vós ius cogit, íd voluntate inpetret.

490

- 45 haec primum ut fiant deós quaeso ut vobis decet.
  sin áliter animus vóster est, ego, Démea,
  summá vi defendam hánc atque illum mórtuom.
  cognátus mihi erat: úna a pueris párvolis
  sumus éducti: una sémper militiae ét domi
  495
- 50 fuimús: paupertatem úna pertulimús gravem. quaprópter nitar, fáciam, experiar, dénique animám relinquam pótius quam illas déseram.

53 quid míhi respondes? DE. frátrem conveniam, Hégio.

- 55 He. sed, Démea, hoc tu fácito cum animo cógites, quam vós facillume ágitis, quam estis máxume poténtes dites fórtunati nóbiles, tam máxume vos aéquo animo aequa nóscere opórtet, si vos vóltis perhiberí probos.
- 50 Dg. redíto: fient quaé fieri aequomst ómnia.
   505 Hg. decét te facere. Géta, duc me intro ad Sóstratam.
   Dg. non me índicente haec fíunt: utinam hic sít modo defúnctum: verum nímia illaec licéntia profécto evadet ín aliquod magnúm malum.
   55 ibo ác requiram frátrem, ut in eum haec évomam.
   510

HEGIO.

III 5 Bono ánimo fac sis, Sóstrata, et istam quód potes fac cónsolere. ego Mícionem, si ápud forumst, convéniam atque ut res géstast narrabo órdine: si ita ést, facturus út sit officiúm suom,
* fociét: sin alitar do hác re est ajus sentántia.

s faciát: sin aliter de hác re est eius senténtia, 515 respóndeat mi, ut quíd agam quam primúm sciam.

ACTVS IV.

CTESIPHO. SYRVS.

7 1 Cr. Ain patrem hine abisse rus? Sy. iam dúdum. Cr.
dic sodés. Sy. apud villamst:
núnc quom maxume óperis aliquid fácere credo. Ct.
utinám quidem:
quod cum salute eius fiat, ita se défetigarit velim,
ut triduom hoc perpétuom prorsum e lécto nequeat
súrgere. 520
5 Sy. ita fiat, et istoc siquid potis est réctius. Cr. ita:
nam húnc diem
miseré nimis cupio, ut coépi, perpetuom in laetitia dé-
gere.
et illud rus nulla ália causa tám male odi, nísi quia
propést: quod si esset lóngius,
prius nox oppressisset illic, quam húc revorti pósset
iterum. 525
10 núnc ubi me illic nón videbit, iam húc recurret, sát
scio :
rogitábit me, ubi fúerim: 'ego hoc te tóto non vidí
die:
quid dícam? Sy. nilne in méntemst? Ct. numquam
quicquam. Sy. tanto néquior.
cliéns amicus hóspes nemost vóbis? Cr. sunt: quid
póstea?
Sy. hisce opera ut data sit. Ct. quae non data sit? non
potest fieri. Sy. potest. 530
15 CT. intérdiu: sed si híc pernocto, caúsae quid dicám,
Syre ?
Sy. vah, quám vellem etiam nóctu amicis óperam mos
essét dari.
quin tu ótiosus és: ego illius sénsum pulchre cálleo.
quom férvit maxumé, tam placidum quási ovem reddo.
Ст. quó modo?
Sy. laudárier te audít lubenter: fácio te apud illúm
deum: 535

virtútes narro. Cr. meás? Sv. tuas: homini ílico lacrumaé cadunt quasi púero gaudio. én tibi autem. Cr. quíd namst?
Sv. lupus in fábula.
Cr. pater ést? Sv. is ipsust. Cr. Sýre, quid agimus?
Sv. fúge modo intro, ego vídero.
Cr. siquíd rogabit, núsquam tu me: audístin? Sv. potin ut désinas?

DEMEA. CTESIPHO. SYRVS.

IV ² De. Ne égo homo infelix : prímum fratrem núsquam invenio géntium : 540 praéterea autem, dum filum quaero, a villa mercennárium

vídi: is filiúm negat esse rúri: nec quid agám scio. Ct. Sýre. Sv. quid est? Ct. men quaérit? Sv. verum. Ct. périi. Sv. quin tu animó bono es.

5 Dr. quid hoc malum infelicitatis? néqueo satis decérnere:

nísi me credo huic ésse natum rei, ferundis míseriis. 545 prímus sentió mala nostra: prímus rescisco ómnia: prímus porro obnúntio: aegre sólus, siquid fít, fero. Sy. rídeo hunc: primum aít se scire: is sólus nescit ómnia.

10 DE. núnc redeo: si fórte frater rédierit visó. Ct.
Syre,

óbsecro, vide ne ille huc prorsus se inruat. Sy. etiém taces?

égo cavebo. Ct. númquam hercle hodie ego ístuc committám tibi :

nám me iam in cellam áliquam cum illa cóncludam: id tutíssumumst.

Sy. age, tamen ego hunc amovebo. De. séd eccum sceleratum Syrum.

15 Sy. nón hercle hic quidém durare quísquam, si sic fít, potest.

scíre equidem voló, quet mihi sint dómini: quae hacc est míseria! 555

DE. quid ille gaznit? quid volt? quid aïs, bone vir?
est frater domi?

17 2, 10-	سم اروه-	ELFAUE.		210
Sr. quíd	malum 'bone v		ras? équidem : DE. quid tibist	
8y. rogit	as ? Ctesiphô		míserum et i psáltriam	stam
20 frame oc	ridit. Dr. hém	anid narra	s? Sy. ém, vie	le nt
_		_	discidít labrum	. 559
DE. quar	a óbrem ? Sy.:	me inpulsór	e hanc emptam	C880
•	aít.	DE. non tu	eum rus hinc 1	nodo
próduxe	aihaa? Sv. fé		um vénit post	
			niens:	
nil peper	cit. nón pudui	sse vérberar	e hominém sen	em!
quem ég	o modo puerúr	n tantillum	in mánibus ge	staví
-	_		meis.	
			bi, virum te iúd	
Sy. laúda	us? ne ille cón	tinebit pós	thac, si sapiét,	ma-
		_	nus.	565
Dr. fórti	ter Sy neron	iam ania m	iseram múliere	
DE. IOI OI	ioi. Di. porqu	iam, quia m		M OU
			me sérvolum,	
			hui, perfórtiter	
Dr. non	potuit meliús.	idem quod	ego séntit te	esse
•	-		huic reí caput.	
30 séd estre	a frater intus?	Sy non	est. DE. úbi	illum
-0 boar obtain	, iladoi ilidas :			
a ,	• • • •		inveniam cógit	
SY. SC10	abi sit, verum i		am mónstrabo.	
		hem, qui	dais? Sy. ita.	. 570
Dr. dím	minuetur tíbi o		cérebrum. S	
-			nomen néscio	
Olina hor	minia aéd lam		sit. DE. dic	
minas noi	mms, sea toca		_	ergo
			locum.	
Sy. nósti	n porticum apu		hac de6rsum?	
			quid ni nóverin	n?
35 Sy. praé	terito hac récta		um: ubi co véi	
clivos d	Anrenn váren	n oet ho	c te praécipi	toto
CII YOU U	COIBUIN VOIBUI	n csv. na		
			póstea	575
est ad ha	inc manum sac	ellum: 1b1	ángiportum pro	ópter
			est,	
Dr. quá	nam? Sy. illi	ubi etiám o	aprificus mágn	a est.
			vi. Sy. hac péi	
Dr (d as	idam anginést		pérvium. Sv. v	
ne in de	naam snRihorn	rm non est l		or uni
			hércle: vah,	

40 cénsen hominem me ésse ? erravi : in pórticum rursúm redi :

sáne hac multo própius ibis ét minor est errátio. 580 scín Cratini huius dítis aedis? Dr. scío. Sy. ubi eas praetérieris.

ád sinistram hac récta platea; ubi ád Dianae véneris, íto ad dextram: príus quam ad portam vénias, apud ipsúm lacum

45 ést pistrilla et éxadvorsum fábrica: ibist. Dr. quid ibi facit?

Sr. léctulos in sôle ilignis pédibus faciundós dedit. 585 Dr. úbi potetis vós: bene sane. séd cesso ad eum pérgere?

Sy. 1 sane: ego te exércebo hodie, ut dígnus es, silicérnium.

Aéschinus odióse cessat: prándium corrúmpitur: 50 Ctésipho autem in amórest totus. égo iam prospiciám mihi:

nám iam adibo atque únum quicquid, quód quidem erit bellíssumum, 590 cárpam et cyathos sórbilans paulátim hunc producám diem.

MICIO. HEGIO.

IV 3 MI. Ego in hác re nil repério, quam obrem laúder tanto opere, Hégio.

meum offícium facio: quód peccatum a nóbis ortumst córrigo.

nisi sí me in illo crédidisti esse hóminum numero, qui ita putant,

sibi fícri iniuriam últro, si quam fécere ipsi expóstules, 595

s et últro accusant: íd quia non est á me factum, agis grátias?

HE. a, mínume: numquam te áliter atque es ésse animum induxí meum. sed quaéso ut una mécum ad matrem vírginis eas, Mício.

atque istaec eadem quaé mihi dixti túte dicas múlieri:

suspítionem hanc propter fratrem eius ésse et illam psáltriam 600

MI. si ita aéquom censes aút si ita opus est fácto, eamus. HE. béne facis:

nam et illic animum iam relevabis, quaé dolore ac miseria

tabéscit, et tuom officium fueris functus. sed si alitér putas,

egomét narrabo quaé mihi dixti. M1. ímmo ego ibo. HE. béne facis:

omnés, quibus res sunt mínus secundae, mágis sunt nescio quó modo 605

Is suspítiosi: ad contumeliam omnia accipiúnt magis: propter suam inpotentiam se semper credunt lúdier. quapropter te ipsum púrgare ipsi coram placabilius est.

Mr. et recte et verum dícis. Hr. sequere me ergo hac intro. Mr. máxume.

A ESCHINVS.

4 Discrúcior animi:

hócine de inproviso mihi mali óbici 610 tantum, ut neque quid dé me faciam néc quid agam certúm siet!

mémbra metu débilia súnt; animus timore 5 ôbstipuit; péctore nil sístere consili quit.

vah, quó modo hac me expédiam turba? tánta nunc suspítio de me íncidit: 618

néque ea inmerito: Sóstrata

crédit mihi me psáltriam hanc emísse: id anus mi indícium fecit.

No nám ut hinc forte [ea] ad óbstetricem erat míssa, ubi eam vidi, ílico

accédo: rogito, Pámphila quid agát, iam partus ádsiet, eone óbstetricem arcéssat. illa exclámat 'abi, abi: iam, Aéschine, 620

satis diú dedisti vérba; sat adhuc túa nos frustratást fides.'

"hem, quid istuc obsecro" inquam "est?" 'valeas, hábeas illam quaé placet.'

tum óstium.

15 sensi ílico id illas súspicari: séd reprendi mé tamen, nequid de fratre gárrulae illi dícerem ac fierét palam. núnc quid faciam? dícam fratris ésse hanc? quod minumést opus úsquam ecferri: ac mítto: fieri pótis est ut nequa éxeat. ípsum id metuo ut crédant: tot concúrrunt veri símilia : 20 égomet rapui : ipse égomet solvi argéntum : ad me abductást domum. haéc adeo mea cúlpa fateor fíeri. non me hanc rém patri, út ut erat gesta, índicasse! exórassem ut eam dúcerem. 630 céssatum usque adhúc est: nunc porro, Aéschine, expergiscere : núnc hoc primumst: ád illas ibo, ut púrgem me. accedam ad foris. 25 périi : horresco sémper, ubi pultáre hasce occipió miser. heús heus; Aeschinús ego sum. aperite áliquis actu-

MICIO. AESCHINVS.

prédit nescio quis: concedam huc.

MI. Íta uti dixi, Sóstrata, IV 5 fácite: ego Aeschinúm conveniam, ut quó modo acta haec súnt sciat. AE. páter hercle est, séd quis ostium hóc pultavit? perii. M1. Aéschine, AE. quid huic hic negotist? Mr. túne has pepulistí foris? 5 tacet. quór non ludo hunc áliquantisper? mélius est, quandóquidem hoc numquam mi ípse voluit dícere. 640 nil míhi respondes? AE. nón equidem istas, quód sciam. MI. ita: nám mirabar, quíd hic negoti essét tibi. erúbuit: salva rés est. AE. dic sodés, pater, 10 tibi véro quid istic ést reï? Mr. nil míhi quidem.

amícus quidam me á foro abduxít modo

huc ádvocatum síbi. Az. quid? M. ego dicám tibi: habitánt hic quaedam múlieres paupérculae:

ut opinor has non nosse te, et certo scio:

Is neque enim diu huc migrarunt. A.E. quid tum postea?

M.I. virgo est cum matre. A.E. perge. M.I. haec virgo orbast patre: 650

hic méus amicus illi generest próxumus: huic léges cogunt núbere hanc. A.E. perií. Mr. quid est?

AE. nil: récte: perge. MI. is vénit ut secum ávehat: nam habitát Mileti. AE. hem, vírginem ut secum ávehat?

Mr. sic ést. Am. Miletum usque óbsecro? Mr. ita. Am. animó malest. 655

quid ineaé? quid aiunt? Mr. quid illas censes? níl

quid ipsaé? quid aiunt? Mr. quid illas censes? níl enim.

comménta mater ést, esse ex alió viro nesció quo puerum nátum: neque eum nóminat:

s priórem esse illum, nón oportere huíc dari.

As. eho, nónne haec iusta tíbi videtur póscere? 660

MI. non... AE. 6bsecro non? an illam hine abducét,
pater?

MI. quid illám ni abducat? AE. fáctum a vobis dúriter inmísericorditérque atque etiam, si ést, pater, so dicéndum magis apérte, inliberáliter.

MI. quam obrém? AE. rogas me? quíd illi tandem créditis 665

fore ánimi misero, quí cum ea consuevít prior? qui infélix hauscio án illam misere núnc amat, quom hanc síbi videbit praésens praesentem éripi, sabdúci ab oculis? fácinus indignúm, pater.

MI. qua rátione istuc? quís despondit? quís dedit? quoi quándo nupsit? aúctor his rebús quis est? 671 quor dúxit alienam? AE. án sedere opórtuit domi vírginem tam grándem, dum cognátus hinc willínc veniret éxpectantem? haec, mí pater,

te dicere aequom fúit et id deféndere. 675 Mr. ridiculum: advorsumne illum causam dicerem, quoi véneram advocátus? sed quid ista, Aéschine, nostra? aút quid nobis cum illis? abeamús. quid est? 45 quid lacrumas ! Ar. pater, obsecro, susculta. Aéschine, audivi émnia ét scio: nam té amo: quo magis quaé agis curae súnt mihi. 680 Az. ita velim me prómerentem amés, dum vivas, mi pater. út me hoc delictum ádmisisse in me, id mihi vementér dolet ét me tui pudét. Mr. credo hercle : nam ingenium novi tnom 50 liberale: séd vereor ne indiligens nimiúm sies. in qua civitate tandem te arbitrare vivere? 685 virginem vitiásti, quam te nón ius fuerat tángere. iam id peccatum primum magnum, magnum, at humanum tamen: fécere alii saépe item boni. at póstquam id evenít, cedo 55 númquid circumspéxti? aut numquid túte prospextí tibi, quid fieret? qua fieret? si te ipsum mi puduit prologui, quá resciscerem? haéc dum dubitas, ménses abjerúnt decem. pródidisti et te ét illam miseram et gnátum, quod quidem in té fuit. quid? credebas dórmienti haec tíbi confecturós deos? 60 ét illam sine tua ópera in cubiculum íri deductúm domum? nólim ceterárum rerum té socordem eodém modo. 695 bóno animo es, ducés uxorem hanc. Ar. hém. bono, inquam, animo és. Ar. pater, Mı. égo te ? quam óbsecro, num lúdis tu [nunc] me?

obrem? AE. néscio: quía tam misere hoc ésse cupio vérum, eo vereór magis. 65 Mr. ábi domum ac deos cómprecare, ut úxorem arcessás: abi.

AE. quíd? cam uxorem? MI. cám. AE. iam? MI. iam quantúm potest. AE. di mé, pater, 700 ómnes oderínt, ni magis te quam óculos nunc ego amó meos.

Mr. quíd? quam illam? Ar. aeque. Mr. pérbenigne. Ar. quíd? ille ubist Milésius?

MI. ábiit, periit, návem ascendit ; séd quor cessas? AE. ábi, pater :

70 tá potius deos cómprecare: nám tibi eos certó scio, quó vir melior múlto es quam ego, obtémperaturós magis. 705

MI. égo eo intro, ut quae opus súnt parentur : tú fac ut dixi, sí sapis.

AE. quid hoc ést negoti? hoc ést patrem esse aut hóc est filium ésse?

si fráter aut sodális esset, quí magis morem géreret?
75 hic nón amandust? hícine non gestándus in sinúst?
hem: 709

itaque ádeo magnam mi ínicit sua cómmoditate cúram: ne fórte inprudens fáciam quod nolít, sciens cavébo. sed césso ire intro, né morae meis núptiis egomét siem?

DEMEA. MICIO.

V 6 DE. Deféssus sum ambulándo: ut, Syre, te cúm tua monstrátione mágnus perdat Iúppiter! perréptavi usque omne óppidum: ad portam, ád la-

perréptavi usque omne óppidum : ad portam, ád lacum, 715

quo nón? neque illi ulla fábrica erat nec frátrem homo s vidísse se aibat quísquam. nunc veró domi certum óbsidere est úsque, donec rédierit.

7 M. ibo, filis dicam núllam esse in nobís moram. 719
 D. sed eccum ípsum: te iam dúdum quaero, Mício.
 M. quid nám? D. fero alia flágitia ad te ingéntia boni illíus adulescéntis. M. ecce autém nova.

5 Dr. capitália. Mr. ohe iam. Dr. néscis qui vir sít. Mr. scio.

DE. o stúlte, tu de psáltria me sómnias 724 agere: hóc peccatum in vírginemst civém. M1. scio.
DE. oho, scís et patere? M1. quíd ni patiar? DE. díc mihi.

non clámas? non insánis? Mr. non: malím quidem...
10 Dr. puer nátust. Mr. di bene vórtant. Dr. virgo níl
habet.

MI. audívi. DE. et ducenda indotatast. MI. scilicet.

DE. quid núnc futurumst? MI. id enim quod res ipsa
fert: 730

illínc huc transferétur virgo. Dr. o Iúppiter, istócine pacto opórtet? Mr. quid faciam ámplius?

15 Dr. quid fácias? si non ípsa re tibi istúc dolet, simuláre certe est hóminis. Mr. quin iam vírginem despóndi: res compósitast: flunt núptiae: 735 dempsí metum omnem: haec mágis sunt hominis. Dr. céterum

placét tibi factum, Mício? Mr. non, sí queam
mutáre. nunc quom nón queo, animo aequó fero.
in vitast hominum, quási quom ludas tésseris,
si illúd quod maxume ópus est iactu nón cadit,
illúd quod cecidit fórte, id arte ut córrigas.
Dz. corréctor: nempe tua árte vigintí minae
pro psáltria periére: quae quantúm potest

aliquo ábiciendast, sí non pretio, grátiis.

Mr. neque ést neque illam sáne studeo véndere. 745

DE. quid ígitur facies? Mr. dómi erit. DE. pro divóm
fidem.

meretrix et mater fámilias una in domo?

30 Mr. quor nón? De. sanum te crédis esse? Mr. equidem árbitror.

DE. ita mé di ament, ut vídeo tuam ego inéptiam, factúrum credo, ut hábeas quicum cántites. 750 MI. quor nón? DE. et nova nupta éadem hacc discet.

MI. scílicet.

DE. tu intér eas restim dúctans saltabís. M1. probe. 35 DE. probe? M1. ét tu nobiscum úna, si opus sit. DE. eí mihi.

non te haéc pudent? Mr. iam véro omitte, Démea, tuam ístanc iracúndiam, atque utí decet 755 hilarum ác lubentem fác te gnati in núptiis. ego hás conveniam: póst huc redeo. Dr. o Iúppiter, hancíne vitam! hoscin móres! hanc deméntiam! uxór sine dote véniet: intus psáltriast: domus súmptuosa: aduléscens luxu pérditus: 760 senéx delirans. ípsa si cupiát Salus, serváre prorsus nón potest hanc fámiliam.

SYRVE DEMEA.

1 Sr. Edepól, Syrisce, té curasti mólliter lautéque munus ádministrasti tuom.
abi. séd postquam intus sum ómnium rerúm satur, 765 prodámbulare huc lúbitumst. De. illud sís vide 5 exémplum disciplínae. Sr. ecce autem híc adest senex nóster. quid fit? quíd tu es tristis? De. óh scelus.

Sy. ohe iám: tu verba fúndis hic, sapiéntia?

De. tu sí meus esses... Sy. dís quidem esses, Démea, ac tuám rem constabilísses. De exemplo ómnibus 771 to curárem ut esses. Sy. quam óbrem? quid fecí? De. rogas?

in ípsa turba atque ín peccato máxumo, quod víx sedatum sátis est, potastí, scelus, quasi ré bene gesta. Sy. sáne nollem huc éxitum. 775

DROMO. SYRVS. DEMEA.

V:Dr. Heus Sýre, rogat te Ctésipho ut redeás. Sy. abi. Dr. quid Ctésiphonem hic nárrat? Sy. nil. Dr. eho, cárnufex,

est Ctésipho intus? Sy. nón est. De. quor hic nóminat?

Sy. est álius quidam, párasitaster paúlulus: s nostín? De. iam scibo. Sy. quíd agis? quo abis? De. mítte me. 780

Sy. noli inquam. De. non manum ábstines, mastígia? an tíbi iam mavis cérebrum dispergam híc? Sy. abit. edepôl commissatórem hau sano cómmodum,

praesértim Ctesiphóni. quid ego núnc agam? 10 nisi, dum haé silescunt túrbae, interea in ángulum 785 aliquo ábeam atque edormíscam hoc villi. síc agam.

MICIO. DEMEA.

V3 Mr. Paráta a nobis súnt, ita ut dixi, Sóstrata, ubi vís. quis nam a me pépulit tam gravitér foris?

Dr. ei míhi, quid faciam? quíd agam? quid clamem aút querar?

o caélum, o terra, o mária Neptuni. Mr. ém tibi, s rescivit omnem rem: id nunc clamat scilicet: paratae lites: succurrendumst. Dr. éccum adest commúnis corruptéla nostrum líberum. MI. tandém reprime iracúndiam atque ad té redi. DE représsi redii mítto maledicta ómnia: 10 rem ipsám putemus. díctum hoc inter nós fuit (ex te ádeost ortum), né tu curarés meum neve égo tuom? responde. Mr. factumst, non nego. DE. quor núnc apud te pótat! quor recipís meum? quor émis amicam, Mício? numquí minus 800 15 mihi idém ius aequomst ésse quod mecúmst tibi? quando égo tuom non cúro, no curá meum. MI. non aéquom dicis. DE. non ! Mr. nam vetus verbum hóc quidemst, communia esse amícorum inter se ómnia. DE facéte: nunc demum istaec nata oratiost. 805 20 Mr. ausculta paucis, nísi molestumst, Démea. princípio, si id te mórdet, sumptum fílii quem fáciunt, quaeso hoc fácito tecum cógites: tu illós duo olim pró re tollebás tua, quod sátis putabas túa bona ambobús fore, 810 25 et mé tum uxorem crédidisti scílicet ducturum: eandem illam rationem antiquam obtine: consérva, quaere, párce, fac quam plúrimum illís relinguas, glóriamque istánc tibi. mea, quaé praeter spem evénere, utantúr sine. 815 30 de súmma nil decédet: quod hinc accésserit, id dé lucro putato esse omne. haec sí voles in ánimo vere cógitare, Démea, et mi ét tibi et illis démpseris moléstiam. 819 Dr. mitté rem : consuetúdinem amborúm. Mr. mane : 35 scio: ístuc ibam. múlta in homine, Démea, signa insunt, ex quibus cóniectura fácile fit. duo quóm idem faciunt, saépe ut possis dícere 'hoc licet inpune facere huic, illi non licet', non quó dissimilis rés sit, sed quo is quí facit. 825 40 quae ego inésse in illis vídeo, ut confidám fore ita ut vólumus. video eos sápere, intellegere, in loco veréri, inter se amare: scires liberum

ingénium atque animum. quó vis illos tú die reddúcas. at enim métuas, ne ab re sint tamen 45 omíssiores paúlo. o noster Démea, ad ómnia alia aetate sapimus réctius: solum unum hoc vitium fert senectus hominibus: atténtiores súmus ad rem omnes, quam sat est: quod illos sat aetas acuet. Dr. ne nimiúm modo 835 50 bonaé tuae istae nós rationes, Mício, et túos iste animus aéquos subvortát. Mr. tace: non fiet. mitte iam istaec: da te hodié mihi: expórge frontem. Dr. scílicet ita témpus fert, faciúndumst: ceterúm rus cras cum fílio 840 55 cum primo luci ibo hinc. MI. de nocte cénseo: hodié modo hilarum fác te. Dr. et istam psáltriam una illuc mecum hinc ábstraham. Mr. pugnáveris. eo pácto prorsum illi ádligaris filium. modo fácito ut illam sérves. Dr. ego istuc vídero 845 so atque ibi favillae pléna, fumi ac póllinis coquéndo sit faxo ét molendo: praéter hacc merídie ipso fáciam ut stipulam cólligat: tam excóctam reddam atque átram quasi carbóst. Mr. placet:

nunc míhi videre sápere. atque equidem fílium 850 s tum etiám si nolit cógam ut cum illa uná cubet.

Dr. derídes? fortunátu's, qui isto animó sies:
ego séntio. Mr. a, pergísne? Dr. iam iam désino.
Mr. i ergo íntro, et quoi rei est, eí rei hunc sumamús diem.

ACTVS V.

DEMEA.

V 4 Númquam ita quisquam béne subducta rátione ad vitám fuit. quín res aetas úsus semper áliquid adportét novi, áliquid moneat: út illa quae te scíre credas néscias, ét quae tibi putáris prima, in experiundo ut répudies. 5 quód nunc mi evenít: nam ego vitam dúram, quam vixi úsque adhuc, própe iam excurso spátio mitto. id quam óbrem? re ipsa répperi fácilitate níl esse homini mélius neque cleméntia. id esse verum ex me átque ex fratre quoivis facilest nóscere. ille suam egit sémper vitam in ótio, in convíviis, 10 clémens, placidus, núllí laedere ós, adridere ómnibus: síbi vixit: sibi súmptum fecit: ómnes bene dicúnt, égo ille agrestis, saévos, tristis, párcus, truculentús, tenax dúxi uxorem: quam íbi miseriam vídi! nati fílii. ália cura: heia aútem, dum studeo illis ut quam plúrimum. 15 fácerem, contrivi in quaerundo vitam atque aetatém meam: 869 núnc exacta aetáte hoc fructi pró labore ab eís fero, ódium: ille alter síne labore pátria potitur cómmoda. illum amant, me fúgitant: illi crédunt consilia ómnia, illum diligunt, apud illum sunt ambo, ego desértus sum: 20 illum ut vivat optant, meam autem mortem expectant

scílicet.

íta eos meo labóre eductos máxumo hic fecít suos 875
paúlo sumptu: míseriam omnem ego cápio, hic potitur
gaúdia.

áge age nunciam éxperiamur cóntra, ecquid ego póssiem blánde dicere aút benigne fácere, quando hoc próvocat. 25 égo quoque a meís me amari et mágni pendi póstulo. si íd fit dando atque óbsequendo, nón posteriorés feram. 880

déerit: id mea mínume re fert, qui sum natu máxumus.

SYRVS. DEMEA.

5 Sy. Heus Démea, orat frater ne abeas lóngius.
DE. quis homo? 6 Syre noster, salve: quid fit? quíd agitur?
Sy. recte. De. óptumest. iam núnc hace tria primum áddidi 884
praetér naturam: 'o nóster, quid fit? quíd agitur?'
s servom haúd inliberálem praebes te, ét tibi lubéns bene faxim. Sy. grátiam habeo. De. atquí, Syre, hoc vérumst et re ipsa éxperiere própediem.

GETA. DEMEA. (SYRVS).

V 6 GE. Era, ego húc ad hos proviso, quam mox virginem arcéssant. sed eccum Démeam. salvés sies. 890 DE. o quí vocare? GE. Géta. DE. Geta, hominem máxumi

pretí te esse hodie iúdicavi animó meo:
nam is míhi profectost sérvos spectatús satis,
quoi dóminus curaest, íta uti tibi sensí, Geta,
et tíbi ob eam rem, síquid usus vénerit, 895
lubéns bene faxim. méditor esse adfábilis,
et béne procedit. Ge. bónus es, quom haec exístumas.
De. paulátim plebem prímulum fació meam.

AESCHINVS. DEMEA. SYRVS. GETA.

V? AE. Occident me equidem, dúm nimis sanctas núptias student fácere: in adparándo consumúnt diem. 900 DE. quid ágitur, Aeschine? AE. éhem, pater mi, tu híc eras?

Dr. tuos hércle vero et ánimo et naturá pater, qui té amat plus quam hosce éculos. sed quor nén domum

uxórem arcessis? AE. cúpio: verum hoc míhi moraest: tibícinae et hymenaéum qui cantént. DE. eho, 905

vin tu huíc seni auscultáre? An quid? Dn. missa haéc face,

hymenaéum turbas lámpadas tibícinas,
10 atque hánc in horto máceriam iube dírui
quantúm potest: hac tránsfer: unam fác domum:
tradúce et matrem et fámiliam omnem ad nós. Az.
placet, 910

patér lepidissume. Dr. eúgae, iam lepidús vocor. fratri aédes fient pérviae, turbám domum

15 addúcet, sumptu amíttet multa: quíd mea?
ego lépidus ineo grátiam. iube núnciam
dinúmeret ille Bábylo vigintí minas.

915
Syre, céssas ire ac fácere? Sy. quid ego? Dz. dírue.
tu illás abi et tradúce. Gz. di tibi. Démea.

me bene fáciant, quom te vídeo nostrae fámiliae tam ex ánimo factum vélle. De dignos árbitror. quid tú aïs? Ae sic opínor. De multo réctiust 920 quam illám puerperam húc nunc duci pér viam aegrótam. Ae nil enim vídi melius, mí pater.

25 Dr. sic sóleo. sed eccum Mício egreditúr foras.

MICIO. DEMEA. AESCHINVS.

V 8 MI. Iubet fráter? ubi is est? tún iubes hoc, Démea?
DE. ego véro iubeo et hác re et aliis ómnibus 925
quam máxume unam fácere nos hanc fámiliam,
colere ádiuvare adiúngere. AE. ita quaesó, pater.

5 MI. haud aliter censeo. DE. immo hercle ita nobis decet:

primum huius uxorist mater. MI. est. quid postea? De. proba ét modesta. MI. ita aiunt. De. natu grandior. 930

MI. scio. DE. parere iam diu haéc per annos nón potest:

nec qui eám respiciat quísquam est : solast. Mr. quam híc rem agit ?

10 DE. hanc te aéquomst ducere, ét te operam ut fiát dare.

MI. me dúcere autem? DE. té. MI. me? DE. te inquam. MI. inéptis. DE. si tu sís homo,
hic fáciat. AE. mi patér. MI. quid tu autem huic,
ásine, auscultas? DE. níl agis: 935

fieri áliter non potést. M1. deliras. AE síne te exo-
rem, mí pater.
Mr. insanis: aufer. Dr. age, da veniam filio. Mr.
satin sánus es?
15 ego nóvos maritus anno demum quinto et sexagénsumo
fiam átque anum decrépitam ducam? idne éstis auc-
torés mihi?
AE. fac: prómisi ego illis. MI. prómisti autem? dé te
largitór, puer. 940
Dr. age, quid siquid te maius oret? Mi. quasi non
hoe sit maxumum.
DE. da véniam. AE. ne gravére. DE. fac, promítte. MI. non omíttitis?
MI. non omitties and Ar. non, nisi to exorem. Mr. vis est hace quidem. Dr.
age prelixe, Micio.
MI. etsi hóc mihi pravom inéptum absurdum atque
álierum a vitá mea
vidétur : si vos tánto opere istuc vóltis, fiat. Az. béne
facis. 945
Dr. meritó two te amo. vérumMi. quid? Dr. ego
dícam, hoc quom fit quód vole.
Mr. quid nunc? quid restat? Dr. Hégio cognatus his
est próxumus,
zs adfinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi
decet.
Mr. quid facere? Dr. agelli est hic sub urbe paulum
quod locitás foras:
huic démus qui fruatur. Mr. paulum id autemst? Dr.
sit multúm, tamen 950
faciúndumst: pro patre huíc est, bonus est, nóster est,
recté datur.
postrémo nune meum illud verbum fácio, quod tu, Mício, w bene ét sapienter díxti dudum: 'vítium commune ém-
niumst.
quod nímium ad rem in senécta attenti súmus'. hanc
maculam nós decet
ecfúgere : dictumst vére et re ipsa fieri oportet. AE.
mí pater. 955
MI. quid ístic? dabitur quándoquidem hic volt. AE.
gaúdeo.

DE, nunc míhi germanu's páriter animo et córpore. 35 suó sibi gladio hunc iúgulo.

SYRVS. DEMEA. MICIO. AESCHINVS.

V 9	Sy. factumst quód iussisti, Démes.
DE. frúgi homo'	s. ergo édepol hodie mes quidem sen- téntia
iúdico Syrum fi	eri esse aequom liberum. Mr. istunc liberum? 960
quód nam ob fa	ctum? Dr. múlta. Sv. o noster Dé- mea, edepol vír bonu's:
s égo istos vobis (	isque a pueris cúravi ambos sédulo;
	ne praecepi sémper quae potui ómnia.
	ét quidem porro haec, ébsonare cúm fide.
	re, ádparare dé die convívium : 965
	· •
non mediocris ho	minis haec sunt ófficia. Sy. o lepidúm
	caput.

- 10 Dz. póstremo hodie in psáltria hac emúnda hic adiutór
  - híc curavit: pródesse aequomst: álii meliorés erunt: dénique hic volt fíeri. MI. vin tu hoc fíeri? AE. cupio. MI. sí quidem tú vis, Syre, eho accéde huc ad me: líber esto. Sy.

tu vis, syre, eno accede nuc ad me: liber esto. Sy. béne facis: 970

ómnibus gratiam hábeo, et seorsum tíbi praeterea, Démea.

15 De. gaúdeo. Ae. et ego. Sy. crédo: utinam hoc perpétuom fiat gaúdium, Phrýgiam ut uxorém meam una mécum videam líberam. De. óptumam quidem múlierem. Sy. et quidem tuó

nepoti huius filio hódie prima mammam dedit haec. De. hércle vero sério, 975

síquidem prima dédit, hau dubiumst quín emitti aequém siet.

MI. ób eam rem? DE. ob eam: póstremo a me argéntum quantist súmito.

Sy. dí tibi, Demea, ómnia omnes sémper optata ófferant.

Mr. Sýre, processisti hódie pulchre. Dr. síquidem porro, Mício,
tú tuom officium fácies, atque huic áliquid paulum praé manu 980
déderis, unde utátur : reddet tíbi cito. Mr. istoc vílius.
25 Ar. frúgi homost. Sy. reddam hércle, da modo. Ar.
áge, pater. Mr. post cónsulam.
DE. fáciet. Sy. o vir óptume. A. o patér mi festi- víssume.
Mr. quid istuc? quae res tam repente mores mutavit tuos?
quód prolubium? quaé istaec subitast lárgitas? De.
dicám tibi: 985
út id ostenderém, quod te isti fácilem et festivóm
putant,
30 id non fieri ex véra vita néque adeo ex aequo ét bono,
séd ex adsentando indulgendo et lárgiendo, Micio.
núnc adeo si ob eám rem vobis méa vita invisa, Aé-
schine, est, 989
quía non iusta iniústa prorsus ómnia omnino óbsequor,
míssa facio: ecfúndite, emite, fácite quod vobís lubet.
55 séd si id voltis pótius, quae vos própter adulescéntiam mínus videtis, mágis inpense cúpitis, consulitís parum,
haéc reprendere ét corrigere et óbsecundare in loco:
écce me, qui id fáciam vobis. Ar. tíbi, pater, permít-
timus: 995
plús scis quid facto ópus est. sed de frátre quid fiét? DE. sino
a habeat in istac finem faciat. Mr istuc recte a plaudite

METRA HVIVS FABVLAE HAEC SVNT

- V. 1 ad 154 iambici senarii
- 155 ad 157 trochaici octonarii
- 158 trochaicus dimeter catalecticus
- 159 iambicus octonarius
- 160 et 162 trochaici octonarii
- 161 163 164 trochaici septenarii
- 165 trochaicus octonarius
- 166 ad 169 trochaici septenarii
- 170 ad 196 iambici octonarii
- 197 ad 208 trochaici septenarii
- 209 iambicus septenarius
- 210 ad 227 iambici octonarii
- 228 ad 253 iambici senarii
- 254 ad 287 iambici octonarii
- 288 trochaicus septenarius
- 289 ad 291 iambici octonarii
- 292 et 293 trochaici septenarii
- 294 iambicus octonarius
- 295 ad 298 trochaici septenarii
- 299 ad 302 iambici octonarii
- 303 et 304 trochaici septenarii
- 305 ad 316 iambici octonarii
- 317 iambicus quaternarius - 318 et 319 trochaici septenarii
- 320 iambicus octonarius
- 321 ad 329 trochaici septenarii
- 330 et 331 iambici octonarii
- 332 et 333 trochaici septenarii
- 334 ad 354 iambici octonarii
- 355 ad 516 iambici senarii

- V. 517 trochaicus octonarius
- 518 trochaicus septenarius
- 519 ad 523 iambici octonarii
- 524 iambicus quaternarius
- 525 trochaicus octonarius
- 526 trochaicus septenarius
- 527 ad 539 iambici octonarii
- 540 ad 591 trochaici septenarii
- 592 ad 609 iambici octonarii
- 610 a iambicus monometer hypercatalecticus
- 610 b trochaicus quinarius
- 611 trochaicus septenarius
- 612 et 613 versus choriambici
- 614 iambicus senarius
- 615 iambicus quaternarius
- 616 trochaicus dimeter catalecticus
- 617 trochaicus octonarius
- 618 trochaicus septenarius
- 619 ad 624 iambici octonarii
- 625 ad 637 trochaici septenarii
- 638 ad 678 iambici senarii
- 679 ad 706 trochaici septenarii
- 707 ad 711 iambici septenarii
- 712 iambicus octonarius
- 713 ad 854 iambici senarii
- 855 ad 881 trochaici septenarii
- 882 ad 933 iambici senarii
- 934 ad 955 iambici octonarii
- 956 et 957 iambici senarii
- 958 iambicus octonarius
- 959 ad 997 trochaici septenarii.

NOTES.

ANDRIA.

DIDASCALIA.

In the didascaliae or tituli prefixed to each play, we possess the results of the critical labours of Roman grammarians in the 7th century U.C. concerning the chronology of Terence's comedies. The principal source of the notices contained in these didascaliae is probably to be found in notes entered into copies of the plays originally used by and belonging to stage-managers; at the same time, these grammarians doubtless availed themselves of the so-called commentarii magistratuum, in which an accurate account was kept of all exhibitions made by the magistrates on the great annual festivals. On the investigations of the older grammarians was based Varro's work de actionibus scuenicis, and to this our didascaliae in their present form may be traced as their real source. (See my remarks, jahrb. 1865 p. 293, and C. Dziatzko rh. mus. xxx 89—92.)

The didascalia of the Andria is missing in the best mss.; but has been preserved by Donatus in his preface to

the play.

ludis Megalensibus: the Megalensia or Megalesia, originally a festival in honour of the Μεγάλη Μήτηρ or Cybele, were introduced into Rome during the second Punic war, B.C. 204; see Livy's account xxix 14. The same writer tells us xxxiv 54 'Megalesia ludos scaenicos C. Atilius Serranus L. Scribonius Libo aediles curules primi fecerunt', i. e. B.C. 193. This festival was celebrated on the 4th of April.

In Donatus' preface we have the corrupt words, M. Fulvio aedilibus et M' Glabrione Q. Minucio Valerio curulibus. In the year 588, when the Andria was first brought out, M. Fulvius and M' Acilius Glabrio were aediles curules (on this dignity consult the Dictionary of Antiquities). The other two names, Q. Minucius and (L?) Valerius (Flaccus?) very probably belong to two aediles of a later period (a. 611

—620?) under whom an exhibition of the play took place after the poet's death. (Dziatzko rk. mus. xxi 65.) The sequel of the didascalia in Donatus agrees well with this supposition: egerunt L. Attilius latinus Praemestinus et L. Ambivius Turpio. In the didascaliae we always find the name of the manager whose troupe performed the play, and L. Ambivius Turpio is well known as the manager to whom Terenee entrusted his plays. He is mentioned as an excellent actor by Cic. Sen. 14 and by Tacitus in the dialogus de Or. 20. agere fabulam means 'to bring a play out', not only 'to perform it'; hence the manager is simply called actor: cf. Haut. prol. 5. 35 f. Phorm. 9 f. 33. Rec. 18. 29 f. 33. 47. Pl. Amph. prol. 88. L. Atilius of Praemeste is repeatedly mentioned in our didascaliae, but it is almost certain that he belongs to a somewhat later period: see especially the did, of the Hauton timorumenos.

The piece was set to music by Flaccus Claudi, i.e. servos (not libertus as is commonly assumed), of whom we know nothing but that he wrote the music for all the play was Terence. According to our didascalia, the whole play was set tibits paribus, an expression the exact meaning of which

is quite unknown: see Dziatzko rh. mus. xx 596.

Gracca Menandru: On Menander and his Aropiu see Introd. p. 9.

PERIOCHA.

C. Sulpicius Apollinaris is frequently mentioned in the Noctes Atticae of A. Gellius, who in his early years had been his pupil at Rome, see xx 6: in another place, xviii 4, he calls him vir in nostra memoria praeter glios doctus: xix 13, we find him in company with Fronto and Postumius Festus: for the other passages see Hertz's index: but what has been quoted is quite sufficient to show that Sulpicius was one of the learned pedants, though perhaps somewhat better than his friends, who in the first half of the second century after Christ were endeavouring to revive Plautian and Terentian language. It is just a man of this kind we might expect to write the periochae prefixed to the Teren-8 The trisyllatian plays. 4 The mss. give nam. bic pronunciation silasu is inadmissible in the metres of the comic poets themselves, yet Apollinaris may have used it, as his and his contemporaries' ideas of comic prosody were very loose. Fleckeisen writes huic Dávi suasu, but huic is 10 abdicat generum 'disclaims him not in the mss. as son-in-law,' i.e. rejects him. cf. the legal phrase filium 12 Apollinaris follows that edition of the abdicare. play, which terminated with vv. 977-1003. In the one usually adopted no mention is made of Charinus' betrothal with Philumena.

Prologys.

Very probably, this prologue was written for a second representation of the play, which may have taken place a. 590, see Introd. p. 4. When first brought out the play was without a prologue.

1 Terence never designates himself by his own name in his prologues (as Plautus does), but merely styles himself poëta. quom primum 'when first,' on making up his mind to write for the stage. animum ad scr. adpulit 'turned (gave) his mind to writing,' so 446 animum ad uxorem adpulit. Cicero has mentem ad philosophiam adpulisti, de or. 11 37, 154, and se ad scribendi studium contulit, pro Arch. 2 id negoti 'so much of duty,' the expression more limited than id negotium which means 'this duty.' Cf. 521. istuc negoti 953. 3 quas fecisset fabulas: inverse attraction instead of fabulae. So again 26. Eun. 653 (cf. also Haut. 655). cecidere sinu quas legerat herbas, Ov. Met. xiv 350. urbem quam statuo vestrast, Virg. Aen. 1 574. Terence means that at first he thought he would be able altogether to dispense with prologues, as he always gives what we call the 'exposition' of his plot in the first scene of each play. 4 evenire 'turn out'. multo belongs to aliter. intellegit: of the compounds of lego, only intellego and neglego (v. 20) do not change the e into an i. intelligo and negligo are forms without authority. logus in Latin always has its first syllable long, in spite of the Greek πρόλογος; in the same way we have propinare and propola alongside of προπίνευ and προπώλης. operam abutitur 'uses up' or 'misspends'? A Roman would feel the two meanings at once in a passage like this. uti frui and their compounds ordinarily govern the accusative in the comic poets and in archaic Latin. 6 qui abl. = quo, cf. Eun. 28, non quo furtum facere studuerit. Ōbserve the alliteration in malevoli and maledictis: cf. also v. 22 s. 7 But for his quarrels with Terence, the snarling old poet's name would have perished in obscurity and oblivion. As it is, we are told that his name was Luscius Lavinius. Only two lines of all his poetry have come down to us, see note on Eun. 10. Terence mentions him with the same epithets Haut. 22, and simply calls him vetus poëta Phorm. 8 The reading attendite is given by Donatus, but advortite stands in the mss. and is also attested by Priscian. In cases like this, it is indeed almost impossible to decide what the poet really wrote. (Cf. also Eun. prol. 44. Phorm. prol. 24. Hec. prol. 11 20.) 9 On Menander see In-10 Cf. unum cognoris, omnis noris Phorm. trod. p. 8. 12 oratione ac stilo: so Phorm. 5 tenui esse oratione et scriptura levi. 13 On this see Introd. p. 10. fatetur, so. se: but the subj. in an acc. c. inf. is frequently omitted in the loose language of the comic poets, wherever it may be easily understood. Cf. 145. usum pro suis: 15 id isti: Introd. Cicero says uti ut suis, Off. III 14, 58. p. 19. The constr. disputare in eo occurs only here: more usually we find de re or ad rem (Cic. Tusc. III 9, 18): we may compare gloriari in aliqua re, Cic. Tusc. 11 21, 48; Nat. Deor. 111 36, 87. 16 contaminare stands for contagminare from tag- in tango, properly 'bring into contact', i.e. 'mix up', so Eun. 552. Later on, the word means 'defile by contact'. It is unknown to Plautus, but used again by Terence, Haut. 17, in the sense of amalgamating two or more plays and fusing them into one new 17 faciuntne must be interrogative here, as the asseverative particle ne (commonly, but wrongly spelt nae) would require a pronoun after it. The ὀξύμωρον will be easily understood. A similar one is quoted from Menander fragm. inc. p. 185 Mein. μάταιός έστι καλ φρονών οὐδέν φρονεί. 18 The three poets are mentioned in a strictly chronological order, see Introd. p. 1. 19 auctores originally 'vouchers', i.e. their example serves Terence as a precedent. So Hor. Serm. 1 4, 122 habeas auctorem quo facias hoc. exoptat 'wishes from the bottom of his heart.' neo: the advice not as given by the poet himself, in which case we should have to expect monet, but as tended by the actor who spoke the prologue. dehing is here monosyllabic. 23 In male dicere the termination of the infinitive appears with its original long quantity, as we have it again 535. erē or rather an original esē (comp. es se and fer-re for $fer-se) = \epsilon \nu a\iota$, as $\nu = s$ just as $\lambda \epsilon \gamma o \mu \epsilon \nu = legimus$. It is impossible to scan male di/ceré ma/ as the comic poets never allow a metrical accent to fall on the last syllable of a dactylic word. noscant: they should hear their own misdeeds revealed in public. 24 adeste during the performance of the play. On the first performance of the Hecyra the audience left the theatre. rem cognoscite: he is entitled to express himself in this manner, as the audience had condemned the Hecyra even without taking the trouble of 25 pernoscatis 'get thoroughly inseeing the play. formed'. spei here monosyllabic. relicuom: never reliquus etc. in the comic poets, but always the u in its original power. re-lic-uo- from re-liq- (in relinquo) as assid-uofrom as-sid-. After the failure of the Hecyra the poet seems to have almost despaired of further success. de integro = denuo (Haut. 674. Ad. 153. Phorm. 174), so 27 spectandae i.e. listen Virgil ab integro Ecl. IV 5. until the end of the performance. exigere 'hiss off', so Hec. 12. prius, sc. before the whole play has been heard.

NOTES. Acrys I.

contains the exposition of the plot in a dialogue between Simo and his faithful freedman Sosia. The latter is only a πρόσωπον προτατικόν and takes no part in the play itself: similar persons are Davus in Phormio and Philotis and Syra in the Heeyra.

28 istaec denotes the victuals bought by Simo. Cf. v. 30. adesdum: dum is frequently added to imperatives in the language of the comic poets. 29 paucis te volo I have to trouble you with a few words': see 536. dictum puta: I guess what you mean to say, it is as good as said. 30 curo is frequently used of preparing victuals (cf. Pl. Merc. 582. Persa 85). For haec, see v. 28. 31 ars: any kind of skill may be called so, but Sosia is of course thinking of the ars coquendi. 32 istac arte rather contemptuously 'none of your skill, but only some good qualities you possess are required.' For this meaning of artes comp. Cic. de imp. Cn. Pomp. 13, 36. 33 eis is explained in the next line. It is quite perverse to supply artibus. 35 a parvolo ex vaidos, so Ad. 494 a pueris parvolis. clemens 'mild' cf. vita clemens Ad. 42. mentators quote a Greek line έγω σε δούλον δυτ' ξθηκ' έλεύθεpor, the sense being of course the same as here, yet Menander is not the author of it. 38 servibas: thus we frequently find imperfects in ibam and futures in ibo of verbs of the fourth conjugation in the ancient writers, and imperfects of this kind occur even in the Augustan period (Paley on Ov. Fasti IV 795). liberaliter, 'in the spirit of a freeman'cf. servom haud inliberalem praebes te Ad. 886 and the Menandrean sentence έλευθέρως δούλευε, δούλος οὐκ ἔσει. memoria habeo: so Eun. 170. In Plaut. Poen. v 4, 108 all other mss. give in memoriam, but the ancient Ambrosian palimpsest has the abl. haud muto factum: the same construction is implied in Ad. 737 f. The sense 'I do not intend to change what I have done,' i.e. 'I do not repent it.' 42 advorsum te = tibi or apud te, originally 'in your face' or 'in your eyes' (see my note on Aul. 682). gratum is here passive = acceptum. The paronomasia gratum—gratiam gives an additional point to the extreme politeness of Sosia's answer. On et id grat/um and sed hoc mihi, see Introd. 44 The dative inmemori is governed by exprobratio, as verbal nouns frequently retain the construction of the verb. The same construction in Livy XXIII 35, 7 praeceperat ne qua exprobratio cuiquam veteris fortunae discordiam inter ordines sereret, benefici: in the ancient language substantives in ius and ium made their genitives in a simple i, not ii. This important law was first pointed out by Bentley. A similar thought in Cic. ad fam. III 5. 1, perspecta fide conmemoratio officiorum supervacanea est, cf. also de am. 19. So also Dem. de Cor. § 269, το δε και τας ιδίας ευεργεσίας υπομιμήσκευ και λέγαν 45 quin dic 'why μικρού δείν δμοιόν έστι τῷ ἀνειδίζειν. don't you rather say at once?' quid est, not quid sit: the direct form of the question being retained. This will be frequently met with in the comic poets. Cf. e.g. Haut. 810. 349. 46 praedico 'before entering into further details, I tell you at once'. 47 quas is here = quales. 51 excessit ex ephebis εξηλθεν εξ εφήβων (Χεπ. Суг. 1 2, 12); young men were called εφηβοι from 18 to 20. Plaut. Merc. 61 has the same expression; Cic. says ubi primum ex pueris excessit, pro Arch. 3, 4. The termination of the εφηβία was most probably at the age of 20: so Teles ap. Stob. flor. 96, 72 έξ έφήβων έστι και ήδη είκοσιν έτων. 52 librius or rather librus' is here the pronunciation required by the metre, though not accepted by Bentley and other editors. Similarly we find libreis and leibravit instead of liberis and liberavit in an Inscription in Th. Mommsen's Inscr. Regni Neap. no. 299. Cf. also dextra for dextera, supra and infra for supera and infera, and other instances of the same kind. The comparative should be explained 'a little more freely,' viz. than before. Cf. Nep. Them. 1, 2 qui quom minus esset probatus parentibus, quod et liberius vivebat et rem familiarem neglegebat eqs. antea occurs only here in Terence, and is never found in Plautus. The punctuation of our text is in itself sufficient to show the irregularity of the construction of the whole sentence. Simo resumes afresh 53 ingenium 'natural propensity'. 54 prohibere 'keep out of mischief'. 55 plerique omnes πλείονες πάντες, πάμπολλοι not an unfrequent expression with the comic poets, but not exactly classic: so Haut. 830. Phorm. 172. adulescentuli (the u is in this word preferable to the o) 'very young men', the diminutive expresses their want of experience. 56 f. αlτούσιν οι χρηστοί [νεανθαι] ...δ μεν tππον dγαθον, δ δε κύνας θηρεντικούς Arist. Plut. 157. Cf. Hor. A. P. 161. The infinitive is owing to a loose construction instead of alendi: conf. Phorm. 885 f. summa eludendi occasiost mihi nunc senes Et Phaedriae curam adimere argentariam instead of adimendi. 57 ad philosophos is very characteristic of Athens, but does not apply to Rome as it was at the time of Terence. Plautus would surely have omitted an allusion so thoroughly Greek as 58 studeo with an acc. of a neuter pronoun occurs also Hec. 199. 262, Haut. 382, and Cic. Phil. vi 7, 18. So even has res studeant Pl. Glor. 1457, and illum student Truc. II. 3, 16. egregie and praeter cetera are almost synonymous, but together they express the same idea with increased force. 59 mediocriter: not mediocriter, as muta c. liq. never lengthens a preceding vowel in the prosody of the comic writers. 60 gaudebam 'I began to feel

61 'nequid nimis' is a translation of glad': cf. 89. the saying μηδέν άγαν commonly ascribed to Pittacus. 82 omnes nom.: all liked his ways. 63 The tmesis (for quibusquomque = quibuscumque) occurs again 263. dedere is more than dare, viz. 'give up'. 64 The line is not very pleasing to the ear on account of the accent falling twice successively on the last syllable of a word, but this gives us no right to change the text, cf. 116. It is true, advorsus nemini means the same as the first words of the line: but who would grudge a fond father the pleasure of dwelling rather loquaciously upon his son's amiable qua-65 The common reading illis seems almost without any sense at all; I have therefore adopted an emendation suggested by Bentley. 66 On sine invidi/a, 67 vitam instituere is the same as se insee Intr. 19. stituere, Plaut. Amph. 959. 68 The line is quoted by Cic. Lael. 24 and Quint. viii 5. It has been justly observed that Sosia is a dealer in proverbs. 69 abhinc generally of the past, occurs with an acc. also Hec. 822, Phorm. 1017, and the very same phrase abhinc triennium is used by Cic. pro Q. Rosc. 13. But it is wrong to say that abhine is 70 Even some of the annever used of the future. cient grammarians did not understand the construction huc viciniae and were thus induced to read huic viciniae. Cf. hic viciniae Phorm. 95. Glor. 273. 71 According to Athenian law, poor orphan girls were to be taken care of by the next well-to-do relative. See Phorm. 125 f. forma and aetas are frequently mentioned together, e.g. 286. Hec. 75. Phorm. 1024. aetas integra (also Eun. 473) 'the untainted flower of life'. 73 The spelling ei instead of hei is generally warranted by the best and 74 parce ac duriter occurs again most ancient mss. Ad. 45. There is no difference of meaning between dure 75 victus, 'livelihood.' The frequent. and duriter. quaeritans 'assiduously getting' or 'trying to get'. She might have resisted the first suitor, but succumbed to the repeated offers of others. ingenium 'natural propensity'. 79 condicio (the better spelling is with a c, not a t) 'offer, terms'. quaestus in a bad sense, cf. facerentque indignum genere quaestum corpore Plaut. Poen. v 3, 21, and again quae sit quaestuosa, quae alat corpus corpore Glor. 785. The phrase quaestum occipere occurs also Plant. Capt. 98, though in a different sense. tum: for Simo's purpose minute exactness with regard to time is not necessary. tum may here mean a time two 81 The natural taste vears ago or only one year back. and unsophisticated feeling of the reader or hearer should at once tell him whether esset is here from sum or edo. Yet some editors doubt which to choose! 82 mecum sc. ago, cogito, so in Virgil's well-known words cum Iuno

aeternum servans sub pectore volnus Haec secum. captus est 'he is caught,' the metaphor will be easily understood. 83 habet seems to be an expression derived from gladiatorial exhibitions; Donatus says 'dicitur de eo qui letaliter vulneratus est'. Cf. Plaut. Most. 715, and Virg. 83 observabam 'used to watch'. The Aen. x11 295. diminutive servolus shows that Simo means the small pages who used to wait on parties at dinner: cf. puer in the 85 sodes 'if you please' = si audes, where next line. audeo has a meaning peculiar to comic language, almost the same as volo. This derivation is given by Cicero or. 45, and borne out by many passages: all others are therefore unnecessary. Simo uses civil language with these pages in order to get a satisfactory answer. Cf. Ad. 517. habes is a common word of being together with an evalpa, and is frequently used so by the comic writers. 87 Nicárětum (Νικάρετον) is an excellent emendation instead of Niceratum of the mss. which is against the metre (Niknoator). amabant sc. eam, which is easily understood from 80. sumbola = συμβολή: a pure Latin expression is collecta Cic. de Or. 11 57, 233. 89 cenare is the genuine spelling, coeno or caeno are barbarous forms. The word is neither connected with the Greek κοινή, nor is it derived from coëdna 'eating together'. 90 f. nil quicquam occurs again Hec. 400. Cf. nemo quisquam Eun. 226 f. 91 ff. spectatus properly I think 'inspected' and thus 'having passed an inspection': so of gladiators 'approved', Hor. ep. 1 1, 2, Yet here we should understand the metaphor from the use of the word for testing gold (cf. Ov. Trist. 1 5, 25; Cic. de off. II 11), as conflictatur 93 alludes to the same: for this means 'atteritur', as Don. says, and is well illustrated by Aesch. Agam. 390, τρίβω τε καὶ προσβολαίς μελαμπαγής πέλει δικαιωθείς, or Theogn. 417, ες βάσανον δ' ελθών παρατρίβομαι ώστε μολιβδω χρυσός. 93 ingeniis eiusmodi (the last word trisyllabic, see Introd. 20. vi.) denotes lascivious characters in general, not only Chrysis, but also her lovers. in ea re: he means amore, but prefers expressing himself in more general terms. 95 scias and suae are monosyllabic. modum habere is also used by Sall. Cat. 11. 97 fortunae 'excellent good formihi is emphatic. tune': thus the plural again 609 and Haut. 464. Phorm. 201. Pl. Rud. 523 f. 98 qui refers to meas which has the value of a possessive genitive. tali 'so excellent'. 99 quid verbis opus est frequent in the comic poets 'to make a long tale short'. So quid multis moror 114. in diebus paucis quibus etc. 'within those few days during which these transactions had taken place'. 106 ei metui a Chryside 'I was in fear that some evil might come to him from Chrysis': so metuere ab aliquo again Plaut. Capt. 607 si quid metuis a me. ibi tum pleonast.: cf.

107 amarant is Bentley's emendation for amabant of mss.; they had been her lovers as long as she was alive. frequens: the adj. instead of adv.: so e.g. conveniunt frequentes, Liv. 1 50. 109 Is conlacrumabat 'he wept with the others' or simply 'he wept'? 110 consuctudo 'acquaintance'. 112 for quid hic mihi, see Introd. 20. v. 116 etiam 'even yet': so again 503 and Hec. 614. Eun. 1030. 117 Cic. de Or. 11 80, 327 f. recommends the whole relation of Simo as a masterpiece of a narrative. He says mores adulescentis ipsius et servilis percontatio, mors Chrysidis, voltus et forma et lamentatio sororis, relicua pervarie iucundeque narrantur. quod si hanc brevitatem quaesisset, 'ecfertur, imus, ad sepulcrum venimus. In ignem impositast' fere decem versiculis totum conficere potuisset: quamquam hoc ipsum 'ecfertur imus' concisum est ita ut non brevitati servitum sit, sed magis venustati. quod si nihil fuisset nisi in ignem impositast, tamen res tota cognosci facile potuisset, sed et festivitatem habet narratio distincta personis et interpuncta sermonibus etc. ecferre is frequently used of burying, e.g. Nep. Att. 22. Cic. ad Att. xvi 1. So also in Greek ἐκφέρω. The dead were burnt outside the towns. 118 unam is here little more than the indefinite article of modern languages: other instances see in my note on Aul. 563. 119 Simo pauses a little after forma, as if he could not find an epithet sufficient to express his admiration of the girl's beauty. repetition of the words praeter ceteras has been commented upon by Bothe, whose conjecture is a perfect mutilation of the passage; it is easy to see that the description derives peculiar force from this very repetition. liberalis forma like lib. facies Eun. 473 and l. ingenium Ad. 684. accedo ad 'I step up to'. 125 Just as here, attat has its second syllable long in Plaut. Aul. 704. percussit sc. id quod aiunt, sororem eam esse Chrysidis. hoc illud est is the Greek τοῦτ' ἔστ' ἐκεῖνο, Eur. Hel. 622 or τοῦτ' ἐκεῖν' οὐγώ 'λεγον, Ar. Ach. 41. ilico is the legitimate spell-126 The expression hinc illae lacruing, not illico. mae became afterwards proverbial: cf. Cic. pro Cael. 25. Hor. ep. 1 19, 41. illae: sc. Pamphili. 127 sepulcrum is here the place where the corpse is burnt. 129 inpono in aliquid is very good Latin, cf. e.g. in rogum inposucrunt, Cic. Tusc. 1 35, 85. See also Liv. 1 18, 8. inprudentius 'somewhat imprudently'. 131 ibi tum pleonastic, but cf. 223. 136 reject here just as in Lucretius' famous words in gremium se Reicit aeterno devictus volnere amoris. quam familiariter 'oh, so familiarly': quam enhances the meaning of the adverb; in prose we might perhaps use perquam. Cf. Eun. 178 labascit victus uno verbo, quam cito. The adverb belongs of course to reiecit se. 138 ad objurgandum for the genitive (cf. 158) a negligent construction frequently used by Livy, e.g. 141 honesta 'specious'; cf. deus auctor culpae honestior, Liv. 1 4, 2. 'Nothing can mark the flat simplicity of Sosia's character stronger than the insipidity of this speech'. Colman. 143 damnum aut malum occurs also Plant. Truc. II 1, 17: damnum dare = inferre d.; originally damnum is = damenum, διδόμενον (cf. alumnus vertumnus) 'what is paid as a fine', hence 'loss'. The word has nothing at all to do with danden, and the spelling dampnum has no claim to authenticity. 144 postridie: postri is an old ablative, like quinti in die quinti, or qui= 145 indignum facinus ('oh monstrous') occurs quo. again Eun. 70. Phorm. 613. comperisse: sc. se: see on v. 146 pro uxore habere 'treat her like his lawful 14. wife', cf. 273. Plautus has quasi uxorem habere, Truc. 11 4, 38. sedulo originally = se (sine) dolo, αδόλως. It may have this meaning here 'with sincerity': Simo hoped matters would not be quite so bad as that; the worst he feared had been a love-intrigue: a thing not so very bad in itself (according to the notions of the ancients), but unexpected to him, accustomed as he was to look upon his son as a pattern of good behaviour. In other passages sedulo has the more general meaning 'diligently, earnestly', e.g. 614. 149 ibi of time, as 131. gnatum sc. obiurgasti. 150 Sosia is represented as egregiously stupid; he never understands the motive of an action except when he is expressly informed of it: but his stupidity gives the poet an excellent opportunity of unfolding to us the innermost thoughts of Simo's heart. At the same time, honest Sosia's stupidity invites us to compare it with the sharp wit and shrewdness subsequently displayed by Davus. nolet is a reading given by Donatus instead of nolit of mss. Simo firmly expects that his son will refuse to marry: the other reading nolit is not, therefore, quite so appropriate as the future. 156 Cf. 767 o facinus animadvortendum 'deserving of punishment'. ab illo 'coming from him', i.e. on his part, so fides a consule, Liv. xxvII 5, 6. (cf. 307) operam dare: op. d. expresses one notion only, = ago, and in this way the acc. finds its explanation. 160 consumat: 'exhaust'. 161 manibus pedibusque is the Greek χερσίν τε ποσίν τε: the same phrase occurs v. 676, but without the copula, and perhaps Bentley is right in omitting it here too. 163 rogas is expressive of surprise at Sosia's not understanding Simo's meaning: so τοῦτό μ' ἐρωτᾶς; Arist. Lys. 493. 164 Again we have a proverb, cf. Arist. Peace 1068 δόλιαι ψυχαί, δόλιαι φρένες. The aposiopesis in threatening language is well known from Virg. Aen. 1 135. v 195. ix 427. cf. 196 ff. Donatus mentions another reading quoi mi expurgandus est: if this be what Terence wrote, it would mean that Simo NOTES.

would have to excuse or justify his son's conduct before Chremes. confore: so confuturum, Plaut. Glor. 941. The verb is neuter, and only the future infin. occurs. 168 The event shows that Sosia did not quite succeed in carrying out this command. 171 The words eamus nunciam intro are commonly given to Sosia, but it seems preferable to give them to Simo, whom it beseems to tell the slave that their interview is over, while it would be a want of respect in Sosia to say bluntly that he thinks it time to go into the house. nunciam is in the comic poets one word, like etiam and quoniam. The tmesis i prae is also found in Plaut. Curc. 487 and Pseud. 241. Sosia goes after his master, as one of inferior station would naturally do.

On the conclusion of each act, the stage remained empty for a short time and the interval was filled up with music: an analogous instance is found in Plautus Pseud. 571 ff. concedere aliquantisper hinc mi intro lubet, Dum concenturio incorde sucophantias. Tibicen vos interea hic delectaverit.

ACTVS II.

Simo now comes out of his house, where he has been giving orders for the preparations of the sham wedding-feast, Davus being present all the time in the house, and confirming by his ill-disguised fear Simo's impression of his son's unwillingness to marry.

174 On séd ipse see Introd. 20. v. 175 mirabar 'I always wondered'. abiret 'would pass off': sic as it has been hitherto. In semper lenitas the adv. has the force of an adj., † del eduéveta; so we have non tu nunc hominum mores vides (των νῦν ἀνθρώπων) Pl. Persa 385. 178 aegre tulit, i.e. as far as we could see. Davus thinks he is alone, but his words are overheard by Simo. 179 magnum malum generally implies corporal punishment, espec. flogging', wherever it occurs in the comic writers. 180 nec opinans and nec opinus should be explained in the same way as the Greek οὐδ οἰόμενος (Xen. Mem. Socr. 111 5, 24). duci 'be deluded' (lit. 'be led by the nose'). 181 oscitans literally 'gaping', hence 'idle, listless', and so 'off one's guard': cf. Cic. de Or. 11 33, 144. Livy xxxvii 4 has opprimi incautos. opprimi for oppressum iri. 183 carnufex (in Ter. for carnifex, cf. pontufex) i.e. carnifice dignus, frequently so in Plautus. erus is the genuine spelling, not herus. providere 'to see before', so again Plaut. As. 450, in classic Latin generally praevidere. 184 In crossing to Simo, Davus says 'what can he be wanting me for?' quid ais is a common way of attracting the attention of those with whom you are about to converse: 'I say,' 'dis donc'. 185 scilicet has an ironical force here: 'sure, the public take such lively interest in that.' Cf. Cicero's imitation of the passage ad Att. XIII 34. 186 hocine agis an non 'will you please listen to what I'm 306

saying?' cf. quin tu hoc ages, Phorm. 350. 189 hic dies, being the day on which Pamphilus' marriage is fixed. alius twice 'different': cf. in aliam partem, Pl. Most. 32. Observe also that the word is repeated with a different accent, as is the rule in Ter.; for the sense compare the Greek proverb άλλος βίος, άλλη δίαιτα. 190 dehinc monosyllabic. oro 'beseech': cf. peto igitur a te vel, si pateris, oro, Cic. ad fam. ix 13, 3. via 'path of duty'. The same phrase redire in viam is used by Cic. Phil. XII 3, 7. miror quid siet, Phorm. 106. For qui amant see Introd. 21. 192 Davus gives a general answer as if he did not understand the drift and special application of the general observation made by Simo. Simo becomes therefore more ex-193 animum aegrotum recurs 559. We have the similar expression 'love-sick'. 194 Davus professes not to understand to the great surprise of the old gentleman who thinks that he has expressed himself very clearly. With Davus' answer we may compare Plaut. Poen. 13, 34, nam illi quidem hercle orationi Oedipo Opus coniectorest qui Sphingi interpres fuit. If the gloss 'Davus appar aneigos' has any real foundation, the passage becomes at once of greater pungency. 195 aperte 'plainly', cf. 202. Eun. 819. Haut. 702. 196 ff. The change of metre produces a very happy effect, the preamble being in short iambic lines, while the threat itself is contained in weighty octonarii, which cannot fail to fall heavily on the ear and produce a strong impression. 199 dedo here 'to put for 201 callide sc. intellego 'I good' (do simply 'to put'). understand it very well.' Cf. Ad. 417. 202 circum itio here as two words, since the second syllable of circum is elided. So frequently in Plautus. Cf. also circitor and circumitor. 203 bona verba quaeso is like the Greek εὐφήμει or εὐστόμει a phrase originally derived from sacrificial language. Cf. Ar. Clouds 831, εὐστόμει καὶ μηδέν εἴπης φλαῦρον. edico is an excellent emendation by Guyet, which receives full confirmation from v. 495. 205 Donatus observes 'tres negativae pro una negativa accipiuntur.' See Brix on Pl. Men. 370. The future is more expressive than the subj. dicas would be. 206 segnitia lit. 'slowness'; socordia 'lack of courage' (cor). Cf. Pl. As. 254, quin tu apste socordiam omnem reicis, segnitiem amoves. 207 quantum 'so far as': cf. 423, 756. Eun. 142. quae providentur instead of quibus providetur, so also in Cic. de imp. Cn. Pomp. 8, 20, quae diligentissime providenpessum dare lit. 'to cast (put) to the ground'. da sunt. hence 'to ruin'. 210 eius and huius are monosyllabic here = eis and huis. 211 verba dare orig. 'to give words instead of deeds,' hence 'to cheat, deceive'. servo = observo, cf. Haut. 592. Pl. Rud. 895 f. The preposition in is necessary for the expression, cf. 196.

The last syllable of senserit retains its original long quantity. 214 The text is intelligible as it stands, but there seems to be little doubt that Guyet is right in emending qua iure quaque iniuria kal õikalus käälkus as Arist. Plut. 233 says. Donatus says 'proverbiale hoc est', which can well apply to Guyet's reading, but not to that of the mss. and editions—at least I cannot see how it applies to the latter. 216 si-sive is the regular construction in the language of the comic poets, never sive-sive. The similar sound of amentium and amantium was no doubt easily perceived and admitted by Roman ears in spite of the difference of quantity. Cf. a similar pun in Livy III 47, tanta vis amentiae verius quam amoris mentem turbaverat. 219 Cf. Pl. Amph. 501, quod erit natum tollito: the neuter on account of the uncertainty of the sex of the expected child. tollo is the regular word of recognizing a child as one's own. Cf. 464. 220 intér se : as the pronoun actually becomes one word with the preceding preposition, it has the power of drawing the accent on the second sylla-221 Davus imitates the way in which the matter is put by the lovers themselves ('a διηγηματικώ ad μιμητικόν transit' Donatus). fuit olim is a usual beginning of fables and nursery tales, cf. Pl. Stich. 539 and Hor. Sat. 11 6, 79 f. hinc is quite indispensable for the sense of the passage and has, therefore, justly been added by Bentley: as to grammar, cf. 833. 892. 224 orbam parvam without the copula, cf. 248. 225 As a line of this length would be quite out of place here, and more especially as other instances of a tetram. troch. hypercat. do not occur, Bentley must be right in rejecting this line as a superfluous gloss of the word fabulae. 226 ab ea, i.e. out of her house; similar phrases are of frequent occurrence in the comic poets, cf. e.g. Eun. 545. Phorm. 732. Haut. 510. me ad forum sc. conferam, cf. 361. Young men without any particular occupation used to stroll about the forum where they were most likely to hear the news of the day. Cf. especially accessi ad adulescentis in foro, Pl. Capt. 475.

Sc. 2. Mysis is at first speaking to Archilis who is inside the house, and then sets off on her errand when

she is stopped by the arrival of Pamphilus.

228 iam dudum: Archilis had repeated her order several times before Mysis paid any attention to it. Cf. Pl. Merc. 953, iam dudum audivi.

229 temulenta: hence perhaps her name Lesbia, the island of Lesbos being noted for its good wine.

231 After having spoken the first three lines, Mysis pauses for a moment to get an answer from inside: next she pronounces tamen eam adducam and turns then to the spectators. aniculae: the diminutive expresses contempt.

234 exanimatus 'out of breath'.

235 turba=perturbatio, cf. Eun. 723.

Sc. 3. Pamphilus greatly agitated by his father's unexpected command and distracted by the news of Glycerium's approaching confinement, resolves not to abandon his

love, cost what it may.

238 dare instead of the future daturum esse, cf. especially v. 379, si tu negaris ducere. 239 praescisse ante is pleonastic, but on this very account the expression becomes more forcible. oportuit communicatum: this is the usual construction in the comic poets, with the omission of esse: see note on Pl. Aul. 747. Haut. 247, 635. 240 The enclitic me draws the accent on the last syllable of miseram. We have a similar case 243, operám dat, where Bentley and Fleckeisen change the order of the words without sufficient reason. Cf. also manúm dat v. 297. 242 inmutatum ' unchanged'. The argument contains an δξύμωρον. quod si fit sc. ut abstrahar a Glycerio. 245 invenustus stands here in its original meaning 'not favoured by Venus,' άναφρόδιτος. The infinitive just as 253, 689. 248 facta transacta omnia 'everything firmly concluded', a legal phrase and so used by Cic. Catil. III 6, 15. aliquid monstri far more expressive than aliquod monstrum. alunt like a beast. 252 nam quid is here not, as it frequently is in other passages, = quidnam: nam is sometimes used in rapid transitions expressive of anger and astonishment, cf. a very similar passage, Cic. Phil. vii 8, nam quid ego de universo populo Romano dicam? In Greek $\gamma d\rho$ is used in the same way. a is the better spelling of the interjection, not ah. 254 apud is here pronounced apu, Introd. 17. In the next line abi is a pyrrhich, Introd. 15. apud forum recurs 302, 745. Pl. Epid. 111 2, 2, etc.; prose-writers say in foro. para absol. 'make the necessary preparations.' So also in Sall. Cat. 6, 5. Iug. 60, 1. 255 Cf. Pl. Poen. 1 1, 96, abi domum ac suspende te. obstipui and 257 ommutui are given on the authority of good mss. instead of obstupui and obmutui. 259 aliquid 'something' (however unavailing). 260 For divorsae comp. Virg. Aen. XII 487, vario nequiquam fluctuat aestu, Diversaeque vocant animum in contraria curae. 261 amor drops its final r, Introd. 17. 262 patris pudor 'regard for my father' (gen. obj.). In pronouncing patris we should drop 263 quae meo quomque tmesis = quaequomque the final s. (quaecunque) meo: cf. 63. 265 ipsa 'mistress', cf. 360. advorsum hunc 'to his face', 'speak with him face to face'. 266 paulo = pauculo, cf. Ad. 876. momento = movimento 'impulse'. vel illúc, Introd. 19. 267 hic is here shortened, and moreover drops its final c. The last syllable in Pamphile is either lengthened by the pause, or very probably we have in it an instance of the original long quantity of the ending of the vocative. 268 dolor means here the pangs of child-birth, just as the plural dolores in

other passages (Ad. 289. Pl. Cist. 1 2, 22): the vague meaning 'grief' is not at all suited to the passage. atque: in addition to bodily pains she suffers also mental anguish. 269 autem 'again', lit. 'on the other hand': autem stands for altem, from alt-er. 270 se is enclitic: cf. v. 220. 274 bene et pudice: cf. Pl. Cist. 1 3, 24, educavit eam... bene ac pudice. Ter. Haut. 225. doctum and eductum are used together in the same way by Cic. ad fam. vi 5, ita 276 vereor is the natus, ita eductus, ita doctus es. reading of the best mss., not verear: for the indic. comp. Hec. 412 f. vereor, si clamorem eius hic crebro audiat. Observe the climax: 'so ungrateful, so unlike a man, so 279 consuctudo might be the simple like a wild beast.' gratification of carnal desires, which in itself would be a strong link between Pamphilus and Glycerium; but moreover he loves her (amor), and, last of all, treats her as his wife (pudor). 288 forma ad pudicitiam, aetas ad 289 quod 'wherefore', so Virg. Aen. rem tutandam. II 141, quod te per superos, cf. also Hor. Ep. 1 7, 94, quod te per genium dextramque deosque penates. Genius is the euψύχωσι of the whole being, and may therefore be translated 'by your life'. 291 The iteration of the pronoun te is expressive of the earnestness with which Chrysis pro-292 si 'if it be true that'. nounces her request. 294 morigera fuit or morigeratast is the Latin for exactσατο, especially τὰ ἀφροδισιακά. So Pl. Cas. v 2, 21. Most. 397. Amph. 842. 295 virúm do: observe again that do is used as an enclitic: so 297 manúm dat. **296** fide is dative instead of fidei. 297 occupat 'takes posses-300 unum 'a single word'. ad morbum sion of her'. sc. accedat. morbus means here her approaching confinement.

Acrys III.

Charinus and Byrria are the least interesting persons in the whole play: Charinus' passion is neither brought out sufficiently to interest us nor can we attend to a Byrria when we have a Davus.

301 In Byrria the a of the voc. is long. illa forms a pyrrhich. nuptum dare lit. 'to put out to be married.' 302 mödo & Dâ—with the prep. shortened, see Introd. p. 18. 303 attentus 'kept on the stretch,' opp. lassus (comp. laxus) 'unstrung.' 307 Here again we have two readings between which it is difficult to choose: the mss. read as our text gives, but Donatus mentions another reading ex corde eicias and this is adopted by Bentley. Both readings may be defended and supported by other passages in Terence. qui abl. = quo. 309 Eur. Alc. 1078 βίσν παραυεῦν ἢ παθόντα καρτερεῦν. Similar sentences occur

in several passages of the ancient poets; but the line here generally quoted ύγιης νοσούντα ράστα πάς τις νουθετεί, is not by Menander, but Muretus. 310 hic 'myssif:' comp. huic homini Haut. 356. Bentley considers hic as adv. = hoc loco 'in my place': it is quite indifferent to the sense which explanation we prefer. age age ut luber 'well, well, just as you please.' Byrria confesses there is no gainsaying general maxims. 313 With prodat dies comp. 329 dies profer. Donatus quotes from Lucilius an porro prodenda dies sit. 314 fiet aliquid 'something 315 ut depends upon something like will turn up.' 317 abire in malam impetrabis or impetrare poteris. rem ès κόρακας léval. A very similar passage is quoted from Pl. Epid. 1 1, 72 abi in malam rem maxumam a me cum istac condicione. suspitio seems the genuine spelling of the noun, suspicio of the verb; they differ also in quantity. The long i in the noun is due either to contraction from suspicitio, or to the loss of a c, as the original form might have been suspectio. scelus = sceleste, frequently thus used in the comic poets. 320 Bentley was the first to draw attention to the reading given by Eugraphius which we too have adopted in our text. The reading neque auxili copiam of the mss. is against the metre, for to assume a hiatus after neque and a lengthening of the penult in auxili by 'ictus' (as an imprudent editor does) is the utmost of perversity. And though it is true that no other passage occurs where ad stands after copia, Eugraphius' reading seems sufficiently supported by the reading ad auxiliandum which is given by three late mss. It is not, however, impossible that Terence wrote something like neque mi copia auxilist, but in the absence of any further proofs a conjecture of this kind cannot be received with confidence. 327 principio μάλιστα μέν. potest 'is possible:' thus we frequently find potest as impers. in the comic poets, especially in the phrase quantum potest 'as soon as possible.' So even Cicero Tusc. 1 11, 23, si posset. 328 haec as fem. plur. is of frequent occurrence in archaic language, and is also found in Cicero. Cf. 438. 329 nunciam one word, like etiam and quoniam: see 171. 330 ne utiquam is shown by the metre to be the genuine form in Terence, as the first syllable must be short here. Cf. Hec. 125. Haut. 357. 331 postulare 'to expect.' With gratiae adponere compare Horace's well-known quem fors dierum cunque dabit, lucro Adpone. 332 apiscor is frequently found in archaic and postclassic language instead of the compound adipiscor: see note on Haut. 693. 334 The asyndeton is regular in imperatives both in Greek and Latin. Thus Aristophanes τόλμησον ίθι γώρησον, άγαμαι καρδίας Acharn, 463, Pl. Bacch. 693, compara fabricare finge quodlubet conglutina.

qui: see 307. 335 sat habeo 'I think this quite sufficient (satisfactory): 'freq. thus in the comic poets, cf. 705. Eun. 485. Haut. 718. Pl. Most. 654. optime 'in the nick of time,' so 686. Hec. 246. cf. opportune 345. 336 Charinus turns angrily round upon his slave Byrria whom he reproaches with being of no use in cases of need. 337 With the construction comp. Cic. ad Att. vii 6, si quid forte sit quod opus sit sciri. fugin hinc 'get you gone' in the same way the Greeks of the present day use φείγει as a simple 'exit.'

Sc. 2. As we were told v. 173, Davus' own confidence had been shaken by the news of the impending marriage: the greater is his joy now he has found out Simo's trick.

340 nesció quid becomes so to say one word, just as in French the corresponding phrase je ne sais quoi. This is also indicated by the accent. 343 intendam sc. gradum, 'direct my steps,' cf. Cic. Cat. 1 12, 30 and the more common compound contendo. 345 eugae is the form here required by the metre and in other passages supported by very good mss. See my note on Aul. 669 and add Pl. Epid. 1 1, 7 where A gives EUGAE and Most. 260 eugaé, plaudó, Scapha (as the mss. read). etsi scio 'do you go on though I know all?' obtundis: for the meaning of the word it will be useful to compare tundo with the cognate English word stun. cf. Phorm. 349 autem 'on the other hand,' here literally: 515. since Davus stands between them. rem tenes: omnem is added by Pl. Merc. 477. Merely tenes Ter. Eun. 406. Pl. Glor. 1163. 350 me vide 'only look to me:' so again Phorm. 711. Pl. Trin. 808. Glor. 376. Merc. 1013. Rud. 680. Reiz compares also me specta modo Asin. 352 iam 'addito plena securitas est' is an excellent remark by Donatus, but it is difficult to find a translation quite adequate to the force of the Latin word. The best would be 'there's no longer any doubt about it that he does not intend to give you his daughter in marriage.' 353 It has been contended by some scholars that prehendo has in the comic poets always a disyllabic pronunciation, and Fleckeisen has accordingly altered this passage; but the trisyllabic pronunciation of the word in question seems sufficiently defended by A. Spengel, 'Plautus' p. 217. ipeus 'master,' cf. 265. tristis 'out of spirits,' 'with a sour 361 Pamphilus does not yet understand the drift of Davus' cogitations. quorsum nam istuc sc. ten-362 illo = illoc or illuc, so we have also isto. dit. Now at last the two lovers begin to understand 364 Matrons (pronubae) had to dress Davus' insinuation. the bride on the wedding-day: cf. especially the beautiful passage in Catullus LXI 186, vos bonae senibus bonis cognitae 365 ornati tumulti bene feminae, collocate puellulam.

are examples of a formation of the genitive of the fourth declension, not uncommon in archaic Latinity. In Terence we thus find quaesti fructi adventi: for others see my note on Aul. 83. 367 narras simply, 'you say', cf. 434. Haut. 520. Hor. Serm. 11 7, 4. 368 puerum 'young slave'. Chremi gen. instead of Chremis: thus we have Euripidi Pl. Rud. 86, Archonidi Haut. 1065, and other instances. Chremetis we had 247. 369 When considered as connected with conveni in 368, this line is against all grammar and common sense. Instead of Bentley's violent alteration of the text, Fleckeisen has got rid of the whole difficulty by adopting a better punctuation. ferre is here=ferebat 'he was carrying along'. holera is the genuine spelling, not olera: the h is also borne out by the kindred word helvola. pisciculi minuti λεπτά Ιχθύδια, όψάρια in the language of the New Test. (ydpia in mod. Greek). The original of the line in Menander's Περινθία runs το παιδίον δ' είσηλθεν έψητους φέρον, see also Introd. 10. With the Latin expression comp. also Pl. Rud. 1325, curculiunculos minutos fabulare. Suetopius, Aug. 76, cibi minimi erat et vulgaris fere: secundarium panem et pisciculos minutos.....maxime adpetebat. 370 nullus quidem sc. liberatus es: nullus is stronger than a simple non, but its use in this way is almost confined to the language of the comic poets; nullus dubito and similar phrases are not classic and should not be imitated. prorsus: cf. iam 852. ridiculum caput 'silly fellow': thus caput and κεφαλή or κάρα are not uncommonly used to denote the whole person. We have something analogous in the English 'blockhead' or the German 'dummkopf'. 373 To understand nisi, we should supply a thought like 'which will never come to pass, unless'. vides 'look to it'. ambis orig. an electioneering term 'canvass'. Cf. Pl. Glor. 376 suscenseo is the 69, orant, ambiunt, obsectant. genuine spelling, not succenseo. subs is the original form of sub just as abs of ab: asporto, aspello, aspernor are, therefore, formed in precisely the same way as suscenseo. Faërnus, in his note on v. 448, states that all his good mss. spell the word in this manner. 377 tuom...animum a prolepsis for tuos animus, very common in Greek (poly αν διαγνώ σον θυμον πως έχει προς τους γαμους.) iniurius...iniuria: similar plays on words are of very frequent occurrence in Plautus, but are comparatively scarce in Terence. sibi esse in: an anapaest; a monosyllabic pronunciation of sibi (= si) cannot be established by safe arguments. iniurius is an adj. peculiar to the comic poets, cf. my note on Aul. 691. 379 ducere for te ducturum esse: a careless construction inadmissible in good prose, but suited to the easy and loose style of comic language. Pl. Amph. 788 says, in me culpam conferas. 380 illae those of which we all are afraid. Davus puts his

381 sola 'without weakest argument in the first place. protector', 'lonely'. dictum factum (also Haut. 904) is the Greek dμ' ἐπος dμ' ἔργος, or as Homer expresses it, T 242, αθτίκ' έπειθ' άμα μύθος έην τετέλεστο δε έμγον. invenerit evoc ar, he will have hit upon. 382 eiciat-éiciát. When a word occurs twice in a verse, it as a rule varies in its accent. This law is so common that any deviation from it should be set down as an exception: yet Bentley would not see it, and obstinately corrected a great number of passages at variance with his preconceived theory of a uniformity of the accent in such repetitions of the same word. 386 excludi was, so to say, the technical term of a lover being denied access to his mistress, (the Greek ἀποκλείω, e.g. Luc. Dial. Meretr. 12), comp. Eun. 49. concludar suggests at the same time the notion of a wild beast shut up 389 hic of time. 391 On sine omni see There are no sufficient arguments to establish Introd. 19. a pronunciation se in Terence. 392 nec minueris 'you need not do less vigorously', lit. 'infringe'. So consilium minuere, Hec. 616. inperium matris minuere, Pl. As. 508. 394 on the omission of te see note on v. 14.

395 This passage is one of the most difficult in the whole play. It is commonly explained as follows: 'for as to a kind of hope you might conceive, that I will easily quash. You might say, No one is likely to give his daughter to a man of my dissolute life. Let me tell you, that your father would rather find for you a bride without any dowry than thus let you go to perdition.' But there are many difficulties hushed over in this explanation. First of all, propulsare seems without any second example to support the meaning 'refute', which it must have here. Then it would be quite uncertain whether his moribus ought to be taken as an abl. or dat.: but see also Brix on Pl. Trin. 762. nam (395) would, moreover, be without any direct meaning. Fleckeisen seems therefore right in assuming a gap after 395. The passage was already unintelligible to some ancient grammarians, who read timeas instead of speres, as Donatus informs us. 396 In dabit the final t should be dropt. inopem: one of the most important matters in arranging a marriage was the dos, without which a legitimate marriage was, in fact, hardly conceivable to the ancients. See e.g. the well-known passage in the Trin. 690, where Lesbonicus says, that giving his sister without dowry would be to give her in concubinatum, not in matrimonium. If, therefore, Simo should prefer a daughter-in-law without any dowry to Glycerium, it would show how strongly opposed he must be to the idea of allowing his son to marry the 'stranger woman'. corrumpi is frequently used of young men spending their health and wealth in the company

of dissolute women: Ad. 97. Pl. Bacch. 419. 398 alise some other scheme. aliam (as Bentley reads) would be quite out of place after 396. 399 quin=qui non, lit. 'why are you not silent', i.e. 'be silent, can't you'. For other instances of this use of quin see Haut. 832. Pl. Merc. 494. 400 puerum merely 'a child' without any regard to sex: Dig. de Verb. Sign. 168. cautiost has here the sense of cavendum est. So we have it again Ad. 421. Pl. Bacch. 597. Pseud. 170. Poen. 13, 26. 401 Note sum as an enclitic: the subj. me is again omitted (894). The omission of esse after a future participle is very common in the comic writers. See 402. 402 qui = ut co 'that she might know by it'.

Donatus justly observes on the following scene 'hace scene nodum inicit fabulae et periculum comicum, facit etiam executionem consiliorum.' 404 reviso 'I come back to see'. 406 meditari lit. 'con over versee', hence 'study one's part'. Cf. Pl. Trin. 817, eum...meditatum probe mittam. 407 sperat 'he is quite confident.' 408 qui stands not only for quo, but also for qua. differre lit. 'rend asunder, tear to pieces'. apud se esse lit. 'be st home' (comp. the French être chez soi), and met. 'have one's wits about oneself': cf. 987. Hec. 707. Phorm. 204. Pl. Glor. 1845. 411 verbum 'angry word'. We have the same phrase 'to have words', i.e. 'to quarrel'. Donatus quotes Phorm. 688 fl. ducere ducturum esse,

cf. 379. 412 relictis rebus 'setting business aside', so again . Haut. 840 and Pl. Epid. IV 2, 35, and with the addition of omnibus Eun. 166. Pl. Cist. 1 1, 6. Stich. 414 This line has justly been pronounced spurious by Bentley, as hunc could only mean Pamphilus, who has not, however, left the stage for a single moment since his conversation with Charinus. id propterea is, moreover, 415 hoc agam 'I'll attend a nasty pleonasm. now'. 416 em, serva 'be on your guard now': Ad. 172. 418 Donatus has the just observation that volo is 'nimis imperiosa et superba dictio': cf. the well-known line sic volo, sic iubeo, stet pro ratione voluntas. Simo is like the farmer in Tennyson's Dora whose 'will is law'. quid hic, see Introd. 20. v. 421 For ommutui see 257. 422 cum gratia 'with a good grace': bona is added Phorm. 621. 423 sum verus 'can I be right?' i.e. if I am not mistaken, my master. For the expression comp. Pl. Glor. 1369. 424 Simo is apparently disconcerted and perplexed by his son's answer, and not knowing what to do with him. sends him into the house. 427 volgo in the preceding line shows that we have here a proverb. This line is a close imitation, nay almost a translation of Eurip. Med. 84. ώς πας τις αύτον του πέλας μαλλον φιλεί: 'nam cum Menan-

der acerrimus fuerit Euripidis imitator, non mirandum est in Terentii, dimidiati Menandri, fabulis passim reperiri quae miro quodam consensu cum Euripideis conspirant.' Meineke, Men. et Phil. rell. p. 22. The editors of Terence quote also from Menander another line of the same bearing, φιλεί δ' έαυτοῦ πλείον οὐδείς οὐδένα, but this I cannot find in Meineke. melius seems at first sight illogical, and Bentley went even so far as to write bene mavelle, a conjecture which first of all destroys the alliteration melius malle; but we should simply translate 'every one prefers to be himself better off than his neighbour.' 429 memini with a following present infin. is known from Virg. Ecl. 1 17, de caelo tactas memini praedicere quercus. Cf. Phorm. 74. 431 Byrria knows 'that the first bringer of unwelcome newshath but a losing office.' malo 'ill news'; malum 'punishment', frequently so of slaves: comp. Liv. IV 49, auditis, Qui-433 quid rites, sicut servis malum minantem militibus? Davos narrat 'what has Davus got to say?' ('blandius locutus' Donatus). aeque quicquam nunc quidem (sc. atque alio tempore) 'In the present state of affairs, Davus has hardly any thing to say at all:' lit. 'just as little now as ever.' For narrare comp. v. 461. 437 For dicere see note on v. 23. 438 haec fem. plur.: see 328. 439 The reading given in our text is the only one which seems consistent with Terence's usage: Bentley writes propter hospital huiusce c., but first of all, Terence never has the genitive in ai, though this is so frequent in Plautus, and even if this form of the gen. could be admitted, Terence would never have elided the i, at least not if we may suppose him to follow the habit of other old comic poets, e.g. Plautus. 442 cam rem: observe the accent. via is explained by Donatus consilio, ratione. Others read recta via with the mss. and omit secum; this would be 'in the right way'. 445 fortis is originally forctis, which is explained by Festus, p. 368, as bonus (see also Paul. p. 84, 'forctis frugi et bonus sive validus') and is probably connected with root for or fir as seen in firmus. fortis would thus mean here 'a man of character'; cf. Pl. Trin. 1133, forten familiam 'an excellent (i.e. a wealthy) family'. Cic. ad fam. vi 9, patre eius, claro homine et forti viro, plurimum usi sumus. Ĉf. also Pl. 446 For animum Bacch. 216. Flor. IV 3, 13, 18. 449 Cf. Phaedr. III 7, 17, adpulit see note on v. 1. unde hoc, amice! nihil est. dic, quaeso, tamen. drachuma is the form in which δραχμή was admitted into Latin. In the same way we have techina = τέχνη, Alcumena = 'Δλκμήνη, Aesculapius = 'Δσκλαπιός, Tecumessa = Τέκμησσα, etc. obsonari as deponent occurs only here, Pl. Stich. 681 and Aul. 293. 454 quod=quoad, 'as far as it may be said here,' i.e. in my position. per parce nimium is a tmesis instead of pernimium parce,

cf. Ad. 393. 457 rei is here monosyllabic, like spei 25. veterator orig. 'an old hand', hence 'practised in a thing, crafty, knavish'.

458 illic=ille, frequently so in the comic writers. caput 'head worker' so to say, cf. Pl. Asin, 728 ego caput huic argento fui hodie reperiundo. See also Ad. 568. In English we commonly use the opposite metaphor 'he is at the bottom of the matter.' In the best mss. and in inscr. we frequently meet with the form hau, but only before consonants. This form was in use as late as the time of Tacitus, for whom it is attested (by the Medicean ms.) in several passages. ab Andria ancilla ή παρ' 'Ανδρίας παιδίσκη. ab Andria is e domo Andriae, by no means a mere periphrasis of the genitive. quid narras 'what do you mean?' Simo may easily be supposed to know the people of Glycerium's household, as he watched the house for several days when his suspicions were first aroused. 465 actumet 'all is over,' a phrase originally derived from judicial language of a suit once ended, that could not be resumed. The first syllable of ingenium is shortened: see Introd. 19. 470 Simo's self-delusion is the finest hit in the whole comedy and produces a most ludicrous effect. vix tandem μόγις ποτέ, so Phorm. 284. 473 This line always recurs in the comic poets under similar circumstances: see my note on Aul. 684. Iuno Lucina is June who brings the child to light: in the Greek original "Aprejus was invoked as we learn from the Schol. on Theocr. 11 66 παρά Μενάνδρφ αἰ κυίσκουσαι επικαλεισθαι την "Αρτεμιν, - άξιουσι συγγνωμονήσαι δτι διεκορήθησαν, and situations like the present were not at all uncommon in Menander's comedies, as Libanius tells us κεκλείσθαι τοίς ὑποκριταίς τὸ θέατρον, ἴνα μή κωμφδὸς είσελθων μιμήσηται τας παρά Μενάνδρω τεκούσας (cf. also Gell. 11 23, where a slave in one of Menander's comedies is described as hearing the wailing of a woman in labour). 474 ridiculum sc. est negotium, so again 712. Simo sneers ironically at Davus 'I hope your pupils have not forgotten their parts.' 479 For ludos facere and similar phrases see my note on Pl. Aul. 251. ludos alicui 480 Terence transreddere seems to occur only here. lates here the Greek proverb ἐν λιμένι πλέω, i.e. I am in perfect safety, cf. Cic. ad fam. IX 6, 4 his tempestatibus es prope solus in portu.

481 adsolent = adesse solent. 482 ad salutem cf. Haut. 207, hace sunt ad virtutem omnia, and Hec. 693, confingis falsas causas ad discordiam. 483 poste is an ancient form of post which repeatedly occurs in Plautus. Here Fleckeisen has introduced it against the mss., in order to avoid the trisyllabic pronunciation of deinde which is disyllabic in all other passages in Plautus and Terence. lavet = lavetur: Donatus gives us the Greek of Menander

484 With the construction λούσατε αὐτήν τάχιστα. dari bibere cf. Pl. Persa 821, bibere da. Even Cicero has such negligent constructions as this, e. g. Tusc. 1 26, Ganymedem raptum....ut Iovi bibere ministraret. 486 per čcástor (Introd. p. 20. v.) scitus a tmesis for perscitus ecastor, see note on 455. Hec. 58. Plautus has Cas. 11 6, 18 per 488 huice is the genuine spelling pol saepe peccas. instead of the barbarous huicce, and an easy emendation for huic. of mss. which is against the metre. opus facto: opus est with the abl. of the passive participle is a very common construction in archaic language: cf. 523. 715. Haut. 80. Ad. 601. 996. Phorm. 762. Pl. Cas. III 3, 24. Amph. 628. 492 Observe the change of the accent in itán and itane. tandem often expresses indignation. incipias = conere. The editors say that incipias fallere is here pleonastic for fallas, but this is hardly true. accurate, sc. you and your master (Pamphilus). Parry takes accurate to be the adverb. 496 interminatus 496 re tulit is the genuine 'warned off with threats.' spelling of the perf. of re fert. The sense is 'what was the use of it?' Cf. Pl. Epid. 1 2, 30, quid re tulit Mihi tantopere te mandare? Curc. 555 quid re fert me 497 credon i.e. fecisse regibus Vt mihi oboedirent? do you expect me to believe? The pronoun hoc is not without its force 'such an absurd thing.' 500 invideor: cf. 204. 501 tibi istaec: see Introd. p. 20. v. The expression incidit suspitio occurs above v. 359. enim drops here its final m: Introd. 16. III. enim is here used in the same asseverative sense as the Greek yap. pernosti: cf. Pl. Aul. 499, ut matronarum hic facta pernovit probe. Trin. 665, pernovi ingenium tuom. etiam 'even vet:' see note on v. 116. 505 falso at the end of the sentence has far more force than if it stood e.g. before censes. muttire μυσσάν. iam 'last of all,' i. e. now. 506 nemo is here fem. cf. Pl. Cas. 11 2, 12, vicinam neminem amo merito magis quam te. 507 setius and secius seem to be spellings of equal authority. Most probably the word is connected with the same root as seen in seg-508 sis sciens, cf. v. 775 and Pl. Poen. v 2, 78, Carthagini ego dum natus, ut tu sis sciens. Thus tva eldws #s in later Greek. 512 qui here = ex quibus. 516 moveri 'to be disturbed,' inventum is here subst. cf. Cic. Phil. 17, ea non muto, non moveo. Editions commonly read moventur nuptiae, which gives no sense; the construction requires moveri nuptias (for Davus reports the scheme of the women); but then it is also necessary to write fiat (fit the mss). Ritter and Fleckeisen consider the whole line as interpolated. 518 The subj. eas is omitted: see note on v. 14. extemplo here in Terence, in Plautus we always have the original form extempulo.

520 misere amare recurs Haut. 190. Ad. 667. Pl. Baoch. 208. So misere deperire, Pl. Cist. 1 2, 12. 521 idem gives the same sense as if it were item, but it would be perverse to change the reading. The expression is as correct as possible. 522 id, sc. quod facis. omnino without reserve and further investigation. he is inclined to believe him. 525 atqui 'yet'. hauscio is, in archaic Latin, one word, comp. nescio which is formed in precisely the same way. hauscio an is, so far as the sense is concerned, equal to for-528 id is generally omitted in our editions and is not given by the mss., but was rightly added by Bentley on the authority of Priscian (p. 1143). It means 'that point'. 529 Translate 'why should I prefer to have the wedding at any other time than to-day?' The usual reading of this line is atque adeo in ipso tempore eccum ipsum obviam without Chremem, But Bentley justly observes that ipsum alone would almost necessarily denote Pamphilus who is the person spoken of in the last two lines; and he further points out that Donatus reads Chremem in this line. . He consequently omits obviam and substitutes Chremem. I think, however, that my reading (which I now find also in Klotz) is preferable to his, as Donatus has obviam, and ipso before tempore probably owes its origin to a gloss. The expression recurs v. 758. Haut. 864, while in tempore ipso stands Andr. 974. 533 iubeo Chremetem sc. salvere. optato, 'according to wish', comp. consulto, compacto, auspicato, and other participial adjectives which are commonly used as adverbs. 535 núberé: see note on 23. viso 'come to see'. 'therefore' or 'in this respect'? 536 The same phrase ausculta paucis ('listen to a few words') recurs Ad. 806. audite paucis Eun. 1076. audi paucis Hec. 510. 538 In expressions like this it seems usual to separate per from its substantive by the pronoun, comp. 834. Other instances are Pl. Men. 992. Bacch. 905 f. This is, probably, an imitation of the Greek πρόs σε θεῶν. deos is here monosyllabic (Introd. p. 20 vi). 539 a parvis μικρόθεν. adcrevit 'has grown up' $(ad = d\nu d)$. Cicero has the expression studia doctrinae cum aetate crescunt, de Sen. 14. 541 quoius is here monosyllabic (Introd. 20 vi.) like quois. potestas lit. 'possibility', i.e. 'a chance'. 542 nuptiae in an English translation would become the subj. for fiant; in Latin it is put into the relative clause. 543 a is the better spelling instead of ah. 544 'quod amicus ab amico petit, iustum esse debet, nec pro eo quod non est iustum, supplicare oportet'. Donatus. There is a gentle reproach conveyed in this line. oportet here 'it is meet', 515 dabam 'offered', i.e. was ready (willing) to give her; impf. de conatu. ¿δίδουν in Greek frequently

546 fiant sc. nuptiae. With has the same meaning. the phrase in rem esse comp. the well-known verb refert standing for rem fert. arcessere the usual word of bringing the bride to the house of the bridegroom: cf. 581. Ad. 890. Haut. 1047. 548 utrique is very impressive at the commencement of the line. in commune 'with regard to our joint interests'. So Pl. As. 286, in commune fraudem frausus; the same expression as used by Terence recurs in Tac. Agr. 12. 551 moneat 'suggested the 552 irae is more expressive than ira; the plural means 'repeated quarrels', cf. Pl. Poen. III 6, 18 and especially Virg. Ecl. 11 14, tristes Amaryllidos iras. audio '80 I hear', supply 'but without paying much attention to such idle talk'. Cf. Phorm. 160, 947. 553 posse avelli, sc. eum, the subj. as usually in the comic poets omitted after spero. fabulae from fari 'talk', i.e. ληροι: 224. Haut. 336. 555 δργή φιλούντων δλίγον Ισχύει χρόνον. Menander: a similar sentence in Pl. Amph. 940 ff. verum irae si quae forte eveniunt huiusmodi, Inter eos rursum si reventum in gratiamst, Bis tanto amici sunt inter se quam prius. There is a German proverb 'was sich liebt, neckt sich'. 556 Sime's policy is not to contradict, but to humour, and thus to gain the better. id 'that very thing', i.e. amoris inte-557 occlusa is stopped, kept under restraint. Cf. iram recludere, Cic. nat. d. 111 26. redduco is the genuine spelling in the comic poets, as the first syllable appears long in at least four passages: Hec. 617, 665, 391, 403. As to red for re, comp. red-ire red-integratio etc. 560 The old reading consucanimum aegr.: 800 193. tudine et is inadmissible, as Terence would never conclude a line with a monosyllable and an elision, excepting only the two enclitics est and es. The reading adopted in my text gives a good sense, and the change is not, I hope, very violent. consuetudo coniugi (gen.) liberalis is 'the getting accustomed to living in honorable wedlock'; for liberalis, see note on 38. 563 posse = possibile esse, which is bad Latin. 564 There is an intentional paronomasia in perpetuo and perpeti. 665 periclum is etymologically connected with πείρα, hence per. facere = πειράσθαι. 566 The expression έπὶ πείρα δοῦναι θυγα- $\tau \in \rho a$ is quoted from Menander. 567 nempe is slightly ironical, here with the intention of depreciating the importance of an unlucky end of the experiment. incommoditus 'inconvenience' is of course a substitute for some stronger word, as calamitas or something of the kind. denique 'after all'. ' 568 f. huc: sc. ut periclum faciamus; si in case that: eveniat 'should happen', in the subj. mood, as he wants to represent this eventuality as very uncertain and improbable, while 569 corrigitur is ind. Most commentators and translators misunderstand this passage, as 820 ANDRIA.

if we read ut not si. discessio is again a mild word instead of the more odious term divortium. 572 quid istic is a common formula of concession after dispute: Eun. 886. Haut. 1053. Ad. 956. 573 Observe the alliteration commodum claudier: the phrase means literally your convenience is locked up' (comp. the expression come to a dead look'), i.e. is impeded, cf. Eun. 164. in me as far as regards me. 575 quid as is a formula of requesting attention: see v. 184. 580 ibam: impf. de conatu was going to you'.

581 advesperascit: It was the custom to lead the bride to her new home towards dusk. Any reader of Catullus' beautiful Epithalamium will be aware of this fact. One of the unpleasant consequences of slavery to the masters is hinted at in the present line, and briefly expressed by Sen. Ep. 47, 3, totidem hostes quot servi. tandem 'at last'. Simo, of course, understands these words as an expression of offended virtue, but the spectator who is better acquainted with Davus' real character, will readily catch the sneer implied in them. 591 num nam perimus 'I hope we are not going to the dogs after all.' 594 adparetur impers. 'preparations are made'. Cf. Eun. 583 and Ad. 900. This reading is due to an excellent emendation by .Guyet, while the plural given by the mss. and edd, is against the sense of the passage: nuptiae would have to be understood, but the preparations for them are carried on at Simo's house. The present renuntio expresses Chremes' intention to be sharp about his preparations. 596 A second rate actor would pronounce the words ego viro solus in a low voice as only intended for the audience; a skilful actor might succeed in pronouncing them so as to make Simo believe that Davus was proud of his achievement, while the audience would understand the self-reproach and misery contained in them. For córrigere see Introd. p. 14 597 sedulo orig. se dolo, i.e. είλιand note on v. 23. κρινώς, and in this sense it may be taken wherever the same phrase occurs as here, though it is generally translated 'diligently'. 598 quiescas 'make yourself easy about that.' mirum ni = sine dubio. This is not identical with ni mirum, in which ni is = nei or ne, sc. sit. nullus sum a common formula of despair: the s of nullus should here be dropt (Introd. p. 17). 600 quid causaest quin 'why don't I'. 'proficiscar 'set out'. 601 preci: the dat. sing. of prex occurs only here and Phorm. 547. For the whole expression comp. also Cic. ad fam. 1 1, 2, nec precibus nostris neque admonitionibus relinquit locum. conieci expressive of his master's unwillingness to marry (cf. 620); the phrase suggests expressions like in vincula conicere. 603 hoc (abl.) sc. Simone. insperans for non sperans. 'against his hope' is very rare; other instances of the same

formation are indicens and inficiens. 604 em astutias 'these are the fruits of my intrigues.' So the plural Pl. Epid. 111 2, 89 and Glor. 233. 605 ipsum: erum. 606 aliquid 'non dixit gladium aut laqueum, ne esset tragicum. ergo expressit bene, dicens quo me nunc pr. d.' Donatus. Others understand it of a deep ditch or quarry, into which Davus means to throw himself. Which of the two he means will be difficult to decide; at all events let the student be careful not to mistake quo for ubi or unde. In the phrase se praccipitem dare, the verb is the Greek θείναι both in meaning and derivation; praeceps is 'the head

(caput) bent forward.'

607 scelus = scelestus, whence also the gender of the relative. 608 nulli is genitive for nullius, see editors on Sall. Cat. 29, 3. Cf. vir maximi consili, Nep. Dat. 1. 609 'futile (the better spelling is with tt) vas est quoddam lato ore, fundo angusto, quo utebantur in sacris Vestae, quia aqua in sacris Vestae in terra non ponitur; quod si flat, piaculum est. ideo excogitatum est vas, quod stare non posset, sed si positum, statim funderefur. unde et homo commissa non retinens futilis dicitur; contra non futilis bonus in consiliis.' Schol. on Stat. Theb. viii 297. . The metre, varying in all these lines, is very expressive of the passionate state of Pamphilus' mind. appears from Donatus that Menander used a stronger expression; the Greek which he quotes is hopelessly corrupt, but he gives the following periphrasis 'tam difficile est hinc evadere, ut qui hinc evaserit, videatur immortalis futurus.' 613 dúcerē: see note on v. 23. audacia is an excellent emendation instead of fiducia of mss. and edd.; it is proved to be certain by Eun. 958, qua audacia Tantum facinus audet? In the other reading, the incision would be neglected, which is never the case in Terence. facere c. abl. recurs 709. de me faciam, Ad. 611, has the same sense. ago sedulo, cf. 597; fit sedulo, Ad. 413, is explained by Donatus 'sine dolo, id est, instanter, quia neglegentes dolosi dicuntur.' 615 productem is the reading given by Donatus. In comic language, frequentatives are said to have sometimes the sense of the simple verb, but in most cases a slight difference may be found out on a closer examination of the passage. productare is here 'to try to delay', producere would imply far greater cer-616 bone vir ironically; later on, v. 846, Simo applies the same again to Davus. viděn=videsne, so abin=abisne, etc.

For the two verbs comp. Pl. Epid. 1 1, 79, expeditum ex inpedito faciam.

621 Cf. Aristoph. Frogs, 1044, 71 xaθεῖν φήσεις ἄξιος εἶναι; Τεθνάναι. 622 ad se redire is used in the same sense Ad. 794 and by Livy 1 41, 5. The contrary is a se exire, Petron. 90. $623 \quad quom = quod, as$

it often is in archaic language. 624 praceavers so monet; so frequently one verb is placed so as to do duty for two. Cf. Phaedr, rv 18, 81, non veto dimitti; verum cruciari fame, sp. iubec.

Acres, IV.

Charinus upbraids Pamphilus, Pamphilus Davus, the latter meditates fresh schemes.

625 memorabile 'to be mentioned:" Cf: Pr. Cure. 8; istuc quidem nec bellumst nec memorabile. 626 vecordia from vecors with the genuine meaning of the prefix ve or vae as explained by Festus 'vecors est turbati et mali cor-627 gaudeant: the plural after quoiquam on account of the general sense of the pronoun; cf. Eun. prol. 1 ff. si quisquamst qui placere se studeat bonis... In hiz poëta hic nomen profitetur suom. 628 Cf. Haut. 397 where. 629, verum of moral truth. the same expression recurs, 'just, fair,' as used by Caes. b. g. IV 8: Liv. II 48, 2. coacti necessario should be taken together, of: coacti re necessaria Cio. Acc. III 30, 72: Caes. b. c. I 40, and coacti necessitate Hirt. b. g. viii 15. Nep. Them. 8. se aperium be-tray themselves, cf. Liv. II 12, 7. In the same way Ovid has 633 This line is the passive aperiri, A. a. III 371. spurious, as neither metre nor sense can stand a close ex-635 quis es is like our 'who are you now?' amination. a common way, of expressing one's contempt of another person. 637 pudeo as a personal verb is confined to the language of archaic writers; see my note on Aul. 639 iniuriam expostulare recurs Ad. 595, and just as here, Cicero has it with cum pro Planc. 24, 58. 640 ingerere mala is a phrase coined on the similarity of ingerere teln etc.; it is of frequent occurrence in the comic writers, e.g. Pl. Bacch. 875. Men. 717. Pseud. 359. In the same way, Horace has convicia ingerere, Serm. 1 5, 11. atqui is here required, not atque, as most edd. have: Charinus raises himself an objection against his own idea. 641 multum sc. promovero, 'I shall achieve not a little after A similar thought occurs in Euripides Hippol. 1297; καίτοι προκόψω γ' οὐδὲν, άλγυνω δέ σε, and it is just possible that Menander, who was a great admirer of Euripides, had this passage in mind when writing the line which we have here in Terence's translation. 644 postulas 'do you pretend' (cf. 657), i.e. 'do you expect.' ducere, 'lead by the nose,' 'deceive.' 645 complacitast: other instances of this medial perfect are found in Haut. 773. Pl. Amph. prol. 106. Rud. 189; in the simple verb placitus 646 spectavi 'judged,' oriest Hec. prol. 2, 21, 241. 650 conflavit is a genuine reading ginally 'tested.' preserved by Donatus, while confecit is the reading of our mss. and edd. 653 altercare as an active verb is also used by Pacuvius in Ribb. Trag. lat. p. 85. 655 quo

656 hace is an archaic fem. plur. here attested by Donatum; see on 328. 657 postulabat 'pre-880 Pamphilus does not mention Davus by name here; precisely because the thought of him is at present uppermost in his mind; Charinus is therefore obliged to ask 'who' (669). 664 nisi 'only' or all I know is that' (scio should be inferred from nescio); in this and similar passages nisi is in its general sense nearly equivalent to sed: cf. e.g. Enn. 548, 785. 665 The histus after the second. factum is allowed on account of the change of the speaker: see Introd. p. 21, and it is not, therefore, necessary to write. factumet, especially as est is similarly omitted Ad. 560 f. DE. non tweeum rus: hine modo Produze aibas? SY. factum. 666 at is frequently used in cursing and angry language: cf. Eun. 461. Hec. 184. Virg. Aen. 11 585. Hor, Epod. v 1. They Greek all is used in precisely the same way: e.g. Lucian. Gall. L, adda ou, kamore adentoude, ò Zeus auros entroligene, etc. 667 Cf. 602, 620. 669 scio is ironical, 'I know you are nevertired of doing mischief.' Pamphilus continues v. 673 f. in the same straim 673 satisticredo 'I am sufficiently convinced,' so again Eun. 1051. Liv. xxx 8, 3; 675 pro servitio = pro servitudine, 'in virtue of my being your slave.' 677 dum 'if only.' 679 sedulo, ellarpurûs: see note on 680 This line centains Davus' best hit, as he is well aware of Pamphilus' inability to find better counsel himself. We may compare the similar passage in Pl. Epid. 11 2, 79: Immo, si placebit, utitor consilium: si non placebit reperitote rective. vel is in the comic writers frequently used to enforce the meaning of an imperative: e.g. Phorm. 190 ff. Pl. Rud. 549 ff. 1401. Bacch. 902. Pseud. 120. Davus is rather put out by Pamphilus' ready acceptance of his proposal, when fortunately for him Mysis comes out of the house and thus delivers him from a momentary embar-683 nil ad te 'that does not concern you.' As: ragament in Greece all doors opened upon the street, it was the custom to knock at the door inside in order to warn persons. walking in the street.

684 ubi ubi 'wherever,' so Pl. Rud. 1210 ubi ubi erit, iam investigabo et mecum ad te adducam semul. optume to mihi offers: similar phrases occur Ad. 322. 688 integrascit 'grows fresh again' is Hec. 808. 691 quibus sc. nuptiis: quiesco aliqua an dur: eloqu. re is a rare construction, 'to have rest (i.e. liberty) from something;' in the same way Symmachus has quiescitur (impers.) with the ablative simple, while Capitolinus Max. 23 has it with the prep. a. si hic quiesset: the same expression is used by Davus himself v. 604, quod si quiessem, nil evenisset mali. 692 insanire is repeatedly used of passionate anger, e.g. Ad. 561. 726 f. 694 per omnis on account of the peculiar pronunciation of

the letters mn like nn, or a simple n: Introd. p. 19. adiurare with a dat. is also used by Pl. Cist. n 3, 27 and Ov. Met. III 659. 698 Our mss. are no doubt right in attributing the word resipisco to Charinus, who now begins to conceive fresh hopes since he hears Pamphilus speak so decisively of his attachment to Glycerium. resipisco is used in the same way by Pl. Glor. 1334. With Pamphilus' words comp. Pl. Ps. 480, quod scibo, Delphis tibi responsum ducito, and Cie. ad Brut. 1 1, 6, haec ex oraculo Apollinis Pythii edita tibi putat: nihil potest esse verius. atque after comparatives occurs also in Cat. Lx1 176 illi non minus ac tibi Pectore uritur intimo Flamma. So also perhaps Cic. Att. XIII 2, 3 diutius afuturus ac nollem. See also the comm. on Hor. Serm. 11, 46. 701 proclive is what is on the way downwards and thus comes down easily and spontaneously. Cf. Pl. Amph, 336 tam hoc quidem tibi in proclivist quam imber est quando pluit. 702 f. Pamphilus says quis videor expecting to hear a flattering answer, but Charinus is quite taken up with the wretched situation in which they both find themselves and returns the most prosaic reply. Davus now throws in 'I'm on the look out for a scheme' and is at once encouraged by Charinus, who is if anything only too ready to be assisted by others. (forti's 'you are a brave fellow.') Pamphilus is not, however, quite as prompt in praising Davus, whose ill-success is still in his recollection. He, therefore, contents himself with coolly observing 'I know what you are up to.' Whereupon Davus gives him the positive assurance 'This time I shall cer-704 iam hoc opus est, the same tainly achieve it.' expression as v. 682, where Davus' and Pamphilus' first conconversation had been interrupted by the appearance of 705 sat habeo 'I'm contented' (v. 335, 710). Mysis. Charinus puts up with Davus' pertness just as he did before 706 A passage similar to this line occurs in Cic. de imp. Cn. Pomp. 11 quamquam mihi semper hiclocus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est 707 Hardly is Davus certain of his scheme. when he at once assumes the language of a superior towards the young gentlemen who require his assistance. amoliri is a word expressive of great disdain and superciliousness, cf. Pl. Ps. 557 agite, amolimini hinc vos intro nunciam; Truc. 11 7, 68 sed ego cesso hinc me amoliri, ventre dum salvo licet. 708 Pamphilus goes at once, obedient to Davus' bidding: Charinus, however, does not move and gets a second hint from Davus 'well, where shall you go?', but without understanding this hint, he is preparing to make Davus his confidant, so that the slave has difficulty in getting rid of him. 710 Davus is now mocking poor Charinus who had formerly limited his request to this very thing: see v. 329. quantum öσον. promoveo = differo, profero.

716 proprium originally 'nearer,' then 'belonging to;' and thus 'constant, certain.' A similar sentence occurs in the fragments of Euripides βέβαια δ' οὐδείς θνητός εὐτυχεῖ γεγώς, and another is ascribed to Diphilus βέβαιον οὐδέν έστι**ν έν θνη**τῷ βίφ. 718 Observe the climax from a mere friend to the lover and husband. amato has not necessarily a bad sense, and the expression casts no stain upon 720 laborem 'trouble' cf. 870. Glycerium's character. hic now, in our present situation; illic then, in the commencement of their connexion. 721 On the scansion 723 malitia 'shrewdness' of mi homo see Introd. p. 21. (a reading given by the best mss. and Eugraphius, others and Donatus among them read memoria): cf. Pl. Epid. rv 1, 19 f. hanc congrediar astu. PH, muliebris adhibenda malitia nunc est. 724 ocius 'very quickly,' so again 730. 726 'abusive verbenas vocamus omnes frondes sacratas, ut est laurus, oliva vel myrtus, ut Terentius...nam myrtum fuisse Menander testatur, de quo Terentius transtulit.' Servius on Virg. Aen. xii 120. The line from Menander is mentioned by Donatus, but is hopelessly corrupt: according to Bentley it ran thus, ἀπὸ δεξιᾶς σὸ μυβρίνης κλάδους λάβε, while Meineke reads it ἀπὸ Λοξία σὺ μυβρίνας τασδί λαβών Υπότεινε. 726 In Plautus' Mercator 675 ss. the altar of Apollo, which is frequently mentioned in other comedies as standing before the house, is decorated with laurel, precisely as we find it here decorated with myrtle, aliquid cedo Qui vicini hanc nostram augeam aram Apollinis: Da sane hanc virgam lauri. 728 Our mss. read iurandum which the editors explain to stand for ius iurandum, though they cannot quote a second instance to justify this assumption; Bentley is therefore right in emending iurato in accordance with the usual language of the comic poets, cf. facto opus est 715 and Hec. 431 transcurso opus est. 729 adposisse = adposi(vi)sse, adposuisse. See v. 742. te: the construction is the same as in Liv. xxix 10, 3 cum tanta incesserit in ea castra vis morbi. cedo 'hand him over.' 'cedo, porrigentis est manum' Donatus. 734 ego quoque: Chremes approaches from the right hand side. 736 verbis 'in your own words,' belongs to subservias. 738 ut 'since.' Mysis pays Davus no compliment, but expresses the simple truth that she knows nothing and entirely submits to his superior wisdom. In accordance with his former promise (see v. 594) Chremes returns now to the house of his intended son-in-law.

742 adposisti=adposi(vi)sti, cf. 729. 745 illi and isti are archaic forms instead of illic and istic. illi is here attested by Priscian, while our mss. give illic. For Terence, we may compare Hec. 94. quid hominum 'what a multitude of people' is in its sense a plural, and therefore followed by the yerb in the plural: compare Pl. Poen. III 3, 5

sed quid hic tantum hominum incedunt? 746 Davus comes in with some very commonplace observations, just as the parasite does in Pl. Stich. 635 viden ut annonast gravis? Theophrastus in his χαρακτήρες c. 5 makes idle talkers complain ώς χαλεπόν έστι το ζην! The words quid dicam aliud nescio are of course not intended for Chremes. quae haec est fabula 'what comedy is this?' The same expression recurs Eun. 689, cf. also Pl. Most. 937. Davus pushes Mysis to the right, and in so doing hurts her. 753 si faxis, i.e. si feceris. faxis or fac-sis is equal to fece-sis as the original form would be; si faxis is here said like seiguis faxit in the C. I. L. 1 p. 80. 754 male dicis? 'nove male dicis pro comminatione posuit, cum pro convitio soleat poni' Donatus. die clare 'say it distinctly;' so voce 755 mulier meretrix, cf. Phorm. clara Liv. XIII 25. 292 where we have servom hominem. In the same way Cic. ad fam. XII 22 says homo gladiator, and Plautus has precisely the same expression, Men. 334 istic meretricem credo habitare mulierem. 756 Cf. v. 461. 758 The construction illudere in aliquo seems to occur only here, but is attested by the grammarian Arusianus Mess, p. 235 s. 759 f. The first line is said in a very loud voice in order that Chremes may catch the words; the second is intended for Mysis only whom Davus wants to make further confessions. 760 cave: Introd. 15. II. Nothing can show better the variability of comic prosody than mane and cave so closely put toge-761 di te eradicent recurs Haut, 589. So Venus eradicet caput atque aetatem tuam, Pl. Rud. 1346. semper is of course an exaggerated expression, since Chremes himself had first offered his daughter to Simo, but as soon as he had got an inkling of the real position of affairs, he had been averse to the match. Only a philologer like Bentley, whose severe logic renders him unable to understand the loose language of every-day life, could here change semper into the meaningless nempe. 768 quemne = eumne quem: quem is here not the interrogative, but the relative pronoun. Compare the analogous constructions. Phorm. 923. Pl. Glor. 13, and Catull. LXIV 180. verum is here a sentence by itself (see again Eun. 347) like ridiculum (v. 474), malum and other neuter adjectives of the same kind. 770 suffarcinatus is he who carries something under his dress and is thus puffed out: of. Pl. Curc. 289. gratias habere in the plural, (not gratiam as usual): dis magnas merito gratias habeo atque ago, Phorm. 894, and summas habeo gratias, Pl. Trin. 659. 771 According to Roman law, at least five matronae or women of free birth were required to establish the legitimate birth of a child: on the other hand more than 10 free women and 6 servants were not permitted to be present during child-birth. adds 'et hoc proprium Terenti est, nam de Romano more

274.f. The recitation of the actor shows hoe dixit. at once how to understand these words. They represent. of course, the supposed thoughts of Glycerium and her servants, while tanto herole magis dabit should be consi-775 Chremes dered as the supposed reply of Chremes. uses the third person in accordance with Davus' words to which his own contain a strong contrast; Donatus compares the analogous passage v. 179. sis sciens: see note on v. 508. 779 Comp. Hor. Carm. 11 18, 15, truditur dies die with the notes of the edd. 782 iocularium malum 'a nice mess,' orig. an evil which has also its comic side, conf. Pherm. 184, iocularem audaciam. Cic. de fato 783 At this point Davus 8, 15, o licentiam iocularem. deems it advisable to notice Chremes' presence. . per tem-ous 'in the nick of time.' so again Hec. 622. 787 ille: pus 'in the nick of time,' so again Hec. 622. cf. 772. Davom is far more expressive than if he had 789 attigo instead of the usual used the pronoun me. form attingo occurs in many passages of archaic writers (e.g. in Plautus Bacch. 445. Epid. v 2, 58. Most. 468. Pers. 816), and is here borne out by the metre. tago is used by Turpilius 181 and Pac. 165 and 344. 791 inepta 'little fool' without any intention to offend, of. Eun. 311, 1007. Ad. 271. actum is not the same as factum, it means 'attained.' 792 socer = sponsae pater v. 782. In the following seens a relative of Chrysis, Crito, who has heard of her death, comes to claim the heritage: his testimony is afterwards instrumental in bringing about the recognition of Glycerium.

796 platea is in good Latin always used with a short e, though in Greek it is πλατεία; in the same way we have 797 sibi is the reading of the **vrauxelor gun**aecĕu**m.** 798 viveret: Bembine ms. optavit potius = prastulit. the construction is the same as Pl. Aul. 1 f. inopemque optavit potius eum relinquere Quam eum thensaurum com-803 Crito does not complete his sentence as if unwilling to add mortua est. perdidit is the Greek drakerer: comp. Admetus' words of his wife Alcestis (Eur. Alo. 1002) Επάλεσέν με κάτι μάλλον ή λέγω.. 804 sic here and Phorm. 145 ' δεικτικώς dicendum est cum aliquo gestu' (Donstus) 'so, so' i.e. 'pretty well'. 805 aiunt indicates the proverbial character of the passage. It is generally supposed that Terence alludes here to a line of Caecilius vivas ut possis, quando non quis ut velis (Ribb. Com. p. 56): see Introd. p. 5, n. 2. A sentence ascribed to Menander runs thus ζώμεν γέρ ούχ ώς θέλομεν, άλλ' ώς 807 me attubi: the expression is the same δυνάμεθα. as Pl. Amph. 989 nunc huc me adfero. There is also another reading appuli (cf. prol. 1) which is preferred by some editors who suppose it to mean 'came hither on ship'; but se appellere seems to occur nowhere else.

808 tetuli is the archaic form of the perfect instead of tuli: pedem tetulit occurs in Pl. Men. 397 f. cf. 629.
810 illius here either with a short i or disyllabic = illis, cf. quois for quoius Introd. p. 20. vi. 811 lites sequi (diambiases) occurs again Ad. 248 and Phorm. 408. hic in such a place as Athens with its numerous law-suits and sycophants. quem 'how little': but the irony of the expression is easily perceptible. 814 grandicula is due to a conjecture by Fleckeisen, the mss. give grandiuscula where the synizesis iu would be quite unexampled; grandicula is also found Pl. Poen. II 35. Comp. also saepicule in the Casina: Ritschl Opusc. II 246. illine, from Andros. 817 Plautus uses the same expression antiquom optinés hoc tuom, tardus út sis Most. 989. The fuller form appears Hec. 860 morem anticum obtines.

ACTYS V.

Chremes refuses any longer to peril his daughter's happiness by marrying her to a man whose affections are set on another girl; and she, moreover, now turns out to be a citizen.

820 For spectata comp. v. 91 with note. ludere with an acc. occurs also Eun. 741 and Phorm. 915: the literal meaning is in lusum vertere 'to stake'. enim is asseverative like the Greek ydp; so we have 824 verbis (plur.) immo enim again Phorm, 338, and re (sing.) in opposition also Ad. 164. Ovid says more correctly verbis...rebus Her. xix 1 f. 825 vide: see Introd. p. 15. II. prae studio 'from eagerness'. On the hiatus dúm id ef—see Introd. p. 21. 827 remittas onerare: the infin. is added in the easy manner of conversational language, so also in Sall. Iug. 52, 5 and Hor. Carm. II 11, 3. onerare iniuriis is said like maledictis onerare Pl. Pseud. 357. 828 homo adulescens is like mulier meretrix v. 755; the expression recurs Phorm. 1040. Cf. v. 910. 829 res uxoria 'matrimony.' 830 ut is emphatically repeated, seditio is here 'matrimonial quarrels', cf. Pl. Amph. 478. Similarly Cicero says ea est enim seditiosa, ea cum viro bellum gerit ad Att. 11 1, 5. The nuptiae are called incertae, because a discessio would have been an almost certain consequence. 834 Cf. v. 538 with note. 838 scio is said like audio v. 552. 839 Many editions (and also late mss.) read dum for tum. and this is the easiest to understand; tum ought to stand before quom and it is only in conversational language that such a change of position could take place. 840 facturas sc. eas: the subj. is again omitted. 841 nesció qui 'somehow or other.'

On the following scene Donatus observes 'hacc scaena

principium indicii et iracundiam senis continet atque in ea vehementer exprimitur consuetudo patris ac domini offensi

et indignantis'.

842 Simo has all this time quoted Davus as his great authority; Chremes sees him come out of Glycerium's house and says maliciously: 'see, there is your Davus.' Simo smells mischief at once. 844 scelus is Davus, the pronoun in the next line is as if scelestus had preceded it. 845 in vado 'in safety' a proverbial expression which occurs also Pl. Aul. 796. Comp. in portu navigo v. 480. 846 For bone vir see 848 id hinc nunc abest 'this is now note on v. 616. far' from being ever carried out. So Cic. Deiot. 13, 35 quod abest longissume. 850 Davus is entirely perplexed and returns answers which serve only to implicate Pamphilus without helping himself out of the difficulty. 853 Chremes' observation is of course meant ironically. 854 faxo with a future is a peculiarity of archaic Latin, while later writers, e.g. Livy, Virgil and Ovid, use the subjunctive after it. 855 Donatus explains confidens in a bad sense 'impertinent': cf. Phorm, 122 f. est parasitus quidam Phormio, Homo confidens. Cicero dared not to use the word in a good sense: Tusc. III 6, 14. catus 'cunning'. 856 quantivis preti: cf. Pl. Epid. III 3, 29 ne tu habes servom graphicum et quantivis preti. veritas is due to a quotation in Nonius p. 409, 20; Crito's face bears the stamp of truth, his words are convincing. (The mss. read severitas.) As regards tristis, Donatus obobserves 'ad laudem interdum sumitur, non ad amaritudinem' with a quotation from Cic. Verr. 1, 10, 30 iudex tristis et integer. 861 sublimem rapere ferre auferre 'to carry away uplifted', frequently so in the comic poets, e.g. Pl. Glor. 1394. Asin. 868. Men. 922. 995. 1002. Ter. Ad. 316. quantum potes 'as quick as you can', recurs Ad. 350. Fleckeisen writes potest as impersonal, but see my note on Pl. Aul. 119. 862 Dromo seems surprised to be ordered to carry Davus to punishment, hence his question 'quem?' 865 quadrupedem constringito bind him hand to foot all fours': round the neck was placed a wooden clog or collar to which the feet and hands were bound. So St. Matth. xxII 13 δήσαντες αὐτοῦ πόδας και χείρας. 866 si vivo 'as sure as I live': instances in my note on Aul. 565. The infinitive 'of indignation' is very common in the third person; but for the first only two instances are known, viz. the present line and Aul. 336.

873 mitte male loqui occurs also Pl. Persa 207. Cf. Phorm. 272. 875 ain tandem occurs in precisely the same manner Pl. Aul. 296: tandem expresses Simo's indignation and unwillingness to believe Pamphilus' assertion. 876 confidentiam 'presumption', cf. v. 855.

878 color should be pronounced without its final r: see 884 aliquo pacto 'any way', i.e. 'at Introd. p. 17. 888 The words an ut pro huius (=huis) any price '. make an anapaest together; see Introd. p. 17 and 20. vi. 889 Cf. Ad. 622 valeas, habeas illam quae placet. Simo has now talked himself into a softer mood and is therefore more ready to forgive his son. 891 liberi although there is only one child; so also Cic. de imp. Cn. Pomp. 12, 33. de prov. cons. 14, 35. Philipp. 1 1, 1. Cf. Dig. L. 16, 148 nec est sine liberis, cui vel unus filius unave filia est. 902 It may be in the character of Chremes to throw in this sentence, but it seems strangely out of place here: for does Pamphilus receive punishment in bringing Crito before his father?

907 insolens 'contrary to your habit': so quae aégritudo insolens mentem adtemptat tuam Pac. Ribb. Trag. p. 69. evenit 'it has chanced so'; Crito evades the question, either because he wants to come to the point at once, or because he does not like to own the real motive of his journey to Athens. 909 paratus 'primed in your 913 nuptiis 'in wedlock': part', cf. Phorm. 427. for the rest of the expression comp. Cic. ad Att. vii 8 soles conglutinare amicitias testimoniis tuis. ad fam. xi 27 voluntates nostras consuetudine conglutinari. 916 evenit: Simo sneers at the expression used by Crito himself v. 907. attemperate 'well-timed', adapted to time. Pamphilus would, of course, have been the best authority to tell his father that he had neither been seduced nor in any other way influenced by Crito in his love for Glycerium: but respect for his father prevents him saying anything. 920 The sentence is the same as Pl. Pseud. 1173 contumeliam si dices, audies. The future 921 moveo 'set in perget is given by the best mss. motion', i. e. stir up. For the rest of the line of. Arist. The moph. 198 dan airos o ye oor coru elkelus pepe. 922 audierim, viz. from Phania (v. 927). 923 ad Andrum is the reading of the Bembine ms., other mss. of an inferior class read apud A. 924 se adplicare is the proper term for choosing a 'patronus': cf. Cic. Or. 926 obturbat 'interstrepit' Donatus. tum 927 It would be most natural to expect 1 39, 177. fuisse instead of esse, since Phania is dead; but esse represents the affair far more vividly than the perfect. 930 The last syllable in Iuppiter was originally long (Iovis pater: for pater see Introd. to Aul. p. xviii), and we are not, therefore, obliged to consider it here lengthened by the sole influence of caesura. 933 The expression advigere auris is of course originally used of animals; when applied to man, it is used only by the person himself to whom it is applied, e.g. Pl. Rud. 1293

suo mihi hic sermone adrexit auris. Even Virgil has it Aen. II 803 and I 151 s. 934 quid credis is the reading of the Bemb. ms., others qui cr. Simo addresses these words to Pamphilus who, he sees, is conceiving hopes of a fortunate issue of the whole affair. 'post Plautinam actatem tam cito rariores ex illis formas usus abolevit, ut praeter antehac, posthac et postilla Terentius nullam noverit, id non satis reputans Lachm, in Lucr. p. 116 Andriae versui 936 postibi obtrudebat praeter rationem: quod cum non ex post et ibi compositum sit, sed prorsus factum ut interibi, ne tollit quidem cui vitando inventum est, uno vocabulo comprehensum dactylum. numerorum igitur integritati non video qui lenius quam sic consulas tum eam véritust hic relinquere: postilla nunc primum aúdio' Ritschl Opusc. II 271. 940 'transponendum at scrupulus mi etiam unus restat' Ritschl, Opusc. l.e. 941 Pamphilus is naturally impatient and by no means pleased with Chremes' slowness. cum tua religione 'with your scruple', i.e. your doubts: for cum see Eun. 153. Phorm. 465. odium = odiosus homo, as frequently. nodum in scirpo quaeris 'you are looking for a knot in a bulrush' was a proverb of those who took the trouble to discover imaginary difficulties. 'scirpus' says Festus p. 330, 7, 'est id qued in palustribus locis nascitur laeve et procerum, unde tegetes flunt. inde proverbium est in eas natum res quae nullius impedimenti sunt.' The same occurs Pl. Men. 247. 942 Crito hesitates again with his answer; the affairs about which he is requested to give information, are so far back as to have nearly gone out of his memory alto-943 voluptáti: see Introd. p. 15. m. and Aul. p. XLIX. voluptas has here of course a good sense 'laetitia et gaudium' as Donatus explains it. 945 The true form of the name Pasiphila is due to an ingenious emendation made simultaneously by G. Bezzenberger and K. Keil; the mss. give Pasibula which would be against the metre, as the u cannot be short; but Terence himself wrote Pasipila according to the usage of his period, and hence the error arose. 947 te credo credere: in the same way Pamphilus says v. 958 me putet putare. 949 The For redducit see Munro on Lucr. 1 228. words de uxore nil mutat belong together. causa optumast 'it is all well', see the analogous passage Pl. Aul. 260 955 Pamphilus says non recte in the with my note. sense of non iuste; but his father who seems rather fond of a little joke, takes the expression in its original sense and thus answers haud ita iussi, i.e. iussi eum recte vinciri. In iube the e is short: Introd. p. 15. 11. After Pamphilus has been provided for, the poet does justice to Charinus. Donatus adds that it would have been unfair to leave Philumena without a husband.

957 proviso 'I come forward to see'. 958 putet drops its final letter: Introd, p. 17. 959 eapropter occurs also in Lucr. IV 337. The sentence itself is Epicurean. 960 volāptātes: cf. 948. 964 The line is very melodious on account of the double alliteration solide solum and gavisurum gaudia, combined with the so-called figura etymologica in gaudere gaudium. The same expression is used by Caelius in Cicero's ep. ad fam, VIII 2, 1 and by

Catullus LXI 119 f.

965 Pámphilús is one of the rare instances in which the original long quantity of the ending us in the nom. sing. of the 2nd decl. is still visible in comic prosody, 966 optigerit is here the spelling of the Bembine ms. as also illut v. 963 and 968 and aliut v. 942. In the original spelling of the period of Terence the tenuis was often employed where later usage substituted the media. Donatus quotes Virgil Ecl. viii 108 credimus, an qui amant, ipsi sibi somnia fingunt? 973 Some commentators understand this line as if the boy were dead, according to the proverb δν οί θεοί φιλούσω, ἀποθνήσκει νέος. But there is no necessity for a supposition of this kind, on the contrary it would be quite against the habit of the comic poets to bring in a sad occurrence at the end of the comedy. Davus simply says that the baby is indeed eminently favoured by the gods, as all results in his being acknowledged as a legitimate child and heir of the house. Cf. also Phorm. 854. 975 tua secunda is said in the same way as omnia mea occulta Haut. 575 or tua iusta Phorm. 280. 976 tuos est 'he is in your hands', i.e. he will do anything you ask him. 980 As the text is, Davus intead of going on his errand, turns towards the spectators and acquaints them with the final result of the transaction. There can be no doubt that this way of disposing of the argument is not deserving of much recommendation. Perhaps it is also preferable to give the last two lines to the Cantor to whom the concluding plaudite belongs at all events. The mss. give ω here and at the conclusion of the other plays; Bentley showed on the ground of Horace's words donec cantor 'Vos plaudite' dicat (ars poet. 155) that this w stands for cantor, though he was wrong in considering it as having arisen from the abbreviation CA. In the Bembine ms. the different persons are generally indicated by letters, e.g. θ for Charinus, Z for Pamphilus and γ for Davus. In the same way, we have ω (the last letter of the alphabet) for the person who appears last of all and terminates the play. The cantor was a singer who had to recite all such parts as were set to music, while the actor himself performed only the necessary gestures and motions. The custom of asking for a mark of approbation from the spectators may be traced in the New Comedy. Compare e.g. the verses applied by Augustus to himself at his exit from the stage of life (Suet. Aug. 99) el δέ τι Έχοι καλῶς τὸ παίγνιον, κρότον δότε Καὶ πάντες ἡμᾶς

μετά γαράς προπέμψατε.

There is also a second termination of the Andria found in some of the later mss. of Terence, and this was known to the author of the periocha, Sulpicius Apollinaris, and also to Donatus and Eugraphius, the two ancient commentators of Terence. It is in many respects deserving of great attention. Its metre, prosody and language are such as not to preclude the presumption that Terence himself is the author of this scene. It is not unlikely that we have here the conclusion of the play as it ended on its first performance, while Terence conformed to the popular taste later on by shortening the end where the audience perhaps appeared not much interested in the final disposal of Charinus. This appears not improbable when we consider the expression longumst v. 977. But subject to the blame of 'hariolatio' as these conjectures are, it is at all events certain that this second termination of the play is of great antiquity. It begins after v. 976, though something is required to connect it with the preceding lines. Ritschl has, therefore, made the following two verses:

PA. mémini: atque adeo ut vólui commodum húc senex exit foras.

Sécede illuc áliquantisper. CH. Dáve, sequere me hác. DA. sequer.

983 On dédi see Introd. p. 15, 2. 985 The mss. omit iam; but in the way in which they would write the passage VITAIA an omission of this kind is easily explained. Fleckeisen writes sortis, an archaic form of the nom. instead of sors, which occurs also in Pl. Cas. II 2, 28: but it seems doubtful whether Terence would have 989 f. The structure of ventured to use this form. the sentence is very irregular; in prose it would be sed amicitiam nostram non aliqua (i.e. nulla) parte abducta studui tradi (or rather tradere) liberis. 994 ff. These lines are very corrupt in the mss. and are here given in accordance with Ritschl's readings (Par. 1 590 ss.) whose explanation we subjoin 'sententia ipsa satis in Charini mentem convenit. nam ille, ambigo, inquit, utrum e duobus quae nunc mihi eveniunt gaudiis potius dicam; nam etsi nihil sane exoptatius potuit accidere quam quod nunc voti mei gnataeque tuae compos fio, tamen non minoris aestimo quod te, cuius in me voluntatem minus quam olim propensam suspicabar, non mutasse animum cognosco.' 999 alienus 'de filia despondenda aliquamdiu tibl adversatus' Ritschl: tamen drops here its final n: Introd. p. 18. 1000 See how soon we have become the best friends (Chremes and Pamphilus) although a short time ago we had a kind of quarrel:
At the end of this scene, Ritschl' adds the line again

intue, siquid restet. w plaudite.

EVNVCHVS.

DIDASCALIA.

On the festival of the Megalensia see note on the didascalia. of the Andria. As usual, the actiles curules bore the expenses of exhibiting the play on that occasion in the year 598. The Bunuchus was the fourth play produced by Terence.

The mss. read egere (L.) Ambivius Turpio L. Atilius: Praenestinus: see note on the corresponding passage in the did. of the Andria. Ponstus, in his pref. to the Eunuchus, mentions also L. Numidius Prothymus: but Numidius is doubtless only a corruption of Minucius, an actor whose name occurs in the didascalia of the Adelphoe (see note there).

facta secunda. the play holds the second place according

to the usual order of the Terentian comedies.

According to the reading of the Bembine ms. the play was exhibited ludis Romanis M. Iunio L. Iulio aedilib. curulib. and M. Valerio (C.) Fannio cos., while the mss. of the Calliopian class give C: Mummio Fannio cos. In the year 593 we find the consuls M. Valerius Messala and C. Fannius Strabo. For an explanation of the name of Mummius. C. Dziatzko (rh. mus. xxi 66) thinks of L. Mummius Achaicus, consul a. 608, so that it might seem that a performance of the Eunuchus took place on the ludi Romani of that year. Unfortunately we are without the slightest knowledge of the aediles mentioned in the Bembine ms. though this uncertainty could hardly be used as an argument against the probability of Dziatzko's conjecture, as we know the names of no aediles at all in the commencement of the 7th century. The ludi Romani, also called magni or maximi, were celebrated in September in honour of Juppiter, Juno and Minerva, originally by the consuls, but after 387 by the aediles curules: they became ludi scaenici in the year 539 (Liv. xxiv 43).

Donatus observes on the play itself 'in hac Terentius delectat facetiis, prodest exemplis, et vitia hominum paulo mordacius quam in ceteris carpit. exempla autem morum hie tria praecipue proponuntur, urbani scilicet, parasitici et militaris.' On the extraordinary success of the play see.

Introd. p. 4, n. 3,

PERIOCHA.

10. A pronunciation intro iit with a hiatus is inadmissible for Terence himself, but we have already seen (perioch. Andr. 8) that Sulpicius Apollinaris was liable to mistakes in the nicer parts of comic procedy.

PROLOGVS.

1 se is pleonastic, as in a similar construction Andr. 797. 3 in his: the transition to the plural from the singular quisquam is very natural, as the pronoun is indefinite and may include any number of persons. We might translate 'among persons of that description'. Donatus quotes Haut. 393 quoius mos maxumést consimilis vóstrum. 5 existimabit is the reading of hi se ad vos ápplicant. only one ms. of the Calliopian class, instead of which the Bemb. ms. has existimavit. But an original B might easily pass into V on account of its soft pronunciation and the similarity of shape. existimabit is, therefore, an easier change than existimarit, as Bentley writes. It may also be briefly observed that the older form of the word is with u. not with i. 6 dictum: to defend oneself against attacks is not the same as to be first in censuring. 'faithfully'. Luscius Lavinius (to whom the poet alludes here) rendered his Greek originals too closely (verbum ad verbum) and hence his Latin became stiff and inelegant. 8 For bonis see Introd. p. 19. 9 φάσμα 'nomen est fabulae Menandri: in qua noverca superducta adulescenti virginem quam ex vicino quodam conceperat, furtim eductam cum haberet in latebris apud vicinum proximum, hoc modo secum habebat assidue, nullo conscio: parietem qui medius inter domum mariti ac vicini fuerat, ita perfodit, ut in ipso transitu sacrum locum esse simularet. cumque transitum intenderet sertis ac fronde felici, rem divinam saepe faciens, evocabat ad se virginem. quod cum animadvertisset adufescens, primum aspectu pulcrae virginis velut numinis visu perculsus exhorruit: unde Phasma est nomen fabulae. deinde paulatim re cognita, exarsit in amorem puellae, ita ut remedium tantae cupiditatis nisi ex nuptiis non reperiretur. ita ex commodo matris ac virginis et ex voto amatoris consensuque patris nuptiarum celebratione finem accipit fabula.' Donatus. 10 Thensauro is here the reading given by the Bembine ms. and in the same way the word is spelt in the Plautian mss. in many places: even for Virgil this form is attested by the best authorities in Georg. IV 229. 'Huius modi enim est Luscii argumentum: adulescens qui rem familiarem ad nequitiam prodegerat, servum mittit ad patris monumentum quod senex sibi vivus magnis opibus adparaverat, ut id aperiret, inlaturus epulas quas

496 simiu's is Fleckeisen's emensee Introd. p. 21. dation for similis es of mss., and this I have preferred to Bentley's conjecture simia's, as simius and similis are all but identical in appearance. simia's is used of an ugly fellow by Laberius 41 B. farmacopoles simium Deamare coepit. Bentley has justly pointed out that even a Gnatho could not laugh at the every day observation 'you're like your master'. 499 abi prae: see note on Andr. 171, and for the short quantity of i in abi, Introd. p. 15. cura is Paumier's and Bentley's emendation for curre of mss. 501 hoc=huc (note on 394). 506 domi ädsit.: Introd. p. 15. Hardly is Thais gone, when Chremes appears on the stage. Donatus observes on him 'haec persona apud Menandrum adulescentis rustici est, et inconsequens oratio est: sed conceditur secum loquentibus multa transcendere quae taciti intellegunt: est enim integrum hoc modo Profecto quanto magis magisque cogito, nimirum

intellego quod dabit haec Thais mihi magnum malum'.
513 The subj. se is omitted: n. on Andr. 14. Thais wanted to keep Chremes with herself for some time, and therefore declined talking about business at once, on the plea that she had just been attending a sacrifice, after which it was not the custom directly to do serious matters. 515 ipsa adcumbere: this Thais did according to her usual free habits, perhaps without reflecting that such familiarity would naturally rouse Chremes' suspicions.

516 Thais had given him the impression that she wanted him for a lover, while she was all the time only trying to win 517 friget sc. sermo: so Cic. ad fam. his confidence. III 8, 1 refrigerato iam levissimo sermone hominum provinci-519 Sunii, not Suni, as we should expect according to the habit of archaic Latin. But the Greek name does not fall under the same rule as genuine Latin words: see Lachm. Lucr. p. 328. 520 avellere: see Munro on Lucr. 1 722. 525 eam sese intendit esse 'she intends to pass herself off for her'. 527 For the 528 orare after hiatus quám ego, see Introd. p. 21. misit is due to a loose construction of conversational lanporro 'now again'. serio belongs to orare: cf. 530 In pronouncing the words heus—Chremes, guage. 532 f. he knocks at the door. 531 Cf. o lepidum caput, Ad. 966 (Phorm. 559). Pl. Glor. 725. 532 dico 'am I right in saying'. 536 The comic poets use both in malam rem ire, and simply malam rem ire. 538 For abi see above, v. 499.

539 coimus is perf. = coimus. in Piraeo is a better reading than in Piraeum: the περίπολοι were stationed in the Piraeus, and had not, consequently, to go there first in order to meet each other. 540 de sumbolis (Andr. 88) edere 'to have a pic-nio'. 541 Chaerea was made

steward, i.e. he had to make all necessary arrangements for the feast. 'Rings and other valuables were often given in pledge for money on these occasions' (Parry). 545 ab Thaide 'out of Thais' house': see Andr. 226. 548 procul 'from a distance', without necessarily presupposing this distance to be very great: see a similar passage, Hec. 607.

549 nemo homo is a tautology, but which serves here to We have it again Ad. 259. Hec. 261. mark emphasis. Phorm. 591. So in Lucilius quis tu homo's? nemo sum ho-550 rumpere 'to let break forth', so rumpere vocem in Virgil. 557 quam video velle sc. eum. o festus dies is an appellation bestowed upon Antipho: so Pl. Cas. 1 1, 49 sine, amabo, te amari, meus festús dies. 561 omnium is generally added after nemo, but as the Bemb. ms. a m. pr. omits it, we are justified in leaving it 562 The mss. read obsecro, but this is only a gloss on what Terence really wrote, viz. oro. For the hiatus quam a- see Introd. p. 21. 566 ipsus 'yourself': the mss. read ipsum. 567 prima=primaria, 569 erat drops its final consonant: Introd. p. 17. 570 etiam tum 'not yet then': viz. when I fell in love with her. submonuit 'gave me a hint'. 571 arripui 'turned to account directly'. tacitus 'if you will be silent'. 572 inbeam: because Parmeno would not do it on his own responsibility. 573 quid ex: see Introd. p. 14. tandem is expressive of surprise. prava ratio: the mss. read here again parva. But is there another instance of parva ratio in existence? I have (with Fleck.) adopted Paumier's emendation prava. vero 'forsooth'. 579 in interiore parte 'aedium quae γυναικωνίτις appellatur: quo nemo accedit nisi propinqua cognatione confunctus': so Corn. Nepos praef. haec 'pluraliter pro hae' is here attested by Donatus and given by all mss. 584 suspectans 'looking up to': the frequentative in the sense of the primitive verb: cf. conicere and coniectare, v. 547 and 543. 587 inpendio magis: so Cic. ad Att. x 4 at ille impendio nunc magis odit senatum. See also my note on Pl. Aul. 18. 588 Bentley finds here fault with the words deum sese in hominem convortisse, as Juppiter entered Danae's chamber in the disguise of a golden shower: he writes, therefore, deum sese in pretium convortisse in conformity with Hor. Od. III 16, 8 converso in pretium deo. But first of all, Horace had a different purpose in describing the way in which Danae's virtue was overcome, viz. to show that no road was impenetrable to the all-powerful gold: but as this is not Terence's intention here, the expression in pretium was about the most unhappy he could have chosen. Yet by refuting Bentley's conjecture, we do not refute his doubts altogether. On the other hand, it seems very bold to change

the text at all, as Donatus attests the reading. He is himself sorely puzzled how to explain it, but I believe that the second explanation he mentions, and which he seems to throw out rather doubtfully, gives the right sense. He says 'in hominem id est, hominis audaciam atque flagitia'. We should consequently have to translate 'that a god changed himself into human nature'. 589 per pluvium is here the same as imbrem, v. 585. The mss. read per inpluvium without sense: for if Juppiter had descended into the inpluvium, he would have been almost as far from Danae's room as if he had remained in the street. This is 'παρφδία de Ennio', as Donatus says: Ennius had said qui templa caeli summa sonitu concutit (trag. 421 Vahlen), in free imitation of Homer's well-known μέγαν ελέλιξεν "Ολυμπον. The alliteration 'summa sonitu' alone might have taught Bentley that the reading was right: as it is, he gives us the worthless conjecture nutu. sonitu means 'thunderclap' and 'thunder' itself: see Munro on Lucr. II 1100. 591 homuncio 'poor mortal wretch': for the whole passage it is useful to compare Aristoph. Clouds, 1079-1082 μοιχός γαρ ήν τύχης αλούς, τάδ' αντερείς πρός αυτόν, 'Ως ουδέν ήδικηκας, είτ' είς τον Δί' έπανενεγκείν, Κακείνος ώς ήττων έρωτός έστι και γυναικών Καίτοι σύ θνητός ών θεοῦ πώς μείζον αν δύναιο; Chaerea anticipates here his subsequent success. item (the mss. have ita against the metre) 593 The hiatus cám in is admissible ' just like Jove'. on account of the caesura which falls after eam. ventulum facere: in this expression the diminutive is in constant use: so also in the verb ventil-are whence our own word ventilation. 596. tristis 'with a sullen look'. 598 flabellulum is an old conjecture revived by Guyet, who adds that he found it also in a ms., proba-601 In opprimit the final syllable apbly a late one. pears with its original long quantity: see Introd. p. 14. limis sc. oculis: a sign of wanton disposition, Pl. Bacch. 1139. 603 explorata 'safe'. 604 Antipho might have known what took place after this, as Chaerea had all but told him, v. 591: but he wants a detailed description which Chaerea (or rather our poet) is by no means willing to give. Here especially we may draw attention to the great modesty with which Terence has treated this delicate subject: not a single word occurs that could be called indecent. 605 tantam, tam brevem 'so great and yet so brief': a juxtaposition of the most pleasing 607 For sed interim, see Introd. p. 19. effect. 608 frugi es χρηστὸς εί. 613 porro 'in future', i.e. again.

Actvs IV.

Dorias: 'ea persona quaesita est quae terribilem credat militem, ut (the edd. give et) eo magis in experiendo vanus

ac ridiculus esse possit'. Don. 615 quantum 'as far 618 ille is here a pyrrhich: Introd. p. 19. as'. 622 tristis = invitus, sc. miles; mansit sc. Chremes. After ilico the mss. add incipit, Donatus occipit: but as the line would thus be too long, the verb is no doubt due to a gloss: cf. 626. 624 aegre facere alicui 'to annoy': so also Pl. Cas. 111 4. 625 minume gentium 'least of all in the world': as it was considered indecorous for honest women to appear at a banquet, Thais wanted to spare Pamphila this indignity. 626 tendere 'proprie significat pertinacem contentionem'. Don. inde ad iurgium sc. ventum est. 627 aurum 'jewelry': Haut. 288. Thais took her jewels off, as she was afraid that Thraso might seize them or part of them as a pledge for her future behaviour. Conf. Horace's pignus dereptum lacertis aut digito male pertinaci Od. 19, 23. 628 hoc: the taking off her jewels.

629 inter vias 'on the way': it corresponds exactly to the German unterwegs: the expression stands also Pl. Aul. 577 and Turpil. 196 R.: inter viam is used by Cic. ad Att. IV 3. 632 puto 'consider': so Ad. 796 rem ipsam putemus. Virgil has the word in the same sense, Aen. vi 332. 635 devorticulum (so, not div.) 'est ubi iter de via flectitur'. Don. 638 nil est 'it is of no importance'. For the following sentence comp. Ov. Met. III 748 liceat quod tangere non est Aspicere et misero praebere alimenta 640 The expression extrema linea occurs only here: it is analogous to the phrase longis lineis hoc fit 'i.e. e longinquo', as Donatus informs us. According to the most plausible explanation, it is derived from the 'lineae' or barriers drawn across the race-course: extrema linea would thus mean 'at a considerable distance'. hau nil = nonnihil or as Ov. Her. III 131 says, est aliquid.

644 In facinus facere observe the fig. etym. 645 scelus is here an appellation bestowed upon Chaerea, and 646 The construction ipsam cainsuper is adverb. pillo conscidit instead of ipsi or ipsius capillum conscidit 649 nobis stands here of course seems quite isolated. as equivalent to me, whence the singular absente: with far greater liberty Attius (428 R.) ventured to say praesente his. and Pomponius 168 even praesente testibus. From the xII 653 eunuchum tabulae praesente ambobus is quoted. quem dedisti: a case of attraction by no means unexampled in all periods of the Latin language. Virgil's well-known urbem quam statuo vestrast belongs here. See also my note on Pl. Aul. 693 and add Epid. 111 4, 12 f. 654 ais is 656 nam here monosyllabic at the end of the line. 658 Pythias is a matter-of-fact belongs to quod. woman, she repeats the same expression below, v. 705. 665 eos is here monosyllabic: Introd. p. 20. vi.

potesse, the original form out of which the later form posse arose by contraction. It is frequently found in Plautus.

669 concilio is sometimes 'to purchase', as in Pl. Epid. III 4, 36. Poen. III 5, 24. The same expression as here, male conciliatus 'a worthless bargain', occurs also Pl. Pseud. 133. Similarly Cicero says male emptus ad Att. II 4.

671 huc is put after reditio, as the verbal noun in archaic language frequently has the same construction as the verb itself: conf. Pl. Rud. 502 f. quid mihi scelesto tibi erat auscultatio? Quidve hinc abitio? quidve in navem inscensio? The mss. read quid húc tibi reditiost? quid vestis mutátio: where it seems that vestis is merely a gloss. as mutatio alone might well signify 'change of dress', cf. 612. But as this cannot be proved conclusively, I have adopted Bentley's transpositions: for the prosody of quid huc tibi see Introd. 15. 673 dom't: for the short i of the locative see Introd. p. 15. adornarat is the reading of the Basilicanus, ornarat of the Bemb. The other mss. 674 haben from habesne: Introd. Aul. have adornabat. XL. 678 quisquam as fem. n. on Aul. 135. nostrarum stands for nostrum: so nulla nostrarum Hec. 240. uter vostrorum Pl. Aul. 319. neutram vostrarum Stich, 141. nemo nostrorum 683 varia vestis: the έσθης ποικίλη Poen. rv 2, 39. and κατάστικτος was peculiar to eunuchs: cf. Cic. Or. 70, 232 neque vestis aut caelatum aurum et argentum, quo nostros veteres Marcellos Maxumosque multi eunuchi e Syria Aegypto-689 colore mustelino. Donatus informs que vicerunt. us that Menander wrote οὐτός ἐστι γαλεώτης γέρων, and he shows that Terence misunderstood these words 'quia γαλη̂ mustela (weasel) dicitur, γαλεώτης stelio (lizard)'. Bentley adds that colore mustelino would hardly have any distinct meaning, as the weasel is not of any uniform colour—but other commentators are of opinion that Terence's word is very appropriate to the eunuchs of the East. However this may be, it is certain that Terence wrote mustelino, and Bentley's conjecture stellionino is frivolous on more than one 690 But in this line Bentley has really done good service to the text of Terence. The mss. read egerim: but there can be no doubt that Cicero read emerim, as his imitation shows ad Att. 1 19, 4 Metellus est consul sane bonus et nos admodum diligit: ille alter nihili ita est, ut plane quid emerit nesciat. It appears, moreover, that this was Donatus' reading. 691 For iubě see Introd. p. 15. In the same way, we have roga in the next line. 695 quam 697 The hiatus after quando hab-: Introd. p. 21. is due to the change of the speaker. 701 I have closely adhered to the reading of the Bemb. except that I have transposed the words dicebat eum, a transposition I think justified alike by metre and sense, as the whole emphasis of the sentence rests on eum, so that the first place seems

due to the pronoun. dedit drops its final consonant: see Introd. p. 18. Klette transposes mihi dedit, thus making the final syllable of dedit long: for which see p. 14. Inferior mss. add vestem after hanc, a manifest gloss. 702 For meam ipse in- see Introd. p. 20. v. 704 belua 'stupid 707 Chaéreá with the long animal': Phorm. 601. quantity of the termination of the nom. according to the habit of Greek names: note on v. 107. 710 credas is a necessary emendation for credis of mss.: 'can you still disbelieve': the mss. have also nunc before non, which has been removed by Stallbaum. Bentley writes étiam nunc credés 'will you even now believe', and this gives also good 711 mirum ni lit. 'it is queer if not', i.e. 'no doubt you believe'. See also my note on Pl. Aul. 714 sine malo 'without punishment': the same 716 The interphrase occurs Pl. True. IV 3, 5. jection oici is here given by the Bemb. ms. and occurs also Pl. Glor. 1406. 717 Phaedria, after having made Dorus unsay everything he had affirmed before, leaves the stage threatening him with severe punishment if he will not tell him the truth at last. The two servant-girls are not, however, convinced by this stratagem, and come to the conclusion that Parmeno must be at the bottom of all the mischief. But in order to preserve peace with all parties, they resolve not to say anything and thus hush up 718 techina is the Latinized form of the the matter. Greek τέχνη as it appears in Plautus and Terence. It always means 'trick'. See n. on Andr. 451. The mss. read taceamne an praedicem against the metre. The transposition is by Bentley: the order is then the same as in Virg. Aen. III 37, eloquar an sileam, or Ovid ex Ponto IV 3, 1, conquerar an taceam. In the construction utrumne—an the first word appears in its original meaning 'which of two': for instances see my note on Pl. Aul. 427. 723 illi sc. Phaedriae. 726 scibo for sciam in later language: see on Andr. 38.

728 pulchre sobrius 'jolly sober': pulchre is ironical.
732 erit is the reading of all good mss. for est of editions: the future frequently has the sense 'it will always be so': for instances see Phorm. 801. Haut. 1014. Pl. Pseud. 677. On the proverb itself see also Cicero de nat. deor. 11 23. 733 In order to avoid the hiatus múlto-ánte I have adopted Fleckeisen's reading multon. 734 aetatem 735 Chremes appears unacquainted 'quite an age'. with the usual ways of girls: to anyone else a nod would have been sufficient: but he requires greater explicitness. In the interesting compact between Diabulus and his wench in Pl. Asin. IV 1, we read also v. 784 neque ulli illa homini nutet nictet adnuat. 737 quód intelléxi: Introd. p. 19. 740 I have kept the reading of all mss. (at least so far

as I know) and of all editions before Fleckeisen, who writes qui si illam digito uno attigerit, oculi illi ilico ecfodientur, changing atqui into qui, transposing uno and adding illi: all without any urgent necessity. uno digito attingere occurs also Pl. Persa 793; Cicero Tusc. v 19 has the same phrase, but without uno. but without uno. 741 usque adeo 'up to that magnifica verba 'big words', so again Pl. Curc. 746 huiusmodi is here trisyllabic: Introd. p. 20. vi. 579. 751 cávě: for the prosody see Introd. p. 15. 753 monumentis: i.e. the crepundia which it was the custom to let children wear so that they might be recognized in case of loss, called yrupiquara by the Greeks. 761 Chremes and Thraso are both timid characters, and agree marvellously when courage is required; cf. this line with v. 789. admittere 'let come to pass'. 762 prospicere 'providere ne flat' Don. The fear of Chremes betrays itself against his own intention in the words accepta iniuria, as this implies that he sees at present no way to avoid the intended iniuria. 765 omitte 'leave go'; 'apparet, etiam manu comprehensum esse adulescentem' 769 animo praesenti 'undauntedly', cf. animo virili praesentique, Phorm. 957. attolle pallium 'tuck up your cloak' for the sake of activity: cf. Pl. Capt. 789 collecto quidémet pallió: quidnam actúrust?

775 cornum is the reading of the Bemb. ms.; this form was used even by Ovid, Met. v 383 776 manipulus furum the cook: this class enjoyed the very worst reputation for honesty, see my note on Pl. Aul. 320. For the prosody of quid Ignave see Introd. p. 20. istum is the reading of the Bemb. ms. according to Poliziano, and of the Petrensis. 779 qui 'how'. 780 servat absol. 'keeps guard': so intus serva, Pl. Aul. 81. malum is here interjection 'the devil'. 781 Cf. Liv. n 65 erant clivi in quos post principia integris ordinibus tutus receptus fuit. Tuc. Hist. 148, post principia paula-**783** ¯ tim recedunt atque inde fugae se mandant. 785 quod 'as regards your belief in'. The words quid videtur are in tavit 'used to do'. that he now seems a man'. some editions wrongly attributed to Chremes, but we have Donatus' authority for giving them to Thraso. He observes 'non diceret miles, si staret in sententia: sed iam videtur timore mutatus'. 788 Gnatho understands the man with whom he has to deal. At first he advises him to operate procul and ex occulto (cf. 781): now he asks maliciously quam mox inruimus, purposely using a very strong word ('inruere proprie dicuntur qui cum furore proelium ineunt' Don.): Thraso's dignified mien and manner in restraining the pretended ardour of the parasite may be easily imagined. 789 In omniá the neutral a appears in its original long quantity: Introd. p. 14. Bentley doubts the

genuineness of the reading and writes arma. We have here simply an elliptical construction, as we should expect such a verb as discernere after armis: such is at least Donatus' explanation of the passage, nor do I see any reason why it should not be true. See also Leisner's preface to Bos' Ellipses Graecae (Leipzig, 1808) p. xxvi. 792 quom do: the present is frequently found in the language of the comic poets after quom, where we should expect the imperfect. 793 dare = daturam esse: see note on Andr. 238. quid cum illoc agas 'what have you with him?' 'omnino meretrix non putat illum idoneum cui reddenda sit ratio cuique se purget: adeo apud illam amicitiae eius pertaesum est'. Don. clam is pleonastic, as sub in subduxti expresses it already. But this pleonasm imparts greater force to the whole phrase. 797 omnium sc. nequissume: see a similar aposiopesis Andr. 872. 799 quoi=quali. similar aposiopesis Andr. 872. 799 quoi=quali. 801 The line is nearly the same as Pl. Capt. 800 faciam ut huius die locique meique semper meminerit: in both die is the archaic genitive for diei. 803 dimminuere caput occurs here, Pl. Men. 304 and Most. 265; cerebrum Ad. 571; the double m is due to the assimilation of sm as the original form of the word was dis-minuo. This is a differ-806 scies is the reading of the ent word from deminuo. Bemb., other mss. have scibis. scies is here monosyllabic: the same remark applies to meam in the next line and v. 806 os durum 'brazen face': so Lucilius ore improbu' duro, Cic. pro Quinet. 24 ore durissimo esse, Ov. Met. v 451, duri puer oris et audax. 809 furti se adligat lit. 'he implicates himself in a charge of theft'; Cic. pro Flacco 17 has the abl. adligare se scelere: Gellius vii 15 says furti se obligavit. A similar expression is found in Pl. Poen, 1114, 27 homo furti se adstringet. Chremes claims the girl whom Thraso had bought with his own money: he consequently seizes Thraso's property, and in so doing becomes guilty of theft—according to the reasoning of the parasite. 810 idem hoc tu 'do you give me the same answer?' Thais answers disdainfully 'if you want an answer, you will have to find somebody else to give you one'. She then disappears and leaves the braggadocio and his 811 quin 'why should we army on the battle-field. 815 domi and foci are both genitives. Donatus quotes Caecilius decora domi and from Pl. Trin. 841 domi cupio, where cupio has a genitive very much in the same way as in Greek ἐπιθυμῶ τινος. Gnatho uses here one of the phrases employed by generals to stir up the courage of their soldiers: 'think of your hearths and homes'. animus est in patinis: comp. a line of Alexis à voûs yap core της τραπέζης πλησίον, and the passages from Plautus collected by Brix in his note on Men. 581.

Acres V.

817 perplexe 'confusedly', so that it is impossible to get at the truth. For perplexe loqui Pl. Aul. 257 has the verb perplexarier. 830 interminari 'to warn off by threats'. 832 commissisti is the reading of the mss., for which the metre teaches us to substitute the contracted form commisti. Without heeding Pythias' defence that she had only acted according to the injunction of her mistress, Thais throws all blame upon her servant: a proceeding so natural that one can hardly understand Bentley's reasons for writing commisi. The expression lupo ovem committere was proverbial, in Greek καταλείπειν δίν έν λύκοισι Herodotus IV 149: ut mavelis lupos aput ovis linquere quam hos domi custodes Pl. Pseud. 140 f. Reiz quotes Cic. Phil. 11 11, 27 o praeclarum custodem ovium, ut aiunt, lupum. 835 sinisteram is Bentley's conjecture and is required by the metre. Cf. dextram and dexteram. 836 quantum potest 'as quick as possible'. 837 Pythias is not prepared to answer Thais' question as to what they are to do with Chaerea, and it is capital that she should at once fly off to another point in order to lead the attention of her mistress from herself. 839 confidentia: for the sense see

note on Andr. 876.

841 quasi dedita opera 'as if on purpose'. The expression dedita opera (also Pl. Poen. III 1, 5) is much stronger than data opera (Cic. ad fam. viii 4). 844 The complete expression se in pedes dare occurs Pl. Capt. 121: cf. also Phorm. 190. 845 desertum 'not much frequented'. 846 miserrumus fui 'became quite wretched (exhausted) by running'. 849 quid faciet mihi 'what will she be able to do to me?' the same phrase Pl. Persa 851 satin id tibi placet 'do you approve of what you have done?' i.e. 'can you justify it?': cf. Ad. 736 f. 852 inpune habere 'to pass over without punishment', occurs also v. 1019: the reading abiturum has no authority. 858 Chaerea plays his part admirably: he must be greatly astonished to hear that Pamphila is free and a citizen, yet he does not fall out of his part in saying servam instead of conservam. Such clever acting exasperates Pythias more and more. 861 f. vero debeam quicquam is ironical for nihil vero debeam: the phrase alicui aliquid debere lit. 'to owe' means sometimes 'I have to answer for something'. Pythias means to say that she should not be afraid of punishment if she were now to vent her rage on Chaerea, as he feigns to be her fellow-slave and equal. Donatus says 'sane debere dicimur poenas pro iniuria ei cui iniuriam fecerimus: quas se non debituram Chaereae ut furcifero dicit Pythias, si illi caedem (?) intulerit in servili habitu constituto'. 866 sum is very modes speaks like one who is aware of her unprotected digna: comp. Chaerea's own reasoning v. 384 f. indignus sc. eras. 868 conturbasti rationes n have thrown into confusion my calculations': nothir us here to understand the expression in its technic as used of bankrupts. 871 solidum: cf. A and the expression solida et grandis gratia Pl. C [Ritschl Opusc. 11 p. 719 prefers ut solidum par mihi benficium, Chaérea: see note on 149.] monosyllabic. In the next line huius has a mon pronunciation. 874 malo principio is a de abl. to re: πολλάκις άπο τοιούτου τινός πράγματι κακής άρχής ούσης, βλαστάνει μεγάλη εύνοια. ordained it so' the regular excuse of lazy, easy-goin and above all, of lovers. In Plautus' Aulularia I uses it twice, v. 730 and 736. 882 quoque. 883 tum 'in that case'. cum Pamphila. ausim sc. quicquam facere. 886 fide: the dative with a contracted termination instead of ei: v. 898. 888 emoriar 'I shall be completely 889 tamen drops its final consonant: see Introd. p sc. obversetur 'how, if your father should make any 896 'not only volo, but percupio': I have wish to go inside—as he wishes to see Pamphila as 898 crede meae fide 'take my word for it', t phrase Pl. Amph. 391. 900 f. Chaerea and have now become friends and tease each other dex 902 nisi si commissum non erit i. e. until the opp for so doing has passed away and you have not d thing. 905 For adest op. see p. 20. v., optume = or frater sc. Pamphilae. 912 supposivit is Bentl jecture instead of supposuit of mss. Plautus has and exposivit in more than one place, and Catullus deposivit 34, 8. 918 incedere 'comes slo majestically along'. Cf. Virgil's ego quae divor 919 si dis placet 'proprium est en tium propter indignitatem alicuius rei' Don. This is of frequent occurrence in the comic writers; for see also Ad. 476 with note.

923 reviso 'I come back to see'. 924 at chic': so Pl. Epid. rv 1, 19 hanc congrediar astu. veram 'just'. 927 ab meretrice 'from the ho mistress': comp. the expression amare a lenone P 203 and Poen. v 2, 132. 926 ff. in is the re the Bemb. m. pr., while the second hand and ot read ei. This is in itself open to objection, as t line would be the only one where ei would appe iambus in Terence (except in the last foot): see L de re metr. p. 272. In the following words our r

amorem difficillumum et Carissumum ab meretrice avara virginem Quam amabat eam confeci: in which et at the end of 926 has been justly omitted by former editors, as a copula in this place would be against the constant habit of comic prosody; but as the rest would not yield any good sense, it becomes necessary to amend the passage. Klette proposes conieci instead of confeci for not to mention that I entangled the girl into a love-affair of such difficulty and expense, considering she is in the power of a greedy meretrix': but this is hardly the sense required here, as Parmeno's purpose is not so much to speak of the girl as of his young master. I have therefore written amore difficillumo carissumo, only changing the accusatives into ablatives, with this sense 'In a love affair which seemed to be very difficult and expensive, since the girl was in the hands of a greedy meretrix, I have procured him her whom he loved'. The depravation of our text seems of very old date, as Donatus has already the common reading: it may be readily understood that AMOREDIFFICILLYMOCARISSYMO could easily pass into Amoredifficillymocarissymo which is the common reading. As to the phrase virginem conficere 'to procure a girl', compare the similar expression mulierem effi-936 This line has been justly procere Pl. Pseud. 112. nounced spurious by Bentley, as it both interrupts the construction of the text and is also unmetrical. It is impossible to scan ligariunt with a short u, as the right spelling is ligurriunt and the u is long. Again if we were to omit suo, the second part of the line (quom cenant ligurriunt) would be so inharmonious on account of the spondaic word in the fourth foot, that we can hardly believe that Terence wrote it. It is, moreover, easy to see that the words cum amatore suo quom cenant are only a gloss of the expression dum foris sunt v. 934. 938 inhonestae: see note on v. 230 above. 940 salus est 'is real salvation': cf. Plaut. Cas. III 3, 14 salus nullast scapulis. Bentley writes saluti, but this conjecture is in reality a depravation of the text. inludere in aliquem 'to play a practical joke upon one', ύβρίζειν είς τινα. 946 exempla 'graves poenae quae possunt ceteris documento esse' (Don.), cf. v. 1022. Phorm. 688. quae is=quod ea or ea enim. 956 quidem is Bentley's emendation for equidem of mss.: the latter generally belongs to the first person in ancient Latinity, though it was used for the third in the Augustan period: see on Phorm. 957 moechis solet sc. fieri: see the commentators on Hor. Sat. 1 2, 45 testes caudamque salacem Demeterent 964 vidě: for the quantity of e see p. 17. omne 'the whole story': so Pl. Amph. 599, though Fleckeisen reads there omnia.

972 The subst. satias recurs Hec. 594. For percipit cf. Lucr. 111 80 percipit humanos odium. 978 satine salvae sc.

res: 'is all well?' so also Pl. Trin. 1177. salvaen 979 arbitrari 'take cognizance of generally added before quod, but is not in the 980 For quidquid huius see p. 20. vi. 987 in αστυ. Nep. Alc. 6 postquam astu venit. Cicero s quod appellatur de Leg. 11 2. Laches thinks that would be at his station at the Piracus. sore 'upon my instigation': Parmeno's resis Chaerea's proposal had been very faint, though he agreed to help him when the youth said that h take all responsibility upon himself. 994 'Oratorie ave see note on Andr. 866. senis a se et a Chaerea, atque derivat in meretrice 996 tantumst to indicate that the speaker has sa had to say = $\xi \chi \epsilon is \ d\pi a \nu \tau a$. So especially in prol Plautus: Trin. 22. Cas. 87. With our passage cor cially Pl. Merc. 282 f. Lon. ecquid amplius? Lys. 1 998 necessus: the same form seemingly as neutron 360. Lachmann quotes the same from the s. c. de l bus sei ques esent quei sibei deicerent necesus ese habere: us is here the archaic suffix of the geni cessitatis est. The same scholar observes tha vowels Terence uses always necesse with the exce Andr. 372, on which line he remarks, 'si in codice lectus esset, ibi quoque haberemus Quasi

1004 solae: the same archaic form of the dativ Pl. Glor. 356. Cf. alterae Haut. 271. Phorm. 928. 1005 id 'for this T forms occur in Plautus. 1011 disertum 'shrewd': a meaning found or 1013 paenitebat flagiti 'were not you satisfied w This sense of paenitet is frequent enough in Plantus older writers: see also note on Haut. 72. 1(last syllable of insuper is lengthened by the infl 1019 verum 'irridentis interrogati caesura. 1020 in diem 'for a time to come', cf. Pho-1021 pendebis: slaves were tied up to a high whipped. iam 'directly'. nobilitas: 'you mi known for'. eundem in the next line translated b over'. uterque, father and son. the long quantity of the abl. e see p. 14. ' proprium soricum est vel stridere clarius quam n strepere magis, cum obrodunt frivola: ad quan multi se intendentes quamvis per tenebras nocti gunt eos'. Don.
1025 Donatus explains a reading inceptas v

1025 Donatus explains a reading inceptas v however, but a gloss of the genuine coeptas.

dedam 'give myself up to her for ever'.

1021
lio: Lucian speaks of Hercules as παιόμενος ὑπὸ τί
λης τῷ σανδαλίφ de consor. Hist. 10. commitigari:

Glor. 1424 mitis sum equidem fustibus.
'as yet'.

1030 etiam

1034 volüptatum: see p. 20. v. 1039 Thais chose Laches as her προστάτη: Dict. of Ant. p. 294. 1043 The alliteration in 'perpetuo perierim' greatly increases the force of the expression. Compare Pl. Most. 536 nunc polego perti plane in perpetuom modum. 1045 dédit drops its final consonant: see Introd. p. 17.

1055 precibus pretio: in inverse order Phaedr. v 7, 18. Compare the German phrase 'für geld und gute worte'. 1056 conlubitumst (tibi) 'you have a firm resolution', so Pl. Merc. 258. Cist. 1 2, 9. 1064 quod lit. 'as concerns that', here=in case that. 1064 quod lit. 'as consuperbum' 1 capacitation. superbum 'I cannot make out your so haughty behaviour': for the neuter of the pronoun see note on Andr. 817. 1070 Gnatho, the man of the world, knows that this same world does not believe in unalloyed disinterestedness, and allows, therefore, at once that his motives are selfish. But my interest and yours, he goes on to argue, may go 1074 ut: 'as I will allow that you like hand in hand. to live with Thais, yet it is not less true that.' 1075 paululum est is the reading of the Bemb. ms. 'very little': in order to be able to keep it, I have omitted et which all mss. add before necessest. 1082 For the quantity of the last syllable in accipit see p. 14. The word means 'entertain': so Pl. Pseud. 1254 in loco festivo sumus festive accepti, to quote one instance out of many. accepti, to quote one instance out of many. 1083 It is very natural that Chaerea should be the first to yield to the arguments of the parasite, while Phaedria who is more nearly concerned in the braggadocio's admission is rather slow in agreeing. Following up Donatus' observations, Bentley has rightly distributed the line between 1087 The Chaerea and Phaedria as our text gives it. mss. (even the Bemb.) give deridendum, but Bentley has rightly written ebibendum in accordance with a quotation in Nonius. propino in itself requires this 'qualis propina-tio', says Bentley, 'ubi nulla potus est mentio?' Bentley wrote this of course for intelligent readers who should reflect that comedendum alone could not stand here: 'I drink him to you (if we may say so) so that you may eat him up', is sheer nonsense, but add 'and also drink him up' and it becomes sense. Demosthenes' την έλευθερίαν προπεπωκότες Φιλίππω (Pro cor. 324) is quite different: $\dot{o}$ γαρ Φίλιππος έκπίνει (gulps up) την έλευθερίαν της Έλλάδος. The sole passage which seems at variance with Bentley's observation occurs in Jul. Capitolinus' Life of M. Antoninus Phil. 15 (p. 56 Peter) venenatam partem fratri edendam propinans, where it is either possible that a late author mistook the real sense of the expression, or else we should emend proponens. But the strongest argument in favour of Bentley's reading is no doubt Nonius' quotation: for we can easily understand how ebibendum passed into deridendum, but not the reverse. 1091 Thraso in his stolidity forgets entirely to thank Phaedria and Chaerea whom he ought to have thanked; and Bentley destroys one of the little artifices of the poet by writing fecistis.

HAVTON TIMORVMENOS.

The present edition is probably the first in which the title of this play appears in its genuine form; in mss. and editions we always find it called Heauton timorumenos, though this form is at variance with Terence's own prosody prol. 5, on which Bentley already observed 'notatum velim sic hoc pronuntiatum esse, Hodié sum acturus Hauton timorumenon, ut Graeci abròv acque ac èaurbv'. See also L. Müller de re metr. p. 276, and C. Dziatzko rh. mus. xx 571. The play was first exhibited in the year 491 (Introd. p. 4), and is solely based on Menander's 'Εαυτὸν τιμωρούμενος (fragments in Meineke's edition, p. 54—56): an allusion to the meaning of this title in Latin occurs in the play itself, v. 81.

DIDARCALIA.

egit Ambivius Turpio: so according to the Bemb. ms.; mss. of the Calliopian class read egere L. Ambivius Turpio, L. Atilius Praenestinus, a variety on which see our note to the corresponding passage in the did of the Eunuchus, p. 335. M. Iuventio Ti. Sempronio cos. i. e. the consuls of the year 591: but our mss. read perversely Cn. Cornelio Marco Iuvenio cos. (Bemb.) or Ium. Iunio T. Sempronio cos. (Calliop.) whence C. Dziatzko (rh. mus. xxi 69) concludes that this play was also exhibited a. 608 under the consulship of Cn. Cornelius and L. Mummius, while Geppert, though with much less probability, had conjectured that these names pointed to a performance a. 616 under the consulship of P. Cornelius Scipio and D. Iunius Brutus.

Periocha.

4 ut is the reading of editions, but the Bemb. according to Poliziano's collation gives ubt. 7. I have printed what Poliziano's collection leads me to believe is the reading of the Bemb. ms., viz. et instead of ut. There can be no doubt that et gives a better sense than ut, in fact this seems hardly capable of a satisfactory explanation. Translate 'when Clinia sent for Antiphila, both her friend Bacchis came and also Antiphila disguised as a servant-maid',

PROLOGVS.

The commencement of this prologue will be found very different in this edition from what it is in others. The numbers of the lines alone (which I have left unchanged in accordance with Fleckeisen's edition) indicate that 3 lines have been omitted between v. 6 and 10. -As to the changes which it was found necessary to introduce into the text, it will be best to translate here part of my article 'Studien zu Terentius und Plautus' in the jahrbücher, 1865, p. 282 f. 'As we gather from the commencement of this prologue, it seems to have been the custom with prologues to be recited by the younger members of the company. This seems very natural: and he who recollects the Prologue to Plantus' Poenulus, may easily picture to himself the behaviour of a Roman audience during a performance, and there is no doubt that the noise used to be at its height at the commencement and conclusion of a performance, i. e. during the recitation of the prologue and epilogue. Why, then, should an eminent actor waste his lungs in reciting a prologue? It was but natural that young and insignificant members of the company should be employed for this purpose. Yet in one instance Terence departed from this habit, Ambivius himself, the celebrated actor, undertaking the inattractive part of the prologue, nay this was the case on two occasions, viz. on the first exhibition of the Hauton timorumenos, and the third of the Hecyra. The whole question turns here on the third line. Bentley's explanation that Ambivius' words deinde quod veni eloquar should be interpreted of theatrical acting. i.e. that after the conclusion of the prologue, he should at once commence acting in the part of Chremes without previously leaving the stage, has been justly refuted by C. Dziatzko: Hec. prol. 11 1 teaches us that the actor who recited the prologue was dressed in a peculiar ornatus, a fact also confirmed by the evidence of the prologue to the Poenulus, where we read v. 126: valete, adeste: ibo, alius fieri nunc volo, i. e. instead of in the ornatus prologi you will soon see me reappear as persona comica; but Dziatzko forgets to quote this passage. We are, therefore, obliged to assume that v. 3 is intended to give us the logical disposition of the prologue. In the first place, Ambivius intends to state why on that occasion it should be himself and no other who appears in the character of the prologue: and after this he is going to inform his audience what is to be the subject of the prologue proper. But strangely enough, all is arranged differently from what we are thus led to expect, and hence originated Guyet's and Paumier's alterations, though it should be added that they were justly rejected by Bentley's sound judgement. Again, it seems

pater post annum decimum caverat sibi inferri. sed eum agrum in quo monumentum erat, senex quidam avarus ab adulescente emerat. servus ad aperiendum monumentum auxilio usus senis thesaurum cum epistula ibidem reperit. senex thesaurum tamquam a se per tumultum hostilem illic defossum retinet et sibi vindicat. adulescens iudicem capit, apud quem prior senex qui aurum retinet, causam suam sic agit: "Athénienses, béllum cum Rhodiénsibus Quod fuerit, quid ego hic praédicem?" et cetera, quae contra naturam iurisque consuetudinem posita argumenta notat Terentius, quod ille ordo potior erat, ut adulescens prior proponeret causam, qui petitor inducitur'. Donatus. 11 unde = a quo; cf. 115. So also Cic. Mur. 12, 26 quid huic tam loquaciter litigioso responderet ille unde petebatur, non habebat. qua re 'by what title'. 12 ille is the reading of the Bemb. and Vatican mss. and of Donatus; Fleckeisen writes illic with Bentley on the authority of late mss., in order to avoid lengthening the final syllable in petit: but this is originally long (Introd. p. 14) and the original quantity should not be obliterated here by correcting the text. ille is here a pyrrhich, see Introd. 19. To understand ille, we should supply dicat or rather dixerit. 14 dehinc is here monosyllabic. 15 defunctus 'I've finished': cf. Phorm. 1021: so Liv. v 11, 12, existimare defunctos se esse satisque poenarum dedisse. est has the sense of superest. 17 quae is acc.; for the construction cf. Phorm. 947 argentum quod habes condonamus te. 19 For ita ut fáce- $(\sim \sim \sim = - \checkmark)$ see Introd. p. 19. 20 éměrunt: the instances of a short e in the termination of the perf. in the old comic poets are not so numerous as one would be led to conclude from Munro's note on Lucr. 1 406: we find meruerunt Pl. Most. 281, subegerunt Bacch. 928, locaverunt Pers. 160, dormierunt Poen. prol. 21: Pl. Glor. 117, we have sicut voluërunt, but there the reading is not safe. 22 magistrátus: for the prosody see Introd. 15. 11. The regular quantity occurs Phorm. 403. The singular has here a collective sense: in the same way Justin II 10, says, magistratui Spartanorum tradere where he means the Ephori. It is, therefore, unnecessary to write adessent with Bentley. Luscius had gained admittance to one of the rehearsals of the play. 24 fabulam dare sc. exhibendam. The phrase recurs Haut. prol. 33. Luscius was trying to be witty; a fabula (from fari 'to speak') cannot exist without verba, and yet in this instance Luscius says nil verborum dedit in a double sense, 'has given us no words' and 'has not imposed on us' (n. on Andr. 211). 25 The Colax had originally been written by Naevius, but afterwards been revised and brought out by Plautus. This seems the easiest explanation of the passage, and it is supported by the occurrence of quotations both from Naevius' and Plantus'

Colax in the pages of Nonius. See Ribbeck, Com. rell. p. 9. 26 On this line see Introd. p. 10, n. 4. 27 The change of accent in peccatum and peccatum has been explained in the 33 f. The mss. read sed eas fabulas note on Andr. 382. factas prius Latinas: but Ritschl has shown that this is not what should be said here. Terence mentions only one Greek play, Menander's Κόλαξ, from which he borrowed two figures which he was not aware had been previously employed in a Roman play derived from the same source. eas must therefore mean personas, and consequently fabulas cannot be the right reading. Ritschl himself writes ab aliis, while others (Kayser) merely change the plural into the singular eam fabulam factam prius Latinam: but the latter proceeding seems to be against all rules of criticism, as it cuts the knot without explaining the origin of the difficult reading of the mss. My own reading should be explained 'but he denies obstinately that he was aware that they had before been performed in Latin plays'. 35 huic, Terence. 36 ff. The following lines give a description of the ordinary characters of the New Comedy: see Introd. p. 7. currens servos: cf. Haut. prol. 37. 40 denique 'in short': cf. Haut. 69, and Munro on Lucr. 1 17. 43 Terence considers himself as one of the novi: Luscius is one of the old school. The hit is easily understood: in certain respects, the poet says, we poets are all alike, and should not cavil at each 44 cum silentio: a request very necessary in a Roman theatre, as the circumstances attending the first two performances of the Hecyra go far to prove. See also Pl. Trin. prol. 22. 45 pernoscatis 'take thorough cognizance.'

ACTVS I.

The first scene is quoted and used as an instance of the changeable humour of love-sick people by Horace, Sat. II 3, 259—271. 46 igitur leads us at once in medias res: Menander had εἶτα τί ποιήσω; This line is also imitated by Persius, v 172, quidnam igitur faciam? ne nunc quom arcessor, et ultro Supplicat accedam? 48 The infinitive is due to a loose construction of conversational language in the place of ut: cf. 240 below, where we have the regular construction. perpeti 'to put up with'. exclusit, άπέκλεισε, see note on Andr. 386. 49 non, si 'not even 50 prius 'ad laudem', Don. 'pro melius, utilius. antiquius', Charis. p. 210 K. 52 ubi—expetet would be in prose ubi te a nulla expeti (arcessi) non poteris pati. nemo is here fem., see note on Andr. 506. 53 vcnies is dependent on si, v. 51. 54 ferre sc. amorem, which is easily supplied from the preceding verb amare. 55 eludere is properly a word of the arena and gladiators.

'parry a blow'; hence it also means 'frustrate' and 'deceive'. Here we may perhaps translate it in its very first sense, 'make sport of'. 56 proin monosyllabic. On plurals of the same kind as iniuriae suspitiones inimicitiae indutiae which denote repetitions of the same act, see note on Andr. 552. 60 indutiae not induciae is the genuine spelling, as shown by the best mss. of Plautus, Terence, Caesar, Cicero, Sallust, Livy, and Tacitus. Gellius 1 25, 17 gives it as the opinion of Aurelius Opilius that the word is 'quasi induitiae'; an etymology which, whether wrong or right, at all events speaks in favour of 62 ratione 'by method'. So in the folour spelling. lowing line 'methodically'. 63 cum ratione insanias: ' δξύμωρον est, sed convenit comico: nam nemo sanus insanit' Schol. Bemb. 64 quod 'as regards your' etc. The expression secum cogitare recurs Eun. 636 and Ad. 808. 85 Priscian supplies the elliptical expressions of this line in the following manner, egone illam digner adventu meo? quae illum praeposuit mihi? quae me sprevit, quae non suscepit heri? The words sine modo generally convey a threat (like the German lass gut sein): Phorm. 420. 67 me hercle is never trisyllabic in Terence or other comic poets: ILLA could easily escape the eye of a scribe before UNA. lacrimula 'a wretched little tear'. 68 misere is explained = male by Charisius p. 184: but it belongs to terendo. 'rubbing her eyes in a wretched manner'. In vix vi note the alliteration and paronomasia. 69 verba restinguere is said like ardorem or flammam restinguere: ef. aliquem restinguere Phorm. 975. ultro accusabit: she will come and heap reproaches on you without waiting for you to upbraid 72 prudens sciens without et in conformity with the usage of ancient Latin: Cicero interposes et ad fam. vi 6, 6, and pro Marc. 5, where he uses the same expression. 73 vivos vidensque, ζών και βλέπων: observe again the alliteration. From Cicero pro Sest. 27 we learn that the expression was proverbial: vivus, ut aiunt, est vidensque. Cf. also vivo atque videnti Lucr. III 1046. 74 captum 'taken in war': see the similar passage, Andr. 82. He is 75 In the to ransom himself at the lowest price. same way as we have here first the abl. minumo and paululo, and afterwards the genitive quanti (if this indeed be a genitive), we have both joined in Pl. Epid. 11 2, 110, 79 calamitas in rustic lanquanti minumo potest emi. guage denotes a blast or blight which falls on the fruits: so Cicero, Verr. 11 3, 98, annona pretium nisi in calamitate fructuum non habet. The metaphorical use of the word in this passage is easily understood.

80 intercipit 'quasi totum capit' as Donatus explains: but inter means here 'between the starting-point and the goal'.

81 In miserám me observe the enclitic posi-

tion of the pronoun. gravius tulerit 'was rather' or 'greatly offended'. 82 aliorsum accipere 'to take otherwise': so aliter accipis Haut. 264; cf. also aliovorsum dixeram Pl. Aul. 285. atque ego feci 'different to the intention with which I did it?. 85 ignem i.e. Thaidem; thus Virgil, Ecl. III 66, meus ignis, Amyntas. We say 'my flame'. 86 For quis hio loqui (---) see note on v. 19. In the next line quid hic sta is an anapaest out of an original bacchius: see Introd. p. 15. In a similar manner Erotium invites Mensechmus to enter her house animule mi, mihi mira videntur Te hic stare foris, fores quoi pateant Pl. Men. 360 f. 90 missa face 'don't think of it any longer': 'bene intelligit qui hoc a meretrice ridente molliter et osculum porrigente dici accipit' Don. 92 pars aequa amoris 'would that we went fairly shares in love' (Parry); cf. Ov. Her. xv 163, quoniam non ignibus 95 ne crucia te 'grieve not', with Doaeguis ureris. natus' scenic direction 'amplectens adulescentem mulier'. 96 quo 'as if'. amare 'love', diligere 'esteem'. eo = ideo in prose. In erat res the subst. is enclitic. ut fit 'as is sometimes done'. The words misera prae amore seem to belong together: 'quite out of sorts for love'. exclusti = exclusisti. 99 sicine agis is a rebuke addressed to Parmeno: cf. v. 804. Ad. 128. In the same way age is here 'corripientis', as Donatus justly says. 101 potin=potisne: so viden iuben adin=videsne iubesne 102 astringere fidem 'to bind one's faith' is the reverse of solvere fidem Andr. 643. 103 f. The expressions contineo and 105 perfluo are originally used of a jug, as also plenus rimarum sum: but perfluo 'to leak' seems to be isolated in this passage. Bentley proposes perpluo: but this means only 'I let the rain go through', and is therefore unsuitable for this passage. perfluo is, moreover, defended by the similar expression ecfluet v. 121. 106 tacere is the reading of the Bembine ms.: the subj. me is omitted (see note on Andr. 14). Inferior mss. read taceri. 107 In Samiá the a in the nom. sing. of the first decl. appears in its original quantity, Introd. to the Aul. xvII. Terence has not this quantity in pure Latin words, yet in words of Greek origin it was always kept with greater pertinacity, and especially in proper names (Lachm. Lucr. p. 405); and ambrosia (nom.) occurs as late as Lucr. vi 971. Rhodi: the locative instead of the more usual construction in Rhodo: so Cretae iussit considere Virg. Aen. III 162. 108 On the pleonastic ibi tum see note on Andr. 131. 112 signa cetera 'other tokens that could lead to her recognition': she had crepundia (v. 753), but did not know her father's place of residence. 113 potuerat the mss., but a plupf. is inadmissible with scibat; hence Fleckeisen justly writes potis erat, where potis is neut. = possi-

1

per aetatem: cf. si per aetatem scire potuisses Cic. Rabir. 9. So Ad. 931, per annos. 114 hoc = huc: as v. 394. 501. Ad. 878. See my note on Pl. Aul. 630: but many instances might be added. Even Cicero uses this form, ad fam. viii 6, 4, and Virgil has it, Aen. viii 423. 115 unde = a quibus, see note on v. 11. 117 educere is a certain emendation of old editors for educare of mss.: cf. 156: and doctum atque eductum Andr. 274. 123 bona pars, just like our 'a good deal': so Hor. Sat. 1 1, 61. 126 interea loci recurs 255. In this expression locus passes into the meaning of 'time': see Long's note on Sall. Iug. 128 In the same way Phronesium tells her lover tibi mea consilia summa semper credidi Pl. Truc. 11 4, 129 For the pronunciation of quidem see Introd. 130 hoc agite 'be attentive', listen: amabo please', lit. 'I'll love you for it'. 131 For the scansion of nuper čius with the first syllable of the pronoun short see Introd. p. 20. vr. With the construction avidus ad rem we may compare attentus ad rem Ad. 834. 954. 132 Bentley says that esse must of necessity be added in this line, an infinitive being required on account of scire in the next: but this seems not true: the construction is a zeugma 'is ubi illanc (thus I have written for hanc of mss., of. 141) videt virginem honesta forma, et (videt eam) fidibus For honesta forma comp. Andr. 123 with note. 133 fidibus scire so. canere: thus the mere abl. is used by Cicero de Sen. 8, discebant fidibus, and ad fam. IX 22, fidibus 134 producit vendit: the omission of the copula is quite in keeping with the habit of the comic language, comp. however omnis produxi ac vendidi Haut. 144. ducere means 'to lead into the market for sale'. sedulo 'sine dolo, hoc est, impense' Don. 143 ad virginem animum adiecit: the same expression occurs Pl. Merc. 334. etiamne amplius is like Andr. 325. 145 cupiam is the reading of all good mss.: it expresses Thais' wish in a more modest form than cupio, which late mss. give, and Fleckeisen most unaccountably prefers. 148 amicum is said very feelingly: amatores she had enough ('ad tempus' as Donatus observes), but no real friend to back her up in case of need. As to a cognatus, it would have been his natural and legal duty to protect his female relations. 149 parere is the reading of the Bemb., the only one which is borne by the metre: parare in later mss. is only a gloss. beneficium should be pronounced as benficium, and this pronunciation should be assumed not only for Terence, but also for Phaedrus (122, 8. IV 26, 18. L. Müller de re metr. p. 334. id. 7h. mus. xxii 507 f.). Cf. note on Phorm. 394, and such forms as calfacere and calefacere etc. On an ancient coin (C. I. L. 1 19) we find the inscription Benventod instead of Beneventod: other materials are collected by Ritschl Opusc. II p. 716-

722. 151 hosce aliquot dies 'for the next few days': cf. 187 and 190. 153 For cum see Andr. 941. Phorm. 465. 154 noster like erilis noster filius. With the whole line we may compare Ad. 564, laudo, Ctesipho, 155-158 are quoted patrissas: abi, virum te iudico. by Quintilian, ix 2, 58 as a good example of a 'μίμησις in dictis'. 157 On soror dict. see Introd. p. 17. For the scanning of ego exclud, see Introd. p. 20. Fleckeisen omits ego with Krauss, but all mss. give it, and it is, moreover, necessary on account of the antithesis of ille. 160 istam is proleptic instead of times ne ista. 161 When the text was in the press, I did not know that the Bemb. ms. reads abductast, a reading which should be admitted into the text at once: the inferior mss. read advecta est. See Umpfenbach, Hermes II p. 357. talis is ironical just as in Pl. Capt. 951, quid me facere oportet, ubi tu talis vir falsum autumas? $163 \ numcubi = num$ quid alicubi (Don.): the original c of cubi (from quo-) appears best in this form. But numcubi seems to occur only 164 For claudier cf. Andr. 573 with note. 165 ex Aethiopia: so Theophrastus, Char. 21, sal excuelyθηναι δπως αὐτῷ ὁ ἀκόλουθος Αίθίοψ ἔσται. 169 One of the small inconsistencies that may be hunted up in almost any author, and are not wanting in Terence, occurs here, as we learn later on that Phaedria gave 20 minae for the eunuch alone. 180 perfeceris = impetraveris. 182 'If it were only for two days, but I'm afraid, it will be twenty days instead'. 184 nil moror is an expression of frequent occurrence in conversational language: so Hor. Ep. 1 15, 16. 11 1, 264. Sat. 1 4, 13; literally it means 'I do not care about it', in the sense of 'I don't like it, I won't hear of it'. Originally it is used in judicial language of the judge dismissing a defendant: Liv. iv 42, 8. viii 35, 8. nil is here for non. 185 hoc is neut. of the pronoun. 186 bene facis (or dicis) is the Latin equivalent for our conversational 'I am much obliged to you': see Pl. Capt. 849. Ter. Phorm. 1051. Ad. 945. 188 The scholiast in the Bemb. ms. adds here 'o miseriae amoris! morem gerere amatoribus mulieres solent. sic in Andria [295] seu tibi morigera fuit in rebus omnibus. novum servitii genus amatore morigero inesse contendit'. 189 maxume, the same way of assenting as the Greek μάλιστα. 191 numquid vis aliud the usual form of leave-taking: cf. 341, 363. Phorm. 151, 192 'praesens: corpore. absens: animo', Schol. etc. 195 'Let your whole heart be mine, as I Bemb. am wholly yours'. 202 The genitive huius depends on quidquid: so again v. 980, 1070. Haut. 961. 204 adeo is explained 'nimis' by Donatus; translate 'a young man of such good family'. 205 constituit 'has

made an appointment'. 206 dum venit: see Munro on Lucr. 1949.

Acres II.

207 ff. 'Amatorium multiloquium et vaniloquium continet ista actio; nam et repetit quod iam dictum est, et id facit (necessario) magis et odiose nimis'. Donatus. 208 Cf. Pl. Merc. 495, satin istuc mandatumst? rogitare 'that you should ask': infinitive of indignation, see note on Andr. 245. 870. 210 perioit, i.e. is thrown away', so Haut. 486. Ad. 743. Phaedria plays upon the expression in using the same verb pereo, but in the meaning 'I'm dying for love'. quod 'an object which': far more significant than if he had used qui. 212 The mss. read quin effectum, and quin is also attested by Donatus. I have adopted Bentley's emendation of the pas-214 munus nostrum ornato verbis: Pliny has nearly the same phrase, Ep. 18, 15, qui benefacta sua verbis adornant; Cicero has in this sense verbis auget suum munus Off. 11 20. quod here and in the next line is the same as quoad, pronounced as a monosyllabic word: see Introd. p. 21. Charisius II 216 K quotes the passage and adds 'ubi Helenius Acron (an ancient commentator of Terence) pro in quantum poteris'. See my note on Pl. Aul. 258, though I was wrong in stating there that we find in Terence only two instances of this meaning of quod: cf. Haut. 416. Ad. 511 and 519. 216 nullus = non: cf. nullus 217 f. offirmare perpeti 'to steel myself dixeris, Hec. 79. so as to bear': in the same way offirmare takes an infin. after it in another instance, Hec. 454. Donatus justly draws our attention to the strength of the expression 'non firmare, sed offirmare; non pati, sed perpeti'. 219 iam = statim; revortere (fut.): 'either you will come back of your own accord, or want of sleep will drive you hither'. insomnia 'want of sleep' in the sing. is only archaic and late (it occurs in Ennius, Pacuvius, Caecilius, Sallust, Suetonius, Gellius): the singular adiget is attested by Donatus, and stands in one of Faërnus' mss.; others read adigent; but insomnium means 'dream'. 220 opus is here agricultural work, as the connexion of the passage shows. defetigare is a better form than defatigare. ingratiis (for the form see Introd. p. 20 vi) 'against my own wish': I'll force myself to sleep. 221 hoc plus facies: 'you'll have fatigue as well as restlessness to bear; that's all the good you'll get by it'. ábi: for the prosody see Introd. p. 15. cicere mollitiem is here said as Lucilius uses eicere amorem, and the prologue to Plautus' Casina, v. 23, eicere ex animo curam. indulgeo with an acc. is archaic: see on Haut. 988. Lucilius says iram indulgere. 223 careo c. acc. is archaic: so meos parentis careo Turp. 32 R: and plebeian,

so in a sepulchral inscription dulcem carui lucem Grut. 572, 7. opus drops here its final consonant. vorsum is stronger than totum: compare the passage, Pl. Trin. 171, where we have both together: gregem univorsum voluit totum avortere. vide (Introd. p. 15) quid agas 'dicitur magna aggredientibus' (Don.): Phorm. 346. Parmeno treats Phaedria with ill-concealed irony, though the young gentleman is not aware of this, as he is actually under the impression that he is about to make a most heroic sacrifice. His answer stat sententia fully shows this, 'I'm firmly resolved'. This expression occurs repeatedly in Livy, xxi 29, 5. 30, 1, xxx 4, 5. xLIV 3, 1. Ovid, Met. 1 243, sic stat sententia, and stat alone is thus used by Cic. ad Att. III 14, 227 Instead of using the comand Virg. Aen. 11 750. paratives severior and continentior, Terence was here obliged to employ magis, in order to have an expression parallel to the preceding minus. 230 honesta: cf. Andr. 123. mirum ni lit, 'it would be queer if I did not', i. e. I shall certainly. se turpiter dare 'play a wretched part': in the same way Caelius writes to Cicero (ad fam. viii 15, 2) se Domitii male dant. In turpiter the last syllable is lengthened on account of the sharp pronunciation of the final r: but see also Key's Phil. Essays p. 321.

232 Gnatho makes first a general observation, and then gives it a more special explanation. The construction quid ('how much') intellegens (so absol, 'an intelli-gent' or 'clever fellow') interest (=distat a) stulto is very rare, yet not without other instances, as the Lucilian quid huic intersiet illud Cognosces. This is different from an-233 For quid inter see other construction, Ad. 76. Introd. p. 19. 234 hinc from Athens. locus and ordo are synonyms, but ordo is somewhat more sonorous, and sounds more dignified. 235 bona abligurrire (so the better spelling with rr) 'to squander one's fortune in eat-236 sentum: so Virg. Aen. vi 462, ing and drinking'. loca senta situ. According to Gnatho's description the poor fellow had all the attributes of wretchedness, he was dirty, ill, ragged, and old. The homoeoteleuton pannis annis adds not a little to the effect of the whole: the expression pannis obsitus occurs also Haut. 294 and in Suet. Cal. 35: with annis obs. we may compare Virg. Aen. viii 237 ornati archaic genitive instead 307, obsitus aevo. of ornatus. The original form was ornatu-is, hence by contraction the ordinary form ornatūs, or with the loss of s (Introd. p. 17) and the contraction of ui, ornati. Similar examples are by no means scarce : see note on Aul. 83. In miser the r is not pronounced: Introd. p. 17. 239 hic of time. prae me 'as compared with myself'. 240 itan (with a weak pronunciation of n: Introd. p. 18), parasti 'have you so managed your affairs'? esset is the reading of the Bembine ms., and seems preferable to sit which is given by later mss. and adopted by Bentley and Fleckeisen. sit would merely denote the natural consequence, 'so that you have now no hope left', while esset expresses also the intention of the doer: 'so that you might have no hope left', and this is of course very bitter and ironical to suppose that a man is working to bring about his own ruin. 241 simul drops its final consonant: Introd. p. 18. So does viden. Generally a note of interrogation is put after loco, and the following line is taken by itself as an exclamation: I have preferred to connect the two, assuming a proleptic construction, 'do you see me who have sprung from the same rank, how well-conditioned my own body is?' 243 The whole is an δξύμωρον: he is poor, yet rich—as the rich are his friends. defit 'is wanting', so again Phorm. 162, and the inf. defieri Hec. 768. 244 ridiculus 'jocular, witty': hence parasites are simply called ridiculi by Pl. Capt. 467. plagas pati graphically described by Pl. Capt. 86 ff., et hic quidem hercle, nisi qui colaphos perpeti Potis parasitus frangique aulas in caput, Vel extra portam Trigeminam ad saccum ilicet. Hence Plautus calls the parasites plagipatidae Capt. 469. 245 tota via, της όδου το παράπαν, Aristoph. Plut. 162. 246 olim 'in times past', nearly the same as apud saeclum prius, but the accumulation of synonymous expressions renders the sentence more impressive. 247 aucupium: the special term used in a general sense, 248 omnium rerum 'in so often this word in Plautus. 249 me belongs rather to rideant than to all things'. paro: ridere aliquem is 'to laugh at a person's jokes', cf. Pl. Capt. 478. Hor. Sat. 19, 22, and especially Petron. 61, satius est rideri quam derideri. 252 nego 'to say no', aio, 'to say yes'. négat drops its final consonant: the form of the sentence is easily understood. The commentators quote an epigram of Martial which is very much to the purpose: XII 40, mentiris: credo. recitas mala carmina: Cantas: canto. bibis, Pontiliane: bibo. laudo. **257** The line is quoted by Cic. Off. 1 41, 150. 260 In videt the final consonant should not be pronounced: Introd. 263 I have written discipuli on the authority of two of Bentley's mss., as the tenour of the sentence would suffer otherwise: 'viri viris opponuntur, discipulis parasiti' as Bentley observes. The Bemb. ms. and others read disciplinae. 264 In vocábulá the ending is long: Introd. p. 14. Gnathonici at once reminds the hearer of 265 The long ending in facit is not solely Platonici. due to the influence of the caesura: Introd. p. 14. cibus drops its final s. 267 f. The metre shows that Thaidis cannot be right: Muretus proposed meretricis, of which Thaidis would merely be a gloss, but this word seems too harsh in Gnatho's mouth; Bentley's conjecture ostium opperiri tristem video would be acceptable if it could be proved by the slightest trace of ms. authority; very probably the passage is more corrupt than appears at first sight, and Weise may be right in assuming an interpolation here after the removal of which we should have only one line sed Pármenonem ante óstium, rivális servom, vídeo. 268 hisce is an archaic plural instead of hice or hi, which is all but attested by Donatus in his note on the passage. See Ritschl 'nom. plur. der 2. decl. auf us', Opusc. 11 p. 646 ff. frigent 'they are left in the cold', i.e. they are out of favour in this house, cf. Hor. Sat. 11 1, 62, ne quis amicus frigore te feriat (cuts you). 269 hoc munere 'by virtue of this present': so Catull. xiv 1, munere isto Odissem te. 271 The construction aliquem salute inpertire occurs also in Pl. Epid. r 2, 25. summum suom 'his greatest friend': Donatus justly observes 'quam venuste quod summum amicum non resalutet Parmeno's. Parmeno's answer is by no means friendly, cf. Pl. Pseud. 457, Sr. salvé. quid agitur? Ps. státur hic ad húnc modum. uro 'I sting', cf. 438. 278 sursum deorsum should be understood literally of the hilly streets of Athens. sum is disyllabic: Introd. p. 21. 279 amicos sc. beare. 280 profectus fueras, lit. 'you had set out to go'. nusquam 'nowhere', so Ad. 246. operam dare alicui 'to assist' is a phrase frequently found in the comic poets. 282 ad illam age is -- - instead of -- 1: for the short quantity of the first syllable of illam see Introd. p. 19. In fores hae we have -- - instead of -- - according to 283 Gnatho asks ironically 'do you Introd. p. 15. want to have any one called out?' insinuating by this that Parmeno would not be allowed to enter the house himself. After these words Gnatho goes into the house, and Parmeno is left alone. With 286 Gnatho returns and feigns astonishment to find Parmeno still there. 288 mira vero quae placeant, i.e. mira (dicta) esse oportet quae eiusmodi sunt ut militi placeant. 290 qui abierit 'how he has managed to leave the Piraeeus'. Chaerea was one of the περίπολοι stationed at the Piraeeus. qui is Lachmann's emendation instead of quid of mss. publice, δημο-291 non temerest 'it's not for nothing', i. e. it must signify something: see my note on Aul. 616. The two words nesció quid coalesce into one as the accent alone would suffice to show.

On the following scene Donatus observes in hac scaena novus amor adhuc ephebi et consilium potiundae virginis demonstratur, tanta virtute poëtae comici, ut hoc commentum non quaesitum esse, sed occurrisse sua sponte videatur.'

293 neque ego sc. usquam sum: the expression means 'I'm lost, since I have lost her'. 294 insistere viam

is also used by Pacuvius 50 R.; iter insistere occurs in Pl. Cist. rv 2, 11. 296 dehine is monosyllabic: Introd. p.21. deleo 'wipe out'. As young men are apt to do, Chaerea talks here as if he possessed a vast experience in love. 299 This line is by no means easy to explain, and yet all editors pass over it sicco pede. The construction is est vero hic, 'he is indeed one', qui si occeperit = quo exorso 'after whose beginning' etc., if he once begins. 301 pracut 'compared with what his fury will do': on the word see my note on Aul. 503. Parmeno knows Chaerea's hot temper 'moribus conicit ardentiorem in amorem ferri posse, simul ac coeperit'. (Don.) 302 On the monosyllabic pronunciation of deae see Introd. p. 20. senium is more expressive than senem. Donatus quotes Lucilius at quidem te senium atque insulse sophista. The masculine qui after senium is in conformity with the habit of the comic writers: Andr. 607. 303 flocci facere: 'deest vel' (Don.). The sense is 'confound me for paying even the slightest attention to him'. 305 néque unde: see 310 pátris Introd. p. 19. 307 te is proleptic. drops its final consonant: Introd. p. 17. 311 inepte 'you fool' but without any offensive meaning. hoc sc. ut 312 Before this line I have invenirem quod amarem. put the mark of a gap, as sive in the commencement presupposes a first si (not sive, according to the habit of the comic writers). To give a specimen of what may have been said in this lost line, I add the following: si me amas atque cúram habes mei cómmodi. Fleckeisen writes sic instead of sive. sive adeo is 'or if indeed'. nervos intendere 'to strain one's strength': Cicero says nervos contendere Verr. 314 demissi umeri 'falling shoulders': umerus is the true form without any aspiration, like the Greek ωμος which itself stands for $\delta\mu\sigma\sigma\sigma$ or $\delta\mu(\epsilon)\sigma\sigma\sigma$. vincto pectore: namely, the breasts kept straight by the mammillare. gracilae is the reading of grammarians (Nonius, Probus and Eugraphius) instead of graciles of mss. Both forms of the 315 habitior 'rather plump': cf. adjective were in use. 242 habitudo corporis: so Plautus Epid. 1 1, 8, corpulentior videre atque habitior. pugilem: athletes were always well kept and fed, hence pugilice atque athletice valere Plaut. Epid. 1 1, 18, of excellent health and a well-conditioned body. Hence if you call a girl pugil, you attribute to her what would be becoming in a man, not a woman. This is what Donatus meant, whose note is now corrupt: it ought to be read 'laus in virum, non virginem'. 317 itaque ergo 'itaque nemo illas amat, elpuvela est' (Don.): the two particles together are pleonastic, but pleonasm is one of the means by which language expresses emphasis. itaque ergo is thus found together even in Livy 1 25, 2. 111 31, 5. XXXIX 25, 11. Parmeno who has patiently listened to Chaerea's

condemnation of the common run of girls (cotidianae hae figurae 297) now asks for a description of his choice: 'and what is that wonderful girl of yours like'? nova 'never yet seen before'. 318 color vé—: see Introd. p. 17, verus is here 'natural'. sucus is the true spelling, not 322 amisti is the syncopated form of the perf. for amisisti and is here specially attested by Donatus: in order to emend the metre, I have added eam after qua: Bentley reads qua ratione illam amisti: but it seems easier to account for the loss of EAM after QUA than for that of 323 stomachari secum is said in ILLAM after RATIONE. the same way as secum cogitare (n. on v. 64). 325 felicitates is more comprehensive than the singular: see note on Andr. 552. advorsae is the reading of the mss. for which Bentley substitutes avorsae as he cannot understand how bonae felicitates can at the same time be called advorsae. Logically speaking, they cannot: but Chaerea is cursing his own folly in strong language and naturally uses an δξύμωρον just as if we were to say 'Good luck behaves badly to me'. It is not always strict logic that should guide us in our estimates of comic language. 326 scelus 'misfortune': in the same way Pl. Capt. 758, quid hoc est scelus which Brix justly explains by quid est hoc infelicitatis. With quid factumet Parmeno asks for a more detailed description of the whole affair. 331 deierare 'to swear with the strongest oath': de increases the power of the simple verb, as in deamare demirari deperire etc. 332 sex septem 'six or seven', but without any copula in good Latin: so Hor. Ep. 11, 58, sed quadringentis sex septem milia desunt. 333 ópüs drops here its final consonant. 335 quam longe 'from ever so far' viz. having caught sight of me: for quam see note on Andr. 136. 337 Cf. Pl. Men. 377, heus, mulier, tibi dico. So also Phaedr. IV 19, 18, tibi dico, 340 advocati were called friends who appeared as supporters at a trial, assisting also with their advice. 341 hora 'a whole hour'. So Hor. Sat. 15, 13 dum aes exigitur, dum mula ligatur, Tota abit hora. 343 commodum 'just': so Phorm. 614, and frequently in Plautus (e.g. Trin. 400. 1136): originally this may have been a sentence by itself, cf. ridiculum Andr. 6. 345 nulla erat 'she could not be seen anywhere'. 347 Chaerea does not like to believe that Parmeno considers his own chance of success so small and expresses this by alias res agis 'why, you must be speaking of a different affair'. 351 In order to elicit further confidence, Chaerea becomes now affectionate towards Parmeno 'my dear Parmeno'. 353 potens 'rich:' so multo auro potens Pl. Epid. 12, 50. So domus potens et beata Catull. Lx1 156. 355 The majority of the mss. read immo enim (cf. Andr. 823): but the Bembine 357 inhonestum 'ugly': cf. honesta ms. omits enim.

facies Andr. 128. See also Thais' subsequent opinion on Chaerea himself, v. 474. 358 quatietur 'will be 360 Chaerea means that if he whirled out of the house'. had known Thais, he might have got access into her house. This explains the word perii. 361 ad 'compared with': of. Pl. Capt. 275 (Thales) ad sapientiam huius nimius nu-371 ducam seems to be the reading of the gator fuit. Bemb. ms. and, if so, should not be changed for the reading deducam of inferior mss. The histus is here admissible on account of the change of speakers. In the same way as here we had the simple verb ducam v. 364. 373 tango besides its usual sense, has also frequently that of obscene contact: cf. 638. In much the same way ludere has also a bye-sense : cf. 586. 374 quisquam is frequently used as fem. in archaic language as also the simple quis: see my note on Aul. 135. 377 quantum potest 'as soon as 378 'Callide servus non vult se auctorem possible'. videri tanti facinoris' (Don.). 379 percello 'knock over'. 380 calidum 'hot', we say 'hot-headed': Plaut. Glor. 226, Cic. Off. 1 24, and Livy xxii 24, have the expression calidum consilium. The Greek θερμός is used in 381 ista in me cudetur faba 'id est, the same sense. in me hoc malum recidet: ut laborat solum, in quo cuditur (id est, batuitur) faba, cum siliquis exuitur tunsa fustibus' Don., who also quotes another passage of similar nature, Phorm. 318 tûte hoc intristi: tibi omne est éxedendum: adcingere. But neither Donatus nor any other commentator can give us a satisfactory explanation of the origin of the proverb. I should explain 'this will bring a good thrashing down upon me' (see on Pl. Aul. 810). 385 gratiam referre 'pay them back, here in an ironical sense: so also 719 and 911. Cf. also Pl. Persa 853 sciunt referre probe inimico gratiam. 388 facias is the reading of all mss.: Fleckeisen gives faciam. But there is not the slightest necessity for any change of this kind. 390 defugere auctoritatem 'to shirk the responsibility' which arises from being auctor rei. For this phrase compare especially a passage in Plautus' Poenulus I 1, 17 ff., Ag. si tibi lubidost aut voluptati, sino: Suspende, vinci, vérbera; auctor súm, sino. M1. Si auctóritatem póstea defúgeris, Vbi dissolutus tú sies, ego péndeam. The future defugiam is given by our mss. and attested by Donatus, though his explanation of the passage is wrong (he attributes the words to Parmeno): yet Fleckeisen prints defuaio.

ACTVS III.

391 ff. 'Hic sermo sic prodit, ut post scaenam incohatus esse videatur. continct autem assentationem parasiticam et stultitiam gloriosi militis'. Don. 394 hoc = huc: see above on v. 114. 395 datum 'it is a gift of

396 grata is here = gratiam afferentia, cf. nature'. Haut. 262: so also the contrary ingratus ib. 934. 397 vel 'even ' a king was pleased with me: why should not she? maximas sc. gratias, from 391. refers to the whole preceding sentence, not only one word in it: cf. Haut. 364. 403 mirum is of course taken by the braggadocio in a different sense from what the spectators understand it to mean. He understands 'wonderful', 406 Gnatho chooses the word expuere they 'queer'. on purpose, as a man of fastidious taste would not consider it a great honour to be the king's chosen companion ad expuendam miseriam. But Thraso never perceives such 408 elegans 'of good taste': cf. 566. hits as this. The same expression in Hor. Sat. 1 9, 44, Maecenas quo modo tecum, Hinc repetit, paucorum hominum. Again the officer would naturally take Gnatho's observation as a compliment: 'he is so absorbed with yourself, that he sees nobody else'; but the spectators understand differently 'he is indeed conversing with a nobody when being with you'. The hiatus after hominum is admissible on account of the change of the speaker. 415 belua with one l is the true spelling, not bellua. 416 The mss, read pulchré mehercle: but see note on v. 67. I have written perpulchre, and find that Bentley also proposes this conjecture in his note on v. 67: this would in the mss. look like PPULCHRE, and could thus easily pass into a mere Pulchre. Fleckeisen prints pulchérrume hercle, but this change is not so easy as my emendation, and seems, moreover, to create an incongruity of expression, as we have the positive sapienter in the same line. 420 tango here 'to anger', cf. our phrase 'to touch up' and the adj. 'touchy'. The Rhodians were famous for wit; see Cic. de Or. 11 54, 217: Thraso, therefore, represents himself as beating a redoubtable enemy. 422 The words plus miliens audivi are of course said aside in a low voice. 424 ad id: sc. scortum. alludere 'to commence a game with the wench'. 426 The mss. of Terence add et after es, and Bentley keeping this writes pulmentum. But the reading which I have given in my text is sufficiently defended by Vopiscus in his Life of Numerianus 13 (= Scriptores Hist. Aug. ed. Peter 2, p. 223), where he says 'ipsi denique comici plerumque sic milites inducunt ut eos faciant vetera dicta usurpare. nam et lepus tute es pulpamentum quaeris Livi Andronici dictum est, multaque alia Plautus Caeciliusque posuerunt': and as Peter has there no note, it seems evident that his mss. omit et. I do not see why we should not believe that Terence took this line from Livius Andronicus who himself translated it from the Greek δασύπους κρεών ἐπιθυμεῖς. for the meaning, Donatus briefly explains 'quod in te habes, hoc quaeris in altero': pulpamentum was originally

used of 'game', hence we may translate 'you are yourself a hare, and go out hunting for game'. A peculiar explanation is given by the Schol. Bemb. (Hermes 11 p. 359) ' lepus dixit infamis, quia dicitur lepores per singulos annos sexum mutare. pulpamentum dixit muliebre corpus'. As soon as we accept Vopiscus' statement that Livius Andronicus was the real author of the proverb, the expression vetus v. 427 becomes all the more significant. In fact. Terence seems to have been obliged to choose a proverb which was already known to a Roman audience, or else the humour of the whole passage would have been lost 430 'Your joke must have hurt the upon them. young man': this is the right translation, though most commentators supply mihi after dolet, as if Gnatho expressed pity for the young man. imprudens 'thoughtless'. libero 'forward': cf. Cic. pro Caelio 18. 432 The Greek of this line was probably γέλωτι προς του Κύπριου έκθανούμετοι: see Meineke, Men. p. 100. If this be so, Menander had a Kúrpios in the place of the unfortunate Rhodian youth of Terence. 434 purgo lit. 'clear': here 'to excuse or justify myself'. 438 uro 'to vex': see v. 274 445 Bentley justly rejects the reading of our mss. par pro pari referto, as the usual form of this proverbial saying was par part referre: cf. Phorm. 212. Pl. Persa 223. Atticus in Cicero's Ep. ad Att. xvi 7, 6: and pro is omitted by Servius on Virg. Aen. 1 265, where he quotes the line, but it stands in the Medicean ms. of Cicero's Ep. ad fam. 19, 12. But the authority of this ms. alone would not suffice to defend pro which we have shown to be contrary to the habitual form in which the same expression appears in other passages. Bentley writes par tú pari, but this way of changing the readings of mss. is far too violent to be admitted as safe criticism. I have written porro instead of pro: this means 'in your turn', cf. Pl. Asin. 875. In part the datival ending appears shortened. for which see Introd. p. 15. mordeat: we, too, say a 'biting' remark: so Virg. Aen. 1 265, te cura remordet. 446 This is pretty nearly the only sensible remark attributed to Thraso in the whole scene. 448 For the hiatus té a see Introd. p. 21. 450 alio = in aliam; so = in alias, Haut. 390; or to give another instance, aliunde = ab aliis, Catull. LXI 153. 453 Bentley finds a difficulty in melius 'nam si idem est, quomodo melius?' one of the most glaring instances where the acumen of the great critic has gone hopelessly astray. Terence does not mean 'you would have found the same as a better one': but 'you would have found out the same thing in a far better manner than I', i.e. more easily or quickly. If Terence had written item, a subsequent melius would be without sense.

Thais now comes out of the house to greet her adorer. 454 visa sum 'I fancied': so Pl. Cist. 11 3, 1, audire vocem 457 de 'on account of'. Parvisa sum ante aedis modo. meno thinks it of course very ungentlemanly thus to recalf one's presents at once to the memory of one's mistress. 480 'Would one believe him to be of human origin': i. e. he is not, he is a mere beast. Bentley's conjecture abdomini is so ingenious that it is almost a pity it is both against metre and mss. 463 hodie is significant 'today I am going', not as if you would find it so every day. 466 quod = quoad: see note on 214 above. 467 The mss. give nostris with the exception of the Bemb. ms. which reads nostri. The language of Plautus and Terence recognizes similis and its compounds only with the genitive. nostri is either from nos 'like us', in which case the construction is rather harsh, but not unexampled; or from nostrum se. donum, which I should prefer. [Ritschl Opuse. 11 p. 272 prefers nostrum = nostrorum.] 471 ex Aethiopia usque 'all the way from Aethiopia' is said like usque a rubro mari Nep. Hann, 2. On Thraso's malicious observation hic sunt tres minae Donatus has the following note: 'callide munus ad pretium revocavit, ut ad avaritiam converteret meretricem, ne officio donantis et gratia leniretur. et ideo non dixit tribus minis valet, sed hic sunt tres minae, quasi iam vendenda sit'. Gnatho follows with a similar remark: 'vix' i. e. 'it would be difficult to get that for her'. Three minae is a ridiculously low price for a young slavegirl: see on Phorm. 557 and Ad. 191. 478 dabo originally = exhibebo; we may translate 'I warrant him to be accomplished. 479 It is a pity that our space should not permit us to quote Donatus' excellent note at full length: but it suffices to observe how strongly this one line describes the beastly character of the braggadocio, while at the same time an observation of this kind must naturally make him even more hateful to Thais than he is already. vel 'even': 'honesta ἔλλειψις, ut Vergilius novimus et qui te'. (Don.). 485 sat habet 'he is satisfied', a frequent expression in comic language: see my note on Pl. Aul. 770. 487 miserique 'bene additum, quia non continuo pauper etiam miser est' (Don.). 488 qui abl. 'with which'. perpeti 'to endure for some length of time'. 489 tacĕ $t\hat{u}$: see Introd. p. 15. 491 It was the custom to place food on the funeral pyre as an offering to the infernal gods, and stealing this food was a proverbial expression of extreme poverty. So Catull. 57, ipso rapere de rogo cenam. flamma is here the rogus when already lighted. postea is the reading of Donatus and some mss., but as this would be against the metre, Fleckeisen is no doubt right in printing poste, the old form for post which occurs more than once in Plautus. 495 On the hiatus cum a.

NOTES. 869

ident that v. 10 means precisely the same as quor partis it Poëta dederit quae sunt adulescentium, and to strike t this line is more than bold, as it is quoted by Nonius. iatzko availa himself of a suggestion of Ritschl, who tumes a gap after v. 2. By repeating here his own atnpt of restoring the lost connexion of the passage, it will easy to give the reader an idea of Dziatzko's conception the whole. He is of opinion that Terence wrote someng like the following:

nequoi ait vostrum mirum, quor partis seni poëta dederit, quae sunt adulescentium, [id vos docebo: sed ne huiusce fabulae vos ignoretis nomen et qui scripserit] id primum dicam, deinde quod veni eloquar. ex integra gracca integram comoediam hodie sum acturus Hauton timorumenon. [gracce hanc Menander scripsit, vortit denuo latine, quem iam nostis, Afer Publius.] nunc quam obrem has partis didicerim, paucis dabo.

As for this, I would observe that Terence himself ver mentions his own name in any of his prologues. d that it seems therefore unadvisable to introduce nostis er Publius in the gap. Again, Dziatzko himself shows in dissertation that the tituli pronuntiatio generally took ce prior to the recital of the prologue, yet assumes at same time that this habit was not observed in the sent instance. Ritschl assumes also a gap after v. 5: first part of the prologue consists in the mere anancement of the title, and of the Greek and Latin authors the play, at least according to Dziatzko's restoration ich, he says, coincides with Ritschl's view of the matter. thout assuming a gap, this first part would consist of ly two lines, and after these, Dziatzko says p. 11, the et could not continue 'tam verboso transitu' nunc quam em and so on. This sounds quite plausible, but is the e much improved by having four lines instead of two? it is, 42 lines would still belong to the second part, conning the author's petition for indulgence; and the protion 4: 42 is still so unequal, that this argument for uming a gap-and it is the only one we are favoured h-appears somewhat weak. And this is, no doubt, iatzko's own impression, when he concludes p. 17 by say-'fortasse ante v. 10 alia quoque interciderunt; sed ta (?) ratiocinatione nihil praeterea statuere possumus'. I confess I can see no reason why we should here assume eviation from the customary mention of the title and the hor of the play previous to its performance. Only in so ng we should not assume a gap before v. 3, but directly er it. As to myself, I take a different view of the logical position of the prologue: (1) we are informed why the et sends Ambivius, and this part commences v. 11 oratosesse voluit me, non prologum, and we hear only of the

poet and his intentions so far as v. 34. The whole is recited by the manager and not by a young actor, because Ambivius' facundia (v. 13) was expected to produce a favourable impression. (2) After this comes the reason, which induced Ambivius to comply with the poet's request, viz. his own wish to ask for a quiet and orderly behaviour of the spectators during the performance: he thinks they ought to do so out of regard for himself and also for the poet. This second part extends from v. 35 to the end.

After v. 3. we are now, of course, obliged to assume a

gap of a few lines, e.g.

postquam quod instat maxume, perfecero: etenim novisse decet vos nomen fabulae, hodie quam spectaturi convenistis huc.

We then have v. 4 and 5, and their sequel v. 10. nunc at the commencement of v. 10 indicates nothing more than regression to v. 2, as this particle often does. It will be seen that, throughout this disquisition, we have never paid the slightest attention to vv. 7-9: to say nothing of v. 6, which has been justly rejected by Ihne in his 'Quaestiones Terentianae', his view being accepted by Ritschl, Parerga I 381, and Dziatzko p, 11. But even vv. 7—9 do not belong to this prologue, as will be seen from the following arguments: (1) novam esse ostendi. The Hauton timorumenos was, it is true, nova at the time of its first exhibition, see also v. 29. It was integra fabula, i. e. not 'contaminated', for this is the true sense of integer, cf. Cio. Top. 18, where we have an antithesis between integra and contaminatis, and integra latina ex integra graeca means 'one complete Latin play adapted from one complete Greek play': see also Dziatzko p. 8. But the word ostendere is here without any sense at all, as nothing is demonstrated in the preceding lines: Lessing's idea of supplying apud aediles having been justly rejected by Dziatzko p. 8, note 1. (2) When a play has not yet been exhibited, as was then the case with the Hauton timorumenos, how can the audience be supposed to know who were the authors of the Greek and Latin plays? It may be answered that Ladewig in his essay 'über den kanon des Volc. Sed.' p. 14 was by this very passage led to the conclusion that Menander's plays were quite familiar to most Romans in the time of Terence, and that his plays were much read even in their original lan-But surely this is giving the Romans of that time more credit than they deserve: for there can be little doubt that but very few Romans of that period understood Greek, except of course the well-known patrons of Terence, least of all those Romans who composed the noisy and unmannerly audience in the theatre. (I may now add, how many persons among an English audience know anything of the real authors of the French plays which they make acquaintance with in Mr Dion Boucicault's English adaptations? Or how many would be able to understand the French originals? if this is the case now-a-days when civilization is more general than in the time of Terence, what would it be then !) But these.doubts and difficulties would disappear in case we read the lines in question under the following conditions: (1) it shall be previously said, that the play is nova, whence it might follow that the case would have been doubtful without an explanation of this kind; (2) we are prepared to understand the familiarity of the spectators with the names of both the Greek and Latin author, if indeed the play was previously known to them. These conditions are found to exist in the Hecyra. After the first unsuccessful exhibition of the play, Terence put it aside for a long time, until at last he ventured to produce it again, after having re-written it, as it seems. It is in this way he observes of his play (Hec. prol. 15) nunc haec planest pro nova. No one would, of course, credit the poet's words unless further explanations were added, and indeed the poet is going to inform us at greater length of the circumstances: but then comes the gap pointed out by Ihne (see note on Hec. prol.) At the conclusion of the demonstration that the play was indeed nova, we ought to place the three lines which a curious fate has carried off to the prologue of the Hauton timorumenos, whence Dziatzko was the first to remove them to their original place.

Throughout this play we are deprived of the valuable assistance afforded us in the other plays by Donatus' com-

mentary.

6 This line is pronounced spurious by Ihne, quaest. Ter. p. 42. The reading given in our text is thus explained by Westerhovius 'sensus videtur esse, Terentium in hac fabula duos fecisse filios familias amatores, duas amicas, duos servos, duos etiam senes, quum hacc omnia simplicia essent in Menandro'. If this be a satisfactory explanation (and it seems indeed to be the only one of which the words as they stand are capable), we should have to assume that the play was 'contaminated': which would be against Terence's own assertion v. 4. Bentley reads simplex quae... duplici, where the sense is quite satisfactory, but the laws of comic prosody are violated in dúplici, as pl cannot lengthen the preceding u. But the origin of the line will be readily understood on considering Donatus' note on Andr. 301 as quoted in our Introd. p. 9. 10 dabo 'will explain': cf. Virgil's sed tamen iste deus qui sit, da, Tityre, nobis.

11 f. orator 'an ambassador': so again in the second prologue to the Heeyra orator ad vos vento ornatu protogi. actor in the following line has precisely the same meaning. vostrum iudicium fecit = vos iudices fecit 'he has placed the decision in your hands': the passage quoted from Livy

13 si is Bentley's XLIII 16, 12 has a different sense. emendation for sed of mss., it appears more plausible when we adopt the ancient spelling sar as has been done in the text. Ambivius says ' the poet wants me to plead his cause, (which I will do) if only his advocate can command as much power in his delivery as the poet has exhibited in thought and expression'. a facundia: 'as concerns his eloquent delivery': for the preposition a conf. Pl. Aul. 184 (vales) haut a pecunia perbene with my note. 14 cogitare= excogitare, so again Phorm. 240. 15 dicturus sum: for the prosody see Introd. p. 17. 16 malivoli is subject: he means especially the malivolus vetus poëta Andr. prol. 6 f. and here v. 22. rumores differre 'spread rumours', so Suet. Aug. 14 rumore ab obtrectatoribus dilato; cf. also the similar expression Pl. Trin. 689 ne mi hanc famam differant. The subject cum is omitted. multas Graccas: the charge is here expressed in very strong terms; before the Hauton timorumenos, Terence had altogether exhibited only two plays only one of which was contaminated. (Introd. p. 4, as for the Hecyra, see note on the first prol.) 18 factum id is merely = contaminasse Graecas not including 19 autumo 'non id solum significat 'aestumo'. sed et 'dico' et 'opinor' et 'censeo'' Gellius xv 8, 6. 20 bonorum: cf. Andr. prol. 18. The repetition exemplum quo exemplo is familiar to the readers of Caesar: to give another instance from Terence, cf. Hec. (prol. II) 11 f. 23 repente 'all of a sudden', i.e. without any previous training. studium musicum = ars musica Phorm. prol. 18, both especially denoting poetry. 24 ingenium and natura are originally synonymous, but the first is generally used as a nobler word than the second. The difference is here marked enough, 'relying on the genius of his friends, not his own talents'. 25 existumatio 'judgment'. 27 aequi means of course the poet's patrons, iniqui his adversaries. So again in the next line. 28 crescendi copia 'a chance of rising' (both in your estimation 29 The construction and in the world generally). faciunt copiam spectandi (for spectandarum) novarum is very singular, but not unparalleled. So Pl. Capt. 848 nominandi istorum tibi erit magis quam edundi copia, or in Terence himself Hec. 372 eius (sc. uxoris) videndi (for videndae) cupidus recta consequor, with which we may again compare Pl. Capt. 1004 lucis tuendi copiam. 4 The same construction occurs in Lucretius v 1225 (where see Munro's note). Varro R. R. H 1. Cic. fin. v 17, 29. Inv. H Verr. ii 2, 31, 77. iv 47, 104. Phil. v 3, 6. Suet. Aug. 98. Gell. rv 15, 1. xvi 8, 3: see Corssen, Krit. beitr. p. 131 f. 31 This can only mean that Luscius had in one of his plays represented a slave coming on the stage in great hurry (just as we find it in Pl. Amph. III 5. Merc. I 2.

NOTES. 373

Poen. III 1, 20) and the people making way for him. Terence considers it indecorous for free-born men to make way for a slave, hence the indignant question quor insano (sc. servo) serviat (sc. populus) 'for what reason should free citiz 3ns make themselves slaves to a mad slave'? insanus the slave seems to be called on account of his foolish presumption that the citizens should make way for him. 35 This is a regression 36 stataria, so called because its action was quiet and sedate = lenis v. 45, opp. to motoria (such as the Eu-38 autem 'and then again'. nuchus and Phormio). 40 This line will be readily understood from our remarks in the introduction to this prologue. 46 The recommendation of pura oratio is characteristic of Terence's own endeavours and aims: for this very reason Caesar calls 47 in utramque partem, our poet puri sermonis amator. i.e. in statariis et in motoriis agendis. After this line we generally find in the editions three lines which occur again in the second prol. to the Hecyra v. 49, 50, 51; but as they are not given here by the Bemb. ms., I have thought it advisable to omit them altogether. 51 adulescentuli with reference to seni v. 43.

ACTYS I.

We know from Varro (de re rust. 11 11, 41) that Menedemus appears here dressed in a hide: 'in tragoediis senes ab hac pelle vocantur διφθερίαι, et in comoediis qui in rustico opere morantur, ut apud Caecilium in Hypobolimaeo habet adulescens, apud Terentium in Hauton timorumeno senex'. 53 numer est = numera est, but there is no reason for reading so here, as Parry does, who is quite wrong in stating that nupera is the reading of the Bemb. ms. Cicero, moreover, quotes the passage as it stands, fin. 11 4, 14. 54 inde adeo quod is the reading of mss. and edd., but as inde has here a temporal sense, quod cannot be right. Fleckeisen writes quom and this is possible: I have conjectured ex quo. as Ex might easily be passed over after Eo of the preceding 55 rēi here 'intercourse'. 57 quod 'a circumstance which' in propinqua parte amicitiae 'next door to friendship'. 58 One would almost wish to do away with the copula et: for audacter moneam familiariter would mean 'I venture to address you in a familiar manner.' Yet et gives a good sense 'I address you boldly (considering we are almost unknown to each other) and (after all) like a friend (considering we live so close toge-60 adhortatur like the Greek κελεύει, translate 61 f. The Greek original of merely 'obliges you'. these lines runs as follows προς της 'Αθηνάς, δαιμονάς γεγονως έτη Τοσαθθ'; όμοθ γάρ έστιν έξήκοντά σοι. regionibus without in of the mss. as the scanning would

otherwise be greatly impeded. 64 neque where we ought to expect aut. So in Greek οὐδεὶς ἔχει ἀγρὸν ἀμείνω ούδὲ τιμιώτερον. 65 servos comp'uris sc. habes, but the construction is rather harsh. prointe quasi 'just as if', so again Phorm. 382: we should rather expect perinde. 66 fungor with the accus. is the rule in the language of the comic writers: see note on Ad. 603. 69 The right punctuation of this line is due to Guyet, and it is a striking instance of careless reading to find that Cicero fin. 1 1, 3 connects denique with the preceding words. Donatus on Phorm. 121 reads facere denique, and Bentley adopts this reading. Madvig on the passage in Cicero justly observes 'equidem apud Terentium illis adsentior qui a voce denique novam sententiam incipere statuunt; nam postquam Chremes dixit tam mane et tam vesperi, conligit omnia: denique Nullum remittis tempus. Donatus quidem (ad Phorm. l. c.) hoc loco utitur ut ostendat solere Terentium denique in fine ponere; nec tamen minus frequenter in tio ponit, ut Eun. prol. 49. Andr. 1 1, 120. Eun. 111 1, 42 et 54 et alibi'. See also Munro on Lucr. 1 17. For voluptáti see Introd. p. 15. 11. The legitimate quantity occurs v. 149. The prosody of tibi esse becomes intelligible as soon as we recollect that Terence himself wrote tibi ese. 72 enim = enim vero, in the first satis drops its final s. place of the sentence only in the language of the comic poets and their imitator Appuleius: see note on Pl. Aul. 496. Copyists who were not acquainted with this peculiarity of Terence's language, prefixed at to the line thereby destroying the metre. paenitet 'I am not satisfied': we have already noticed this meaning of the word on Eun. 1013: Servius on Virg. Ecl. 11 34 quotes the present line and explains 'paenitet, parum videtur', he omits dices because it was of no importance for his purpose in quoting the line and Bentley ought not to have availed himself of this omission to cast suspicion on dices in Terence's own text. 74 in illis of course the slaves: perhaps we should suppose that slaves are working with Menedemus when Chremes addresses him, in which case he would simply point to them, so that illi would appear in its original 'deictic' force. exercere 'to keep at work' until one is tired: so Virg. Georg. 1 210 exercete, viri, tauros. 76 My text gives the reading of the Bemb. ms.; for the asyndeton cf. e.g. v. 604. 77 Seneca says of this line Epist. xcv: iste versus et in pectore et in ore sit...habeamus in commune ad quod nati sumus. 78 monere with reference to v. 58, percontari simply impelled by curiosity. 79 ego ut faciam to do afterwards the same as I see you doing. siquid laborist (i.e. labori est) = si quid tibi dolori, aegritudini est, so Pl. Rud. 190 nam hoc mi hau sit labori laborem hunc potiri. nollem stands here in the same sense as nol-

131 The

lem factum Ad. 165. 83 de te 'against yourself': cf. v. 138. Plautus has the expression videre commerciese hic me absente in te aliquid mali Epid. 11, 59, but in a different 84 fac me ut sciam: the accus. me is owing to 87 His causa is contained in a well-known prolepsis. 89 adpono 'put by': Andr. 725. 90 vocivom is the original form (here given by the Bemb. m. 1. Brix on Pl. Trin. 11), not vacivom; on voco vocuus vocatio, etc., in the archaic writers see Munro's note on Lucr. 1 520; he says 'the a does not appear in inscriptions before the age of Domitian'. Here we have to connect vocivom laboris, as Pl. Bacch. 154 has vocivom virium. rostros. 93 nunc: Chremes has meanwhile put the mattock out of Menedemus' reach. 96 e Corintho: Corinth was a city notorious for its dissolute life and its swarms 99 humanitus 'kindly'. of loose women. 100 aegro-101 Bentley says that via is here tum '(love-)sick'. monosyllabic, like our 'way': cf. note on Hec. 73. Perhaps we should write tracture, sed via pervolgata patrum. 105 me ignoras 'you do not understand my character'. 110 istuc actatis 'at your age'. Cic. Cluent. § 141 se in balneis cum id aetatis filio fuisse. 111 in Asiam to serve in the wars of the διάδογοι, armis belli 'by warlike deeds'. Goveanus and Guyet read simul rem et be'li gloriam armis repperi, and this change may seem to improve the expression, yet it is not absolutely necessary. Cf. Pl. Epid. III 4, 14 apud reges armis, arte duellica Divitias magnas 115 et sapientia is the reading of the indeptum. Bemb. ms., et benevolentia of the Calliopian mss. ad regem: it is impossible to say what king among the successors of Alexander the Great is here meant. Instead of militatum Plautus uses the equivalent expression latrocinatum in describing the same thing: Trin. 599. sed is the reading of the Bemb., etsi of the Calliopian mss. For séd illum cf. néque illum v. 153. 125 The text gives the ms. reading which has, however, been altered by Bentley and Fleckeisen who read inde alii. Bentley says 'si iam videt, cur versu abhine tertio narrat ubi video? hoc non est venae Terentianae', but why should it not be so in spite of Bentley's displeasure? To me the construction appears all the more emphatic if we keep the ms. text 'I see them...and on seeing them, I began reflecting'. 127 faciebant in spite of the preceding singular quisque, plurality being implied in the pronoun. See n. on Andr. 627. Many instances of this construction occur in Livy, collected by Drakenborch on 11 22, 7. 129 The subj. sint is necessary on account of vestiant and faciam 130 anv. 130 f. Bentley wrote so for sunt of mss. cillae: he means the lanificae and vestispicae: the word

vestire is here 'work garments for me'.

expression eversae cervices is quite parallel to flexus eversi as used of a serpent Verg. Cul. 180. 138 usque 'perpetually': here all the more emphatic on account of usque v. 136. 139 quaerere and parcere the two essential conditions of thriftiness: cf. Ad. 813. 141 vas et vestimentum probably was a kind of proverbial expression to denote superfluous finery: we should also notice the alliterative form of the phrase. 143 exercirent is the reading of the best ms. authorities and is also attested by Paulus, the breviator Festi, p. 81 m., where he has exercirent, sarcirent. Bentley explains 'qui laboris sui fructu alimenta sua exsercirent et compensarent', and quotes the corresponding phrases damnum sarcire and resarcire. Guyet was the first to accept the genuine reading in this passage. 144 For produxi vendidi cf. Eun. 134. inscripsi aedis sc. venalis, as Plautus has the full phrase aedis venalis hasce inscribit litteris Trin. 168. 145 quasi ad 'something near': so Liv. xxvii 12 cecidere 148 fiam in reflective in pugna guasi ad duo milia. signification 'as long as I make myself wretched'. vere 'harmoniously'. vere harmoniously. 158 maximumst according to the Bemb. peccatum being treated as sb. a me means then 'on my part'. 159 recte spero sc. omnia esse eventura; the same phrase recurs Ad. 289. 162 in the δημος where the scene is laid. 165 impulerim is the ms. reading, our text gives Bentley's excellent emen-169 In this line we have again a brilliant emendation of Bentley's. The common reading was monere oportet, but Lindenbruch says that oportet does not appear in any of the old mss.; hence Bentley's emendation. It is, moreover, supported by the Scholiast in the Bemb. ms. who observes on this line 'tempus supra horam significat', and by this supra shows that he read tempus twice: see Umpfenbach, Hermes, 2 p. 366. Cf. Hec. 597 tempus est concedere.

174 If Poliziano's collation be trustworthy, this line is not read in the Bemb. ms.; Guyet reports the same of other mss., and it is true that it is not absolutely necessary for the connexion of this scene and the following. Clinia is naturally impatient to see his sweetheart on his return to Athens. cessant sc. Antiphila and Dromo who are again meant in the next line. 176 simul drops its final l: Introd. p. 18. 177 mittas 'let go' (the original meaning); so Virg. Aen. vi 85 mitte hanc de pectore 185 amplius belongs to invitatum: Chremes wishes he might have pressed Menedemus a little more; some connect it with esset, as indeed the mere order of words would lead us to do; but first of all, there seem to be no more instances of such a phrase as esse amplius (' to be with us beside the other guests'), and then Chremes had NOTES. 877

really invited Menedemus v. 162, so that a mere quam vellem Menedemum invitatum would be against the truth. 187 I have inserted hercle as Fleckeisen does. L. Müller de re metr. p. 386 writes atque étiam nunce témpus est, but a form nunce is not attested in other passages and cannot be assumed for this alone. 188 etiam 'as yet'. 189 In omnia notice the original quantity of the neutral a of the plural. se erga: a line from Pacuvius' Niptra, 248 R., shows the great liberty the language admitted in placing this preposition differently: pariter te esse erga illum video, 190 misere amat 'loves her ut illum ted erga scio. 192 narrat, of course the person of to distraction'. paramount interest for the two speakers, Clinia. In former editions we read credere est with the explanation έστι νομίζειν and a reference to Ad. 628 scire est. Lachmann on Lucr. v 533 shows that constructions like these have no good authority in early authors and that we must read crederes here and scires in the Adelphoe. 195 197 In senëx the For -mus qui ea- see Introd. p. 21. final x was very probably sounded like s: see Introd. p. 18. 199 illicine = is illice + ne and illic is here nominative, not dative. hunc means of course Clinia, illi again Menede-200 mansum oportuit: for the construction see note on Andr. 239. 201 Some editors read aliquanto, but Bentley justly compares Eun. 131 aliquantum avidior. In iniquior the ending appears in its original quantity. praeter eius lubidinem = praeter quam ei lubebat. quod 'as regards'. insimulat is said of Clinia: the Bemb. ms. has, however, insimulant which Bentley adopts and explains of both Clinia and Clitipho, as the latter, too, had called him senex importunus v. 197. But if Chremes intended to include his son, he ought to have said insimulatis, for obvious reasons. Yet after all, the reading of the Bemb, may be the true one, as we may understand insimulant 'people accuse him of being hard', thus supposing that Chremes would give his son the impression that he had heard others talk of Menedemus' behaviour towards Clinia. 205 qui stands here almost = si quis and the whole clause refers to the fathers, not the sons. tolerabilis means either 'reasonable', or may perhaps be taken in an active sense (cf. Horace's oceanus dissociabilis) = tolerans, 'a father who can put up with (overlook) a few peccadilloes'. 208 ubi semel recurs v. 392, in both passages semel means 'for good'. 213 in dependent on iniqui, not iudices. 214 a pueris: cf. Ad. 440. 215 adfinis 'implicated in', here with the genitive as also in Cie. Sulla, § 17 huius adfines suspitionis; but Plautus Trin. 331 has the dative publicisne adfinis fuit an maritumis negotiis, so also Lucr. III 733 corpus...vitiis adfine, and Cic. Sulla, § 70 huic adfines sceleri. 216 In lubidinē we

have a capital instance of the original quantity of the abl.ending e: Introd. p. 14. In the same way, filius in the next line should be claimed as an instance of us in the nom, of the o- declension. If so, erit should be pronounced without its final t. 219 It is necessary to write meust instead of meus of mss., as otherwise the construction of the whole sentence would fall to the ground. 222 The expression appears to be proverbial: cf. Hor. Ep. 11 1, 199 scriptores autem narrare putaret asello Fabellam surdo. Prop. iv 9, 21 cantabant surdo. Virg. Ecl. x 8 non canimus surdis. Liv. III 60 haud surdis auribus dicta. Lindenbruch quotes a Greek proverb δνω τις έλεγε μῦθον ὁ δὲ τὰ ώτα exive. hauscit is one word, like nescit. 224 This line is not found in the Bemb. ms. according to Poliziano's collation; and is not indeed necessary for the connexion between v. 223 and 225. 225 sat suarum rerum agit 'has sufficient trouble with his own affairs', the same expression occurs Pl. Bacch. 637. 227 potens is the ms. reading and is commonly explained imperiosa, but without sufficient authority, as Bentley shows, who himself conjectures petax, a word which is not used by good writers. I have written petens where the participle denotes of course a settled and constant quality. procax is a stronger word than petens, though ultimately it comes to the same purpose, cf. Festus p. 224 m. procari poscere, unde procaces meretrices ab assidue poscendo. magnifica 'giving herself airs'. nobilis one who is fastidious in the selection of her lovers. 228 recte: instead of thanking him, Bacchis receives his presents as a kind of tribute, as if he were naturally obliged to bring them. mihi religiost 'I have scruples'.

ACTVS II.

232 The ms. reading in this line is concurrent multae opiniones quae mihi animum exaugeant, but Bentley shows that the expression animum exaugere is applicable only to joy, not to grief, and that also the word opiniones cannot be used properly of what follows, namely a recital of facts. Parry says 'opinio is used not only for an opinion, but also for the grounds of an opinion': if so, Bentley would no doubt have been acquainted with the fact, but it is quite unjustifiable confidently to assume a meaning merely on the authority of a single passage. I have, therefore, adopted Fleckeisen's reading of the passage which differs from Bentley's only in so far as the latter proposed multa opinionem hanc, but our reading is nearer the traces of the mss. The change of animum into animo is easy to understand 233 quoius as animo could easily pass into animo. 235 etiam caves 'will you just is here monosyllabic.

NOTES. 379

take care': cf. Pl. Trin. 514 etiam taces 'will you just be silent'; etiam in the original sense of iam 'on the spot'.

236 animus praesagit: the same expression occurs in Pl. Aul. 176 where see my note. According to its etymology, the word praesagire is synonymous with praesentire 'to smell beforehand'.

239 longule is a word of a formation characteristically peculiar to comic language 'rather long'. It occurs also Pl. Men. prol. 64 and Rud. 266 and then again in Appuleius.

240 conantur is the only reading which has good authority; we should supply the infinitive ire, as in a similar passage Phorm. 52, and need not read cunctantur or still less comuntur.

242 sermones caedere is explained by Priscian p. 323 H. as equivalent to the Greek phrase κόπτειν τα ρήματα (a phrase which I cannot recollect in any Greek author): in Latin the expression seems to occur only here. must be confessed that Bentley's conjecture vivo instead of video would be a great improvement of the text (cf. v. 430. Pl. Bacch. 246. Stich. 31. Trin. 773. 1075), but it can hardly be said to be absolutely necessary. 245 inpeditae sunt = habent impedimenta. 249 dum is frequently added to imperatives in comic language to impart greater 252 In English we express the same by the emphasis. negation 'don't you see'. 253 Faërnus had already observed that it was necessary to supply ei before esse, and Fleckeisen was right to put it into the text as it is absolutely required in order to understand the full purport of the passage. 256 For I úppitér see note on Andr. 930. 257 For interea loci see note on Eun. 126. 260 cantabat: we should say 'was always preaching', or 'lecturing about them': cf. also Pl. Trin. 287 hace dies noctisque canto. 261 aspellere is a word peculiar to comic language and four times used by Plautus. Cicero himself used this word in a poetical effusion Tusc. 11 9 sed longe a leto numine 262 tamen drops here its final n. aspellor Invis. 266 fecimus is the reading of the Bemb. in accordance with the invariable habit of Plautus and Terence. Bentley observes that Plautus has coniecturam facere at least 5 times, and Terence always says so: see 574. Andr. 512. Ad. 822. cepimus is the reading of mss. of the Calliopian class, contrary to the usage of the older writers, but in accordance with that of later ones, e.g. Cic. Mur. § 9. 269 huius is here monosyllabic = huis. Cf. quoisque 284. 271 alterae: the fem. dat. is occasionally found in older writers, and is here no doubt chosen by Terence in order to avoid ambiguity, as alteri might also be understood of Dromo who was with Syrus. 282 existumandi 'form an opinion': the same expression occurs in an interpolated line, Hec. 287 anuis an instance of the original formation of the genitive in the u- declension: see also Phorm. 482.

288 sibi becomes more forcible by supplying Hec. 735. the antithesis non amatoribus. tum 'in short'. Bentley shows that the infin. esse is not governed by anything in this sentence, but instead of accepting his bold conjecture interpolatam in place of esse expolitam, we prefer assuming a gap after this line as Fleck. does. As a specimen of what may originally have stood in this gap, we suggest here the following line ut illam dicat qui texentem (or sedentem) viderit. The mala res muliebris denotes here paint and all things implied in the expression adiumentum ad pulchritudinem Phorm. 105. The whole passage there is worth comparing with this one. 290 passus is the reading of all good mss., of which sparsus in later mss. is only a gloss, see Phorm. 106: but sparsus seems to have been the reading familiar to Ausonius who says alluding to this passage (Id. xII fin.) totum opus hoc sparsum, crinis velut Antiphilae: pax. The mss. read prolixus of which Bentley briefly observes 'non placet', and he is no doubt supported by facts in rejecting this reading. capillus prolixus was formerly defended by Virg. Ecl. VIII 34 and Ov. Trist. IV 2, 34 but in both places the reading of good mss. is always promissus. This induced Bentley to write here, too, promissus: but as this as well as prolixus is unpleasant on account of the two accents (prómissús) on a molossic word, Fleckeisen has justly written prolize et, a change much easier than Bentley's reading and avoiding all difficulties. As for the use of the adverb, comp. Appuleius (who imitates comic language) Met. 4 arbores prolixe foliatae. 'pax nihil aliud sibi vult nisi "satis 291 pax 'tush'. est" vel παῦσαι' Ritschl. Opusc 11. 254, where he also quotes 717 below. 293 subtemen instead of subtegmen (connected with tex- cf. tela for tecla): the same expression as didatus always refers to dress (e.g. Pl. As. 497) and was hence used of defendants who are the control of the c here, subtemen nere, occurs Plant. Merc. 518. hence used of defendants who appeared meanly dressed to excite pity: sordidus refers more to natural qualities, here to Antiphila's poverty which did not allow her to make much show in her servants, hanc refers to 294 f. Cf. a similar passage in Cic. Pis. § 99 nec minus laetabor cum te semper sordidum, quam si paullisper sordidatum viderem. 299 internuntius the proper word for 'go-between'. Bentley says Antiphila had only one: consequently he reads quom tám neglegitur éius internúntia: but first of all the plural internuntii might stand in a general sense, as Clitipho's remark is altogether of a general character; but even as it is, Antiphila has two servants who might be used as 'gobetweens', the anus and the other ancillula 293. eisdem munerarier seems to be the reading of the Bemb., but eisdem is utterly void of sense, as Bentley first observed,

yet his own reading deviates too much from the mss.: our

text gives Fleckeisen's (or Bergk's?) beautiful emendation 301 On adjectare viam ('try to eis demunerarier. gain access to') see my note on Pl. Aul. 567. 302 cávě: 307 The mss. add two at the end of the Introd. p. 15. line, but this ruins the metre: perhaps this word was originally added by one who was not aware of the long quantity of the i in fieri in archaic writers. In the Augustan period, the i was of course short, but not so in Plautus and Terence.

309 nil esse like our 'it was nothing' of unimportant things, cf. Andr. 449. Eun. 638. scibam for sciebam, as often in archaic Latin: n. on Andr. 38. 310 vicissim: Clitipho thinks it is now his turn and repeats his question of 272. The new subject of conversation is hardly started before the metre changes (v. 312). The exclamation o hominis inpudentem audaciam occurs also Pl. Men. 710. 314 nec Bemb. et Call. against the metre. As soon as the supreme authority of the Bemb. ms. is recognised. Bentley's conjecture et commemorabile loses all probability, as it is based on the reading of an inferior class of mss. 315 laudem: because the slave had used the word memorabile. is quaesitum = quaerere vis 316 Note the antithesis between te and ego. In fügerit the final syllable appears in its original 317 illo, sc. Syro: Clitipho quantity: Introd. p. 14. addresses this angry observation to Clinia. Bentley's conjecture illa was prompted by mere caprice. 318 malum is here an angry interjection like Eun. 780. 319 Clinia does not want the slave to expostulate with his master, but simply to state the facts. For multimodis see Andr. 939; for iniurius ib. 378. 323 hau stulte sapis εἰρωνικῶς: hau stulte is = sane, cf. Hor. Sat. 11 3, 158 quisnam igitur sanus? qui non stultus: but the phrase stulte sapere is admirably suited to the character of comic language which is very fond of δξόμωρα. 328 copia 'opportunity', so Pl. Capt. 526. Epid. 111 1, 4 ff. 329 eadem (abl.) is is very fond of ὀξύμωρα. 336 The sense of the whole pashere monosyllabic. sage requires Loman's correction verum: 'it would be too long to tell you my reason now; but believe me, I have a good reason'. 312 The expression was proverbial: cf. Pl. Pseud. 123: PS. de istac re in oculum utrumvis con-CA. in oculumne an in aurem? PS. at hoc quiescito. pervolgatumst nimis. Forcellini quotes a Greek proverb έπ' άμφότερα τὰ ὧτα καθεύδειν, the usual form of which is ἐπ' ἀμφότερα καθεύδειν, as in a line from Menander's Πλόκιον in Meineke p. 143. Cf. also the following passage from the "Mill on the Floss" by George Eliot, 1, 13" If the family name never suffered except through Mrs Glegg, Mrs Pullet might lay her head on her pillow in perfect confidence".

343 Clinia's words here, 345 and 347 form one complete

sentence.

346 istuc: viz. what he had said (340) that

349 concaluit 'he has got warm'. he was going to do. his love for Bacchis conquering his fear. 350 Syrus is still talking in the tone of offended dignity. 352 Bentley reads tu es inlex as Syrus according to him cannot be properly called iudex 'quis enim accusare solet iudicem suum'. One of the over-refined notes in Bentley's commentary, where his logical acuteness makes him miss a nice turn in the poet's words. tu es iudex means tu iudica quid meo amore meaque fama fiat, after which there is an obvious propriety in the pointed caution 'sed vide ne quid accusandus 356 The play on the words sis, dum ipse iudicas'. verba and verbera is quite in keeping with the character of

comic language. huic homini, τῷδε τῷ ἀνδρί=mihi. 357 res est neglectu instead of neglectui: so vestitu for 358 scilicet has here, as in other vestitui Ad. 63. passages, the construction it requires according to its origin =sci, licet' know, you may'. Lucretius, therefore, once decomposes it by substituting scire licet II 809. Other instances of the same construction are 856. Pl. Pseud. 1179. Lucr. 11 469, and videlicet is so used by Pl. Stich. 557 and Lucr. 1 210. locus 'state'. 360 For necessus see note on Eun. 998. 363 quos = quales. 368 eadem is abl. sc. via, an adv. like una, and as for the pronunciation 369 ruere has here the same sense as titubare v. 361 and as labi elsewhere; but the word is significantly chosen for Clitipho whose youthful hot impetuous love might be apt to ruin everything. 370 patrem: the acc. is 371 inpotens 'unable to control onedue to prolepsis. self'. 372 inversa verba occurs also in Lucr. 1 642 where Munro quotes Quint. inst. viii 6, 44 αλληγορία quam inversionem interpretantur, aliud verbis aliud sensu ostendit. etiam interim contrarium: I think it has the sense of the German 'verdrehte worte', i.e. quizzing words. Ovid. Her. xvi 231 has versa cervice; Terence's eversa produces a very ludicrous effect: the lover turns his neck so much out of its natural position that it nearly goes out of joint alto-373 abstinere with an acc. is a rare construction, but besides here occurs also in Liv. II 16: see also my note on Pl. Aul. 342, and Brix on Pl. Men. 985. 374 tutimet not tutemet according to a general law that a short final e in composition with met and ne passes into i: hice + ne = hicine etc. 382 isti is the ms. reading which I have kept as I consider it to be a genitive, cf. isti-384 The Scholiast of the 385 in animo con-

modi Pl. Truc. v 38 (=918 Geppert). See also Ritschl's remarks, Opusc. 11 691-693. Bemb. ms. adds here the corresponding line of Menander άνδρὸς χαρακτήρ ἐκ λόγου γνωρίζεται. siderare seems άπαξ είρ.; cf. however Ad. 500 cum animo cogitare, a phrase also found Pl. Most. 702, and similar phrases Pl. Aul. 707. Sall. Iug. 13 and App. Flor. p. 119 ed.

386 On vostrarum see Eun. 678. volgus sc. amatorum. 388 For bonds see Introd. p. 19. nunciation b'nas or bons is quite out of the question. The acc. bonas stands in the same way as Phorm. 766, nor is it necessary to change these accusatives into datives as Bentley does. bona denetes here of course only relative goodness, though perfect enough in the eyes of Bacchis. colere significantly instead of amare: the first denotes perhaps a greater amount of outward show, but less of real love and affection. Cf. Ov. A. A. 1 722 qui fuerat cultor, factus amator erat, where amator certainly means more than 394 utrique ab utrisque: the plural denotes the class of lovers in general. 397 The same expression as here occurs Andr. 628. 400 tui: this is the only passage in Terence where careo takes a genitive after it. 401 frui in comic language always governs the accusative. 402 turbas is an excellent emendation (by Bergk) instead of duras of mss., the phrase duras dare being quite without authority: even duras partes dabit, as Bentley actually writes, is a very harsh expression in this place. turbus dare is quite a Terentian phrase, see Eun. 653. But the first part of the line is still open to objections, as a satisfactory explanation of the words ut patrem tuom vidi esse habitum has not yet been given. Calpurnius and other commentators take esse habitum = sese habere, but there is no other passage to prove that it can have that sense. should think esse habitum means 'has been considered or estimated', and ut stands in the sense of qualem (cf. 436). If so, Syrus says 'To judge from the general repute your father has been held in hitherto, he will yet give us a good 403 intuitur: from intuor as found deal of trouble'. Pl. Most. 836. Capt. 557. Turpil. 159. Att. 614; intueor stands in Plautus only Rud. 449: so also in the archaic writers optuor and contuor (5 times in Plautus). The same expression in Pl. Merc. 681 disperii, perii misera. 408 exoptatam is Faërnus' correction of the ms. reading exoptata which is alike against metre and grammar.

ACTVS III.

410 hoc is δεικτικῶς; Chremes points to the sky. The very same phrase is used by Pl. Amph. 543 where, however, the best authorities seem to agree in reading lucescit, while here the Bemb. gives luciscit. It is true, isc- is in later Latin, a very frequent substitution for esc-, but Schuchardt's careful collection 2, 359—364, shows that it is also well-authenticated for authors of an earlier period. Thus we find conticiscam Pl. Glor. 410. Bacch. 798, flaccisco in Livius Andronicus and Pacuvius, and lucisceret in Cic. ad fam. xv 4, 8. For hoc compare also Pl. Curc. 182 nam hoc

to this passage to quote Lucr. v 318 denique iam tuere hoc, circum supraque quod omnem Continet amplexu terram, where Mr Munro appropriately quotes Pacuv. 86 hoc vide circum supraque quod complexu continet Terram. Comp. also Isaiah xl. 26 'lift up your eyes on high and behold who hath created these' meaning the stars. hath created these' meaning the stars. 411 prime abl. belonging to me, a necessary emendation for primum of 415 ei is 414 eius is here monosyllabic. the reading of the Bemb. according to Poliziano's collation; other mss. and Fleckeisen read illi, but ei corresponds more closely to eius in the preceding line. 416 quod potero: see note on Eun. 215. 422 adimere lit. 'take away', i.e. here 'diminish'. Comp. augescit in the following line, 425 magis drops its stwice in this line: but note here again the varying accentuation of a word occurring twice in the same line. Even Bentley forgot to alter this passage so as to reduce the word to the same pronunciation—perhaps because he saw no possibility of changing the reading. 426 On fóras see Introd. p. 19. 434 The frequentative fugitat is here and Pl. Capt. 545 much more expressive than the simple fugit would be: translate 'he avoids studiously'. 438 victus 'subdued'. 444 commetare is a beautiful emendation by Bentley instead of commeare of mss. It is now, moreover, confirmed by the Schol. Bemb. (Hermes 2 p. 373) 'legitur etiam commetare quod venit ab eo quod est commeare. nam commetare frequentativum est'. The word is several times used of illicit intercourse between young men and loose women. **44**6 The two synonymous expressions coacta ingratiis (so always in the comic writers, never ingratis) express one and the same idea more forcibly. Comp. coacti necessario 447 volgo 'among the people'. Andr. 632 with note. 450 instructa 'in possession of all accomor 'abroad'. plishments necessary to ruin a man'. Plautus has a similar expression Bacch. 373, only he uses the word of an inani-

also Liv. 1 54 dictis factisque ad fallendum instructis. 452 satrapa is no doubt the form used by Terence himself, as in his time all Greek words on being introduced into the Latin language had to submit to a disguise by means of Latin endings: yet it seems that the Bemb. reads satrapes: but Bentley has justly written satrapa on the authority of one of his mss. which reads satrapas. As far as I can see, Plautus never uses this word in his comedies, but it is well-suited to the Grecian style of Terence's diction; cf. Menander ap. Athen. v p. 189 (Mein. p. 283), αὐλὰς θεραπεύεω και σατράπας, where σατράπης has also the sense of 454 tu is emphatic here and yet stands in a 'rich'. This and many other instances show how absurd is thesis.

mate thing, omnis ad perniciem instructa domus; and so

the opinion of those who believe that an emphatic word in the metres of the comic poets ought always to be made prominent by being under 'ictus'. 457 pytissare is another of the Greek words for the first time introduced by Terence: πῦτίζω 'to spit'. The Bemb. m. 1, and a very old ms. of Bentley's write this word with one s, yet I have ventured to print pytissando with Bemb. m. 2, Vict. and Dec. and other inferior mss.: my reason for doing so is simply the analogy of massa μᾶζα, badisso βαδίζω, malacisso μαλακίζω, atticisso άττικίζω, cyathisso κυαθίζω, tarpessita or trapessita τραπεζίτης and others: see Fleckeisen's ep. crit. (prefixed to his Plautus) p. xIII. Bacchis' affectation during the dinner is well described: she conducts herself as if nothing could be good enough for her. 458 sic hoc 'yes this', i.e. 'this will do'. 459 pater a very familiar appellation of Chremes on Bacchis' part. 461 habui is the ms. reading, for which Bentley justly emended habuit, sc. Bacchis: for the phrase he quotes Pl. Glor. 1087 and Men. 585, and Nonius who says habere, facere: Varro: Habeat homines sollicitos, though this is inaccurate, sollicitum facere meaning 'to make', but s. habere 'to keep' in the state expressed by sollicitus, which is perhaps best understood here from its derivative sollicitare. Bacchis keeps asking and asking for other things. For exedent comp. Eun. 1087 with note. 471 For techinis see note on Eun. 718. 472 ibi=in ea re, as the construction is Eun. 816: cf. 983. In English we say 'they are at it'. 473 Syrus cum illo vostro = Syrus et ille voster, which explains the following plurals consusurrant and conferent: cf. Sall. Cat. 43 Lentulus cum ceteris constituerant and Virg. A. 1 292 Remo cum fratre Quirinus iura dabunt. 481 fenestra 'an opening', here in the same way as Suet. Tib. 28 si hanc fenestram aperueritis, nihil aliud agi sinetis. Cf. also Pliny Ep. 1 18 illa ianuam famae patefecit, quoted by Henry on Virg. Aen. 11 661 patet isti ianua leto. 484 f. 'Tolle totum hoc panni vulgaris adsumentum. Ex notula aliqua olim in textum irrepsit sententiola generalis'. 497 After this line all mss. and all editions before Bentley place v. 508-511, where see note. The omission of ac is in accordance with the habit of comic language. 501 adsum is Bentley's reading instead of adero of mss., a proceleusmatic being quite out of place 505 quía in re with a shortening of in which is nothing strange in comic prosody. Bentley's transposition quia re in is therefore quite unnecessary. 509-511 Bentley's transposition (see on 497) is so simple that its truth appears self-evident, and one finds it almost hard to believe that nobody should have had the same idea before him. It is true, Guyet had perceived the inaptitude of v. 508 in case nothing else follows: but the way in which he cuts the knot instead of solving it (he pronounces the line to be spurious) can hardly meet with anybody's approval: Boeclerus had proposed huic instead of tibi, but how could the latter have been substituted for the former? It would indeed be difficult to account for a change of this kind.

Faërnus had, though doubtfully, assumed a form congruere 'ut quod forte sit secundae declinationis'; but Bentley adds 'apage illud congrueo': yet what he gives himself consentire instead of congruere is hardly better as this is a word much later than Terence, and is scarcely found in any writer before Cicero. Cas. prol. 59 proptérea ea una consentit cum filio is not written by Plautus, as the whole prologue to the Casina was composed for a performance which took place after Terence's death. And even there consentit is perhaps no genuine reading, and we should conjecture contendit. Fleckeisen adopts the reading given by Bentley's 'Vir doctus', i.e. F. Hare, ne nosmet inter nos congruere sentiant: but this is only a very cheap way of getting over the difficulty. If congruere be utterly inadmissible, I should even then prefer ne nos isti inter nos c. s., as isti could easily escape the eye of the scribe before INTER-but there is another consideration against this conjecture: viz. the words internos must be pronounced so as to let nos appear as an enclitic: intérnos, whence it follows that either we must revert to congruere, as recently even Corssen did, Krit. beitr. 539, (cf. terg- strid- sorb- with the secondary forms terge-stride-sorbe-), or we are obliged to substitute some other word for congruere, e.g. congrediri which Parry proposes, or concordare. I have let the text stand as the mss. give it: one of the few instances in which I have found it possible to agree with Parry's criticism of the text.

513 Syrus addresses the money which has not come to him yet: circumcursa 'run about', as if he were pursuing the money which was trying to escape him. Bentley, who was the first to give this explanation, justly compares 518 recte 'ioco vult Syrus deflectere oratiov. 678. nem in aliud et subterfugere eri reprehensionem'. Calph. Translate 'all right'. 521 αἐτοῦ γῆρας prov. of 'green 523 Chremes is by no means so enthusiastic as the slave in his praise of Bacchis: sic satis 'just right'. 524 An excellent observation by Bentley 'palpatur seni. temporis acti laudatori, quasi illo iuvene formosiores essent 529 ni sciam is Paumier's homines quam nunc'. emendation instead of nesciam of mss. For the order of words (quid ego ni instead of quidni ego) comp. Ad. 622. 540 vel 'for instance'. Pl. Glor. 1120. Pseud. 652. 544 The sentence as it stands in the mss. (without hic . before tolerare and huius instead of eius) is awkwardly expressed, as in the first clause Clinia is the subject, and Menedemus in the second, although it requires a moment's reflection to find this out. Bentley writes, therefore, abigat 'until he (Menedemus) drives him (the son) away again', thus getting the same subject in both clauses. But I think that my reading is far easier: hic naturally denotes Menedemus (cf. v. 540), while eius is the son. 545 ad 'towards'. The fallacia (513) is considered as a machine which is to be used against the old man. 549 tanto melior sc. es: see the contrary to this, Ad. 528, tanto nequior. 557 It is not without irony that the slave repeats the expression used by Chremes himself, v. 553. 559 numquam umquam 'never did I ever hear', a peculiar abundance of expression. 560 Parry observes, 'Bentley adopts male facere, an emendation of Muretus, without any particular advantage; for the construction licere male facerem is perfectly good Latin'. There is little doubt that Bentley knew Latin as well as Parry; but he very likely thought that any attentive reader would see that male facerem (as the mss. give) was untenable on account of

the ambiguity produced by the two subj. impf. 582 Chremes had left the stage after 558, and comes new out of the house with Clitipho, whose free behaviour towards Bacchis has aroused his suspicions. oculie τοῦσδ' δμμασιν, i.e. δμμασι τοῦδε τοῦ ἀνδρόε 'my own 568 in vino παρ' οίνφ 'during the συμπόσιον'. Scriptum sane fuit in Bembino here, sed e inductae superscriptum est i. bis in tanta exemplorum multitudine apud Plantum here legitur: Pers. 108 et Mil. 1 1, 59: in reliquis omnibus, quae video circiter triginta esse, constans est heri 570 The mss. and scriptura'. Ritschl, Opusc. 11 255. editions before Bentley read amantium animum: advortunt, but Bentley justly adopted an emendation by Paumier, as advortere alone is never used in the sense of animum advortere either by Plautus or Terence. 575 In omnia we have an instance of the original long quantity of a in the neut. plur. 580-583 The dialogue between Syrus and Clitipho is conducted in such expressions that Chremes believes that Syrus is merely upbraiding his son for his bad behaviour, though at the same time the slave and Clitipho understand each other perfectly well. Only v. 584 is said aside in an 587 deambulatum is quadrisyllabic both under tone. 592 quantum tibi opis di dant 'as far as it is in your power'. Cf. Pl. Cist. IV 2, 1 nisi si quid mi 595 f. The mss. add aut at the opis di dant, disperii. end of this line, and dum etiam after non in the next. have considered it less violent to do away with these words which look like mere expletives than to adopt Bentley's reading aut est instead of repperisti. But then my reading

necessitates a change in v. 597, where the mss. read est,

for which I have written sic 'yes', not that I consider this as a certain emendation, but merely because I cannot suggest anything better. 600 f. The editions before Fleck, add hic at the beginning of the next line, and some editors place it at the end of this; but in the Bemb. hic is entirely omitted (Poliz.), and hence it becomes necessary to write huice. For the whole line see Ritschl, Opusc. 11 472. 601 mille is here, as mutuom also shows, a subst. = χιλιάς, whence also the gen. drachumarum. 606 ff. Our text gives here the reading of the Bemb. which is not, however, easy to explain. Faërnus observes 'alii poscet legunt : sed utroque modo hoc mihi non satis clarum'. Bentley and C. Dziatzko after him (rh, m. xxi 315) wonder why Chremes should repeat the expression poscit: but this seems the slightest difficulty in the passage. Chremes repeats this word simply to express his surprise at the whole proceeding, catching up the last word he hears: cf. Pl. Bacch. 222 nam iam huc adveniet miles. Сн. et miles quidem. To this Syrus may justly rejoin 'well, you need not be surprised at her presumption in asking for so much money'. But then a great difficulty lies in the words ego sic putavi, as Syrus himself has just said that he never thought any presumption of the kind in the least doubtful or surprising. Kayser perceived this and proposed therefore to read audivi 'I have heard it as certain': but the two words putavi and audivi are too dissimilar in shape to be mistaken for each other. I have prefixed an obelus to putavi in order to indicate that the reading is corrupt: but now it appears to me not improbable that the words ego sic putavi should be attributed to Chremes. 611 f. Here again my edition follows the Bemb., but this time with decided advantage, as its reading is far superior to that of the other mss.: see Dziatzko l. c. p. 314. Chremes fancies he can throw out Syrus completely by anticipating Menedemus' answer 'non emo', and so asks 'should Menedemus say so, what would you do?' But the cunning slave is not easily disconcerted, witness his answer 'optata loquere', i. e. loqueris. It is now Chremes' turn to be surprised 'qui' 'how so?' Syrus then answers 'it is not necessary (that Menedemus should buy her)'. Chremes: 'what, it is not necessary?' Syr.: 'To be sure not'. Chr.: 'I wonder how you make that out'. Syr.: 'Well, I'll tell you' &c. The mss. of the Calliopian class read v. 611 atqui without dividing the last four words of the line among Chremes and Syrus: an error merely due to the habit (still visible in the Bemb.) of denoting Chremes throughout the scene by a and Syrus by B: AQVI passed then into ATQVI. and thus the whole confusion arose.

624 According to Poliziano, the Bemb. reads et instead of etsi of other mss. I have therefore written at and put

at incredibilest in brackets. 625 portat 'carries with it', i.e. portends. 628 minor is Bentley's conjecture for domina of the mss.: 'erus minor est Clitipho qui profecto sorore inventa mactabatur dotis eius damno, sic olim legebat Eugraphius, ut ex verbis eius colliges nove dixit auctus damno, quod ei coheres puella venerit'. For the expression minor erus Bentley quotes Pl. Asin. 329 and Merc. 112. damno augeri is a significant δξόμωρος, quite in keeping with the habit of the comic poets: cf. Pl. Persa 484 iam liberta auctu's (in getting a liberta, he loses an ancilla) to which Dordalus indignantly answers enicas. 632 equidem ego is here the reading of the Bemb.: Bentley writes quidem, because equidem 'per se valet ego quidem': but Ritschl who adopts this doctrine Proll. LXXVI justly admits pleonasms like this, conf. Pl. Merc. 264 amavi equidem hercle ego olim in adulescentia, and Persa 187 f. equidem si scis tute, quot hodie habeas digitos in manu, Egon dem pignus tecum? 638 quod voluisti is subject of prospectumst 'how well you carried out your intention'. 639 prodita anui illi 'was left entirely at that old woman's mercy'. 640 per te 644 vincor: cf. Phorm. 501 'for anything you cared'. veris vincor. 645 animus natu gravior probably occurs only here: the peculiarity of the expression consists in transferring to animus what should be said of Chremes himself. The expressions gravis annis or aetate or aevo are quoted by the commentators, but whereever they occur, they are used of persons. We have here, it seems, a σύγχυσις of two ideas: tu es natu gravior and animus tuos propter aetatem est ignoscentior. 647 For scîlicēt see Ad. 839 and cf. licet 666. 665 in tollendo when the question was, would you bring her up or not: strictly speaking in Chremes' case it was in non tollendo. 667 fert is Bentley's conjecture for est of mss.: cf. Andr. 188. 668 Bentley writes permultum in order to avoid 678 retraho is the proper word the hiatus after me. of overtaking and bringing back a fugitive: is paulo ante ex fuga retractus erit Sall. Cat. 47.

681 Clinia uses the same expression of absolute submission as Pamphilus Andr. 897 tibi, pater, me dedo:
cf. also Eun. 1026. 683 ex sententia 'according to your heart's desire': cf. Ad. 371, 420. Hec. 872. Phorm.
256. 684 usque 'from beginning to end'. 685 quoiquam (or as Bentley writes cuiquam) is a necessary emendation by Bentley for cui or quoi of mss., the hiatus being quite inadmissible. Bentley adds that we should connect aeque commode, and that quoiquam quicquam is precisely in the style of the comic poets. quam (written qui) escaped the eye of the scribe on account of the following que in aeque.

691—693 Clinia continues

in a state of extreme joy and excitement at the certain prospect of his union with Antiphila, and has no mind to listen to Syrus' inuendoes who wants him to be less selfish and to further his friend's plans in regard to Bacchis. 693 apti = adepti (as late mss. often read instead of the simple verb); cf. Phorm. 406. The simple verb seems almost the rule in Plautus: but in almost every passage where it occurs later mss. give adipisci. Trin. 367 apiscitur A, adipiscitur all other mss.; Epid. v 2, 3 (=652 G) adipisci B m. 2 (apisci m. 1?), aspici Pall. et Par.; Capt. 480 adipiscier seems the reading of all mss., yet I think Plautus wrote apiscier; but Stich. 280, the metre shows that adipiscundi is right; Rud. prol. 17 B reads apisci, inferior mss. adipisci. For Lucretius see Munro's note on I 448. The expression deorum vita for unlimited happiness is easily understood: cf. moreover Virg. ecl. IV 15 ille 699 Syrē in the caesura: but deum vitam accipiet. perhaps the e appears here in its original quantity, cf. n. on Andr. 267. 706 recta via 'straightway'. perdis is the reading of the Bemb. ms., while the mss. of the Call. class have prodis, which is not so effective as 'you ruin him'. Even plane alone shows that Clinia intends to use a very strong impression. The line as it stands forms an iambic senarius, but this seems quite out of place here, being entirely isolated between a series of iambic septenarii and trochaic septenarii. In order to understand the line, it would, moreover, be necessary to supply such a clause as 'hoc si faciam' or, as Hare did, 'hoc si fecero': the omission of which seems, to say the least, very harsh. I have for the present followed Fleckeisen in bracketing the line, though it is also possible that it may be genuine, in which case a few words must have been lost by the scribes. 715 fors is Guyet's emendation for fortasse of the mss. Bentley quotes Virg. Aen. v 232 et fors aequatis cepissent praemia rostris. Syrus is near losing his patience, as is shown by the interjection malum. aetatem = aevitatem, i.e. per aevum, for ever, for an eternity: cf. Hec. 747. 719 redeo ad illos 'retreat to those who say'. The expression caelum ruit was proverbial of a very great, yet at the same time impossible danger: so Arrianus 'Ανάβ. 1 4 relates that Alexander asks the Celts & τι μάλιστα δεδίττεται αὐτούς τῶν άνθρωπίνων, έλπίσας ότι μέγα όνομα τὸ αὐτοῦ καὶ είς Κελτούς καί έτι προσωτέρω ήκει, καί ότι αὐτὸν μάλιστα πάντων δεδιέναι φήσουσι. τῷ δὲ παρ' ἐλπίδα ξυνέβη τῶν Κελτῶν ή ἀπόκρισις... Εφασαν δεδιέναι μήποτε ο ούρανος αὐτοῖς έμπέσοι. Syrus says, there is of course a certain venture in everything: but what would become of any enterprise, were we always to count upon remote chances?

723 proterve 'immoderate et superbe : dictum est ideo

quod proterit alium qui protervus est. nam protervus est qui dum alius obvius est, proterit' Donatus on Hec. 503. So below protervitas 814. induco 'entice': cf. Andr. 399. 724 The construction is somewhat loose: translate 'should he cheat me now in regard to the ten minae which he promised me'. For darë see Introd, p. 14. 727 It would be perverse to connect spe animi; animi pendere occurs also Pl. Merc. 126, and has its numerous analogies in the language of archaic writers (e.g. Phorm. 187. Ad. 640, see also my note on Pl. Aul. 165). 728 poenas pendet is not only noteworthy for the alliteration, but in pendere we have no doubt a pun on pendere in the preceding line. 730 dormiunt 'they feel safe'. 733 currere curriculo lit. 'to run with a run', i.e. hurriedly, rapidly, a construction of the so-called 'figura etymologica': the same phrase occurs Pl. Most. 362 and Glor, 523, curriculo standing there like an adverb, cf. curre cursim Afran. 294. We also find the analogous expressions curriculo ire Pl. Rud. 798, 855. sequi Epid. 1 1, 12. volare Persa 199. percurrere 'to run across': we might also translate 'to run over' to the villa: for this sense of per cf. Key's Phil. Essays p. 319. 734 quid inceptat: Introd. p. 19. 734 quid inceptat: Introd. p. 19. 737 Bacchis repeats Syrus' quin with a great deal of humour; Syrus: 'why, the money is ready'. Bacchis: 'why, then I stay'. 739 There is a hiatus after tibi in the caesura. etiam 'still': see n. on Andr. 116. For tuom tibi reddo comp. Ad. 249.

ACTVS IV.

749 f. Menedemi vicem (fortunam) miseret me is a construction κατά σύνεσω, miseret me standing = misereor. 751 familia denotes the slaves and servants (famuli) of Bacchis. For the infinitive see note on Andr. 245. 753 Bentley rejects this line as spurious: but his arguments are very weak. In the first place, he objects to fuit which he says ought to be est: 'nam Cliniae desiderium quem nondum senex viderat in horas iam crescit'. This is certainly logic carried too far: Chremes is thinking of his conversation with Menedemus and therefore uses the perfect 'he then showed such great longing for his son'. second argument, that filius recurs three times directly afterwards, proves nothing at all: for how often do words recur in Terence in close proximity! Only compare in the prologue to this play v. 28 and 29. And if we were so minded, we might even find that filius was repeated with a great deal of emphatic irony, especially if we were to translate 'that darling son'. Finally, Bentley says 'deest in uno codice': but what importance can be ascribed to the omission of the line in a late ms.? 755 The mss. give cotidianos which Bentley rashly changes into cotidiano, a conjecture adopted by Parry because 'in most cases the harder reading commends itself to our judgment'. If so, it is strange Parry has not adopted more of Bentley's readings; as to ourselves, we always keep a reading when given by the best ms, and capable of satisfactory explana-760 For dictum factum see Andr. 381, where the phrase is used in an adverbial sense, but here it is the object of the verb, 'I made your word (become) a fact'. Here as well as in the passage of the Andria the mss. add ac, which I have omitted in accordance with Guyet's view. In the present passage ac is, moreover, quite incompatible with grammatical construction. 762 caput demulcere 'pat one's head' occurs only here, caput scabere in the same sense is quoted from Lucilius. 763 ac emphatic: cf. Pl. Capt. 352. 769 Bentley finds it necessary to have se here and writes se eam: but we have repeatedly had opportunities to observe that the subject in an acc. c. inf. is frequently omitted in comic language. 770 immo si scies is the reading of the mss. for which Bentley gives immo sic satis without the least reason for a change of this 773 complacita: see on Andr. 645. aurum atque vestem: cf. 248. 252. 452. 855. 893. 795 Bentley writes vere for verum without any urgent necessity: Syrus says 'on the other hand' or 'but you ought also to 796 The same proverb quoted by Cic. Off. 1 10 'summum ius summa iniuria' factum est iam tri-798 I give the line accordtum sermone proverbium. ing to Bentley's emendation which is also adopted by Fleckeisen: the mss. omit esse and have, moreover, acta For further support of Bentley's conjecture see Hor. Ep. 116, 68; 17, 51. Sat. 14, 32; 120, 20. simul drops its final l: Introd. p. 18. In fáciliús the last syllable is long: ibid. p. 14.

806 The ms. reading is quam, which though my text gives Fleckeisen's conjecture quom, I ought to have maintained; see the similar instances given by Brix on Pl. Men. 396. 807 quam = quam vis.810 The expression di deaeque omnes quantumst perduint occurs in precisely the same way Pl. Aul. 778. 812 The final i in modi is here shortened by the power of rhythm, and modi mihi is there-813 ibin is Bentley's emendation of the reading in as found in the Victorianus: cf. Eun. 536. 818 abin istic is a very happy emendation of the ms. reading abiisti: I believe it to be Fleckeisen's conjecture. 825 In the first part of the line I have kept the order of words given by the mss., while Fleckeisen has homo sum fortunatus: but in the latter part I have transposed deamo te the ms. reading: cf. te amo Eun. 186. Haut. 360. Ad.

829 The Bemb. reads hinc, other mss. nunc. Chremes believes Clitipho to be near (hic) without exactly knowing 830 For pleraque omnia see note on Andr. 55. where he is. 831 lapis 'simpleton, blockhead': cf. 917. Hec. 214. So Pl. Merc. 631 ego me credidi Homini docto rem mandare: is lapidi mando maxumo. 835 Chremes estimates his expense as if he were so to say buying his daughter from Bacchis. The whole passage is well explained by Bentley 'ornamenta sunt vestimenta. ceterum in venditione et emptione mancipiorum separatim olim agebantur "tantum dabis pro nudo corpore", "tantum pro vestimentis sive ornamentis", ut hodie in equo vendendo phalerae et ephippia separatim aestimantur. inde parasitus apud Plaut. Stich. 11 1, 18 nunc si ridiculum quaeret hominem quispiam, Venalis ego sum cum ornamentis omnibus. quin et apud comicos minae, ut hic, decem statum pro vestimentis pretium erat. Plant. Curc. 11 3, 65 quia de eo emi virginem Triginta minis: vestem aurum; et pro his decem accedent minae. Persa IV 4, 19 tuo periclo haec sexaginta dabitur argenti minis, Heus tu, etiam pro vestimentis his decem accedant minae. recte ergo opinatur Chremes, alteras decem minas pro ornamentis sive vestimentis Bacchidi (quod non adverterunt interpretes) adhuc sibi solvendas esse'. 838 haec, sc. viginti minae: this first outlay necessitates another expense. 839 iusta iniusta is a conjectural reading first introduced by G. Fabricius and then also approved by Guyet and Bentley: it is, moreover, supported by Eugraphius in his note on the passage. The same expression occurs also Ad. 990. The mss. give ac prava which is only a gloss added to the original reading. moribus 'according to common usage'. 840 relictis rebus: see note on Andr. 412.

844 resipisse: the same formation of the perfect as in the simple verb: cf. Rud. 899 pol magis sapisset, si dormivisset domi. 848 homini's = hominis es, so that homini's stands for hominis's: cf. Hec. 643 quid mulieris. I have closely followed the reading of the Bemb., but in Chremes' answer have added quid (cf. 894), as the metre shows that a syllable is wanting. As quid occurs twice before in the line, it might easily escape the eye of the 852 Menedemus is at first scribe the third time. startled by Chremes' news: yet he soon recollects a circumstance which speaks against Chremes. This is introduced by immo 'but no, it is not so'. haec is Bacchis. In this as well as in the preceding line my text follows the Bemb. ms.; Faërnus explains as follows 'hic primo negat Menedemus, id quod asserit Chremes, scilicet per speciem desiderii nuptiarum fallaciam in se a Clinia filio intendi ad extorquendum argentum quod Bacchidi detur: non enim hanc eius amicam esse, sed Clitiphonis,

contra asseverante Chremete id esse compositum inter adulescentes, ut Bacchis amica Clitiphonis esse dicatur atque ut Clinia uxorem velle se fingat, ut per speciem uxoris ornandae et nuptiarum apparandarum argentum a patre accipiat quod det Bacchidi. tandem Menedemus in opinionem Chremetis inducitur: ac tum demum dicit id est profecto et quae secuntur'. The only point where I have deviated from the Bemb. ms. is desponderim, v. 854, instead of desponderis: the first person is given by most mss. of the Call. class, and seems absolutely necessary as it is Chremes who despondet filiam, not Menedemus, scilicet with an infinitive, in accordance with the original meaning of the word 'you may be sure that he will give it her': see n. on v. 358 above. 858 According to my collation this line is not in the Bemb. ms. nor is it absolutely necessary for the passage. I have therefore bracketed it without, however, absolutely denying its Terentian ori-862 perpetuo 'steadily'. 866 quóque ĕsse: a quantity easily explained by the fact that Terence wrote 873 scientem facere aliquem 'to acquaint a person with a piece of news': see also Pl. Asin. 48.

Actvs V.

Menedemus is now thoroughly acquainted with the whole trick practised on Chremes and is at last in a position to repay him with interest for the tutorial superintendence until now bestowed upon himself. So one of the favourite maxims of comic poets is that we can easily give good advice to others and see their faults, but when placed in their position we fall at once into the very errors we censured in them. 877 dicta is the reading of the better class of mss., e.g. the Bemb., while later mss. have dictae: and this is an instance in which the 'harder' reading deserves preference as it is at the same time supported by ms. authority: see note on dicta is 'epithets'. In v. 876 hoc is rather acv. 755. 878 potest sc. dici. cusative than ablative. 'is read ohe, iam desiné deos uxor grátulando optúndere in the mss. of the Calliopian class and in Bentley's edition. though the accent falling on the last syllable of a dactylic word is against the rule; the Bemb., however, has ohe desine inquam deos, and in harmony with this I have in my edition, and as I still believe rightly, written ohe, desiste etc.' Fleckeisen 'plautinisches' in his jahrbücher, 1867, p. 629: where he also changes desine into desiste in a similar passage, Pl. Men. 405. gratulari 'express thanks'; of, gratulor deis Afran. 21 and Iuppiter, tibi...gratulor Enn. trag. 242 (Vahlen). 882 For séd interim see Introd. 887 scelus denotes Syrus (=homo scelestus) p. 19. who teaches his pupils even voltus fingere (Caes. B. G. 1 39)

'to put on looks'. So again veterator 889 of Syrus. **890** . dum was appropriately added by Bentley, 'wait a while'. 892 scilicet 'I'll be bound'. 895 unum 'on this point alone'. The editors read conficerentur with the exception of Fleckeisen whom I follow. 898 finxit 'has trained him'; the expression is no doubt chosen so as to allude to v. 887. 899 olēre and olēre occur side by side in the language of the comic poets: cf. Phorm. 474. 904 For dictum factum see note on Andr. 381. In sense Justinus' expression is equivalent nec dicta res morata 11 3, 13 where Gronovius quotes Ov. Met. rv 546 res dicta secutast and Apoll. Rhod. Argon. rv 103 ενθ' έπος ήδε και έργον 908 Now all of a sudden a όμου πέλεν έσσομένοισιν. light breaks upon poor deluded Chremes. This is admirably expressed by a change in the metre. familia = res familiaris, especially in juridical language; so herciscundae familiae causam agere Cic. de Or. 1 56. The ἀποσιώπησις is more significant than words would have been: cf. Eun. 479. 915 For suscenseo see note on Andr. 918 For si vivo see Andr. 866. 919 The words non te respicis are a direct allusion to Chremes' 928 What a contrast between the two words v. 70. fathers, if v. 858 is really genuine! 930 sumptibus is ablative 'in his extravagance'. 931 vero 'in truth, indeed': you chose manual labour of your own free will, but I shall be driven ad rastros in order to gain my livelihood. 932 quot incomm—: see Introd. p. 19. 934 ingratum 'thankless': i.e. is not appreciated as a favour. Chremes' grief is of course all the deeper and stronger, as this unexpected conduct of his son has at the same time placed him in a ridiculous position in Menedemus' eyes, who treats him with well-deserved irony. The mention of dos at once suggests an idea to Chremes, and it should again be observed that, as soon as he has decided on its execution, the metre changes v. 940. **940** duo talenta: cf. 838. 942 For omnia see Introd. 944 vero 'in reality': I need not feign being surprised at and ignorant of your motives, as I really do not understand them. 945 f. redigam is used absolutely without in or ad or some other prepos.: so again in Lucr. 1 533 where Munro quotes Ter. 949 est aequom has the same construction as decet, as the infinitive confutari is omitted: for more instances see my note on Pl. Anl. 122. The expression dictis confutare is equivalent to verbis confutare, Phorm. 477. futare means originally 'to keep within a dish or cup'; from futis which Varro L. L. v 119 explains as vas aquarium. Hence confutare in a more general sense 'to keep within bounds'. See Corssen, krit. beitr. p. 214 f. It appears accordingly that Chremes still keeps to the same metaphor as in v. 946 where he used dif-

950 My text gives A. Klette's excellent emendation: the best mss. give egone instead of egomet: for this Fleckeisen reads ego, but this causes a histus be-See Klette rhein. mus. xiv 467. tween vivo and adeo. 951 depexum: of course fusti or verberibus: of. pugnis pectere Pl. Men. 1019 and fusti Capt. 892, where Brix quotes fuste dolare Hor. Sat. 15, 22. The preposition de three times occurring in compound words in this and the next line imparts a peculiar emphasis to the whole passage. 953 vidua mulier like our 'an unprotected female': her natural protector (and representative before law, according to ancient custom) being dead, a widow had to apply to some one else to represent her rights: cf. Quint. decl. 333 et per se imbecilla res est femina, et adfert infirmitati naturali non leve pondus quod vidua est.

Menedemus who had gone into his house after v. 949, returns now with Clitipho whom he has already acquainted

with his father's irate disposition towards him.

955 In elecerit the final syllable is long: see my Intro-962 The expression animo duction to the Aul. p. xix. omisso becomes clear by comparing Ad. 831. longitudinem consulere is to all intents the same phrase as in longius consultare Tac. Hist. II 95. 965 decet with a dat. occurs also Ad. 491 and 928. 967 tuae stultitiae = tibi stulto.972 istoc sc. moriendi consilio. 974 ilicet 'get off with you'. 975 aram et precatorem parare, the usual last resort of slaves who had cause to be afraid of punishment; a very good instance of it occurs at the end of Plautus' Mostellaria, where Tranio avails himself of this means of avoiding punishment. The altar then made use of by slaves is the same as explained in our note on And. 726, see also Pl. Aul. 598. néc tibi nec tibi: the changing quantity (cf. máně manē) and accent are quite in harmony with the ordinary habit of comic versification. On the two pronouns Bentley has the just observation 'vultu et nutu haec aguntur; primo Syrum, deinde filium intuetur'. Cf. Pl. Capt. 444 et tua et mihi sc. tua huc ornatus reveniam ex sententia. suscensere; quod facio on account of what I am doing now. 978 For quid unde see Introd. p. 19. 979 alienavit 980 a fame is the reading introduced by sc. a se. Bentley from his 'Codex veterrimus': he compares Hec. 983 For ibi sum see note on v. 478. non aberit longius sc. consilium, I shall soon have an idea. 985 qui istuc 'how do you make that out': but qui is only the reading of a ms. of the Calliopian class ('cod. G. Fabricii') whence it has been adopted by Bentley; the Bemb. has I think quid, and this is not absolutely impossible. 986 in mentemst: in this phrase the acc. seems to be the rule in archaic language, and instances of it occur also in

later writers and especially in juridical language. See also Key's L. G. § 1337 n. 988 te indulgebant: the accusative stands after this verb also Eun. 222, and in a line of Afranius 390 qui nos tanto opere indulgent in pueritia; the dative (cf. 861) is far more usual: but this is no reason why we should assume te to be a compressed form of the dative tibi, as some do erroneously. 989 filia vera: as you were but a filius assumpticius. 992 solěnt esse: the first three syllables form an anapaest as solent drops its final t. 993 quid ĕrgo is explained Introd. p. 19. ergo is the reading of the Bemb. ms. and should not be changed into ego which is given by inferior mss. 997 My text gives Fleckei-996 quoius is monosyllabic. sen's reading of the passage which I suppose to rest on good authority, as the editor does not print anything in italics: but I am not aware of the actual reading of the 1002 For sent see Introd. to Aul. p. xxiv.

1009 restas = resistis; see Paley on Ovid Fasti 11 749. 1010 de integro is Loman's emendation of the ms. reading ad integrum. Chremes says 'rather will I allow that you know it than that the same theme should be brought up again'. Hence Sostrata's expression me tacere de re tanta postulas. 1014 For sic erit see note on Eun. 1018—1020 The hand of an interpolator betrays itself but too plainly in these lines, especially in the parallel expressions id quod est consimilis moribus and nam tui similis est probe, and again quo magis credundum siet and convinces facile ex te natum. I have adopted A. Klette's restoration of the whole passage: the brackets indicate what parts are due to interpolation. See Klette's Exercitationes Ter. p. 16 s. 1021 qui sit et idem is the reading of the Bemb., quin itidem sit of the Basilicanus. whence A. Klette (l. c. p. 15) elicited the original reading. 1023 The sarcastic expression rem quom videas, censeas is rightly explained by Bentley 'cum hominem intus noveris, censeas severum esse'.

1025 vóluntate with the second syllable short as the nwas not sounded in the Roman pronunciation. 1032 1034 damnosus 'spendcáve in te: see Introd. p. 19. thrift'. 1046 inhumane: how significant that now everything should be done by Chremes as it had been done by Menedemus towards his son: cf. v. 99. 1050 exorent sc. Sostrata and Clitipho; the reading of later mss. is exorem or exoret, but we follow the Bemb. ms. 1052 se or animum offirmare 'to be obstinate'. 1054 For decét see Introd. p. 14. 1055 For omnia see Introd. p. 14. So fácilia v. 1059. 1056 recipio ad me 'I take it on myself': so recipio alone, Pl. Glor. 230. 1062 nasus aduncus 'turned up' (ad = avd): cf. Hor. Sat. 1 6. 5 naso suspendis adunco: where Heindorf quotes Pers. 1 40 nimis uncis naribus indulges. 1063 credas animum ibi esse 'one may easily believe that all his attention is devoted to these subjects'. 1065 For Archonidi see note on Andr. 368. huius: he points to the house where Archonides lives.

PHORMIO.

In the didascalia I again follow C. Dziatzko rh. mus. xxx 72: according to it, the Phormio was first exhibited at the ludi Romani a. 593; see also my introduction p. 4. Donatus says that the performance took place at the ludi Megalenses, but wrongly as I think, and merely on account of the same ludi occurring in the other didascaliae (see Dziatzko 1. c. p. 71): or also in accordance with the Bemb. ms. where we have a didascalia which belongs to a later performance of the play. It runs as follows: incipit Terenti Phormio acta ludis Megalensib. Q. Caspione Cn. Servilio cos. graeca Apollodoru Epidicazomenos. facta est IIII (rh. mus. xx 575): and seems to point to a performance under the consulship of Q. Pompeius and Cn. Servilius Caepio a. 613, as has been observed by Ritschl Par. p. 250. In the ordinary didascalia of the other mss. we find also the actor L. Atilius of Praeneste (see notes on the did. in the Eunuchus): but he no doubt belongs also to a later exhibition, very probably to the one in 613.

Gracca Apollodoru Epidicazomenos: the title of the play, not the name of the Greek poet, recurs prol. 25: where see note. Apollodorus was one of the minor stars of the New Comedy, from whom Terence took this play and perhaps also the Heoyra.

PROLOGVS.

On the close resemblance of this prologue to that of

the Eunuchus, see Introd. p. 4 n. 3.

1 poëta vetus: Luscius Lavinius, see Introd. p. 3. The opposition of the poet of the old school to 'our poet' or 'the poet' is very significant. 2 retrahere: cf. v. 3 deterrere and 18 reicere: all expressions denoting Lavinius' vehement efforts to alienate Terence from dramatic poetry. On transdere Donatus observes 'veteres sonantius quod nos lenius dicimus tradere: et tralatum nos translatum e contrario'. transdere in otium 'place' or 'transfer' (dare is orig. 'to put', $\tau l\theta \eta \mu$, root θe) 'in leisure', is said like Hant. 807 me hace deambulatio...ad languorem dedit, or Pl. Pseud. 928 in timorem dabo militarem advenam. 4 Bentley writes ante hic instead of antehac which is given by

the mss. But the subject is easily understood. scripsit is the reading of the mss., but as Donatus says, 'legitur et fecit', Bentley adopts this at once, quite forgetting that this reading can only be due to a scribe who put fecit here in imitation of v. 4. Bentley says, moreover, 'faciendi verbum poëtae proprium', as if scribere did not occur in the same way, while we have scriptura of poetical style only one line before. 7. 8 We do not know what was the precise nature of the scene in one of Lavinius' comedies which Terence here finds fault with. But if it was a scene similar to the one in Plautus' Menaechmi where Menaechmus simulates madness (cf. insanum adulescentulum), and addresses the old man as leonem vetulum olentem edentulum (v. 864), a scene in which we have a comic imitation of scenes in tragic poets where Agave mistakes her son Pentheus for a young lion (véov λίν Eur. Bacch. 1166); then indeed Terence's criticism would be very unjust. It might seem that a supposition of this kind would not be far from the truth, as Donatus says 'haec omnis περίστασις tragica, et ideo in comoedia vitiose inducitur'. For stetit see Introd. p. 14. stetit means that Lavinius' play was received favourably, nova when first exhibited. 11 After this line old editions have the line et magis placerent quas fecisset fabulas, which also occurs in Andr. prol. 3: but as it does not stand in the Bemb. and two other mss., it was justly omitted by Faërnus. 13 For the explanation of this line see Introd. p. 3, and our notes on the prologue of the Andria. 15 This line is due to an interpolator, as was first pointed out by W. Ihne in his Quaest, Ter. p. 42: 'cui tam diu obsecundandum intelligimus' says Ritschl Par. 1 551 ' quam diu non dicere, sed scribere prologum poëtae esse existimabitur'. 17 ars musica 18 reicere is here trisyllabic, as in the is here poetry. well-known line Tityre, pascentes a flumine reice capellas, 20 Here again as in v. 4 the subject Virg. ecl. 111 96. must be understood by the reader or hearer. 21 ille is here Terence; in rellatum the double l is due to assimilation as the original form was redlatum: cf. red-eo etc., and especially redduco Andr. 559. See Munro on Lucr. 11 1001. 21, 22 Donatus misinterprets these lines entirely, as he does not understand the sentence as a question: nor did Bentley see this, and as he was not pleased with the 'patientia paene christiana' ascribed to Terence by Donatus, he went so far as to change the text. The true explanation appears first in Stallbaum's reprint of Westerhov's smaller edition, at least so far as I am aware. 25 Epidicazomenon is a reading which was found difficult to explain as far back as Donatus, who says that 'Terentius hic manifeste errat', as the play from which he took his Phormio was called Epidicazomene 'a puella de qua iudicium est': yet

401

he adds 'cum sit alia Epidicazomenos eiusdem Apollodori.' It would be desirable to know whence Donatus derived this information, as there is no doubt that he himself never read the Greek plays from which he quotes passages. At all events, there is no objection to the title 'Επιδικαζόμενος in itself, as ἐπιδικάζεσθαι was the term used of the plaintiff bringing the action, i. e. in the present case Phormio who would then be the Ἐπιδικαζόμενος. Thus instead of using the Greek participle Terence substituted the name of the person designated by it. 26 Graeci Latini is the reading of the mss. which I have kept as it is not quite void of sense: Terence says 'the Greeks call the play Επιδικαζόperos, the Latins will now follow my example and call it Phormio'. But it cannot be denied that Bentley's correction Graece, Latine would be a considerable improvement of the passage. 29 voluntas 'good will, favour'. 31 f. This and the two following lines allude to the unsuccessful performance of the Hecyra a. 589, and were no doubt intended by the poet as a hint preparatory to the second exhibition of the same play in the succeeding year (a. 594); see Introd. p. 4.

ACTVS I.

Davus is merely a προτατικόν πρόσωπον like Sosia in the 35 The words Amicus summus first act of the Andria. meus et popularis are rather pompous in the mouth of a slave such as Davus: but it is the custom of servants to talk 37 relicuom pauxillulum 'a small like their betters. sum in arrear', cf. Cic. ad Att. xvi 3 maxime me angit ratio 38 id ut conficerem (should get reliquorum meorum. it ready: see v. 859) depends on the idea of rogavit or a similar word, implied in ad me venit. 39 nam presupposes an idea like this 'nor is it difficult to guess why 40 conraditur a word expreshe asked me for 'etc. sive of the great difficulties Geta finds in scraping together a decent present: the preceding diminutives ratiuncula and pauxillulum expressed the same. 43 unciatim seems to occur only here and in Pliny: in general, adverbs in -tim are frequent in archaic Latin. demensum or demensus cibus was the allowance made to slaves for their own sustenance: see Pl. Stich. 60 and the commentators on Trin. 944. 44 defrudare is the genuine form instead of the common defraudare. suom defrudans genium means 'robbing himself of what ought to have benefited himself'. Servius on Virg. Georg. 1 302 says 'quotiens voluptati operam damus, indulgere dicimur genio. unde e contrario habemus in Terentio suum defrudans genium: genium autem dicebant antiqui naturalem deum unius cuiusque loci vel roi aut hominis', genius (from root gen in gi-g(e)n-o and

in-geni-um) may in many instances and here also be translated by 'his own self'. See also note on Pl. Aul. 718; compersit 'vetus scriptura est' (Bentl.) and constantly given by the best mss. of Plautus: Bentley says that Charleius gives the common form comparsit, but there (p. 228, 18 Keil) the mss, read compersit, while comparsit is found in the ed. princ.; in Paul. Festi p. 60 M. we have comparsit, but with an absurd explanation of the word. Here the e is moreover supported by the Bemb. ms. The perfect parsi instead of peperci is in general peculiar to archaic Latin: cf. Hec. 282.

46 The emission of the subjunctive sit is rare even in later writers, much more so in earlier authors.

47 ferietur munere: the expression is easily understood, but seems to occur only here. The commentators justly com-

pare the analogous phrase tangi argento or damno.

49 The explanation of the words ubi initiabunt was deubtful even to the ancients; Donatus quotes from Probus, a grammarian of the end of the first century, who explained the passage by a reference to Varro who says initiari pueros Eduliae et Poticae et Cubae, Divis edendi et potandi et cubandi, ubi primum a lacte et a cunis transierunt' and most commentators explain accordingly that Geta had to make his third present when the child was weaned: but this view loses sight of the question when the child was weaned, and if the customs of the ancients coincided with ours, it would seem that the weaning of the child took place before his first birth-day: and if this be true, we shall hardly believe that initiare means here 'to wean', as according to our text the initiare took place after the first birth-day. I am therefore inclined to accept the second explanation mentioned by Donatus, although he does not express it very clearly 'sed Terentius Apollodorum sequitur, apud quem legitur, in insula Samothracum a certo tempore pueros initiari more Atheniensium, quod ut in palliata probandum est magis'. It is hardly credible that Apollodorus alluded to the Samothracian mysteries: but the true explanation is that we should understand initiari of admission to the sacra. If we might draw a parallel between this and corresponding acts in Christian life, the servant has to bring presents at the birth of the child, at his first (and of course also subsequent) birth-days, and finally on the occasion of his confirmation. mater is here the real mother, not as many commentators say, the nurse. The whole passage lets us peep into the domestic arrangements for taxing the savings of the servants.

50 causa 'excuse, pretence': ef. Hec. 80.

52 conabar sc. ire. In saying en, he offers the money to Geta.

53 lectumst 'nothing but first-rate coin': so Pl. Pseud. 1149 accipe! hic sunt quinque argenti lectae nume-

ratae minae, and from Lucilius Donatus quotes lecti omnes: 54 amo te 'thank you': a phrase of Atticon hoc est. frequent occurrence in conversational language: see Eun. 186. Ad. 946. Pl. Poen. 1 2, 41. Cic. ad Att. 1 3, 2.

61 quid is the interrogative 'and there what profit would 62 Both Plautus and Terence use the it be to me?' phrases operam dare and dicare quite indiscriminately.

68 modo non or tantum non (μόνον οὐχί) 'almost, nearly'.

For montis auri see my paper on Ribbeck's Virgil p. 4.
70 ingenium 'natural bent'. rex was, as is its equivalent 'king', used to denote any one and anything rich and magnificent: as for the sense of the passage, it is impossible to explain it better than Donatus does who observes 'acue me': and very properly so, as Davus says 'oh, if I were rich, how different I should be!' then Donatus adds 'ostendit pauperum affectiones qui se solos uti divitiis scire aiunt, si eas habeant '--- an observation of great psy-73 mihi usus venit 'I have had my chological truth. experience of it': cf. Ad. 895. 74 deo irato meo will become intelligible by comparing Andr. 664. Donatus quotes the corresponding phrase deo meo propitio from Naevius: v. 70 Ribb. Cf. Pl. Poen. II 4 dis meis iratissumis.

76 Bentley changes the singular seni into the plural senibus, on account of v. 71: but this is overdoing logic and the singular is readily understood by unsophisticated readers. scapulas perdere a very emphatic expression: 'my back got so well thrashed that it seemed to have lost all feeling'; cf. the analogous phrase corium perdidi Pl. 77 nam quae for quaenam. Epid. 1 1, 84.

78 advorsum stimulum calces sc. iactare, is the Latin translation of the well-known Greek proverb πρὸς κέντρον (or κέντρα) λακτίζειν (Aesch. Prom. vinct. 324. Agam. 1624. Pindar. Pyth. 11 174. Eurip. Bacch. 795. Acta Apost. 9. 5): the variety calcitrare contra stimulum is quoted from Am-79 It is characteristic of slaves to mianus Marcellinus. .use proverbs and idiomatic expressions such as we have had to notice throughout the scene. Here again Donatus informs us that scisti uti foro was 'vulgare proverbium', which, he says, was originally applied to merchants who adapted their prices to the market as they chanced to find it; we may say you knew how to make the best of the market'. 82 perdite is explained 'pro valde' by Charisius p. 213, 16 on the authority of Arruntius Celsus of whom he also quotes another observation 'antiqui enim dicebant ardere pro amare' an observation which I at least cannot understand without assuming that Arruntius Celsus found in his copy of Terence ardere where we read now amare: and if this conclusion is just, I do not see why we should not admit ardere into the text. For ardere aliquem or aliquam see the commentators on Virg. Ecl. 11 1. 86 sectari, in

ludum (sc. fidicinum Pl. Rud. 43) ducere et redducere are merely the contrivances he had to resort to in order to accomplish his aim: oculos pascere. 87 otiosi 'having nothing else to do': Donatus quotes the corresponding words of Apollodorus, but as usual, the Greek is almost hopelessly corrupt: ΝΑλΚΕΙΣ δεσυνεμαλι μΕΟΛ, where the last two words may have been δε συνομιλέσμεν or -ουμεν. operam dare is explained by sedere v. 91. 88 exadvorsum occurs again v. 97, but with a different accent. An observation related by Gellius vii 7, 4 shows what inaccurate philologers the ancients were. 89 tostrina is an excellent form instead of tonstrina, owing to the soft pronunciation of n before s: cf. the Plantian forms mostrum praemostro praemostrare (Lorenz on the name Mostellaria in his edi-90 dum inde iret domum in tion of the play p. 1). order to redducere. 95 For hic viciniae see note on Andr. 70. 97 benivolens 'patron' as a subst. : cf. Pl. Persa 650. Trin. 46, 1148. Pseud. 699. Most. 195. 99 adiutare stands here just like adiuvare, and in general frequentatives are often used in the language of the comic poets in pretty nearly the same sense as the original verbs: cf. also Hec. 359. 105 With this and the following lines compare the passage in the Hauton timorumenos 286 —291. 110 scita is explained by Festus p. 330 bona facie, and Donatus justly compares Andr. 486 scitus 113 In sibi eius the first syllable of eius is shortened: see Introd. p. 20. vi. enim = enimyero. 123 confidens in a bad sense 'pro improbo audaci ac temerario' (Don.): cf. Lucilius' line improbu' confidens malus et nequam videatur, qui in execrations has the same power as utinam: cf. Pl. Trin. 923. 997. Men. 308. 127 dicam scribere γράφεσθαι δίκην occurs in two other passages of the Phormio: v. 329 and 668. Terence took the expression from Plautus: see my note on Aul. 753. 130 qui adv. 'in what manner'. 131 The words quod erit mihi bonum atque commodum are generally connected with the preceding sentence and confingam: but they are more easily understood if we join them with the following sentence 'and if you do not refute my charge, which circumstance will be to my advantage, I shall of course gain my suit'. 138 On this common-place Donatus observes with much justice ' hae graves sententiae ex persona servorum cum dicuntur, ridiculae sunt et eo consilio interponuntur'. Cf. Ennius' line which in the Annales was put into the mouth of Pyrrhus quidve ferat Fors Virtute experiamur (204 Vahlen). The contrast between a Geta and a Pyrrhus needs no illustration. 140 credo is ironical: for the precator see Haut. 976. 141 amitte 'let him off'. 144 paedagogus of Phae-146 After fortasse there is a hiatus dria, see v. 86.

which is legitimate on account of the change of speaker. 148 quoad=ad quod tempus 'et recte locutus est, quia adventus finis est expectationis'. (Don.) 150 portitores is explained by Nonius 'telonarii qui portum obsidentes omnia sciscitantur ut ex eo vectigal accipiant'; they were also allowed to open letters, see Pl. Trin. 794. 152 Dorcton ($\Delta \delta \rho \kappa \cos \nu$) 'femininum nomen est ut Planesium Glycerium' etc. (Don.); perhaps she was Geta's wife, as Syrus has Phrygia for his contubernalis Ad. 978.

ACTYS II.

According to Donatus the real summing up of the whole scene is given in the words nostri nosmet paenitet 172, discontentment with our own affairs. 153 The infinitive in exclamations 'that it should have come to this pass!' ut in this line is emphatically repeated in the next. Comp. a similar passage Pl. Trin. 140-144 subigis maledictis me tuis. Megaronides, Novo modo adeo ut quod meae concreditumst Taciturnitati clam, side et siduciae. Ne enuntiarem quoiquam neu facerem palam. Vt mihi necesse sit iam id tibi 154 My edition gives here the reading concredere. of the Bemb., from which other mss. and Priscian differ in the order of words. For adventi instead of adventus comp. note on Andr. 365. venit in mentem alicuius rei is a construction found in the best writers, e.g. Cic. Or. 11 61. eum is put in brackets as it is omitted by the Bemb. ms. On incogitans Donatus gives Probus' remark 'incogitans in usu est, at non eodem modo cogitans': i.e. the first was in general use as 'thoughtless', the latter was rarely or never used for 'thoughtful'. 156 mihi conscius sis facinoris 'you who share with me the knowledge of the deed', i.e. 'who are my accomplice'. 157 In quod utinam the connecting quod has neither more nor less meaning than in quod ni 155, or in the well-known quod si. Instances of quod utinam occur Cic. ad Fam. xiv 5, and Sall. Iug. 14, 21. 159 illud is the reading of the Bemb. ms., instead of illos 160 In ángerét the final syllable in the editions. 164 certo appears with its original long quantity. is here preferable to certe, as Bentley shows by comparing Pl. Men. 313 nam tu quidem hercle certo non sanu's satis. 166 According to Poliziano's collation the Bemb. ms. has depicisci: cf. a similar case v. 589. Phaedria says 'I would purchase the possession of my beloved girl even at the sacrifice of my own life'. conicito cetera 'form a conclusion as to other things'. Plautus Cas. 1 1, 5 has conicito ceterum, but it does not follow that Terence wrote the same, as Bentley would have it; and moreover cetera is supported by the grammarian Diomedes p. 389, 2. 175 The reading of the mss. 174 etiam 'still'.

is retinere amare amittere: but Bentley justly remarks that we expect a double question after consulendi in the preceding line: hence he conjectured retinere amare an mittere, and this was perfected by Fleckeisen whose reading I give in my text: a reading borne out and justified by the next line.

179 celere is here neuter according to Donatus, but adverb according to Charisius p. 214, 14. reppereris is simply an impossibility as the metre shows and repereris (with the first syllable short) is inadmissible as Terence and all Latin writers in general say repperi: and a present repperis is quite inconceivable. Faernus says 'antiqui omnes repperis', but this is not the reading of the Bemb. ms. which has repper ... (i.e. three letters erased). The only way of making the passage smooth and unobjectionable consists in adopting Lachmann's reperies, which is also given by the ms. D of Priscian 1 p. 152, 6. 180 inpendere aliquem instead of pendere in aliquem: Donatus remarks expressly 'accusativo casu'; in an analogous case in a line of Lucilius (nunc ad te redeo ut quae res me inpendet agatur) Festus maintains that me is a dative=mi; but we should acknowledge accusatives in both cases, cf. mare quae inpendent Lucr. 1 326 with Munro's note. A dative te or ti is altogether imaginary; see Introd. to the Aul. xLv and n. on Haut. 989. The line quoted by Mr Key in support of a dative te, Virg. Aen, 1x 486, is commonly considered to be 181 After this line the editions before Bentley add a line from Andr. 208. 186 laterem lavare παροιμία, πλίνθον πλύνειν (Don.); 'it would be a pretty hopeless task to wash a brick in the hopes of getting the colour out of it' (Parry). 187 For animi see note on Haut. 727. 189 ultus: because his running away would be the best punishment for the old man's 190 · convasassem is a reading supported by Donatus, Charisius and Nonius, and yet abandoned by Bentley for the worthless reading conrasissem. convasare 'figuratum est a colligendis vasis' according to Donatus; hence in general 'pack things together'. se conicere in pedes; dare se in pedes and se conferre are frequent expressions in the comic poets; cf. a passage in Plautus very similar to this, Bacch. 374 me continuo contuli protinam in pedes. The best mss. read here protinus, but protinam is attested by Festus p. 226 who has also the order protinam conferem instead of coni. prot., and this is preferred by Bentley and Ritschl (Opusc. 11 245). 192 quaerere is a loose construction instead of ut quaeram or quaerendi. 194 ibi plurimumst 193 hoc nuntio = hoc nuntiante. 'there he is generally to be found'. 195 satis pro inperio = satis inperiose.200 For nam quod cf. v. 77. 203 Cf. Cic. Tusc. II 4 fortis enim non modo Fortuna adiuvat, ut est in vetere proverbio, sed multo magis ratio:

Bee also de fin. m 4. A line of Menander runs τόλμη δικαία καὶ θεὸς συλλαμβάνει, and one of Sophocles οὐ τοῖς ἀθύμοις ή 204 For the phrase apud se esse 206 non possum inmutarier τύχη συλλαμβάνει. see note on Andr. 408. 'ostendit naturae suae timiditatem nullis adhortationibus eici posse'. Don. 208 nil est 'a matter of slight difficulty': see note on Andr. 449. 213 .With saevidicus Munro on Lucr. rv 180, compares spurcidicus Capt. 56, and suavidicus which occurs in the passage in Lucr. protelare is explained by Festus to be 'longe propellere', but his derivation from the Greek τήλε is nonsensical. Very likely, the word is connected with telum and thus might mean originally 'to drive away by missiles': whether the word has anything to do with protelum (for which see Munro on Lucr. 11 531), I do not venture to decide. But from Donatus' note it appears that the ancients themselves knew nothing about the origin and first meaning of the 216 As soon as Demipho himself is in sight, Antipho's assumed courage suddenly evaporates. 218 Donatus draws attention to the parallelism in me et peccatum meum and Phanium et vitam meam: in the second line vita and Phanium may be considered identical, as beloved girls are frequently called 'my life' by their adorers; or we may also explain the words 'I recommend to your protection Phanium, with whose safety my own life is closely connected: should I lose her, I should make an end of my own life'. And with this he hurries 220 pendens 'tied to the whipping post'. 223 aufer mi 'don't mention the word, I beg': for similar passages see my note on Pl. Aul. 630, and add iurgium hinc auferas Pl. Persa 797, pollicitationes aufer Ter. Phorm. 857, aufer frivolam insolentiam Phaedr. III 6, 8, aufer me voltu terrere, Hor. Sat. II 7, 42. 225 noxia 'blame'. 226 vincibilis active: 'apt to conquer'. Cf. placabilius 229 in insidiis is, as it seems, the reading Ad. 608. of the mss. and is also given by Nonius 11, 22, while Priscian II p. 415, 3, has the reading subsidiis which Bentley prefers: he endeavours to prove that Donatus too is in favour of it. Donatus observes 'tota metaphora de re militari est' to which Bentley sagaciously adds 'legebat ergo subsidiis; nam etiam extra rem militarem insidiae sunt': but here where insidiae are mentioned together with adire ('quasi ad proelium' Don.) and subcenturiatus, Donatus' remark is surely sufficiently clear and just. Finally Bentley himself quotes Pl. Pseud, 959 ingredere in viam dolo: egomet hic in insidiis ero, which supports our reading of the passage. subsidiis arose, no doubt, from a confusion with the following subsenturiatus. 230 subcenturiati 'dicuntur qui explendae centuriae gratia subiciunt

se ad supplementum ordinum'. Don.

232 mitto 'I won't mention'; Donatus has also another reading taceo which is, however, but a gloss of the genuine 233 For the infinitive of indignation, see Munro on Lucr. II 16. 234 monitor: cf. Haut. 875. vix tandem 'hardly so': tandem is ironical. 235 future reperiam here like expediam 238. dicet sc. Antipho. 238 illud durum 'that is a hard nut', i.e. a difficulty not 242 advorsam that chances to 243 The reading of this line is so easily got rid of. come in his way'. due to Cicero Tusc. III 14, where he quotes 241-246, while all our mss. are here interpolated. The same holds good of v. 245. For pericla damna (without et) comp. Pl. True. 1 1, 8 quot sunt pericla, damna; di, vostram fidem in accordance with Brix's excellent emendation in his note on 245 In accidat the final syllable appears with its original long quantity. In the mss. the line runs communia esse haec: fieri posse, ut nequid animo sit novom: a splendid instance for those who want to study the theory of interpolation. 247-251: a similar instance of humorous parody occurs in the Adelphoe, 423-430. 248 For omnia see Introd. p. 14. 250 opus ruri 'work on the farm': cf. Eun. 220. For accidet cf. on 245. 261 dari mi in with the final i of the passive infinitive shortened, for which see Ad. 311 and my introduction to the Aul. p. xxviii. 262 illum very ironically 'that good-natured old dad'. · 266 dicendam is Fleckeisen's emendation instead of defendendam of the mss.: cf. 272. 268 inprudens 'without knowing', as Demipho is quite ignorant of Phaedria's own love-affair. 271 rei is here monosyllabic. He means of course the res familiaris: cf. Sall. Cat. 25 pecuniae an famae minus parceret. malitia 'cunning'. 276 adimunt and addunt by their Cf. the following lines by Antiphanes καλώ: judgment. πένεσθαι μάλλον ή πλουτείν κακώς. Το μέν γάρ έλεον, το δ' έπιτίμησιν φέρει. 284 The common reading is ibi obstupēfecit pudor, but obstupefacio has its e always short. See in general Ritschl's discussion Opusc. 11 618 ff. where he also speaks of this line (p. 619 note): Ritschl is not, however, satisfied with illic, he says 'perhaps ibi is only a remnant of subito: ita eum tum timidum subito obstupefecit pudor: or rather keeping the reading of the Bemb. subito stupefecit, as it would be difficult to show that the simple verb would be inadmissible'. 287 columen 'main-294 do is Fleckeisen's reading for addo stay, prop'. in the preceding line, and sino directly afterwards. For quaéreret see Introd. p. 14. 305 nil suave meritumst 'no lenient treatment has been deserved' sc. by Antipho and the girl: but the past participle with a passive meaning is very scarce, if not unique here. 307 nempe Phór: nempe frequently occurs as a pyrrhich in the metres of the comic poets. 310 The words recta via quidem illuc are meant by Phaedria in a different sense from that in which Demipho understands them. For the benefit of the audience Geta at once subjoins the true explanation. 311 salutare 'to pay one's first respects to the gods', cf. Pl. Stich. 534 deos salutatum atque uxorem intro modo devortor domain.

ACTVS III.

315 Phormio begins in the same way as Demipho v. 318 Donatus observes that the proverb was originally peculiar to 'rustici de alliato moretario'. In German there is the same proverb 'du hast es eingebrockt, nun muset du es auch ausessen'. The same proverb is found in Auson. Id. vii. tibi quod intristi exedendumst: sic vetus verbum iubet. 325 nervom 'appellamus ferreum vinculum quo pedes inpediuntur' Festus p. 165 M. This is the reason why Phormio subjoins directly 'tam pedum 329 enumquam 'ecquando' Paulus Festi visast via'. p. 76 M. Cf. v. 348, 330 tennitur is a reading preserved by Donatus instead of tenditur of mss. This form of the verb is no doubt due to the careless pronunciation of every-day life. 332 This line is not found in the Bemb. ms., if Poliziano is right, though it is explained in Donatus' commentary. As it is not absolutely necessary for the understanding of the text, and may easily have arisen from an explanatory note originally added to the preceding line, I have put it in brackets, and my suspicions against its genuineness are also strengthened by the awkward use of illis to which Bentley was the first to advert in his note. 338 rex was the name given by parasites to their patrons: Pl. Stich. 455. Iuv. Sat. 1 136. asumbolum, the Greek word = immunis Hor. Od. rv 12, 22, whence immunes et asymboli Gellius vi 13. See sumbola Andr. 88. 340 ab animo 'as concerns ene's mind' cf. Pl. Truc. IV 3, 59 ab ingenio inprobus. 341 Observe the forcible alliteration in ringitur and rideas. 342 cena dubia a passage of almost Plautian colouring. Horace alludes to it Sat. 11 2, 76 f. vides ut pallidus omnis 346 In senex the second syl-Cena desurgat dubia? lable is shortened; we should pronounce either senec or senës. Here again as in 229 f. the expressions belong to military language: 'et congredi milites et coire dicuntur' Donatus; and for ludere in the next line see Ov. Trist. III

12, 19 levibus nunc luditur armis.

352 negat here drops its final t. 355 eius is monosyllabic. 356 This line was first omitted by Bentley who saw that it was due to interpolation, as Phomio afterwards appears ignorant of Stilpo's name v. 386.

359 malitia 'evil disposition'. 362 opere sc. rustico.

368 The words videas te atque illum ut narras have been a stumoling-block to the commentators ever since Donatus who gives no less than four explanations of the passage: but in his long note I find only one remark which really bears upon these words, viz. 'allusit ad illud quod ait quem ego viderim in vita optimum'. Yet I do not think that the passage is in reality very difficult, if we translate 'compare yourself and him, according to your description', i.e. according to your tale he was such an excellent character; well and what are you? you speak in such a high moral strain, and yet we all know who and what you are: hence we may well doubt whether your account of Stilpo's character be correct. This long periphrasis comes to the same as Donatus' first explanation 'parem te illi existimo atque 370 hanc is here shortened and the illum tibi'. spliables ob hanc ini form a proceleusmatic: others talk of a pronunciation inimitias which does not exist. quam in the next line refers to hanc. 373 The phrase ain tandem has been noticed on Andr. 875. Bentley says *tandem et versui officit et sententiae', and forthwith corrects ain tamen, a correction I am surprised to see adopted in Fleckeisen's text. A spondee in the fourth foot is by no means rare, nor is it in any way objectionable that this foot should be filled up by a single word. As for the sense, tandem is simply irenical as in many other passages, earcer 'jail-bird': of the similar appellations of crux patibulum prostibulum, etc. in the comic poets. Densius quotes a line from Lucilius carcer vix carcere dignus. 394 malefaciant should here be pronounced as malfaciant: see our remark on beneficium in the note on Eun. 149. 394 usque 'all the way': cf. usque ex Aethiopia Eun. 471. tum sc. cum causa agebatur: cf. v. 400. 402 quoius is monosyllabic. 405 regnas i.e. you can have everything and anything you wish: cf. the similar passage For the law mentioned in the next line comp. Demosth. Lept. p. 535 οι νόμοι δὲ οὐκ ἐῶσι δὶς πρὸς τὸν αὐτὸν ὑπὲρ τῶν αὐτῶν οὕτε δίκας οὕτε εὐθύνας οὕτε διαδικασίαν ουτ' άλλο τοιούτο ουδέν είναι. See also v. 445. dare instead of dari in prose: see note on Pl. Aul. 242 and 351. See also v. 414. 411 homo suavis 'a sweet man', ironically, like the Greek ἡδύs and γλυκύs. actum ne agas: the origin of the proverb may be gathered from v. 406. Cf. Pl. Pseud. 261 stultus es, rem actam agis. Cic. Lael. 22 praeposteris utimur consiliis, acta agimus, quod vetamur veteri proverbio. 420 For sine modo see note 426 Phormio's words tu te idem (neuon Eun. 65. ter) melius feceris are his answer to Demipho's threat of ejecting Antipho with his wife from his house: 'then you had better do so'. The syllables tu te id form a dactyl, as · 427 · me advorsum: this preposition te is not elided.

is in the comic poets frequently placed after the pronoun it governs: see Pl. Aul. 682. Poen. r 2, 118. Amph. 936. 428 infelix 'cursed fellow': comp. the Greek κακοδαίμων and such phrases as infelix arbor, etc. 434 For senectitem see Introd. 20. v. The malicious and yet seemingly good-natured admonition respice actatem tuam is the hardest cut of all, and Demipho is quite unable to restrain his passion any longer. 439 On tibi inpingam see Introd. p. 19. The phrase dicam inpingers is highly expressive, as it reminds the hearer at once of the original phrase of pugnos inpingere. 440 Phormio's last words before he leaves the stage, are said in a whisper to

Geta. domo me sc. compellito, petito.

inpedivit as in the meshes of a net, whence there 443 f. These two lines are again very is no escape. suggestive, showing as they do that Phormio's confident answer v. 426 was founded on an accurate insight into the character of the old man, who after all dislikes resorting to violence against his son, glad as he would be to get rid of his daughter-in-law. Demipho is quite a weak 444 quidve is character. See again below, v. 461. **44**6 quid acc. as we may say ego sum id sententiae. ago 'what shall I do?' the indicative as here Eun. 811. Ad. 538. Haut. 343. 447 The punctuation ego? Cratinum is suggested by Donatus and is no doubt preferable to the common reading ego Cratinum. 451 restituere in integrum is explained by the jurisprudents (Leg. 8 § ult. Pand. De bon, lib.) to mean 'in causam pristinam resti-453 sedulo stands here in its original meaning 'sine dolo', i.e. 'candidly'. 454 With the proverb comp. Hor. Sat. 11 1, 27 quot capitum vivont, totidem studiorum Milia. The Terentian words are also used by Cicero de fin. 15, 15. 459 Geta now comes back from the house where he had been to inquire about Antipho. After 462 quoad is monosyllabic negant understand eum. here.

465 multimodis occurs also Andr. 939. 469 The ordinary reading is pateretur: but Donatus has 'legitur et potiretur', on which he justly observes 'potiri τῶν μέσων fuit; Plautus hostium potitus est' (cf. Epid. 1ν 1, 35); see also Ad. 871 pátria pótitur cómmoda, where we have at the same time an instance of pot- in the third conjugation, to which we may add in the Phormio 830 poteretur, and this is the true reading here, as has already been observed by Fleckeisen and Parry. 470 quoius is monosyllabic here. 471 qui=cum tu. The reading equidem in this line instead of et quidem is not supported by any good mss., whereas Faërnus says that the latter is given by 'tres antiquissimi et Basilicanus'. 472 While blaming Antipho for his cowardice in absenting himself from the field of

action, Geta at the same time expresses a very slender estimation of Antipho's power to assist him, Phormio and Phaedria in their schemes against Demipho. defecimus 'we have been remiss'. 476 strenuom hominem praebuit sc. se, which is generally added by other writers. For confutavit see note on Haut. 949. 478 quod potui: see on Eun. 215. omnis vos amo 'I'm much obliged to you 480 ut stands here precisely in the same all': ef. v. 54. way as Ad. 648. We should assume a σύγχυσις of two constructions: ut aibat volebat facere and again aibat sese velle facere. Bentley does not admit this and emends both here and in the passage from the Adelphoe which I have quoted. 482 metuis: see on Haut. 287. redire is the reading of the Bemb, ms., venire is that of most editions, while Fleckeisen gives videre, I do not know on what authority.

484 palaestra means here of course Dorio's house: cf. Pl. Bacch, 66 adulescens homo Penetrare huius modi in palaestram? Phaedria now comes out of Dorio's house, and thus another affair falls on Phormio's and Geta's hands, in the ingenious combination of which consists the principal

interest of the play.

489 non queo is the reading of the Bemb. ms., the editions have nequeo.

491 suo is metaphorically used of scheming, planning and contriving, cf. consucre dolos Pl. Amph. 267. Pseud. 540: cf. also the expression sutelae Capt. 688, explained by Festus 'dolosae astntiae a similitudine suentium dictae'; Brix compares the Homeric expression δόλους και μῆτιν ὑφαίνειν. suo capiti els τὴν ἐαντοῦ κεφαλήν.

492 iam is the reading of the Bemb., dum of editions. fabulae, logi 493 and somnia are all synonymous expressions: cf. also the French chansons with cantilena 495. Pl. Trin. 287 haec dies noctisque canto.

499 inpudentem: Bentley is shocked at Dorio's rudeness in calling Phaedria inpudens, and therefore corrects inprudens (cf. 294), but it is surely preposterous to determine how far Dorio might take liberties with a youth whom he believes himself to have in his power: cf. a similar case Hec. 213. 500 phalerata dicta are explained by Donatus 'honesta atque ornata'; phalerae is used by Persius in the sense of 'showy ornaments' III 30 ad populum phaleras, ego te intus et in cute novi. 502 atque is my conjecture instead of neque of mss. Donatus' explanation of the passage is 'neque tum esse mihi hoc obiectum malum cum Antipho alia sollicitudine esset occupatus, levi quapiam, non hac de nuptiis, quae est gravissima'. This explanation is at all events more satisfactory than Bentley's who says 'indignatur Phaedria...se tum in sollicitudine esse, cum Antipho beatissimus sit'-both interpretations are of course drawn from the word alia, but appear to be very artificial and

to my taste strained. Guyet not being satisfied, simply

considered 501-503 to be spurious: Paumier changed neque to acque and thus got an excellent sense 'oh, that this mishap should have fallen to my lot, while Antipho himself was equally busy with another trouble on his hands!' but there it seems that alia scarcely harmonizes with acque. I have therefore written atque 'and that this should have happened to me, when Antipho etc.' Phaedria thinks that Antipho would have assisted him in a love-affair

of his own, had he not been engaged in one himself.

503 autem is the reading of the Bemb., autemst of editions. 506 auribus teneo lupum: Donatus quotes the Greek proverb των ώτων έχω τον λύκον, οδτ' έχειν οδτ' αφείναι δύναμαι, but it seems that he or the authority he followed borrowed it from Aristaenetus Epist. 11 3 έγω γάρ τον λύκον τών ώτων έχω, δυ ούτε κατέχειν έπι πολύ δυνατόν, ούτε μήν ακίνδυνον doeiras, in the Latin the following line is but a parallel passage added here by way of explanation: cf. 176. Bentley was the first to see that this line did not originally belong to Terence, though it seems that St Jerome was acquainted with it, as he alludes to it in his Letter to Pammachius (quoted by Lindenbrog). Cf. Suet. Tib. 25 cunctandi causa erat metus undique imminentium discriminum, ut saepe lupum tenere se auribus diceret. 508 ne parum etc. must you laugh at us too in order to let us have the full benefit of your mean nature! 510 For véndidit see 511 suo is the reading of all editions Introd. Aul. p. xix. but Fleckeisen's, and as that editor does not print mea in italics, I conclude that he has ms. authority for it. I have, therefore, given meo, as there cannot be any doubt, that it is more appropriate here than suo, though this is also supported by Donatus. In Guyet's notes I find 'quidam libri meo pro suo praeferunt'. 512 mutare fidem is the reverse of fidem servare and firmare (Hec. 581): for instances see Pl. Glor. 983 and Liv. xxxx 28: yet the expression cum aliquo fidem mutare seems to occur nowhere else, though we may defend it by the analogous phrase cum aliquo perdere tidem Pl. Pseud. 376. 513 For quod est pro see Introd. p. 14. 515 obtundes: see on Andr. 516 bóni: see Introd. p. 15, and note on Eun. 8. boni is the reading of the Bemb. ms., bene of most editions. conduplicaverit is of course = conduplicabit. 519 neque ego neque tu is Dorio's ironical and sarcastic answer to Antipho's passionate appeal: 'can you bear to see their true love thus rent asunder?' 'well', says Dorio, 'neither you nor I shall exactly like it, but if we can't help it, why I suppose, we must lump it'. 521 Observe the copula connecting those two participles which denote actions taking place at the same time, while flentem again stands isolated. contra is adverb (as always in Terence) = e contrario. This has necessitated a punctuation different from

that of former editions. haec sc. sunt or se habent. quoad is the reading of Guyet and Bentley instead of quam ad of mss. and editions, which cannot be genuine, as in Terence monosyllabic prepositions never stand after the case they govern. Guyet quotes Pl. Pseud. 622 f. argento haec dies Praestitutast quoad referret nobis, and Bentley refers the reader to v. 148 and 462 in the Phormio. Besides this, quoad is also found in Bentley's cod, Petrensis, though it is a mere chance that so late a ms, should offer the genuine 526 sterculinum is, as Bentley shows, the reading. genuine form of the word, not stercilinium: stercilinum is given by the mss. of Plantus Pers. 407, where the term is also applied to a 'leno': Bentley quotes also Cas. 1 1, 26 (=26 Geppert), where it seems that most mss. have sterquilinium, but the excellent ms. J in the British Mus. reads sterculino. Bentley quotes also an ancient Glossary 'sterculinum κοπροδοχείον, κοπριά'. 529 For modi cf. note on 532 dare for daturum esse : see n. to Andr. 238. 533 potior sit is the reading of the good mss. and there is no reason why we should accept Bentley's transposition sit potior. 534 huic sc. lenoni. 535 quod refers to argentum in the preceding line. pote fuisset = potuisset, by which. the original reading is superseded in the inferior mss. For the prosody of quod hie si see Introd. p. 14. form adjustit (or adjust) instead of adjuverit here just as in Enn. Ann. 339 o Tite si quid te adiuero curamve levasso (quoted by Cicero at the beginning of his Cato). Donatus says 'adiuverit: secundum u pronuntiari debet': but he is either wrong, as Ennius' metre shows, or a non has been omitted by his copyists. 538 experiemur Bemb., experiamur other mss., experimur Faërnus. 542 itā appears here with its a long, a quantity admissible on account of the change of speakers. pulchre is ironical. 544 in malo crucem quasi dicat, in malo aliud malum Don., but the crux is the worst of all mala. 546 parumne is intelligible when we recollect how often a final m is dropt in the metres of the comic poets. 548 ignotum is added with much force: a place where it will be difficult to follow her: cf. v. 551. . 551 persequi 'follow through 552 pedetemptim tamen is an equivathick and thin'. lent for the Greek σπευδε βραδέως. pedetemptim is originally said of cautiously crossing a ford, always testing each step before venturing forward $(\beta a \delta \eta \nu)$. As for the spelling of the word, it should be observed that the best and oldest mss. not only here, but wherever the word occurs, support the spelling adopted in our edition, which is also justified by the connexion of the word with temptare, the invariable spelling, not tentare: see Munro on Lucr. 1 530. And surely, the orthography of the Latin writers is sufficiently settled to entitle us to introduce genuine forms when-

ever they are authorized by the mss. (see Bentley's note). 554 plus minusve facere is to take a foolish step either by overshooting the mark or by remissness in what one ought to have done': cf. Pl. Capt. 991 eheu, quor ego plus minusve feci quam me aequom fuit; and Suet. Aug. 84 ne plus minusve loqueretur ex tempore. 555 As soon as Geta expresses his willingness by saying quaero, Antipho becomes full of hope and declares his firm belief that Phaedria is now in safe hands. verum enim = enim vero. 557 For argenti see my bona mala: Introd. p. 14. Introd. to the Aul. Lill. The same price which is here asked for a young slave-girl, is also mentioned in Pl. Curc. 63 and Rud. 45. For a cheaper price see on Ad. 191. 562 μόνος φιλείν γάρ τους φίλους επίσταται Apollodorus. The turn of the whole expression is very idiomatic: cf. Pl. Bacch. 386 homini amico quist amicus, and Glor. 658 nec qui amico sit amicus magis. 563 ábǐ: Introd. p. 15.

ACTVS IV.

 571 familia 'household, servants'.
 'set out'. 575 τὸ γῆράς ἐστιν αὐτὸ κ 572 profectam 575 το γηράς έστιν αὐτο νόσημα Apollodorus. 578 consili is here like animi with similar adjectives: see 579 condicionem note on Haut. 727, and cf. Hec. 121. ferre 'offer the match'. extrarius is the same as alienus. 580 sit sc. filia. 586 se excutere domo 'to get oneself out of the house'. 587 έγω γάρ είμι των έμῶν έμὸς μόνος Apollodorus: because his own control in the household was next to nothing, his wife's power predominating. 589 For defitiscar which is here given by the Bemb. ms. see note on v. 166. The Bemb. ms. reads neque adeo defitiscar umquam e., while in the mss. of the Calliopian class umquam is omitted altogether. Priscian on the other hand reads neque defetiscar usque adeo e. and Bentley follows him. But as it seems that umquam or usque is just that part of the sentence which impedes the metre, and also changes its place in the different mss., I have preferred omitting the word, as in general the Bemb, ms. is a far higher authority than Priscian. It is, however, possible that Terence used an active form defitiscam (cf. fatisco), in which case we might keep the order of words as found in the Bemb. ms. 590 The two monosyllables sum id do not coalesce.

592 hominem 'venuste repetitum' Don. cf. 598.
598 ad forum is quite isolated in Terence who has apud forum in other passages: see note on Ahdr. 254, and perhaps we should write so here too.
601 pater drops here its final r: see Introd. p. 17; belua is the better spelling. not bellua: for the sense cf. Pl. Trin. 952 ne tu me edepol

arbitrare belsam. • 604 hinc unde = ab eo a quo, as the next line shows at once. See n. on Eun. 11: a prime 'at first, originally': cf. v. 642.

605 For adoriar comp. Haut. 757.

609 Chremes, although Xpéum in Greek, appears here with its second syllable short, after the analogy of such Latin disyllabic words as bonas foras etc. 610 editions have here and Hec. 857 volupe, but it has been proved by Ritschl (rh. mus. vii 319 f.) that volup is the only right form: cf. such lines as Pl. Men. 674 scio, ut tibi ex me sit volup and Most. 155 victitabát volup where the word stands at the end of the line. volup is originally a neuter noun=voluptas, which is only a derivative of it: etymologically it is connected with the Greek έλπ-ί-s: see Curtius Gr. Et. 1 229 first ed. In the passage quoted from the Mostellaria, volup is used as an adverb. 614 circumiri 'to be cheated': cf. Pl. Pseud. 899 ne fidem ei haberem: nám circum ire in húnc diem, which passage shows also that in Plautus' time the word had not yet become a compound in its metaphorical sense, as he admits synizesis: but whenever he has it in its original sense, he treats it as a compound: cf. an quási mare omnes circumimus insulas Men. 231, cf. Rud. 140. Curc. 451. Truc. 11 4, 56. commodum 'just now': see Eun. 343. 621 Bentley reads vidémus inter nos: but see note on Haut. 511, and cf. below 639. The reading of the mss. is moreover confirmed by 628 explora-Priscian who quotes the line II 191, 8 H. tumst 'it is not in the least doubtful'. 630 pono is the reading of the Bemb. ms. 'I will assume'. Cicero has pono in the same way, Brut. 45, 165. 631 eius is the reading of the Bemb. and other mss.; I prefer writing with Bentley ei which Guyet quotes from a 'vetus codex'. 'datur ei in manum qui furtim accipit sine arbitro aut interprete'. Don. 638 For tria non commutabitis verba inter vos see Andr. 410. Donatus explains here 'verba commutare est quod altercari dicimus'. 639 Demipho seems by no means pleased with Geta's unauthorized proceedings, but Chremes is satisfied from the very begin-643 nimium (est) quantum (postulabat). The grammarian Celsus (quoted by Charisius p. 207 K.) explains 'immane quantum, incredibile quantum': in our mss. of Terence we find traces of another explanation 'quantum libuit', and libuit even superseded the second quantum, which Bentley and others saw to be the original reading. 644 The Comp. the Greek πλείστον όσον, θαυμαστόν όσον. expression talentum magnum occurs here, Pl. Rud. 1330, Most. 647, Aul. 307, Cist. 11 3, 19 and in a fragment from C. Gracchus ap. Gell. xi 10, 6: a talent was called 'great', because it was a great sum of money. 646 f. 'in Graeca fabula senex hoc dicit: quid interest me non suscepisse

filiam, si modo dos dabitur alienae! Don. locare alone stands for in matrimonium conlocare; see note on v. 759. 652 Bentley reads incommodi: but the nominative is not altogether against Terence's habit, cf. Eun. 233 and especially Haut. 886. 653 Cf. Pl. Trin. 689 ff. ne mi hanc famam differant, Me germanam meam sororem in concubinatum tibi, Si sine dote dem, dedisse magis quam in matrimonium. The poor woman who marries a rich man becomes thereby her husband's slave, as he is not likely to allow her any voice in the administration of his house and fortune. See also Aul. 224-233. 654 For erat see Introd. p. 14. 655 qui is abl. = ut eo. 661 Donatus appropriately quotes the Greek proverb και αὐτὴν τὴν ψυχὴν ὀφείλει. 662 minas stands here with its second syllable short: Those who would advise us to pronounce see on 609. m'nas, forget entirely that it was just in order to avoid the Greek form unas with its uncouth and difficult beginning mn, that the Romans interposed an i, as they did in many other instances where they found the pronunciation of the Greek form not sufficiently easy for their organs. 664 I give Bentley's emendation in my text; the mss. give hasce. It would also be possible to write pétito tu hasce a mé decem. Fleckeisen has repetito, as if it were intended that Demipho should advance the whole sum at first and claim afterwards a moiety from Chremes. sane 'at least'. For the position of inquit, cf. v. 678 and 910. 668 sescentas: µuplas, as Apollodorus had actually 672 fallaciae 'tricks'. said. 674 For quantum potest see note on Andr. 861. Geta wants to get the money without delay, as all would now depend upon speediness: cf. Dorio's words v. 533. 680 fructus is orig. the real produce of the land, hence also the money one may get either by selling that produce or by letting the estate to Lemni 'in Lemnos', a tenant: cf. the dictionaries s. v. Donatus has also another reading Lemno 'from Lemnos' since the fructus, so to say, travels from Lemnos to Athens. 681 inde is anything but isolated in the metres of the comic poets: see Introd. to Aul. xLv. 682 This is the only passage where Terence uses the word emungo, and significantly enough, it is into a slave's mouth that he puts it. Plautus has the word not rarely, in one passage, Most. 1109, with an allusion to its original meaning, Theopropides: méd emunxti. Tranio (the slave): vide sis, satine récte: num mucci fluont? and in no passage more graphically, though at the same time with vulgar taste, than Cas: 11 6, 39 ut oculos emungare ex capite per nasum tuos. See Long on Cic. Lael. 26 and the commentators on Hor. A. P. 238. Greek ἀπομύττειν was used in the same way, Pollux 11 73. 686 I have kept the reading of the mss. which is also

supported by Priscian 1 329, 15: in redit the final t is dropt

(Introd. p. 17), and thus there is no need of transposing the words. For the expression cf. Soph. Oed. R. 1374 Epy' έστι κρείσσον' άγχόνης είργασμένα, and other passages in the Greek tragic writers (Eur. Alc. 228. Bacch. 246. Heracl. 246). 687 In the reading of this line I follow Fleckeisen. Comp. Haut. 810. 688 malis exemplis = gravibus poenis, cf. Eun. 946. 689 f. There is no doubt that we have here dittographies in our text, as Bentley was the first to point out, cf. Ad. 372. Yet the fact had already been partly anticipated by Mericus Casaubonus. 690 utibilis occurs only here in Terence, who has utilis in all other places. volnus is here the reading of the Bemb. ms. (see Umpfenbach, Hermes 2, p. 382), while all other mss. and Donatus read ulcus, and indeed ulcus tangere occurs in an analogous passage in Cic. N.D. 1 37 horum quidquid attigeris, ulcus est, where ulcus means the weak side of an argument, and Donatus even tells us that the phrase was used as a proverb. But on the other hand there is no reason for rejecting volnus which is the reading of the best mss.: and Forcellini quotes a sufficient number of passages in which the word means 'calamitas, casus adversus, pernicies, damnum'. It is of course easy enough to say that volnus is merely a gloss of ulcus, but I conceive it is very difficult to prove that it must be so necessarily, while if ulcus were found in the Bemb. and volnus in later mss., the case would be clear 693 uxor ducendast domum depends on si and belongs to the protasis. 695 enim = enimyero, as often. 696 nervom is explained on v. 325: in nervom ire is simply 'to go to prison'; insolvent persons were handed over to their creditors to be kept by them until they discharged their debts. 697 male narrare 'give such an account of a matter as to let all the light fall on the unfavourable sides of it, while its favourable parts disappear in shadow.' 699 iam 'directly'. The usual caesura of the iambic senarius shows where we have to place the semicolon, i.e. before iam and not after it. 705—710 a most interesting passage and capable of much illustration: here I give only what seems most appropriate among the numerous passages adduced by others, especially Lin-705 postilla (Eun. 127): since Phanium denbrog. became engaged to me. 706 ater alienus canis 'a black dog whose owner was unknown to me': for the superstition comp. August. de doctr. Christ. 11 20 si canis intervenerit, and Tzetzes Chil. XIII Hist. 474 κάκ τούτων σύμπαν μάντευμα καταχρηστικωτέρως κληδών, πταρμός, συνάντημα κυνών κτλ. In Göthe's Faust the devil appears in the shape of a black dog: 'siehst du den schwarzen hund durch saat und stoppel streifen?' 707 anguis in inpluvium is Guyet's emendation (per impluvium the mss.), cf. Pl. Amph. 1108. Lindenbrog quotes from Theophrastus c. 16

έαν ίδη βφιν έν τή οίκία, ίερον ένταθθα ίδρύσασθαι. Even nowa-days serpents are considered in the East and in Greece as incarnations of demons. 708 gallina cecinit: cf. Clem. Alex. Strom. VII αλεκτρυών τρεφόμενος έαν από έσπέρας άση, τιθέμενοι τοῦτο σημείον τινος. So Chrysost. Hom. 12 in Paul. ad Ephes. IV, καν όνος ανακράξη καν dλεκτρυών... πάντα ύποπτεύουσι. The following words interdixit hariolus, Aruspex vetuit denote the conclusions drawn by the 'hariolus' and 'aruspex' from the preceding 'monstra'; in Theophrastus' description of the δεισιδαίμων he at οποο πρός τον έξηγητην έλθων έρωτα τί χρη ποιείν. hariolus is the 'soothsayer', and I have no doubt that Donatus justly connects it with the root fa- 'speak', so that it would stand instead of fariolus and would imply a theoretical word farius. G. Curtius (Gr. E. 1 170) connects both hariolus and haruspex (for such is the original spelling which is here also given by the Bemb.) with hara, hira and hilla (Skr. hirá and Greek χορδή χολ-άδες). 709 autem is the reading of the Bemb. and all better mss. and thence it is easy to see that there must be a gap after incipere. In order to obtain a smooth text, inferior mss. read aliquid; but this reading has not the slightest authority. 'cum arte irrisit Terentius homines quibus religio sit aggredi negotium aliquod diebus decrescentibus'. Don. 711 me vide: see Andr. 350 with note.

714 amittam = dimittam 'I will not let it go from me'. 717 altera illaec the other girl mentioned by Geta 657 as engaged to Phormio. For the trisyllabic reiciat see note on 718 putasti = reputasti, 'you've taken into consideration'. 719 f. abit Phanium, dicat uxor, suscenseat Phanium. 725 It is not impossible to scan the line even with quoque in it: volo ipsiu' | quoque haéc | voluntát | etc.; but it is much easier and more in accordance with Terence's general habit to consider ipsius as -4instead of ---, and quoque is very probably but an in-727 illas, his daughter and wife from Lemnos. truder. 728 quo = ad quem as in the next line unde = a quo. adaliquem referre in the sense of 'consulting' is also used by 731 tolerare violenter δεινώς φέρειν, or Pl. Curc. 254. aegre ferre in classical Latin. Cf. Hec. 478. 732 nam 740 This is one of the weakest quae = quaenam. points of the whole comedy, as the whole plot would have come to a breakdown if Demipho had mentioned the name of Phanium's father to Chremes. 743 In saying st, Chremes points towards his house. 744 conclusam caged like a wild beast: see on Andr. 386. 746 effutire 'to let it (run) out'. Donatus gives the real etymology of the word, from futi- a derivative from fud- in fundo, comp. futtilis Andr. 609 with note. 750 aegritudine hac is the reading of the Bemb. ms.; hac is omitted in other

mss., in which case the abl. e in aegritudine, would be long. 751 Chremes' answer male factum does not express any great sorrow for the death of his Lemnian wife, and probably enough he is glad to be rid of her, as Nausistrata would never have forgiven him, had her rival been alive. 754 The question 'what, has he two wives?' is very ludicrous in Chremes' mouth, whose own case was the same. 756 Donatus observes that in his time ex composito was the usual phrase: but Virgil Aen. 11 129, still uses the same as Terence. 757 forte temere is said in the same way by Cic. Div. II 68. Liv. x 43, 12. xxIII 3, 3. xxv 38, 12. xxxix 15, 11. x11 2, 7. and Curt. v 11, 10. The line ταὐτόματον ήμῶν κάλλιον βουλεύεται is quoted from 759 Here we have one of the rare in-Menander. stances in which we are obliged to deviate from the Bemb. ms. It reads here conlocatam amari, while other mss. and Priscian 1 574, 12 H. read collocatam filiam: Fleckeisen adopts Faërnus' conjecture conlocatam gnatam, but it should be observed that Terence has in no other passage the word conlocare in the sense of 'marrying', and as the present passage is also on other grounds open to doubts, we may well agree with Bentley in adopting here, too, that form of expression which is in harmony with Terence's habit. My text gives therefore Bentley's reading. 765 audietis (sc. tu et Phanium) is Weise's and Kayser's emendation of the ms. reading audies.

ACTVS V.

766 For malos which we keep in accordance with the best mss., see note on Haut. 388. I do not understand on what grounds one of the editors founds his assertion that malis (preferred by Bentley in harmony with three mss. of the Calliopian class) 'has the best authority'. 768 The words ita aiunt show that we have here a proverb. Donatus offers two explanations of it, the second of which seems to be correct: 'ita fugias, ne praeter casam (eas), ubi custodiri magis et prehendi fur et mulctari verberibus potest'. The application of the proverb in the present case is this: in trying to avoid one evil we fall into another. 769 objectum: just as one throws something to a wild beast to appease its ferocity. abl. = ut eo.772 illi is understood by the editors to be a dative = we have managed the affair nicely in his favour. But it seems just as natural to take illi as adverb 774 hauscio one word, like =illic, i, e. in illa re. 775 ut is probably not from Terence's hand, but put in by a corrector in order to avoid the long quantity of the perfect-ending in censuit, for which there are, however, many parallel instances in Terence. eius is monosyllabic. 780 With in eodem luto haesitare the editors comp. Pl.

Pseud. 984 perii, nunc homo in medio lutost, and Persa 535 neque mi haut imperito eveniet, tali ut in luto haeream. The expression is readily understood. vorsura solvere 'to pay (an old debt) by contracting a new one'. The same expression is used by Cic. ad Att. v 15, and a similar one (versura vindicare) ib. xvi 2. Donatus mentions the analogous phrases vorsuram facere 'de eo qui aes alienum ex aere alieno solvit' (of. Cic. ad Att. v 21. Nep. Att. 2), and it was probably the analogy of this phrase which induced the scribes to change the original ablative vorsura in this passage to an accusative vorsuram. 783 huius Nausistrata's, who appears on the stage just as Geta leaves it.

785 sua voluntate i.e. so that we need not force her: ef. 725. 786 The indic, adiwas is preferable to adiuves, though this is the reading found in most mss., as Nausistrata has already expressed her willingness to assist Demipho. re of the money which is mentioned v. 681. 787 On factum volo see my note on Aul. 144. For viri see In-788 With patris bene parta comp. Lucr. trod. p. 15. IV 1129 et bene parta patrum fiunt anademata mitrae. 790 stātim 'perseveranter et aequaliter' Nonius p. 393, 10: 791 rebus multo vilioribus 'when things 'regularly'. were far cheaper'. 792 scilicet is here merely ironical. natum is the reading of the Bemb. ms., conf. Phaedr. III 8, 11 vir natus quod rem feminarum tetigerit. 793 ego 794 The rude word šsténd-: see Introd. to Aul. LI. iurgari is omitted by Demipho, who wants only to silence Nausistrata, not to irritate her. 796 But v. 716 f. the same Chremes had advised Demipho to use despatch.

798 iam recte an evasive 797 paene plus sc. dixi. answer: see on Haut. 518. ista Phanium, hanc Nausistra-801 For sic erit see note on Ad. 182. neque intell: see Introd. p. 19. nil narras = nihil gnarum reddis, quid hoc is the reading of the Bemb. ms., qui Bentley's emendation, necessary on account of the metre. qui means the same as quo pacto 818. 809 With the expression used by Demipho comp. Pl. Epid. III 1, 3 sitne quid necne sit, scire cupio. Demipho is going towards the house where Phanium is when Chremes stops him with the simple exclamation 'a'. 811 satis quaesitum = exploratum, 'ascertained'. illa filia is abl.: cf. Haut. 462. 812 recte here as v. 798. 813 sic 'yes'. The question iamne operation of the she shut the door' is a capital indication of Chremes' fear lest his wife should hear anything that is not intended for her ears. For nuptam cum cf. above v. 304. 818 potuit 'was it possible'.

820 ut 'in whatever position'. For a similar instance of ut for utut, cf. Cic. ad fam. xvi 18. fratri 'my cousin', properly frater patruelis. optigisse is here the spelling of

822 medeor with an acc. stands on the the Bemb. same footing with medicor c. acc. in Virgil Aen. vii 756. There are many verbs which we find with the dative in classical language, while the comic writers join them with an accusative, e.g. parco c. acc. Pl. Curc. 381; ignosco Amph. 257; obrepo Trin. 61, 974; occurso Glor. 1047; and 824 For evolvere conf. Eun. 723. indulgeo Eun. 222. 825 Nothing can be more instructive than the difference here between celetur and patefit: he is doubtful as to the possibility of concealing the affair, while he is almost certain that it will become known. 828 The line is altogether unmetrical, and looks very much like a gloss. Bentley takes the trouble to arrange the words so as to suit the metre; in his edition they run as follows, rogem quód conveniundi patris me témpus capere iúbeat. The line is not explained by Donatus. 830 For poteretur see note on v. 469. propria as his property, so as to remain with him. 832 sumam 'take' as holidays: cf. Ad. 287, where we have the original meaning 'to spend' (comp. sumptus) out of which grew the application in which we see the word used here. 834 absumere is the reading of the best mss., not sumere. 839 conficere 'squander'. as explained by Nonius p. 269, 17. 840 abs te: cf. Andr. 682.

841 'Aliud Fortuna est, aliud Fors fortuna: nam Fors fortuna est cuius diem festum colunt qui sine arte aliqua vivunt, huius aedes trans Tiberim est' Don. Fortuna and Fors fortuna are deities entirely different: see Preller röm. Myth. p. 553, and a note by Paley on Ov. Fasti vi 773. 842 Observe the play on the word onero here and in the next two lines. 844 On slaves hurrying through the streets with their pallia (ludria) thrown across the shoulder. see Brix on Pl. Capt. 775. 844 em tibi 'there you are 848 The first words pergit hercle are an observaagain! tion addressed either to himself or to the spectators, the following words to the caller whom as yet Geta has not taken the trouble to look back at. 850 On vapula Festus observes 'tum dici solitum cum vellent minantibus significare se eos neglegere et non curare. A passage very similar to this occurs in Pl. Asin. 47 ff. tun libero homini Male servos loquere? LE. vapula. ME. id tibi quidem hercle fiet. 851 A motive analogous to this is supposed to influence Mr Stirn in his intercourse with Randal in 'My Novel' 111 4, 'This tone instantly inspired Mr Stirn with misgivings: it was a tone so disrespectful to him that he was seized with involuntary respect; who but a gentleman could speak so to Mr Stirn?' familiarior 'very intimate'. malum has here the sense it usually bears in the mouth of slaves, as is clearly shown by vapulare in the preceding line. 852 séd isne est should be pronounced like sed meest. 853 It is true, the Bemb. has homo hominum, but Bentley justifies the order we give in our text (and which is also found in all other mss. but the Bemb.) by referring to Ad. 218 hominum homo stultissume. 854 Cf. Andr. 973. 856 delibutus gaudio orig. 'besmeared with joy', as if joy were an ointment; Appuleius has the analogous phrase delibutus lactitia. 857 aufer: 859 ápud for .: the preposition drops see on v. 223. 860 sumus profecti 'we set out'. its final d. Sóphrona is in perfect accordance with the habit of even Augustan prosody, in which the nom. -a repeatedly appears long in proper names of Greek origin: cf. Nausistrată v. 1037. 867 suspenso gradu 'on tip-toe', what Phaedrus II 4, 18 calls suspenso pede. Ovid, Fast. I 426, has the same expression as Terence. 869 captare 'try to catch': the phrase sermonem capture occurs also in Pl. Cas. 11 8, 8. In saying hoc modo, Geta imitates the 877 dabo pesition in which he stood near the door. almost equal in meaning to dicam: cf. Haut. 10. 880 My text gives the reading of the Bemb. ms.; others read eius habendae se dare. 881 It is due to an oversight of mine that the text gives Fleckeisen's (i.e. Bentley's) reading of this passage. The Bemb. ms. sanctions only missus sum, which is quite in harmony with the laws of comic versifeation, as sum is an enclitic and naturally draws the accent on to the last syllable of the preceding word. same ms. seems to omit em at the end of the line, though this is found in all the mss. used by Bentley. The construction of the preceding line would necessitate cdimendi here, but negligences like this are excusable in the language of every-day life of which comedy is only a aithful representative. Instances of infinitives after occasio occur also in Plautus: see Brix on Capt. 421. ingratiis 'in spite of all opposition'. ei in the next line is 'Phaedriae'.

896 I have followed Fleckeisen in putting this line here, as it is no doubt meant to relate to Antiphila, whereas if read after 906 (where the mss. place it), it is quite out of place. liberalis 'a thorough lady'. uti dixi, in a conversation which is left to the imagination of the 897 quantum potest 'as quick as reader to supply. possible'. 898 dilapidat is the reading of the Bemb., while other mss. have the subjunctive dilapidet. Either is possible, but we are bound to submit to the authority of 901 ibamus 'we were just going'. the best ms. 902 In verebámini we 901 eadem is disyllabic. have a very strong instance of the extension of the metrical law explained in the Introd. p. 15 sub 11. 903 recepissem 'had promised': see Cic. ad fam. XIII 3. 904 910 dehortatus should For quanta quanta cf. Ad. 394.

here be pronounced as dortatus: see Introd. p. 21. 913 vidua (comp. Sanskr. vi-dhavâ 'without a man' or 'husband') is any married woman who is either for ever or only for a time separated from her husband: here it means 'a divorced wife', and the same meaning we find in Pl. Men. 113 where Menaechmus threatens his wife practerhac si mihi tale post hunc diem Faxis, faxo foris vidua visas patrem. 914 dudum: see v. 413 ff. 922 f. rescribere was the usual expression of repaying money received: 'rescribere est debitum solvere, hoc est scriptum debiti liberare' is Acron's explanation on Hor. Sat. 11 3, 76, where see the Editors Monetary transactions were usually conducted through bankers; here Demipho asks Phormio to authorise his banker to transfer the thirty minae again to Demipho's account. Bu: Phormio has (or rather pretends to have) paid the sun away already by dividing it or having it put to the account of his various creditors. discribere is used in precisely the same sense as here by Cicero Phil, v 8. For quodne ser note on Andr. 768. porro is 'forthwith', i.e. directly on re-928 vostri honoris causa 'out of regard 929 dabat = datura erat, 'offered'. ceiving it. for you'. 931 fugitives is the Latin for δραπέτης. 936 imm. appears here as a pyrrhich: see my Introd, to the Aulul 937 odiosus 'troublesome'. 942 sepul tus sum 'it's all over with me': as for the metaphor, see Phormio's own words v. 1026. 948 malum is the interjection. Instead of taking Demipho's ut ludos faci upon himself, Phormio at once retorts with ludificamini. 949 The reading of the mss. is sententia, but the lines immediately following show that inconstantia is what we should expect here. This emendation is found in Fleckeisen's text, though I do not venture to assert that he was the author of it. 954 f. Demipho's character is maintained throughout with admirable consistency. Just as before he had refused to pay Phormio the money in order to induce him to marry Antiphila, he now prefers getting Chremes into a scrape to losing the money. It is true, he succeeds in the first, but not in the latter. Comp. Eun. 769. 960 For quod ipsa see Introd. p. 20 sub v. 961 placabilius stands here in an active sense, cf. Ad. 608 where we have also the same conclusion of a line as here. For analogous instances see Munro 963 The final i of ulcisci is not on Lucr. 1 11. The hiatus is legitimate on account of the elided here. change of speakers. 964 adfectare viam see Haut. 301. gladiatorio i.e. as hostile as possible; for a gladiator the question is always 'to be or not to be', either to kill or be killed. The colouring of this passage is quite Roman, contrary to Terence's general habit. 971 huius is monosyllabic here. We must suppose that Phormio points

to the house of Nausistrata. The genitive after vereor occurs repeatedly in older writers, e.g. quae non vereatur viri Afran. 99. and cuius veretur Pac. 183. 972 novo may here be taken either as a pyrrhich with a shortened pronunciation of the datival ending, of which there are many other instances in the comic poets; or else we may assume a monosyllabic pronunciation = nuo (cf. noventius contracted to nuntius), but this is after all much less probable than our first supposition which agrees better with the general law explained in the Introd. p. 14. 974 incensam dabo: cf. Andr. 683. 975 'stillare est guttas emittere ex cor-Haut. 950. extillare ipsum corpus guttatim finire; ergo quasi totum in lacrimas converti et ex toto stillare corpore'. Don. The word, which is very scarce, is best explained by Stallbaum 'etiamsi lacrimando animam exhalaveris'. This line is here no doubt merely a gloss: it occurs without the slightest difference also in Pl. Most. 655. scelus = scelestum hominem, as often. publicitus 'at the public expense'. The reading adopted in our edition is found in the Bemb.: see Ritschl Par. 1 369. 979 in solas terras 'into a desert', conf. Pl. Rud. 227, where we have the very same expression. 981 The words huc, si quid lubet are pronounced in a very loud voice, as Phormio now wants to bring Nausistrata out of the house. He is making for the house, where the two senes are to find their ius awarded 982 f. The whole passage requires a great deal of spirited acting in order to become intelligible. When Chremes calls upon Demipho to help him against Phormio, Demipho comes and at all events lavs hold of, perhaps even strikes Phormio who then calls out 'there's one action for assault against you', upon which Chremes answers 'well, go to law then', and Phormio at once assures him that there will be another action for him as well. 989 The mss. read exclude, with the exception of the Bemb. ms. which reads exculpe. The reading exclude is, however, also supported by Priscian who quotes the line II 98, 8 (Hertz) and gives excludito. Yet exclude cannot be the genuine reading, as the expression would be too strange to be credited; and on the other hand exculpe of the Bemb. ms. looks like an uncouth attempt at emending an original exclude. I say an original—as the presumption of its being the original reading in the archetype of our mss. of Terence is also supported by a passage in Pl. Pseud. 510 where the mss. again give excludito mi hercle oculum, but Ritschl emends exlidito, in imitation of which emendation Fleckeisen here, too, writes exlide, and him I have followed. For the rest see the dictionaries. 990 f. The following scene is, for genuine humour, one of the best in all Terence, and one can hardly understand how a scholar like Guyet could believe that it was the work of an interpolator. 1001 Phormio's words to Demipho admit of a double entendre. In the first place, they may mean that Demipho always stood up for his brother and helped him to hide his Lemnian marriage; and in the second place they might signify 'it is you who have got your brother into this scrape' 1005 On mi homo Donatus has a capital observation 'feminarum oratio etsi non blanditur, blanda est'; but after all, it is difficult to decide whether Nansistrata addresses herself to Chremes or to Phormio. 1007 dormire 'be without any apprehensions': see on Ad. 693. 1010 mi is, as Donatus says, 'eleganter insertum'. For the purport of the whole line cf. Pl. Asin. 812 f. ain tu? apud amicam munus adulescentuli Fungare, uxori excuses te et dicas senem? 1014 meritum is the fructus = reditus, see on v. 680. reading of the Bemb.; eum the subj. is omitted as we have already noticed in analogous instances. 1015 quin in its original meaning 'why not'; hence we may translate 'but it surely may be pardoned'. verba funt mortuo: the same expression Pl. Poen. IV 2, 18 verba facit emortuo. Some of the commentators quote the Greek proverb νεκρφ μύθους els οὖς λέγεις. But this is scarcely identical in meaning with the Latin expression, which signifies that Demipho's whole speech is lost upon Chremes, since he is already sepultus (943 cf. 1026) and past all hope—at least according to Phormio's view of the matter. This explanation of the passage is also supported by Pl. Bacch. 517 ff. igitur mi inani atque inopi subblandibitur Tum quom nilo plus ad suam rem illut referet, Quam si ad sepulcrum mortuo dixit logos. If this be right, mortuo means 'Chremeti', and does not relate to Nausistrata, as Bentley imagines. 1021 defungier 'have an end of all': see on Ad. 508. Nausistrata means that Chremes has now reached the utmost of conjugal misdemeanour and had better stop 1023 Occasionally anyone past the age of 1025 The construction quidforty is called senex. quam obrem is one of the slight negligences of conversational language which would be avoided by a prose-writer. 1026 exequias ire is a phrase used by many authors beside Terence. The commentators give the following formula for proclaiming a funeral L. Titius vixit: L. Titio exequias ire quoi commodum est, iam tempus est: ollus ecfertor, but I do not know what authority they have for it. 1030 usque 'for ever'. ad aurem gannire ('to din into one's ear') is also used by Afran. 283: and the compound oggannire by Plautus Asin. 422. 1032 aeque tecum 'as well as 1034 For the formula factum fieri infectum non potest see my note on Pl. Aul. 734. 1051 benigne dicis 'my best thanks'. 1053 oculi when he sees me sitting at his own table.

HECYRA.

THE Hecyra occupies a very important position in the literary career of Terence: its fate and some other questions connected with the play have already been touched upon in the Introduction p. 4 and p. 11; as for the author of the Greek play (some mention Apollodorus, but the Bemb. ms. has Menander), it was there conjectured (p. 11) that perhaps the real solution of the difficulty may be that Terence here as in other plays resorted to the practice of contamination'—but it may now be added that this opinion is not borne out by the simple character of the plot of the play, see ib. p. 9 note 1.

DIDARCALIA.

The words acta primo sine prologo are considered spurious by Dziatzko: but there is not the slightest reason for the assumption that they are so, and on the contrary it seems to have been originally Terence's intention to dispense with prologues altogether, which he probably considered only as clumsy expedients for acquainting the audience with the plot of the play. See Introd. p. 4. When the Heeyra was brought out for the second time, a prologue was added and this has come down to us, though with a gap-after v. 7.

ludis funeralibus: many former editions read funebribus, but funeralibus is supported by the best mss. and may well be kept as the French funerailles presupposes the existence

of this word in Latin.

PERIOCHA.

4. dederát according to the original long quantity of the endings of the third person singular: Introd. p. 14.

PROLOGVS I.

Written for the second performance a. 594. 1 In the comic poets, nomen facere, indere and nomen esse are always connected with the dat. of the name, except that with nomen esse we find the name sometimes in the nom. So Pl. Glor. 86 Alazon gracee huic nomen est comoediae and Aul. 162 quid dubitas quin sit paratum nomen puero Postu-

mus (Brix on Pl. Trin. 8). It was, therefore, justifiable to keep the nom. Hecyra which seems here to be given by the mss.: but I have followed Fleckeisen's text thinking that he must have ms. authority and with him all responsibility 2 It is unadvisable to keep the ms. reading nova novam, as Terence never uses the a of the nom. sing. in the first decl. in its original long quantity (except in Greek names): Introd. p. 15. vitium and calamitas are synonymous words, the first used especially of unlucky auguries, the second of blasts blighting the fruits of the field.

3 For spectari and cognosci see Andr. prol. 27 4 stupidus stands here in its and 24 with the notes. original meaning, according to its derivation from stupeo. The funambulus reappears in the second prologue, v. 34, but there thanks only to the pains of an interpolator. In the same prol. 33-36 some other circumstances are mentioned which helped to bring on the failure of the first exhibition of the Hecyra. 7 It is very probable that the permission to act a play for the second time was entirely dependent upon the poet's own will, as in the case of the Eunuchus it is reported that the poet was paid for the second performance: see Introd. p. 4, note 3. Hence it appears that the magistrates who bore the expenses of the festival on which a play was first brought out, bought only the right of the first exhibition, after which the play again became the property of the author. In the case of the Hecyra, Terence withdrew his play and then sold it again after he had revised it. See also what is said in the second prol. concerning Caecilius (v. 14 ff.). For the whole question cf. Dziatzko, rh. mus. xxi 471 ff.

For the following lines see note on the prol. to the

Hauton timorumenos.

Prol. II, was spoken by L. Ambivius, a veteran of histrionic art, well-known to the people and respected by them as an authority in dramatic matters. assonance 'orator' and 'ornatu' is no doubt intentional, not accidental. orator is here 'ambassador': see Haut. prol. 11, and also oratio ib. 15. ornatu prologi, as the 'prologus' wore a dress by which he was at once known as 10 exorator 'est cum impetraverit' Don.; cf. such. Pl. Bacch. 1170 sine me hoc exorare abs te. 12 For 13 scriptura 'the poem': exactas see Andr. prol. 27. cf. v. 6 in the first prol. and here v. 24. Donatus adds an excellent note 'causa facti honestior erat, non se poëtae unius, sed ipsius poëmatis causa laborare'. 15 partim ...partim stand here in their original power as accusatives, as is also borne out by the genitive earum; precisely the same construction is used by Cicero Tusc. v 13, 38. steti 'maintained my ground', i.e. had a 'succès d'estime': see Phorm. prol. 9. The reverse is cadere of. Hor. Ep. 11 1,

176 securus, cadat an recto stet fabula talo. 17 sustuli =suscepi in me, cf. Cic. pro Rosc. 4 plus oneris sustuli. 23 are musica: cf. v. 46. Haut. prol. 23 and Phorm. prol. 32-36 Horace speaks of something similar Ep. 11 1, 182 saepe etiam audacem fugat hoc terretque poëtam, Quod numero plures, virtute et honore minores, Indocti stolidique et depugnare parati, Si discordet eques, media inter carmina poscunt Aut ursum aut pugiles: his namque plebecula aaudet. 32 gloria 'obtrusiveness'. 34 Bentley saw that this line interrupts the construction where it is placed in the mss. He wrote, therefore, accedens instead of accessit, but this change is too sweeping to be admitted, so that we must either follow Fleckeisen who considers the line to be spurious (cf. prol. 1 4), or place it after v. 35, although even then the construction would be somewhat intricate. 35 Even Donatus cannot decide what persons are meant by comites in this line: but very probably his second explanation ('servi qui dominos secuntur') should 37 in nova: the Hecyra may well be be accepted. called nova as it had never been performed as a whole, and was withdrawn by the poet: cf. prol. 15. Ambivius calls his consuctudo 'vetus', as he had already applied the same practice to Caecilius' plays. 38 in experiundo ut essem =ut experirer: of. 114 istic sum sc. in auscultando, and Haut. 983. refero denuo is pleonastic like iterum referre prol. 1 5: in both passages the first attempt to bring the play out again after its first failure is meant. **42** ego intere- is a proceleusmatic: for the short quantity of the 45 condefirst syllable in interea see Introd. p. 19. 49-51 see corandi by your silence and attention. 55 accipite 'take it up'. note on Haut. prol. 47 ff. Plautus Most. 1144 has accipito hanc ad te litem, and Cic. ad Fam. vii 24 causam receperam. 57 pretio emptas meo: hence it appears that Terence had sold the copyright of the piece to Ambivius who had thus all the more interest in gaining for the play a fair hearing.

ACTVS I.

58 per separated from paucos: cf. Pl. Cas. 11 6, 18 per pol saepe peccas=persaepe. So even Cic. in his letters: ad Att. 1 4, per mihi gratum est. See also on Andr. 486. The Greek original of this line and the following is given by Donatus, but in such a corrupt state that the emendation of it was possible to a Bentley only: δλίγαις έραστης γέγον έταlραισω, Σύρα, Βέβαιος.

60 vel 'for instance'=veluti: Haut. 806.
61 sancte 'by all that's sacred': 268. 750. For quam comp. Andr. 136. iurare with a dat. occurs in Ter. only here; for Plautus see Rud. 1372, Persa 401. In Andr. 728 we have a constr. ad erum iurare, with which

we may comp. Pl. Cist. r 1, 99, aput matrem invare. em 'there': i.e. 'after all'. sedulo = simosre. have added in accordance with my coll. which leads me to believe that it is in the Bemb. In this case quoinsquam is disyllabic—quoisquam. 65 quemquem—quemenque. quemque is a bad reading without any authority: see, however, Brix's note on Pl. Men. 714. BB eximium habere = eximere. So eximium esse = eximi Cic. in Caesil. quotes East. 249.

73 My tgat gives the commun.
reading: as many mss. add illi, Bentley reads on qué vid captent te illi, but the synizesis in via is better avoided. 77 ad portum is of course to the 76 isse sc. me. Piracus. 78 Scirtus is the name of a slave inside the house. 79 millus dizeris: see Andr. 370. Eun. 216, 80 causa is 'excuse', as Pl. Asin. 789 nolo, illam habere causam. integra 'untouched', i.e. not used up. Philotium here, but 84 Philotis: the first being simply the diminutive of the latter. 84 'faute dictum meretrici. non ubi fuisti? sed ubi te oblectasti!' Don. 90 contempsises 'have rued'. No other instance of the phrase. contemnere consilium seems to occur, but it is obvious that it was chosen by Ter. on account of the alliteration and paronomasy in the two words. The constr. of the following sentence is quam cupida eram (non dici potest) huc redeundi 'how much did I long (oh it can't be described) to come back here!' 93 agitare (obs. the frequent.) convivium occurs also Pl. Asin. 834. Glor. 165. Comp. Dionysia agitare Haut. 733. 94 praefinito 'according to previous agreement'. A most amusing specimen of an agreement of this kind between a meretrix and an officer occurs in Pl. Asin. 746 ff. 95 commode 'pro blande et bene' Don. So again 108. 100 habere autem: 'ostendit pronuntiatione quod prope est ut non habeat' 107 She will secretly rejoice, because she is a friend of Bacchis and would naturally take the part of a 113 ad ingenium meretrix against a wedded wife. redire: cf. Ad. 71. 114 istic sum sc. in auscultando, 115 The full phrase is ut quom maxume quis cf. 38. 121 For animi see n. on Haut. 727. Cf. amat. Phorm. 578. 123 tundendo by often repeating the same: odio so that he became sick of it: cf. Phorm. 849. 125 The legitimate auris tundere Pl. Poen. 1 3, 25. spelling ne utiquam was first established by Bentley; the scanning shows that the first syllable is short. usque 'all 134 Instead of faxint the mss. have perduint: but this is against the metre and is probably only a

gloss of faxint, probably in recollection of Haut. 811. 139 plus potus 'half drunk': cf. Haut. 220. 148

155 superbum 'insulting'. 156

diutius is trisyllabic.

159 The mss. give multo et: but as denique 'at last'. multo cannot well be joined here with the positive maligna, it seems by far the easiest to adopt Fleck.'s transposition. Bentley boldly writes maligna magis et magis procax. maligna means 'niggardly' (opp. benignus 'bountiful'): so Plautus Bacch. 401 has malignus largus. For procax see n. on Haut. 227. 163 This line is justly considered spurious by Guyet and Bentley. Westerhovius says 'sensus est: mores utriusque ex comparatione mutua aestimans, et de utrisque ex hac comparatione iudicans'. exemplum could here hardly mean anything but 'conduct': but 166 tegere 'conceal'. is this meaning admissible? 170 par sc. suo ingenio; 'whose disposition was so congenial to his own' Colman. 172 redierat is Fleck.'s emendation: redibat or rediebat the mss.: for the expression see Andr. 799. 175 For rus abdidit se cf. Cic. ad fam. xIII 29 abdidit se in intimam Macedoniam. Parry aptly compares εκρύπτετ' οίκου γωνίην in Babrius. adhuc 'so far'. 180 postulatio 'quarrel' (cf. expostulatio): so also Pl. Bacch. 449. 185 arcessi iubet 'non addidit quae, quia intellegitur'. Don. 193 nisi = sed: 194 pergo...iter: Horace Sat. 11 6, 99. see Index. says peragere iter. 195 constitui 'I have made an appointment': cf. Haut. 726, quom venturam dixero aut constituero, where the latter means more than the former.

ACTVS II.

199 studere with an acc.: see note on Andr. 58. 200 declinatam 'id est flexam vel inflexam' Don., cf. Menander's γυνη γυναικός πώποτ' οὐδὲν διαφέρει. **201** The words omnis suas (if rightly added by Fleck.) were lost at a very early time as Donatus and others who quote the line speak of the αμφιβολία of the sentence. 202 viris: Introd. p. 15. II. aeque belongs to studiumst. ludo 'school': cf. Phorm. 86. malitia 'mischief'. 204 'magna amplificatio criminis: dubitat an sit ludus malitiae, sed magistram non dubitat Sostratam, sed certo scio inquit', Don. Bentley does not understand this, and corrects si ulla sit magistra.

206 nescio is, I believe, Fleck.'s emendation: the mss. have non. bene, which is commonly added after di, is not given by any good ms. 207 For di mala prohibeant comp. Andr. 568 and Ad. 275: the passage is taken in a different sense by Donatus from that of modern editors; the first says 'di...prohibeant, ut una inter nos agamus aetatem: seniliter odit uxorem, cuius amor optabilis fuit in adulescentia'. Westerh, says 'deprecatur Laches alterius mortem idemque cum Sostrata optat'. I incline to side with Donatus: Colman takes the same view in translating 'Heaven forbid'. 208 Our text gives

scio to Sostrata, after the example of Bentley: others give it to Laches, in which case scio would be ironical. 209 pro 'compared with': lit. 'in proportion to'. 212 liberos of only one child: cf. Haut. 151. Andr. 891. 213 Bentley prefers imprudentia on the authority of three inferior mss., but inpudentia is not too strong in the mouth of a husband who has just been wishing for his wife's speedy death (207). 214 lapidem: Haut. 831. trarum is the reading of the Bemb., unjustly I think abandoned by Bentley and Fleck, who prefer vestrorum 'ut utrumque sexum intelligas', but Laches means to say that although in the country, he can keep his eye on the women left in the town. For the form comp. also v. 240. quisque for the fem.: Eun. 374. 218 Sense 'according to your behaviour at home, shall I enjoy a fair or bad name abroad'. 222 Westerh. thinks 'minatur formulam divortii exi foras, mulier (Martial. xi 104, 1)'; but this it is hardly necessary to suppose. Laches merely means that Sostrata would have had to vacate the house for Philumena, as later on in the play it is proposed she should do. Divorce between such old people with a grown-up son is extremely improbable. 224 concedens 'giving way'. 224 ff. My text gives the four lines in the order in which the mss. give them: Fleck. arranges them as follows: 224. 226, 225, 227. The last line I have bracketed, as it is not in the Bemb. ms. according to Poliziano's collation. 232 illius dices: this is said in anticipation of Sostrata's 233 gnati causa, because it turns out that he has at any rate a better wife than Laches. The metrical arrangement of this line is due to Fleck .; the mss. giving detrimenti nil fieri p., an order of words by which the legitimate caesura of the line is violated. The sense is given by Donatus 'quantum cumque peccaveris, nihil de tua existimatione minuitur'. Colman translates 'for as for you, I'm well enough assured. No fault 235 adsimulaverit: Soscan make you worse'. trata refuses to believe in Pamphila's aversion against 236 plus 'more' adverbially. herself. 238 For enim in the first place in the sentence see n. on Phorm. 983. My text gives the words in the order of the mss. except that I substitute haud for non. Fleck. has aibant tum csse: eo ád eam non admissa sum. 241 condicio 'match'. 242 duxere, as if it had been gnatos 240. But negligent constructions like this are not out of place in conversational language.

243 ff. On the ensuing scene Colman observes, 'This expostulation of Laches with Phidippus is a most faithful and elegant copy of nature. His peace of mind being disturbed by the disorders he finds in his family, his ill-hu nour, like that of most married men, breaks out first

upon his wife. But as family-scenes, whether sweet or bitter, are seldom agreeable to a third person, the presence of Phidippus immediately puts an end to their dialogue. But the circumstance which I most admire is, that although Laches has just before thrown the whole blame on Sostrata, he no sooner sees Phidippus than he endeavours to exculpate his own family, and to insinuate that the whole fault lies on that of his neighbour'. 246 hinc = ab hoc.249 In magis the second syllable 248 sed = tamen. is long: this is explained by the fact that magis is only a compressed form of magius. 250 in illarum potestate esse te γυναικοκρατείσθαι. heia vero 'adverbium corripientis' Don. Phidippus is anything but flattered by the suggestion that he is under petticoat-government. 254 'refellit qui negat, purgat qui fatetur et sic defendit' Don. He also connects vobis with corrigemus, but it clearly belongs to purgando, comp. 871. 257 satis belongs to diligenter. 260 magnifico occurs more than once in Plautus, e.g. Pseud. 924 te amo et metuo et magnifico. 261 Bentley's te instead of me is neither necessary nor supported by any ms. authority. 263 diligentia 'affectionate care'. 269 For perdurare see n. on Ad. 554. 271 hem, Sostrata 'well S., what think you of this?' 273 The two old men go together to the forum without taking the trouble to bid Sostrata good-bye. There is nothing strange to the reader of Plautus and Ter. in this seeming want of manners; the fact is that our conduct towards ladies is not a little different from that of the 274 It is not amiss to quote here Euripides. ancients. Ion 398 ff. τὰ γὰρ γυναικών δυσχερή πρὸς ἄρσενας. Κάν ταῖς κακαίσιν αι 'γαθαί μεμιγμέναι Μισούμεθ' ουτω δυστυχείς πε-275 dignae malo 'deserving of ill-treatment'. 278 me sc. iniquam esse animum inducant. 280 expeto is a necessary change for expecto of mss.; Sostr. means to say that she is longing for her son to return home, and this is expeto.

Actvs III.

281 ex I have bracketed, as it is impossible to shorten it if (as is the case here) a long syllable precedes: amore alone is 'by means of his love', 'through his love'. For nemini homini see n. on Eun. 549.

283 The mss. read cui for hui.

286 Instead of nos omnes we expect nobis omnibus: but anacoluthic constructions like this occur in the best writers, even in Cicero: see Madvig § 480.

287 For the sense of this line, Parry appropriately compares our own 'where ignorance is bliss, 'Tis folly to be wise'.

297 illim is Stallbaum's beautiful emendation for illinc of the mss.: see Ritschl Opusc. II 459.

298 porro

302 obfurther in its local sense; so again 300. noxius sum 'I'm under an obligation'; cf. Liv. xxxv 31 Graeciam beneficio libertatis obnoxiam Romanis esse. quae 'she who'. I note this because even Donatus takes 306 aut is the reading of one quae for a neuter plur. of Faërnus' mss., and the only one that gives a satisfactory sense: the other mss. have haud (or haut), and Donatus, as usual, sides with them. It seems that the mss. add quidem between aut and hercle, and this may be defended by assuming a shortening of the first syllable in hercle, for which see my Introd. to the Aulul. p. XLVI. says or indeed a slight thing may have caused this 307 maxumae and iniuriae are due to Bentl.; the mss. giving maxumas and iniurias. Donatus gives the sense required by logic 'iniuriae faciunt iras', but tries to explain the accusatives by assuming 'hypallage'. Such an 'hypallage' would however be monstrous for non maxumas, quae maxumae sunt interdum iniuriae, iras faciunt. In our reading we have the same figure, but so expressed as to be intelligible: we should understand eas iras quae interdum sunt maxumae. 309 quom belongs to est, Translate 'often it chances that in est quom = $\xi_{\sigma \tau \iota \nu}$ $\delta_{\tau \epsilon}$. precisely the same matters, where another would not even get angry, one who has once got angry turns into the bitterest enemy'. Donatus notices the slight irregularity in the expression de eadem causa instead of de eisdem rebus. 310 iras gerere is an expression on the model of bella gerere: so Pl. Poen. III 6, 18 plumbeas iras gerunt. Compare also odium gerere Liv. xxvIII 22 and ger. animum Cic. Parad. 5, and here in the next line. 311 enim 'to be sure': cf. Haut. 188. 313 fortasse has here an acc. c. inf., as we have it twice in Plautus, Merc. 782, and Poen. v 2. Comp. scilicet with this construction, Haut. 359. cre was added by Bentley and, whether true or not, I think it very probable, at all events it completes the metre. 315 'rursum proprie retro, prorsum ante significat' Don.; Westerh. quotes Varro ap. Non. mortales multi rursus ac prorsus meant: comp. also rursum vorsum Pl. Amph. 1112. 316 accedo is the reading of the Bemb., accede of inferior 321 pavitare = aegrotare (Don.). 327 usus mss. factost is a constr. like opus est facto: cf. Pl. Men. 753 ut actas meast atque ut hoc usus factost. 334 The datives capiti atque aetati depend upon mali 'something dangerous to their lives': caput and aetas singly and jointly expressing 'life', 'the whole existence'; comp. Pl. Men. 675 sibi inimicus magis quist quam aetati tuae=tibi. It seems the mss. read siet at the end of the line, but those who keep this, either will not or cannot scan. 335 'Missis will get the blame, but it's I who am in for the blows '.

336 tumultuari is here pass.; we find both the active

and depon. forms in archaic writers. 338 Salus was considered the daughter of Aesculapius, and they were often invoked together. 340 eras, where we should rather say 'are you here?': but see Eun. 86. 349 On remittent Donatus observes 'verbum activum quasi neutrum posuit', and this shows that he read Philumenae, and not Philumenam, which many bad mss. and edd. give. Cicero has remitto in the same manner, Brut. 34 cum remiserant dolores pedum. 355 recte 'oh, I am all right': see n. on Haut. 518. 356 For tumulti see n. on Andr. 365. 357 febris cotidiana seems to be a form of intermittent fever, the attacks recurring at a given hour every day. 359 adiutare with a dative occurs also Phorm. 99: the same constr. as here we find in the fable of Ennius quoted by Gellius II 19 messem hanc nobis adiuvent. The dative is easily explained from the original meaning of iuva- 'give them a lift'. 363 percepi is the reading of the Bemb. according to Poliziano's collation; partim quae accepi is given by all editions. 365 ut is added before me in the editions: but according to Poliziano it is not in the Bemb. 372 eius videndi although said of Philumena, not videndae: see n. on Haut. 29. The passage here quoted by Parry (Phorm. 176) has a very different explanation, as eius is there = amoris. 378 limen exire is said on the analogy of egredi portam or urbem. 380 Donatus quotes from Apollodorus ούτως εκαστος σεμνός δια τα πράγματα "Η καὶ ταπεινός, and from Homer Od. σ 136 τοῖος γάρ νόος ἐστὶν **ἐπιχθονίων ἀνθρώπων, Οίον ἐπ' ήμαρ ἄγησι π**ατήρ ἀνδρών τε θεών τε. 386 For fors fortuna see n. on Phorm. 341. 408 idem sc. ut hunc (amorem) consilio (by resolute perseverance) missum faciam.

417 tantum quam occurs also in Livy vii 35 and xxvi A similar sentence is quoted from Posidippus δ μη πεπλευκώς οὐδεν ώρακεν κακόν. 423 This line contains the reason for Sosia's daily expectation of death, usque is 'always'. 425 sciam is the reading of some mss. and justly preferred by Bentley: Sosia says that he would rather run away altogether than return, in case he were told that he should have to go on board ship again: siet is the common reading. 431 quoi homini 'cum recusatione pronuntiandum: et est pigri responsio laborem ad 435 rumperet 'would make alium transferentis' Don. rupturus sum.
436 an conveniam modo 'am I only to
440 It appears the critics found fault with Ter. for using the word crispus here. Their criticisms are contained in Donatus' note on the passage 'imperite Ter. de Myconio crispum dixisse aiunt, cum Apollodorus calvum dixerit: quod proprium Myconiis est; ut Lucilius Myconi calva omni' iuventus unde etiam proverbium Graecum Μυκόνιος φαλακρός. sed ego Ter. puto scientem facetius Myconium crispum dixisse'. 447 Comp. Pl. As. 508 hocine est pietatem colere, imperium matris minuere?

451 Cf. v. 269. 458 admodum 'just so': Phorm. 315. Pl. Rud. 1081. Bacch. 1111. 461 Lindenbrog 461 Lindenbrog quotes an Inscr. from Torda in Transylvania vixi, dum vixi, bene: iam mea peracta, mox vestra agetur fabula. valete et plaudite: cf. Petr. Sat. 43 frunitus est quamdiu vixit. 463 obfuit: 'morem eorum expressit quibus relinquitur= qui cum audierint sibi aliquid esse relictum, tunc tristes se fingunt' Don. In order to understand both profuit and obfuit, we should supply nobis to both. 465 The words heri—iussit are addressed to Pamphilus; dic iussisse te to 467 fodere 'poke' in the ribs: latus fodi-Phidippus. 478 quae is the read. of the care Hor. Ep. 16, 51. Bemb. m. 2: the common reading cui gives no sense. cuiusque is the read. of all mss., but eiusque (Bentley's emend.) is necessary for the construction of the sentence. suadeo with an acc. c. inf. occurs in later writers also, e.g. Virg. Aen. x11 813 f. 482 accessit is here defended by the authority of the mss., but in other passages accidit has better authority, and the same reading is here proposed by Paumier. See esp. Cic. pro Sest. 50 nihil ut umquam videretur tam populare ad populi Romani aures accidisse. See Munro on Lucret, 11 1024. 493 tibi id in manust 'you have 501 For si est ut see it in your power': so again 667. n. on Ad. 214. See also below v. 558. 504 Phidippus is so much excited by Pamphilus' abrupt behaviour that he addresses him by name just as if he were present. nobis is the dat. eth.: Parry justly says that the whole line looks like a close imitation of a Greek line, e.g. κατῆλθες ἡμῶν, 508 Cf. Pl. True. 11 8, 10 post-Πάμφιλ', αὐθαδέστερος. quam filiolum peperit, animos sustulit. 510 For audi paucis see Eun. 1067. 514 ad $\bar{u}x\delta r$: see Introd. p. 20. 515 evomam: the same expression Ad. 312.

519 clam habere = celare: v. 657 and Pl. Merc. 361. 527 taces has here its second syllable short: for parallel cases see my Introd. to the Aulul. p. xxxvii. 531 témporē: Introd. p. 14. 532 praeoptares is trisyllabic: In-537 de is Donatus' reading in his n. on trod. p. 21. v. 711: ex is given by the mss., but is against metre and 542: cf. Ad. 101 f. 543 The mss. add the gloss omnibus before innatumst. Bentley was the first to remove it. For the sentiment of the latter part of the line, comp. Pl. Bacch. 416 f. paulisper, Lude, est lubido homini suo animo obsequi: Iam aderit tempus quom sese etiam ipse oderit. The redundant expression quoque etiam occurs several times in Plantus, and in our play we have it again v. 734 and 762. 552 hoc is omitted in the Bemb. (Poliz.).

553 qui=ut eo, Andr. 6, 558 rógā: Introd. to the 563 The pf. inf. in the sense of an Aulul. p. xxv. aorist occurs in archaic Latin more than once: with velle again in Cato de re rust. 5 vilicus ne quid emisse velit insciente domino nec quid dominum celavisse velit. 564 stultior a softish fellow: precisely so Pl. Trin. 1057 sed ego sum insipientior qui rebus curem publicis. 572 For the passive quitast comp. such passages as the foll.: Pl. Persa 194 nec subigi queantur umquam. Rud, 1064 retrahi nequitur conprimi. fragm. Satur. retrahi nequitur, quoquo progressast semel. 575 simul drops here its final l: Introd. to the Aulul p. xxxv. The first foot (simu' vere) is a procelsast semel. eusmatic instead of a spondee. 576 In sciet we have the original quantity of the suffix et: Introd. p. 14.

ACTYS IV.

577 The mss. give tibi me esse suspectam, but the construction would be very harsh and unexampled in Latin. if this reading were genuine. It seems, however, probable that Bentley's emend. as adopted in our text represents what Ter. originally wrote. 579 exopto is given by the editions, but exoptem is the reading of the Bemb. according to Poliziano. The subjunctive seems more expressive than the indic.; the latter would mean 'what I really do wish', the first 'whatever I may wish'. quod is the read. of Bentley's oldest English ms., quam being given by the other mss. and Donatus. quod means 'as', lit. 'as concerns that'. To explain quam as = quantum or quanto opere, seems forced. quam and quod are in mss. generally written with an abbreviation, and are, therefore, liable to be mistaken for each other. For firmare fidem see Andr. 462. 582 f. praepositam habueris is more expressive than praeposueris, as it also denotes a continued state of action, just as in Greek ἀτιμάσας έχει is = ήτιμασε και δή και νῦν ἀτιμάζει. 584 The dative pietati is preferable to the genitive pietatis which is found in most mss.: comp. Pl. Poen. v 4, 30 invictae praemium ut esse sciam pietati and Virg. Aen. I 465 sunt hic etiam sua praemia laudi. 586 By omitting esse, the line regains its legitimate caesura, which is violated if we 591 modestia 'kindness, complaisance'. keep it. festos dies denotes those festivals which were celebrated by the Athenian matrons to the exclusion of all males, e.g. the 594 tulit drops its final t: Introd. p. 17. θεσμοφόρια. For satias as a subst. see Eun. 973. 596 expectet wish for: see note on Ad. 109. 597 tempust me is given on the authority of the Bemb, while the editions have tempus est without me 'wish for': see note on Ad. 109. 599 As the fut. perfect have tempus est without me.

often differs but very little from a future in the comic poets, we need not be surprised to find them joined together in this line: cf. also Pl. Asin. II 2, 14 erum in obsidione linquet, inimicum animos auxerit. 604 ceterà is defended Introd. p. 14; in order to avoid this quantity, the editors read si cetera ita sunt út vis: but I see no reason to deviate from the text of the Bemb. 605 Fleck, has redduce, so far as I know against the mss.; later on (654) he has redduc with the mss. Instead of ci, the mss. have vae.

608 qui=si tu. Donatus says 'qui pro quae: interdum abundat'. But Stallbaum observes very justly, that the mase, makes the sentence more general. animum flecsere occurs also in Virg. G. IV 516. 609 This line is probably only a gloss of the preceding sentence. fors fuat pol 'fortuna faveat' Don. 616 For minuam 617 The mss. and editions add see n. on Andr. 392. non after si, but if we keep this, it is simply impossible to scan the line. Bentley is therefore no doubt right in omitting non, and at the same time rendering Laches' answer more intelligible. Pamphilus' words should be understood as said ironically, so that credo would in reality be = non credo, whence a glossator thought himself obliged to add non. Bentley quotes a number of analogous passages: Eun. 98, 862. Phorm, 140, 1631. Laches either does not understand the irony in Pamphilus' words, or else will not see it. .620 fabula 'talk', and so 'by-word'. Comp. Hor. Epod. xi 7 f. heu me, per urbem-nam pudet tanti mali-Fabula quanta fui. 621 In Pamphile the last syllable is long. 625 causa 'excuse'. 628 operiam is the reading of some mss. and justly preferred by Bentley: aperiam is the common reading. But Pamphilus is by no means desirous of betraying Philumena. 630 minus belongs to quo= quominus. 640 f. praegnas and praegnatem are the forms given here by the best mss.: they are also supported 640 f. praegnas and praegnatem are the by the mss. of Plautus in more than one passage. 666 a me 'on my part'. The editions sua 'her own'. which I have consulted give 665 and 666 in the inverse order, with the exception of Fleck. whom I follow. guoque is clearly wrong, as only one 'causa' has been mentioned. Perhaps we should read porro. 683 For animum adiungere see Andr. 56, and comp. animum adpellere ib. 1. 688 f. I believe with Fleck. that this line and 690 are due to an interpolator. 689 animum inducere ad aliquem occurs nowhere else in Ter. 697 mihi is in the Bemb. according to Poliziano's collation, and seems more natural than tibi; Pamphilus says 'I'll take an oath that I have nothing to do with those things you mention'. 699 Pamphilus says 'it is not the proper time for bringing Philumena to our house now that she is ill'. This seems a better explanation than the one given by Donatus 'non

est nunc tempus quia socer adest', as if Pamphilus were willing to tell his reasons if only they were alone. 700 'bene de matre concedit, ut de puero extorqueat, quia scit parentum concordiam firmam esse per filios'.

Don. 702 concludit 'shuts me up'. we sav 'drives me 702 concludit 'shuts me up', we say 'drives me into a corner'. Cf. Andr. 386. 'translatio de fera in-dagata' Don. 703 praesens 'by my presence'. pro-moveo orig. 'I further', hence here 'I'm doing little good': 707 In the text change ! into ? For cf. Andr. 640. the phrase esse apud se see n. on Andr. 408: here it is used in the sense of 'having one's wits about one'. sine 'vim habet comminantis' (Don.): cf. sine modo Eun. 65. ipsa narravit: see 536-540. 718 For rem habere cf. **Eun**. 119. 720 verbis meis 'in my name': cf. Pl. Amph. 967 tu gubernatorem ab navi huc evoca verbis mcis. Baoch. 731 scribe: quid scribam! salutem tuo patri verbis tuis, and Glor. 913 quem ego militi darem tuis verbis. So also Cic. ad Att. xvi 11, 7 Atticae...meis verbis savium des. 721 at Bemb., et other mss. 723 hanc inter nos is the common reading, but one of Bothe's mss. gives the order I have adopted in my text: see n. on Haut. 511.

727 de nilo 'for no reason': cf. Pl. Truc. IV 2, 61 de nilost irasci quae te non flocci facit and Cure. 478 qui alteri de nilo audacter dicunt contumeliam. Propertius also has this expression: III (II) 7 (16), 52 nec sic de nilo fulminis ira cadit. For conventam esse expetit Plautus Poen. v 2, 159 says conventam esse volt: cf. in our play 590. 729 hinc = ab hac, cf. 246 and Ad. 361. The common reading is hanc, and the emendation is Bentley's. 730 See Phorm. 554 with note. 732 I give the line in accordance with the mss. (Krauss rh. m. viii 549): Bentley has salvé, Lache: edepol credo. 734 mi (or mihi) is given by the mss. and I see no reason for omitting it, as we can scan the line by dropping the final t in venit (cf. túli for tulit 594): venit is, of course, the present. 735 obsiet is Faërnus' conjecture for obstet of the mss.: the mss. give both quaestus and quaesti, and Donatus mentions a third reading quaestui: combining these, Fleck. writes ne nomen mi obstet quaestuis, with a form of the genit. for which see note on Haut. 287. I should not hesitate to adopt this reading, if the mss. supported the order of words which Fleck. is obliged to adopt: but as they seem to recommend another order, I think Faërnus' conjecture simpler and more probable. The Bemb., moreover, has quaesti.

See below 836. 737 ignosci is joined here with a dat. both of the person and of the object; in order to indicate the sense only, it might be said that mi stands for meo. Laches says 'I am so old that I have no right to expect a fault of mine to be overlooked; I take, therefore, the

in foolishness's so we have in Pl. Glor. 780 stultus desettusque: 741 I give Bentley's reading of the line; the man, have set magnic scienter gratio de later es giune sibil habeam. 742 actutem for sver serigi for all his life' (cf. Eun. 784). 749 Leches talks have at me dom in using the word estinguere; shove (400). Mysel says merely experience: but as he wante to impress Baselia with the greatness of her offsuce, he is not over-new in his choice of the word. 752 me is effective the and stood subject of segregature habutest, and it is also added in the mist., the metre however shows that Bearchimself omitted it: cf. 740 where the man, give me before temeren with the exception of the Bemb. and Denatus. lepida es is Laches' answer 'thank you! : instead of bein es, he chooses an expression which he fancies to be more complimentary: 755 asplers animum to satisfy?
Andr. 188 and below 788. 756 as less presentationed my profession. 760 With commeden comp. in one model Andr. 160. 767 Some mes. and old editions fill up the line by adding as Buckis' answer fusion sudule: but the better mss. and above all the Bemb. have no such words.

772 dedo 'I offer', a frequent meaning of the impusion tennes of do and dedo. per me is justly explained by Dens-tus 'me permittente's 779 The mas. here and false after crimini: but as the line is thereby rendered too long, Bentley is no doubt right in omitting falso. Donatus certainly had no falso in his text, as he observes 'crimen nunc 780 The editions have sin pro falsa suspitione'. autem est, but Bentley justly observes that in the caesura we expect a cretic, not a molossus. I have adopted Fleck.'s reading of the passage, which avoids the difficulty of the common text and seems very easy and natural. This reading is due to the sagacity of Krauss, rh. mus. viii 548. 784 ipse is added by the mss. after tute: but it deprives the line of its legitimate caesura: see Krauss, rh. mus. viii 544. 791 This line is not in the Bemb. 793 For the explanation of pudet Philumenae see note on Ad. 683. dispendium is = damnum: 'difficile est enim gratiam inire 797 This line is not in the sine damno', says *Don*. Bemb. Donatus knows it, but finds great difficulties in explaining it. 798 Most mss. have referetque, but que is not in the Bemb. The mss. have also gratiam, which is against the metre: referet gratum ei is said in the sense of ei gratum faciet, cf. Eun. 723. una opera 'by one and the same means', and therefore also 'at the same time': cf. Pl. Pseud. 319 una opera adligem canem fugitivam agninis lactibus.

ACTVS V.

802 ineptus, because he thinks that he has been sent on a fool's errand. 803 dice is a necessary emendation instead of dic of the mss., as we cannot read Myconius, cf. 801. To lengthen the antepenultimate syllable of Myconius by ictus, is an impossibility. 809 quid (why) eo (to Pam-Parmena is by no means eager to philus) sc. curram. go on another errand, and therefore inquires into the 'why' very particularly. 810 Comp. Pl. Stich. 320 tua quod nil re fert, ne cures. Lindenbrog quotes Menander α μη προσήκει, μήτ' ακουε μήθ' δρα. 813 Fleck. keeps the reading of the mss. audierit (see also on Ad. 27): but Bentley says justly 'versus poscit audiverit'. 822 mensis decem 'dixit, et recte, ut de hoc peperisse demonstret' Don. For the time of 10 months see note on Aulul. 791. nocte prima 'early in the night': another instance of the phrase is quoted from 826 id 'in nullo codice est nisi Vic-Nepos Eum. 9. toriano, ubi et ipsum deletum est'. Bentley. 827 sus-830 In the caesura of the picarier belongs to coepi. line, after Myrrina, we have a legitimate hiatus, and modo has here its last syllable short, as usual. me habente is Bentley's reading, the mss. giving me habentem, on which Bentley justly remarks 'non Bacchidem, sed ipsum anulum cognovit Myrrina'. 840 Although eius is given by the mss., it is very probable that Terence did not so write, as we obtain a legitimate caesura in the line, only by omitting it. See Krauss, rh. mus. viii 535.

842 conicias is the reading of the mss.: but conicere in tempus gaudio frui is a construction which cannot be defended. Bentley conjectures pellicias, but Fleck.'s conlicias is much easier. 843 visumst, because Pamphilus 845 dixe is Bentley's emendation had said vide 841. instead of dixisse in the mss. 848 venustas 'grace of Venus': cf. Pl. Stich. 278 amoenitates omnium venerum et 857 For volup see n. on Phorm. venustatum adfero. 858 Cf. Andr. 817. 859 obitus and sermo tuos belong together, though there is no et, the ἀσύνδετον being common enough in the comic poets: altogether there are three things mentioned here: obitus ('chance meeting', so again in Turp. 67 R.) sermo (conversation) and adventus, the latter being expressed by quo quomque adveneris; the grammarians however thought it necessary to add adventus which, as Bentley saw, is superfluous, though he did not see that it was a mere gloss: Fleck. was, I believe, the first to omit it altogether. voluptati esse means of course 'to 861 unus quisquam 'is used, because bring pleasure'. the sentence is negative, just as unus quisque would be in an affirmative sentence'. PARRY, who quotes Liv. II 9 nec quisquam unus malis artibus postea tam popularis esset and

EXVIII 37 nec quisquam alterius gentis unus tantum ea arte, &c. 867 The first syllable et omnia is short here: for other instances see Introd. to the Aulul. XIII. 869 qui ut eo, ea re. 873 'ridicule instat scire ignoraturus Parmeno' Don. 874 tamen drops its final n. 877 Parmeno is nettled and at the same time thinks that he may get at the secret by assuming the semblance of knowledge: he is, however, disappointed and chaffed both by Pamphilus and Bacchis, the latter asking 'can anything escape Parmeno's sagacity?' Baffled in his curiosity, Parmeno turns to the spectators and confesses that he has done more good unwittingly to-day than ever before wittingly. 880 Cf. Pl. Capt. prol. 44 ut saepe iam in multis locis Plus insciens quis fecit quam sciens boni.

ADELPHOE.

As Adelphe is the reading of the Ambrosian, and Adelphos of the Bembine ms., there can be little doubt that Terence himself transcribed the Greek 'Αδελφοί by Adelphoe, as I have observed in the jahrbucher 1865 p. 289, where I quote Osann on Cic. de re publ. II 33, 58 cosmoe = κόσμοι. On the year in which this play was first exhibited, see Introd. p. 4, and my observations against Wilmanns (de did. p. 47-51) relative to an exhibition made previously to the one attested by the 'didascalia', in the jahrb. l. c. What I have said there, holds good against Wilmanns as well as against C. Dziatzko (rh. mus. xx1 79), not one of whose arguments I should say was overlooked by me, though his article was written after mine. As to Donatus who says that Adelphoe Terenti was acted 'secundo loco, etiam tum rudi nomine poëtae', I would especially draw the attention of my readers to jahrb. l. c. p. 291, where I think I give the most plausible solution of this difficulty: viz. that there was an alphabetical arrangement of the Terentian plays which was followed by Donatus in several

Egit L. Ambivius Turpio: there is in the mss. the usual addition of L. Atilius Praen., on which I comment in several places. In the mss. of the Calliopian class we find also Minucius Prothimus instead of L. Ambivius Turpio, very likely the actor mentioned by Donatus in his preface to the Eunuchus. We know nothing further about him.

In the names of the coss. I have added Anicio in order to obtain the regular and full form of a mention of this

kind.

For a 'didascalia' to the Adelphoe found in the cod. Ambros, of Plautus (see Ritschl, Par. p. 251 ss. and praef. Stichi p. viii) I must here ask the reader to consult my introductory notice to the Stichus, which he will be able to do, as soon as the fourth volume of an edition of Plautus is out which I am at present preparing.

Periocha.

6 Fleckeisen writes famam rei | Ex fratre in sese tr. without the slightest ms. authority: I have kept the reading of the mss. (except that I have omitted que in amoremque), as there can be no doubt that we have here a direct

imitation of v. 263 in the play, where see note. The asyndeton famam ret, amorem is in perfect harmony with the habit of the comic poets. 12 For potior c. acc. cf. below v. 871 and 876. After this line mss. and editions add a line exercise suo duro patre Demea, justly expunged by Fleckeisen.

Prologys.

1 scripturam 'his compositions': cf. v. 16 and 25. Phorm. prol. 5. 2 observari = captari (Don.) 'be criti-3 rapere in peiorem partem: cf. Eun. 632 and Pollio in Cic. ad fam. x 33 pium meum consilium raperent in contrariam partem obtrectatores mei. 4 In erit the final t is dropt. The expression indicio esse alicuius rei occurs Lucr. IV 1019: see also Haut. 384 where the sense slightly differs from that of the present passage. 6 Synapothnescontes Diphili: Diphilus was a contemporary of Menander: his plays were as far as we can guess mostly moral (the Rudens of Plautus is an adaptation of one of them, and in the Casina Diphilus is not responsible for the obscene parts which are entirely Plautus' own invention): in his Συναποθνήσκοντες he had for his subject the mutual attachment of two friends who desired to depart this world at one and the same hour, as life seemed insupportable to each without the other. (See Meineke, hist. cr. com. Gr. p. 9 in prima fabula = in prima parte fabulae, which is also the sense given by Helenius Acron ap. Char. inst. II p. 210, 10. 10 integrum = intactum (cf. the origin of the word, in neg. and tag in 'tango'); Plautus had not translated this part in his play. The mss. read eum hic locum, but there can be no doubt that locum got into this line by the carelessness of a scribe whose eyes strayed to the preceding line. Ritschl proposes, therefore, eum nunc hic sumpsit sibi: but as there is no trace of nunc in the mss., I have preferred transposing hic eum. See also Ritschl's 11 verbum e verbo exprimere occurs Opusc. 11 685. in Cic. de fin. III 4. extulit: 'mire non dixit transtulit, sed extulit, ut ornasse Graeca videatur Latino stilo' (Don.); whether this was really Terence's intention, I for one do not venture to decide. 12 pernoscite: cf. And. prol. 25. 14 reprensum 'taken up,' ἀναληφθείς. neclegentiast is here the spelling of the Bemb. ms. 15 nam is readily explained by supplying such a sentence as 'some other charge might be urged against the poet'. Cf. Haut. prol. The first syllable in isti is here shortened by the rhythmical influence of the accent. 16 hunc is the reading given by Suetonius in his life of Terence (p. 30 Reiff.): the mss. of Terence read eum. But Terence always designates himself in his prologues by the pronoun hic. adiutare is a reading mentioned by Donatus and borne out

by Suctonius: many of the mss. have adiuvare. 19 vobis univorsis is more specially of the audience assembled in the theatre, while populo extends the expression still further. 20 otium is here = pax, cf. Cic. ad fam. 11 17 otium esse in Syria. negotium means 'peaceful occupation', here of civil administration. The expression in omni rei publicae otio ac negotio occurs in a passage quoted from Cicero by Macrobius in Somn. Scip. i 1 p. 355 ed. Osann. Donatus explains 'in bello, Scipionis; in otio, Furii Publii; in negotio, Laelii Sapientis'—whether justly or not, may be left an open question. 21 The *superbia* would of course have been on the side of the aristocratic persons designated here. suo tempore (opp. alieno t.) occurs also in Livy xLII 22 dehinc is monosyllabic. This line and the 43, 3. following contain an intentional allusion to the concluding lines of the prol. to Plautus' Trinummus 16 f. sed de argumento ne expectetis fabulae, Senes qui huc venient i rem vobis aperient: by this Terence gives his audience to understand that he is still of the same opinion as at the time of the second exhibition of the Andria. See prol. 18 ff. partem...partem is τὸ μὲν...τὸ δὲ in Greek. 24 Bentley saw that a line was wanting here: he thinks that it ran perhaps like this bonitasque vostra adiutrix nostrae industriae: cf. Phorm. prol. 35 and Hec. prol. 24. This line (or a similar one) was wanting in the mss. as early as Donatus who observes 'et deest vestra'. I have followed Bentley in assuming a gap—Ritschl Prol. Plaut. p. 187 and Fleckeisen are of the same opinion; but after all, it is not quite impossible that poëtae is a gloss of an original vostra huius or huic. 25 For augeāt see Introd. p. 14.

ACTVS I.

26 Storax is the name of one of the slaves who had either accompanied Aeschinus or gone to meet him: 'Storacem vocavit, quo tacente Aeschinum absentem credit'. Don. 27 servolorum i. e. advorsitorum, whose business it was to fetch their master home, partly because his legs might be unsteady in consequence of the συμπόσιον, partly owing to the unsafe state of the streets at night time.—Both Priscian and Nonius read ierant which we find also in the mss. of Terence (Donatus' note is not I think genuine); but lengthening the i before a vowel seems quite impossible: see note on Hec. 813.
29 Ritschl (rh. mus. vi 446) considers the words aut ibi si cesses and et quae in animo cogitat as interpolations in lieu of the original line as written by Terence quae in te favor dicit évenire ea sátius est. This seems more natural than the conjecture of Klette who thinks that Terence wrote

31 propitius is

ea évenire sátiust quae uxor cógitat.

generally used of gods; but of men in a line of Lucilius ap.
Non. 463 and in Cic. ad Att. viii 16 hunc propitium sperant,
illum iratum putant.

33 animo obsequi: cf. Plaut.
Poen. 11, 48 se amare velle atque obsequi animo suo.

34 Fleckeisen brackets this line, as it seems, without sufficient reason: cf. Plaut. Most. 52 (of two quarrelling slaves) quin mihi benest et tibi malest, soli = desertae; the poor wife is left at home in solitude, while the husband is over his cups in gay company, 36 quibus is either pronounced quibu' or quis. 37 Ritschl, Proll. Plant. 120, and Fleckeisen write this and the next line as follows; aut ceciderit aliqua atque aliquid praefregerit, vah, quemquamne hominem in animum instituere aut sibi, all of course in utter disregard of the authority of the mss. My text represents the reading of the mss. except that I adopt Guyet's emendation crus fregerit instead of praefregerit, and aliqui instead of aliquid: cf. Pl. Glor. 721 f. censerem emori: cecidissetve ebrius de equove uspiam, Metuerem ne ibi defregisset crura aut cervices sibi: by keeping uspiam (which Ritschl considers to be an interpolation made 'ab eo qui paullo ante [v. 28] a poeta positum uspiam meminisset') and adopting aliqui we get a parallelism such as is desired in the composition of two synonymous sentences. aut at the end of v. 38 is added by a scribe in order to make the construction smooth: see v. 35 where the mss. and Servius on Aen. IV 380 add et in precisely the same manner. in animum instituere is the reading of the Basil. and Vatic. (others have in animo): cf. Pl. Most. 86 argumentaque in pectus multa institui. 40 This is one of the lines in which there is a very marked difference between the good mss. and those of the interpolated class. sed ex fratre: is adeo is the reading of all the mss. with the exception of the Bemb. which reads exactly as my text gives the passage. Guyet transposed fratre ex meo, a reading approved by Ritschl (Proll. Pl. 119) and Fleck., but I have shown that fratré is here a spondee according to the original prosody of the ending of the abl. sing. in the third declension. See rhein. mus. xxII 117 and Introd. p. 14. For sed ex see ib. 41 is has been added here by Fleckeisen p. 20, v. from the preceding line (is adeo). 42 Cf. Cic. pro Rab. post. 7 hanc vitam quietam atque otiosam secuti sumus. clemens 'easy': opp. durus: cf. Andr. 36. construction is 'ux. n. habui, quod (sc. uxorem habere) fortunatum isti putant'. Donatus quotes from Menander ἄ μακάριόν μ' ὀτιὴ [so Bentley; the mss. read με without ότιη] γυναῖκ' οὐ λαμβάνω. 44 contra is adv. as it always is in Terence—a peculiarity not appreciated by Fleck. who omits the punctuation after omnia: see note on 45 The same expression parce ac Phorm. 521. duriter occurs Andr. 74. 47 inde = ex his.

sc. oblectare me in eo. 50 contra (cf. 44) 'in his 51 'do sumptum, praetermitto delicta' turn'. pro meo iure i. e. pro patria potestate. Don. 52 56 I have adopted Ritschl's excellent emendation of the passage: the mss. read aut audebit instead of fraudare. 57 liberalitate έλευθεριότητι: cf. 684. The corresponding passage in Menander is as follows οὐ λυποῦντα δεῖ Παιδάριον 58 retinere: 'a vitiis sciδρθοῦν, άλλα και πείθοντά τι. 59 In prose it would be de his mihi cum licet' Don. fratre non convenit. 60 clamitans is the reading authenticated by the mss., by Donatus and by Cicero who quotes this line de Inv. 1 19: but at the same time they all agree in adding agis after quid. Guyet and Bentley write clamans and keep agis: I have omitted it and kept cla-63 vestitu is the archaic form of the dative. See note on Haut. 357. ineptus: cf. 390. Eun. 227. 64 que—et occurs only in the older poets, and in prose writers after Livy. See Eun. 876. 68 ratio 'doc-70 cavet is, I think, the reading of all mss., though Fleck. has pavet: Donatus explains justly 'cavet quasi malo'. malo in the preceding line is 'punishment': cf. Sall. Iug. 100 Marius...pudore magis quam malo exercitum coercebat. 72 f. Menander: υίφ προθύμως τάξιούμενον ποιών Κηδεμόν' άληθώς, οὐκ έφεδρον έξεις βίου. student drops its final t. que after absens is omitted in several mss. and editions, and I believe that Guyet is right in adopting the reading praesens absens as in better harmony with the proverbial character of the phrase. See on manibus pedibus Andr. 161. 76 hoc is either abl. or acc. and it is difficult to decide which is the more probable. The constr. is rare in Latin, but just like the Greek τούτω 77 nescire sc. se: πατήρ και δεσπότης διαφέρουσιν. but the subj. in an acc. c. inf. is often omitted by the comic poets: see the index. 79 nescio quid is so to say one word, like the French 'je ne sais quoi'.

'Melius quam Menander, cum hic [i.e. Terence] illum ad iurgium promptiorem quam ad resalutandum faciat'. Don. 82 The excellent emendation of this and the following line is due to Ritschl. The mss. give Aeschinus Siet, but siet can never stand at the commencement 83 dixin hoc fore is addressed of a line in Terence. 85 f. For pudet quicquam see 754 to the audience. Cf. Cic. Phil. x1 5 quamquam leges eum non with note. 87 designavit is explained by Nonius 'cum nota et ignominia fecit'. Besides Plautus and Ter. the word occurs also in Hor. Ep. 15, 16 quid non ebrietas desianat? 89 familiam = famulos. 92 hoc 'vel articulus [i.e. pronoun] vel adverbium loci [= huc] est' Don.; but it seems more natural to take it as the neuter of the pronoun. 93 in orest: cf. Cic. Lael. 1 qui tum fere

omnibus erat in ore. 96 'He (Ctesipho) never does anything like him (Aeschinus)'. simile factum is the order in the Bemb. illi = in illum. 101 Observe flagitium which is rather a strong expression (much stronger than peccatum Hec. 737); Micio means 'it is not a very atrocious crime': as to the sentiment of. Cic. pro Cael. 20 verum si quis est qui etiam meretriciis amoribus interdictum iuventuti putet, est ille quidem valde severus, negare non possum, sed abhorret non modo ab huius saeculi licentia, verum etiam a maiorum consuetudine atque concessis. quando enim hoc factum non est? quando reprehensum? quando non permissum! siit (so Bemb. and Diomedes) appears here with the ending it short, seemingly against the habit of Terence who uses this ending long in other passages; but siit falls under the same rule as domi bonis etc. There is also the possibility of making siit monosyllabic, as we have desit in Manilius. For iniuriumst see note on Aul. 691. si esset, faceremus sc. tum cum adulescentes eramus. Other instances of fieri occur Pl. Most. 722. Trin. 532. Pacuv. 180. et illum tu tuom, is Bentley's transposition, the mss. giving et tu illum tuom, which I have kept as the passage quoted by Bentley (395) proves nothing in his favour. homo, and as Demea will easily understand, nisi esses lapis. Cf. v. 734. For potius quam see Hec. 534. expectatum has an ambiguous meaning, but the ambiguity is intentional: comp. the following anecdote related by Quintil. inst. or. IX 3, 68 cum Proculeius quereretur de filio quod is mortem suam expectaret (was wishing for his death), et ille dixisset se vero non expectare, "immo" inquit, "rogo expectes" (I wish you may have to wait for it). eiecisset denotes the indecorous haste with which the dead father is buried, and also the slovenly manner in which the funeral arrangements are carried out: see Hor. Sat. 18, 8 huc prius angustis eiectu cadavera cellis Conservus vili portanda locabat in arce, where Heindorf quotes Cic. in Pis. 9 ab hoc electo cadavere quicquam mihi aut opis aut ornamenti expetebam? The expression denoting a decent funeral is efferre. 111 adigis is the reading of the Bemb., redigis of other mss. 113 116 mihi: like the For obtundas see on Andr. 348. datives v. 95 f. illi=illic, Hec. 94, 217; Phorm. 91. is = in illa re. fero is the reading of the Bemb., feram of other mss. 117 The reading scortatur potat is due to Varro L.L. vii 84, who quotes this line purposely for the word scortari: the mss. give obsonat: if Varro be right in his quotation (which I believe he is), the next line is wrong in the mss. where they give amat. I have written amet 'let him love'. olere with an acc. occurs also in Pl. Asin. 929 murram olet, and Hor. Sat. 1 2, 27 pastillos Rufillus olet, Gargonius hircum. dum erit commodum is explained by Asconius (on Cic. Verr. 11 13) 'quamdiu libuerit'. Cf.

Eun. 502. 119 erit sc. commodum. excludetur sc. a meretrice, see on Eun. 49. 125 Paumier and Bentley write sient, which seems also to be recommended by es in the next line: yet I do not see any cogent reason for changing the text. 126 I have adopted Guyet's idea of writing consuliis, the old form no doubt employed by Terence himself as is shown by consulis in the next line: for it is elear that the paronomasia of the two words is intentional. abiero 'I shall be gone at once', more emphatic than abibo. 133 quid istic: cf. on Andr. 572; tibi si istuc is Fleckeisen's reading, and I find also recommended by Guyet: but there is no reason why we should depart from the ms. reading si tibi istuc, as the first syllable in istuc with its short quantity obeys the rules of Terentian metre. unum is the reading of the Bemb. and other good mss., which Fleck. ought not to have abandoned for ullum of some old editions and mss. In one of the mss. used by Boeclerus we find the apt addition iam peream 'I'll be d-d if ever I say another word'. 136 repeto is the reading of the Bemb. which I consider preferable to repeton of other mss. Demea says 'you say (132) that I demand my son back-well, I grieve over him and 'tis natural enough I should, as I'm not quite a stranger to him'. 137 'mire alienus non sum, quasi timeat iam dicere pater sum'. Don. 139 quom here = quoniam, or quod of later 111 nil 'without any foundation': see on Latin. Eun. 641. 142 For sed östénd- see Introd. p. 19. 144 place 'try to quiet'. 145 tamen drops its final m. humane pati = humane ferre Cic. Tusc. II 27, 'to bear with patience'.

152 Cicero, Cato 13, speaks of fervor aetatis, and pro Cael. 18, he has the same expression as Terence quorum cum adulescentiae cupiditates defervisent. 153 gaudebam 'I was beginning to congratulate myself'. nisi = sed, cf. Eun. 548, Hec. 193.

Actvs II.

Faërnus' note on the first scene of this act still deserves to be read, as it is an attempt to justify what seems very objectionable at first sight, viz. the reintroduction of Aeschinus' quarrel with Sannio which we are led to consider as finished in the first act: Faërnus explains this by supposing two quarrels between Aeschinus and Sannio, the first when Aeschinus broke into Sannio's house, the rumour of which soon spread over the town and so reached Demea; the second in the present scene when Sannio follows Aeschinus who conducts the girl to Micio's house. But this supposition (though it may be the only one to account for the irregularity of composition) is still very forced, as it is not very easy to believe that Aeschinus and Sannio should have apent all the time taken up by the first act in going from

Sannio's house to Micio's. It must be confessed that this is one of those places where the process of 'contamination' (as explained in our Introduction) can be detected by an 156 otiose seems rightly explained by attentive reader. Guyet 'otiose iam incedamus, σχολαίως, ἡσύχως, bellement, tout doucement'. If we do not put a comma after otiose, the word will mean 'fearlessly', 'secure', as Donatus explains it. 158 sc. tangam. 162 quod 'as regards the probability that '—163 huius is said with an appropriate gesture, as for the genitive comp. such phrases as flocci facere, nili 164 The antithesis of verba and res is like facere, &c. Haut, 636. So the Greek λόγω and ἔργω. 165 f. The mss. arrange the words as follows ius iurandum dabitur, te esse in-Dignum iniuria hac; I have followed Fleck, in adopting the transposition recommended by Richter. 167 abi prae is like i prae Andr. 171: cf. Eun. 499. Donatus was doubtful whether to adopt this or another reading abi praestrenue. foris: see Introd. p. 19. Even Bentley allows nihil to remain in his text; but nili is given by Donatus and was justly preferred by Guyet. 169 propter 'near': as an adverb Eun. 373. 172 omitte 'let go'. 173 As soon as Parmeno hears geminabit, he repeats the blow. I have kept the text which is given in the mss. It is possible to sean it by assuming a monosyllabic pronunciation of caves = caus; Fleckeisen, in order to avoid this, writes o indignum facinus: nisi caves, geminabit. 175 reist is monosyllabie: so again 177. regnumne: cf. Phorm. 405: Plautus says dictator in a similar passage Trin. 695.

176 ornatus: cf. Haut. 950. Pl. Capt. 997 ornatus haut ex suis virtutibus.

177 non desidero: cf. Pl. Men. 296 ego te non novi neque novisse adeo volo.

180 convitium is the authenticated spelling, not convicium. erit melius 'it is advisable', the compar. is idiomatic in this phrase: see Heindorf on Hor. Sat. II 1, 45 melius non tangere, clamo.

182 In Athens the γραφή ΰβρεων was the legal consequence

of the violation of a free-born Athenian. 185 autem expresses indignation: cf. Eun. 798. 186 quod ad te átt-188 fateor stands is an anapaest: see Introd. p. 15. 11. before pernicies communis in the mss.: but an anapaest being inadmissible in the caesura, I have followed the transposition recommended by Krauss. 189 tamen drops its 190 occepisti Bemb. according to Poliziano's final n. collation, coepisti the edd. 191 The common reading is quae res and then the whole line is given to Aeschinus; but according to Krauss (rh. mus. viii 558) the Bemb. has loquae res, whence he elicited the true reading with a very slight change. 192 According to Poliziano's collation, tibi is not in the Bemb. I have therefore bracketed it.

194 liberali causa occurs in the same sense in Pl. Poen. w 2, 83 manu eas asserat suas populares, liberali causa: it was

the custom to place one's hand on the person whom it was intended to protect. See Long's note on Cic. pro Cael. 33. liberalis causa is 'a suit for freedom'. έξαιρείσθαι els έλευ-Ocolar is the Greek expression. 195 Similarly Cic. ad r. 197 Comp. Me-Att. viii 41 vides quam causam mediter. nander sent. gnom. 196 οίμοι, τὸ γὰρ ἄφνω δυστυχεῖν μανίαν 198 domo me cripuit is hardly a correct expression for Sannio, as Aeschinus would willingly have left him at home, if only he would have staid there: hence Guyet's conjecture homo me arripuit, and it seems to me that at least arripuit would here be the right word, cf. v. 316: as for domo, I have changed it into domi, the addition of which is calculated to add not a little to Aeschinus' offence: 'in my own house he laid violent hands on me!' 199 This line stands after 200 in the mss.; Bentley says that he transposes it 'post alios'. Guyet finds a difficulty in the phrase colaphos infringere, and certainly it appears only in this line, the passage commonly quoted from Pliny N.H. VIII 130 admitting of a different explanation: saepe in harena colapho infracto exanimantur, where we should understand capite colapho infracto from the preceding words. Yet I believe that we should not follow Guyet in condemning the line altogether; first because Donatus knows and explains it as it stands in our text (infregit he says is 'illisit, inflixit'), and secondly because there is no a priori reason why it should be impossible to say colaphos alicui 201 bene promeruit and suom ius postulat are infringere. of course ironical. 202 For si modo ar- see Introd. to Aul. LIII, where I have shown that we need not transpose módo si argentum, as Guyet, Bentley and Fleckeisen do. 203 testis facere occurs also Pl. Curc. 565, 'to call witnesses'. 204 The sense is the same as Haut. 671. 206 inceperis is, if Poliziano be right, the reading of the Bemb. (Westerhovius mentions it from 'Ms. Bodl. et edit. anni 1469'): the usual reading occeperis is however supported by the parallel passage Andr. 79. 207 mussitare is generally intransitive: but see Pl. Truc. II 2, 57 egone haec mussitem.

209 f. Syrus' first words are of course addressed to Aeschinus who remains inside the house.

211 'argute positum nesció quid: vult enim ex illo audire ut nanciscatur initium quod persuadendum suscepit'. Don. 212 The seeming deviation from a rule laid down in note on Haut. 511 is due to the influence of a second enclitic standing after nos: though the poet might easily have written intér nos quam haec hodié fuit. For the expression certationem comparare see Cic. ad fam. xii 22 nos hic cum homine gladiatore, omnium nequissimo, collega vostro, Antonio, bellum gerimus, sed non pari condicione, contra arma verbis. This shows why Donatus explains 'proprie.

alian constitutam, at comparatam ad dictum Syri refert qui ait concertationem fuisse, pares faciens Aeschinum et 213 Donatus observes 'incerta est dislenonem'. tinctio, vel verberando usque vel usque defessi': Fleckeisen adopts the latter, but I prefer the former which is clearly supported by v. 215 usque os praebui: I think also that usque belongs equally to vapulando and verberando. As for the meaning of usque used as an adv. Donatus says justly 'significans aut diu aut multum'. For the sense of the whole line cf. Iuv. III 289 si rixa est, ubi tu pulsas, ego vapulo tantum. 214 tua culpa is ablative. For the constr. of morem gestum oportuit see n. on Andr. 239. 215 os praebui stands here, of course, in its original sense: Cic. ad Att 1 18 has it in a metaphorical sense Palicano..... os ad male audiendum quotidie praebeat. 216 in loco =in tempore Liv. 11 47 (έν καιρώ): for the sense comp. Menander Sent. sing. 59 βέλτιστε, μη τὸ κέρδος ἐν πάσιν σκότει, and Pl. Capt. 324 est etiam ubi profecto damnum praestat facere quam lucrum, hui is ironical: Sannio is sneering at Syrus' doctrine with which his own experience does not coincide. 217 atque is added in the mss. after paululum: but the asyndeton is in harmony with Terence's mode of expression, and it is easier to strike out atque at the end of the line (see n. on v. 37), than to write morigerasses with Fleck, in the next line instead of esses morigeratus which is the reading of all mss. 223 usquam is potius belongs to quin (quin potius). again ironical = in ulla aestimatione, though this explanation is not admitted by Bentley who proposes huius iam or terunci instead of iam usquam, nor by Bothe who reads nusquam for iam usquam. Cf. Soph. Antig. 183 kal µeltor' όστις άντι της αυτού πάτρας Φίλον νομίζει, τούτον οὐδαμού λέγω. 224 dum=dummodo; huic is Aeschino (Syrus points towards the house). proficisci is here the true infin. of the imperf. 'are setting out' i.e. getting ready for. For the synizesis in coemisse see Introd. p. 21. animus tibi pendet = you are uncertain whether to go or to stay. spero is attested by Donatus ('ex spe sua vult Syrus ostendere quid leno debeat sperare') and has a sarcastic effect: Guyet conjectures sero, and this would certainly be very acceptable if there were any ms. authority in its favour. 227 nusquam pedem (sc. effero) = nusquam abeo v. 246. 229 Cf. in ipso articulo temporis Cic. pro P. Quinct. 5. 232 actum is the ms. reading, destroying alike sense and metre: ac tum is first found in Bentley's edition who says 'egregia certe emendatio, sed non nostra: fama tantum ad me pertulit nescio quem sic correxisse'. Cf. v. 235. 236 id is not in the Bemb. (Poliz.) 238 For per Cf. Pl. Rud. 1408 ŏppréss- see Introd. p. 19. 241 243 sors 'principal': cf. dividuom talentum faciam.

Shylock in The Merchant of Venice IV 1 'Shall I not barely have my principal?' Pl. Most. 561 qui mihi nec foenus nec sortem argenti danunt. 246 defrudat Bemb. (Poliz.), 249 reddatur is the reading of the defrudet others. Bemb.; other mss. and Donatus have reddat. Either being possible, we follow the Bemb. as the best authority. See 253 quid quod te oro is Sannio's quesalso v. 279. tion as he wishes for a definite understanding how far he may rely on Syrus' help. 258 praeter alios sc. homines; there is not the slightest reason for Bentley's reading praeter alias. 259 What primae artes here means, is not easy to decide: the expression is of course = primariae virtutes, but what special virtues are meant, may best be left to the decision of the reader. For homo nemo see 260 In Aéschiwis the ending Eun. 549, Hec. 281. appears long: Introd. p. 14. 261 festivom caput προσφιλές κάρα. 262 quin omnia is Bentley's reading: but the Bemb. ms. (m. 1) reads quignominia, and to this we owe Krauss' excellent emendation (rh. mus. viii 540) which is adopted in the text. 263 Fleckeisen prefers laborem given by Nonius instead of amorem: but I have not the slightest doubt that he is wrong as the Periocha v. 6, supports amorem, the reading of all mss. It is true that Fleck. there alters, but it is simply arbitrary to do so. 264 The Bemb. has nil potest supra, Donatus supports pote: I have written potis with Fleck, as a word most likely to be unintelligible to the scribes.

265 me Bemb., men others. 267 tristitiem Bemb., tristitiam others. The same difference occurs v. 358 with regard to nequitiem. 269 in os 'to your face'. adsentandi sc. causa, just as the Greeks say τοῦ ἐπαινεῖν without Evera: and it is very likely that we have here a passage in which Terence followed his Greek original very closely: see Zumpt L. Gr. 764. quam quo habeam gratum = quam eo quod h. gr.; for the sense of the phrase cf. Pl. Truc. 11 7, 56 dona accepta grataque habeo. 271 inepte in a playful sense: cf. Eun. 311. 272 The mss. add paene before sero where (as Guyet was the first to perceive) it has no meaning; then they have scisse instead of rescisse, both errors corrected by Fleck.; rem was added by Westerhovius before in eum, but Fleck. is I think right in placing it before locum. Cf. Phorm. 55: Guyet says that he found rem 'in tribus codicibus veteribus'. 276 nobis is here the socalled 'dativus ethicus', which is often used ironically (Key 278 ne tam quidem is δεικτικώς, 'not so L. Gr. § 978). much'=' not at all'. 283 Cf. Pl. Capt. 220 neu permanet palam haec nostra fallacia. Observe also the strong alliteration in 'perpetuo perierim'. 287 hilare is Paumier's emendation, instead of hilarem of mss., supported also by Charisius p. 200 K. 'hilariter ab eo quod est hilaris, hilare autem ab hilarus, ut Helenius Aeron in Terenti Adelphis, ubi Terentius hilarem hunc sumamus inquit diem': so that either Bentley is right in assuming the mass. of Charisius to be wrong, or Charisius himself found in the mass. of Terence accessible to him the reading hilarem, though he knows that Helenius Aeron was in favour of hilare. But however this may be, there is no doubt as to what is the genuine reading of the passage as Terence nowhere uses hilaris, but always hilarus. Plautus has hilari ingenio Most. 318: and in a passage resembling the present in the Ad., Poen. v 6, 29 f. hunc festum diem Habenmus hilarem.

ACTYS III.

289 modo of present time is rare: see, however, Munro on Lucr. 11 1135. mea tu 'my dear': without tu Pl. Most. 846, Pers. 764, Cist. 1 1, 61. recte spero: cf. Haut. 159. primulum occurs also Pl. Men. 917 occeptat insanire primulum. 292 Both relative sentences belong to neminem habeo. 294 semper is pleonastic in the dependent clause, though it imparts greater emphasis to the assertion. 295 e re nata 'as things are'. 297 genere is the ms. reading, for which Bentley was the first to write ingenie, as it seems hardly possible that Terence should use tali genere and natum ex tanta familia in such close vicinity. 299 quom is Guyet's emendation of the ms. read. quod, supported by such passages as Pl. Capt. 513 nunc illud est quom me fuisse quam esse nimio mavelim, and Rud. 664 nunc id est quom-viduitas nos tenet. On the corresponding phrase in Greek $\nu \hat{u} \nu$ $\delta au \epsilon$ see Hermann's note on . Soph. Ai. 789. omnes omnia is the order in the mss.; I prefer Bentley's transposition omnia omnes on account of the parallel passage v. 978, and because it is still an open question whether a dactylic word can replace a trochee in Terence and Plautus. 302 Two different metaphors are here mixed. On emergi Donatus observes 'emergi nove; nam emergo dicitur, non emergor: sed ideo est usus quía extra compositionem et mergo et mergor facit'. But cf. Andr. 562. 303 According to Poliziano, the Bemb. has solicitudo instead of solitudo: but I have not ventured to introduce this into my text. 306 illum is pleonastic: similar constructions are found in Greek. 307 instabat sc. ei which is almost necessary for quoi in the next line. 313 satis mihi habeam 311 For dar's see Introd. p. 15. supplici 'I shall think it sufficient punishment for them': cf. Pl. Most. 1165, where the same expression occurs. As it is impossible to admit the hiatus dum-illos, we are obliged to assume that a word is lost; Fleckeisen gives med modo.

but this seems to me exceedingly languid: I propose, therefore, modo, probe, taking modo together with dum, and com-

paring Phorm, 989 est uti vos ulciscar probe. 316 For sublimem see Andr. 861, and my remarks in the Trans. of the Phil. Soc. 1867 p. 212. In my text I adhere to the reading of the Bemb. ms. Paumier and Guyet write sublimem medium arriperem et capite pronum in terram státuerem, as some mss. and editions give primum after capite, where it is of course void of sense. Cf. donate utoor ral 317 dispergat έξάρας παίει είς την γην Herod. IX 107. is excusable after statuerem, as the subj. of the impf. is here merely hypothetic without any temporal meaning. Bentley's expeto is the only reading which gives sense; expecto is here quite out of place. 323 The words quid festinas, mi Geta are attributed to Canthara by Guyet on the authority of the grammarian Asper who is quoted by Donatus 'Asper...nutricem putat hoc loqui'. Most editors attribute them to Sostrata, but mi Geta sounds almost too kind for a mistress addressing her slave. 328 occulte ferre (opp. prae se ferre) 'hide', is also used by Cic. Phil. x 7, cf. also obscure ferre in the same pro Cluent. 19. 333 puerum 'the baby that might be born': Pamphilus promised to acknowledge the child as his own and to take it himself to his father so as to move him by the sight of his grandson and to obtain permission to marry Pamphila. 335 prospice Bemb., consule others. 336 sanun = sanusne. has here, 346 and 379 superseded an original hau, which I have restored in accordance with Fleck. 340 si maxume 'if even'. 345 The sentence is anything but logically accurate: as Pamphila possesses no prima dos, it seems strange to speak of a secunda dos. What Sostrata means to say is, that first of all, Pamphila has no dowry at all, and in the second place, what might have been considered her dowry (figuratively speaking), viz. her virginity, is also gone. The idea of looking upon chastity, as a kind of dowry, is common enough, cf. e.g. Auson. in dict. Biantis quae dos matronae pulcherrima? vita pudica. 346 In virginé the abl. e is long: Introd. p. 14. 347 mecum 'in my 349 experiri alone sometimes means 'to go hands'. to law': cf. Cic. pro Rosc. com. 9. The mss. have accedo, but Bentley's emendation cedo is necessitated by the metre. The words cedo ut melius dicas are, however, difficult to explain. Bentley says they mean 'concedo tibi te melius dicere', and this construction is possible, as shown by the instances given by Madvig on de fin. 113, p. 146, but it seems somewhat artificial to explain the passage in this way: Donatus' explanation ('id est ut consentiam, velut qui melius possim dicere') is perfectly unintelligible to me: yet as it is just possible that the whole difficulty of the passage arises from the obtuseness of my understanding (shared, however, by other editors), I have not changed the text, but confess that I believe Terence himself wrote cedo ut melius

dicts 'I give way, since you advise better'. For quantum potes see n. on Andr. 861. 351 abi ătque Hég- is mss. either of which is possible. 353 propera is the reading of all mss. and is perfectly right, if we only take propera as synonymous with curre, in which case it is of course natural not to have any copula: propera curre arcesse. Bentley's conjecture propere, though adopted by Fleck., is unnecessary. 356 una fuisse Bemb., una affuisse others. 358 aliquoi rei (dat.) esse ' be good for something', cf. Pl. Stich. 718 nulli rei erimus. Fleck. writes meum instead of cum: but the change is unnecessary, whether on metrical or grammatical grounds: cf. v. 315. The expression ad nequitiem adducere occurs also in Pl. Bacch. 112. iam kine scibo is the order in the Bemb., hine scibo iam in other mss.; cf. Hec. 246. In some mss. iam is omitted altogether. 365 Lachmann (on Lucr. v 396 p. 291) considers enarramus as perf. = enarravimus. There is, however, no absolute necessity to take it so, although 1 do not dispute the existence of such contractions as are assumed by Lachmann. But enarramus concessamus flemus differ in a very material point from nomus (used by Ennius). viz. that nomus is at once recognised as a perfect, while the other forms in question certainly look like presents to the unsophisticated mind. Lachmann's opinion was, moreover, propounded by Guyet 200 years before the appearance of the famous commentary on Lucretius. Instances of an imperf. subj. dependent upon a historical present are given by Brix in his note on Pl. Trin. 14, and I am glad to see that Brix also says 'enarramus can not be a contracted 370 in sumptum 'for a jollification': so also Cic. ad fam. IX 20. 371 ex sententia sc. Micionis. 372 See Phorm. 689. Plautus has a similar line, Asin. 120 eidem homini, siquid recte curatum velis, Mandes. ratio 'way of going on': see below v. 812. ne dicam dolo = ut sedulo dicam, 'to speak seriously'. At the end of the line the mss. add atque: see on v. 218. Bemb., paulisper others; tantisper is to be understood as dum 380 clamo 'cry out' which Demea underego redeam. stands 'cry out against them'. salsamenta 'salt meat or salt fish'. 382 For utrum—ne an see n. on Eun. 721. 385 profugiet aliquo militatum: It was the last resource of young scapegraces who had got through their fortunes, to go and enlist in the army of one of the Asiatic kings between whom the Empire of Alexander the Great had been divided and who were constantly at war with one another. Haut. 117. 387 Donatus quotes a line from Ennius (overlooked by Ribbeck in his Trag. rell., but added in his pref. to the Com. rell. p. xviii f.) quod est ante pedes, non videt: caeli scrutatur plagas. It is

not impossible that Terence intended to allude to this line, though to mod rooms is also a very common expression in 389 ellam = en illam, the reading established on the authority of Donatus, the mss. having either est iam or etiam. 394 For quantus quantu's see Munro on 395 The beautiful emendation of this Lucr. v 534. line is due to Klette Ex. Ter. p. 21 ss. 397 corporet is here attested by Donatus and Priscian; coeperit is the faulty reading of the mss. 399 modo is not in the 401 The words abigam hunc rus are Bemb. (Poliz.) said sotto voce and addressed to the audience only. 402 quem is given by the Victor. and Decurt.: qui is in the Bemb. and preferred by Fleck. But quem is absolutely necessary on account of Syrus' subsequent addition atque iratum, which requires a preceding accusative. 404 413 unde = a quo. 421 quid autem: cf. v. 42. hi before mihi is the reading of old editions, ei of Fleck.; but according to Poliziano's collation, neither hi nor ci is in the Bemb. 431 The sentence ut homost, ita morem geras was probably proverbial: see Pl. Most. 725 where the mss. give only morem geras with a gap, though there is little doubt that Camerarius hits upon the sense and words required by supplying ut homines sunt, ita morem geras. 433 nam: 'you are quite right to go into the country: for what would you do here?' **436** cf. 130 ff. 439 tribulis = δημότης. Cic. ad fam. XIII 23 amico et tri-442 anticus is here 'old' buli tuo familiariter utor. in the same sense as we speak of the good 'old times' (erroneous as that notion may be): so antiqui mores 'genuine, upright character' Pl. Trin. 295 and Capt. 105.

448 All good mss. seem to agree in the reading quid narras, and this is also supported by Donatus who says 'mirantis est, non interrogantis'. But compare Andr. 461 and Phorm. 136 whence the sense of the phrase would seem to be 'indeed, is it true? can it be true?' Westerhovins quotes the reading quod narras (adopted by Fleck.) as the 'lectio quorundam librorum', but rarely as the critical judyment of the laborious Dutchman may be trusted, we prefer his opinion here to that of the Dresden Professor. For dedisti comp. Eun. 457: phrases like this find their explanation in the identity of the roots da and $\theta \epsilon$; here ϵ, y . we should have in Greek οὐ πάτρια ταῦτ' έθηκας. The mss. have is; for which I have adopted Guyet's emendation id. Fleckeisen has eius which should then be pronounced as a monosyllable -- eis. 453 In this line I adhere to the mas, except in bracketing prope which may, perhaps, be considered superfluous and whiled by an interpolator. Fleck, writes utinam his prope adait alicable at que hace audiat, though without the slightest authority for this violent change. 454 sic se. unpunished; for the

expression comp. Andr. 610. 465 atque is added by the mss. at the end of the line, though in Bemb. not m. 1 For amicum aequalem cf. aequalis cognatas Caec. 152. About mensis decumus see my note on Pl. Aul. 476 si dis placet (see Eun. 929) may mean 'if it pleases the gods', but to my mind there is little doubt that Prof. Key is right in assuming si here to be = sic 'thus it pleases the gods', i.e. 'we can't help it, it is nothing of our doing': see his L. G. § 1451 g, note. Phil. Essays p. 156. 479 in mediost 'is alive': compare e medio excessit Phorm. 967 and e medio abiit ib. 1019. For this line see Andr. 473 with note. 490 Bentley transposes ius vos in order to get ius into an accented place. But I do not see the necessity of changing the order of words merely in order to make the text agree with our preconceived ideas of the recitation of the Romans. Bemb. has uis and in a gloss this is explained necessitas legum; but as other mss. have ius, I have kept it, thinking that this agrees better with the context, as Hegio hints at a law which is also mentioned Andr. 710, and ius = vouos. In the mss. rus and urs (or ius and uis) are so much alike that they may be easily interchanged. 491 For decet with a dat. see n. on Haut. 965. 495 educati mss.: educti Faërnus. 497 experiar: see on 349. After this line the mss. (though the Bemb. m. 2) insert a line is quod mihi dederit de hac re consilium id sequar: but this is merely repeated from Phorm. 461. 500 For cum animo cogitare see on Pl. Aul. 707. 501 quam ...tam (503) means 'in such proportion...in the same proportion'. See also my note on Pl. Aul. 234. Haut. 997. facile agere means 'to live in ease': cf. Pl. Curc. 606 nugas garris: soleo. nam propter eas vivo facilius. indicente is explained tacente by a gloss in the Bemb. ms. The expression occurs only here and Liv. xxii 39, 2 nam et duo boni consules, etiam me indicente, omnia e republica fide vestra faceretis, where see Gronovius' note. indictus 'unsaid' is formed upon a very different principle from indicens. See note on incogitans Phorm. 154. defunctum: ef. Eun. 15. Phorm. 1021. Liv. 11 35, adeo infensa erat coorta plebs ut unius poena defungendum esset 509 The mss. and editions have evadet patribus. which seems to me far more appropriate than Fleck.'s 511 quod potes = quoad potes. is one of the different ways recommended by Bentley (and before him by Guyet) of filling up the line, as it is impossible to admit a hiatus between si-est. Fleckeisen reads si est, is f.: but this seems a very awkward construction. I am glad to see that Prof. Key (L. G. § 1154) is of the same opinion with me, si est ut 'if it is the case that': see Hec. 501, 558, 637, 724. Phorm. 270.

ACTYS IV.

518 utinam quidem sc. faciat. In most editions there is taly a comma after quidem, though it is impossible to 519 quod=quoad. join utinam velim. 520 The accusative triduom hoc perpetuom is necessary in accordance with the other passages in which analogous phrases occur: Hec. 87; Pl. Rud. 370; Asin. 235, 721, &c. 521 istoc is abl. = rectius quam istud. In réctius the suffix us appears long, which is its original quantity: see Introd. p. 14. 524 esset is Guyet's emendation of abesset of mss. revorti iterum is a pleonastic expression, cf. rureum redit v. 71, and revortor rursus (Pl.) Poen. prol. 79. See also Ad. 527 I give here the reading proposed by Krauss 579. rh. mus. vIII 559. The mss. read quem ego hodie toto non vidi die: but quem is clearly wrong, and to pass in this way from indirect speech into direct is Greek, not Latin. But as soon as quem disappears (and for doing away with it we have the authority of the Bemb. ms. in which quem is omitted) te becomes quite necessary, and it is therefore very probable that hodie in the mss. is nothing but hoc te, an emendation which also enables us to get rid of the awkward tautology in hodie toto die. This tautology should not be defended by such passages as Pl. Pers. 773 optatus mi hic dies datus hodiest ab dis, and Men. 595 mihi 528 For in mentemst see n. hunc hodie corrupit diem. on Haut. 986: I will here add that Böcking gives a complete catalogue of passages in which this expression occurs, in the 4th edition of his Gaïus p. 342. nequior sc. es: cf. Haut. 549 tanto melior; and Pl. Men. 430. 534 For fervit cf. Virg. Aen. IV 409 quom litora fervere late and ib. 567 iam fervere litora flammis. tam-quasi is here the genuine reading according to Priscian's express testimony: cf. Pl. Curc. 51 tam a me pudicast quasi soror mea sit. The mss. have the usual construction tam—quam. We have here one of the passages in which Bentley's logical accuracy so to say overreaches itself. In the place of quam ovem he proposes to read quam ovis est, 'ovis enim' says he 'non redditur placida, sed natura et indole placida est'. But we have here a simple case of attraction: see Phorm. 591 f. where quam Phormionem means 'quam Phormio est'. 537 Cf. Pl. Stich. 577 atque eccum tibi lupum in sermone: praesens esuriens adest. The origin of the expression is a tale in which a nurse says to a crying child 'be quiet, else the wolf will come and eat you'-and lo, there is the wolf to speak for itself! The same phrase as here occurs also in Cic. ad Att. xiii 33. 538 is was added by Bentley on metrical grounds: cf. Phorm. 178. Ad. 439. Pl. Poen. IV 2, 94 potin ut taceas and Merc. 890 potin ut animo sis tranguillo.

541 a villa mercennarium (this is the genuine spelling) = τὸν ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ μισθοφόρον: cf. Pl. Rud. prol. 56 quaestus meretricibus = ή άφ' έταιρων έργασία. 543 verum 'yes': see Andr. 769. 545 nisi = sed, cf. 153. 547 obnuntio is originally the word used of an augur announcing an evil omen: Cic. Phil. II \$ 83. 550 For se inruere comp. Eun. 599 proruont se and Appul. Flor. quaerit, quorsus potissimum in praedam superne sese ruet. 554 Fleck. gives qui volt instead of quidem, on the authority of Nonius p. 285, 10; but qui volt is due to the inadvertency of a scribe whose eye strayed to v. 556. durare is 'stay': see Hec. 269 perdurare. 559 usque occidit as an Irishman would say 'killed intirely'. 564 patrissare occurs also in Pl. Most. 639 and Pseud. 442: it is of course derived from a Greek *arpijew which is, however, mentioned by Priscian alone (inst. 1 5, 31) and not found in any Greek writer. πατριάζειν is explained by Pollux III 10, π. δὲ ἔλεγον 'Αθηναίοι τὸ πράττειν τι ἐκ τῶν πατρίων ἐθῶν. For the spelling with ss see note on pytissando Haut. 457. For abi cf. Pl. Asin. 704 hem sic: abi laudo and Ad. 765. 568 senstit is the reading of the Bemb.: I have therefore written sensit. Fleckeisen has sensit on which Westerh. observes 'pauci mss. sensit'. For caput see n. on Andr. 569 inveniam Bemb., quaeram other mss.: cf. 571 For dimminuere cere-Andr. 338. Phorm. 727. 574 sursum has here its brum, see n. on Eun. 803. full pronunciation, the second syllable not suffering elision before ubi, on account of the punctuation. 575 deorsum vorsum occurs also in a fragment of Qu. Claudius Quadrigarius quoted by Gellius N. A. IX 1, 1 sed sagittam atque lapidem deorsum an sursum mittas, hoc interest: nam neutrum potest deorsum versum recte mitti, sed rursum 576 ad hanc manum is understood utrumque optime. from the gesture with which Syrus accompanies his words. 577 quonam is the faulty reading of the Bemb., ubinam Guyet's conjecture: but Fleckeisen's qua nam is a very simple and easy emendation. 579 Would you believe simple and easy emendation. 579 'Would you beneve me to be in my senses?' Madame Dacier translates 'le 580 erratio lit. 'running gros animal que je suis'. about', hence here 'danger of losing the way': comp. Pl. Rud. 180 errationis fecerit compendium. 582 ad Dianae with the common ellipsis of templum or aedem: cf. Hor. Sat. 1 9, 39 ventum erat ad Vestae. 585 lectuli in sole are couches for sunning oneself, a process considered by the ancients beneficial for health: cf. Cic. ad Att. xii 6 pro isto asso sole (when they walked about in the sunshine quite naked) quo tu abusus es in nostro pratulo, a te nitidum solem unctumque repetemus. These couches were of holmoak, a very strong wood and one that does not crack under 587 silicernium means that Demea is old great heat.

enough to die: the only enjoyment which he will ever allow to his slaves and household, is the feast which will take place on his funeral. 588 For Aéschinas see Introd. p. 14. 591 sorbillans is the reading of all mss. with the exception of the cod. Mesdianus which has sorbilans; this latter spelling is justly preferred by Guyet and Bentley: cf. ventilare and the decisive line in Pl. Poen. I 2, 182 (=390 Geppert) nam mihi iam video propter te victitandum sorbilo. The

word sorbilare occurs again in Appuleius.

595 f. ultro in both passages means 'moreover': it is easy to see how it passes into this sense from its original meaning 'forward, voluntarily'. 597 It seems improbable that in animum inducere aliquem should be a Latin construction: at least the passage commonly quoted by the commentators, Haut. 1028, proves nothing at all. I have, therefore, added esse with Guyet and omitted in which the mss. read before animum. 598 vírginis is one of the exceptions to the law of dactylic words not being (metrically) accented on their final syllable, if indeed it be a real exception: see my observations Trans. of the Phil. Soc. 1867 p. 208. 600 Here we expect to hear the precise truth concerning the psaltria; for it would be absurd to tell Sostrata that the suspicions against Aeschinus arose on account of the psaltria, a circumstance of which she was well aware. Bentley writes propter fratrem esse: eius esse illam ps.: but I think Fleck. is right in assuming a gap, which may be filled up with such a line as the following ab Aéschino raptum ésse fratrem quo ádiuvaret clánculum. 601 This passage was corrupt as far back as the time of Donatus who observes 'sane hi versus desunt quos multa exemplaria non habent'. 602 Fleck. writes relevaris (Bentl. rellevaris) on account of fueris functus in the next line, but I do not see why the poet should not be allowed to vary in the tense: cf. Hec. 599. 603 tuom officium is Fleckeisen's correction: the comic poets always connect fungi with an accusative. 604 The histus after dixti is. legitimate on account of the change of speakers. πρός άπαντα δειλός ὁ πένης έστι πράγματα Και πάντας αὐτοῦ καταφρονείν ὑπολαμβάνει Menander, p. 7 Mein. 606 Phae-607 ludier drus III 8, 8 accipiens—cuncta in contumeliam. is Bentley's emendation: claudier Bemb., negligi codd. Calliop., 'legitur et claudere et claudicare' Donatus. According to Corssen ausspr. 1 195 ludus is loidos (108 B.C.) and loedos (106 B.c.) in archaic Latin: in conformity with these dates we may suppose that Terence himself wrote loidier which 609 With et recte et verum easily passed into claudier. dicis comp. καλώς και άληθη λέγεις Plato Phaedo 79 D, καλώς γε συ λέγων και άληθη Protag. 352 D, ραδίως τε και άληθη έγώ σοι αποκρινοθμαι Ιοη 559 Ε. 610 For discrucior animi see n. on Eun. 274. 612 For débilia see Introd. p. 14.

618 ea is not in the Bemb. (Poliz.)
620 abi is here an expression of disgust (cf. Phorm. 59), different from v. 564.
621 diu is here monosyllabic = du.
623 reprendi me = repressi me, cf. v. 795.
626 exeat = ecferatur; so Nep. Datam. 6 si in turbam exisset and Suet. Galba 20 quod ante paucos dies exierat in volgus.
631 nunc porro 'henceforward'. expergiscere 'rouse yourself', opp. dormire 693.
634 aperite aliquis 'let some one open': cf. Pl. Pseud. 1284 adesse me quis nuntiate. See Brix on Pl. Men. 671.

636 Instead of sunt (Bemb.) many mss. read sint: but this is by no means necessary in the somewhat loose lan-

guage of the comic poets, cf. v. 667. 638 quid huic hic is 639 tacet drops its final t. ~_<u>__</u>_~__. dicere is the reading of the Bemb., credere of all other mss. 643 δε δ' ουτ' έρυ-641 non equidem istas sc. pepuli. θριαν οίδεν ούτε δεδιέναι, Τά πρώτα πάσης τής αναιδείας έχει 648 See n. on Phorm. Menander fragm. inc. clxxIII. 649 commigrarunt is the common reading, but 480. the Bemb. has migrarunt. 655 animo malest 'I feel ill': so Pl. Amph. 1058. animo male fit Rud. 510. For quid ipsaé see n. on 638. nil enim 'of course nothing', ning one needs mind. 659 priorem sc. iure 660 Donatus and the mss. read postea as the last i. e. nothing one needs mind. word of the line: but no commentator, not even Donatus, is able to explain postea; Donatus e. g. has nothing to say but ' παρέλκει'. I have, therefore, adopted Klette's emendation. which seems very probable as there is not much difference in ms. writing between POSTEA and POSCERE. 664 inliberaliter 'in an ungentlemanly manner'. 666 animi depends on quid in the preceding line. The reading of this line is very difficult to decide: cum illa consuevit prior is read by most mss. and Servius on Aen. iv 408, but unfortunately this is against the metre. Fleck, has qui illa consuevit prior, but no passage can be quoted where consuescere takes an ablative of the person, and Lachmann is therefore right in doubting this reading (on Lucr. IV 297 p. 265). Again, to read quicum illa (as some editors do) is impossible on account of the inadvisability of shortening the first syllable of illa in the place which it occupies in the line: after all, Bentley's reading qui cum ea seems to deserve preference: ea has then a monosyllabic pronunciation. 671 auctor is the father or other relative of the girl who sanctions and legalizes her marriage. quoi quando = quando enim ei. 672 sedere 'idle away her time'. grandem 'grown up': cf. Andr. 814. hinc illinc is the reading recognized by Donatus; Aeschinus says 'until some relation came from this place or that place'. 683 me tui pudet 'I am ashamed out of regard for you': cf. Pl. Bacch.

379 neque mei neque tui ted intus puditumst factis quae facis. 684 indiligens is 'inconsiderate': Phorm. 788. 687 magnum is added by Muretus Faërnus and Guyet. 690 ff. Comp. the following lines from Menander's Γεωργός (Mein. p. 36) έμβεβρόντησαι γελοίον ός κόρης έλευθέρας Είς έρωθ' ήκων σιωπάς και μάτην ποιουμένους Περιοράς γάμους σεαυτώ, &lthough there the situation seems to be somewhat different from this. 693 For dormienti see n. on Phorm. 1007. 697 The Bemb. has nunc ludis tu me and this is perhaps the right reading. Diomedes quotes the line without nunc. 698 quia tam misere = quo miserius. 699 deos comprecare: before a marriage sacrifices were offered to Zeùs τέλειος and "Ηρα τελεία. 700 Instead of cam the Bemb. 702 perbenigne sc. facis 'much has in both places iam. obliged to you': cf. Hor. Ep. 17, 16 iam satis est. at tu quantumvis tolle. benigne. 705 Fleckeisen writes quom instead of quo which is, however, given by all mss. omission of eo before magis may be defended: see Ruddim. Inst. 11 p. 104 and 808. 707 quid hoc est negoti 'et mirantis haec et laudantis oratio est' Don.: here of course the latter. 709 in sinu gestare is an expression denoting warmest attachment: cf. Cic. ad fam. xiv 4 iste vero sit in sinu semper et complexu meo. 711 sciens = prudens, as is here shown by the antithesis of imprudens in the same sentence. Cf. Haut. 1050. 712 siem is attested by Arusianus Messius p. 247 and should be retained: Guyet writes sim 'ex metri ratione', but this argument is anything but cogent.

716 Here again I have adopted Klette's emendation: the mss. have illic fabrica ulla. Fleckeisen omits ulla altogether. 722 The old reading was MI. ecce autem! DE. nova: but Fleck is no doubt right in attributing the end of the line entirely to Micio, comp. Eun. 297 ecce autem alterum. 727 Micio is interrupted by Demea who can hardly satisfy his eagerness to force all his news on his brother. He was, perhaps, going to say 'malim quidem mutare si queam: nunc cum nequeam, sino', cf. 737.

734 hominis with emphasis: cf. 579. 739 Lipsius (Var. Lect. III 9) compares with this passage the following lines of Alexis τοιούτο τὸ ζην έστιν ώσπερ οἱ κύβοι. Οὐ ταύτ' άελ πίπτουσιν, οὐδὲ τῷ βίφ Ταύτον διαμένει σχήμα, μεταβολάς δ' έχει. He adds ' non affirmo Terentium haec habere ab Alexide, Graecum tamen illum simile quiddam dixisse, operae pretium putavi annotare'. See also Caes, bell. civ. 111 78 si non omnia caderent secunda, fortunam esse indus-740 opus est 'what is precisely wanted tria sublevandam. by us', i.e. considered desirable. 742 corrector is very ironical, as corrigas was just used by Micio: so Cic. Balb. 744 abicere 'to throw away' by selling 8. Phil. rt 17. under the real value: cf. Phaedr. IV 4, 42 agros abiciet

756 Comp. Pl. Persa 760 ego moecha ut ornatum paret. omnis hilaros lubentis lactificantis faciam ut fiant. hos is the reading of all editions, and as it appears of mss.: but it seems quite necessary to read has, as Micio goes to the house in which Sostrata and Pamphila are. Pl. Epid. III 3, 11 profecto deliramus interdum senes. Capt. 528 neque Salus servare, si volt, me potest. 763 Syriscus the diminutive to express endearment. 766 For prod-ambulare of. prod-eo and prod-esse, showing that the original form of the preposition was prod: Key's Essays, p. 77. The editions perversely give prodeambulare: but as a rule, verbs compounded with two prepositions are of doubtful authority in the comic poets. 767 After disciplinae there is a hiatus, on account of the change of speakers. 771 exemplo Bentley: exempla Bemb., r mss. and edd. 775 With nollem huc 770 dis=dives. exemplum the other mss. and edd. exitum comp. nollem factum v. 165, and nollem datum Phorm. 796.

779 paululus is the reading of the Bemb. ms. and many others, and is therefore preferable to parvolus which is in the old editions. 781 'etiam iniecisse manum ut teneret Demeam, ex ipsius verbis cernitur'. Don.

786 villum = vinulum; Plautus says Rud. 586 edormiscam 803 Cf. Cic. de leg. 1 12 unde est illa hanc crapulam. Pythagorea vox τὰ τῶν φίλων κοινά. In the editions before Bentley the whole line is generally attributed to Micio alone. 809 tollebas : imperf. de conatu. 812 Cf. 814 gloriamque istanc tibi sc. relinguas : istanc, sc. te conservasse quaesivisse pepercisse. I give the reading of the mss., at least such as it is known to us; Faërnus edited gloriam tu istam obtine without indicating his authority for this reading. 816 summa the principal, here Demea's fortune. hinc = a me. For quod hinc see Introd. p. 15. 817 See a similar expression Phorm. 820 amborum is the reading of the Bemb., ipsorum of other mss. 825 quo is the reading of the Bemb., justly adopted by Bentley; other mss. have quod. quo is sc. dissimilis est. 827 eos is wanting in the quo is sc. dissimilis est. 827 eos is wanting in the Bemb. and in Priscian: but there is no doubt that here the Bemb. is wrong, as eos contributes not a little to the clearness of the sentence, and may have been overlooked by the scribe. on account of the similarity of VID-EOS-APERE to VIDEOROS-828 For scires (scire est the mss.) see note SAPERE. on Haut. 192. 831 For omissiones see Haut. 192: Donatus justly explains it 'άνειμένοι, άνετώτεροι, neglegentiores'. 835 quod 'in which respect'. 841 cum primo luci is fully discussed in my note on Pl. Aul. 741. 843 pugnaveris 'there you'll have hit the nail on the head': cf. Eun. 899. Pl. Epid. III 4, 57 pugnavisti, homo's. 845 servare 'to keep', opp. vendere, abicere v. 744. 847 Only here and

Amph. 972 faxo hau quicquam sit morae do we find faxo followed by the subjunctive instead of the fut ind. (Eun. 285. Phorm. 1055).

849 quasi is the reading of the Bemb. (Poliz.), quam of the editions. For tam—quasi see note on v. 534.

ACTVS V.

855 rationem subducere 'sum up': subducam ratiunculam Pl. Capt. 188. Cicero ad fam. 1 9 also employs the phrase metaphorically rationibusque subductis summam feci 858 ut before repudies is due to capitationum mearum. the Bemb. 860 excurso spatio is the proper expression of the race-horse: decurso spatio is a disputed reading in Pl. Merc. 547: but Stich. 81 decurso aetatis spatio is the genuine reading. In this place also we have the reading decurso as well as excurso, but the latter has the best 863 semper egit the mss.: but Fleck. is authority. right in transposing the words. 864 nulli laedere os has of course a figurative sense here. 866 έγω δ' άγροικος έργάτης σκυθρός πικρός Φειδωλός Men. p. 8 Mein. For heia autem see note on Hec. 250. 870 For the gen. fructi see n. on Andr. 365. 871 pótitur: see on 874 expectant 'wish for': n. on v. 109. Phorm. 469. 878 hoc=huc, see n. on Aul. 630. 880 posteriores ferre sc. partes (opp. priores partes ferre Eun. 151) τὰ ἔσχατα 882 orat Bemb. (Krauss rh. mus. viii 540): φέρεσθαι. rogat other mss. and edd. 889 proviso Bemb., provisam others. Cf. Pl. Men. 701 provisam quam mox vir meus redeat domum. proviso means 'I go forth to see'. 896 meditor μελετώ: Ī study how to-897 bene procedit 'it prospers, succeeds': below 979 the same verb is used of a person. bonus es is an expression like benigne facis 'you are very good'. 898 Demea acts after the model of those who aspire to supremacy in a democratic community. Cicero pro Mil. 36 seems to allude to this passage: plebem et infimam multitudinem suam se fecisse commemorat. 899 equidem is the reading of the Bemb. which Bentley changes into 905 The quidem: and so I too ought to have printed. editions and I believe the mss. have tibicina, but the plural is required on account of v. 907. 906 huic seni = mihi. 914 Here the Bemb. ms. ends, the rest being torn off. **915** ille Babylo: 'fratrem Babylonem ob nimiam liberalitatem vocat' Don., and this explanation is also supported by the Schol. on Juv. III 221 who compares Persicus in the sense of dives. The viginti minae are the price paid for the psaltria: v. 191, 742. Demea says 'I will teach that prodigal brother of mine what it is to spend 20 minae': he shall see the ruinous consequences of his liberality. quid ego is Bentley's reading (based on the authority of one

ms.): others give quid ago. 917 illas is governed by traduce. 919 On factum volo see my note on Aul. 144. 921 per viam 'over the way': Key Phil. Ess. p. 318.

933 The words et te op. ut fiat dare are of course addressed to Aeschinus. 934 'If you had anything in you he (Micio) would do it at once', i.e. if you entreated him as you ought to do. Gröhe does not understand the words and proposes to change them: but I cannot understand how it is that he will not see the clear sense of the passage. 935 asine=stulte, Haut. 877. D. Gröhe in a perverse paper (rh. mus. xxII 641) thinks that the expression is too strong in Micio's mouth, but I appeal to the fathers who occasionally bestow upon their sons the epithet 'donkey', excellence of temper and perfection of manners notwith-937 aufer sc. nugas: see note on Phorm. 223. Comp. also Hor. Sat. 11 7, 43 aufer me voltu terrere. In order to understand the legitimate spelling sexagensumus it suffices to recollect sexaginta. 939 auctorem esse = suadere, which explains the accus. id. 940 de te largitor: 'acutius de te dictum est, quam de tuo'. Don. Cf. Pl. Men. 541 da sodes aps te. 943 prolize = benigne, Eun. 945 The whole transaction as conducted in v. 929-945 may appear extravagant, and there is no doubt that it is the extreme of impudence on Aeschinus' side to persuade, and on Micio's side the utmost weakness to let himself be talked over into marrying Sostrata. But to go the whole length of Gröhe's criticism in declaring v. 929-945 to be interpolated (with the exception of v. 940 which he places after v. 955), would be very perverse, especially as we thus lose v. 944 and 945, which are of the greatest importance for judging Micio's character: he acts against his better judgment merely in order to avoid unpleasantness. So it turns out that after all the right principles of education are not those laid down by Micio in the first scene of the play. 946 tuo is added by Bentley: see Eun. 186. In the distribution of the speakers I follow Bentley: commonly the words verum-volo are given to Demea: but although the mss. and Donatus read confit here, there is no doubt of the emendation. 949 locitare foras 'to let': cf. an analogous expression in Pl. Stich. 219 foras vendere. 950 sit multum is my conjecture 'be it little or much, yet'—the mss. have si multumst; Klette proposes si multum siet 952 nunc is the reading of one ms. without tamen. (cod. reg. ap. Bentl.): the other mss. give non.

958 suo sibi 'his own': an expression found in the older writers only: see e.g. Pl. Capt. 79 suo sibi suco vivont. The expression factumes quod inesisti smacks of military discipline: cf. Tac. A. 16 nuntianti centurioni, ut mos militiae, factum esse quod imperasset. 965 de dis: cf. Cat. xiv 5 vos convivia lauta sumptuosa De die facitis.

Dinners were generally late in the evening (Haut. 248), and to have an elaborate dinner (cf. here adparare) in the middle of the day was considered very extravagant. uxor is here the nobler word instead of contubernalis, the proper name for the wife of a slave. 980 prae manu dare 'advance in ready money': see Pl. Bacch. 622 patri reddidi quod fuit prae manu. 981 istoc vilius 'quasi nihil minus: negatio animi est floccum ostendentis aut quid tale, cum ἐλλείψει quia subauditur quicquam et non dabo. hoc egit Ter. ut conversis officiis usque adeo prodigum faceret Demeam, donec parcum redderet Micionem'. Don. 985 We have here an allusion to a line in Caecilius 93 R.: quód prolubium, quaé voluptas, quaé te lactat lárgitas? Donatus explains 'prolubium quod Graeci προθυμίαν', from 986 ostenderem is dependent on mutavit 984. 987 For vera vita comp. vere vivitur Haut. 154. vita 990 iusta iniusta kal means here 'the way of living'. δίκαια κάδικα: cf. Andr. 214 and Haut. 839 with note. 996 The play ends with this result: both brothers see that they have carried their theories too far; Micio has indulged his son so that he loses all authority over him, whilst Demea so far relaxes his severity as to permit Ctesipho to retain his beloved psaltris. Yet, though so much has been written in justification of the fifth act of this comedy, it cannot be denied that in it great injustice is done to Micio as well as to Aeschinus who maintain too high a character in the first four acts than to warrant their sudden change in the fifth, as it seems hardly consistent that Aeschinus should lend himself to the jokes Demea plays upon his brother, or Micio should oppose so tame and spiritless a resistance.

APPENDIX.

ON THE METRES OF TERENCE.

A. TROCHAIC METERS.

The original form of a dipodia trochaica is

キャデュ

i.e. a trochee can be replaced by a tribrach in the first foot and an anapaest and spondee in the second. But the Latin comic writers deviated from this by admitting the spondee and anapaest in the first place as well: in a longer line, the original trochee could, therefore, be superseded by tribrachs, spondees and anapaests in all places, always however excepting the last foot in which the original metre must be preserved. A spondee may further be replaced by a dactyl (—— = ——).

II. The TROCHAIC TETRAMETER CATALECTIC, commonly called SEPTENARIVS TROCHAICVS in Latin poets (cf. Cic. Tusc. 44) consists of four trochaic metres, of which the last is deficient by one syllable—seven feet with the arsis of the eighth. This may be represented by the following scale:

This may be exemplified by the following lines:

1. A specimen of the pure metre as given at the top of our scale does not occur in Terence, but shall be given here from Terentianus Maurus 'de syllabis' where he treats of the metre in question:

núlla vox humána constat ábsque septem lítteris

where it should be observed that there is no spondee in the first, third and fifth places. This will be found entirely different in the comic writers.

- 2. The following is from Andria 319 ff.
- ád te advenio | spém salutem | cónsili' auxili' | éxpetens.

neque pol consilí locum habeo | neque ad auxilium | copiam.

séd istuc quid namst? | hódi' uxorem | dúcis? aiunt. | Pámphile.

Here the first line consists of spondee, anapaest; trochee, spondee; dactyl, dactyl; trochee and a concluding long syllable—the second of anapaest, trochee; trochee, anapaest, anapaest; trochee and a concluding short syllable—the third of anapaest, spondee; anapaest, spondee; trochee, spondee; trochee and a concluding short syllable.

This metre is very frequent in Terence. The legitimate caesura is at the end of the fourth foot or second metre, but is often neglected by both Terence and Plautus.

III. The TROCHAIC TETRAMETER ACATALECTIC OF TROCHAICVS OCTONARIVS consists of eight complete feet or four complete metres:

and here again the same substitutes can replace the original trochee as in the Septenarius, e.g. Eun. 730 f.

nám vereor era | ne 6b meum suas' in|dígn' iniuri' | ádficiatur:

fta patr' adules|céntis fact' haec | télerar' audi|é violenter.

- 1. dactyl, tribrach (or perhaps dactyl); spondee, spondee; spondee, trochee; dactyl, trochee.
- 2. tribrach, anapaest; spondee, spondee; anapaest, trochee; dactyl, trochee.

For further instances see Andr. 245, 247, 301, 305, 307, 607, 608.

IV. A TROCHAICVS QVINARIVS, consisting of five feet and the arsis of the sixth, has been assumed by me for only one line in Terence, Ad. 610, where the metrical division is, however, very doubtful.

V. The TROCHAIC DIMETER CATALBOTEC is in reality identical with the latter half of a trochaic Septemarius:

allowing again the usual substitutes for the original trochee. For instances of this metre see Andr. 517. Eun. 747. Haut. 178. Ph. 729. Hec. 520: it occurs only in connexion with other metres, and is never continued for any great number of lines.

VI. In order to complete our catalogue of the trochaic metres employed by Terence, it should be added that once we meet with a line consisting of two tripodiac trochaicse catalocticse, Andr. 635:

quis tu es? quis milit es? quor meam tibi?

B. IAMBIC METRES.

I. The original form of a dipodia iambica is

i.e. a spondes can be substituted for the first iamb, or a tribrach for both iambs. But the Latin comic writers admitted a spondee and its representatives in all places, except the last foot where the iambic character of the line was always preserved.

II. The IAMBIC TETRAMETER CATALECTIC, generally called IAMBICVS SEPTEMARIVS in Latin poets, consists of four iambic dipodiae deficient by one syllable = seven feet and the thesis of the eighth:

allowing again for the substitutes mentioned in § 1. e.g. Andr. 684 f.

i(am) ubi fibl erit, inventúm tibi curáb' et mec' addúctum

tuom Pamphilum: modo t', anime mi, nolí te macerare.

1. Proceleusmatic [representing a spondee], iamb; spondee, iamb; spondee, spondee; spondee and concluding short syllable.

2. Spondee, iamb; proceleusmatic [= spondee], iamb; spondee, spondee; iamb and concluding short syllable.

As the caesura falls after the fourth foot or the second measure, the fourth foot is generally a pure iamb. There are exceptions to this rule, but they are few in proportion.

III. The IAMBIC TETRAMETER ACATALECTIC OF IAMBICVS octonarivs consists of four complete iambic measures or eight complete feet:

Here again the usual substitutes for the iamb and its representatives can be used, though with the same restriction as holds good for the iambic Septenarius with regard to the fourth foot. The caesura is very rarely neglected, and the neglect of it is generally due to the scribes, not the poet: see on Andr. 618.

For instances of this metre see Eun. 313-319.

- IV. The IAMBIC TRIMETER OF IAMBICVS SENARIVS is the easiest and most frequent of all the metres employed by Terence. All the prologues are written in it, and also the first scenes of each play. It consists of three iambic measures, or six feet, iambs or spondees with their representatives; the last foot, however, always being either an iamb or a pyrrhich.
- V. The IAMBIC DIMETER OF IAMBICVS QVATERNARIVS occurs in a not inconsiderable number of passages: Andr. 176, 240, 244, 252 etc. It consists of two iambic measures or four feet, of which the last only must be either an iamb or a pyrrhich. In the other places a spondee and equivalent feet are allowed.

VI. The lambic dimeter catalectic

しょし_しょこ

occurs in a few places, e.g. Andr. 485. Hec. 731.

VII. There is only one lambic monometer in Terence, viz. Ad. 610 a

discrúcior animi

_ 40,040_

but this occurs in a passage where the metrical division is very doubtful (see a IV above).

C. OTHER METRES.

Terence is very sparing in the use of metres of a somewhat intricate character, though Plautus frequently employs them. Terence has no anapaestic lines at all, and it should be confessed that this metre is not suited to the character of the Latin language. Even where Terence ventures to employ Cretic and Bacchiac metres, he avoids using many solutions of the original Cretic or Bacchius.

I. CRETIC TETRAMETERS

بالماسية الماسية الماسية

occur in the Andria 626 ff., where we have v. 629 immo id homi- - with the solution of the second length, and in v. 632 s' aperiunt - the first length is dissolved.

A dactylic tetrameter acatalectus precedes the lines in question.

II. BACCHIAC TETRAMETERS occur in the Andria 481—484:

-1--1--1-

where the fourth foot is dissolved in the second line: evideo -2--, and the second foot in the fourth line: dari biber

III. We finally find CHORIAMBIC lines in the Adelphoe, 612 and 613

400-400-400- C45.

INDEX.

A, ion: Andr. 252, 543, : a coming from Andr. as concerns Haut. 13.). ab Thaide Eun. 545. strice ib. 927. a me on t Haut, 153. Hec. 666. olo Andr. 35. a parvis 39. a primo Ph. 604. in aliquid Hec. 175. generum Andr. per. 10, ıdr. 69. ow away by selling at a :e Ad. 744. malam rem Andr. 317. e Eun. 499. Ad. 167. ising Ad. 564. expressquet ib. 620. abi Ph. lun. 221. e bona Eun. 235. with an acc. Haut. 373. l Haut, 500, emphatic

rmo ad auris Hec. 482, aries for the same word 1g twice in a line Andr. aut. 425. Eun. 27. Emvords in a thesis Haut.

tertain (a guest) Eun. take up Hec. 55. ə: after licet Haut. 388. re Eun. 222. Haut. 988. Andr. 58. after verbs ral in comic language after careo Eun. 223.

after uti frui fungi Andr. 5. insistere viam Eun. 294. Accusative with Infinitive: subject omitted Andr. 14, 145, 394, 401, 518, 553, 840. Eun. 106, 513. Haut. 17, 769. Ph. 1014. Ad. 77. actor manager p. 296. actumst Andr. 465. ad prepos.: compared with Eun. 361. Andr. 482. ad forum Ph. 598. ad se redire Andr. 622. avidus ad rem Eun. 131. ad and a gerund instead of a genitive Andr. 138. adcrescere grow up Andr. 539. adducere ad nequitiem Ad. 358. adĕst Eun. 905. adfectare viam Haut. 301. Ph. 964. adferre (se) Andr. 807. adfinis implicated in Haut. 215. adicere animum ad Eun. 143. adimere diminish Haut, 422, Adjective instead of adverb Andr. 107. adiuerit Ph. 537. adiurare with a dative Andr. 694.

Cf. Ph. 99.
adligare se furti Eun. 809.
admodum just so Hec. 458.
adparatur impers. Andr. 594.
adpellere se Andr. 807. adpellere
animum ib. 1, 446.
adplicare se Andr. 924.

adiutare with a dative Hec. 359.

adponere Haut. 89. adponere gratiae Andr. 331. adrigere auris Andr. 933. adsolent Andr. 481. adtemperate Andr. 916. adtingere (uno) digito Eun. 740. adulescens homo Andr. 828. aduncus nasus Haut. 1062. Adverbs in tim Ph. 43. Adverb instead of adjective Andr. 175. advesperascit Andr. 581. advocati Eun. 340. advorsum prepos.: Andr. 42, 265. Ph. 427. advorto alone never = animum advorto in Plautus and Terence, Haut. 570. aegre facere alicui Eun. 624. aegrotus love-sick Haut. 100. aegrotus animus Andr. 193, 559. aequos patron Haut. 27. aequomst how constr. Haut. 949. actatem for ever Eun. 734. Haut. 716. Hec. 747. Aethiopia, slaves from, Eun. 165. agere fabulam p. 296. agitare convivium Hec. 93. ain tandem Andr. 875. Ph. 373. ais monosyllabic Eun. 654. aliorsum accipere and similar expressions Eun. 654. aliquantum with a compar. Haut. 201. aliquis with Imperatives Ad. 634. alius different Andr. 189. alio= in aliam Eun. 450. Alliteration Andr 6, 964, Eun. 68, 590, 1043. Ph. 341. Ad. 283. alludere ad Eun. 424. Allusions to Greek manners Andr. 57, 71. alterco Andr. 653. amabo please Eun. 130. Ambiguity (intended) of expression, Eun. 403, 409. Ad. 109. ambire Andr. 373. amittam let go Ph. 714. amo te thank you Ph. 54. amo vos omnis ib. 478. amoliri Andr. 707.

amo(r) Andr. 261. Anacoluthic construction, Hec. Anapaest, not admissible in the caesura, Ad. 188. anguis, in connexion with superstition, Ph. 707. animus pendet Ad. 226: cf. animi pendeo Haut. 727, and on animi with verbs and adjectives Ph. 187. Hec. 121. Ad. 610. animo malest Ad. 655. animus est in patinis Eun. 816. animo omisso Haut. 962. in animo considerare Haut. 385. cum animo cogitare Ad. 500. in: animum inducere aliquem, a doubtful expression, Ad. 597. antea Andr. 52. antiquos Ad. 442. äπαξ είρημ. Haut. 885. aperio refl. Andr. 632. apisci Haut. 693. Andr. 332. Apollodorus p. 399. Aposiopesis Haut. 918. Andr. 164 Eun. 797. Appuleius imitates comic language, Haut. 72, 290. apud = apu Andr. 254. Ph. 859.apud forum Andr. 254. apud se esse Andr. 408. Hec. 707. Ph. 204. arbitrari Eun. 979. arcessere of fetching the bride Andr. 546. ardere aliquem Ph. 82. ărgentum Ad. 202. Ph. 557. arripere Eun. 571. ars: artes qualities Andr. 32. ars musica Hec. 23. aspellere Haut. 261. Assonance Hec. 9. astringere fidem Eun. 102. astu čotv Eun. 987. astu chicane Eun. 924. astutiae Andr. 604. asumbolus Ph. 339. Asyndeton: Andr. 161, 224, 334, 381. Haut. 76. Ad. 73, 217. Eun. 72, 134, 332. Hec. 859.

cursing language Andr. 665. nian law concerning orphan ls. Ph. 405. after comparat. Andr. 698. Andr. 125. tus Andr. 303, Andr. 789. ction Eun. 653. Ad. 534. dr. 3. r voucher Andr. 19. nium Eun. 247. paucis Hec. 510. Ph. 223, 857. Ad. 937. n Eun. 627. Haut. 778. dta paucis Andr. 536. nius has a reading different m that of the Bemb. ms. ut. 290. 1 Andr. 269, 349. nare Haut. 19.

B.

o of a spendthrift Ad. 915. Eun. 415, 704. Ph. 601. ine ms.: a passage which re conclusive witness to its eriority to the Calliopian ., Haut. 611. facis I'm much obliged to Eun. 186. et pudice Andr. 274. ficium Eun. 149. ne dicis Ph. 1051. olens (subst.) patron, Ph. 97. By: his emendation confirmed the Bemb. Schol. Haut. 169, An evident transposition lines Haut. 509-511. He rdoes logic Ph. 76, 534. adj. ending in, with an acmeaning, Ph. 961. : bona pars Eun. 123. bona

on quaero Andr. 203. boni 516. bonis Eun. 8. bonăs 1L 388.

alluded to by Ter. r. 805. Ad. 985.

caedere sermones Haut. 242. calamitas a blast Eun. 79. Hec. 2. calidus hot-headed Eun. 380. canis, in connexion with superstition, Ph. 706. cantare preach Haut. 260. captare sermonem Ph. 869. caput Andr. 371. ib. 458. caput demulcere Haut. 762. carcer of a person Ph. 373. carere with an acc. Eun. 223. carnufex Andr. 183. catus Andr. 355. causa optumast Andr. 949. causa excuse Hec. 80. Ph. 50. causam dicere Ph. 266. cautiost Andr. 400. cávě Eun. 751. Haut. 302. caves = caus? Ad. 173. celere Ph. 179. cena dubia Ph. 342. cenare Andr. certo and certe Ph. 164. Character, Roman, of some passages, Ph. 964. Chremes Ph. 609. Cicero praises Terence, Andr. 117. imitates Terence Andr. 185. alludes to Terence (?) Ad. 898. reads Terence carelessly Haut. 69. on a reading given by Cicero Eun. 690. circumire Ph. 614. circum itio Andr. 202. clam habere Hec. 519. claudier Eun. 164. clemens mild Andr. 36. clemens vita Ad. 42. Climax Andr. 278. coepio Ad. 397, cogitare secum Eun. 64. Colax, a play of Naevius, revised by Plautus, Eun. 25. colere Haut. 389. colo(r) Andr. 878. Eun. 318. columen Ph. 287. commentarii magistratuum

commetare Haut. 444.

commitigari Eun. 1028.

Ph. 614.

comparare certationem Ad. 212. Comparative with the meaning 'very' or 'rather,' Eun. 315. Ph. 851. Hec. 564. compersit Ph. 44. complacita (est) Haut. 773. Andr. comprecor deos Ad. 698. conari without ire, Haut. 240. Ph. 52. concludo cage a wild beast, Hec. 702. Ph. 744. conciliatus Eun. 669. condicionem ferre Ph. 579: cf. Andr. 79. Hec. 241. condonare with a double acc. Eun. 17. conficere squander Ph. 839. conficere virginem Eun. 927. confidens in a bad sense Andr. 855. Ph. 123. confidentia Andr. 876. Eun. 839. conflictari of testing gold Andr. 93. confore Andr. 167. confutare Haut. 949. congruere (?) Haut. 511. conicere se in pedes Ph. 190. conjecturam facere Haut. 266. conlacrumare Andr. 109. conlocare of marrying Ph. 759. conlubitumst Eun. 1056. conscidit ipsam capillo, Eun. 646. constituere make an appointment Hec. 195. Constr. κατὰ σύνεσιν, Haut. 473, 749 f. Ad. 939. consuescere, how constr., Ad. 666. consuctudo Andr. 110. consulere in longitudinem Haut. 963. consulium Ad. 126. contaminare Andr. 16. Contamination, an instance of, p. 427. Ad. actus 11. contemnere consilium, Hec. 90. contra, always adverb in Plautus and Terence, Ph. 521. Ad. 44.

commodum Ad. 117. Eun. 343.

conturbare rationes Eun. 868.
convasare Ph. 197.
convitium Ad. 180.
Cooks in the New Comedy, Eun.
776.
copia opportunity Haut. 328.
Corinthus, life at, Haut. 96.
cornum Eun. 775.
corrector Ad. 742.
corrumpi of young men Andr. 396.
crispus of Myconians Hec. 446.
cum Eun. 153. cum tus religione
Andr. 941.

curriculo currere Haut. 733. D. d final dropt Ph. 859. Andr. 254. Dactylic words, how accented, Andr. 23. damnosus spendthrift Haut, 1084. damnum Andr. 143. dare : dabam *I offered* Andr. 545. dare to explain Haut. 10. dare se in pedes Eun. 844. dare se praecipitem Andr. 606. se turpiter dare Eun. 230. dare with participles Ph. 974. dari Ph. 261. Ad. 311. Dative: solae Eun. 1004. Haut. 271. pari Eun. 445. dative sing. of the fourth Haut. 357. Ad. 63. of the fifth Andr. 296. Eun. 886. Dativus ethicus Hec. 504. used ironically Ad. 276. Dative after nomen facere etc. Hec. 1. after decet Haut. 965. Ad. 491. de prepos.: de integro Andr. 16. de composito Ph. 756. de nilo Hec. 727. deae monosyllabic Eun. 302. decet with a dat. Haut, 965. Ad. 491. dedere a stronger word than dare Andr. 199. dedit Eun. 701. dedi(t) ib. 701, 1045. dedita opera Eun. 841. defervere Ad. 152. defetigare Eun. 220,

sco Ph. 589. dare Ph. 44. rere auctoritatem Eun. 390. ngi Ph. 1021, Ad. 508. actus sum I've finished Eun. 16 monosyllabic Andr. 22, 0. Eun. 14, 296. are Andr. 483. le monosyllabic Andr. 483. utus gaudio Ph. 856. ssi umeri Eun, 314. que in short Eun. 40. at last e. 156. in the first place aut. 69. sum vorsum Ad. 575. ctere Haut. 951. zisci Ph. 166. mare Ad. 87. : deos monosyllabic Andr. deo irato meo Ph. 74. rticulum Eun. 635. n scribere Ph. 127. impinre ib. 439. ım factum Haut. 760. scaliae p. 295. : de die Ad. 965. in diem ın. 1020. rre Andr. 408. d. rumores aut. 16. inutive expresses contempt ıdr. 231. ninuere Eun. 803. Ad. 571. plas Haut. 52. iilus Ad. 6. ssio Andr. 567. ibere Ph. 922 f. tus shrewd Eun. 1011. atare in aliqua re Andr. 15. luom facere Ad. 241. res of labour Andr. 268. us: domi gen. Eun. 815. domi atus: various readings given him, Andr. 8, 167, 307, 532, 5, 650. Eun. 1025. Did he ad the Greek plays? Ph. 25. nire feel safe Haut, 730. Ph. 07. Ad. 693.

Eun. 243.

dos Andr. 396. drachuma Andr. 451. duco deceive Andr. 180. 644. dum until with an indic. Eun. 206. dum with imperatives Andr. 28. Haut. 249, 890. durare stay Ad. 554. duriter Andr. 74. eapropter Andr. 959. ecierre bury Andr. 117. educere bring up Eun. 117. effutire Ph. 746. ei interi. Andr. 73. eicere of unseemly funeral Ad. 109. eicere mollitiem curam amorem Eun. 222. elegans tasteful Eun. 408. ellam Ad. 389. Ellipsis Eun. 479, 789. Ad. 582, eludere Eun. 55. em tibi Ph. 844. emergor Ad. 302. Emphatic words in accented places Ad. 490. See also Accent. emungere Ph. 682. Enclitics Andr. 220, 240, 270, 295, 297, 401, 442. Eun. 81, 97. Ph. 881, Ad. 212, Hec. 723. enim asseverative Andr. 503, 823.

Ad. 556. Ennius; παρφδία de Ennio, Eun. 590. Ennius alluded to, Ad. 387.

Hec. 238. Haut. 72. Ph. 695.

enumquam Ph. 329. Epidicazomenos Ph. 25.

equidem used only of the first person sing in old writers, Eun. 956. Ad. 899 (where the text is rectified in the note). equidem ego Haut. 632.

erga how placed, Haut. 189, ĕrgo Haut. 993.

erratio Ad. 580.

ĕrunt ending of the 3rd pl. perf. Eun. 20.

erus minor Haut. 628. erus, not herus, Andr. 183. esse Haut. 71, 866. esse in experiundo Hec. 38: cf. 114. esse omitted with a future participle Andr. 401. era(t) Eun. 569. etiam still, as yet, Andr. 116, 503. Eun. 1030. Haut. 188, 742. ex sententia Haut. 683. exadvorsum Ph. 88. exanimatus Andr. 234. excedere ex ephebis Andr. 47. excludere Andr. 386. Eun. 48. Ad..119. ĕxclúdo Eun. 159. exedere Haut. 462. exemplum punishment Eun. 946. Ph. 688. exequias ire Ph. 1026. exercere keep at work Haut. 74. exercire Haut. 143. exigere Andr. 27. Hec. 12. eximium habere Hec. 66. exire limen Hec. 378. existumare Eun. 5. existumatio judgment Haut. 25. exlidere oculos Ph. 989. exorare Hec. 10. expectare wish for Ad. 109, 874. experiri go to law Ad. 349. explere animum Hec. 755. explicatus Eun. 603. expostulare iniuriam Andr. 639. expuere miseriam Eun. 406. extemplo Andr. 518. extillare Ph. 975. eugae Andr. 345. Eugraphius, Andr. 320. p. 333. Eunuchs, how dressed, Eun. 683. eversae cervices Haut. 131, 372. evomere Hec. 515.

F.

fabula by-word Hec. 620. fabulae idle talk Ph. 492. fabulam dare Eun. 24. facere: faxo with a fut. Andr. 854, with a subjunctive Ad. 847. faxis Andr. 753. facere with a dative Eun, 849.

with an ablative Andr. 614. facere plus minusve Ph. 554. factum volo Ph. 787. Ad. 919. facta transacta omnia Andr. 248. facile ago Ad. 501. facinus facere Eun. 644. familia = res familiaris Haut. 909. febris cotidiana Hec. 357. fenestra an opening Haut. 481. feriri munere Ph. 47. ferre posteriores Ad. 880. fervěre Ad. 534. fidem mutare Ph. 512. Hec. 581. fidibus scire Eun. 133. fieri Haut. 307. figura etymologica, instances of, Andr. 964. Eun. 644. fingere voltus Haut. 887. firmare fidem Hec. 581. Flaccus Claudi p. 296. fodere poke one's side Hec. 467. forăs Ĥaut. 426. forĕs Eun. 282. foris Ad. 167. fors perhaps Haut. 715. fors fust Hec. 610. fors fortuna Hec. 386. Ph. 841. forte temere Ph. 757. fortasse with an Acc. c. Inf. Hec. 313. fortis Andr. 445. fortunae plur. Andr. 97. Frequentative verbs Andr. 615. Eun. 584. frigere metaph. Eun. 268. friget sermo Eun. 517. fructus produce of land Ph. 680, 1013. frugi Eun. 608. frui with an accus. Haut. 401. fugin hine Andr. 337. fugitare more expressive than fugere Haut. 434. fuit olim Andr. 221. funambulus Hec. 4. funeralis p. 427. fungi with an accus. Ad. 603. futare Haut. 949. futtilis Andr. 609.

Future in ibo of verbs of the Future perf. fourth Andr. 38. in the comic poets Ad. 127. Fut. perf. and fut. joined together Hec. 599. Fut. in general sentences Eun. 732.

G.

gallina, in connexion with superstition, Ph. 708. gannire Ph. 1030.

Gaps (lacunes) in Terence: Andr. 395. Eun. 312. Ad. 600. gaudere gaudium Andr. 964.

Genitive: Chremi Andr. 368. Archonidi Haut. 1065. Genitive . in i of words of the second declension instead of ii Andr. 44. .nulli and isti instead of nullius and istius Andr. 608. Haut. 382. Genitive of the fourth declension anuis Haut. 287. metuis Ph. 482. Formed in i Andr. 365. Eun. 237. Hec. 356. Ph. 154. Ad. 870. domi Eun.

815. Genitive of the fifth in e Eun. 801. Genitive after similis Eun. 467. Genitive animi with adj. and verbs: see animus, and cf. consili Ph. 578. -careo tui Haut. 400.

genius Andr. 289. Ph. 44. genium defrudare ib. 44.

gerere iras Hec. 310.

Gerund: copia spectandi novarum Haut. 29. Gerund in i of feminine nouns Hec. 372. gestare in sinu Ad. 709.

gladiatorius Ph. 964.

gloria Hec. 32.

Glosses in the text of Ter. Eun. 267, 562, 622. gracilus Eun. 314.

grandiculus Andr. 814. grandis grown-up Ad. 673.

gratia, cum, Andr. 422. gratiam referre Eun. 385. gratias ha-

bere Andr. 770.

gratus in an active sense Enn.

396. passive Andr. 42. gratum habere Ad. 270. gratulor express thanks Haut. 879. Grecism Ad. 270.

H.

habere modum Andr. 95. haben Eun. 674. habet a gladiatorial expression Andr. 83. habere with a participle Hec. 582 f. habere sollicitum Haut. 461. habere of sexual intercourse Andr. 85. habere pro uxore Andr. 146.

hariolus Ph. 708.

haruspex Ph. 708.

hau Āndr. 460. hau nil Eun. 641. hau stulte sapis Haut. 323. hauseio Andr. 525. Ph. 774.

Hauton timorumenos p. 367. here for heri Haut. 568.

Hiatus : Andr. 191, 665, 721, 767, 825. Eun. 871, 409, 527, 563. Haut. 195, 739. Hec. 830. Ph. 146, 963. Ad. 604.

hic: hic myself Andr. 310. hoc of the sky Haut. 410. hoc illud est Andr. 125. hoc age be attentive Eun. 130. huius monosullabic Andr. 210. Eun. 746. 980. Haut. 269. huice Andr. 488. hisce nom. plur. Eun. 268. haec fem. plur. Andr. 328, 438, 656. Eun. 582.

hic adv., of time, Andr. 389. Eun. 239. hic viciniae Ph. 95.

hilarus Ad. 287.

hinc=ab hoc Hec. 246. Ph. 604. =ab hac Hec. 729. =a me Ad. 816.

hoc = hue Eun. 114, 394, 501. Ad. 878.

holus Andr. 369.

Homocoteleuton Eun. 236.

homuncio Eun. 591.

honestus specious Andr. 141. honesta forma Eun. 132, 230.

Horace quotes Terence Eun. actus 1. huc viciniae Andr. 70. humane pati Ad. 145. humanitus kindly Haut. 99.

I.

i prae Andr. 171. ibi of time Andr. 149. = in ea re Haut. 983. ibi tum Andr. 106, 131. Eun. 168. Haut. 472, ignavus Eun. 777. ignis in love Eun. 85. ille: with the first syllable short Eun. 618. illius Andr. 810. illicine Haut. 199. illic=ille Andr. 458. illim Hec. 297. illo=illoc Andr. 362. illuc Andr. 266. ĭmmo Ph. 936. Imperfect in ibam of verbs of the fourth conjugation Andr. 38. Haut. 309. Imperf. subjunct. dependent on a histor. pres. Ad. 365. imprudens thoughtless Eun. 430. in prepos.: in omitted Haut. 63. in aliquem Eun. 942. in commune Andr. 548, in mentemst Haut. 986. incedo Eun. 918. inceptat Haut. 734. incogitans Ph. 155. inde Ph. 681. inde = ex eis Ad. 47. indicens silent Ad. 507. indiligens careless Ad. 684. induco entice Haut. 723. indulgere with an accus. Eun. 222. indutiae Eun. 60. ineptus Eun. 311. Ad. 271. inepta Andr. 791. Infinitive: pres. instead of fut. Andr. 238, 379, 411. Eun. 520, 793. Ph. 532. Inf. act. instead of passive Ph. 410. Inf. after offirmare Eun. 217. do

bibere Andr. 484. Inf. in loose constr. Andr. 56, 827. Eun. 528. Ph. 192, 886. Infinitives in exclamation Ph. 153. Inf. of indignation Andr. 870. Eur. 209. Ph. 233, credere est Haut. 192. infringere colaphos Ad. 199. ingenium Andr. 466. ingerere mala Andr. 640. ingratiis Eun. 223. Haut. 446. Ph. 889. inhonestus Eun. 357, 938. inimitiae (?) Ph. 370. iniquos adversary Haut. 27. initiari Ph. 49. iniurius Andr. 378. Ad. 106. inludere with an acc. Andr. 822. inpeditus Andr. 617. inpendere with an acc. Ph. 108, inpendio Eun. 587. inpertire, how constr. Eun. 271. inpingam Ph. 439. inpluvium Eun. 589. inponere in aliquid Andr. 129. inpotens Haut. 371. inruo me Ad. 550. insanire *of anger* Andr. 692. inscitus foolish Hec. 740. inscribere aedis Haut. 144. insistere viam Eun. 294. insolens Andr. 907. insomnia Eun. 219. insperans Andr. 603. instituere in animum Ad. 37. instituere vitam Andr. 67. insupēr Eun. 1014. integer Hec. 80. integra fabula p. 370. intellego Andr. 4. intellexi Eun. 737. intendere Andr. 343. intendere nervos Eun. 312. inter Eun. 233. inter vias ib. 629. intercipio Eun. 80. interea Hec. 42. interea loci Eun. 126. Haut. 257. interesse, peculiar constr., Eun. 232. interim Haut, 882.

nari Eun. 830. ntius Haut. 299. 'ated and spurious lines in ice: Andr. 414, 516, 633. 936. Haut. 6, 47, 174, 484, 358. Ph. 11, 15, 243, 332, 506, 828, 976. Hec. 34, 49 163, 224, 609, 688, 690, 797. Ad. 29, 34, 499. Eun. per. 10. Haut. 403. verba Haut. 372. r Andr. 590. Andr. 66. us Andr. 782. idr. 174. Eun. 702. Ph. ipsus master Andr. 360, ipsa mistress Andr. 265. malam rem Eun. 536. .ndr. 669, 811. Eun. 161. 317, 385, 861. Ad. 223. oun: ĕius Eun. 131. Ph. eius monosyllabic Andr. Haut. 414. eos monosyllaun. 665. See also 'Syni-Cf. eadem monosyllabic . 329, 368.—id for this se Eun 1005. ndr. 501. ĭsti Andr. 15. l. 133. rgo Eun. 317. n of pronoun: Andr. 291. dr. 955. Eun. 691. lapitolinus emended Eun.

icina Andr. 473, r Andr. 930, Haut. 256, th a dative Hec. 61.

Τ.

tropt: simu(1) Haut. 176, Hec. 575. Haut. 82. ockhead Haut. 831. Hec.

s, the style and composiof his comedies, Ph. 7, 8. lso Eun. 7. Andr. 7. wor Andr. 483.

lectuli in sole Ad. 525. lectum argentum Ph. 53. Lessing on Terence, p. 370. liber forward Eun. 430. liberalis Andr. 123, 560. liberalis causa Ad. 194. liberaliter Andr. 38. liberi of one child Andr. 891. librius Andr. 52. ligurrire Eun. 936. limis (oculis) Eun. 601. linea extrema Eun. 640. lineis longis Eun. 640. Livius Andronicus imitated by Terence, Eun. 426. locare to marry Ph. 646 f. Locative: Rhodi Eun. 107. locitare foras Ad. 949. locus Haut. 358. Eun. 126. loco Ad. 216. longule Haut. 239. luciscit and lucescit Haut. 410. ludere Eun. 373. military term Ph. 346. ludi Megalenses p. 295. Romani Eun. did. p. 335. ludos facere Andr. 479. ludos reddere ib. 479. ludus a school Hec. 203. lux: cum primo luci Ad. 841.

M.

magīs Hec. 249. magistrátus Eun. 22. magnifica of a person Haut. 227. magnifica verba Eun. 741. magnificare Hec. 260. mal(e) facis Ph. 394. malignus niggardly Hec. 159. malitia Andr. 723. Hec. 203. Ph. 273. interjection Eun. malum Haut. 318, 716. Ph. 948. malum punishment Andr. 431. 714. Ph. 851. Ad. 70. Eun. Hec. 275. Andr. 179. manus: in manust Hec. 493. manibus pedibusque Andr. 161. me vide Andr. 350. Ph. 711.

mes tu Ad. 289. meditari Andr. 406. in medio esse Ad. 479. meherole always disyllabic in Terence, Eun. 67, 416. meliust it is advisable Ad. 180. in memoria(m) habere Andr. 40. memini constr. Andr. 429. in mentemst Ad. 528. mereri de aliqua re Haut. 88, meritum pass. Ph. 805. Metre, change of, Andr. 196. Haut. 908, 940. Descriptive character of, Andr. 608. Tetram. troch. hypercatal. in Terence? Andr. 225. metuere ab aliquo Andr. 106. mille as subst. with a following genitive Haut. 601. munous in dictis Eun. 155 ff. minas Ph. 662. minuere Andr. 392. Hec. 616. minuti pisciculi Andr. 869. minume gentium Eun. 625. mirum ni Andr. 578. Eun. 280. 711, mise(r) Eun. 237. misere amare Andr. 520. Haut. 190. mittere let go Haut. 177. mitto I won't mention Ph. 232. mitte male loqui Andr. 873. modi Ph. 529. Haut. 812. modo of present time Ad. 289. montes auri Ph. 68. monumenta Eun. 753. morbus confinement Andr. 300. mordere of a remark Eun. 445. morigera fuit ἐχαρίσατο Andr. 294. moveri be disturbed Andr. 516. multimodis Haut. 319. Ph. 465. Music in the intervals between the acts, Andr. p. 305.

the acts, Andr. p. 305. mussitare transitive Ad. 207. Muta cum liquida Haut. 6. muttire Andr. 505.

N.

n final dropt Hec. 874. Ad. 145,

189 .- n disappears before s Ph. nam quae=quaenam Ph. 77, 732. nam in transitions Andr. 252. Ph. narrare to say Andr. 367, 433. ne asseverative Andr. 17. ne utiquam Andr. 330. Hec. 125. nec opinans Andr. 180. necessus Eun. 998. Haut. 360. nega(t) Eun. 252. Three negatives: Andr. 205. nemo homo Eun. 549. Hec. 281. Ad. 259. nempe ironical Andr. 567. with the first syll. short Ph. 307. nequior (sc. es) Ad. 528. nervos Ph. 325, 696. nesció qui Andr. 841. nesció quid Andr. 340. Eun. 291. nil est Andr. 449. Eun. 898. Haut. 309. Ph. 208. Ad. 141. nil moror Eun, 184. nimium quantum Ph. 643. nisi = sed Andr. 660. Hec. 193. Ad. 153, 545. nobis absente Eun. 649. nollem factum Ad. 775. nom, plur, of the second decl. in -s Eun. 268. Nonius: readings given by him. Andr. 857. Eun. 1087. noster Eun. 154. nostrarum for nostrum Eun. 678. noxia Ph. 225. nullus for non Andr. 370. Eun. 216. Hec. 79. numcubi Eun. 163. Numidius Prothymus Eun. did. р. 335. numquid vis aliud for taking leave Eun. 191. nunc quom Ad. 299. nunce Haut. 187. nunciam Andr. 329.

o festus dies Eun. 560. ω Andr. 980.

nupta cum Ph. 817.

INDEX.

nance-meeting Hec. 859. under an obligation Hec.

re Ad. 547. animo Ad. 33. annis (et) pannis Eun.

depon. Andr. 451. Andr. 256. acio Ph. 284. anticum Andr. 817. Andr. 348. Ph. 515. e iram Andr. 557. erre Andr. 328. troublesome Ph. 937. f persons Andr. 941. se Haut. 1052. with a nfin. Eun. 217. 3k) = oe Ad. p. 443. . 716. d olēre Haut. 899. with :. Ad. 117. careless Ad. 831. Eun. 765. Ad. 170. sco Andr. 257, 421. ndr. 391, 694. Hec. 867. iniuriis Andr. 827. operam dare and dicare 3. with a foll. Inf. Andr. una opera Hec. 798. constr. Andr. 239. Haut. Ad. 214. o Ad. 238. Indr. 369. ındr. 533. in the nick of time Andr.

t with the abl. of a past Andr. 490, 728. ricultural work Eun. 220. mbassador Haut. 11.

L LONG QUANTITIES STILL CEABLE IN TERENCE:

m. of the first decl. long the Greek names, but ort in Latin words: Eun. 7,707. Hec. 2. Ph. 865. an adverb: itā Ph. 542. nom. plur. neuter long: Eun. 264, 789. Haut. 89. 575, 942, 1055, 1059. Hec. 604. Ph. 248, 556. Ad. 612.

long in the abl. sing. Eun.
 1023. Hec. 531. Haut. 216.
 Ad. 40, 346.

 e long in the voc. of the second decl. Andr. 267. Haut. 699. Hec. 621.

er in an adverb: turpiter Eun.
230. See Iuppiter.

erē in Infinitives: Andr. 23, 613, (596), 595. So also darē Haut. 724.

is long in the gen. sing., but very doubtful, Ad. 598.

or in comparatives Haut. 201.

Hence also us in the neuter
Haut. 803. Ad. 521.

Responsing of the second

us nom. sing. of the second decl. Andr. 965. Haut. 217. Ad. 260, 588.

Long endings of the third persons sing. of the verbs:

(1) pres. of verbs of the 3rd conj. Eun. 12, 265, 601, 1082.

(2) pres. of the 2nd conj. Haut. 647.

(3) Subj. pres. Ph. 245. Ad. 15.

(4) Future Hec. 576. Ph. 250.(5) Imperfect Indic. Ph. 654.

(6) Imperf. subj. Ph. 160, 297.

(7) Perfect indic. Ph. 9, 510, 775.

(8) Perf. subj. Andr. 213. Haut. 316, 955.

ornatus prologi Hec. 9.

Р.

paenitet Eun. 1013. Haut. 92. Parallelism of construction Eun. 227.

parare absol. to make preparations Andr. 254. naratus Andr. 909. parce ac duriter Andr. 74. eri Eun. 465. Parody Ph. 247-251. Paronomasia, Andr. 42, 218, 378. Eun. 68. Haut. 728 f. Parry v. Bentley, Haut. 282. parsi Ph. 44. partim Hec. 15. parumne Ph. 546. passus capillus Haut. 290. patrissare Ad. 564. pavitare = aegrotare Hec. 821. pax Haut. 291. pedetemptim Ph. 552. per separated from the word to which it belongs Andr. 588. per over Ad. 921. perbenigne sc. facis Ad. 762. percellere knock over Eun. 879. percipere Eun. 972. percurrere run over Haut, 783. perdite = valde Ph. 82. perdurare Hec. 269. Perfect, peculiar forms of the, Eun. 322. Ad. 365. perfluere to leak Eun. 103. pergere iter Hec. 194. pericla damna Ph. 243. periclum facere Andr. 565. perire be thrown away Eun. 210. pernoscere Eun. 45. perpeti put up with Eun. 48. perpetuo perire Ad. 283. perpetuo steadily Haut. 862. perpetuom hoc triduom Ad. 520. perplexe Eun. 817. Persius imitates Terence, Eun. act. I. Persons, how denoted in the Bemb., Haut. 611. pessum dare Andr. 208. phalerata dicta Ph. 500. Phasma Eun. 9. platĕa Andr. 796. plaudite Andr. 980. Pleonastic expressions: Andr.

Haut. 559, 632. Ad. 525. plerique omnes Andr. 55. Haut. 830. Plural κατά σύνεσω Andr. 627. Eun. 3. Haut. 127. of repeated actions Andr. 552. Eun. 59. Andr. 97. Eun. 325. plus adv. Hec. 236. porro Eun. 493, 528, 613. Hec. 298. portitores Ph. 148. Position: muta c. liq. Andr. 59. poste Andr. 483. Eun. 493. postibi (?) Andr. 936. postilla Ph. 705. postridie Andr. 144. postulare expect Andr. 331, 644. postulatio quarrel Hec. 180. potens rich Eun. 353. potesse Eun. 666. potest it is possible Andr. 327. potestas chance Andr. 541. potior third conjug., Ph. 469, 830. Ad. 871. with an acc. Ad. per. potis neuter Eun. 113. prae manu dare Ad. 980. praebere strenuom hominem Ph. 476. praefinito Hec. 94. praegnas Hec. 640. praesagire Haut. 236. praesenti animo Eun. 769. praeut Eun. 301. preci from prex Andr. 601. precibus pretio Eun. 1055. Pregnancy, ten months, Ad. 475. prehendo trisyllabic Andr. 353. Prepositions, monosyllabic, how placed, Ph. 524. Present after quom Eun. 792. primulum Ad. 289. · primus = primarius Eun 567. pro compared with Hec. 209. procax Haut. 227. procedit bene Ad. 897. Proceleusmatic, where out of place, Haut. 501. proclive Andr. 701.

106, 239. Eun. 108, 317, 795.

ibulare Ad. 766. dies Andr. 313. ere put out for sale Eun. produxi vendidi Haut. 144. tare Andr. 615. ere keep out of mischief nonosyll. Eun. 56. o quasi Haut. 65. sis Andr. 377. Eun. 160, 307. Haut. 84, 370. = benigne Ad. 943. ornatus Haut, p. 368. is Andr. 5. um Ad. 985. 100 further one's interests 703. ae Andr. 364. are Andr. 5. Eun. 1087. us of man Ad. 31. Andr. 5 ıs Andr. 716. · near Ad. 169. ον προτατικόν p. 99. re Ph. 213. Haut. 723. os and proverbial expres-: Andr. 61, 68, 126, 161, 183, 189, 194, 214, 381, 480, 555, 716, 805, 845, 973. Eun. 73, 381, 426, 832. Haut. 141, 222, 342, 719, 796, 904. Hec. 461. 18, 79, 186, 203, 318, 419, 506, 661, 690, 768, 780, Ad. 73, 431, 537, 803,

re aliquid Andr. 957.
re Andr. 957.
undr. 369.
us Ph. 978.
Andr. 637. pudet me tui
i83.
child Andr. 400. a slave
i8.
e Ad. 843.
ironical Eun. 728. Ph.

entum Eun. 426. Eun. 434. Eun. 632. pute(t) And. 958. pytissare Haut. 457.

Q.

quaestus profession And. 79. Hec. 756. quam Andr. 136. Hec. 61. quam...tam Ad. 501. quantum so far as Andr. 207. quantum potes or potest Andr. 861. Eun. 377, 615, 836. Ph. Ad. 349. See also Eun. 674. 615. quantus quantus Ph. 904. Ad. 394. quasi ad Haut. 145. que-et Ad. 64. queo: passive constr. nosci quitast Hec. 572. qui = ex quibus Andr. 512.qui for qua Andr. 408. qui in execrations Ph. 123. quine Ph. 922 f. quemne Andr. quid ago? Ph. 446. quid ais? Andr. 184, 575. quid istic? Andr. 572. quidem, how pronounced, Eun. 129. quiescere with an abl. Andr. 691. quin with Imperatives Andr. 45, 399. quisquam as fem. Eun. 374, 678. unus quisquam in a negative sentence Hec. 861. quisque as a fem. Hec. 216. quisquis Hec. 65. quo = ad quem Ph. 728.quod=quoad Andr. 454. Eun. 214, 466. Haut. 416. Ad. 511, 519. Ph. 478. quod wherefore Andr. 289. quod connective Ph. 157. quod as regards Eun. 64, 785. Haut. 204. Ad. 162. quoius monosyll. Andr. 541. Haut. 233. quom primum Andr. 1. quom = quod Andr. 623. quoque etiam Hec. 543.

B.

r final dropt Ph. 601. rapere in peierem partem Ad. 8. ratio prava? Eun. 575. rationem subducere Ad. 855. ratione methodically Eun. 62. rë fert, rë tulit Andr. 496. rebus relictis Haut. 840. Andr. 419. recipio promise Ph. 908. ad me Haut. 1056. recta via Haut. 706. recte Hec. 355. redducere Andr. 559, 948. redigere used absol. Haut. 945. redire ad ingenium Hec. 118. referre ad aliquem Ph. 728. rei esse Ad. 858. icio tricyll. Ph. 18: cl. ib. 717. relicuom arrear Ph. 87. relicuos how formed Andr. 25. rellatum Ph. 21. rem habere Hec. 718. remittere with an Infin. Andr. 827. remittere as a verb neuter Hec. 349. Repetition of a word by another speaker Haut. 606. res intercourse Haut. 55. uxoria Andr. 829. e re nata Ad. 295. quam obrem after quid Ph. 1025. in rem esse Andr. 546. rescribere Ph. 922. resipi perf. Haut. 44. restare = resistere Haut. 1009. restinguere verba Eun. 69. restituere in integrum Ph. 451. retrahere Haut. 678. revisere Andr. 404. Eun. 923. rex of a patron in the mouth of parasites Ph. 70, 338. Rhodians famous for wit, Eun. 420. ridere aliquem Eun. 249. ridiculus witty Eun. 244.

rogă Eun. 692. Hec. 558.

Roman customs Andr. 771. ruere Haut. 369. rumpere Eun. 550. Hec. 436. rursum prorsum Hec. 316.

8

s final dropt Haut. 15, 49 sacpicule Andr. 814. saevidicus Ph. 218. salus est Eun. 940. salsamenta Ad. 580. salutare doos Ph. 311. sandalium Eun. 1028. sat agit with a genitive Ha 225. sat habere Andr. **335**, 70**5**, 1 485. satias a subst. Bun. 972. Head stine salvae Eun. 978. satrapa Haut. 452 scapulas perdere Ph. 76. seelus of persons Andr. \$17.] 645. Haut. 887. Hence of qui Andr. 607, 844. scelus misfortune Eun. 826. scias monosyll. Andr. 95. scientem facere aliquem Haut. 873. sciens sum Andr. 508. scibo Eun. 726. scies monos. Eun. 806. scilicet with an Infin. Haut. 358, 856. scitus fine Ph. 110, scriptura Hec. 13. se (acc.) pleonastic Eun. 1. secius and setius Andr. 507. sedere idle away one's time Ad. 672. sedulo Andr. 146, 597, 614, 679. Eun. 138. Ph. 453, Hec. 63. sei for si Haut, 13. senectútem Ph. 434. séněx Ph. 346. anyone past the age of 40 called so Ph. 1023. seni Haut. 1002. senium Eun. 302. sentus Eun. 236.

sequi lites Andr. 811.

e used absol. Eun. 780. = obare Andr. 212. ve Andr. 216. placet Eun. 919. Ad. 476. ut Hec. 501. Ad. 514. kume Ad. 340. vo Andr. 866. Eun. 990. ıt. 918. vever pronounced si, Andr. s Ph. 813. sic erit Haut. Ph. 301. nium Ad. 587. s with a genitive Eun. 467. s Eun. 496. Eun. 241. nodo Eun. 65. Ph. 420. So 3 alone Hec. 707. rep. = se? Andr. 391. era Eun. 835. vitted Ph. 46. s: their way of talking Ph. 79, 138. Price of a slave-Eun. 471. Ph. 557. future father-in-law Andr. Andr. 85. terrae Ph. 979. t ésse Haut. 992. ım gaudium Eun. 871. as thunder Eun. 590. lare Ad. 591. latus Haut. 297. Eun. 1024. r) Eun. 157. principal Ad. 243. sortis n.? Andr. 985. o excurso Ad. 860. ari Andr. 91. Hec. 3. specus Andr. 820. recte Haut. 159. be successful Hec. 15. Ph. stat sententia Eun. 224. ria fabula Haut. 36. n Ph. 790. ulinum Ph. 526. achari secum Eun. 323. ere with an acc. Andr. 58. .c. 199. facere Ph. 284.

stupidus Hec. 4. suadere with an Acc. c. Inf. Hec. süasu Andr. per. 8. subcenturiati Ph. 230. sublimem ferre and similar expressions Andr. 861. Ad. 315. submonere Eun. 570. subtemen Haut. 293. sucus Eun. 318. suffarcinatus Andr. 770. Sulpicius Apollinaris p. 296. sumbola Andr. 88. de sumbolis edere Eun. 540. summus greatest friend Eun. 271. sumptus Ad. 370. Sunii Eun. 519. suo I sew, used metaphorically. Ph. 491. Superstitions Ph. 705—710. supposivit Eun. 912. sursum deorsum Eun. 278. suscensere Andr. 376. Haut. 915. suspenso gradu Ph. 867. suspitio Andr. 317. suus sibi Ad. 958. σύγχυσις Ph. 480. Synapothnescontes, a comedy of Diphilus, Ad. 6. Synizesis, instances of: eius monos. Ph. 355, 775. monos. Haut. 996, Ph. 402, 470, 64. deambulare Haut. Hec. 587. dehortatus Ph. 910. coemisse Ad. 225. praeoptares Hec. 532. diu Ad. 621. novos Ph. 972. quoad Ph. 462. Synonyms, observations on, Andr. 58, 72, 206, 632. Eun. 96, 234, 246. Haut. 24, 446. Hec. 2.

T.

t final dropt Hec. 594. Ph. 352, 686. Ad. 639. tace Eun. 489. taces Hec. 527. tago Andr. 789. talentum magnum Ph. 644. talia ironically Eun. 161. tam-quasi Ad. 534, 849. tame(n) Andr. 999. Eun. 889. Haut. 262. tandem Andr. 492. Eun. 573. tangere anger Eun. 420. in re meretricia ib. 373. tanto melior Haut. 549. tantumst Eun. 996. tantus quam Hec. 417. te never = tibi, Haut. 988. Ph. 180. techina Eun. 718. Haut. 471. non temerest Eun. 291. temptare Ph. 552. tempus: in tempore Andr. 532. per tempus Andr. 788. tendere Eun. 624. tenere rem Andr. 349. tennitur Ph. 830. testem facere Ad. 203. tetuli Andr. 808. thensaurus Eun. 10. Thesis: emphatic words in thesis, Haut. 454. Tmesis: Andr. 63, 171, 263, 455, 486. Eun. 499. Haut. 205. Hec. tolerabilis Haut. 207. tolerare violenter Ph. 731. tollere animos Hec. 507. tollere of acknowledging a child Andr. 219. tostrina Ph. 89. transdere Ph. 2. tribulis Ad. 439. tristis Andr. 360, 857. Eun. 598. tua secunda Andr. 975. tum in short Haut. 288. tumultuo and tumultuor Hec. 336. tundere auris Hec. 123. tui instead of tueri Haut. 403. turbas dare Haut. 402. tutimet Haut. 374.

U.

ubi semel Haut. 208. ultro Ad. 595. umerus, *not* humerus, Eun. 314. unciatim Ph. 43. ŭnde Eun. 305. Haut. 978. unde=a quo Eun. 11. Ph. 604, 728. Ad. 413. = a quibus Eun. 115. univorsus Eun. 224. unus article Andr. 118. urere sting, vex, Eun. 274. usque perpetually Haut. 138. for ever Ph. 1030. Ad. 213. all the way Ph. 394. Eun. 471. throughout Hec. 423. Cf. Haut. 684. usus factost Hec. 327. usus venit Ph. 73. utibilis Ph. 690. utrum-ne-an Eun. 721. Ad. uxor Hec. 514. of slaves Ad. 973.

Vvadum: in vado esse Andr. 848.

vapula Ph. 850.

Varro de act. scaen. p. 295. Varro quotes Terence Ad. 117. vecordia Andr. 626. vel for instance Haut. 540. Hec. 60. vel before imperatives Andr. 680. venit in mentem c. gen. Ph. 154. ventulus Eun. 595. venustus Hec. 848. vera vita Ad. 987. Verb supplied Haut. 65. One verb does duty for two Andr. 624. verba—verbera Haut. 356. verba and res Ad. 164. verba commutare Ph. 638. verba dare Andr. 211. verbis meis Hec. 720. verbum angry word Andr. 411. Verbal nouns Andr. 44. Eun. 671. verbenae Andr. 726. vere harmoniously Haut. 154. verĕbámini Ph. 902. vereri with genitive Ph. 971. verus sum Andr. 423. verus just

Eun. 925. Andr. 629. verum

yes Ad. 543. vestire work garments Haut. 130. veterator Andr. 457. via: in viam redire Andr. 190. via? Haut. 101. Hec. 73. via =ratione Andr. 442. vidě Andr. 825. Eun. 964. viděn Andr. 616. vide(t) Eun. 260. vidua Ph. 913. villum = vinulum Ad. 786. vincibilis Ph. 226. vinctum pectus Eun. 314. virĭ Ph. 787. virĭs Hec. 202. viso Andr. 535. vitium Hec. 2. vix tandem Andr. 470. vocivos Haut. 90. volo with a pf. Infin. Hec. 563.

voluntas good-will Ph. 29. volüntate Haut. 1025. volup Ph. 610. Hec. 857. volüptas Andr. 943, 960. Eun. 1034. Haut. 71. Vopiscus quotes Ter. Eun. 426. vorsura solvere Ph. 780. vostrarum Haut. 386.

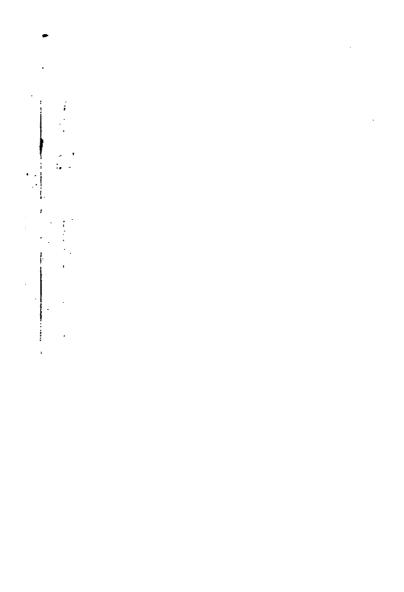
X

x final dropt Haut. 197.

 $\mathbf{z}$

 $\zeta = ss$ Haut. 457. zeugma Eun. 132.

THE END.

*NEW WORKS.

- THUCYDIDES. The History of the Peloponnesian War by Thucydides, with Notes and a careful Collation of the two Cambridge Manuscripts, and of the Aldine and Juntine Editions. By RICHARD SHILLETO, Fellow of St Peter's College, Cambridge.

  In the Press.
- PLATO'S APOLOGY AND CRITO. With Introduction, Notes Critical and Explanatory. By WILHELM WAGNER, Ph. D. Post 8vo. Nearly Ready.
- THEOCRITUS. Translated into English Verse by C. S. Calverley, late Fellow of Christ's College, Cambridge. Author of Translations into English and Latin.

  Ready.
- SERTUM CARTHUSIANUM Floribus trium Sæculorum Contextum. 8vo. In the Press.
- GREEK VERSE COMPOSITION, for the use of Public Schools and Private Students. Being a revised Edition of the Greek Verses of Shrewsbury School. By the Rev. George Preston, Fellow of Magdalene Cambridge. Small 8vo. 4s. 6d. College, Ready.
- PLAUTUS. AULULARIA. With Notes, Critical and Exegetical, and an Introduction on the Plautian Metres and Prosody. By Dr Wm. Wagner. 8vo. 9s.
- "This is a genuine specimen of Teuton work...Herr Wagner has gone to work in a way that leaves nothing for any future editor to do. He has "read and studied all the commentaries ever written" on this object-matter of his toil, and is entitled to say that there is nothing of importance which will not be found in his notes. The edition includes an exhaustive history of the text, a critical commentary, and what it seems the editor considers a brief, but what we should call a voluminous, treatise on the Plautian prosody."—Spectator.
- "The exegetical commentary is distinguished by the same high qualities as the introduction, and the two form a most valuable contribution to recent scholarship. It would, indeed, be difficult to exaggerate the worth of such works as these."—*Reader*.
- "Is a specimen of a thorough edition of a classical work, leaving nothing to be desired by the critical student....We cannot conceive a work better adapted than this to introduce the reader to a study of the Latin author, and the comic poets generally."—Guardian.

DEIGHTON, BELL, AND CO. CAMBRIDGE.

Cambridge Greek and Latin Texts, CAREFULLY REPRINTED FROM THE BEST EDITIONS.

This series is intended to supply for the use of Schools and Students cheap and accurate editions of the Classics, which shall be superior in mechanical execution to the small German editions now current in this country, and more convenient in form. As the editors have formed their texts from a careful examination of the best editions extant, it is believed that no texts better for general use can be found. The volumes are printed at the Cambridge University Press, in 16me. size, and are neatly bound in cloth.

Novum Testamentum Graecum, Textus Stephaniei, 1550. Accedunt variae lectiones editionum Bezae, Elzeviri, Lachmanni, Tischendorfii, Tregellesii. Ed. auct. et emend. Curante F. H. Scrivener, A.M. 4s. 6d. An Edition on Writing-paper for Notes, 4to., half-bound. 12s.

AESCHYLUS, ex novissima recensione. F. A. Paley, A.M. 3s.

CAESAR DE BELLO GALLICO, recensuit G. Long,

CICERO DE SENECTUTE et DE AMICITIA et EPIS-TOLAT SELECTAE, recensuit G. Long, A.M. 1s. 6d.

CICERONIS ORATIONES. Vol. I. Recensuit G. Long, A.M. 3s. 6d.

EURIPIDES, ex recensione F. A. PALEY, A.M. 3 Vols. 3s. 6d. each Vol.

HERODOTUS, recensuit J. W. BLAKESLEY, S.T.B. 2 Vols. 3s. 6d. each Vol.

HOMERI ILIAS. Lib. I.—XII.: ex novissima recensione F. A. Paley, A.M. 2s. 6d.

HORATIUS, ex recensione A. J. MACLEANE, A.M. 2s. 6d.

JUVENALIS ET PERSIUS, ex recensione A. J. MAC-LEANE, A.M. 1s. 6d.

LUCRETIUS, recognovit H. A. J. MUNRO, A.M. 2s. 6d.

SALLUSTI CATILINA ET JUGURTHA, recognovit G. Long, A.M. 1s. 6d.

THUCYDIDES, recensuit J. G. DONALDSON, S.T.P. 2 Vols. 3s. 6d. each Vol.

VERGILIUS, ex recensione J. Conington, A.M.

XENOPHONTIS EXPEDITIO CYRI, recensuit J. F. Macmichael, A.B. 2s. 6d.
OTHERS IN PREPARATION.

DEIGHTON, BELL, AND CO. WHITTAKER AND CO. AND BELL AND DALDY.

A CLASSIFIED LIST

0F

EDUCATIONAL WORKS

PUBLISHED BY

GEORGE BELL & SONS.

Full Catalogues will be sent post free on application.

BIBLIOTHECA CLASSICA.

A Series of Greek and Latin Authors, with English Notes, edited by eminent Scholars. 8vo.

Æschylus. By F. A. Paley, M.A. 18s.

Cicero's Orations. By G. Long, M.A. 4 vols. 16s., 14s., 16s., 18s.

Demosthenes. By R. Whiston, M.A. 2 vols. 16s. each.

Euripides. By F. A. Paley, M.A. 3 vols. 16s. each.

Homer. By F. A. Paley, M.A. Vol. I. 12s.; Vol. II. 14s.

Herodotus. By Rev. J. W. Blakesley, B.D. 2 vols. 32s.

Hesiod. By F. A. Paley, M.A. 10s. 6d.

Horace. By Rev. A. J. Macleane, M.A. 18s.

Juvenal and Persius. By Rev. A. J. Macleane, M.A. 12s.

Plato. By W. H. Thompson, D.D. 2 vols. 7s. 6d. each,

Sophocles. By Rev. F. H. Blaydes, M.A. Vol. I. 18s.

Philoctetes. Electra. Ajax and Trachiniæ. By F. A.
Paley, M.A. [Immediately.

Tacitus: The Annals. By the Rev. P. Frost. 15s.

Terence. By E. St. J. Parry, M.A. 18s.

Virgil. By J. Conington, M.A. 3 vols. 12s., 14s., 14s.

An Atlas of Classical Geography; Twenty-four Maps. By W. Hughes and George Long, M.A. New edition, with coloured outlines. Imperial 8vo. 12s. 6d.

Uniform with above.

A Complete Latin Grammar. By J. W. Donaldson, D.D. 3rd Edition. 14s.

A Complete Greek Grammar. By J. W. Donaldson, D.D. 3rd Edition. 16s.

GRAMMAR-SCHOOL CLASSICS.

A Series of Greek and Latin Authors, with English Notes. Fcap. 8vo.

Cæsar: De Bello Gallico. By George Long, M.A. 5s. 6d.

Books I.-III. For Junior Classes. By G. Long, M.A. 2s. 6d.
Catullus, Tibullus, and Propertius. Selected Poems. With Life,

By Rev. A. H. Wratislaw. 3s. 6d.

Cicero: De Senectute, De Amicitia, and Select Epistles. By George Long, M.A. 4s. 6d.

Cornelius Nepos. By Rev. J. F. Macmichael. 2s. 6d.

Homer: Iliad. Books I.-XII. By F. A. Paley, M.A. 6s. 6d.

Horace. With Life. By A. J. Macleane, M.A. 6s. 6d. [In 2 parts. 3s. 6d. each.]

Juvenal: Sixteen Satires. By H. Prior, M.A. 4s. 6d.

Martial: Select Epigrams. With Life. By F. A. Paley, M.A. 60.64.

Ovid: the Fasti. By F. A. Paley, M.A. 5s.

Sallust: Catilina and Jugurtha. With Life. By G. Long, M.A. 5s. Tacitus: Germania and Agricola. By Rev. P. Frost. 3s. 6d.

Virgil: Bucolics, Georgics, and Æneid, Books I.—IV. Abridged from Professor Conington's Edition. 5s. 6d.

(The Bucolics and Georgics in one volume. 3s.)

— Eneid, Books V.-XII. Abridged from Professor Conington's Edition. 5c. 6d.

Xenophon: The Anabasis. With Life. By Rev. J. F. Macmichael. 5c.

— The Cyropædia. By G. M. Gorham, M.A. 6s.

— Memorabilia. By Percival Frost, M.A. 4s. 6d.

A Grammar-School Atlas of Classical Geography, containing Ten selected Maps. Imperial 8vo. 5s.

Uniform with the Series.

The New Testament, in Greek. With English Notes, &c. By Rev. J. F. Macmichael. 7s. 6d.

CAMBRIDGE GREEK AND LATIN TEXTS.

Æschylus. By F. A. Paley, M.A. 3s.

Cæsar: De Bello Gallico. By G. Long, M.A. 2s.

Cicero: De Senectute et de Amicitia, et Epistolæ Selectæ. By G. Long, M.A. 1s. 6d.

Ciceronis Orationes. Vol. I. (in Verrem.) By G. Long, M.A. 3s. 6d.

Euripides. By F. A. Paley, M.A. 3 vols. 3s. 6d. each.

Herodotus. By J. G. Blakesley, B.D. 2 vols. 7s.

Homeri Ilias. I.-XII. By F. A. Paley, M.A. 2s. 6d.

Horatius. By A. J. Macleane, M.A. 2s. 6d.

Juvenal et Persius. By A. J. Macleane, M.A. 1s. 6d.

Lucretius. By H. A. J. Munro, M.A. 2s. 6d.

Sallusti Crispi Catilina et Jugurtha. By G. Long, M.A. 1s. 6d.

Terenti Comœdiæ. By W. Wagner, Ph.D. 3s.

Thucydides. By J. G. Donaldson, D.D. 2 vols. 7s.

Virgilius. By J. Conington, M.A. 3s. 6d.

Xenophontis Expeditio Cyri. By J. F. Macmichael, B.A. 2s. 6d.

Novum Testamentum Græcum. By F. H. Scrivener, M.A. 4s. 6d. An edition with wide margin for notes, half bound, 12s.

CAMBRIDGE TEXTS WITH NOTES. A Selection of the most usually read of the Greek and Latin Authors, Annotated for Schools. Fcap. 8vo. 1s. 6d. each. Euripides. Alcestis. By F. A. Paley, M.A. - Medea. By F. A. Paley, M.A. - Hippolytus. By F. A. Paley, M.A. - Hecuba. By F. A. Paley, M.A. Bacchæ. By F. A. Paley, M.A. - Ion. By F. A. Paley, M.A. [Price 2s.] — Orestes. By F. A. Paley, M.A. — Phoenissae. By F. A. Paley. M.A. Æschylus. Prometheus Vinctus. By F. A. Paley, M.A. ---- Septem contra Thebas. By F. A. Paley, M.A. — Agamemnon. By F. A. Paley, M.A. Ovid. Selections. By A. J. Macleane, M.A. PUBLIC SCHOOL SERIES. A Series of Classical Texts, annotated by well-known Scholars. Crown 8vo. Aristophanes. The Peace. By F. A. Paley, M.A. 4s. 6d. The Acharnians. By F. A. Paley, M.A. 4s. 6d. —— The Frogs. By F. A. Paley, M.A. 4s. 6d. Cicero. The Letters to Atticus. Bk. I. By A. Pretor, M.A. 4s. 6d. Demosthenes de Falsa Legatione. By R. Shilleto, M.A. 6s. The Law of Leptines. By B. W. Beatson, M.A. 3s. 6d. Plato. The Apology of Socrates and Crito. By W. Wagner, Ph.D. 4th Edition. 4s. 6d. — The Phædo. By W. Wagner, Ph.D. 5s. 6d. - The Protagoras. By W. Wayte, M.A. 4s. 6d. The Eutyphro. By G. H. Wells. [Immediately. Plautus. The Aulularia. By W. Wagner, Ph.D. 2nd edition. 4s. 6d. - Trinummus. By W. Wagner, Ph.D. 2nd edition. 4s. 6d. The Menaechmei. By W. Wagner, Ph.D. 4s. 6a. Sophoclis Trachiniæ. By A. Pretor, M.A. 4s. 6d. Terence. By W. Wagner, Ph.D. 10s. 6d. Theocritus. By F. A. Paley, M.A. 4s. 6d. Others in preparation. CRITICAL AND ANNOTATED EDITIONS. Ætna. By H. A. J. Munro, M.A. 3s. 6d. Aristophanis Comædiæ. By H. A. Holden, LL.D. 8vo. 2 vols. 23s. 6d. Plays sold separately. Pax. By F. A. Paley, M.A. Fcap. 8vo. 4s. 6d. Catullus. By H. A. J. Munro, M.A. 7s. 6d. Horace. Quinti Horatii Flacci Opera. By H. A. J. Munro, M.A. Large 8vo. 11. 1s. Livy. The first five Books. By J. Prendeville. 12mo. rosn, 5s. Or Books I.-III. 3s. 6d. IV. and V. 3s. 6d.

Lucretius. Titi Lucretii Cari de Rerum Natura Libri Sex. With a Translation and Notes. By H. A. J. Munro, M.A. 2 vols. 8vo. Vol. I. Text, 16s. Vol. II. Translation, 6s. (Sold separately.)

Ovid. P. Ovidii Nasonis Heroides XIV. By A. Palmer, M.A. 8vo. 6a.

Propertius. Sex Aurelii Propertii Carmina. By F. A. Paley, M.A.

8vo. Cloth, 9a.

Sophoeles. The Ajax. By C, E. Palmer, M.A. 4s. 6d.

Thucydides. The History of the Peloponnesian War. By Richard Shilleto, M.A. Book I. Sve. 6a. 6d. (Book II. in the press.)

Greek Testament. By Henry Alford, D.D. 4 vols. 8vo. (Sold separately.) Vol. I. II. 8a. Vol. II. II. 4a. Vol. III. 18a. Vol. IV. Part I. 18a.; Part II. 14a.; or in one Vol. 33a.

LATIN AND GREEK CLASS-BOOKS.

Auxilia Latina. A Series of Progressive Latin Exercises. By M. J. B. Baddelsy, M.A. Foap. 8vo. Part I. Accidence. 1a.6d. Part II. Second Edition, 2s.

Latin Prose Lessons. By A. J. Church, M.A. 2nd Edit. Fcap. 8ve. 2s. 6d.

Latin Exercises and Grammar Papers. By T. Collins, M.A. 2nd Edition. Fcap. 8vo. 2s. 6d.

Analytical Latin Exercises. By C. P. Mason, B.A. 2nd Edit. Sc. 6d. Scala Græca: a Series of Elementary Greek Exercises. By Rev. J. W. Davis, M.A., and R. W. Baddeley, M.A. 3rd Edition. Frap. 3vo. 2s. 6f. Greek Verse Composition. By G. Preston, M.A. Crown Syo. 4s. 6d.

By the Rev. P. Frost, M.A., St. John's College, Cambridge.

Eclogæ Latinæ; or, First Latin Reading-Book, with English Notes and a Dictionary. New Edition. Fcap. 8vo. 2s. 6d.

Materials for Latin Prose Composition. New Edition. Fcap. 8vo. 2s. 6d. Key, 4s.

A Latin Verse-Book. An Introductory Work on Hexameters and Pentameters. New Edition. Fcap. 8vo. 3s. Key, 5s.

Analecta Græca Minora, with Introductory Sentences, English Notes, and a Dictionary. New Edition. Fcap. 8vo. 3s. 6d.

Materials for Greek Prose Composition. New Edit. Fcap. 8vo. 3s. 6d. Key, 5s.

Florilegium Poeticum. Elegiac Extracts from Ovid and Tibullus. New Edition. With Notes. Fcap. 8vo. 3s.

By the Rev. F. E. GRETTON.

A First Cheque-book for Latin Verse-makers. 1s. 6d.

A Latin Version for Masters. 2s, 6d.

Reddenda; or Passages with Parallel Hints for Translation into Latin Prose and Verse. Crown 8vo. 4s. 6d.

Reddenda Reddita (see next page).

By H. A. HOLDEN, LL.D.

Foliorum Silvula. Part I. Passages for Translation into Latin Elegiac and Heroic Verse. 8th Edition. Post 8vo. 7s. 6d.

Part II. Select Passages for Translation into Latin Lyric and Comic Iambic Verse. 3rd Edition. Post 8vo. 5s.

Part III. Select Passages for Translation into Greek Verse.
3rd Edition. Post 8vo. 8s.

- Folia Silvulæ, sive Eclogæ Poetarum Anglicorum in Latinum et Græcum conversæ. 8vo. Vol. I. 10s. 6d. Vol. II. 12s.
- Foliorum Centuriæ. Select Passages for Translation into Latin and Greek Prose. 6th Edition. Post 8vo. 8s.

TRANSLATIONS, SELECTIONS, &c.

- ** Many of the following books are well adapted for School Prizes.
- Æschylus. Translated into English Prose by F. A. Paley, M.A.
- 2nd Edition. 8vo. 7s. 6d.

  Translated into English Verse by Anna Swanwick. Crown 8vo. 2 vols. 12s.
- Folio Edition, with 33 Illustrations after Flaxman. 21, 2s.
- Anthologia Græca. A Selection of Choice Greek Poetry, with Notes. By F. St. John Thackeray. 4th and Cheaper Edition. 16mo. 4s. 6d.
- Anthologia Latina. A Selection of Choice Latin Poetry, from Nævius to Boëthius, with Notes. By Rev. F. St. John Thackeray. Revised and Cheaper Edition. 16mo.
- Aristophanes: The Peace. Text and Metrical Translation. By
  B. B. Rogers, M.A. Feap. 4to. 7s. 6d.

  The Wasps. Text and Metrical Translation. By B. B.
- Rogers, M.A. Fcap. 4to. 7s. 6d.
- Corpus Poetarum Catinorum. Edited by Walker. 1 vol. 8vo. 18s. Horace. The Odes and Carmen Sæculare. In English Verse by
- J. Conington, M.A. 7th edition. Fcap. 8vo. 5s. 6d. The Satircs and Epistles. In English Verse by J. Coning-
- ton, M.A. 4th edition. 6s. 6d.

  Illustrated from Antique Gems by C. W. King, M.A. The
- text revised with Introduction by H. A. J. Munro, M.A. Large 8vo. 1l. 1s. Mvsæ Etonenses, sive Carminvm Etonæ Conditorvm Delectvs. By Richard Okes. 2 vols. 8vo. 15s.
- Propertius. Verse translations from Book V., with revised Latin Text. By F. A. Paley, M.A. Fcap. 8vo. 3s.

- Analysis and Index of the Dialogues. By Dr. Day. Post 8vo. 5s.
- Reddenda Reddita: Passages from English Poetry, with a Latin Verse Translation. By F. E. Gretton. Crown 8vo. 6s.
- Sabrinæ Corolla in hortulis Regiæ Scholæ Salopiensis contexuerunt tres viri floribus legendis. Editio tertia. 8vo. 8s. 6d.
- Sertum Carthusianum Floribus trium Seculorum Contextum. By W. H. Brown. 8vo. 14s.
- Theocritus. In English Verse, by C. S. Calverley, M.A. Crown 8vo. 7s. 6d.
- Translations into English and Latin. By C. S. Calverley, M.A. Post 8vo. 7s. 6d.
- By R. C. Jebb, M.A.; H. Jackson, M.A., and W. E. Currey, M.A. Crown 8vo. 8s.
- into Greek and Latin Verse. By R. C. Jebb. 4to. cloth gilt. 10s. 6d.

REFERENCE VOLUMES.

All com the

.... . 1975

3550

A Latin Grammar. By T. H. Key, M.A. 6th Thousand. Post 5705

A Short Latin Grammar for Schools. By T. H. Key, M.A., F.R.S. 11th Edition. Post 8vo. 3s. 6d.

A Guide to the Choice of Classical Books. By J. B. Mayor, M.A. Revised Edition. Crown 8vo. 3s.

The Theatre of the Greeks. By J. W. Donaldson, D.D. 8th Edition. Post 8vo. 5s.

A Dictionary of Latin and Greek Quotations. By H. T. Riley. Post 8vo. 5s. With Index Verborum, 6s.

A History of Roman Literature. By W. S. Teuffel, Professor at the University of Tübingen. By W. Wagner, Ph.D. 2 vols. Demy 8vo. 21s.

Student's Guide to the University of Cambridge. Revised and corrected. 3rd Edition. Fcap. 8vo. 6s. 6d.

CLASSICAL TABLES.

Greek Verbs. A Catalogue of Verbs, Irregular and Defective; their leading formations, tenses, and inflexions, with Paradigms for conjugation, Rules for formation of tenses, &c. &c. By J. S. Baird, T.C.D. 2s. 6d.

Greek Accents (Notes on). By A. Barry, D.D. New Edition. 1s.
Homeric Dialect. Its Leading Forms and Peculiarities. By J. S.
Baird, T.C.D. New edition, by W. G. Rutherford. 1s.

Greek Accidence. By the Rev. P. Frost, M.A. New Edition. 1s. Latin Accidence. By the Rev. P. Frost, M.A. 1s.

Latin Versification. 1s.

59 att.

Notabilia Quædam; or the Principal Tenses of most of the Irregular Greek Verbs and Elementary Greek, Latin, and French Construction. New edition. 1s.

Richmond Rules for the Ovidian Distich, &c. By J. Tate, M.A. 1s.

The Principles of Latin Syntax. 1s.

CAMBRIDGE SCHOOL AND COLLEGE TEXT-BOOKS.

A Series of Elementary Treatises for the use of Students in the Universities, Schools, and Candidates for the Public Examinations. Fcap. 8vo.

Arithmetic. By Rev. C. Elsee, M.A. Fcap. 8vo. 9th Edit. 3s. 6d. Algebra. By the Rev. C. Elsee, M.A. 5th Edit. 4s.

Arithmetic. By A. Wrigley, M.A. 3s. 6d.

A Progressive Course of Examples. With Answers. By J. Watson, M.A. 4th Edition. 2s. 6d.

Algebra. Progressive Course of Examples. By Rev. W. F. M'Michael, M.A., and R. Prowde Smith, M.A. 3s.8d. With Answers. 4s. 6d.

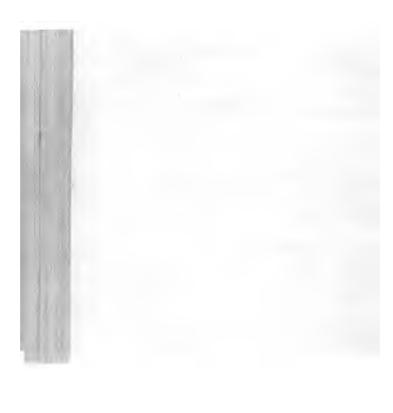
- Plane Astronomy, An Introduction to. By P. T. Main, M.A. 3rd Edition. 4s.
- Conic Sections treated Geometrically. By W. H. Besant, M.A. 3rd Edition. 4s. 6d.
- Elementary Conic Sections treated Geometrically. By W. H. Besant, M.A. [In the Press.
- Statics, Elementary. By Rev. H. Goodwin, D.D. 2nd Edit. 3s.
- Hydrostatics, Elementary. By W. H. Besant, M.A. 9th Edit. 4s.
- Mensuration, An Elementary Treatise on. By B. T. Moore, M.A.
- Newton's Principia, The First Three Sections of, with an Appendix; and the Ninth and Eleventh Sections. By J. H. Evans, M.A. 5th Edition, by P. T. Main, M.A. 4s.
- Trigonometry, Elementary. By T. P. Hudson, M.A. 3s. 6d.
- Optics, Geometrical. With Answers. By W. S. Aldis, M.A. 3s. 6d.
- Analytical Geometry for Schools. By T. G. Vyvyan. 3rd Edit. 4s. 6d.
- Greek Testament, Companion to the. By A. C. Barrett, A.M. 3rd Edition. Fcap. 8vo. 5s.
- Book of Common Prayer, An Historical and Explanatory Treatise on the. By W. G. Humphry, B.D. 5th Edition. Fcap. 8vo. 4s. 6d.
- Music, Text-book of. By H. C. Banister 8th Edit. revised. 5s.
- Concise History of. By Rev. H. G. Bonavia Hunt, B. Mus.
  Oxon. 4th Edition revised. 3s. 6d.

ARITHMETIC AND ALGEBRA.

- Principles and Practice of Arithmetic. By J. Hind, M.A. 9th . Edit. 4s. 6d.
- Elements of Algebra. By J. Hind, M.A. 6th Edit. 8vo. 10s. 6d. Choice and Chance. A Treatise on Permutations and Combinations. By W. A. Whitworth. 2nd Edition. Crown 8vo. 6s.

GEOMETRY AND EUCLID.

- Text-Book of Geometry. By T. S. Aldis, M.A. Small 8vo. 4s. 6d. Part I. 2s. 6d. Part II. 2s.
- The Elements of Euclid. By H. J. Hose. Fcap. 8vo. 4s. 6d. Exercises separately, 1s.
- The First Six Books, with Commentary by Dr. Lardner. 10th Edition. 8vo. 6s.
- The First Two Books explained to Beginners. By C. P. Mason, B.A. 2nd Edition. Fcap 8vo. 2s. 6d.
- The Enunciations and Figures to Euclid's Elements. By Rev. J. Brasse, D.D. 3rd Edition. Fcap. 8vo. 1s. On Cards, in case, 5s. 6d. Without the Figures, 6d.
- Exercises on Euclid and in Modern Geometry. By J. McDowell, B.A. Crown 8vo. 2nd Edition revised. 6s.

*NEW WORKS.

- THUCYDIDES. The History of the Peloponnesian War by Thucydides, with Notes and a careful Collation of the two Cambridge Manuscripts, and of the Aldine and Juntine Editions. By RICHARD SHILLETO, Fellow of St Peter's College, Cambridge.

  In the Press.
- PLATO'S APOLOGY AND CRITO. With Introduction, Notes Critical and Explanatory. By WILHELM WAGNEB, Ph. D. Post 8vo.

  Nearly Ready.
- THEOCRITUS. Translated into English Verse by C. S. Calverley, late Fellow of Christ's College, Cambridge. Author of Translations into English and Latin.

  Ready.
- SERTUM CARTHUSIANUM Floribus trium Sæculorum Contextum. 8vo. In the Press.
- GREEK VERSE COMPOSITION, for the use of Public Schools and Private Students. Being a revised Edition of the Greek Verses of Shrewsbury School. By the Rev. George Preston, Fellow of Magdalene College, Cambridge. Small 8vo. 4s. 6d.

  Ready.
- PLAUTUS. AULULARIA. With Notes, Critical and Exegetical, and an Introduction on the Plautian Metres and Prosody. By Dr Wm. Wagner. 8vo. 9s.
- "This is a genuine specimen of Teuton work....Herr Wagner has gone to work in a way that leaves nothing for any future editor to do. He has "read and studied all the commentaries ever written" on the subject-matter of his toil, and is entitled to say that there is nothing of importance which will not be found in his notes. The edition includes an exhaustive history of the text, a critical commentary, and what it seems the editor considers a brief, but what we should call a voluminous, treatise on the Plautian prosody."—Spectator.
- "The exegetical commentary is distinguished by the same high qualities as the introduction, and the two form a most valuable contribution to recent scholarship. It would, indeed, be difficult to exaggerate the worth of such works as these."—Reader.
- "Is a specimen of a thorough edition of a classical work, leaving nothing to be desired by the critical student...We cannot conceive a work better adapted than this to introduce the reader to a study of the Latin author, and the comic poets generally."—Guardian.

DEIGHTON, BELL, AND CO. CAMBRIDGE.

HISTORY, TOPOGRAPHY, &c.

Rome and the Campagna. By R. Burn, M.A. With 85 Engravings and 26 Maps and Plans. With Appendix. 4to. 31.3s.

Old Rome. A Handbook for Travellers. By R. Burn, M.A. With Maps and Plans. Demy 8vo. 10s. 6d.

Modern Europe. By Dr. T. H. Dyer. 2nd Edition revised and continued. 5 vols. Demy 8vo. 2l. 12s. 6d.

The History of the Kings of Rome. By Dr. T. H. Dyer. 8vo. 16s.

A Plea for Livy. By Dr. T. H. Dyer. 8vo. 1s.

Roma Regalis. By Dr. T. H. Dyer. 8vo. 2s. 6d.

The History of Pompeii: its Buildings and Antiquities. By T. H. Dyer. 3rd Edition, brought down to 1874. Post 8vo. 7s. 6d.

Ancient Athens: its History, Topography, and Remains. By T. H. Dyer. Super-royal Svo. Cloth. 11.5s.

The Decline of the Roman Republic. By G. Long. 5 vols. 8vo. 14s. each.

A History of England during the Early and Middle Ages. By C. H. Pearson, M.A. 2nd Edition revised and enlarged. 8vo. Vol. I. 16s, Vol. II. 14s.

Historical Maps of England. By C. H. Pearson. Folio. 2nd Edition revised. 31s. 6d.

History of England, 1800-15. By Harriet Martineau, with new and copious Index. 1 vol. 3s. 6d.

History of the Thirty Years' Peace, 1815-46. By Harriet Martineau. 4 vols. 3s. 6d. each.

A Practical Synopsis of English History. By A. Bowes. 4th Edition. 8vo. 2s.

Student's Text-Book of English and General History. By D. Beale. Crown 8vo. 2s. 6d.

Lives of the Queens of England. By A. Strickland. Library Edition, 8 vols. 7s. 6d. each. Cheaper Edition, 6 vols. 5s. each. Abridged Edition, 1 vol. 6s. 6d.

Eginhard's Life of Karl the Great (Charlemagne). Translated with Notes, by W. Glaister, M.A., B.O.L. Orown 8vo. 4s. 6d.

Outlines of Indian History. By A. W. Hughes. Small post 8vo. 3s. 6d.

The Elements of General History. By Prof. Tytler. New Edition, brought down to 1874. Small post 8vo. 3s. 6d.

ATLASES.

An Atlas of Classical Geography. 24 Maps. By W. Hughes and G. Long, M.A. New Edition. Imperial 8vo. 12s. 6d.

A Grammar-School Atlas of Classical Geography. Ten Maps selected from the above. New Edition. Imperial 8vo. 5s.

First Classical Maps. By the Rev. J. Tate, M.A. 3rd Edition. Imperial 8vo. 7s. 6d.

Standard Library Atlas of Classical Geography. Imp. 8vo. 7s. 6d.

PHILOLOGY.

- WEBSTER'S DICTIONARY OF THE ENGLISH LAN-GUAGE. Re-edited by N. Porter and C. A. Goodrich. With Dr. Mahn's Etymology. 1 vol. 21s. With Appendices and 70 additional pages of Illustrations, 31s. 6d.
  - 'THE BEST PRACTICAL ENGLISH DICTIONARY EXTANT.'—Quarterly Review, 187.

    Prospectuses, with specimen pages, post free on application
- New Dictionary of the English Language. Combining Explanation with Etymology, and copiously illustrated by Quotations from the best Authorities. By Dr. Richardson. New Edition, with a Supplement 2 vols. 4to. 4t. 14s. 6d.; half russia, 5l. 15s. 6d.; russia, 6l. 12s. Supplement separately. 4to. 12s.

An 8vo. Edit. without the Quotations, 15s.; half russia, 20s.; russia, 24s.

The Elements of the English Language. By E. Adams, Ph.D.

- 15th Edition. Post 8vo. 4s. 6d.

  Philological Essays. By T. H. Key, M.A., F.R.S. 8vo. 10s. 6d.
- Language, its Origin and Development. By T. H. Key, M.A., F.R.S. 8vo. 14s.
- Synonyms and Antonyms of the English Language. By Archdeacon Smith. 2nd Edition. Post 8vo. 5s.
- Synonyms Discriminated. By Archdeacon Smith. Demy 8vo. 16s.
- Etymological Glossary of nearly 2500 English Words in Common Use derived from the Greek. By the Rev. E. J. Boyce. Fcap. 8vo. 3s. 6d.
- A Syriac Grammar. By G. Phillips, D.D. 3rd Edition, enlarged. 8vo. 7s. 6d.
- A Grammar of the Arabic Language. By Rev. W. J. Beaumont, M.A. 12mo. 7s.
- Who Wrote It? A Dictionary of Common Poetical Quotations. 3rd Edition. Fcap. 8vo. 2s. 6d.

DIVINITY, MORAL PHILOSOPHY, &c.

Novum Testamentum Græcum, Textus Stephanici, 1550. By F. H. Scrivener, A.M., LL.D. New Edition. 16mo. 4s. 6d. Also on Writing Paper, with Wide Margin. Half-bound. 12s.

By the same Author.

Codex Bezæ Cantabrigiensis. 4to. 26s.

- A Full Collation of the Codex Sinaiticus with the Received Text of the New Testament, with Critical Introduction. 2nd Edition, revised, Fcap. 8vo. 5s.
- A Plain Introduction to the Criticism of the New Testament.
  With Forty Facsimiles from Ancient Manuscripts, 2nd Edition, 8vo, 16s,
- Six Lectures on the Text of the New Testament. For English Readers. Crown 8vo. 6s.
- The New Testament for English Readers. By the late H. Alford, D.D. Vol. I. Part I. 3rd Edit. 12s. Vol. I. Part II. 2nd Edit. 10s. 6d. Vol. II. Part I. 2nd Edit. 16s. Vol. II. Part II. 2nd Edit. 16s.

- Companion to the Greek Testament By A. C. Barrett, M.A. 3rd Edition. Fcap. 8vo. 5s.
- Liber Apologeticus. The Apology of Tertullian, with English Notes, by H. A. Woodham, LL.D. 2nd Edition, 8vo. 8s. 6d.
- The Book of Psalms. A New Translation, with Introductions, &c. By the Very Rev. J. J. Stewart Perowne, D.D. Svo. Vol. I. 4th Edition, 18s. Vol. II. 4th Edit. 16s.
- Abridged for Schools. 3rd Edition. Crown 8vo. 10s. 6d. History of the Articles of Religion. By C. H. Hardwick. 3rd
- Edition, Post 8vo. 5s. Pearson on the Creed. Carefully printed from an early edition.
- With Analysis and Index by E. Walford, M.A. Post 8vo. 5s. Doctrinal System of St. John as Evidence of the Date of his
- Gospel. By Rev. J. J. Lias, M.A. Crown 8vo. 6s.
- An Historical and Explanatory Treatise on the Book of Common Prayer. By Rev. W. G. Humphry, B.D. 5th Edition, enlarged. Small post 8vo. 4s. 6d.
- The New Table of Lessons Explained. By Rev. W. G. Humphry, B.D. Fcap. 1s. 6d.
- A Commentary on the Gospels for the Sundays and other Holy Days of the Christian Year. By Rev. W. Denton, A.M. New Edition. 3 vols. 8vo. 54s. Sold separately.
- Commentary on the Epistles for the Sundays and other Holy Days of the Christian Year. By Rev. W. Denton, A.M. 2 vols. 36s. Sold separately.
- Commentary on the Acts. By Rev. W. Denton, A.M. Vol. I. 8vo. 18s. Vol. II. 14s.
- Notes on the Catechism. By Rev. A. Barry, D.D. 5th Edit. Fcap. 2s.
- Catechetical Hints and Helps. By Rev. E. J. Boyce, M.A. Edition, revised. Fcap. 2s. 6d.
- Examination Papers on Religious Instruction. By Rev. E. J. Boyce. Sewed. 1s. 6d.
- Church Teaching for the Church's Children. An Exposition of the Catechism. By the Rev. F. W. Harper. Sq. fcap. 2s.
- The Winton Church Catechist. Questions and Answers on the Teaching of the Church Catechism. By the late Rev. J. S. B. Monsell, LL.D. 3rd Edition. Cloth, 3s.; or in Four Parts, sewed.
- The Church Teacher's Manual of Christian Instruction. By Rev. M. F. Sadler. 16th Thousand. 2s. 6d.
- Short Explanation of the Epistles and Gospels of the Christian Year, with Questions. Royal 32mo. 2s. 6d.; calf, 4s. 6d.
- Butler's Analogy of Religion; with Introduction and Index by Rev. Dr. Steere. New Edition. Fcap. 3s. 6d.
- Three Sermons on Human Nature, and Dissertation on Virtue. By W. Whewell, D.D. 4th Edition. Fcap. 8vo. 2s. 6d.
- Lectures on the History of Moral Philosophy in England. By W. Whewell, D.D. Crown 8vo. 8s.
- Elements of Morality, including Polity. By W. Whewell, D.D. New Edition, in 8vo. 15s.
- Astronomy and General Physics (Bridgewater Treatise). New Edition. 58.

Kent's Commentary on International Law. By J. T. Abdy, LL.D. New and Cheap Edition. Crown 8vo. 10s. 6d.

A Manual of the Roman Civil Law. By G. Leapingwell, LL.D. 8vo. 12s.

FOREIGN CLASSICS.

- A series for use in Schools, with English Notes, grammatical and explanatory, and renderings of difficult idiomatic expressions.

  Fcap. 8vo.
- Schiller's Wallenstein. By Dr. A. Buchheim. New Edit. 6s. 6d. Or the Lager and Piccolomini, 3s. 6d. Wallenstein's Tod, 3s. 6d.

____ Maid of Orleans. By Dr. W. Wagner. 3s. 6d.

___ Maria Stuart. By V. Kastner. 3s.

Goethe's Hermann and Dorothea. By E. Bell, M.A., and E. Wölfel. 2s. 6d.

German Ballads, from Uhland, Goethe, and Schiller. By C. L. Bielefeld. 3s. 6d.

Charles XII., par Voltaire. By L. Direy. 3rd Edition. 3s. 6d.

Aventures de Télémaque, par Fénélon. By C. J. Delille. 2nd Edition. 4s. 6d.

Select Fables of La Fontaine. By F. E. A. Gasc. New Edition. 3s. Picciola, by X. B. Saintine. By Dr. Dubuc. 4th Edition. 3s. 6d.

FRENCH CLASS-BOOKS.

Twenty Lessons in French. With Vocabulary, giving the Pronunciation. By W. Brebner. Post 8vo. 4s.

French Grammar for Public Schools. By Rev. A. C. Clapin, M.A. Feap. 8vo. 7th Edit. 2s. 6d.

French Primer. By Rev. A. C. Clapin, M.A. Fcap. 8vo. 3rd Edit.

Primer of French Philology. By Rev. A. C. Clapin. Fcap. 8vo. 1s. Le Nouveau Tresor; or, French Student's Companion. By M. E. S. 16th Edition. Fcap. 8vo. 3s. 6d.

F. E. A. GASC'S FRENCH COURSE.

First French Book. Fcap 8vo. 76th Thousand. 1s. 6d.

Second French Book. New Edition. Fcap. 8vo. 2s. 6d.

Key to First and Second French Books. Fcap. 8vo. 3s. 6d.

French Fables for Beginners, in Prose, with Index. New Edition.
12mo. 2s.

Select Fables of La Fontaine. New Edition. Fcap. 8vo. 3s.

Histoires Amusantes et Instructives. With Notes. New Edition. Fcap. 8vo. 2s. 6d.

Lucrethus. Titi Lucretii Cari de Rerum Natura Libri Sex. a Translation and Notes. By H. A. J. Munro, M.A. 2 vols. 8vo. Vol. I. Text, 16s. Vol. II. Translation, 6s. (Sold separately.)

Ovid. P. Ovidii Nasonis Heroides XIV. By A. Palmer, M.A. 8vo. 6s. Propertius. Sex Aurelii Propertii Carmina. By F. A. Paley, M.A. Svo. Cloth, 9s.

Sophocles. The Ajax: By C. E. Palmer, M.A. 4s. 6d.

Thucydides. The History of the Peloponnesian War. By Richard Shilleto, M.A. Book I. Svo. Sc. Sd. (Book II. in the press.)

Greek Testament. By Henry Alford, D.D. 4 vols. 8vo. (Sold separately.) Vol. I. 1l. 8a. Vol. II. 1l. 4a. Vol. III. 18a. Vol. IV. Part I. 18a.; Part II. 14a.; or in one Vol. 32a.

LATIN AND GREEK CLASS-BOOKS.

Auxilia Latina. A Series of Progressive Latin Exercises. By M. J. B. Baddelsy, M.A. Foap, 8ye. Part I. Accidence, 1a 6d. Part II. Second Edition, 2s.

Latin Prose Lessons. By A. J. Church, M.A. 2nd Edit. Fcap. 8vo. 2s. 6d.

Latin Exercises and Grammar Papers. By T. Collins, M.A. 2nd Edition. Fcap. 8vo. 2s. 6d.

Analytical Latin Exercises. By C. P. Mason, B.A. 2nd Edit. 3s. 6d. Scala Græca: a Series of Elementary Greek Exercises. By Rev. J. W. Davis, M.A., and R. W. Baddeley, M.A. 3rd Edition. Fcap. 8vo. 2s. 6d.

Greek Verse Composition. By G. Preston, M.A. Crown 8vo. 4s. 6d.

BY THE REV. P. FROST, M.A., ST. JOHN'S COLLEGE, CAMBRIDGE. Eclogæ Latinæ; or, First Latin Reading-Book, with English Notes and a Dictionary. New Edition. Fcap. 8vo. 2s. 6d.

Materials for Latin Prose Composition. New Edition. Fcap. 8vo.

2s. 6d. Key, 4s.

A Latin Verse-Book. An Introductory Work on Hexameters and Pentameters. New Edition. Fcap. 8vo. 3s. Key, 5s.

Analecta Græca Minora, with Introductory Sentences, English Notes, and a Dictionary. New Edition. Fcap. 8vo. 3s. 6d.

Materials for Greek Prose Composition. New Edit. Fcap. 8vo. 3s. 6d. Key, 5s.

Florilegium Poeticum. Elegiac Extracts from Ovid and Tibullus. New Edition. With Notes. Fcap. 8vo. 3s.

By the Rev. F. E. Gretton.

A First Cheque-book for Latin Verse-makers. 1s. 6d. A Latin Version for Masters. 2s. 6d.

Reddenda; or Passages with Parallel Hints for Translation into Latin Prose and Verse. Crown 8vo. 4s. 6d.

Reddenda Reddita (see next page).

By H. A. HOLDEN, LL.D.

Foliorum Silvula. Part I. Passages for Translation into Latin Elegiac and Heroic Verse. 8th Edition. Post 8vo. 7s. 6d.

Part II. Select Passages for Translation into Latin Lyric and Comic Iambic Verse. 3rd Edition. Post 8vo. 5s.

Part III. Select Passages for Translation into Greek Verse. 3rd Edition, Post 8vo. 8s.

- Folia Silvulæ, sive Eclogæ Poetarum Anglicorum in Latinum et Græcum conversæ. 8vo. Vol. I. 10s. 6d. Vol. II. 12s.
- Foliorum Centuriæ. Select Passages for Translation into Latin and Greek Prose. 6th Edition. Post 8vo. 8s.

TRANSLATIONS, SELECTIONS, &c.

- ** Many of the following books are well adapted for School Prizes. Translated into English Prose by F. A. Paley, M.A.
- 2nd Edition. 8vo. 7s. 6d. Translated into English Verse by Anna Swanwick. Crown
- 8vo. 2 vols. 12s.
- Folio Edition, with 33 Illustrations after Flaxman. 21.2s. Anthologia Græca. A Selection of Choice Greek Poetry, with Notes.
- By F. St. John Thackeray. 4th and Cheaper Edition. 16mo. 4s. 6d. Anthologia Latina. A Selection of Choice Latin Poetry, from Nævius to Boëthius, with Notes. By Rev. F. St. John Thackeray. Revised
- and Cheaper Edition. 16mo.
- Aristophanes: The Peace. Text and Metrical Translation. By
  B. B. Rogers, M.A. Fcap. 4to. 7s. 6d.
  The Wasps. Text and Metrical Translation. By B. B. Rogers, M.A. Fcap. 4to. 7s. 6d.
- Corpus Poetarum Catinorum. Edited by Walker. 1 vol. 8vo. 18s.
- Horace. The Odes and Carmen Sæculare. In English Verse by J. Conington, M.A. 7th edition. Fcap. 8vo. 5s. 6d.
- The Satires and Epistles. In English Verse by J. Coning-
- ton, M.A. 4th edition. 6s. 6d.

   Illustrated from Antique Gems by C. W. King, M.A. The text revised with Introduction by H. A. J. Munro, M.A. Large 8vo. 11.1s.
- Mysæ Etonenses, sive Carminym Etonæ Conditorym Delectys. By Richard Okes. 2 vols. 8vo. 15s.
- Propertius. Verse translations from Book V., with revised Latin Text. By F. A. Paley, M.A. Fcap. 8vo. 3s.
- Plato. Gorgias. Translated by E. M. Cope, M.A. 8vo. 7s.

  Philebus. Translated by F. A. Paley, M.A. Small 8vo. 4s.
- Theætetus. Translated by F. A. Paley, M.A. Small 8vo, 4s. - Analysis and Index of the Dialogues. By Dr. Day. Post
- Reddenda Reddita: Passages from English Poetry, with a Latin Verse Translation. By F. E. Gretton. Crown 8vo. 6s.
- Sabrinæ Corolla in hortulis Regiæ Scholæ Salopiensis contexuerunt tres viri floribus legendis. Editio tertia. 8vo. 8s. 6d.
- Sertum Carthusianum Floribus trium Seculorum Contextum. By W. H. Brown. 8vo. 14s.
- Theocritus. In English Verse, by C. S. Calverley, M.A. Crown 8vo. 7s. 6d.
- Translations into English and Latin. By C. S. Calverley, M.A. Post 8vo. 7s. 6d.
- By R. C. Jebb, M.A.; H. Jackson, M.A., and W. E. Currey, M.A. Crown 8vo. 8s.
- into Greek and Latin Verse. By R. C. Jebb. 4to. cloth gilt. 10s. 6d.

A New Manual of Book-keeping. By P. Crellin, Accountant. Crown Svo. 3s. 6d.

Picture School-Books. In Simple Language, with numerous Illustrations. Royal 16mo.

School Primer. 6d.—School Reader. By J. Tilleard. 1s.—Poetry Book for Schools. 1s.—The Life of Joseph. 1s.—The Scripture Parables. By the Rev. J. E. Clarke. 1s.—The Scripture Miracles. By the Rev. J. E. Clarke. 1s.—The Seripture Miracles. By the Rev. J. E. Clarke. 1s.—The New Testament History. By the Rev. J. G. Wood, M.A. 1s.—The Old Testament History. By the Rev. J. G. Wood, M.A. 1s.—The Story of Bunyan's Pilgrim's Progress. 1s.—The Life of Christopher Columbus. By Sarah Crompton. 1s.—The Life of Martin Luther. By Sarah Crompton. 1s.

BOOKS FOR YOUNG READERS.

In 8 vols. Limp cloth, 6d, each.

The Cat and the Hen; Sam and his Dog Red-leg; Bob and Tom Lee; Wreck—The New-born Lamb; Rosewood Box; Poor Fan; Wise Dog—The
Three Monkeys—Story of a Cat, told by Herself—The Blind Boy; The Mute
Girl; A New Tale of Babes in a Wood—The Dey and the Knight; The New
Bank note; The Royal Visit; A King's Walk on a Winter's Day—Queen Bee and Busy Bee-Gull's Crag, a Story of the Sea.

BELL'S READING-BOOKS.

FOR SCHOOLS AND PAROCHIAL LIBRARIES.

The popularity which the 'Books for Young Readers' have attained is a sufficient proof that teachers and pupils alike approve of the use of interacting stories, with a simple plot in place of the dry combination of letters and syllables, making no impression on the mind, of which elementary readingbooks generally consist.

The Publishers have therefore thought it advisable to extend the application

of this principle to books adapted for more advanced readers.

Now Ready. Post 8vo. Strongly bound,

Masterman Ready. By Captain Marryat, R.N. 1s. 6d. The Settlers in Canada. By Captain Marryat, R.N. 1s. 6d. Parables from Nature. (Selected.) By Mrs. Gatty. 1s. Friends in Fur and Feathers. By Gwynfryn. 1s. Robinson Crusoe. 1s. 6d.

Andersen's Danish Tales. (Selected.) By E. Bell, M.A. 1s. Southey's Life of Nelson. (Abridged.) 1s.

Grimm's German Tales. (Selected.) By E. Bell, M.A. 1s. Life of the Duke of Wellington, with Maps and Plans. 1s. Marie; or, Glimpses of Life in France. By A. R. Ellis. 1s.

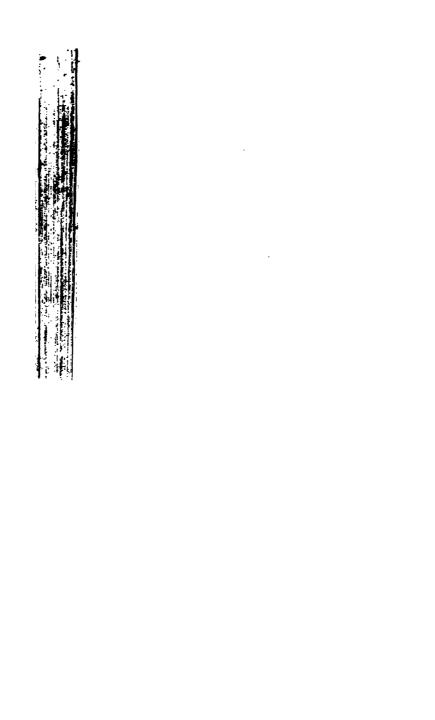
Others in Preparation.

-7

LONDON:

Printed by Strangeways & Sons, Tower Street, Upper St. Martin's Lane.

,		

THE BORROWER WILL BE CHARC AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS N RETURNED TO THE LIBRARY ON BEFORE THE LAST DATE STAMPE BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDU NOTICES DOES NOT EXEMPT TH BORROWER FROM OVERDUE FEES.

